ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת
אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א
שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקווי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד: ב גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יְבֹרָךְ: ג הוֹן־וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים חַנּוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט לְזֵכֶר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק: ז מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה: ח סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו: ט פִּזַּר | נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכָעַס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

קיג

בו יסופר נפלאות מיציאת מצרים:

א הַלְלוּיָהּ | הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה: ד רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
ה מִי כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: ו הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימִי מֵעָפָר
דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבִי | עֲקֶרֶת הַבַּיִת
אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

המשך ביאור למס' עירובין ליום שישי עמ' א

הגמרא מפרשת את הפסוק. אומרת הגמרא: 'קִינִים', זוֹ פּוּרְעָנוּתָן שֶׁל צַדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שב'קינים' כוונת הפסוק לפורענות, וְבֵן הוּא אוֹמֵר בכתוב (יחזקאל לב טז) 'קִינָה הִיא וְקוֹנְנוּהָ', והכוונה שם לקונן על דברי הפורענות שתבוא על מצרים שראה הנביא במראה הנבואה, ואף כאן הכוונה שראה בה כתובה הפורענות שתבוא על הצדיקים בעולם הזה. ומה שנאמר 'וָהֶגֶה', זוֹ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא, שב'הגה' כוונת הפסוק לשמחה, וְבֵן הוּא אוֹמֵר בכתוב (תהילים צב ד) 'עֲלֵי הָגָיוֹן בְּכִנּוֹר', והיינו שהנביא ראה שכתובים דברים משמחים, והם שכרם של הצדיקים לעתיד לבוא. ומה שנאמר 'יָהִי', זוֹ הִיא פּוּרְעָנוּתָן שֶׁל רְשָׁעִים לֶעָתִיד לָבֹא, ש'היי' לשון פורענות, וְבֵן הוּא אוֹמֵר בכתוב (יחזקאל ז כו) 'הָוָה עַל הָוָה תָּבוֹא', והכוונה שיבוא שבר על שבר לרשעי ישראל, ואף כאן ראה הנביא במגילה שבר ופורענות שיבואו לרשעים לעתיד לבוא.

הגמרא שבה לדבר בשיעור גודלה של התורה: כאמור לא נתפרש גודלה של התורה עַד שֶׁבָּא הנביא זְכַרְיָה בֶּן עִדּוֹ וּפֵירְשָׁן, דִּכְתִיב (זכריה ה א–ב) 'וָאָשׁוּב וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה מְגִלָּה עָפָה, וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר אֲנִי רֹאֶה מְגִלָּה עָפָה אָרְכָּהּ עֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר בָּאַמָּה', 'מגילה עפה' היינו מגילה כפולה, ונאמר בכתוב שגודלה כשהיא כפולה הוא עשרים אמה על עשר אמות באמה של הקב"ה, וְכִי פָּשְׁטַתְּ לָהּ הַוְיָא לָהּ עֶשְׂרִין בְּעֶשְׂרִין – וכאשר תפשוט את המגילה ותפתח את קיפולה יהיה גודלה עשרים אמה על עשרים אמה, ואותה מגילה היא מה שראה יחזקאל ולא פירש את גודלה, וּכְתִיב באותה מגילה שראה יחזקאל (יחזקאל ב י) 'הִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר', והיינו שהמגילה כתובה משני צידיה, וְכִי קָלְפַּתְּ לָהּ – וכאשר תקלף את הכתיבה שמן העבר השני ותשימנה בעבר הראשון שתהיה כל כתיבתה בצד אחד, כַּמָּה הַוְיָא לָהּ – כמה יהיה גודלה של המגילה, אַרְבְּעִין בְּעֶשְׂרִין – ארבעים אמה על עשרים אמה. והנה מדה זו היא באמותיו של הקב"ה, ובכדי לדעת כמה היא אמה של הקב"ה, נוכל לדעת זאת על ידי הפסוקים אודות מדת העולם באמותיו, וּכְתִיב (ישעיה מ יב) 'מִי מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת תִּכֵּן' וְגוֹ', שמדת העולם היא זרת, וזרת היא חצי אמה על חצי אמה, הרי שהעולם כולו הוא חצי אמה באמותיו של הקב"ה, והיינו חצי אמה על חצי אמה שהיא רבע אמה מרובעת, וכיון שהתורה היא ארבעים אמה על עשרים אמה, שהם שמונה מאות אמה מרובעות, ובשטח זה יש שלושת אלפים ומאתים רבעי אמה, נִמְצָא שכָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ הוא אֶחָד מִשְּׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתַיִם בַּתּוֹרָה, ונמצא שהתורה גדולה מן העולם פי שלושת אלפים ומאתים, וזהו גודלה שנתפרש על ידי זכריה.

שמועה נוספת: וְאָמַר רַב חִסְדָּא, דָּרִישׁ [–דרש] מָרִי בַּר מָר, מַאי דִּכְתִיב – מה הוא פירוש הכתוב (ירמיה כד א–ב) 'הַרְאַנִי ה' וְהִנֵּה שְׁנֵי דּוּדָאֵי תְּאֵנִים מוּעָדִים לִפְנֵי הֵיכַל ה' אַחֲרֵי הַגְלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת יְכָנְיָהוּ בֶן יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶת שָׂרֵי יְהוּדָה וְאֶת הֶחָרָשׁ וְאֶת הַמַּסְגֵּר מִירוּשָׁלַם וַיְבִאֵם בָּבֶל, הַדּוּד (ה)אֶחָד תְּאֵנִים טוֹבוֹת מְאֹד כִּתְאֵנֵי

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיב, קיג ..... ג

ג) מאמר ד"ה אנכי הוי' אלקיך
ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ו ..... ה

ד) שיחת ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ו ..... יב

ה) לקוטי שיחות – חג הפסח
(בלה"ק) כרך יב ..... כג

ו) מתוך פניני לוי יצחק על התורה
לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... כט

ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה
ז"ל שניאורסאהן חוברת כה, תרגום מאידיש ..... ל

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שמיני ..... לא

ט) שיעור יומי חומש לשבוע חג הפסח ..... לד

י) שיעורי תהלים לשבוע חג הפסח ..... נה

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע חג הפסח ..... נו

יב) אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן ..... סח

יג) לוח "היום יום" לשבוע חג הפסח ..... סט

יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... עב

שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:

טו) – ג' פרקים ליום לשבוע חג הפסח ..... עה

טז) – פרק אחד ליום לשבוע חג הפסח ..... קב

יז) – ספר המצוות לשבוע חג הפסח ..... קיא

יח) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף ב עד דף ד ..... קיד

יט) נביאים וכתובים
מלכים א פרק י, תהלים פרק עז-עח ..... קל

כ) משניות – מסכת בבא קמא-בבא מציעא
ביאור קהתי ..... קלב

כא) עין יעקב מסכת יומא ..... קלט

כב) מסכת עירובין עם ביאורים
מדף טז עד דף כב ..... קמ

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן ..... קעו

כד) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו"ר הזקן ..... קעו

כה) תורה אור
אדמו"ר הזקן ..... קעז

כו) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי ..... קפ

כז) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... קפא

כח) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... קפב

כט) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב ..... קפב

ל) ספר המאמרים קונטרסים
אדמו"ר מוהריי"צ ..... קפד

לא) לקוטי דיבורים
אדמו"ר מוהריי"צ ..... קפה

לב) דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן
אדמו"ר מוהריי"צ ..... קפו

לג) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ ..... קפח

לד) לוח זמנים לשבוע חג הפסח ..... קפט

לה) סדר מצות הדלקת נרות לחג הפסח ושבת קודש ..... קצא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס״ד. ליל ב׳ דחג הפסח, ה׳תשכ״ו

(הנחה בלתי מוגה)

אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם[1].

וּמְדַיֵּיק בָּזֶה אַדמו״ר מַהֲרַ״שׁ בְּמַאֲמָרוֹ הָרִאשׁוֹן בְּתְחִלַּת נְשִׂיאוּתוֹ[2], דִּלְכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְלֹא נֶאֱמַר בָּרָאתִי יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁלִּכְאוֹרָה זֶהוּ פֶּלֶא גָּדוֹל יוֹתֵר מִיצִיאַת מִצְרַיִם. וּמְבָאֵר, שֶׁלְּהָבִין זֶה צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִילָה כְּלָלוּת עִנְיַן הַנִּסִּים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַנְהָגַת הַטֶּבַע, וּבָזֶה גּוּפָא ההֶפְרֵשׁ בֵּין הַנִּסִּים דִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּבֵין שְׁאָר הַנִּסִּים כְּמוֹ הַנֵּס דְּאֶסְתֵּר.

ב) **וּבְאוֹר** הָעִנְיָן, דִּהְנָּה, הַנְהָגַת הַטֶּבַע הִיא מִצַּד שֶׁם אֱלֹקִים, אֱלֹקִים בְּגִימַטְרִיָא הַטֶּבַע[3], שֶׁמִּצַּד זֶה נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג, יוֹם וָלַיְלָה קַיִץ וָחֹרֶף לֹא יִשְׁבּוֹתוּ[4], שֶׁזּוֹהִי הַנְהָגַת הַטֶּבַע, לְלֹא נִסִּים כְּלָל. וּלְמַעְלָה מִזֶּה הִיא הַהַנְהָגָה שֶׁמִּצַּד שֵׁם ש־ד־י, שֶׁעַל־זֶה פֵּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל[5] שֶׁדַּי בֶּאֱלָקוּתִי לְכָל בְּרִיָּה, שֶׁמִּשָּׁם ש־ד־י נִמְשָׁכִים גַּם כֵּן נִסִּים, אֲבָל רַק נִסִּים נִסְתָּרִים[6], הַיְינוּ, שֶׁמְּלוּבָּשִׁים בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע, כְּמוֹ הַנֵּס דְּפוּרִים שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע, שֶׁמֵּאַהֲבַת אֶסְתֵּר עָשָׂה אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ כָּל זֶה כוּ׳. וּלְמַעְלָה מִזֶּה הִיא הַהַנְהָגָה שֶׁמִּצַּד שֵׁם הַוָיָ׳, שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁכִים נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתורה בעשרת הדברות:

אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וּמְדַיֵּיק בָּזֶה אַדמו״ר מַהֲרַ״שׁ בְּמַאֲמָרוֹ הָרִאשׁוֹן בְּתְחִלַּת נְשִׂיאוּתוֹ, אדמו״ר ה׳צמח־צדק׳, אביו של אדמו״ר מהר״ש נסתלק ביום י״ג ניסן תרכ״ו, ובליל ב׳ דחג הפסח אותה שנה, מאה שנה לפני אמירת מאמר זה בליל ב׳ של חג הפסח תשכ״ו, עם תחילת נשיאותו כממלא מקום אביו, אמר הרבי מהר״ש מאמר חסידות על פסוק זה, ״אנכי ה׳ אלוקיך״, בו דייק בפסוק ושאל **דִּלְכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְלֹא נֶאֱמַר** אנכי ה׳ אלוקיך **אֲשֶׁר בָּרָאתִי יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁלִּכְאוֹרָה זֶהוּ** בריאת העולם כ״יש״ ודבר, מ״אין״ - היא דבר **פֶּלֶא** וחידוש **גָּדוֹל יוֹתֵר מִיצִיאַת מִצְרַיִם** שהייתה דבר גדול מאד אבל לא בריאה חדשה של ״יש״ מ״אין״ (וכפי שמבואר ב׳שער היחוד והאמונה׳ שבספר התניא, פרק ב, שבריאה יש מאין היא חידוש עצום ״והוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף... בבריאת יש מאין שהיא למעלה מהטבע והפלא ופלא יותר מקריעת ים סוף״) וכיוון שכוונת הפסוק ״אנכי ה׳ אלוקיך״ היא לבטא את גדולת ה׳, מדוע נאמר ״אשר הוצאתיך מארץ מצרים״ ולא ״אשר בראתי שמים וארץ״ שהוא פלא וחידוש גדול הרבה יותר.?

וּמְבָאֵר הרבי מהר״ש במאמר הנזכר, **שֶׁלְּהָבִין זֶה** מדוע באמת יציאת מצרים נחשבת (במובן מסויים) פלא וחידוש גדול יותר מאשר בריאת העולם יש מאין **צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִילָה כְּלָלוּת עִנְיַן הַנִּסִּים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַנְהָגַת הַטֶּבַע,** שהרי יציאת מצרים הייתה נס **וּבָזֶה גּוּפָא** בעניין הניסים עצמו יש לבאר את **הֶפְרֵשׁ** ההבדל **בֵּין הַנִּסִּים דִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּבֵין שְׁאָר הַנִּסִּים כְּמוֹ הַנֵּס דְּאֶסְתֵּר** היינו נס פורים, ובאופן כללי הכוונה להבדל בין ניסים שלמעלה מגדרי הטבע, כמו נס יציאת מצרים, לניסים המלובשים בטבע כמו נס פורים, כפי שיתבאר להלן.

ב) **וּבְאוֹר** הָעִנְיָן, דִּהְנָּה, הַנְהָגַת הַטֶּבַע הִיא מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, אֱלֹקִים בְּגִימַטְרִיָא הַטֶּבַע, שֶׁמִּצַּד ההנהגה שהקדוש־ברוך־הוא מנהיג ומנהל את העולם לפי הטבע **הִיא מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים,** שקשור במידת הגבורה, ועניינו העלם וצמצום על האור האלוקי **אֱלֹקִים בְּגִימַטְרִיָא הַטֶּבַע, שֶׁמִּצַּד זֶה** בגלל שהנהגת העולם בדרך הטבע היא על־ידי שם אלוקים שמעלים על גילוי האור האלוקי ומגביל ומצמצם אותו **נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג,** העולם מתנהל בצורה קבועה ורגילה **יוֹם וָלַיְלָה קַיִץ וָחֹרֶף לֹא יִשְׁבּוֹתוּ,** ללא הפסק וללא שינוי **שֶׁזּוֹהִי הַנְהָגַת הַטֶּבַע, לְלֹא נִסִּים כְּלָל** ללא כל שינוי מדרך הטבע.

וּלְמַעְלָה מִזֶּה הוא המצב שבו דרגה גבוהה יותר באלוקות **הִיא הַהַנְהָגָה שֶׁמִּצַּד שֵׁם ש־ד־י, שֶׁעַל־זֶה פֵּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל** ואמרו במדרש שמשמעות השם ש־ד־י הוא **שֶׁדַּי בֶּאֱלָקוּתִי לְכָל בְּרִיָּה,** האלוקות היא ללא גבול ויש בה די ומספיק לכל נברא (כפירוש רש״י על הפסוק (בפרשת לך לך) ״אני א־ל ש־ד־י״, ״אני הוא שיש באלוקותי לכל בריה, לפיכך התהלך לפני ואהי׳ לך לאלוקה ולפטרון, וכן כל מקום שהוא במקרא פירושו כך די שלו, והכול לפי העניין״) **שֶׁמִּשָּׁם ש־ד־י** שמראה על גילוי אלוקות **נִמְשָׁכִים גַּם כֵּן נִסִּים, אֲבָל רַק נִסִּים נִסְתָּרִים, הַיְינוּ, שֶׁמְּלוּבָּשִׁים בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע,** ומכוסים בהם עד כדי כך שאפשר לטעות ולחשוב שהיה זה מאורע טבעי ולא לראות את הנס שבדבר **כְּמוֹ הַנֵּס דְּפוּרִים שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע,** כך שהקורא את סיפור המגילה עלול שלא להבחין בנס ולחשוב **שֶׁמֵּאַהֲבַת אֶסְתֵּר עָשָׂה אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ כָּל זֶה כוּ׳** לכן נס פורים וניסים דומים לו נחשבים ״נסים נסתרים״.

וּלְמַעְלָה מִזֶּה דרגה גבוהה יותר בניסים **הִיא הַהַנְהָגָה שֶׁמִּצַּד שֵׁם הַוָיָ׳, שֶׁמִּמֶּנּוּ** משם הוי׳ הנעלה יותר מהשמות ״אלוקים״ ו״ש־ד־י״ **נִמְשָׁכִים** ויורדים ומתגלים בעולם **נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי**

---

1) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. 2) ד״ה זה דליל שני דפסח תרכ״ו (נדפס בסה״מ תרכ״ו ע׳ נ ואילך). 3) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ״ב. ראשית חכמה שער התשובה פ״ו ד״ה והמרגיל (קכא, ב). של״ה פט, א. תניא שעהיוה״א רפ״ו. ועוד. 4) ע״פ נח ח, כב.
5) ב״ר פמ״ו, ג. פרש״י לך לך יז, א. 6) ראה רמב״ן ובחיי ר״פ וארא. אוה״ת (יהל אור) לתהלים ע׳ קנה. אוה״ת וארא ע׳ קלז.

ביאור בדרך אפשר

הַטָּבַע לְגַמְרֵי, ואינם מלובשים בטבע ולא נסתרים כלל כְּמוֹ הַנְּפָשִׁים דְּיצִיאַת מְצָרַיִם וּקְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁהֵם נְסִים גְּלוּיִים לְעֵין כֹּל שהכול ראו שהיה נס למעלה מגדרי הטבע. בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין מָקוֹם לִטְעוֹת שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן טִבְעִי (דְּלֹא כְּמוֹ בַּנְּפָשִׁים הַנִּסְתָּרִים הַמְלוּבָּשִׁים בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע שבהם יש מקום לטעות, כאמור לעיל). אָמְנָם עַל־פִּי־זֶה לפי המבואר לעיל שיש שלוש דרגות של התגלות אלוקית בהנהגת העולם: א) בדרך הטבע, בשם ״אלוקים״. ב) בניסים המלובשים בטבע, בשם ״ש־ד־י״. ג) בניסים היוצאים מגדרי הטבע, בשם הוי׳ צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בתורה בתחילת פרשת וארא, בדברי ה׳ אל משה רבנו וָאֵרָא נראיתי והתגליתי אֶל אַבְרָהָם גּוֹ׳ וכן ליצחק ואל יעקב בְּאֵל ש־ד־י וּשְׁמִי הוי׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם, שֶׁהָיָה בהתגלות האלוקית אל האבות רַק הַגִּלּוּי דְּשֵׁם ש־ד־י, וְלֹא הַגִּלּוּי דְּשֵׁם הוי׳, ועל־פי האמור לעיל כאשר יש התגלות של שם ש־ד־י ואין התגלות של שם הוי׳ יכולים להיות רק ניסים נסתרים, המלובשים בטבע וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיוּ אצל האבות (לֹא רַק נִסִּים נִסְתָּרִים הַמְלוּבָּשִׁים בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע שלפי האמור היא הנהגה בשם ש־ד־י, אֲבָל) גַּם נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע, כְּמוֹ הַצָּלַת אַבְרָהָם מִכִּבְשַׁן נִמְרוֹד כו׳, שֶׁזֶּהוּ גַּם עִנְיָן טִבְעִי בהתגלות דשם הוי׳ שיוצא מדרכי הטבע. וְלָכֵן לֹא הָיָה שֵׁם הוי׳ שָׁמֵם וְנִשְׁכָּח מִן הָאוּמּוֹת, אֲבָל יְדִיעַת הַמְּצִיאוּת בִּלְבַד כפי שבדרך כלל בני אדם בעולם הזה מסוגלים לדעת ולהבין מושגים רוחניים כך שהם יודעים על המציאות של הדברים הללו אבל אין להם השגה ברורה, ובוודאי לא מוחשית כמו בדברים גשמיים, באשר למהות אותם דברים רוחניים. ומעין זה הייתה ההתגלות של שם הוי׳ לאבות (ככתוב ״וירא אליו ה׳״) לאחר שההארה משם הוי׳ התלבשה בשם ש־ד־י והאירה ממנו, בדרך של ״ידיעת המציאות״ ללא ״השגת מהות״ שהיא כמובן התגלות מוגבלת.

ביאור בדרך אפשר

יותר, נשאלת השאלה: אֵיךְ הָיוּ יְכוֹלִים לִהְיוֹת אֵצֶל הָאָבוֹת נְסִים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּגְלָה אֲלֵיהֶם רַק שֵׁם ש־ד־י, וְלֹא נִגְלָה אֲלֵיהֶם שֵׁם הוי׳ שֶׁמִּמֶּנּוּ דָּוְקָא נִמְשָׁכִים נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע.?

הַטֶּבַע לְגַמְרֵי, כְּמוֹ הַנְּפָשִׁים דְּיצִיאַת מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁהֵם נִסִּים גְּלוּיִים לְעֵין כֹּל, בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין מָקוֹם לִטְעוֹת שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן טִבְעִי (דְּלֹא כְּמוֹ בַּנְּפָשִׁים הַנִּסְתָּרִים הַמְלוּבָּשִׁים בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע).

אָמְנָם עַל־פִּי־זֶה צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב[7] וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם גּוֹ׳ בְּאֵל ש־ד־י וּשְׁמִי הוי׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם, שֶׁהָיָה רַק הַגִּלּוּי דְּשֵׁם ש־ד־י, וְלֹא הַגִּלּוּי דְּשֵׁם הוי׳, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיוּ (לֹא רַק נִסִּים נִסְתָּרִים הַמְלוּבָּשִׁים בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע, אֶלָּא) גַּם נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע, כְּמוֹ הַצָּלַת אַבְרָהָם מִכִּבְשַׁן נִמְרוֹד כו׳[8], שֶׁזֶּהוּ גַּם גָּלוּי שֶׁיּוֹצֵא מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע. וְלָכֵן הָיָה עַל־פִּי הָאֱמוּר שֶׁנִּסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע נִמְשָׁכִים מִשֵּׁם הוי׳ דַּוְקָא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִשֵּׁם ש־ד־י נִמְשָׁכִים רַק נִסִּים נִסְתָּרִים הַמְלוּבָּשִׁים בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע, אֵיךְ הָיוּ יְכוֹלִים לִהְיוֹת אֵצֶל הָאָבוֹת נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּגְלָה אֲלֵיהֶם רַק שֵׁם ש־ד־י, וְלֹא נִגְלָה אֲלֵיהֶם שֵׁם הוי׳ שֶׁמִּמֶּנּוּ דָּוְקָא נִמְשָׁכִים נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע. אַף הָעִנְיָן הוּא[9], שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁאֵצֶל הָאָבוֹת לֹא הָיָה גִּלּוּי שֵׁם הוי׳ כְּלָל, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר[10] וַיֵּרָא אֵלָיו הוי׳, אֶלָּא הַפֵּרוּשׁ הוּא שֶׁשֵּׁם הוי׳ נִתְגַּלָּה אֲצָלָם בְּאוֹפֶן שֶׁנִּמְשָׁךְ וְנִתְלַבֵּשׁ תְּחִילָה בַּשֵּׁם ש־ד־י, וְלֹא הָיָה אֲצָלָם גִּלּוּי שֵׁם הוי׳ כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד־עַצְמוֹ, וְלָכֵן לֹא הָיָה שֵׁם הוי׳ אֲצָלָם בְּדֶרֶךְ הַשָּׂגַת הַמַּהוּת, אֶלָּא יְדִיעַת הַמְּצִיאוּת בִּלְבַד. וְזֶהוּ גַּם הַחִלּוּק ההבדל בֵּין הוי׳ דִּלְתַתָּא לַהוי׳ דִּלְעֵילָּא, מבואר בקבלה וחסידות שבשם הוי׳ עצמו יש שתי דרגות – הוי׳ התחתון והוי׳ העליון כַּיָּדוּעַ בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב האמור בתורה לגבי שלוש עשרה מידות הרחמים וַיִּקְרָא הוי׳ הוי׳ (ב׳ פְּעָמִים), שֶׁהֵם ב׳ שֵׁמוֹת אַף הָעִנְיָן הוּא, שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה בפסוק ״ושמי ה׳ לא נודעתי להם״ שֶׁאֲצָלָם הָאָבוֹת לֹא הָיָה גִּלּוּי שֵׁם הוי׳ כְּלָל, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר במפורש באברהם אבינו עצמו וַיֵּרָא אֵלָיו הוי׳, אֶלָּא הַפֵּרוּשׁ הוּא שֶׁשֵּׁם הוי׳ נִתְגַּלָּה אצל האבות בְּאוֹפֶן שֶׁנִּמְשָׁךְ וְנִתְלַבֵּשׁ תְּחִילָה בַּשֵּׁם ש־ד־י, ואחר כך האיר להם מתוך שם ש־ד־י וְלֹא הָיָה אֲצָלָם גִּלּוּי שֵׁם הוי׳ כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד־עַצְמוֹ, וְלָכֵן לֹא הָיָה שֵׁם הוי׳ אֲצָלָם בְּדֶרֶךְ הַשָּׂגַת הַמַּהוּת, אֶלָּא יְדִיעַת הַמְּצִיאוּת בִּלְבַד. וְזֶהוּ גַּם הַחִלּוּק ההבדל בֵּין הוי׳ דִּלְתַתָּא לַהוי׳ דִּלְעֵילָּא, כַּיָּדוּעַ בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב[12] וַיִּקְרָא הוי׳ הוי׳ (ב׳ פְּעָמִים), שֶׁהֵם ב׳ שֵׁמוֹת

7) וארא ו, ג. 8) ראה פרש״י נח יא, כח. ועוד. 9) ראה גם אוה״ת וארא ע׳ קיט ואילך. ח״ז ע׳ ב׳תקנ ואילך. ח״ח ע׳ ב׳תתפז ואילך.
10) ר״פ וירא (יח, א). 11) זח״א קלח, א (באד״ר). תו״א בשלח סא, ד. ובכ״מ. 12) תשא לד, ו.

ביאור בדרך אפשר

פעמיים **שֶׁהֵם ב׳ שֵׁמוֹת הֲוָיָ׳**, בשתי דרגות שונות, **הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא** הוי׳ התחתון **וַהֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא**, הוי׳ העליון, **וּמֵהַחִלּוּקִים שֶׁבֵּינֵיהֶם**, אחד הבדלים בין ״הוי׳ דלתתא״ ל״הוי׳ דלעילא״ הוא **שֶׁיֵּשׁ אוֹפֶן** של התגלות שם הוי׳ בדרך **שֶׁל הַכָּרָה וְהַשָּׂגָה בַּמְּצִיאוּת דְּשֵׁם הֲוָיָ׳ בִּלְבַד**, היינו ידיעה שהוא נמצא אך ללא הכרה קרובה ופנימית במהותו **וְהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא שֶׁנִּתְגַּלָּה לְהָאָבוֹת** שהוא הדרגה התחתונה של שם הוי׳. **וְיֵשׁ אוֹפֶן שֶׁל הַכָּרָה וְהַשָּׂגָה** שאינו רק ״ידיעת המציאות״ אלא הכרה והשגה קרובה ופנימית **גַּם בְּמַהוּת דְּשֵׁם הֲוָיָ׳, וְהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא** שם הוי׳ בדרגה העליונה שלו **שֶׁנִּתְגַּלָּה בְּמַתַּן־תּוֹרָה** ככתוב ״אנכי הוי׳״. **וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן** המענה לשאלה האמורה איך היו אצל האבות ניסים כמו הצלת אברהם אבינו מכבשן האש והרי ניסים אלו באים משם הוי׳ ולא משם ש־ד־י ואיך יתכן **שֶׁגַּם אֵצֶל הָאָבוֹת הָיוּ יְכוֹלִים לִהְיוֹת נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע, כֵּיוָן שֶׁגַּם אֶצְלָם הָיָה** מצד אחד **גִּלּוּי שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁכִים נִסִּים גְּלוּיִים שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** מצד שני **נֶאֱמַר וּשְׁמִי הֲוָיָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה אֶצְלָם גִּלּוּי שֵׁם הֲוָיָ׳ כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד־עַצְמוֹ, שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, שֶׁעִנְיַן זֶה נִתְגַּלָּה בְּמַתַּן־תּוֹרָה דַּוְקָא** ואילו שם הוי׳ שהתגלה אל האבות היה שם הוי׳ לאחר שבא והתלבש בשם ש־ד־י, שהוא שם ״הוי׳ דלתתא״.

ג) וְהִנֵּה כְּדֵי לִהְיוֹת גִּלּוּי שֵׁם הֲוָיָ׳ בְּמַתַּן־תּוֹרָה, הוּצְרַךְ לִהְיוֹת תְּחִילָה הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁנּוֹסַף עַל הַיְּצִיאָה מִמִּצְרַיִם כִּפְשׁוּטָהּ, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה גַּם עִנְיָן רוּחָנִי, שֶׁהֲרֵי הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה שֶׁקָּדְמָה לִבְרִיאַת הָעוֹלָם, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[13] אַלְפַּיִם שָׁנָה קָדְמָה תּוֹרָה לָעוֹלָם, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁקָּדְמָה לִיצִיאַת מִצְרַיִם, וְאִם כֵּן, אֵיךְ מְסוּפָּר בַּתּוֹרָה שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם, אוֹדוֹת הַיְּצִיאָה מִמִּצְרַיִם שֶׁהָיְתָה מֶשֶׁךְ זְמַן רַב לְאַחֲרֵי־זֶה. וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁיְּצִיאַת מִצְרַיִם הוּא גַּם עִנְיָן רוּחָנִי, שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וּבְכָל הַדְּרָגוֹת, וְהוּא עִנְיַן הַיְּצִיאָה מִכָּל הַמֵּיצָרִים וְהַגְּבוּלִים שֶׁבָּעוֹלָמוֹת, וְעַד שֶׁבָּאִים לְהַגִּלּוּי דְּשֵׁם הֲוָיָ׳ כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד־עַצְמוֹ, שֶׁהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא. וְזֶהוּ שֶׁיְּצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַהֲכָנָה וְיוּבָן הטעם הפנימי לכך שיציאת מצרים היא ההכנה וההקדמה להתגלות

ביאור בדרך אפשר

שם הוי׳ בדרגה העליונה כפי שהיה ביציאת מצרים **בְּהֶקְדֵּם כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁנּוֹסַף עַל הַיְּצִיאָה מִמִּצְרַיִם כִּפְשׁוּטָהּ**, יציאת בני ישראל לחרות מעבדות אצל המצרים, **בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה גַּם עִנְיָן רוּחָנִי, שֶׁהֲרֵי הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה שֶׁקָּדְמָה לִבְרִיאַת הָעוֹלָם**, וקיימת ברוחניות לפני העולם ולמעלה מהעולם **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל** במדרש **אַלְפַּיִם שָׁנָה קָדְמָה תּוֹרָה לָעוֹלָם**, וְאם התורה קדמה לבריאת העולם **עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁקָּדְמָה לִיצִיאַת מִצְרַיִם**, שהייתה בשנת ב׳תמ״ח לבריאת העולם, **וְאִם כֵּן, אֵיךְ מְסוּפָּר בַּתּוֹרָה שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם, אוֹדוֹת הַיְּצִיאָה מִמִּצְרַיִם שֶׁהָיְתָה מֶשֶׁךְ זְמַן רַב** יותר מאלפיים וארבע מאות שנה **לְאַחֲרֵי־זֶה** אחרי בריאת העולם, והתורה קדמה לעולם.?

וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁיְּצִיאַת מִצְרַיִם הוּא לא רק כפשוטו יציאה ממצרים הגשמית אלא **גַּם עִנְיָן רוּחָנִי, שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת** גם בעולמות העליונים הרוחניים **וּבְכָל הַדְּרָגוֹת** שבעולמות עצמם, בכל עולם ובכל דרגה לפני עניינו, **וְהוּא עִנְיַן הַיְּצִיאָה מִכָּל הַמֵּיצָרִים וְהַגְּבוּלִים שֶׁבָּעוֹלָמוֹת**, עולם הוא מלשון העלם והסתר, והדבר נכון גם לגבי העולמות העליונים הרוחניים שאמנם אין בהם גדרים והגבלות גשמיות והם לא נתונים תחת מגבלות של זמן ומקום גשמי, אבל גם לכל עולם ולכל דרגה רוחנית יש הגבלות משלהם ו״יציאת מצרים״ היא כאשר יש יציאה ופריצה מהגדרים וההגבלות הללו **וְעַד** ליציאה מהמיצרים והגבולות עד כדי כך **שֶׁבָּאִים לְהַגִּלּוּי דְּשֵׁם הֲוָיָ׳ כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד־עַצְמוֹ, שֶׁהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא**, גילוי נעלה מאד שלמעלה מגדרים והגבלות (ולכן הוא השורש והמקור לניסים גלויים, היוצאים מגדרי הטבע).

---

13) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב״ר פ״ח, ב. תנחומא וישב ד. וש״נ. זח״ב מט, א.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ הטעם הפנימי לכך שֶׁיְּצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַהֲכָנָה וההקדמה הראויה לְמַתַּן־תּוֹרָה, כִּי עַל־יְדֵי הַיְצִיאָה מֵהַמֵּיצָרִים וּגְבוּלִים, לא רק הגשמיים אלא גם הרוחניים, כאמור לעיל, נִתְגַּלָּה בְּמַתַּן־תּוֹרָה הֶעָנְיָן דְּאָנֹכִי הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ, הַיְינוּ, שֶׁשָּׁם הֲוָי׳ נִמְשַׁךְ לִהְיוֹת אֱלֹקֶיךָ, כֹּחַךְ כי ״אלוקים״ הוא גם לשון כוח (ככתוב ״ואת אילי הארץ לקח״) וְחַיּוּתְךָ, מקור החיות שלך, כלומר התגלות שם הוי׳ במובן זה שההארה והגילוי משם הוי׳ הנעלה יורדים עד כדי כך שהם ניכרים וחודרים גם בתוך העולם והאדם. ושם הוי׳ הנעלה הופך להיות הכוח והחיות של האדם והעולם באופן גלוי, ניכר ונרגש, שֶׁנַּעֲשָׂה הֶאֱלֵקוּת שֶׁלְּךָ, וְעַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁהַגִּלּוּי דְּשֵׁם הֲוָי׳ נִיכָּר ונרגש בגלוי גַּם בַּגּוּף הַגַּשְׁמִי שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהַגּוּף הַגַּשְׁמִי הוּא בְּצִיּוּר שֵׁם הֲוָי׳, כַּיָּדוּעַ שֶׁהָרֹאשׁ הוּא בְּחִינַת יו״ד, וְהַגּוּף (שֶׁהוּא אָרוֹךְ בצורתו ומורה על המשכה מלמעלה למטה) הוּא בְּחִינַת וָא״ו, וּב׳ הֵיְי״ן שכל אחת מהן היא בגימטריא חמש, הֵם ה׳ אֶצְבָּעוֹת הַיָּד וְהָרֶגֶל. וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁזֶּהוּ טַעַם הַהִילּוּךְ של בני אדם בְּקוֹמָה זְקוּפָה, שֶׁהָרֹאשׁ גָּבוֹהַּ מֵהַגּוּף, דְּכֵיוָן שֶׁציּוּר גּוּף הַגַּשְׁמִי דִּבְנֵי הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁהָרֹאשׁ הוּא לְמַעְלָה מֵהַגּוּף (בשונה מגופות בעלי החיים ההולכים על ארבע כך שהגוף והראש שלהם הם באותו גובה). וְהַיְינוּ, שֶׁעִנְיָן זֶה שהראש יהיה יותר גבוה מהגוף שַׁיָּךְ דַּוְקָא לְגוּפֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַטַּעַם שֶׁגַּם גּוּפֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם הֵם בְּצִיּוּר כָּזֶה,

ביאור בדרך אפשר

אֵינוֹ ובחיצוניות לא ניכר שינוי בין גוף של יהודי לגוף של גוי, להבדיל, אֶלָּא בְּשִׁבְיל עִנְיַן הַבְּחִירָה כו׳ כי אם המעלה והיתרונות של בני ישראל (שבאים לידי ביטוי גם בגוף הגשמי) יהיו ניכרים כלפי חוץ, לא יהיה מקום לבחירה חופשית ובוודאי כל אחד יבחר בטוב.

לְמַתַּן־תּוֹרָה, כִּי עַל־יְדֵי הַיְצִיאָה מֵהַמֵּיצָרִים וּגְבוּלִים, נִתְגַּלָּה בְּמַתַּן־תּוֹרָה הֶעָנְיָן דְּאָנֹכִי הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ, הַיְינוּ, שֶׁשָּׁם הֲוָי׳ נִמְשַׁךְ לִהְיוֹת אֱלֹקֶיךָ, כֹּחַךְ וְחַיּוּתְךָ, שֶׁנַּעֲשָׂה הֶאֱלֵקוּת שֶׁלְּךָ, וְעַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁהַגִּלּוּי דְּשֵׁם הֲוָי׳ נִיכָּר גַּם בַּגּוּף הַגַּשְׁמִי שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהַגּוּף הַגַּשְׁמִי הוּא בְּצִיּוּר שֵׁם הֲוָי׳, כַּיָּדוּעַ[14] שֶׁהָרֹאשׁ הוּא בְּחִינַת יו״ד, וְהַגּוּף (שֶׁהוּא אָרוֹךְ) הוּא בְּחִינַת וָא״ו, וּב׳ הֵיְי״ן הֵם ה׳ אֶצְבָּעוֹת הַיָּד וְהָרֶגֶל. וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[15] שֶׁזֶּהוּ טַעַם הַהִילּוּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, שֶׁהָרֹאשׁ גָּבוֹהַּ מֵהַגּוּף, דְּכֵיוָן שֶׁציּוּר שֵׁם הֲוָי׳ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁהַיּוּ״ד הוּא לְמַעְלָה מֵהַוָּא״ו, לָכֵן נַעֲשָׂה ציּוּר גּוּף הַגַּשְׁמִי דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹפֶן שֶׁהָרֹאשׁ הוּא לְמַעְלָה מֵהַגּוּף. וְהַיְינוּ, שֶׁעִנְיָן זֶה שַׁיָּךְ דַּוְקָא לְגוּפֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַטַּעַם שֶׁגַּם גּוּפֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם הֵם בְּצִיּוּר כָּזֶה, אֵינוֹ אֶלָּא בְּשִׁבְיל עִנְיַן הַבְּחִירָה כו׳[16]. וְעַל־פִּי־זֶה יוּבַן מַה שֶּׁפְּתוּב אָנֹכִי הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְלֹא נֶאֱמַר אֲשֶׁר בָּרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ יֵשׁ מֵאַיִן, אף־על־פי שמצד הפלא והחידוש בריאת העולם יש מאין היא חידוש גדול יותר מאשר יציאת מצרים כִּי הַהַקְדָּמָה לְמַתַּן־תּוֹרָה הִיא יְצִיאַת מִצְרַיִם דַּוְקָא, ולא בריאת העולם, מִצַּד גּוֹדֶל הָעִלּוּי המעלה הגדולה והמיוחדת שיש ביציאת מצרים (ואין בבריאת העולם) בְּעִנְיַן הַיְצִיאָה מִכָּל הַמֵּיצָרִים וְהַגְּבוּלִים, כולל גם כל ההגבלות הרוחניות, עַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה בעולם הזה גִּילּוּי של שֵׁם הֲוָי׳ דִּלְעֵילָּא, שֶׁזֶּהוּ העלין, עִילּוּי שֶׁבְּאֵין־עֵרוֹךְ מעלה ויתרון ללא יחס והשוואה לְגַבֵּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

ד) וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר[17], שֶׁמִּיָּד אַחַר יְצִיאַת מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יַם־סוּף הָיְתָה מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׁם הֲוָי׳ דִּלְעֵילָּא הָיָה בְּהֶעְלֵם, וְלֹא הָיָה אִכְפַּת לַעֲמָלֵק כְּלָל, אַף כְּשֶׁהוּצְרַךְ לִהְיוֹת גִּילּוּי המאורעות זה לזה מובן שיש ביניהם קשר ושייכות פנימית, כפי שהולך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, הטעם הפנימי לכך שמלחמת עמלק הייתה לאחר יציאת מצרים וקריעת ים־סוף היא שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׁם הֲוָי׳ דִּלְעֵילָּא הָיָה בְּהֶעְלֵם, ולא נמשך להתגלות בעולם לֹא הָיָה אִכְפַּת לַעֲמָלֵק כְּלָל, והוא לא יצא במלחמה שנועדה לפגוע בבני ישראל, היינו לא הייתה התעוררות של הצד המנגד לקדושה ללחום בצד הקדושה אַף כְּשֶׁהוּצְרַךְ לִהְיוֹת

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבַן מַה שֶּׁפְּתוּב אָנֹכִי הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְלֹא נֶאֱמַר אֲשֶׁר בָּרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ יֵשׁ מֵאַיִן, אף־על־פי שמצד הפלא והחידוש בריאת העולם יש מאין היא חידוש גדול יותר מאשר יציאת מצרים כִּי הַהַקְדָּמָה לְמַתַּן־תּוֹרָה הִיא יְצִיאַת מִצְרַיִם דַּוְקָא, ולא בריאת העולם, מִצַּד גּוֹדֶל הָעִלּוּי המעלה הגדולה והמיוחדת שיש ביציאת מצרים (ואין בבריאת העולם) בְּעִנְיַן הַיְצִיאָה מִכָּל הַמֵּיצָרִים וְהַגְּבוּלִים, כולל גם כל ההגבלות הרוחניות, עַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה בעולם הזה גִּילּוּי של שֵׁם הֲוָי׳ דִּלְעֵילָּא, העלין, שֶׁזֶּהוּ עִילּוּי שֶׁבְּאֵין־עֵרוֹךְ מעלה ויתרון ללא יחס והשוואה לְגַבֵּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

ד) וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר[17], שֶׁמִּיָּד אַחַר יְצִיאַת מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יַם־סוּף הָיְתָה מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׁם הֲוָי׳ דִּלְעֵילָּא הָיָה בְּהֶעְלֵם, וְלֹא הָיָה אִכְפַּת לַעֲמָלֵק כְּלָל, אַף כְּשֶׁהוּצְרַךְ לִהְיוֹת גִּילּוּי המאורעות זה לזה מובן שיש ביניהם קשר ושייכות פנימית, כפי שהולך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, הטעם הפנימי לכך שמלחמת עמלק הייתה לאחר יציאת מצרים וקריעת ים־סוף היא שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׁם הֲוָי׳ דִּלְעֵילָּא הָיָה בְּהֶעְלֵם, ולא נמשך להתגלות בעולם לֹא הָיָה אִכְפַּת לַעֲמָלֵק כְּלָל, והוא לא יצא במלחמה שנועדה לפגוע בבני ישראל, היינו לא הייתה התעוררות של הצד המנגד לקדושה ללחום בצד הקדושה אַף כְּשֶׁהוּצְרַךְ לִהְיוֹת

14) אוה״ת תזריע ח״ב ע׳ תקכד. סה״מ תרכ״ט ע׳ יח. תרנ״ו ע׳ שכ. תרצ״ז ע׳ 208. ובכ״מ. 15) ראה סה״מ תרנ״ו ס״ע שיט ואילך.
16) סה״מ שם בשוה״ג. 17) סה״מ תרכ״ו שם ס״ע נ. ע׳ נז.

ביאור בדרך אפשר

גִּילוּי שֶׁם הַוָיְ׳ דִּלְעֵילָא לְמַטָּה, שהרי כאמור יציאת מצרים, היציאה מהגדרים וההגבלות, היא זו שהובילה להתגלות ״הוי׳ דלעילא״ (שהייתה בפועל במתן־תורה) **הִנֵּה זֹאת** גילוי כזה שמביא אלוקות אל תוך העולם שגם העולם והאדם יכירו שהכוח והחיות שלהם מקורה באלוקות **לֹא הָיָה עֲמָלֵק יָכוֹל לְסָבוֹל, וּמִיַּד נִתְעוֹרֵר וְקָפַץ לְנַגֵּד לָזֶה כּוֹ׳** וזה היה הגורם הרוחני הפנימי למלחמת עמלק בבני ישראל. **וְעַל זֶה נִצְטַוֵּינוּ** מצוה מיוחדת בתורה **זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק גּוֹ׳, וּמְסֵיִם לֹא תִּשְׁכָּח, שֶׁזֶּהוּ** כפל הלשון בפסוקים ״זכור״ ו״לא תשכח״ הוא **עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁמָּצִינוּ** כפל לשון דומה **גַּבֵּי שַׂר הַמַּשְׁקִים, שֶׁלֹּא זָכַר אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ, דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן כֻּפֶל הַלָּשׁוֹן, דִּכְיָון שֶׁלֹּא זָכַר אֶת יוֹסֵף, מַהוּ עוֹד עִנְיַן** **וַיִּשְׁכָּחֵהוּ** הרי מובן מאליו שאם לא זכר, הרי שכח.? **וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה,** משמעות הדברים בעבודת ה׳ של כל אחד ואחד היא שהכתוב מתייחס למצב רוחני ירוד של האדם שיש בו חיסרון כפול כך **שֶׁלֹּא דַּי מַה שֶּׁאֵינוֹ מַמְשִׁיךְ הַמְשָׁכַת אֱלקוּתוֹ יִתְבָּרַךְ,** שאינו עובד את ה׳ ברמה כזו שמעשיו גורמים להמשכת וגילוי אלוקות בעולם כך שאיננו זוכר את הקדוש־ברוך־הוא **אֶלָּא עוֹד** חמור וגרוע יותר **וַיִּשְׁכָּחֵהוּ, שֶׁמִּתְעַסֵּק** האדם **בְּתַאֲנוּגִים גַּשְׁמִיִּים הַמְשַׁכְּחִים עַל אֱלקוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, הַיְינוּ,** לא זו בלבד שנהנה ומתענג מדברים גשמיים אלא **שֶׁעַל־יְדֵי מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ אַחֲרֵי תַּאֲווֹת גַּשְׁמִיּוֹת בְּהֶרְהוּרִים רַבִּים** של מחשבות על התאוות ועל דרכים להשיג את התאוות ולמלא ולהגשים את הרדיפה שלו אחרי הנאות גשמיות **כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה לֹא יָנוּחַ,** והוא עוסק בכך ללא הרף, **עַל־יְדֵי־זֶה גּוֹרֵם לְעַצְמוֹ שֶׁיִּשְׁכַּח לְגַמְרֵי עַל עֲבוֹדַת הַוָיְ׳ כּוֹ׳**

ביאור בדרך אפשר

כך שהחיסרון אכן כפול, גם ״לא זכר״ שמתרחק מעבודת ה׳ ולא ממשיך אלוקות וגם ״וישכחהו״ ששוכח לחלוטין את עבודת ה׳. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בַּעֲמָלֵק,** שגם בו יש חיסרון כפול **שֶׁנּוֹסָף לְךָ שֶׁמִּתְנַגֵּד** שמתנגד **לְגִלּוּי וְהַמְשָׁכַת שֵׁם הַוָיְ׳** בעולם, **הֲרֵי הוּא גַּם מְנַסֶּה לְהַשְׁכִּיחַ** לגרום לבני אדם להתעלם ולשכוח אודות **גִּילּוּי אֱלקוּת שֶׁכְּבָר נִמְשַׁךְ לְפָנֵי־זֶה. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר** בתורה הציווי **זָכוֹר גּוֹ׳ לֹא תִּשְׁכָּח,** ציווי כפול **לְבַטֵּל ב׳ עִנְיָנִים הַנַּ״ל** ״זכור״ – כנגד רצונו ומגמתו של עמלק למנוע גילוי אלוקות בעולם, ו״לא תשכח״ כנגד רצונו ומגמתו של עמלק להשכיח את גילוי האלוקות שכבר נמשך.

שֶׁם הַוָיְ׳ דִּלְעֵילָא לְמַטָּה, הִנֵּה זֹאת לֹא הָיָה עֲמָלֵק יָכוֹל לְסָבוֹל, וּמִיַּד נִתְעוֹרֵר וְקָפַץ[18] לְנַגֵּד לָזֶה כּוֹ׳. וְעַל זֶה נִצְטַוֵּינוּ זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק גּוֹ׳[19], וּמְסֵיִם לֹא תִּשְׁכָּח[20], שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁמָּצִינוּ גַּבֵּי שַׂר הַמַּשְׁקִים, שֶׁלֹּא זָכַר אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ[21], דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן כֻּפֶל הַלָּשׁוֹן, דִּכְיָון שֶׁלֹּא זָכַר אֶת יוֹסֵף, מַהוּ עוֹד עִנְיַן וַיִּשְׁכָּחֵהוּ[22]. וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה, שֶׁלֹּא דַּי מַה שֶּׁאֵינוֹ מַמְשִׁיךְ הַמְשָׁכַת אֱלקוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, אֶלָּא עוֹד וַיִּשְׁכָּחֵהוּ, שֶׁמִּתְעַסֵּק בְּתַאֲנוּגִים גַּשְׁמִיִּים הַמְשַׁכְּחִים עַל אֱלקוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, הַיְינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ אַחֲרֵי תַּאֲווֹת גַּשְׁמִיּוֹת בְּהֶרְהוּרִים רַבִּים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה לֹא יָנוּחַ, עַל־יְדֵי־זֶה גּוֹרֵם לְעַצְמוֹ שֶׁיִּשְׁכַּח לְגַמְרֵי עַל עֲבוֹדַת הַוָיְ׳ כּוֹ׳. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בַּעֲמָלֵק, שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁמִּתְנַגֵּד לְגִלּוּי וְהַמְשָׁכַת שֵׁם הַוָיְ׳, הֲרֵי הוּא גַּם מְנַסֶּה לְהַשְׁכִּיחַ גִּילּוּי אֱלקוּת שֶׁכְּבָר נִמְשַׁךְ לְפָנֵי־זֶה. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר זָכוֹר גּוֹ׳ לֹא תִּשְׁכָּח, לְבַטֵּל ב׳ עִנְיָנִים הַנַּ״ל.

ה) **וּמַמְשִׁיךְ** בַּמַּאֲמָר[23], שֶׁבְּכָל יוֹם יֵשׁ בְּחִינַת יְצִיאַת מִצְרַיִם וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[24] בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִילּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם, אֶלָּא שֶׁיֵּשְׁנָם חִילּוּקִים וּמַדְרֵגוֹת רַבּוֹת בְּעִנְיַן הַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם שֶׁבַּעֲבוֹדָה בְּכָל יוֹם כּוֹ׳. וּמְבָאֵר זֶה עַל־פִּי מָשָׁל מֵעִנְיַן הַחוֹלְאִים בְּגַשְׁמִיּוּת שֶׁיֵּשְׁנָם חִילּוּקִים וּמַדְרֵגוֹת רַבּוֹת, כְּמוֹ חוֹלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה שֶׁצָּרִיךְ רְפוּאוֹת חֲזָקוֹת כּוֹ׳, וְחוֹלִי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה שֶׁגַּם בִּרְפוּאָה קַלָּה אֶפְשָׁר לְרַפְּאוֹתוֹ, וְיֵשׁ מחלות הַחוֹלִי, שֶׁאֲנוּ רוֹאִים בְּעִנְיַן הַחוֹלְאִים המחלות בְּגַשְׁמִיּוּת שֶׁיֵּשְׁנָם חִילּוּקִים וּמַדְרֵגוֹת רַבּוֹת, יש מחלות רבות ושונות, לא עלינו, ששונות זו מזו גם בדרגת החומרה של כל מחלה כְּמוֹ חוֹלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה שֶׁצָּרִיךְ רְפוּאוֹת חֲזָקוֹת כּוֹ׳, יש מחלות מסוכנות שכדי לרפא אותן יש צורך בתרופות חזקות וְחוֹלִי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה שֶׁגַּם בִּרְפוּאָה קַלָּה אֶפְשָׁר לְרַפְּאוֹתוֹ,

---

18) ראה תנחומא תצא ט. פרש״י תצא כה, יח. 19) תצא שם, יז. 20) שם, יט. 21) ס״פ וישב. 22) כקושיית הזהר — ח״א קצג, ב. וראה גם אוה״ת עקב ע׳ תקטו. סה״מ תרע״ח ע׳ שסז. פר״ת ע׳ סט. ד״ה ויענך תשי״ז (סה״מ תשי״ז ע׳ שא). 23) ס״ע נז ואילך. 24) משנה פסחים קטז, ב.

ביאור בדרך אפשר

לא מסוכנות שניתן לרפא בתרופה קלה **וְעַד** כדי כך **שֶׁיֵּשׁ חוֹלֶה** שאינו סובל אפילו ממחלה לא מסוכנת אלא **שֶׁנֶּחְלָה מְעַט שֶׁאֵינוֹ בִּשְׁלֵמוּת הַבְּרִיאוּת, שֶׁגַּם זֶה נִקְרָא חוֹלֶה, אֶלָּא שֶׁכְּדֵי לְרַפְּאוֹתוֹ** כדי לרפא חולה במצב קל כזה **אֵין צוֹרֵךְ בְּסַמְמָנֵי מַרְפֵּא,** תרופות, **אֶלָּא דַּי בִּשְׁמִירָה** זהירות והימנעות **מִמְּדָבָר הַגּוֹרֵם קִלְקוּל וְהֶזֵּק הַבְּרִיאוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** בלבד, אם רק יימנע מדברים מזיקים **יַחֲזֹר לְאֵיתָנוֹ** ויבריא.

וּכְמוֹ כֵּן יוּבָן בְּרוּחָנִיּוּת בְּחוֹלִי הַנֶּפֶשׁ, במצב של חולי וחולשה רוחנית **דְּהַנָּה, חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה** כך שמצבו הרוחני ירוד וחמור עד כדי כך שהוא מוגדר כמחלה מסוכנת **הוּא מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּתַּאֲווֹת הָאֲסוּרוֹת חַס־וְשָׁלוֹם,** ועובר על דברים שהתורה אוסרת **וְחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה** מצב רוחני ירוד שמוגדר כמחלה לא מסוכנת כל כך **הוּא מִי שֶׁנִּשְׁתַּקַּע בְּתַאֲווֹת הֶיתֵּר, דְּעִם הֱיוֹתָם דְּבָרִים מוּתָּרִים,** ואם כן לכאורה העיסוק בהם לא אמור להיות מוגדר כ״מחלה״ רוחנית, בכל זאת **הִנֵּה עַל־יְדֵי רִבּוּי הַתַּאֲווֹת** המותרות אמנם **מִתְגַּשֵּׁם כָּל כָּךְ עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה חוֹלֶה בְּחוֹלִי הַנֶּפֶשׁ,** במחלות רוחניות, כי עיסוק מוגבר בתאוות, גם אם מדובר בדברים מותרים, עושה את האדם ״חולה״ במובן הרוחני וגורם לו להיות **לִהְיוֹת אָסוּר** **וְקָשׁוּר** מחובר בקשר חזק מאד **בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי,** במידה כל כך חמורה **שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהַפְרֵד מֵאִתָּם כְּלָל וּכְלָל.**

אָמְנָם מצד שני, למרות שמדובר במצב חמור מאד הנחשב מחלה רוחנית **חוֹלֶה זֶה אֵין בּוֹ סַכָּנָה,** המחלה שלו לא נחשבת מחלה מסוכנת **כִּי זֶהוּ עַל־כָּל־פָּנִים תַּאֲווֹת הֶיתֵּר, וּבִרְפוּאָה קַלָּה** בתרופה קלה, לא חריפה במיוחד **אֶפְשָׁר לְהִתְרַפְּאוֹת מֵחֳלִי זֶה** ולחזור למצב בריא.

וְיֵשׁ חוֹלֶה רוחני **שֶׁרַק אֵינוֹ בִּשְׁלֵמוּת הַבְּרִיאוּת, שֶׁעֲנָיְנוֹ בְּרוּחָנִיּוּת** בנמשל, במחלות רוחניות, מצב שבו אדם אינו חולה אפילו במחלה לא מסוכנת אבל אינו בשלימות הבריאות **הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּכִתְבֵי הָאֲרִיזַ״ל שֶׁחוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא מ״ט, וְהַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ כָּל מ״ט שַׁעֲרֵי בִינָה, אֶלָּא שֶׁחָסֵר אֶצְלוֹ שַׁעַר הַנּוּ״ן, וּבִגְלַל זֶה נִקְרָא חוֹלֶה,** באופן כללי הכוונה לחמישים דרגות בספירת הבינה העליונה, והמושג נזכר בגמרא (מסכת ראש השנה דף כא) נ׳ שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד שנאמר ״ותחסרהו מעט מאלוקים״ **שֶׁחוֹלִי זֶה אֵינוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁאֵינוֹ בִּשְׁלֵימוּת הַבְּרִיאוּת,** כלומר שאין הוא סובל משום ״מחלה״ רוחנית, אלא שה״בריאות״ הרוחנית שלו לא מושלמת כי הוא שואף להגיע, היינו להבין ולהשיג, חמישים שערי בינה, ונכון לעכשיו הצליח להגיע רק למ״ט שערים (בגימטריא ״חולה״) **וְלָכֵן אֵינוֹ זָקוּק לְסַמְמָנֵי מַרְפֵּא,** תרופות, **כִּי אִם לִשְׁמִירַת הַבְּרִיאוּת מִדָּבָר הַגּוֹרֵם קִלְקוּל כוּ׳, וְהַיְנוּ,** שיחזק את בריאותו הרוחנית הן במובן החיובי והן בהימנעות וזהירות מדברים לא רצויים **שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּעֲבוֹדַת ה׳,** שהיא פעולה חיובית, **וּבְשָׁמְרוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת וְלֹא לְהַרְהֵר בְּהֶפְוּךְ חַס־וְשָׁלוֹם,** זהירות לא לעשות ואפילו לא להחשב, על דברים שהם היפך עבודת ה׳ **הֲרֵי הוּא חוֹזֵר לְאֵיתָנוֹ כְּמִקֹּדֶם לִהְיוֹת נִשְׁלָם שַׁעַר הַנּוּ״ן כּוּ׳.**

ביאור בדרך אפשר

לְרַפְּאוֹתוֹ, וְעַד שֶׁיֵּשׁ חוֹלֶה שֶׁנֶּחְלָה מְעַט שֶׁאֵינוֹ בִּשְׁלֵמוּת הַבְּרִיאוּת, שֶׁגַּם זֶה נִקְרָא חוֹלֶה, אֶלָּא שֶׁכְּדֵי לְרַפְּאוֹתוֹ אֵין צוֹרֵךְ בְּסַמְמָנֵי מַרְפֵּא, אֶלָּא דַּי בִּשְׁמִירָה מִדָּבָר הַגּוֹרֵם קִלְקוּל וְהֶזֵּק הַבְּרִיאוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יַחֲזֹר לְאֵיתָנוֹ. וּכְמוֹ כֵּן יוּבָן בְּרוּחָנִיּוּת בְּחוֹלִי הַנֶּפֶשׁ, דְּהִנֵּה, חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה הוּא מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּתַּאֲווֹת הָאֲסוּרוֹת חַס־וְשָׁלוֹם, וְחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה הוּא מִי שֶׁנִּשְׁתַּקַּע בְּתַאֲווֹת הֶיתֵּר, דְּעִם הֱיוֹתָם דְּבָרִים מוּתָּרִים, הִנֵּה עַל־יְדֵי רִבּוּי הַתַּאֲווֹת מִתְגַּשֵּׁם כָּל כָּךְ עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה חוֹלֶה בְּחוֹלִי הַנֶּפֶשׁ, לִהְיוֹת אָסוּר וְקָשׁוּר בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהִתְרַפְּאוֹת מֵחֳלִי זֶה אֵין בּוֹ סַכָּנָה, כִּי זֶהוּ עַל־כָּל־פָּנִים תַּאֲווֹת הֶיתֵּר, וּבִרְפוּאָה קַלָּה אֶפְשָׁר לְהִתְרַפְּאוֹת מֵחֳלִי זֶה. וְיֵשׁ חוֹלֶה שֶׁרַק אֵינוֹ בִּשְׁלֵימוּת הַבְּרִיאוּת, שֶׁעֲנָיְנוֹ בְּרוּחָנִיּוּת הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּכְתְבֵי הָאֲרִיזַ״ל[25] שֶׁחוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא מ״ט, וְהַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ כָּל מ״ט שַׁעֲרֵי בִינָה, אֶלָּא שֶׁחָסֵר אֶצְלוֹ שַׁעַר הַנּוּ״ן, וּבִגְלַל זֶה נִקְרָא חוֹלֶה, שֶׁחוֹלִי זֶה אֵינוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁאֵינוֹ בִּשְׁלֵימוּת הַבְּרִיאוּת מִדָּבָר הַגּוֹרֵם קִלְקוּל כוּ׳, וְלָכֵן אֵינוֹ זָקוּק לְסַמְמָנֵי מַרְפֵּא, כִּי אִם לִשְׁמִירַת הַבְּרִיאוּת מִדָּבָר הַגּוֹרֵם קִלְקוּל כוּ׳, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּעֲבוֹדַת ה׳, וּבְשָׁמְרוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת וְלֹא לְהַרְהֵר בְּהֶפְוּךְ חַס־וְשָׁלוֹם, הֲרֵי הוּא חוֹזֵר לְאֵיתָנוֹ כְּמִקֹּדֶם לִהְיוֹת נִשְׁלָם שַׁעַר הַנּוּ״ן כּוּ׳.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר גּוֹדֶל הַחִידּוּשׁ (דֶּער גְּעוואַלְדִיקֶער אויפְטוּ) בְּעִנְיָן זֶה שֶׁמְּחַדֵּשׁ נָשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל בְּתִחְלַת נְשִׂיאוּתוֹ, וְנִמְשָׁךְ גַּם לְאַחֲרֵי־זֶה, שֶׁהֲרֵי דִּבְרֵי צַדִּיקִים קַיָּמִים לָעַד[26] וּפוֹעֲלִים פְּעוּלָתָם לְעוֹלָם. דְּהִנֵּה, מְבוֹאָר בְּכַמָּה דְּרוּשֵׁי חֲסִידוּת, הָחֵל מִ׳לִקּוּטֵי

בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהִתְרַפְּאוֹת מֵאִתָּם כְּלָל וּכְלָל.

אָמְנָם, חוֹלֶה זֶה אֵין בּוֹ סַכָּנָה, כִּי זֶהוּ עַל־כָּל־פָּנִים תַּאֲווֹת הֶיתֵּר, וּבִרְפוּאָה קַלָּה אֶפְשָׁר לְהִתְרַפְּאוֹת מֵחֳלִי זֶה וְיֵשׁ חוֹלֶה שֶׁרַק אֵינוֹ בִּשְׁלֵימוּת הַבְּרִיאוּת, שֶׁעֲנָיְנוֹ בְּרוּחָנִיּוּת הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּכְתְבֵי הָאֲרִיזַ״ל שֶׁחוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא מ״ט, וְהַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ כָּל מ״ט שַׁעֲרֵי בִינָה, אֶלָּא שֶׁחָסֵר אֶצְלוֹ שַׁעַר הַנּוּ״ן, וּבִגְלַל זֶה נִקְרָא חוֹלֶה, שֶׁחוֹלִי זֶה אֵינוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁאֵינוֹ בִּשְׁלֵימוּת הַבְּרִיאוּת מִדָּבָר הַגּוֹרֵם קִלְקוּל כוּ׳, וְלָכֵן אֵינוֹ זָקוּק לְסַמְמָנֵי מַרְפֵּא, כִּי אִם לִשְׁמִירַת הַבְּרִיאוּת מִדָּבָר הַגּוֹרֵם קִלְקוּל כוּ׳, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּעֲבוֹדַת ה׳, וּבְשָׁמְרוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת וְלֹא לְהַרְהֵר בְּהֶפְוּךְ חַס־וְשָׁלוֹם, הֲרֵי הוּא חוֹזֵר לְאֵיתָנוֹ כְּמִקֹּדֶם לִהְיוֹת נִשְׁלָם שַׁעַר הַנּוּ״ן כּוּ׳.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר גּוֹדֶל הַחִידּוּשׁ (דֶּער גְּעוואַלְדִיקֶער אויפְטוּ החידוש העצום**) בְּעִנְיָן זֶה שֶׁמְּחַדֵּשׁ נָשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל בְּתִחְלַת נְשִׂיאוּתוֹ,** וכאמור הרבי מהר״ש אמר מאמר זה מיד עם תחילת נשיאותו, ימים אחדים אחרי הסתלקות אביו אדמו״ר ה׳צמח־צדק׳ **וְנִמְשָׁךְ גַּם לְאַחֲרֵי־זֶה,** הדברים בתקפם עומדים גם הלאה **שֶׁהֲרֵי דִּבְרֵי צַדִּיקִים קַיָּמִים לָעַד וּפוֹעֲלִים פְּעוּלָתָם לְעוֹלָם,** והולך ומפרט מהו החידוש העצום האמור כאן.

דְּהִנֵּה, מְבוֹאָר בְּכַמָּה דְּרוּשֵׁי חֲסִידוּת, הָחֵל מִ׳לִקּוּטֵי

25) טעמי המצוות פ׳ וירא. מאו״א ח, לה. לקו״ת ברכה צז, ב. ובכ״מ. 26) ראה אגרות־קודש אדמו״ר מהוריי״צ ח״ב ע׳ תע. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

תּוֹרָה׳, לאדמו״ר הזקן, **שֶׁגִּילּוּי שַׁעַר הַנּו״ן** מתוך חמישים שערי בינה **אֵינוֹ יָכוֹל לָבֹא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּכֹחַ עַצְמוֹ, כִּיוָן שֶׁאֵין בָּנוּ** בני האדם **כֹּחַ לְהַמְשִׁיכוֹ כְּלָל, אֶלָּא שְׁנִמְשָׁךְ מִלְמַעְלָה בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה כוּ׳** למי שזוכה לכך (ולכן ספירת העומר בה האדם מברר את המידות שלו בעצמו מגיעה למספר מ״ט ולא יותר). **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן,** למרות המבואר במאמרי החסידות של קודמיו שהאדם לא מסוגל להגיע לכך בכוחות עצמו **בָּא נָשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל - מֵיַד בְּתְחִלַּת נְשִׂיאוּתוֹ - וּפוֹסֵק, שֶׁמִּכְּיוָן שֶׁכָּל נִשְׁמָתָא וְנִשְׁמָתָא חֲוֵי קַיְימָא בִּדְיוּקְנָאָה קַמֵּיהּ מַלְכָּא קַדִּישָׁא[28], שֶׁאָז הָיָה אָצְלוֹ גַּם גִּילּוּי שַׁעַר הַנּו״ן, לָכֵן גַּם בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה, שֶׁנֶּחְסַר גִּילּוּי שַׁעַר הַנּו״ן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן חוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא מ״ט, אֵינוֹ צָרִיךְ לְעִנְיָנִים שֶׁל רְפוּאוֹת, אֲפִילּוּ לֹא רְפוּאָה קַלָּה, אֶלָּא מַסְפִּיקָה הַשְׁמִירָה מִדָּבָר הַגּוֹרֵם קִלְקוּל כוּ׳, וְעַל־יְדֵי־זֶה חוֹזֵר לְאֵיתָנוֹ כְּמִקֹּדֶם לִהְיוֹת נִשְׁלָם שַׁעַר הַנּו״ן.**

וְזֶהוּ אָנֹכִי הַוָי׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִיתָּן הַכֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּאֵיזֶה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁיִּהְיֶה, תּוּכַל לִהְיוֹת אָצְלוֹ הָעֲבוֹדָה דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, לָצֵאת מֵהַמְּיצָרִים וּגְבוּלִים שֶׁלּוֹ, לֹא מִבָּעֵי בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל חוֹלִי מַמָּשׁ, אֶלָּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲמָד וּמַצָּב דְּחוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא מ״ט, שֶׁיּוּשְׁלַם אָצְלוֹ גִּילּוּי שַׁעַר הַנּו״ן. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר אָנֹכִי הַוָי׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהַכֹּחַ לָצֵאת מִכָּל הַמְּיצָרִים וּגְבוּלִים נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת אָנֹכִי, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי[29], בְּחִינַת הַכֶּתֶר[30]. וְזֶהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָכוּת לְעִנְיַן הָרְפוּאָה[31], שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר כִּי אֲנִי הַוָי׳ רוֹפְאֶךָ[32], שֶׁגַּם הִיא נִמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר[33].

כוּ׳, וְעַל־יְדֵי־זֶה חוֹזֵר לְאֵיתָנוֹ כְּמִקֹּדֶם לִהְיוֹת נִשְׁלָם שַׁעַר הַנּו״ן ולהיות בריא בתכלית השלימות.

וְזֶהוּ אָנֹכִי הַוָי׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה על ידי אמירה זו של הקדוש ברוך הוא במתן תורה (שבא לאחר ההקדמה וההכנה של יציאת מצרים, כמבואר לעיל) **נִיתָּן**

ביאור בדרך אפשר

הַכֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּאֵיזֶה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁיִּהְיֶה, ובכלל זה גם כאשר יהיה במצב רוחני ירוד, חס־ושלום, ויהיה מוגדר כחולה מסוכן רחמנא־ליצלן, **תּוּכַל לִהְיוֹת אָצְלוֹ הָעֲבוֹדָה** הרוחנית **דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, לָצֵאת מֵהַמְּיצָרִים וּגְבוּלִים שֶׁלּוֹ,** ולהתעלות מעל המיצרים והגבולים המסתירים על עבודת ה׳ ולהשתחרר מהם ולהתגבר עליהם **לֹא מִבָּעֵי** אין צריך לומר **בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל חוֹלִי** רוחני **מַמָּשׁ, אֶלָּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲמָד וּמַצָּב דְּחוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא מ״ט,** שגם על החיסרון הזה יהי׳ לו את הכוח והיכולת להתגבר **שֶׁיּוּשְׁלַם אָצְלוֹ גִּילּוּי שַׁעַר הַנּו״ן.**

וְעַל־זֶה נֶאֱמַר אָנֹכִי הַוָי׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהַכֹּחַ לָצֵאת מִכָּל הַמְּיצָרִים וּגְבוּלִים נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת אָנֹכִי, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי, בְּחִינַת הַכֶּתֶר שלמעלה מעשר הספירות, והיא מתייחסת אל הקדוש־ברוך־הוא בעצמו. **וְזֶהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָכוּת לְעִנְיַן הָרְפוּאָה,** שבו מדובר במאמר זה לעיל **שֶׁבָּהּ** אודות הרפואה **נֶאֱמַר** בתורה **כִּי אֲנִי הַוָי׳ רוֹפְאֶךָ,** שהיא נמשכת משם הוי׳, השם הנעלה הקשור בהנהגה למעלה מהטבע, כמבואר לעיל, ולשון הכתוב ״אני ה׳ רופאך״ הוא **רָאשֵׁי־תֵבוֹת אַרִיךְ, שֶׁגַּם הִיא** בחינת ״אריך אנפין״ העליונה (שהיא הרצון העליון) **נִמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר** כמבואר בהרחבה בקבלה וחסידות ש״אריך אנפין״ היא בחינה ב״כתר״ שלמעלה מ׳סדר השתלשלות׳ של העולמות.

בְּכַמָּה דִּרוּשֵׁי חֲסִידוּת, הָחֵל מִ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[27], שֶׁגִּילּוּי שַׁעַר הַנּו״ן אֵינוֹ יָכוֹל לָבֹא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּכֹחַ עַצְמוֹ, כִּיוָן שֶׁאֵין בָּנוּ כֹּחַ לְהַמְשִׁיכוֹ כְּלָל, אֶלָּא שְׁנִמְשָׁךְ מִלְמַעְלָה בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה כוּ׳. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, בָּא נָשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל - מֵיַד בְּתְחִלַּת נְשִׂיאוּתוֹ - וּפוֹסֵק, שֶׁמִּכְּיוָן שֶׁכָּל נִשְׁמָתָא וְנִשְׁמָתָא חֲוֵי קַיְימָא בִּדְיוּקְנָאָה קַמֵּיהּ מַלְכָּא קַדִּישָׁא[28], שֶׁאָז הָיָה אָצְלוֹ גַּם גִּילּוּי שַׁעַר הַנּו״ן, לָכֵן גַּם בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה, שֶׁנֶּחְסַר גִּילּוּי שַׁעַר הַנּו״ן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן חוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא מ״ט, אֵינוֹ צָרִיךְ לְעִנְיָנִים שֶׁל רְפוּאוֹת, אֲפִילּוּ לֹא רְפוּאָה קַלָּה, אֶלָּא מַסְפִּיקָה הַשְׁמִירָה מִדָּבָר הַגּוֹרֵם קִלְקוּל כוּ׳, וְעַל־יְדֵי־זֶה חוֹזֵר לְאֵיתָנוֹ כְּמִקֹּדֶם לִהְיוֹת נִשְׁלָם שַׁעַר הַנּו״ן.

---

27) במדבר יב, א ואילך. 28) מובא בכ״מ בדא״ח. ולע״ע לא מצאתיו בל׳ זה. וראה זח״ג קד, א. זח״א צ, סע״ב. רכז, ב. רלג, ב. זח״ב צו, ב. זח״ג סא, ב. — הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א בסה״מ תשי״א ע׳ 11. 29) ראה לקו״ת פינחס פ, ב. 30) ראה שם אמור לד, ד. 31) בשלח טו, כו. 32) מאו״א א, קכד ביאיר נתיב. וראה אוה״ת בשלח ע׳ תקפ. 33) חסר סיום המאמר (המו״ל).

בס"ד. שיחת ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. מצינו שאמירת ההגדה צריכה להיות "בקול רם ובשמחה כו'"[1].

ואע"פ שנמצאים כבר לאחרי אמירת ההגדה, הרי הסיפור ביציאת מצרים מצוותו כל הלילה, כמ"ש בהגדה "מעשה כו' והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן ק"ש של שחרית",

- ומזה שנזכרו כאן גם תנאים שסוברים שאכילת הפסח היא רק עד חצות[2], מוכח, שהענין ש"היו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה" אינו קשור עם קרבן פסח, אלא עם המצוה דסיפור ביצי"מ -

ולכן, מה שהחסירו בשמחה בעת אמירת ההגדה, יכולים להשלים עתה.

[ניגנו הניגון "ממצרים גאלתנו" בשמחה רבה].

* * *

ב. ידוע[3], שישנם חילוקים בין חיוב ומצות זכירת יצי"מ בליל פסח להחיוב בכל ימות השנה[4]. אחד החילוקים הוא[5], שבכל השנה די בזכירה בעלמא - "מצוה להזכיר יצי"מ"[6], ואילו בליל פסח המצוה היא - סיפור ביצי"מ. ובלשון הרמב"ם[7]: "מצות עשה של תורה לספר[8] בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים כו'".

וכיון שסיפור וזכירת יצי"מ הוא "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתינו ובאמונתינו", ו"באו[9] לנו מצוות רבות על זה מ"ע ומל"ת כו' וע"כ אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפילותינו זכר ליצי"מ"[10] - הרי מובן, שבסיפור יצי"מ בליל פסח מתבטא גם התוכן וענין כללי של יצי"מ, כפי שהוא "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתינו כו'".

המצוה דסיפור יצי"מ בליל פסח נלמדת[11] מהפסוק[12] "והגדת לבנך", שהיא מצות אמירת ההגדה[13].

וכיון שכל ענין מתבטא בגלוי ובהדגשה בהתחלה ובסיום, הרי מובן, שתוכן סיפור יצי"מ כפי שמודגש בו שהוא תוכן וענין וכללי, הרי זה בעיקר בהתחלת וסיום "עיקר נוסח ההגדה שתיקנו חכמים חובה על הכל"[14] (כדברי המשנה[15] "מתחיל בגנות ומסיים בשבח") - "מתחילת[14] עבדים היינו", וכן[16] "מתחילה עובדי עבודה

---

1) סידור האריז"ל בהגש"פ (לפני "מה נשתנה").

2) ראה שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"א סי"ג (תורת מנחם - התוועדויות ח"ל ע' 224). וש"נ.

3) מכאן עד סוסי"ח הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש חי"ז ע' 78 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

4) הובאו ונסמנו בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים (קה"ת) ע' טו.

5) הגדת מעשה נסים (לבעל חוות דעת) בפתיחה. שבח פסח. סי' מהרי"ד. מלבי"ם בא יג, ח. וראה הגש"פ הנ"ל שם. וראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 71 ואילך.

6) רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג.

7) הל' חמץ ומצה רפ"ז.

8) ועד"ז לשונו בהמצות שבהכותרת להל' חו"מ "לספר ביצי"מ באותו הלילה" (וכ"ה לשון אדה"ז ריש הל' פסח). ועד"ז במנין המצות בריש ספר היד ובסהמ"צ מ"ע קנז (וראה מנ"ח מצוה כא "כנראה מהר"מ והרהמ"ח כאן").

9) כ"ה בחינוך הוצאת שעוועל (מצוה יו"ד). ובחינוך לפנינו (מצוה כא) "בא".

10) חינוך שם.

11) סהמ"צ להרמב"ם שם. וכ"ה במנין המצות שבריש ספר היד. הל' חו"מ רפ"ז (ושם הוסיף לפנ"ז: שנאמר זכור את היום הזה גו'*. ומנין שבליל חמשה עשר ת"ל והגדת לבנך גו'). חינוך שם. שו"ע אדה"ז חאו"ח סתע"ג סמ"ב.

12) בא יג, ח.

13) ראה שו"ע אדה"ז שם "היינו אמירת ההגדה שהיא מ"ע מן התורה כו' שנאמר והגדת לבנך". ובאבודרהם סדר הגדה ופירושה: ונקראת הגדה על שם והגדת לבנך. ועוד מפני שמגיד בה ענין יצי"מ הנסים ונפלאות וכו' וי"מ הגדה שהוא לשון הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מארץ מצרים - הובא בהגש"פ הנ"ל ע' ה.

וכ"ז הוא בעיקר הנאמר בהגדה אחר סימן "מגיד" אף ששם "הגדה" בכללות כולל גם הענינים של שאר הסימנים. ולהעיר מדיוק לשון הרמב"ם בסוף הל' חו"מ "בנוסח ההגדה" שמתחיל רק מ"בבהילו .. הא לחמא עניא" עד "גאל ישראל" (וראה שם פ"ז סוף ה"ה). משא"כ שאר הענינים הם רק "סדר עשיית מצות אלו כו'" (שם רפ"ח).

14) שו"ע אדה"ז שם סמ"ג.

15) פסחים קטז, א.

16) כב' הדיעות בגמרא שם.

---

*) וראה בארוכה לקו"ש הנ"ל.

זרה היו אבותינו"[17], ולאח"ז הפיסקא "והיא שעמדה וכו'" - סיום "ענין מצרים"[18] והקדמה[19] לחלק העיקרי של "סיפורי לבן ויעקב"[18], ("ודורש מ)ארמי אובד אבי"[20].

וגם: כיון שלפי "נוסח ההגדה" כ"מנהג שנהגו כל ישראל מדורות הראשונות"[21] מתחילים[22] מ"הא לחמא עניא" (שאומרים בתחלה עוד לפני "מה נשתנה"), הרי מובן שגם ב"התחלה" זו מודגשת נקודה כללית.

ועד"ז ב"סיום" ה"ניסים ונפלאות שעשה לנו הקב"ה באותו זמן"[23] - סיום הפיסקא "כמה מעלות טובות למקום עלינו"[24] - "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו"[25].

כדי להבין את התוכן הכללי של ענין ההגדה והסיפור ביצי"מ, צריך להקדים ולבאר כמה דיוקים בפיסקאות הנ"ל[26].

ג. "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כו'"[27]:

הפיסקא "הא לחמא עניא" באה[28] לאחר הסימן "מגיד"[29]. ומזה מובן, שאמירת פיסקא זו בהתחלת עריכת הסדר, היא לא (רק) מפני שתוכנה הוא להזמין לשולחן הסדר את כל אלו שאין להם צרכי הסעודה והפסח - דא"כ, היו צריכים לאומרה לפני התחלת הסדר, מיד כשבאים מבית־הכנסת (או לפנ"ז - כשנמצאים בביהכנ"ס), שהרי "כל דצריך" קאי גם על מי שצריך לספק לו גם ד' כוסות כו'[30], החל מכוס ראשון של קידוש - אלא (גם ובעיקר) לפי שזהו (הקדמה ו)התחלה של הסיפור ביצי"מ, ולכן נאמר דוקא (מיד) לאחר הסימן "מגיד".

---

17) ראה כל בו פיסקא מתחלה: פי' כאן הוא תחילת ההגדה. ובאבודרהם: עתה מתחיל סדרו של אביי (וראה שם פי' עבדים היינו. הגש"פ הנ"ל ע' יד ד"ה עבדים). וראה לשון הרמב"ם שם ה"ד. וראה הדיעות בזה - אנציקלופדי' תלמודית ע' הגדה ס"ה, וש"נ.

18) ראה ז"פ הובא בהגש"פ הנ"ל ע' כא ד"ה צא ולמד.

19) ראה הגש"פ שם ד"ה ולמד, וש"נ.

20) משנה שם. וברמב"ם שם פ"ז ה"ד: "והוא שידרוש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה", ובא בהמשך למ"ש "ומסיים בדת האמת .. ליחודו וכן מתחיל ומודיע כו' ומסיים בנסים .. ובחירותינו". ולכאורה משמע קצת שמפרש מ"ש במשנה "ודורש מארמי אובד אבי" הוא חלק (או עכ"פ תנאי) ב"ומסיים בשבח". וראה אנציקלופדי' שם.

21) שו"ע אדה"ז שם סמ"ג בסופו. ולשון הרמב"ם בהכותרת להגדה "נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות כך הוא" (ומביא שם בתחלתו הפי' "בבהילו .. הא לחמא עניא"). וראה לשון הר"א בן הרמב"ם (נעתק בהגש"פ הנ"ל ע' כו) "ואמירת זה מנהגנו ומנהג קדמונינו אבא מארי ז"ל והקודמין לו וחכמי המערב".

22) ולהעיר, שהתחלת כל ענין נוגעת ופועלת בכל המשך הענין, כידוע הפתגם בנוגע לשבת בראשית: "ווי מ'שטעלט זיך אַוועק כו'", "ווי מ'שפאַנט אַיין כו'" - כך נמשך על כל השנה כולה (ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ע' 140. וש"נ). - מהנחה בלתי מוגה.

23) לשון אבודרהם הנ"ל (הערה 13).

24) כלשון הנ"ל (הערה 21) מר"א בנו של הרמב"ם כתב על הדרשות ד"ר"י הגלילי אמר כו' ר"א אמר כו' ר"ע אומר כו' ואח"ז אומר כמה מעלות טובות למקום עלינו וכו' על אחת כמה וכמה וכו' ועליו ועל כיוצא בו נאמר כל המרבה וכל המאריך ביצי"מ הרי זה משובח".

25) ראה יבין שמועה להרשב"ץ ד"ה כמה מעלות טובות בסופו: ובזה השלמנו לדרוש מארמי אובד אבי לספר ביצי"מ. וראה לשונו שם בתחלת הפי' ובמאירי פסחים שם. משא"כ חלק ההגדה שלאח"ז ר"ג הי' אומר כל שלא אמר כו'" אף שג"ז הוא חלק מההגדה (כלשון הרמב"ם שם פ"ז סה"ה) וקיום מצות סיפור ביצי"מ*, והרי ג"ז נכלל בסימן "מגיד" (ואם לא אמרם לא יצא יד"ח והגדת** - רשב"ץ שם ד"ה ר"ג הי' אומר) - מ"מ, הרי כפשוטו אי"ז הסיפור ד"נסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים" (ל' הרמב"ם הל' חו"מ רפ"ז. וראה גם לשון החינוך שם. אבודרהם הנ"ל). וראה אבודרהם פי' ר"ג הי' אומר (ועד"ז רשב"ם (להגש"פ) וכל בו שם): פי' אע"פ שיאכל פסח ומצה כו' לא יצא יד"ח אם לא יאמר שלשה דברים אלו למה הם באים שמצאנו שהכתוב הקפיד באמירה ובהגדה***.

השייכות דהנקודה כללית כו' להסיום של כללות סימן מגיד (ולא רק דסיפור "נסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים") - ברכת "אשר גאלנו כו'" - ראה לקמן הערה 88.

26) בכמה ענינים (דיוקים וביאורים) שבאו לקמן יש לעורר ולהעיר מכמה מפרשי ההגדה שהובאו בהגש"פ הנ"ל, וכן בהגדה שלמה (להר"מ כשר), ועוד - ורק אחדים נפרטו בהערות דלקמן.

27) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ד ס"ד ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ס"ע 282 ואילך). וש"נ.

28) ראה הערה 21.

29) כפי שמדייק רבינו הזקן בסידורו בהעתקת סימני הסדר (כפי שהם בפע"ח) - שהפיסקא "הא לחמא עניא" באה לאחרי הסימן "מגיד".

וזהו הטעם להנהגת רבותינו נשיאינו בביאורי ההגדה, שהיו מתחילים לבאר מהפיסקא "הא לחמא עניא", אע"פ שגם בענינים שלפנ"ז, החל מקידוש, ישנם כו"כ ביאורים ע"פ חסידות, ששייכים ליצי"מ - כי, ביאורי הרביים על ההגדה היו מצד הענין ד"והגדת לבנך", וענין זה מתחיל בפיסקא "הא לחמא עניא" (ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשי"ט בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חכ"ה ע' 202). וש"נ). - מהנחה בלתי מוגה.

30) שהרי הכוונה ב"כל דצריך ייתי ויפסח" היא (לא לקרבן פסח, כי"א) ש"יבוא ויעשה סדר הפסח", "מצה של מצוה .. חרוסת ומרור ויין לארבעה כוסות" (אבודרהם. ועד"ז בכלבו "מי שצריך כרפס וחרוסת כו'").

---

*) ראה הגש"פ הנ"ל ד"ה לא יצא. הגש"פ הנ"ל עם ביאורים (קה"ת, תשמ"ר-ז) ע' קמג. לקו"ש חט"ז ע' 216. וש"נ.

**) אבל ראה רבינו מנוח לרמב"ם שם ה"ה, חדא"ג מהרש"א פסחים קטז, א ד"ה כל מי. של"ה קנו, ב (מצה עשירה). צל"ח פסחים שם. ועוד.

***) לכאורה יש לקשר פי' האבודרהם הנ"ל עם פירש"י ורא"ש שהובאו בהגש"פ עם "ביאורים" הנ"ל ולקו"ש שם. ואכ"מ.

ואינו מובן[31]: מהי השייכות של כל ג' הענינים שבפיסקא זו לענין הסיפור ביצי"מ?

ואדרבא: א) תוכן התחלת הפיסקא "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" - אינו סיפור אודות יציאת מצרים, אלא אדרבא - אודות ענין העוני במצרים. ב) גם בסיום הפיסקא "השתא הכא כו' השתא עבדין", מודגשת העובדה שנמצאים במצב של גלות ועבדין - היפך (סיפור ה)גאולה;

וא"כ, מה מקום לפיסקא זו בהסיפור ביצי"מ? - בכללות סדר המצוות והענינים בליל זה השתא, ובראשם אמירת ההגדה סיפור ביצי"מ, צריך להיות מודגש וניכר הענין של השתא חירות, ולכן "צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות"[32], ואילו כאן אומרים ומדברים אודות "השתא הכא כו' השתא עבדין", היפך מחירות.

ד. לכאורה הי' אפשר לומר (בדוחק), שבאמירת "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" רוצים להדגיש שרק "אבהתנא" היו בארעא דמצרים, אבל אנחנו איננו במצרים; ועד"ז בהסיום, "השתא הכא כו' לשנה הבאה כו'", שהמכוון בזה הוא ע"ד דברי המשנה "מתחיל בגנות (ומסיים בשבח)".

אבל באמת אי אפשר לומר כן, כי:

א) לפי זה היו צריכים לומר (הענינים שב)פיסקא זו לאחרי (ולא לפני) השאלה "מה נשתנה" (כמו כל ההגדה), היות ש"אמירת ההגדה מצותה לאומרה דרך תשובה על שאלות ששאלוהו"[33].

ב) הענין ד"מתחיל בגנות" (בכדי שיהי' ניכר ובולט יותר ה"שבח") שייך רק על ענין לשעבר, כדברי חז"ל אודות ההתחלה ב"עבדים היינו לפרעה", "מתחילה עובדי עבודה זרה כו'" ("מתחיל בגנות") ואח"כ ממשיכים ("ומסיים בשבח") לגבי עתה "ויוציאנו ה' אלקינו משם גו'", "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו"[34], כיון שבאופן זה מודגש ומורגש ה"שבח" וההודי' להקב"ה ביתר שאת[35], ובמילא הרי זה מעורר גם את רגש החירות;

אבל אין זה מתאים, כמובן, כאשר מתחילים ב"גנות" בהוה - "השתא הכא כו' השתא עבדין כו'"; שהרי אע"פ שיהודי מתפלל ובטוח (מנחם)[36] ש"לשנה הבאה בארעא דישראל" ו"לשנה הבאה בני חורין", הרי זו רק תקוה ורגש שקשור עם ה(חירות ב)עתיד, ולא עם רגש החירות בהווה בלילה זה.

עד"ז צריך להבין, כנ"ל, בבבא הב', "כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח": מהי שייכותה ל"מגיד", לסיפור ביצי"מ?

ע"פ כל הנ"ל בהכרח לומר, שאע"פ שהפיסקא "הא לחמא עניא" אינה חלק מהסיפור ביצי"מ גופא (שבא בעיקר בדרך תשובה לשאלת "מה נשתנה כו'", כנ"ל), מ"מ, הרי זה נוגע לתוכן של "מגיד", סיפור ביצי"מ, כיון שזוהי הקדמה כללית, שמבארת ומתרצת שאלה כללית בנוגע לכל סדר הלילה הזה ובסיפור ביצי"מ, וכדלקמן.

ה. גם אין מובן מה שאומרים "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" - כשאלת המפרשים: הרי המצה שאנו אוכלים עתה קשורה למצה שאכלו בנ"י בצאתם ממצרים, ולא עם המצה שאכלו במצרים? וכמ"ש בהמשך ההגדה: "מצה זו שאנו אוכלים כו' על שום שלא הספיק בצקת כו' שנאמר[37] ויאפו את הבצק גו' עוגות מצות גו' כי גורשו ממצרים גו'".

והתירוץ המובא[38], שבנ"י אכלו במצרים מצה, כיון שנהגו להאכיל "שבויים" במצה "מפני שהוא קשה ואינו מתעכל במהרה כחמץ" (או (כדברי הספורנו[39]) "לחם שהיו אוכלים בעוני ושלא הי' להם פנאי להשהות עיסתם עד שתחמץ מפני נוגשים אצים") - מפריך[40] המהר"ל[41]: "והם דברים שיכחיש הכתוב והאמת כי לא נמצא בשום מקום לא בכתב ולא במשנה ולא בתלמוד שהמצריים היו מאכילים את ישראל מצה"[42].

31) וראה הגש"פ הנ"ל "ביאורים" לפיסקא זו (ע' קב ואילך).
32) שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ב ס"ז.
33) שם סתע"ג סי"ד.
34) וראה לעיל הערה 20.
35) להעיר מגבורות ה' למהר"ל פנ"ב. מהר"ל להגש"פ דברי נגידים כו'. ועוד.
36) כהפי' במפרשים לפיסקא זו - הובאו בהגדה הנ"ל הערה 26.
37) בא יב, לט.
38) אבודרהם כאן "ופירש ה"ר יהוסף האזובי בשם בן עזרא". ועד"ז בזבח פסח. ועוד.
39) ראה טז, ג. ועד"ז בזבח פסח שם הטעם השלישי.
40) ראה גם אוה"ת דרושים לפסח רד"ה הא לחמא עניא (ויקרא כרך ב' ע' תנג)*.
41) גבורות ה' פנ"א.
42) באוה"ת סד"ה הא לחמא שם מבאר, דהיינו המצה שאכלו קודם חצות כדין אכילת פסח, ונצטוו על מצות יאכלוהו. וכ"כ בכלבו ועוד. ובזבח פסח שם כתב על טעם זה "אך גם זה אינו שוה לי כי הי' ראוי לומר די אכלו אבהתנא ביציאתם ממצרים לא בארעא דמצרים שמורה על ההרגל והתמדה כל זמן ישיבתם שם". וצ"ע.

*) ושם כותב הצ"צ – שזה עתה נשלמה שנת המאה להסתלקות־ההילולא שלו, והתחילה שנת המאה ואחת – בנוגע ל"הקושיא בספרים מהו די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, הלא ויאפו את הבצק לא הי' אלא אחר יצי"מ", ש"תירוצם דחוק" (מהנחה בלתי מוגה).

ונוסף לזה: אם זו היתה הכוונה, הי' בעל ההגדה מציין על זה מקור (כדרכו בכל המשך ההגדה).

ו. "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה כו' ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו כו' הרי אנו ובנינו כו' משועבדים היינו כו'":

ידועה השאלה בזה[43]: הרי הגזירה על גלות מצרים היתה רק על "(ועבדום וענו אותם) ארבע מאות שנה"[44], וא"כ, מהו הפירוש "ואילו לא הוציא הקב"ה" - הרי הגלות לא היתה יכולה להימשך יותר מד' מאות שנה, ומיד לאח"ז הי' בטל שעבודם של בנ"י.

אילו היו בנ"י משועבדים מצד מהותם ותכונתם, הי' צורך בפעולה מיוחדת ("אַ באַזונדער אויפטו") כדי להוציאם מתכונת העבדות. אבל כיון שבנ"י היו בעצם בני חורין, ורק בגלל גזירת ברית בין הבתרים נעשו עבדים, הרי מיד כשמסתיים הזמן הקצוב, צריך בדרך ממילא להתבטל שעבודם, וצריכים לחזור ולהיות בני חורין[45].

ואין לומר שהי' צורך ב"הוציא הקב"ה כו'" בגלל שהיציאה היתה (לא לאחר ד' מאות שנה, אלא) לאחר רד"ו[46] - כי:

ראשית, אין זה שייך לעצם החידוש של היציאה, אלא לאופן החשבון של ד' מאות שנה, שהקב"ה לא מנאם מזמן הירידה למצרים, אלא מלידת יצחק; אבל אין זה משנה את הענין, שלאחרי סיום זמן הקצוב, אפילו לפי החשבון המוקדם, צריכים בנ"י להיות בני חורין בדרך ממילא.

שנית, אנו אומרים "הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים", וענין זה (שגם "אנו ובנינו וכו'" היינו עדיין במצרים) הוא היפך מ"דור רביעי ישובו הנה"[47], וא"כ, איך אומרים "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים"?

ז. "מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו"[48]:

וצריך להבין:

א) "קרבנו המקום לעבודתו" קאי על הדורות שלפנ"ז החל מאברהם אבינו (הראשון שקרבנו לעבודתו ית' (לאחרי ש"מתחלה וכו' אבותינו" - תרח[49])). ולמה אומרים "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו", ולא "ואחר כך קרבנו המקום לעבודתו"[50]?

ואפילו אם נאמר שהלשון "ועכשיו" פירושו (לא ממש עתה, בזמן אמירת ההגדה, אלא) בעת יצי"מ - הרי ה"קרבנו" התחיל זמן רב לפנ"ז, לפני גלות מצרים, ואפילו לפני ברית בין הבתרים[51], כפי שמביא מיד ראי' מהפסוק[52] "ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר גו'"[53].

ב) תוכן ההגדה הוא הסיפור ביצי"מ "בניסים ונפלאות שנעשו לנו, ובחירותינו"[54]. אבל כל הענין ש"מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו כו'", אינו שייך לכאורה לסיפור ביצי"מ; ורק בגלל ש"מתחיל בגנות" ("מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו"), צריך להמשיך שלאח"ז נתקרבנו לעבודתו

---

43) ראה ריטב"א להגש"פ כאן. וראה בהבא לקמן במפרשי ההגדה לפיסקא ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שחישב את הקץ לעשות.

44) לך לך טו, יג.

45) וכמו בגלות בבל, שכיון שהי' מלכתחילה על זמן קצוב של שבעים שנה, הנה כשנסתיים הזמן יצאו בנ"י מהגלות, ואופן הגאולה הי' ע"י בשר ודם - כורש; ואילו ביצי"מ - "ויוציאנו ה' אלקינו" דוקא (מהנחה בלתי מוגה).

46) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 86. וש"נ.

47) שם, טז ובפרש"י.

48) ראה גם שיחת ליל ב' דחפ"ח תשכ"ד סי"ח ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 293 ואילך). וש"נ.

49) ברמב"ם שבהערה 20: "בימי תרח ומלפניו כופרין כו'". ובפיה"מ פסחים שם "איך היינו קודם אברהם כו'". וראה גם ריטב"א להגש"פ כאן. ביאורי מהרש"ל לסמ"ג מ"ע מא (וראה לשון הרמב"ם הל' ע"ז פ"א סה"ב וריש הלכה ג). אבל ראה רשב"ץ שם ד"ה מתחלה "אחר שעבד לע"ז בתרח (כתרח?) אביו הכיר כו'". וראה לקמן הערה 53.

50) ראה הגש"פ הנ"ל ע' יט.

51) אבל ברבינו מנוח לרמב"ם שבהערה 20: ויצי"מ חזקה אמונתם כו'. וראה גם פי' רי"ד הובא בהגדה שלמה אות קמט.

52) יהושע כד, ג.

53) להעיר מלשון הרמב"ם שם "ומסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאומות וקרבנו ליחודו". אבל ע"פ מ"ש בהל' ע"ז שם ספ"א יש לפרש ב' זמנים ב"ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו" - בימי אברהם ובזמן גאולת מצרים. ואולי לכך סתם בהל' חו"מ, כי כוונתו גם על זמן גאולת מצרים (כמ"ש ברבינו מנוח הנ"ל). ועצ"ע. וראה הערה 56.

54) רמב"ם הל' חו"מ שם.

עד ל"וירד מצרימה"[55]. לפי זה אינו מחוור: מה נוגע להדגיש כאן שהקב"ה קרבנו לעבודתו? לכאורה הי' צריך לומר ש"עכשיו (אחר כך)" נעשינו (או במפורש: אברהם[56]) קרובים ודבוקים בה' ובעבודתו (וכיו"ב).

ומובן מכל הנ"ל, שלסיפור ביצי"מ ("מגיד") נוגע ש"עכשיו קרבנו המקום" - לא רק "אחר כך" (בנוגע לאברהם), אלא גם בשייכות לכל דורות בנ"י שלאחריו עד "עכשיו" כפשוטו, כדלקמן.

ח. "והיא[57] שעמדה כו'"[58]:

וצריך להבין:

א) אם אלו ש"עומדים עלינו לכלותינו" היו צדיקים יותר מבנ"י, הי' מובן החידוש, שאעפ"כ, "הקב"ה מצילנו מידם". אבל כיון שהם רשעים וזדים וכו', מדוע תהי' מלכתחילה סברא שהם יוכלו לכלות ח"ו את בנ"י[59], שיצטרכו ליתן להקב"ה שבח והודי'[60] על כך ש"מצילנו מידם"?

ובפרט שהעולם וכל אשר בו נבראו בשביל ישראל, כמאמר[61] "בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית", ותכלית כל המציאות (כולל של אומות העולם) היא בכדי "לצוות לזה"[62], לסייע לבנ"י. אלא מאי, הם עצמם אינם יודעים זאת, ואין זה נראה בגילוי - הרי מובן טעם הדבר: כדי שיהי' מקום לבחירה, לעבודה של אתכפיא ואתהפכא כו', אבל אין זה משנה את הענין לאמיתתו. וההצלה מה"עומדים עלינו לכלותינו" היא ענין שלא יכול להיות אחרת[63].

ב) כל הענין "שלא אחד בלבד וכו' והקב"ה מצילנו מידם" - היות ונאמר כאן במפורש "שבכל דור ודור עומדים עלינו וכו'", א"כ, מהי שייכותו דוקא לסיפור יצי"מ[64], ומדוע אומרים נוסח זה רק בהגדה בליל פסח, ולא בזמנים אחרים של הצלה וישועה (כמו פורים וכיו"ב)?

ואדרבא: בגלות מצרים לא הי' "עומד עלינו לכלותינו", כמ"ש בהמשך ההגדה "שפרעה לא גזר אלא על הזכרים"[65], משא"כ "לבן ביקש לעקור את הכל"; ועד"ז בימי אחשורוש, כשהגזירה היתה על "כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים גו'"[66].

ט. "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו":

וצריך להבין:

א) בכל א' מי"ד ה"מעלות טובות למקום עלינו" שלפנ"ז, לא מוסבר במה מתבטאת ה"מעלה" - ומצינו שבמעלות מסויימות נתייגעו המפרשים לבאר את תוכן המעלה (ולדוגמא: "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה") - ודוקא במעלה האחרונה, "ובנה לנו את בית הבחירה", ניתוסף ונתפרש טעם המעלה?

---

55) תבוא כו, ה.

56) ראה רמב"ם הל' ע"ז שם ה"ג, שמשמע שאברהם הכיר מעצמו. אבל בהל' חו"מ שם "שקרבנו המקום לו כו'". ועד"ז בפיה"מ: בחר בנו הש"י. (ובתרגום קאפאח: ובחרנו ה' לו לנחלה). ולכאורה זהו החילוק בין הקירוב בימי אברהם להקירוב בזמן גאולת מצרים, כמפורש ברמב"ם הל' ע"ז שם בסופו.

וראה לקו"ש ח"כ ע' 18 ואילך (והערה 79 שם). חכ"ה ע' 48 (והערה 26 שם).

57) ההבטחה (ראה הערה 64). וע"ד הקבלה (ראה סידור האריז"ל בהגש"פ במקומו) - "היא" קאי על ספירת המלכות, שנקראת "כוס ישועות", וזהו גם מה שמגביהים את הכוס, שהו"ע הגבהת ועליית המלכות (מהנחה בלתי מוגה).

58) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"א סי"ח ואילך (תורת מנחם - התוועדויות ח"ל ע' 230 ואילך). וש"נ.

59) ובמכ"ש ממ"ש במדרש (במדב"ר פ"א, ג) "אילו היו אוה"ע יודעים מה הי' המקדש יפה להם, קסטריות היו מקיפים אותו כדי לשומרו". ואם הדברים אמורים בנוגע לביהמ"ק שהוא רק טפל לבנ"י (כדי שיוכל להיות אצלם העילוי שבעבודת הקרבנות, אשר "רזא דקורבנא עולה עד רזא דא"ס" (ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב)) - בנוגע לבנ"י עצמם עאכו"כ (מהנחה בלתי מוגה).

60) ראה הגדה הנ"ל ע' כ ד"ה להגבי'.

61) פרש"י ר"פ בראשית.

62) ברכות ו, סע"ב. וש"נ.

63) ואדרבה: אם יש צורך בטעם והסבר - הרי זה בנוגע למציאותם של אוה"ע, שנלקחת מג' קליפות הטמאות שאין בהם טוב כלל, תכלית הרע, דלכאורה (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"י ריש ע' 202): איך יתכן מציאות של רע בעולמו של הקב"ה, שהוא עצם הטוב?! ועד שאפילו בנוגע לקליפת נוגה שיש בה תערובת (טוב ו)רע, יש להקשות כיצד יכולה להיות מציאות כזו בעולמו של הקב"ה שהוא תכלית הטוב?! - והביאור בזה, שהתהוות מציאות הרע היא רק בגלל שעלה ברצונו ית' שתהי' העבודה דאתכפיא ואתהפכא סט"א, שפועלת נח"ר גדול למעלה כו' (מהנחה בלתי מוגה).

64) בפשטות בא בהמשך ללפניו - ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם בין הבתרים ביחד עם ההבטחה על יצי"מ (כמ"ש בכמה מפרשים. וראה הגש"פ הנ"ל ע' יט ד"ה הבטחתו).

65) אף שאח"כ אמר אריק חרבי גו' (ראה בהגש"פ שם). אבל זה לא נזכר בההגדה.

66) אסתר ג, יג.

ב) ואם רוצים לפרש את המעלה (מצד איזה טעם שהוא), הרי ישנה המעלה הכי פשוטה שנאמרה במפורש בפסוק[67] "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" - הענין העיקרי במקדש הוא השראת השכינה[68] (ואע"פ שהפסוק מדבר אודות המשכן, ובעל ההגדה מדבר אודות מעלת בית הבחירה לאחר כניסתן לארץ - הרי אדרבא: מעלת ביהמ"ק (אפילו לגבי המשכן) היא אכן בכך[69] ששם ראו השראת השכינה ועד לגילוי אלקות במוחש ("עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש"[70]). ולמה בוחר דוקא הענין ד"לכפר על כל עוונותינו"[71]?

ג) יתירה מזה: נוסף לכך ש"ושכנתי בתוכם" הוא הענין העיקרי של ביהמ"ק, הרי זה גם עילוי ששייך לכל בנ"י (גם אלו שאינם זקוקים לכפרה), משא"כ "לכפר על כל עוונותינו", שזוהי מעלה שנוגעת רק לאלו שזקוקים לכפרה על עוונות[72]?

ד) מהו הדיוק לקרוא כאן את ביהמ"ק בשם "בית הבחירה" - לא בלשון הרגיל (גם בהגדה) "בית המקדש"[73] וכיו"ב?

ה) ועיקר: מה נוגעת המעלה האחרונה ("בנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו") ליצי"מ וסיפור יציא"מ: בשלמא בכל המעלות עד "הכניסנו לארץ ישראל" - אפשר להבין (באיזה אופן) את שייכותן, היות שכל זמן שנמצאים במדבר ולא באים לארץ נושבת, עדיין הגאולה והיציאה ממצרים אינה בשלימות[74]. - וכפי שהדבר מתבטא גם בכך שלאחרי הלשונות של גאולה[75] "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי", שאמר הקב"ה למשה במצרים, המשיך מיד וסיים "והבאתי אתכם אל הארץ גו'"[76]; אבל בנין בית הבחירה בירושלים אין לו שייכות לכאורה עם ענין הגאולה.

י. והביאור בכל זה:

כאשר יושבים ל"סדר" וצריך להתחיל באמירת ההגדה, הנה עוד לפני שיש לה"בן" (שאליו אומרים את ההגדה - "והגדת לבנך") ידיעה בפרטי השעבוד ונסים ונפלאות של הגאולה, מתעוררות אצלו כמה קושיות שיש צורך שיובהרו אצלו עוד לפני אמירת ההגדה מ"עבדים היינו":

א) מדוע לא היתה הגאולה דיצי"מ[77] אחת ולתמיד? אילו היתה הגאולה ע"י בשר ודם, הי' מובן, שכשם שהוא עצמו (מוגבל ו)משתנה, כך ישנו שינוי וחילוף גם בפעולותיו; אבל כיון שהגאולה דיצי"מ היתה ע"י הקב"ה, אשר "ה' אלקים אמת"[78], וכל פעולותיו הם אמיתיות ונצחיות, היתה הגאולה ממצרים צריכה להיות גאולה נצחית - וא"כ, איך יתכן שאנחנו נמצאים בגלות? ולא סתם גלות, אלא גלות מר כזה ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו", בדוגמת (ועוד יותר מ)מה שהי' בגלות ושעבוד מצרים?

ב) כיון שבנ"י יצאו "ברכוש גדול"[79], כהבטחת הקב"ה[80] - כיצד יתכן שיש עניות אצל בנ"י (כפי שרואה בשולחן־הסדר שיושבים אורחים עניים - "דצריך" ו"דכפין")?

ג) יתירה מזה: מצות ההגדה בליל הסדר, "והגדת לבנך", היא "כנגד ארבעה בנים דברה תורה", כך, שבשולחן־הסדר נמצא לא רק בן חכם, אלא גם רשע (ותם ושאינו יודע לשאול). וקשה להבין: ידוע[81] שהרשעים

67) תרומה כה, ח.
68) ראה רמב"ן ר"פ תרומה.
69) ראה רשב"ם (להגש"פ), אבודרהם וכל בו: יש לנו משכן ובבנין בית המקדש נתוספו עשרה נסים. ובזבח פסח: גם כי בביהמ"ק נעשו בו נסים הרבה וכל המעלות שהזכיר נסים הם.
70) אבות פ"ה מ"ה.
71) שלכאורה אינו עיקרי כ"כ, שהרי עיקר הכפרה היא (לא ע"י קרבנות, אלא) ע"י התשובה, וכיון שעיקר התשובה בלב, הרי גם בזמן הזה שביהמ"ק אינו קיים, יכול להיות ענין התשובה במדריגה הכי נעלית, שמכפרת על החטא לגמרי, ועד ש"זדונות נעשו לו כזכיות" (יומא פו, ב). - מהנחה בלתי מוגה.
72) אבל ראה זבח פסח שם: לפי שאין איש בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא.
73) ראה בחילופי נוסחאות בהגדה שלמה גירסא זו.
74) וראה זבח פסח.
75) וארא ו, ו־ז.
76) שם, ח.
77) שכבר הזכיר בקידוש "זכר ליצי"מ".
78) ירמי' יוד, יוד. וראה רמב"ם בתחלתו (פ"א, ה"ד).
79) לך לך טו, יד.
80) ואין זה דומה להבטחה מלמעלה שלפעמים יכול להיות שלא תומשך למטה, וכפי שמצינו ביעקב, שאף שהובטח לו כו', מ"מ חשש "שמא יגרום החטא" (ברכות ד, סע"א) - כי כאן מדובר בענין שכבר נמשך בפועל למטה, והי' צריך להשאר תמיד (מהנחה בלתי מוגה).
81) שמו"ר פי"ד, ג. תנחומא וארא יד. פרש"י בא י, כב.

שהיו באותו דור, לא נגאלו (הם מתו בשלושת ימי אפילה). וכיון שבנ"י שיצאו ממצרים לא היו רשעים - כיצד מגיע לפתע בן־רשע[82] אצל בנ"י[83]?

[ואין לומר שהרשע של ההגדה שיושב אצל השולחן אינו מסוג הרשעים שמתו במצרים בשלושת ימי אפילה, כי, מפורש בהגדה בתשובה לבן הרשע ש"אילו הי' שם לא הי' נגאל"].

ושאלות אלו אינן סתם שאלות בשכל והבנה, אלא הן מפריעות לכל התוכן של הסדר וסיפור ביצי"מ, שענינם הוא ש"בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים", ולכן "יכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות[84] כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים"[32]; וכיון שהתורה היא תורת אמת, הרי זה צריך להיות באופן ובהרגש אמיתי. אך כיצד יכול להיות אצל יהודי הרגש החירות באופן כזה שיראה את עצמו באמת "כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים", בה בשעה שנמצא בגלות, במצב ש"(בכל דור ודור) עומדים עלינו לכלותינו", וישנם אצל בנ"י עניים, עניים בפשטות וגם עניים בדעת, ועד בן רשע?

יא. בכדי לבטל בלבול זה, מקדימים את הפיסקא "הא לחמא עניא", שזוהי גם הקדמה שבה מבואר כללות התוכן של הסיפור ביצי"מ שמתחיל באמירת "עבדים היינו":

המצה שאכלו אבותינו לאחר צאתם ממצרים ("שלא הספיק להחמיץ עד שיצאו וכו'") נקראת בפיסקא זו "די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" - להדגיש, שאופן היציאה ממצרים לא הי' בשלימות, ובנ"י מצד עצמם כאילו "נשארו" במצרים.

וזהו ההסבר להמשך הפיסקא "כל דכפין .. כל דצריך": העובדה שישנה מציאות של עניים, והמציאות של "השתא הכא .. השתא עבדין", שנמצאים עדיין בגלות ועבדות[85] - היא בגלל ש"אבהתנא (נמצאים) בארעא דמצרים", היינו, שבנ"י לא יצאו אז (לגמרי) משעבוד מצרים[86].

אך עפ"ז נשאלת השאלה: א"כ, מה פעל הענין דיציאת מצרים, שלכן צריך לערוך את הסדר "דרך חירות"?

ועל זה ממשיכים ואומרים, שאמנם "השתא הכא (אבל) לשנה הבאה בארעא דישראל", ו"השתא עבדין (אבל) לשנה הבאה בני חורין": גאולת מצרים פתחה את הדרך והצינור של גאולה[87] שמביאה לגאולה השלימה[88] - "לשנה הבאה בארעא דישראל .. בני חורין"[89].

ולכן אפשר עתה לקיים מצות סיפור ביצי"מ בלילה זה והחיוב "להראות את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים" בשלימות; ואדרבא, ע"י קיום הסיפור ביצי"מ ובאופן "כאילו הוא כו' יוצא משעבוד מצרים", יוצאים ממצב ושעבוד מצרים להיות (לשנה הבאה) בני חורין. וכידוע[90], שכל הזמן מאז יצי"מ עד לגאולה העתידה, ממשיכים לצאת ("מ'האַלט אין איין אַרויסגיין") ממצרים.

---

82) ולכאורה לא הי' צריך להיות (לא רק רשע, אלא) אפילו תם ושאינו יודע לשאול, כי, החידוש דיצי"מ ומ"ת הוא - לא בענין האמונה (שהיתה עוד לפנ"ז, החל מאברהם אבינו, "ראש אמנה", ראש לכל המאמינים (ראה שמו"ר פפ"ג, ה), וגם בזמן הגלות, ואדרבה: בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים (מכילתא בשלח יד, לא)), אלא בענין של הבנה והשגה באלקות, עד לראי' חושיית (כמבואר בתניא פל"ו), ומובן, שבמעמד ומצב של השגה וראי' באלקות, אי אפשר שיהי' "תם" ו"שאינו יודע לשאול", ועאכו"כ בנוגע ל"רשע" (אפילו "רשע" שכנגדו "דיברה תורה", כפי שהוא בתורה (ראה לקו"ש ח"כ ע' 108 ואילך. וש"נ), וע"ד הקושיות שבתורה, שאף שענינם העלם כו', הרי זה חלק מהתורה (ראה תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ריש ע' 110. וש"נ)). - מהנחה בלתי מוגה.

83) כמו שהקשה כ"ק מו"ח אדמו"ר (ספר השיחות תש"ה ע' 83).
ויש לבאר (ולחזק) הקושיא ע"פ הידוע (יחזקאל טז ובמפרשים) דביצי"מ הי' לידת עם ישראל, ומכיון שבשעת הלידה לא היתה מציאות של רשעים (כאלו) איך באו אח"כ.

84) שלכן, גם אמירת ההלל בליל הסדר היא מיושב - אע"פ שאמירת הלל בכל השנה (וגם בתפלת ערבית דליל הפסח) צ"ל מעומד דוקא (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ג סמ"ח. וש"נ). - מהנחה בלתי מוגה.

85) ראה שמחת הרגל להחיד"א בתחלתו (לימוד ג' ד"ה צפון).

86) וזהו דיוק הלשון "הא לחמא כו'", ולא "כהא כו'" (בכ"ף הדמיון) - כי, לא מדובר על דבר שיש לו דמיון ל"לחמא עניא די אכלו אבהתנא כו'", אלא ש"הא לחמא עניא כו'" הוא הסיבה לכך שיש "דכפין .. דצריך", ו"השתא הכא .. עבדין" (מהנחה בלתי מוגה).

87) ד"ה כימי צאתך תש"ח רפי"ב. וראה שם בסוף המאמר. וראה גבורות ה' למהר"ל פס"א דמבאר דבגאולת מצרים קבלו בנ"י מעלה עצמית דבני חורין ואין המקרה דגלות שלאח"ז מבטל זה כלל (וראה שם פנ"ב). ועיין זח"ב מ, א. וראה הגש"פ עם "ביאורים" הנ"ל ע' קפה ואילך.

88) וזה מודגש בגילוי בסיום של סימן "מגיד", בברכת "אשר גאלנו כו' ממצרים כו' כן כו' יגיענו כו' ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו" (שקאי על הגאולה העתידה).

89) ובפרט ע"י ה"לחמא .. די אכלו אבהתנא", היינו, שהגילוי מלמעלה נמשך בפנימיותם, וכידוע בענין אכילת מצה (ראה לקו"ת צו יג, ג ואילך. ובכ"מ), שזהו ע"ד מארז"ל (ברכות מ, סע"א) "אין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן", דאף שהידיעה לקרות אבא אינה הבנה וטו"ד גמור, אלא בבחי' עניות, הרי זה ענין החודר כל מציאותו, ומזה בא אח"כ לשלימות ההבנה וההשגה כו' (מהנחה בלתי מוגה).

90) ד"ה כימי צאתך שם בתחלתו.

ונקודה כללית זו, שמתבטאת מיד בהתחלת "מגיד" כדי להסיר את השאלה האמורה - מדגישים ומפרטים בהסיפור ביצי"מ, לאחר שאלת "מה נשתנה", כדלקמן.

יב. ידוע מאמר רז"ל[91] שהקב"ה נתן לאברהם את הברירה: "במה אתה מבקש שישתעבדו בניך בגיהנם או בגלות", ואברהם (או הקב"ה, כב' הדעות בזה[92]) בחר גלות במקום גיהנם[93].

ומזה מובן, שתוכן ענין הגלות, ולכל לראש גלות מצרים, הוא אותו תוכן וענין של גיהנם - מירוק וכפרת החטא.

החטא (כפשוטו), שבגללו הוצרכו למירוק ולכפרה, הי' (שורש ומקור כל החטאים) החטא הראשון[94] - חטא עץ הדעת, שפעל סילוק השכינה מהארץ לרקיע[95]. ולכן, המירוק על חטא זה נאמר לאברהם, כי, לאחר חטא עה"ד, שגרם הסתלקות השכינה מהארץ לרקיע, היו עוד ששה חטאים שכל אחד מהם גרם לסילוק השכינה מרקיע לרקיע, עד לרקיע השביעי. והראשון שהתחיל להחזיר המשכת השכינה מלמעלה למטה הי' אברהם אבינו (שהמשיך את השכינה מרקיע ז' לרקיע הו'[95]). ולכן, דוקא אליו נאמר ששלימות המירוק ובירור וזיכוך החטא, שעי"ז נמשכת השכינה למטה כמו קודם החטא, נפעלת ע"י גלות מצרים.

ובכן: אילו זכו, היתה גלות מצרים גם הגלות האחרונה והיחידה, ובמילא היתה הגאולה ממצרים גאולה שלימה, "ולא הי' גליות ולא מלאך המות שולט בהן"[96] -כפי שהי' לפני החטא.

אבל כיון שלפועל לא פעלה עדיין גלות מצרים את המירוק והכפרה בשלימות[97] וכדלקמן, לכן הוכרח להיות "ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה" - נגד מדת הדין. כי מצד מדת הדין והחשבון נשמעת הטענה, שהיות שהמכוון והמטרה של גלות ושעבוד מצרים - לפעול בירור וזיכוך בנ"י (והעולם) עד למצב כמו לפני החטא - לא נפעלה עדיין בשלימות, אין מקום ליציאה וגאולה.

יג. ועפ"ז מוסבר דיוק הלשון "ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה" - שהיציאה ממצרים היתה מצד הקב"ה: מצד מצבם, עדיין לא היו בנ"י ראויים לכך לגמרי; וע"פ הידוע[98], שבהיותם במצרים היו בנ"י שקועים, ר"ל, במ"ט שערי טומאה, ואילו התעכבו במצרים עוד רגע אחד, לא היו נגאלים ח"ו.

ובלשון החסידות - כפי שמסביר אדמו"ר הזקן[99] הטעם שיצי"מ היתה באופן ד"כי ברח העם" (כלשון הכתוב[100]), "מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו בחלל השמאלי"; והגאולה באה מצד זה ש"נגלה עליהם ממה"מ הקב"ה", שעי"ז נתעוררה אצלם ("דאָס האָט דערנומען") נקודת היהדות שלהם, ושוב לא היו יכולים לרמות את עצמם מצד ה"רוח שטות המכסה על האמת", שבמצב זה יכולים להיות קשורים להקב"ה - וזה פעל הענין ד"ברח העם" [בדוגמת המבואר בתניא[101], שאפילו קל שבקלים (שבחי' חכמה שבנפש האלקית היא אצלם בבחי' גלות ושינה), כשבאים לידי נסיון בדבר אמונה, שזה מגיע בבחי' חכמה שבנפש, "היא ניעורה משנתה ופועלת פעולתה", וגם הם מוסרים נפשם על קדושת שמו ית']).

יד. ולכן אומרים "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו

---

91) שמו"ר פנ"א, ז. ועד"ז בב"ר פמ"ד, כא. וש"נ.

92) במדרש שם.

93) וטעם הדבר, כי, "ביסורין קלין* בעוה"ז ניצול מדינין קשים של עוה"ב, כמשל הילוך והעתקת הצל בארץ טפח לפי הילוך גלגל השמש ברקיע אלפים מילין וכו'" (תניא אגה"ת פי"ב). - מהנחה בלתי מוגה.

94) ראה בארוכה של"ה קעה, ב ואילך. קעז, סע"א. ועוד.

95) שהש"ר פ"ה, א. וש"נ. וראה ד"ה באתי לגני ה'שי"ת.

96) שמו"ר רפל"ב. ושם הוא לענין חטא העגל. אבל י"ל שיש שייכות זל"ז, כי האפשריות לחטא העגל הי' לפי שבמ"ת רק "פסקה זוהמתן" (שבת קמו, א), כי הזיכוך הי' רק מצד "למעלה" (ראה לקו"ש חי"א ע' 10, וש"נ).

97) אף שפעל הזיכוך בישראל ובהעולם שיוכלו לקבל התורה וכו' - תו"א עד, א ואילך.

98) נסמן בהגש"פ הנ"ל ע' ל. וראה גם ריטב"א להגש"פ פי' עבדים היינו. ובכ"מ (וראה גם בהנסמן בתורת מנחם - התוועדויות חל"ו ריש ע' 315).

99) תניא ספל"א. לקו"ת כמסומן במפתחות (ע' פסח, ספה"ע ושבועות). ד"ה כימי צאתך שם פי"ג. ובכ"מ.

100) בשלח יד, ה.

101) פי"ט.

---

*) ובפרט שאצל בנ"י, ש"בני מלכים הם" (שבת סז, א. וש"נ), אפילו טירחא קלה נחשבת ליסורין, כדאיתא בגמרא (ערכין טז, סע"ב) "עד היכן תכלית יסורין .. אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש ועלו בידו שתים" (איכא טירחא למיהדר ולמשקל שלישית – פרש"י).

לפרעה במצרים" - כי, אילו לא היתה היציאה מצד הקב"ה, היתה גלות מצרים נמשכת[102] עד להשגת שלימות הבירור והמירוק - עד לגאולה העתידה.

וענין זה מדגישים ומפרשים יותר לפי הדעה הנוספת (הראשונה)[103] ב"מתחיל בגנות" - "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו": הקירוב להקב"ה הוא גם עכשיו (לא מצד מעמדם ומצבם, מצד עבודתם, אלא) מצד "קרבנו המקום לעבודתו"[104].

ועפ"ז מובן כיצד יכולה להיות מציאות של בן רשע גם עתה, לאחר גאולת מצרים, וגם מדוע יכול להיות המצב ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו", ורק מפני ש"הקב"ה מצילנו מידם" אין זה בא לידי פועל - כי[105], כנ"ל, כל זמן שלא נפעלת המטרה והתכלית, הבירור בשלימות, נמצאים בנ"י במעמד ומצב שמצד ענינם ומדריגתם עדיין אינם מבוררים ומזוככים לגמרי מהרע (ועד שישנו בן רשע), ולכן, מצד מידת הדין יש מקום לכך ש"עומדים עלינו לכלותינו".

טו. אך כאן מתעוררת השאלה:
איך שייך שבנ"י יהיו "שקועים" כ"כ בטומאה וברע של מצרים, עד שמצד עצמם ומהותם לא יוכלו לצאת ממצרים?

וכדי להבהיר שאלה זו - ממשיך בעל ההגדה ומדגיש: "וירעו אותנו"[106], שפירושו[107], שהמצריים עשו אותנו רעים[108] (שלכן נאמר "אותנו", ולא "וירעו לנו"): המצריים פעלו אצל בנ"י כזה "רע" שלא הי' שייך אצל בנ"י מצד עצמם[109] (יותר מבחי' ה"רע" שהוצרך להתברר ע"י גלות ושעבוד מצרים).

וע"ד התירוץ על הקושיא מדוע נענשו פרעה ומצרים שקיימו את הגזירה "ועבדום וענו אותם" - (שאחד[110] הביאורים בזה הוא) שהגיע להם העונש מפני שבנ"י סבלו אצלם מקושי השעבוד, שלא נכלל בגזירה מלמעלה.

טז. אך לאחר כל הנ"ל נשאלת השאלה: כיון שסו"ס לא פעלה גלות מצרים בירור ועילוי הראוי - במה מתבטא הרעש וכו' והמעלה של יציאת מצרים וסיפור יצי"מ? ועל זה "מסיים בשבח": "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו".

אמיתית ענין הבחירה[111] הוא דוקא באופן שהדבר נבחר לא בגלל סיבות וטעמים, אלא רק מצד בחירה חפשית של הבוחר; ובחירה זו שייכת רק בעצמותו ית'[112], שלגבי' ית' לא שייך כלל שתהי' תפיסת מקום למציאות שחוץ ממנו ח"ו,

ומצד עצמותו ית' כתיב[113] "הלוא אח עשו ליעקב", ודוקא מצד בחירה חפשית של עצמותו ית', הרי הוא בוחר בעם ישראל - "ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי".

---

102) ואף שהובטחה הגאולה בסיום ת' שנה ודור רביעי ישובו הנה - הרי לאחרי יציאתם זו (לולא שהקב"ה הוציא - מצד טבעם) "אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני .. לא אצא חפשי" (משפטים כא, ה), ובמכש"כ שאפילו לאחרי שהוציא הקב"ה ממצרים הרי בכו "בני ישראל ויאמרו גו' זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם" (בהעלותך יא, ד-ה) וכמה פעמים אמרו "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (שלח יד, ד), הנה "אילו לא הוציא הקב"ה כו'" היו (ע"פ טבע) גם עושים כן ושבים למצרים - ו"משועבדים היינו לפרעה במצרים". - ולהעיר משיבת כו"כ מבנ"י למצרים היפך ציווי ירמי' (ירמי' מב ואילך).

103) ולהעיר שברמב"ם הלכות חו"מ שם הביא זה בתחלה "כיצד מתחיל ומספר (ואח"כ ממשיך) וכן מתחיל ומודיע כו'". וראה אנציק' שם. וש"נ. וראה לקו"ש חכ"א ע' 74-73 והערה 53 שם.

104) וצ"ל דכוונת בעל ההגדה דגם באברהם - קרבנו המקום, וכבב"ר רפל"ט "לפי שהי' אברהם אומר כו' הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם".

ועפ"ז י"ל אדרבה, שהטעם שבגלות מצרים לא נזדככו בשלימות, כי גם "מתחלה" אצל אברהם הי' באופן ד"קרבנו המקום לעבודתו".

105) ראה גם של"ה קסא, ב (מצה שמורה). ובסי' שער השמים לפי' והיא שעמדה.

106) תבוא כו, ו.

107) של"ה שם קסב, א (ועד"ז בסי' שער השמים שם). ובכ"מ (וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ריש ע' 261. וש"נ).

108) ועפ"ז: הסדר ד"וירעו אותנו המצרים .. ויתנו עלינו עבודה קשה" הוא מן הכבד אל הקל, כיון שהענין ד"וירעו" גרוע יותר מאשר העינוי והעבודה קשה, כמארז"ל ש"המחטיא לאדם קשה לו מן ההורגו, שההורגו הורגו בעולם הזה, והמחטיאו מוציאו מן העולם הזה ומן העולם הבא" (פרש"י תצא כג, ט). - מהנחה בלתי מוגה.

109) וע"ד שאומרים "על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע", אף שלכאורה כל שאר החטאים שנימנו על סדר הא"ב, מ"באונס וברצון" עד "בתמהון לבב" הם מצד היצה"ר - כי, כל שאר החטאים באים מהיצה"ר כפי שהוא מצד עצמו, ואילו ה"חטא .. ביצה"ר" הוא מה שהאדם מגרה את יצרו יותר מכמו שהוא מצד עצמו (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ס"ע 404. וש"נ). - מהנחה בלתי מוגה.

110) רמב"ן לך לך טו, יד.

111) ראה תורת שלום ע' 220. לקו"ש ח"ד ע' 1147. ע' 1309. ע' 1341. לקו"ש חי"א ע' 5 ואילך. ועוד.

112) ראה גם לקו"ת אמור לח, ב.

113) מלאכי א, ב-ג.

כלומר[114]: שרש ואמיתית ענין הבחירה הוא מצד זה שישראל הם דבר אחד, כביכול, עם עצמותו ית' - ישראל וקוב"ה כולא חד. וגילוי הבחירה למטה הוא באופן[115] שבחיצוניות ובגלוי נראה ש"אח עשו ליעקב", ששניהם בשוה, ואעפ"כ "ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי".

וזהו תוכן הענין דגלות ויציאת מצרים:

בחיצוניות ובגילוי - כפי שמתגלה בעולם (סדר השתלשלות), ששם ישנו הענין דביד חזקה "נגד מדת הדין" - הי' זה באופן שאם היו נשארים עוד רגע במצרים לא היו נגאלים; מצד מדריגתם לא היו ראויים ליצי"מ - "אח עשו ליעקב" - "הללו עובדים כו' והללו עובדים וכו'"[116];

אבל בפנימיות ובאמיתיות הרי זה בא מעצמותו ית'[117], שהוא ית' בבחירתו בוחר ב(נשמות) ישראל, מצד היותם עצם אחד עם הקב"ה[118], ו"להחליפם[119] באומה אחרת איני יכול"[120].

יז. עפ"ז מובן גם שע"י "בית הבחירה" נפעל "לכפר על כל עוונותינו" (לא רק סליחה ומחילה):
במדריגת סדר ההשתלשלות, ששם לא ניכר בגילוי שבנ"י הם דבר אחד כביכול עם הקב"ה (בדוגמת הבן למטה שהוא נפרד מהאב[121]), ושם נוגע ופוגע ענין החטא -שם יש צורך בכפרה להסיר את הלכלוך ופגם ע"י שעבוד וגלות; אבל מצד התקשרות העצמית של בנ"י עם הקב"ה ע"י "בחירה" - נעשה "לכפר (לאמתתה, בשלימות[122]) על כל עוונותינו". מצד מדריגה זו נעשית במילא הכפרה ומירוק החטא, כיון שזוהי מדריגה שחטא ועון אינם נוגעים שם מלכתחילה[123]. וענין זה פועל גם על מציאותם בגלוי, שגם מצד מציאותם נעשה זיכוך ומירוק הנפש.

אלא שההמשכה בזמן היא בסדר ובהדרגה: בזמן גלות ויציאת מצרים היתה נראית הגאולה כפי שהיא בסדר השתלשלות - "כי ברח העם", ויש צורך "ביד חזקה"; והגילוי שענין זה בא מצד בחירת הקב"ה מעצמותו ית' ונפעל גמר ושלימות הכפרה - נעשה כאשר "בנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו".

וענין זה קשור גם עם בית הבחירה כפשוטו, שבו נפעל ענין הכפרה לא ע"י שעבוד ויסורין כו', אלא ע"י קרבנות, כיון שבבית (הבחירה) המקדש נתגלתה בחירתו[124] של הקב"ה.

וי"ל שזהו הפירוש הפנימי ב"מתחיל בגנות ומסיים בשבח"[125]: בתחילת ההגדה והסיפור ביצי"מ הרי זה כפי שהיציאה באה מלמעלה, כאילו שבנ"י למטה מצד מדריגתם לא היו ראויים לגאולה (כנ"ל בארוכה). ו"מסיים בשבח", שגם למטה מתגלה ענינה האמיתי - "בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו", כנ"ל.

יח. וע"י הסיפור ביצי"מ ובאופן ד"להראות את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים", זוכים לכך

---

114) ראה לקו"ש חי"ט ע' 282.

115) להעיר מאבודרהם פי' והיא שעמדה: כדי להראות השגחתו בישראל מקים להם בכל דור אויבים ומציל אותם מידם. וי"ל דפנימיות הפירוש בזה הוא, שזה שמקים להם אויבים היינו שמצד מדריגתם - בחיצוניות נראה "אח עשו ליעקב".

116) זח"ב קע, ב (הובא בילקוט ראובני בשלח יד, כח). שמו"ר פמ"ג, ח. ועוד.

117) ראה אוה"ת בא ע' רס, וע' ערב (הובא לקמן בפנים) - שהגאולה בניסן באה מבחי' אתעדל"ע שלמעלה לגמרי מאתעדל"ת.

118) המבואר בפנים הוא ע"ד משנ"ת בלקו"ש חי"ב (ע' 74 ואילך) בענין דירה בתחתונים, ע"ש.

119) פתיחתא דרות רבה ג. וראה פסחים פז, סע"א ואילך. ועוד.

120) ומובן שאי"ז סתירה למשנ"ת בלקו"ש חי"א (ס"ע 2 ואילך), כי מובן שכמה מדריגות בזה, ובפרטיות בחי' בנים נתגלתה ביצי"מ ובחירה במ"ת. וראה לקמן בפנים.

121) אלא שהנשמה אינה נפרדת מאתו ית' כלל (לקו"ת ר"ה סב, ד).

122) ראה אגה"ת פ"ב.

123) ובדוגמת החילוק דכפרה שע"י התשובה לזה שעיצומו של יום מכפר - ראה לקו"ש ח"ד ע' 1151 ואילך. וראה לקו"ש חי"ט ע' 428 ואילך (ובסעיף יו"ד שם).

124) להעיר שהרמב"ם קורא הל' ביהמ"ק - "הלכות בית הבחירה"*, והרי לדעתו (שם בתחלתו. ועד"ז בסהמ"צ מ"ע כ) מצות בנין מקדש הוא "לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות כו'" (ולא כדעת הרמב"ן הנ"ל הערה 68 דעיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה - ראה לקו"ש חי"א ע' 120 ואילך. אבל ראה לקו"ש ח"ד ע' 1346 הערה 24. לקו"ש חט"ז ע' 9-438).

125) ולהעיר שלדעת הרשב"ץ (נסמן לעיל הערה 25. וראה גם לשון המאירי הנ"ל שם) משמע לכאורה שגם כפשוטו זהו הסיום בשבח.

---

*) וכ"כ במנין המצות בריש ספר היד מ"ע כ "לבנות בית הבחירה". סהמ"צ שם (לפנינו. אבל בתרגום העליר וקאפח "בית עבודה"). ובהל' מלכים בתחלתן. אף שהביא תיכף (ביד וסהמ"צ שם) מקור דהמצוה מהכתוב "ועשו לי מקדש", ולא הכתוב (ראה יב, יא) "והי' המקום אשר יבחר ה"א גו'" שהובא בסנהדרין (כ, ב) וספרי שם. וכבסמ"ג מ"ע קסג ורמזי מ"ע שם. ראה כס"מ ריש הל' ביהב"ח. ובארוכה לקו"ש חט"ז ע' 298 ואילך. ולהעיר שבהמצות בהכותרת להל' ביהב"ח כתב "לבנות בית המקדש". וראה לקו"ש חי"ט ע' 142 ואילך בארוכה. לקו"ש חכ"ד ע' 83 ואילך.

ש"בניסן עתידין להיגאל" יתקיים בפועל בניסן זה, כדעת ר"י[126] (שבמדרש[127] הכריעו וסתם[128] כדעתו) ש"בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל", שהגאולה באה ממקום שהוא "למעלה לגמרי מאתעדל"ת, דהיינו למעלה גם מבחינת תשובה"[129], והרי ממדרי' זו נעשה "יולדת זכר" - גאולה שיש לה קיום, גאולה נצחית, אפילו כאשר איש מזריע תחילה[130], שבא מלמעלה.

ו"לשנה הבאה בארעא דישראל", "לשנה הבאה בני חורין", כפי שמפרש כ"ק מו"ח אדמו"ר[131], שאין צורך לחכות ח"ו עד לשנה הבאה, אלא יקויים תיכף ומיד בניסן זה, ובדרך ממילא נמצאים בשנה הבאה בארעא דישראל, ובני חורין, "ונודה לך שיר חדש (לשון זכר[132]) על גאולתנו ועל פדות נפשנו".

* * *

יט. זה עתה - בי"ג ניסן - נסתיימו מאה שנה (והתחילה שנת המאה ואחת) להסתלקות הצמח־צדק, ובהמשך לזה - "וזרח השמש ובא השמש"[133] - התחלת נשיאותו של אדמו"ר מהר"ש (ע"פ צוואת הצ"צ[134]).

והמאמר הראשון[135] שאמר אדמו"ר מהר"ש בתחלת נשיאותו הוא - ד"ה אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים[136], שאמרו בליל ב' דחג הפסח, כי, זמן האבילות נמשך עד חג הפסח (שמפסיק האבילות[137]), ובחג הפסח עצמו נהגו רבותינו נשיאינו לומר דא"ח בליל ב' דוקא, היינו, שהיו מתחילים המאמר בסיומו של יום א', ועיקר המאמר נמשכה אמירתו בליל ב'.

ובטעם הדבר יש לומר - שהחילוק בין יום א' דפסח ליום ב' דפסח הוא ע"ד החילוק שבין תושב"כ לתושבע"פ[138], ודוגמתו במאמר דא"ח, שהתחלת המאמר בפסוק מתושב"כ, והמשך המאמר הוא תושבע"פ. ולכן, התחלת המאמר - הפסוק מתושב"כ - היתה בסיומו של יום א', מבעוד יום, והמשך ועיקר המאמר - תושבע"פ - בליל ב'.

כ. מאמר ד"ה אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים.

* * *

126) ר"ה יא, א.
127) שמו"ר פט"ו, יא.
128) ד"ה החודש הזה ה'ש"ת פ"א. ובאוה"ת בא (ע' רנט) הלשון "סתם כר"י".
129) אוה"ת שם ע' רס. ע' ערב.
130) כמ"ש (תהלים פז, ה) איש ואיש יולד בה. תו"א סד"ה רני ושמחי (הב') וביאורו (בסופו). אוה"ת ע' ערב (הנ"ל).
131) ספר השיחות תש"ה שם.
132) ראה תוד"ה ונאמר פסחים קטז, ב.
133) קהלת א, ה. וראה יומא לח, ב. קה"ר עה"פ.
134) ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת תש"ז; תשנ"ז) ס"ע 13 ואילך, ובהערה שם. אג"ק הצ"צ ח"א ע' שסג. וש"נ.
135) בא' הכת"י (1777 לז, א) נרשם בתחלת המאמר: "התורה הראשונה מכ"ק הרה"ק ר"ש שליט"א" (אבל שם נרשם "בליל ראשון של פסח". ראה בהערות המו"ל במפתח המאמרים שבתחלת הספר).
136) נדפס בסה"מ תרכ"ו ע' נ ואילך.
137) מו"ק יט, א (במשנה). רמב"ם הל' אבל פ"י ה"ג. טושו"ע יו"ד סשצ"ט ס"י.
138) אולי הכוונה שיום א' הוא מה"ת, ויום ב' (יו"ט שני של גלויות) הוא מדרבנן (המו"ל).

המשך מעמוד קסט

1 בשיעור בית סאתים מהנצרך להם. מתבאר מדברי הברייתא, שרבי
2 יוסי ברבי יהודה מתיר ליחיד להקיף בית סאתים ולשיירא בית שש
3 סאין, והרי זה סותר למה שאמר רבי יוסי ברבי יהודה במשנתנו 'כל
4 מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה', אפילו לגבי שיירא, וכל
5 שכן ביחיד.
6 ועל קושיא זו **אָמַר רַב נַחְמָן, וְאִיתֵימָא** – ויש אומרים שאמר כן **רַב**
7 **בֵּיבִי בַּר אַבַּיֵי, לֹא נִצְרְכָא** – לא הוצרך רבי יוסי ברבי יהודה
8 להשמיענו במשנה ש'כל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה',
9 **אֶלָּא** לענין כך שבמחיצה זו אין **לִיתֵּן לָהֶן כָּל צָרְכָּן**, בין ביחיד ובין
10 בשיירא, אבל מודה הוא שנותנים ליחיד סאתים ולשיירא שש סאין,
11 וכפי שנתבאר בברייתא.
12 הגמרא מביאה מימרא בענין פסק ההלכה במחלוקת התנאים
13 שבמשנה: **דָּרַשׁ רַב נַחְמָן מְשׁוּם רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל, יָחִיד נוֹתְנִין לוֹ בֵּית**
14 **סָאתַיִם, וכן שְׁנַיִם נוֹתְנִין לָהֶן בֵּית סָאתַיִם, אבל שְׁלֹשָׁה** אנשים **נַעֲשׂוּ**
15 **שַׁיָּירָא', וְנוֹתְנִין לָהֶן בֵּית שֵׁשׁ** סאין.
16 הקשו תלמידי הישיבה לרב נחמן: **שָׁכְחָה רַבָּנָן** – וכי עזבת את שיטת
17 חכמים, הסוברים שנותנים בין ליחיד ובין לשיירא כל צרכן, **וַעֲבַדְתְּ**
18 – ונוהג אתה להלכה **כְּשִׁיטַת רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה**, הסובר שנותנים
19 ליחיד בית סאתיים ולשיירא בית שש סאין.
20 ומחמת קושיא זו, **הָדַר אוֹקִים** – חזר והעמיד **רַב נַחְמָן אֲמוֹרָא עֲלֵיהּ**
21 – מתורגמן לפניו, **וְדָרַשׁ כך, דִּבְרִים שֶׁאָמַרְתִּי לִפְנֵיכֶם** מתחילה
22 **טָעוּת הֵן בְּיָדִי, בְּרַם** – אבל באמת **כָּךְ אָמְרוּ** בזה, **יָחִיד נוֹתְנִין לוֹ**
23 **בֵּית סָאתַיִם, שְׁנַיִם נוֹתְנִין לָהֶן בֵּית סָאתַיִם, שְׁלֹשָׁה נַעֲשׂוּ שַׁיָּירָא**
24 **וְנוֹתְנִין לָהֶן כָּל צָרְכָּן.**

לקוטי שיחות חג הפסח כרך יב

א. כתב הרמב"ם[1] וזה לשונו: בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים. (ומביא ראיה לזה ממה שכתוב ואותנו הוציא משם וממה שכתוב וזכרת כי עבד היית, כדלקמן סעיף ג).

והנה מקור דין זה ("בכל דור ודור חייב כו'") הוא (כמו שמציין במגיד משנה) מהמשנה בפסחים[2]. וצריך ביאור: נוסח המשנה (לפי הגירסא שלפנינו. וכן היא גם הגירסא בהמשנה של כתב יד הרמב"ם[3]) הוא "חייב אדם לראות[4] כו'". והרי זה גם נפקא־מינה לדינא, כי לשון הרמב"ם "חייב אדם להראות[5] כו'", פירושו שאינו מספיק שהאדם יראה (בעצמו) כאילו הוא יצא משעבוד מצרים, אלא שחייב להראות זה גם לאחרים?

וביותר אינו מובן, דלכאורה דברי הרמב"ם עצמו סותרין זה את זה: בנוסח ההגדה שלו כותב "בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כו'" ואילו בהלכות חמץ ומצה כותב כנ"ל "חייב אדם להראות כו'"?

ואותה הקושיא היא גם בדברי אדמו"ר הזקן: בנוסח ההגדה שלו (וכן בתניא[6]) כותב "חייב אדם לראות כו'", ואילו בשולחנו[7] כותב "חייב אדם להראות כו'"?

ב. עוד שינוי בלשון הרמב"ם ואדמו"ר הזקן מלשון המשנה (וההגדה שלהם): במשנה (ובהגדה) איתא "כאילו הוא יצא ממצרים", ולשון הרמב"ם ואדמו"ר הזקן היא "כאילו הוא בעצמו[8] יצא[9] עתה משעבוד מצרים". ולכאורה:

הוספת התיבות "בעצמו" ו"עתה" - על כל פנים אינה שינוי בעיקר הענין, ורק תוספת הדגשה ב"כאילו הוא יצא", שהפירוש בזה הוא: "כאילו הוא בעצמו יצא עתה".

[והא שאין מוסיפים הדגשה זו גם בנוסח ההגדה שלהם - הוא כי הפיסקא "בכל דור ודור כו'" שבההגדה היא (העתקת) לשון המשנה (ובהפיסקא לפיכך אנחנו חייבים כו' שלאחריה) - ובמילא אין מקום לשנות],

אבל בהא דכתבו "יצא עתה משעבוד מצרים", צריך עיון: לשון המשנה "חייב אדם לראות כו' כאילו הוא יצא ממצרים" משמעותה היא שצריך לראות את עצמו כאילו יצא מארץ מצרים, מה שאין כן שעבוד מצרים הרי אפשר להיות וגם היה[10] גם מחוץ לארץ מצרים?

ג. בהרמב"ם שם "בכל דור ודור כו' משעבוד מצרים", מסיים וזה לשונו: "שנאמר[11] ואותנו הוציא משם וגו'. ועל דבר זה, צוה הקב"ה בתורה[12] וזכרת כי עבד היית כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית". ואינו מובן:

א) הראיה במשנה (לפי הגירסא שלפנינו) על "בכל דור ודור כו'" היא "שנאמר[13] והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים".

ואף שבהמשנה של כתב יד הרמב"ם (הנ"ל), וכן בנוסח ההגדה שלו שהעתיק מהמשנה[14], לא הובאה בכלל ראיה לדין זה, מכל מקום צריך ביאור: מהו טעמו של הרמב"ם שהראיה לדין זה היא (דוקא) מהכתוב ואותנו הוציא משם, ולא מהכתוב "והגדת גו' עשה ה' לי גו'" (כגירסתנו בהמשנה)?

ב) מדוע אינו מסתפק הרמב"ם בהוכחתו מהכתוב "ואותנו הוציא משם וגו'" ומביא גם "וזכרת כי עבד היית"?

ג) ההלכה "בכל דור ודור כו'" שברמב"ם שם היא (ככל ההלכות שבפרק זה) בנוגע להחיוב דליל חמשה עשר בניסן [וכמו שממשיך[15]: "לפיכך כשסועד אדם

---

1) הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ו.
2) קטז, ב.
3) הו"ל ע"י הרב קאפאח - ירושלים תשכ"ג. וכן מוכרח גם מנוסח ההגדה שברמב"ם שהועתק מהמשנה - ראה לקמן סעיף ב', שבנוסח ההגדה לא שינה הרמב"ם מהנוסח שבמשנה.
4) במ"מ כאן (וראה גם גירסא זו בד"ס פסחים שם) משמע, שגורס במשנה "להראות". אבל במשנה שבכת"י הרמב"ם [וכן מוכרח מנוסח ההגדה שלו, כבהערה הקודמת] לראות.
5) בכמה כת"י של הרמב"ם (ראה רמב"ם מהדורת פרנקל - ירושלים תשל"ה) - "לראות". אבל מהא שאדה"ז בשלחנו כותב "להראות" - מוכרח שגורס כן ברמב"ם (שהרי מקור הדין שבשו"ע אדה"ז שם הוא מהרמב"ם).
6) ריש פמ"ז.
7) סימן תע"ב ס"ז.
8) בשו"ע אדה"ז ליתא תיבת "בעצמו".
9) בשו"ע אדה"ז, הלשון: יוצא (בוא"ו).

---

10) כי פרעה הי' שולט מסוף העולם ועד סופו והיו לו שלטונים כו' (מכילתא לבשלח יד, ה).
11) ואתחנן ו, כג.
12) ואתחנן ה, טו. ראה טו, טו. תצא כד, כב. ובראה (טז, יב) ותצא (שם, יח) בהשמטת תיבת ארץ, ועוד יש לחלק בפי' הכתובים (עיין במפרשים שם). ואכ"מ.
13) בא יג, ח.
14) ומכיון שבנוסח ההגדה לא שינה מלשון המשנה (כנ"ל ס"ב), מוכח שכ"ה גירסתו בהמשנה.
15) בהלכה ז.

בלילה הזה כו׳״]. ואינו מובן: הציווי ״וזכרת כי עבד היית.. כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית״ אין לו זמן מיוחד בשנה (שהוא טעם על שמירת שבת[16] או על ״הענק תעניק לו גו׳״[17]), מה שאין כן החיוב ד״להראות כו׳ כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים״ הוא בליל ט״ו בניסן דוקא?

ד. והנה דין הנ״ל שברמב״ם, שבכל דור ודור חייב אדם (לא רק לראות אלא גם) להראות כו׳, מביא גם רבינו הזקן בשולחנו (כהובא לעיל סוף ס״א). אלא שבנוגע להמקור של הלכה זו בתורה (היינו: הכתוב שממנו נלמד דין זה) - משנה רבינו הזקן ממה שכתב הרמב״ם (אף ש(כללות) הלכה זו העתיק רבינו הזקן מהרמב״ם, כמצויין בגליון שם): הרמב״ם כותב (מובא לעיל ס״ג) שמקור הלכה זו הוא מהכתוב ״ואותנו הוציא משם וגו׳״: ואילו רבינו הזקן כותב: ״שנאמר[18] בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים״.

והנה הטעם לשינוי זה - מובן בפשטות: רבינו הזקן סובר (וכמו שמעתיק בנוסח ההגדה שלו[19]) שהגירסא (העיקרית) במשנה (הנ״ל) היא כהגירסא שברוב הספרים ״בכל דור ודור כו׳ שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים״ (ודלא כגירסת הרמב״ם, שבמשנה לא הובאה ראיה לדין זה), ולכן כותב גם בשולחנו שהלכה זו נלמדת מהכתוב ״בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים״.

אבל - זה גופא (שמחולקים בנוגע לגירסא) טעמא בעי.

ועוד צריך עיון: מדוע מביא אדמו״ר הזקן רק ״בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים״, ומשמיט התיבות ״והגדת לבנך ביום ההוא[18] לאמר״ שהובאו במשנה?

ואין לומר שהראיה דאדמו״ר הזקן היא (לא להחיוב להראות בכל דור ודור, כי אם) רק על זה שהמציאות דיציאת מצרים ישנה בכל דור ודור, ולכן משמיט ״והגדת לבנך״ - כי (נוסף על זה שאינו מובן: מדוע אינו מביא גם הראיה על החיוב, הרי) לפי זה הוה ליה להביא רק ״עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים״, ולהשמיט גם התיבות ״בעבור זה״?

ה. עוד שינוי בשולחן ערוך אדמו״ר הזקן לגבי הרמב״ם: לשון הרמב״ם היא ״ועל דבר זה צוה הקב״ה בתורה וזכרת כי עבד היית, כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד כו׳״: ואילו לשון אדמו״ר הזקן היא: ״ועל דבר זה צוה הקב״ה וזכרת כי עבד היית במצרים, כאילו אתה בעצמך היית במצרים עבד כו׳״.

ועל פי הידוע שרבינו הזקן דייק בלשונו הזהב בכל תיבה ותיבה - נראה ברור, שבזה שרבינו הזקן (משנה מלשון הרמב״ם, ו)מוסיף תיבת ״במצרים״ (הן בהעתקת לשון הכתוב וזכרת גו׳ והן בהפירוש ״כאילו כו׳״), כוונתו בזה[9] היא להשמיענו, שהחיוב ד״להראות את עצמו״ הוא (לא רק שיראה ״כאילו אתה בעצמך היית עבד״ סתם, כי אם) שיראה ״כאילו אתה בעצמך היית במצרים עבד״, שהעבדות דמצרים היא עבדות מיוחדת - בפרך וכו׳. [ויש לומר, שפרט זה (לדעת רבינו הזקן) הוא גם לעיכובא, שבאם יצייר בעצמו שנגאל מעבדות סתם - לא יצא ידי חובתו].

וצריך עיון מנא ליה לרבינו הזקן לחלוק על הרמב״ם ולחדש שהאדם מחוייב להראות את עצמו כאילו נגאל מעבדות מיוחדת דמצרים[20]?

גם צריך להבין: לשון הרמב״ם היא ״ויצאת לחירות ונפדית״[21], ואילו רבינו הזקן משנה מלשון הרמב״ם וכותב ״ונפדית ויצאת לחירות״?

ו. והביאור בכל הנ״ל:

בהדין (שברמב״ם ובשולחן ערוך אדמו״ר הזקן) ״בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים״ - מחדש כמה ענינים:

א) המציאות, והוא - שהגאולה דיציאת מצרים היא פעולה נמשכת ״בכל דור ודור״. כי ״אילו לא הוציא הקב״ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים״: זה מה שאנו נמצאים עתה במצב דחירות - הוא מפני שהגאולה דיציאת מצרים נמשכת[22] גם עכשיו.

16) ואתחנן שם.
17) ראה שם.
18) ובפרט, שההוכחה על ש״עשה ה׳ לי גו׳״ מדבר גם בדורות הבאים היא מ״ביום ההוא״ (מהרש״א פסחים שם).
19) אבל הא שאדה״ז משמיט תיבת ״בתורה״ ותיבת ״כלומר״ – יש לומר, שזה שינוי רק בסגנון. ועוד י״ל בזה ואכ״מ.
20) ואין לומר שאדה״ז מפרש כן כוונת הרמב״ם - כי מכיון שבכתוב (ואתחנן וראה שם) נאמר ״וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים״, והרמב״ם מעתיק מהכתוב רק ״וזכרת כי עבד היית״ ומשמיט ״במצרים״ (אף שזה בא בהמשך למ״ש לפנ״ז ״כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים״), מוכח, שכוונת הרמב״ם בזה היא לרמז, שהחיוב לראות הוא רק שנגאל מעבדות סתם.
21) אף ששם פ״ז ה״ב כתב: פדה אותנו הקב״ה ויוציאנו לחירות.
22) ראה בארוכה בהגש״פ (עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים) ע׳ שעא ואילך (בהוצאת תשל״ט).

ב) החיוב, והוא, אשר [נוסף למצות זכירת יציאת מצרים שבכל יום (ביום ובלילה)[23], שמצוה זו הוא מקיים גם כשהוא מזכיר (רק) יציאת מצרים שהיתה לאבותינו[24]] - יש חיוב על האדם לראות (להרגיש) "כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים".

ג) החיוב ד"להראות". והוא, שאין מספיק שהאדם יראה (ירגיש) בעצמו "כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים". אלא שחייב הוא גם להראות (הרגש) זה.

ד) החיוב "להראות כו' כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים" הוא לא רק בעת אמירת ההגדה, אלא גם ב"כל מעשה לילה זה". והיינו דהגם שאומר בהגדה "בכל דור ודור כו' כאילו הוא יצא ממצרים" [וגם לפני זה הוא אומר "ואילו לא הוציא כו' הרי אנו כו' משועבדים היינו כו'"], מכל מקום אינו יוצא עדיין החיוב ד"להראות" [אף שגם אמירת ההגדה היא הגדה לאחר, כדלקמן סעיף ח'], כי אם צריך גם "לאכול ולשתות . . דרך חירות", בכדי לבטא ולהראות הרגש זה ד"כאילו הוא בעצמו כו'" ב"כל מעשה לילה זה".

ז. ועל פי זה יובן מה שהרמב"ם ואדמו"ר הזקן הוצרכו להביא גם "וזכרת כי עבד היית" - ואין מסתפקים בהראי' מהכתוב "ואותנו הוציא משם וגו'", או מהכתוב "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - כי ההוכחה מכתובים אלו היא רק על המציאות, שהגאולה ויציאת מצרים היא פעולה נמשכת בכל דור ודור. אבל אין מזה הוכחה שיש חיוב על האדם לראות "כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים". כי אף שהמציאות דיציאת מצרים היא בכל דור, מכל מקום יש לומר שהחיוב דזכירת יציאת מצרים הוא רק לזכור יציאת מצרים כמו שהיתה בפשטות - לאבותינו

[ואף שהתיבות "עשה ה' לי גו'" באות בהמשך ל"והגדת לבנך", וכן "ואותנו הוציא משם וגו'" בא בהמשך למה שכתוב לפני זה[25] "ואמרת לבנך" - הרי זהו רק בנוגע להגדה ואמירה, שבהסיפור דיציאת מצרים צריך לומר גם "לי" ו"אותנו". אבל אין מזה הוכחה שהאדם חייב לראות את עצמו (להרגיש) כאילו יצא עתה משעבוד מצרים, וכ"ש - שאין מזה הוכחה שיש חיוב על האדם לראות "כאילו יצא עתה משעבוד מצרים" גם בשאר מעשה לילה זה, שלא בעת אמירת ההגדה].

ולכן מוסיפים הרמב"ם ואדמו"ר הזקן "ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה וזכרת כי עבד היית כו' כאילו אתה בעצמך כו'", שהציווי (ובפרט שבא עוה"פ) "וזכרת גו'" הוא (לא רק לזכור יציאת מצרים שהיתה לאבותינו, אלא גם) "על דבר זה", על הענין ד"ואותנו הוציא גו'" ו"עשה ה' לי גו'",

ולאחרי שאנו יודעים מהכתוב "וזכרת גו'" שחייב אדם לזכור (ולראות את עצמו) "כאילו אתה בעצמך כו'" - למדים אנו מזה, אשר חיוב זה בליל הפסח צריך להיות לא רק "לראות" אלא גם "להראות", ואשר חיוב זה הוא (לא רק בעת אמירת ההגדה, אלא) גם "כשסועד אדם בלילה הזה", כדלקמן.

ח. מההוספות שבמצות סיפור ביציאת מצרים בליל ט"ו בניסן על מצות זכירת יציאת מצרים שבכל יום. הוא - "והגדת לבנך", היינו: שאין מספיק שיזכיר יציאת מצרים לעצמו, אלא צריך לומר גם (לבנו או) לאחר[26].

[וזהו הטעם למה שאמרו[27], שבאם אין לו בן או אשה כו' שישאלו אותו "הוא שואל לעצמו" - כי מכיון שחיוב בליל הפסח הוא לספר יציאת מצרים לאחר, לכן (כשאין מי שישאל אותו) צריך הוא לשאול את עצמו, כי על ידי שהוא שואל את עצמו נעשה "אחר" לגבי עצמו, ועל ידי שמשיב על שאלתו ומספר לה"אחר" שבעצמו[28], הוא מקיים בזה מצות "והגדת גו'"].

ומכיון שמצינו בפרט אחד מכללות עניני זכרון יציאת מצרים (הסיפור) - שליל יציאת מצרים מוסיף בו החיוב ד"לאחר" דוקא, למדין מזה (להרמב"ם ואדמו"ר הזקן) על הכלל כולו, גם על הפרט שצריך להיות רואה את עצמו כאילו הוא יצא כו', שצריך

---

23) רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג. שו"ע אדה"ז ר"ס ס"ז.

24) לפי מה שפירש בתניא (רפמ"ז) כוונת המשנה – הרי גם החיוב ד"לראות א"ע כו'" הוא "בכל יום ויום", כדלקמן ס"י והערה 31. ועפ"ז מסתבר דכן ס"ל לאדה"ז גם בשו"ע – דמהו ההכרח לחדש מחלוקת בין המפורש בתניא ובפשטות – לגבי הסתום בשו"ע (וברמב"ם)?!

ומ"ש בפנים הוא ליתר שאת – די"ל דג"ז חידוש – באם ימצא הכרח למחלוקת הנ"ל; ואז יומתק גם מה שלא הובא ברמב"ם ושו"ע אדה"ז שם החיוב דלראות א"ע כאילו הוא יצא ממצרים.

25) ואתחנן שם, כא.

26) ראה מנ"ח מצוה כא. ובמקומות שצויינו בהגש"פ הנ"ל ע' טו.

27) פסחים קטז, א. רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ג. שו"ע אדה"ז סתע"ג ס"מ.

28) ועי"ז באה גם הוספה עיקרית בהבנת הדברים לבוריים ולעומקם וע"ד מחז"ל במעלת הסדרן שהוא גם פלפלן (ירוש' סוף הוריות), ולהעיר גם מספרי (לדברים א, יג. הובא בפרש"י שם): מה בין נבונים לחכמים כו' נבון כו' כשאין מביאים לו לראות מביא משלו ורואה. ועפ"ז יומתק המובא בכ"מ (שבת קמה, א ובכ"מ): הוא מותיב לה והוא מפרק (משני) לה.

להיות לאחר דוקא - להראות; וכן ב"כל מעשה לילה זה"[29].

ט. על פי הנ"ל יובן גם דיוק לשונו הזהב של רבינו הזקן במה שכותב "שנאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - אף שלכאורה כנ"ל: באם הראיה היא על המציאות (שיציאת מצרים היא בכל דור ודור), הוה ליה להעתיק רק "עשה ה' לי בצאתי ממצרים" ולא התיבות "בעבור זה": ובאם הראיה היא על החיוב דלהראות כו'", הוה ליה להעתיק גם התיבות "והגדת לבנך" (שהרי זה שהחיוב בליל הפסח הוא לא רק "לראות" אלא גם "להראות", אנו יודעים ממה שכתוב "והגדת לבנך", כנ"ל) -

כי על ידי זה הוא מדגיש ששייכות החיוב "להראות" להכתוב "והגדת גו' ממצרים" הוא לא להציווי (והפרט) ד"והגדת", כי אם ל"בעבור זה" - לכללות הזמן (עליו נאמר "והגדת לבנך" - לאחר) - "בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך"[30] צריך להיות כל מעשה דוזכרת דיציאת מצרים באופן ד"לאחר".

י. על פי הנ"ל שהחיוב "להראות כו'" הוא רק בליל הפסח, אבל החיוב שבכל השנה (שנלמד מהציווי "וזכרת גו'") הוא רק "לראות" - יתורץ זה שבמשנה ובמילא בנוסח ההגדה של הרמב"ם ואדמו"ר הזקן כתב "חייב אדם לראות כו'" (אף שהחיוב הוא גם "להראות"), כי הכוונה בפיסקא זו היא - הקדמה וטעם לפיסקא שלאחריה: לפיכך (דהמבואר לפני זה) אנחנו חייבים להודות כו' (בלילה זה); לא לבאר חיובי הלילה, כי אם גודל הענין דיציאת מצרים - דיציאה זו היא "בכל דור ודור" - מבלי הבדל ובכל ימי דור ודור - שלכן "חייב אדם לראות את עצמו" (תמיד[31]) "כאילו הוא יצא ממצרים"[32].

ומה שאין מזכירים ב"הגדה" החיוב ד"להראות" שבליל הפסח - הוא בדוגמא שאין מזכירים החיוב דארבעה כוסות וכו'. והטעם בפשטות מפני שעושים זה בפועל, והוא הטעם בנוגע להחיוב ד"להראות" - כי האמירה וההגדה וכו' לאחר (כנ"ל ס"ח) הרי זה הבפועל ד"להראות"[33].

יא. ועדיין אינו מובן: הרי מקור הדין ש"בכל דור ודור חייב אדם כו'" הוא מהמשנה, ומכיון שלשון המשנה (לפי גירסת הרמב"ם ואדמו"ר הזקן) היא "חייב אדם לראות כו'", מנא להו להרמב"ם ואדמו"ר הזקן מהש"ס שיש חיוב גם להראות?

והביאור בזה:

בגמרא שם: "אמר רבא צריך שיאמר ואותנו הוציא משם". ולכאורה מה מוסיף בזה על אמירתו - שבמשנה - "בכל דור כו' לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".

והביאור בזה: הלשון "ואותנו" (לשון רבים) מורה שבעת אמירתו יש עוד מי שהוא. וזהו "צריך שיאמר ואותנו הוציא משם" - כפירוש הרשב"ם: צריך להראות את עצמו כאילו יצא משם.

ומובן, שהדין "צריך שיאמר ואותנו (לשון רבים) כו'", הוא לא פרט ב"והגדת לבנך" - כי ב"והגדת לבנך", גם כשאומר בלשון יחיד (ואותי הוציא) יש עוד מי שהוא, כי אם - הוא ענין בפני עצמו.

ומזה למדים הרמב"ם ואדמו"ר הזקן החיוב ד"להראות", ושחיוב זה הוא בנוגע ל"כל מעשה לילה זה".

יב. הביאור בזה שהרמב"ם ואדמו"ר הזקן כותבים שהחיוב הוא כאילו יצא (רק) "משעבוד מצרים" - אף שלשון המשנה היא (וכן העתיקו בנוסח ההגדה) "יצא ממצרים":

מכיון שכוונת המשנה ב"חייב אדם לראות כאילו הוא יצא ממצרים" היא (כמו שמפרשים הרמב"ם ואדמו"ר הזקן) שיראה כאילו יצא עתה (היינו דרגע לפני זה היה במצרים, ורק עתה יצא משם) - אי אפשר לומר, שהכוונה ב"יצא ממצרים" היא שיצא (עתה)

---

29) ולהעיר מהשקו"ט האם ההסיבה היא פרט ותנאי באכילת מצה וכיו"ב, או להיפך: האכילה פרט בדין הסיבה. וי"ל נפק"מ באם לאחרי שאכל בלא הסיבה בא רבו שא"א לו להסיב וכיו"ב. - ראה לקו"ש חי"א ע' 14 ואילך.

30) מכילתא פרשת בא. שו"ע אדה"ז סתע"ג ס"ג.

31) וזהו שבתניא (שם) פירש כוונת המשנה ומוסיף "וכל יום ויום" ובמילא כ' "לראות" החיוב שבכל יום.
ומה שלא הביאו הרמב"ם ואדה"ז הדין "לראות א"ע כו'" רק בהל' פסח ולא (בהחיוב דכל השנה) בהל' ק"ש - כי כך נמצא בש"ס (וכמו בכ"מ עד"ז). וראה לעיל הערה 24.

32) ובדוגמת המשנה אראב"ע הרי אני כבן שבעים שנה כו' שסידרו בנוסח ההגדה - אף שהמשנה מדברת בענין זכירת יצי"מ בכל יום.

33) אותם הגורסים במשנה (ובמילא גם בהעתקתה שבנוסח ההגדה) "להראות" (כנ"ל הערה 3) - ועפ"ז לדעתם הפי' בכל דור ודור הוא - בליל טו בניסן - ה"ז בדוגמת החיוב דאמירת הלל וכו' שאומר הדין דחייבים להלל ולאח"ז: ונאמר לפניו כו'.

מהמקום דארץ מצרים[34], כי זהו היפך המוחש[35]. [ובפרט שנצטווינו "לא תוסיפו לראותם עד עולם"[36] שלא לחזור למצרים - הרי מצד ציווי זה אין שייך (ומכל שכן שאין מקום לחיוב) שיראה את עצמו רגע לפני זה במצרים[37]]. ולכן צריך לומר, שהכוונה ב"יצא ממצרים" היא להיציאה משעבוד מצרים[38].

יג. הטעם להשינויים (דלעיל ס"ד וה') בין לשון אדמו"ר הזקן בשולחנו ללשון הרמב"ם - (א) הרמב"ם מביא הפסוק ואותנו הוציא גו', ואדמו"ר הזקן מביא הפסוק בעבור זה גו': (ב) הרמב"ם כותב "עבד" סתם, ואדמו"ר הזקן מוסיף, "במצרים עבד"; (ג) הרמב"ם כותב "ויצאת לחירות ונפדית" ואדמו"ר הזקן כותב "ונפדית ויצאת לחירות" -

יש לומר, כי שינויים אלו הם בהתאם להחילוק שביניהם בגירסת המשנה:

לפי גירסת הרמב"ם - לא הובאה במשנה הראיה על "בכל דור ודור חייב אדם כו'" מהכתוב "עשה ה' לי בצאתי ממצרים". ויש לומר טעמו - כי יש לומר, שהפסוק הוא כפשוטו, שנאמר להדור של יוצאי מצרים.

ולכן גם בספרו מביא הרמב"ם הפסוק "ואותנו הוציא משם וגו'", כי בו מפורש (ואומרים זה גם כן בההגדה) "למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ גו'", והרי רובם ככולם של באי הארץ לא היו מיוצאי מצרים.

אמנם לפי גירסת אדמו"ר הזקן במשנה "שנאמר והגדת לבנך כו'" - הרי מפורש במשנה שגם מהכתוב "עשה ה' לי גו'" יש ראיה ל"בכל דור ודור". ולכן מביא אדמו"ר הזקן בשולחנו פסוק זה (שהובא במשנה).

יד. והנה חילוק זה - אם הענין ד"בכל דור ודור כו'" נלמד מהכתוב "עשה ה' לי גו'", או שנלמד מהכתוב "ואותנו הוציא משם גו'" - יש לומר דנוגע גם לדינא.

והביאור בזה: מהכתוב "ואותנו הוציא משם" יודעים רק שהענין ד"הוציא משם" (בכללות) הוא גם בדורות שלאחרי זה - "אותנו". אבל אין מזה הוכחה, שזה מה ש"אותנו הוציא משם" הוא באותו האופן שהוציא את אבותינו.

מה שאין כן מהכתוב "עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - מכיון שאומר "לי" ולא "לנו"[39], היינו: שהכתוב מדגיש שמדבר בענין כזה שרק האב [שהיה במצרים[40]] יכול להרגיש ולא הבן, מוכח שהכוונה היא לאותה היציאה ממצרים שהיתה לאבותינו. ומכיון שהכתוב מדבר גם בדורות הבאים (כאמרו "ביום ההוא"[41]) - הרי מוכח, שהיציאה ממצרים שבכל דור ודור היא כמו "שעשה ה' לי", באותו האופן כמו שהיתה בפעם הראשונה.

ועל פי זה מובן מה שלפי דעת הרמב"ם - החיוב לראות הוא רק "כאילו אתה בעצמך היית עבד", עבד סתם: מה שאין כן לדעת אדמו"ר הזקן - החיוב לראות הוא "כאילו אתה בעצמך היית במצרים עבד", עבדות

34) והא שבמשנה נאמר "ממצרים" - כי לשון המשנה היא "לשון קצרה" (הקדמת הרמב"ם לפיה"מ), אבל גם כוונת המשנה היא לשעבוד מצרים, כבפנים. ומכיון שבנוסח ההגדה של הרמב"ם ואדה"ז נעתקה פיסקא זו מהמשנה (כצורתה), לכן גם הלשון בנוסח ההגדה היא "ממצרים".

והא שגם בתניא שם כותב אדה"ז "ממצרים" - אף שבתניא שם מוסיף התיבות "וכל יום ויום", וגם תיבת "היום" - הוא, לפי שהענין דיציא"מ שבכל יום שמבאר שם, שהיא ברוחניות, "יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף", היא (לא "משעבוד מצרים", כי"א) "ממצרים" (לשון מצרים וגבולים).

35) משא"כ "שעבוד" - שתלוי בהרגש, ויכול לשעבד א"ע בכו"כ ענינים וכו'.

36) בשלח יד, יג. מכילתא שם.

37) ואף שהציווי "לא תוסיפו גו'" הוא מצד זה שהי' יציאת מצרים, והחיוב לראות כאילו שיצא עתה ממצרים הוא מצד זה ש"אילו לא הוציא כו'" - מ"מ: הציווי לא תוסיפו גו' שולל ההרגש שברגע לפנ"ז הי' במצרים (מכיון שיש בזה איסור).

38) ובזה יובן מה שאדה"ז מביא הכתוב (ראה טז, יב. תצא כד, יח) "וזכרת כי עבד היית במצרים" ולא הכתוב הקודמו (ואתחנן ה, טו. ראה טו, טו) "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים". ועוד י"ל ואכ"מ.

39) ואף שדיוק הלשון "לי" הוא "לי ולא לו" - הרי דיוק זה הוא בנוגע לבן רשע, ומכיון שהכתוב מדבר (בעיקר) בבן שאינו יודע לשאול (מכילתא שם. שו"ע אדה"ז סתע"ג סמ"ב) [אלא שבכתוב יש גם "רמז תשובה לבן רשע" - לשון רש"י עה"פ] – מוכח מזה, שפשוטו של "לי" הוא כבפנים.

40) ואף שלפי גירסת אדה"ז במשנה "שנאמר והגדת גו'" [שמהכתוב "עשה ה' לי גו'" מוכח שיצי"מ היא בכל דור] מוכרח לומר שהכתוב מדבר גם בדורות הבאים, [ושכוונת הלשון "לי" היא (לא רק שאומר בהלשון שאמר מרע"ה, כי אם, שהכוונה בזה היא) לזה ש"הוא יצא ממצרים"],

אעפ"כ: מהא דקאמר בכתוב "לי" (ולא "לנו"), הנה מדיוק זה למדים, שהכוונה בזה היא להדגיש (נוסף על ההדגשה "לי" ולא לאבותינו - גם לי ולא "לנו", היינו:) ענין השייך רק להאב ולא להבן. ומכיון שחילוק זה שייך רק בהדור שיצאו ממצרים - שבדור זה, הרגיש האב (שהי' במצרים. משא"כ הבן) שיצא מהעבדות דמצרים - מזה למדים, ההדגשה ד"לי" (ולא "לנו") גם בנוגע לדורות הבאים, שגם אז יש הענין הנרמז בהדגשה זו, היינו: שיראו את עצמם כאילו יצאו (לא רק מעבדות סתם, אלא) מעבדות המיוחדת דמצרים.

41) מהרש"א פסחים שם.

מיוחדת דמצרים - כי מהכתוב "ואותנו הוציא משם גו'" (המובא ברמב"ם) מוכח רק שבכל דור ודור יש הענין ד"הוציא משם" בכללות, מה שאין כן מהכתוב "עשה ה' לי גו'" (המובא בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן, ממשנה) מוכח גם שהיציאה ממצרים שבכל דור ודור היא בשוה להיציאה שהיתה בפעם הראשונה.

טו. על פי הנ"ל יובן גם זה שהרמב"ם כותב "ויצאת לחירות ונפדית", ואילו אדמו"ר הזקן - "ונפדית ויצאת לחירות". והביאור בזה:

ברמב"ם הלכות שמיטה ויובל[42] וזה לשונו: מראש השנה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהן . . כיון שהגיע יום הכפורים תקעו בית דין בשופר נפטרו עבדים לבתיהן.

ומזה נראה, שגם בכל יציאה מעבדות - ישנם שני ענינים: (א) יציאה משעבוד (מלאכה וכיוצא בזה). (ב) חזרה למקומו ורשותו בכל: אלא שביובל - שני ענינים אלו, חלוקים הם גם בזמן: ובגאולה מעבדות שעל ידי גט שחרור וכיוצא בזה - שני הענינים הם בבת אחת. ויש לומר שבכל שחרור כן הוא - אלא שאינו דין, מה שאין כן ביובל - והתורה על הרוב תדבר: תחלה משתחרר ואחר כך יוצא מבית האדון וחוזר לביתו.

וזהו שהרמב"ם (בהלכות חמץ ומצה שם) לאחר "ויצאת לחירות" מוסיף "ונפדית" (שהרי מצוה לספר ולבאר ביציאת מצרים) - כי "ויצאת לחירות" מפורש (רק) שאינו משועבד לאדונו, ומוסיף "ונפדית" - ש(גם) נפטר לביתו. כי "פדות" פירוש הוא הבדלה[43], ובנדון דידן: הבדלה ממקומו ורשותו של האדון (היינו: שנפטר לביתו).

טז. והנה מהענינים שהעבדות במצרים שונה משאר עבדות הוא - שכל זמן שהעבד היה נמצא בארץ מצרים לא היה אפשר שישתחרר וייעשה בן חורין. ורק כאשר העבד היה בורח ממצרים ומגיע ל"פי החירות" - אז נעשה בן חורין[44].

ועל פי זה נמצא, שהסדר של "יציאה לחירות", ו"פדות" בגאולה מעבדות במצרים, הייתה באופן הפוך מאשר בגאולה מעבדות סתם: בגאולה מעבדות סתם - בתחילה היא ה"יציאה לחירות" ("לא משתעבדין לאדוניהן") ואחר כך - ה"פדות" ("נפטרים לבתיהן"): מה שאין כן בהגאולה מעבדות מצרים - מכיון שכל זמן שהעבד היה נמצא במצרים לא היה אפשר שייעשה בן חורין, הרי נמצא, אשר בתחילה הוא ה"פדות", היינו: היציאה ממקומו ורשותו של האדון, ורק לאחרי זה נעשה ה"יציאה לחירות".

ועל פי זה מובן השינוי שבין לשון אדמו"ר הזקן ללשון הרמב"ם - מה שהרמב"ם כותב "ויצאת לחירות (ואחר כך) ונפדית", ואדמו"ר הזקן כותב "ונפדית (ואחר כך) ויצאת לחירות" - כי לפי דעת הרמב"ם, החיוב ד"וזכרת גו'" הוא "כאילו אתה בעצמך היית עבד" (עבד סתם). וביציאה מעבדות סתם - בתחילה היא ה"יציאה לחירות" ואחר כך - ה"פדות";

מה שאין כן לדעת אדמו"ר הזקן שהחיוב ד"וזכרת גו'" הוא "כאילו אתה בעצמך היית במצרים עבד", לכן הסדר "ונפדית (ואחר כך) ויצאת לחירות" - כי בהיציאה מעבדות מצרים, בתחילה - "פדות" ואחר כך "יציאה לחירות".

ויהי רצון שבקרוב ממש נזכה להחרות דגאולה האמתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

(משיחות י"א ניסן ואחש"פ תשל"ה)

---

42) פ"י הי"ד.

43) ראה וארא ח, יט: ושמתי פדות, וברש"י שם: שיבדיל כו'.

44) מדרש לק"ט ושכ"ט בשלח (יד, ב).

אורו של משיח, יסוד, כי מה שנקרא משיח הוא על שם שנמשח בשמן, שמן הוא יסוד[1] כמו שיסוד נקרא[2] זית שמן. ומה גם שיש משיח בן יוסף[3] דיסוד.

ומה שנקט משיח באחרונה, הוא להורות שאורו של משיח יסוד, הוא המחבר את הה׳ אורות אור תורה כו׳ אור בית המקדש, חג״ת נו״ה, עם אור תשובה מלכות, ועל דרך[4] כי כל בשמים ובארץ דאחיד בשמיא ובארעא.

גם נקט תשובה קודם משיח, כי ביאת משיח תלוי בתשובה שצריך להיות תשובה מקודם וכמאמר[5] אם ישראל עושין תשובה נגאלין כו׳.

ודוק בלישנא, שבמשיח נקט אורו של משיח ולא אור משיח כמו בהשאר אור תורה כו׳ אור תשובה.

הוא, כי הכח שיש ביסוד לחבר חג״ת נו״ה עם מלכות, כי כל בשמים ובארץ, הוא מפני ששרשו למעלה מהם שמגיע בדעת שלמעלה מהמדות, וכמאמר[6] אין קישוי אלא לדעת וכו׳, לכן מייחס האור לו, אורו של משיח, והוא אור הדעת המאיר ביסוד.

גם יש לומר, הרי נקט משיח באחרונה (מפני טעם הנ״ל), ואם כן הוי אמינא שאור משיח הוא אור הז׳ מלכות, לכן נקט אורו של משיח. אורו, הוא, אור ו׳, היינו שאור ו׳[7] דהיינו יסוד הוא של משיח ולא אור הז׳.

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר הזהר שמות–דברים סוף עמוד ריח ואילך
״ראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק ויקרא סימן קלה״

י. ר״ת ״את השמים ואת הארץ״ הוא השֵׁם ״אהוה״, שקאי על יסוד המחבר שמים וארץ

ראשי תיבות את השמים ואת הארץ הוא השֵׁם[8] אהו״ה, שקאי על יסוד המחבר שמים וארץ כמ״ש[9] כי כל בשמים ובארץ שקאי על יסוד כידוע. היסוד ממשיך מכל הגוף[10] שלכן נק׳ כל שכולל הכל.

והוא גימטריא טוב, שקאי על יסוד[11] כמ״ש[12] אמרו צדיק כי טוב.

יסוד דהזכר נק׳ אצבע כמאמר רז״ל[13] אין כל האצבעות שוות, וזהו שאצבע הוא מספר[14] דשם אהו״ה במלואו, אל״ף, ה״י, וי״ו, ה״י[15].

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד עדר

---

1) ראה ספר המאמרים ה׳תרנ״ט ד״ה בשמן הטוב וגו׳.

2) ראה מאורי אור מערכת אות זיין וז״ל: זית נקרא היסוד וממנו יוצא השמן הטוב שהם החסדים וכו׳ ע״ש. ועיין גם לקמן סימן

3) יוסף שייך למדת היסוד, ראה זהר חלק א׳ נט, ב. חלק ב׳ כג, א. תורה אור פרשת תרומה פ, ד. תורת לוי יצחק חידושים וביאורים לש״ס עמוד רנג. הערות לזוהר שמות-דברים עמוד מח וז״ל: ״ויוסף הי׳ בגדולה פ׳שנה מן ל׳ע׳ק״י כמספר יסו״ד״. תורת מנחם התוועדויות ה׳תש״נ חלק ד׳ שיחות ש״פ בלק, ובהערה 21 שם. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט ב׳ כסלו-שבט מאמר ד״ה ודוד עבדי עמוד רז. וד״ה ויגש אליו יהודה וגו׳ עמוד רטז. לקמן סימן כד. קא.

4) דברי הימים-א כט, יא. דכתוב ״לך ה׳ הגדולה (חסד) והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ״ ופירש התרגום (שם) ״דאחיד בשמיא ובארעא״. תיבת ״כל״ מרמז על מדת היסוד ראה סימן י״״היסוד ממשיך מכל הגוף שלכן נקרא כל שכולל הכל״. (לקמן סימן כד הערה 2), דהוא מקשר ומאחד הספירות למעלה ממנו, חסד גבורה תפארת נצח הוד, עם ״ארץ״ בחי׳מלכות.

5) סנהדרין צז:

6) יבמות נג:

7) יסוד הוא המדה השישית.

8) זוהר ח״א (בהשמטות) דף רנא ע״א, וראה אמרי בינה פתח השער פ״ז. תורת מנחם ספר המאמרים ה׳תשכ״א עמוד קמה. ה׳תשח״י עמוד צט. ספר הערכים-חב״ד כרך א׳ עמוד תרמד. וש״נ.

9) דברי הימים-א כט, יא. ״לך ה׳ הגדולה (חסד) והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ״ ופירש התרגום (שם) דאחיד בשמיא ובארעא. זהר חלק א׳ דף לא סע״א. ח״ג רנז, סע״א. לקוטי תורה עקב יז, ב. וראה שערי אורה פה, ב דזהו ג״כ מ״ש (אסתר ו, י-יא) ״את הלבוש ואת הסוס״ ר״ת אהו״ה, כי לבוש הוא בחי׳ מקיף כמו שמים, וסוס קאי על אותיות בחי׳ פנימי, כמו ארץ, וענין את הלבוש ואת הסוס הוא שמתחברים ב׳ הבחינות יחד.

10) ראה רמב״ם הלכות דעות פרק ד הלכה ט ״שכבת זרע היא כח הגוף וחייו״ ע״ש. (וראה לקוטי שיחות חלק יט עמוד 396. ועיין גם לקמן סימן).

11) ראה מאמרי אדמו״ר האמצעי נביאים וכתובים עמוד קסו ואילך. ביאורי הזוהר ל, ב. אמרי בינה שם. שערי אורה פה, ב. תורת מנחם התועדויות ה׳תש״נ חלק ד׳ עמוד 48.

12) ישעי׳ ג, י.

13) נדה סו.

14) אצב״ע בגי׳ 163. וכן אל״ף (111) + ה״י (15) + וי״ו (22) + ה״י (15) = 163. [ראה עשרה מאמרות מהרמ״ע מפאנו ז״ל מאמר אם כל חי חלק א׳ סימן ו׳].

15) ראה המשך הביאור בלקוטי לוי יצחק עפ״י קבלה.

ברית־מילה לבנו של קומוניסט

באותו שבוע התקיימה גם ברית־מילה לבנו של קומוניסט, שהיה האחראי על כל תחום התובלה במפעל פטרובסקי[82]. הוא שלח מישהו להודיע לנו שבאותו לילה עומד הוא לצאת לנסיעת עסקים, ובתקופת היעדרו צריכה ברית־המילה להתקיים. כמובן, הכל בוצע כדת וכדין.

יום לאחר הברית חזר האב מנסיעת העסקים. היו לו שכנים שהוא חשש מהם מאוד. הוא החל אפוא מיד לגעור באשתו – כיצד הרשתה לעשות מעשה שכזה! הוא אף איים על אמו בצעקות – לאזני השכנים – שיגיש נגדה תלונה בבית־המשפט...

לימים, כשהוגלה בעלי, והיה עלי לשלוח אליו למקום גלותו שני כלים לשימושו, ולא ניתן היה להשיגם גם תמורת תשלום מלא – עשה אותם איש זה במיוחד עבורי במפעל, באמרו שהוא זקוק להם לצורך המנהל. הוא מסר לי את הכלים, וביקש שכשאשלח אותם אכתוב בשמו אל הרב שהוא לעולם לא ישכח אותו בכלל, ובפרט לא ישכח את העובדה שהרב עשה את בנו ליהודי.

בשל כל המאורעות הללו, כל אימת שהחל לעלות על הפרק הרעיון לנסוע לחו״ל – היה בעלי אומר תמיד שאין הוא רשאי לעשות זאת[83], שכן אם יעזוב את המקום – לא יהיה עוד בשר כשר, לא תהיה עוד טהרת המשפחה, ולא יהיו ענייני דת בכלל. ומאחר שאין הוא רואה אף אחד שיוכל לעשות זאת – כיצד יכול הוא לעזוב את הכל?!...

ולגבי נסיעה לארץ־ישראל[84] – אמר בעלי שלדעתו אין הוא ראוי לנסוע לשם. אל לו ליהודי לנסוע לארץ־ישראל לשם פרנסה בלבד!...

---

82) מפעל גדול ליציקת מתכות בדנייפרופטרובסק.

83) להעיר שכן הורה כ״ק אדמו״ר זי״ע לכו״כ שהיתה להם עמדה או משרה וכיו״ב, שלא יעזבו את מקומם – ראה לדוגמא: אגרות־קודש שלו ח״ח ע׳ שכב. חי״ד ס״ע רסב ואילך. ח״כ ס״ע רנו ואילך. חכ״ב ס״ע קפו ואילך. ועוד.

84) ראה לעיל (ע׳ 000) שהוצע לרלוי״צ תפקיד הרבנות ביפו.

אגרות קודש

ב״ה, י״ד ניסן, תשי״ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

... נהניתי במאד בקראי במכתבו ע״ד המחנה קיץ לבנות ישראל תחיינה, וגודל הענין בודאי לדכוותי׳ אין צריך ביאור, וכבר נדבר כ״פ בהזדמנויות שונות, אשר רואים במוחש שבמחנות קיץ ובכלל בימי החופש מלימודים, יכולים לפעול על הנערים-ות הרבה יותר מאשר בזמן הלימודים, והרי אז אין הבלבול דלימודי חול, נמצאים כל היום ברשות המחנה, ואין ההורים והסביבה והאוירה בבית מתערבים וכו׳ ויהי רצון שיצליחו בהאמור, ויהי׳ רושם שהות הנערות במחנה ניכר בהשבועות והחדשים שלאחרי זה בהטבת בריאותן ברוחניות נוסף על הטבה בגשמיות.

במ״ש אודות השם, הנה כיון שכבר פרסמו שם, מה טעם לשינוי בזה.

בטח פרסמו בישיבת ליובאוויטש ובשאר מוסדות חינוך שבסביבתם ע״ד הנ״ל, וגם מצדי אדבר עם אנ״ש בהזדמנות המתאימה.

ט, ד – ושור ואיל לשלמים לזבוח לפני ה' ומנחה בלולה בשמן כי היום ה' נראה אליכם

ביאור הענין דלע"ל לימוד התורה של משיח יהי' באופן של ראי' (ולא באופן של שמיעה וכו'), ומעין זה הי' כבר במ"ת, וזהו מ"ש "כי היום ה' נראה אליכם", "וירא אליכם כבוד ה'", וזה נתגלה במשכן ביום השמיני, דאותו יום נטל עשר עטרות, דמזמז לכנור דלע"ל עשר נימין, גילוי עצם הג"ר שיתגלה לע"ל – לימוד תורתו של משיח באופן של ראי', ומבאר בזה כמה וכמה ענינים

ויהי' ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל וגו'[2]. ומשמעות הענין הוא דלפי שהי' יום השמיני לכן היו כל הענינים האמורים בפרשה, וצלה"ב מהו"ע יום השמיני, שמצד זה דוקא היו כל הדיבורים והענינים שנאמרו בפרשה, וכמו שהקשה בכלי יקר[2]. ופירש בכלי יקר שמס' שמיני הוא למעלה ממס' שבעה, דשמונה הוא קודש, וכמו שכתוב בתשובת הרשב"א[3], דשבעה הוא ענין שבעת ימי ההיקף ושמונה הוא שומר את ההיקף, וע"כ הוא מספר קודש, וזהו ג"כ ענין יום השמיני כו'.

והנה רש"י[4] מוסיף שאותו היום נטל עשר עטרות, ואותו היום קאי על יום השמיני. וצלה"ב מה מוסיף רש"י על פירוש הכלי יקר וכו', וממ"נ אם יש בחי' **עשר** עטרות ביום זה מהו ענין ביום השמיני, ואם זהו בחי' שמיני מהו"ע עשר עטרות שבו. גם צלה"ב מה שמקדים קרא משה לאהרן, מהו"ע הקריאה דוקא והול"ל כמו בכ"מ ויהי ביום השמיני ויאמר משה וגו', ואח"כ לפרש תוכן האמירה, ומהו"ע **קרא** משה.

גם צלה"ב מה שממשיך בהפרשה כי היום ה' **נראה** אליכם[4] וכופלו עוד הפעם **וירא** אליכם כבוד הוי'[5] וגם מה שסיים **וירא** כבוד הוי' אל כל העם[6], דמשמע דכאן נתחדש בחי' הראי' באלקות, ולכאורה הרי מצינו כבר בחי' ראי' במ"ת שנאמר[7] ויראו את אלקי ישראל וגו' וגם כמה פעמים לאח"ז, וא"כ מהו החידוש שנתחדש ביום השמיני למילואים שאז הנה **וירא** כבוד הוי' וגו'.

ויובן בהקדם משנת"ל[8] דעם היות שישנם כמה כוחות נעלים בנפש האדם ועד לכח השמיעה, שהוא כח נעלה ביותר וכדמוכח ממה שחרשו נותן לו דמי כולו[9] מ"מ אינו דומה שמיעה לראי'[10], שראי' הוא למעלה יותר, דראי' מגיע בעומק הנפש יותר משאר כל הכחות וההתאמתות היא חזקה ביותר[11], דמי שראה איזה דבר אי אפשר להפריך אותו ע"י קושיא וגם א"א להחלישו, לפי שאומר עיני ראו, שהוא בעצמו ראה, וההתאמתות היא חזקה כ"כ שגם אם ראה דבר בלי שימת לב בעת מעשה, ה"ז פועל עליו, ולכן צ"ל זהירות יתירה בכח הראי' כמבואר בקונטרס העבודה[12] ובכ"מ[13]. ולאידך גיסא הרי כח הראי' מגיע למטה מטה שתופס בדבר גשמי דוקא[11], ולא בדבר רוחני.

ולכאורה הרי זה דבר והיפוכו, שמצד א' הנה כח הראי' הוא נעלה ביותר, ומ"מ הוא תופס דוקא בדבר גשמי. אך באמת היא הנותנת דלהיות שראי' הוא כח נעלה ביותר בנפש ה"ה יורד למטה ביותר, דכל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר[14], ולכן הראי' תופסת בדבר גשמי דוקא.

אך הנה כ"ז הוא בכללות אבל בפרטיות הנה כמו שישנן כמה מדרגות בשמיעה כמו"כ ישנן כמה מדריגות בראי' דכללות ענין החכמה הוא בחי' ראי' שלכן נקרא חכמי העדה בשם **עיני** העדה[15].

אמנם בחי' זו היא הדרגא הכי תחתונה בראי', דבחכמה ישנו כמה מדריגות, דישנו בחי' החכמה כמו שהוא לעצמו, ועד לחכם בעצם כח חכמתו, ומה שחכמי העדה נק' עיני העדה הוא לא כמו שהם לעצמם אלא כמו שהם שייכים להזולת – לתלמידים ועד לתלמיד קטן, וגם למי שאינו תלמידו, וזהו שנק' עיני העדה שלא רק שהם שייכים להעדה אלא שגם יודעים מהנעשה אתם ולכן יכולים להנהיגם כו'. ולמעלה מזה הוא בחי' ראי' שבחכמה גופא הנק' ראי' דחכמה[16].

ולמעלה מכ"ז הוא בחי' ראי' מוחשית. דעם היות שגם בחכמה ההתאמתות היא חזקה כו' וכמ"ש בזהר[17] בעין השכל שבלבא אתחזאי כו', מ"מ אינו דומה להתאמתות שבראי' מוחשית שמגיע בעומק הנפש ביותר. ומשו"ז הראי' תופסת דוקא בדבר גשמי כנ"ל.

ומה שאמר רשב"י לר' חזקי' נושא עון חמינא[18] אי"ז בחי' ראי' מוחשית, דהלא זהו בהי"ג מדות הרחמים שלמעלה מהשתלשלות והרי גם נבואת משה לא הי' רק מבחי' אחורים דאבא המלובשת בנצח והוד כדאיתא באגה"ק[19], וא"כ מובן שלא הי' זה בחי' נבואה ועאכו"כ שאין זה בחי' ראי' מוחשית.

וזהו העילוי וההפלאה דלעת"ל שלימוד התורה של משיח יהי' באופן של ראי' מוחשית[20]. והחידוש יהי' הן בישראל שיהי' וראו כל בשר[21] גו' וגם שעי"ז יהי' החידוש גם בכללות

---

1) מאמר זה הוא המשך למאמר שלפניו (ספר המאמרים ה'תשל"ב עמוד 163). וראה גם ד"ה זה תרע"ח. תש"ד. תש"ה.

2) ריש פרשתנו.

3) ח"א ס"ט.

4) ט, ד.

5) שם, ו.

6) שם, כג.

7) משפטים כד, יו"ד.

8) ד"ה הנה ישכיל עבדי (ספר המאמרים ה'תשל"ב ע' 163 ואילך).

9) ב"ק פה, ב. וראה אוה"ת עקב ס"ע תרכא ואילך. ועוד.

10) מכילתא יתרו יט, ט.

11) ראה לקו"ש ח"ו ע' 121 ואילך. **וש"נ.**

12) פרק ב.

13) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 309 ואילך. וש"נ.

14) ראה בארוכה שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פי"ב ואילך, פל"ב ואילך. ועוד.

15) ראה שהש"ר פ"א, טו (ב). אגה"ק סי"ד. ובכ"מ.

16) ראה מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' קמח. וש"נ.

17) ח"ב קטז, ב.

18) זח"ג קלב, ב.

19) סימן יט.

20) ראה לקו"ת צו יז, א ואילך. ובכ"מ.

21) ישעי' מ, ה.

העולם וגם בהפרטים שבעולם שלא רק שיהי' וראו כל **בשר** גו' (מין המדבר) אלא שיפעול גם במין החי וצומח ודומם. ואף שגם עכשיו ישנה בחי' הראי' אצל יחידי סגולה, ובכאו"א באופן מקיף אבל אין זה בחי' ראי' מוחשית שיהי' לעת"ל ע"י משיח.

והנה מעין הגילוי דלעתיד הי' בשעת מ"ת[22], אלא שאז הי' בדרך אתדל"ע בחי' מתנה מלמעלה לפי שעה. אבל הגילוים דלעת"ל עד גם באלף השביעי תלויים במעשינו ועבודתינו דמשך כל זמן הגלות[23], דע"י אתכפיא סט"א ואתהפכא סט"א עי"ז אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין[24] (שהכוונה באסתלק הוא גילוי נעלה ביותר אלא שהגילוי הוא באופן של רוממות שלכן נק' אסתלק[25]).

אמנם בזה גופא ישנן שתי מדריגות, דישנה בחי' מי שטרח בע"ש יאכל בשבת[26], שהאכילה בשבת הוא לפי"ע היגיעה בע"ש שזהו עדיין בחי' השייכת להשתלשלות, שהרי שבת הוא א' משבעת ימי ההיקף. אמנם בחי' שמיני השומר את ההיקף הוא למעלה מהשתלשלות לגמרי.

ובדוגמת ענין ספירת העומר (שהי' לאחרי יציאת מצרים שאז הי' הגילוי מלמעלה שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם), שיש בזה ב' בחי' כמבואר בלקו"ת[27], בחי' שבעה שבועות תספר לך[28], אך זהו מה שנמשך ע"י עבודת המטה שזהו"ע תספרו אתם והוא בחי' שבעה השייך להשתלשלות, וישנה בחי' נעלית יותר שלמעלה מספירות האדם (ז"א) והוא בחי' שמיני שהוא ספירת הבינה[29] תספרו חמשים יום[30], שגילוי עתיקא הוא בבינה[31].

דעם היות שבחכמה ישנו בחי' עתיק וכמאמר[32] פנימיות אבא פנימיות עתיק אבל **גילוי** בחי' עתיקא הוא בבינה דוקא, שהתגלות התענוג הוא כאשר ההשכלה באה לידי השגה והבנה, והוא בחי' הב' שבחמישים, בחי' שמיני שלמעלה מהשתלשלות.

וזהו"ע ויהי ביום השמיני, שמיני למילואים, דבחי' שבעת ימי המילואים הוא בחי' השתלשלות ובחי' שמיני למלואים הוא למעלה מהשתלשלות. אך ישנו בחי' נעלה יותר והוא מה שאותו היום נטל עשר עטרות שעם היות שבחי' עשר הוא בחי' השתלשלות הנה הדיוק בזה הוא (עשר) **עטרות**, והיינו מה שאותו היום, בחי' שמיני למילואים, נטל בחי' שלמעלה ממנו בחי' עשר עטרות.

המשך בשבוע הבא

22) תניא פל"ו (מו, א).
23) שם רפל"ז.
24) ראה זח"ב קכח, ב. תניא פכ"ז. לקו"ת ר"פ פקודי. ובכ"מ.
25) ראה סה"מ תש"י ע' 112, ובהערה שם.
26) ע"ז ג, סע"א.
27) במדבר יו"ד, א ואילך. ובכ"מ.
28) פ' ראה טז, ט.
29) זח"ג רמה, ב. תקו"ז תכ"א (סא, ב). לקו"ת דרושי שמע"צ פד, ג. ובכ"מ.
30) אמור כג, טז.
31) ראה זח"ג קעח, ב. תו"א ר"פ לך לך. ובכ"מ.
32) ראה לקו"ת נצבים מט, ד. וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב ניסן, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מה' ניסן, בו כותב אודות הקס"ד לנסוע מ... לימים האחרונים של פסח.

מובן הפלא שבדבר, שהרי זהו הפסח הראשון בק"ק ראש לרגלים זמן חירותנו ויציאה מן הקצה אל הקצה, וזוהי שעת הכושר אשר חברי הקהלה צריכים לצפות להשפעה מיוחדה ולהתעוררות מיוחדה, ואם בימים הראשונים כך, בימים האחרונים עאכו"כ, ומשני טעמים, כיון שבאים הם לאחרי הכנה דימים הראשונים וימי חוהמ"פ, ועוד שהרי שביעי של פסח קרי"ס ואחרון של פסח - הוא ענין גאולה האחרונה וביאת משיח, וכמבואר בארוכה בשיחות הק' של רבותינו נשיאינו, ומבואר ג"כ בהפטרת היום.

ויהי רצון שמתוך שמחה וטוב לבב על ההצלחה הגדולה שניתנה לו ולזוגתו הרבנית תחי' להפיץ המעינות בקהלתו... וממנה יפוצו גם בסביבותי' ינצל כל יום ויום, ובפרט ימי הימים טובים וביחוד אחרון של פסח, למטרה האמורה, ובכיוון דופרצת - זה משיח - ובפרט בסעודתא דמלכא משיחא.

בברכה לחג הפסח כשר ושמח ולבשו"ט בכלל ובפרט.

◆ יום ראשון י"ג ניסן ◆

ט (א) וַיְהִי֙ בַּיּ֣וֹם הַשְּׁמִינִ֔י קָרָ֣א מֹשֶׁ֔ה לְאַהֲרֹ֖ן וּלְבָנָ֑יו וּלְזִקְנֵ֖י יִשְׂרָאֵֽל׃

א וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְמִינָאָה קְרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי וּלְסָבֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י◄ **וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי** • שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים, הוּא רֹאשׁ־חֹדֶשׁ נִיסָן שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בּוֹ בַּיּוֹם; וְנָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת הַשְּׁנוּיוֹת בְּ"סֵדֶר עוֹלָם". **וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל** • לְהַשְׁמִיעָם שֶׁעַל־פִּי הַדִּבּוּר אַהֲרֹן נִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, וְלֹא יֹאמְרוּ מֵאֵלָיו נִכְנָס. **אבן עזרא.**

(ב) וַיֹּ֣אמֶר אֶל־אַהֲרֹ֗ן קַח־לְךָ֙ עֵ֣גֶל בֶּן־בָּקָ֧ר לְחַטָּ֛את וְאַ֥יִל לְעֹלָ֖ה תְּמִימִ֑ם וְהַקְרֵ֖ב לִפְנֵ֥י יְהֹוָֽה׃

ב וַאֲמַר לְאַהֲרֹן סַב לָךְ עֵגַל בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא שַׁלְמִין וְקָרֵב קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **קַח־לְךָ עֵגֶל** • לְהוֹדִיעַ שֶׁמְּכַפֵּר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל־יְדֵי עֵגֶל זֶה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁעָשָׂה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 19)

קַח לְךָ עֵגֶל (ט, ב) **לְהוֹדִיעַ שֶׁמְּכַפֵּר לוֹ הַקָּבָּ"ה . . עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל** (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הִקְרִיב אַהֲרֹן פַּר כְּדֵי לְכַפֵּר עַל הָעֵגֶל (תצוה כט, א), וּלְשֵׁם מַה הִקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁנֵי שְׁלַבִּים בַּכַּפָּרָה. (**א**) "שֶׁנִּמְחַל לוֹ לְגַמְרֵי מַה שֶׁעָבַר עַל מִצְוַת הַמֶּלֶךְ.. וְנִפְטַר לְגַמְרֵי מִן הַדִּין". (**ב**) "שֶׁיִּהְיֶה לְרָצוֹן לִפְנֵי ה', וּמְרֻצֶּה וְחָבִיב . . כְּקֹדֶם הַחֵטְא . . לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ". **אבן עזרא.**

(ג) וְאֶל־בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל תְּדַבֵּ֣ר לֵאמֹ֑ר קְח֤וּ שְׂעִיר־עִזִּים֙ לְחַטָּ֔את וְעֵ֙גֶל וָכֶ֣בֶשׂ בְּנֵֽי־שָׁנָ֛ה תְּמִימִ֖ם לְעֹלָֽה׃ **אבן עזרא.**

ג וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימָר סִיבוּ צְפִיר בַּר עִזִּין לְחַטָּאתָא וְעֵגֶל וְאִמָּר בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין לַעֲלָתָא׃

(ד) וְשׁ֨וֹר וָאַ֜יִל לִשְׁלָמִ֗ים לִזְבֹּ֙חַ֙ לִפְנֵ֣י יְהֹוָ֔ה וּמִנְחָ֖ה בְּלוּלָ֣ה בַשָּׁ֑מֶן כִּ֣י הַיּ֔וֹם יְהֹוָ֖ה נִרְאָ֥ה אֲלֵיכֶֽם׃

ד וְתוֹר וּדְכָר לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתָא דְּפִילָא בִמְשָׁח אֲרֵי יוֹמָא דֵין יְקָרָא דַיְיָ מִתְגְּלִי לְכוֹן׃

רש"י◄ **כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם** • לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם; לְכָךְ קָרְבָּנוֹת הַלָּלוּ בָּאִין חוֹבָה לְיוֹם זֶה. **אבן עזרא.**

(ה) וַיִּקְח֗וּ אֵ֤ת אֲשֶׁ֥ר צִוָּ֣ה מֹשֶׁ֔ה אֶל־פְּנֵ֖י אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד וַיִּקְרְבוּ֙ כָּל־הָ֣עֵדָ֔ה וַיַּעַמְד֖וּ לִפְנֵ֥י יְהֹוָֽה׃

ה וּנְסִיבוּ יָת דִּי פַקִּיד מֹשֶׁה לָקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וּקְרִיבוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא וְקָמוּ קֳדָם יְיָ׃

(ו) וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֔ה זֶ֥ה הַדָּבָ֛ר אֲשֶׁר־צִוָּ֥ה יְהֹוָ֖ה תַּעֲשׂ֑וּ וְיֵרָ֥א אֲלֵיכֶ֖ם כְּב֥וֹד יְהֹוָֽה׃ **אבן עזרא.**

ו וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פִּתְגָמָא דִּי פַקִּיד יְיָ תַּעְבְּדוּן וְיִתְגְּלִי לְכוֹן יְקָרָא דַיְיָ׃

(ז) וַיֹּ֨אמֶר מֹשֶׁ֜ה אֶל־אַהֲרֹ֗ן קְרַ֤ב אֶל־הַמִּזְבֵּ֙חַ֙ וַעֲשֵׂ֔ה אֶת־חַטָּאתְךָ֙ וְאֶת־עֹ֣לָתֶ֔ךָ וְכַפֵּ֥ר בַּעַדְךָ֖ וּבְעַ֣ד הָעָ֑ם וַעֲשֵׂ֕ה אֶת־קָרְבַּ֥ן הָעָם֙ וְכַפֵּ֣ר בַּעֲדָ֔ם כַּאֲשֶׁ֖ר צִוָּ֥ה יְהֹוָֽה׃

ז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן קְרַב לְמַדְבְּחָא וְעִבֵד יָת חַטָּאתָךְ וְיָת עֲלָתָךְ וְכַפַּר עֲלָךְ וְעַל עַמָּא וְעִבֵד יָת קֻרְבַּן עַמָּא וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ׃

אבן עזרא על התורה

א וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. הָיָה נִרְאֶה לָנוּ כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, שְׁמִינִי לְנִיסָן. כִּי הַמִּשְׁכָּן הוּקַם בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, רַק הַמַּעֲתִּיקִים אָמְרוּ שֶׁהָיָה רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן. וּבְשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיָה מֹשֶׁה מֵקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּכָל יוֹם וְסוֹתְרוֹ, כְּדֵי לְהַרְגִּיל בּוֹ וּלְלַמֵּד: קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. וְיָצְאוּ מִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אוֹ הָעֵדָה נִכְנְסָה אֶל הֶחָצֵר:

ב עֵגֶל בֶּן בָּקָר. בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיָה פַּר חַטָּאת, גַּם אַיִל לְעוֹלָה. וְלֹא הִזְכִּיר עִם עֵגֶל בֶּן בָּקָר, אִם הוּא בֶּן שָׁנָה. וְהַקָּרוֹב אֵלַי, שֶׁפַּר כְּמוֹ עֵגֶל, בְּלֹא זכר שָׁנָה:

ג תְּמִימִים. עַל הָעֵגֶל וְעַל הָאַיִל וּפָרֵי הַמִּלּוּאִים, לְחַטֵּא אֶת הַמִּזְבֵּחַ. וְזֶה הָעֵגֶל לְכַפֵּר עַל אַהֲרֹן. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי זֹאת הַמִּלָּה: שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת. עַל הַקָּהָל. וְעֵגֶל שֶׁאֵין לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה. וְכֵן כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה:

ד וְשׁוֹר וָאַיִל. גְּדוֹלִים: וּמִנְחָה. הִיא סֹלֶת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד:

ו וְטַעַם וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה. כַּאֲשֶׁר הֶרְאִיתִיךָ. וְאֶשְׁאַל אוֹתָהּ. וְטַעְמוֹ, כְּבָר אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר עֲשׂוּ, שֶׁיִּתְּנוּ שָׂעִיר וְעֵגֶל וְכֶבֶשׂ וְשׁוֹר וָאַיִל, אָז יֵרָאֶה לָכֶם כְּבוֹד ה'. וְהַטַּעַם, עַל הָאֵשׁ שֶׁיֵּצֵא:

רס"ו◄ **קָרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ** • (ח"כ) שֶׁהָיָה אַהֲרֹן בּוֹשׁ וְיָרֵא לָגֶשֶׁת. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'לָמָּה אַתָּה בּוֹשׁ? לְכָךְ נִבְחַרְתָּ!'. **אֶת חַטָּאתְךָ** • עֵגֶל בֶּן בָּקָר. **וְאֶת־עֹלָתֶךָ** • אַיִל. **קָרְבַּן הָעָם** • שְׂעִיר עִזִּים וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵגֶל", בֶּן שָׁנָה הוּא, וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד. **אבן עזרא.**

(ח) **וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ: אבן עזרא.**

ח וּקְרֵב אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא וּנְכֵס יָת עֶגְלָא דְחַטָּאתָא דִי לֵהּ:

(ט) **וַיַּקְרִבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: אבן עזרא.**

ט וְקָרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵהּ וּטְבַל אֶצְבְּעֵהּ בִּדְמָא וִיהַב עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא וְיָת דְּמָא אֲרִיק לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא:

(י) **וְאֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד מִן־הַזֶּבַח הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: אבן עזרא.**

י וְיָת תַּרְבָּא וְיָת כָּלְיָתָא וְיָת חִצְרָא מִן כַּבְדָּא מִן חַטָּאתָא אַסֵּק לְמַדְבְּחָא כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

(יא) **וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:**

יא וְיָת בִּשְׂרָא וְיָת מַשְׁכָּא אוֹקִיד בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא:

רס"ו◄ **וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר וְגוֹ'** • לֹא מָצִינוּ חַטָּאת חִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת אֶלָּא זוֹ וְשֶׁל מְלוּאִים; וְכֻלָּן עַל־פִּי הַדִּבּוּר.

(יב) **וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:**

יב וּנְכֵס יָת עֲלָתָא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן לֵהּ יָת דְּמָא וּזְרֵקֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

רס"ו◄ **וַיַּמְצִאוּ** • לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה וְהַזָּמָנָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 54)

לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה וְהַזָּמָנָה (רש"י ט, יב) כָּאן נֶאֱמַר "וַיַּמְצִיאוּ", וְאִלּוּ בְּחַטָּאת נֶאֱמַר "וַיַּקְרִיבוּ". וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה זְרִיקַת דַּם הַחַטָּאת הָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת טְבִילַת הָאֶצְבַּע בַּדָּם, וְאִלּוּ זְרִיקַת דַּם הָעוֹלָה הָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת כְּלִי שֶׁבּוֹ נָתוּן הַדָּם. לָכֵן נֶאֱמַר "וַיַּמְצִיאוּ" ("הוֹשָׁטָה וְהַזָּמָנָה") רַק בְּעוֹלָה, שֶׁכֵּן עִם הוֹשָׁטַת הַדָּם לְאַהֲרֹן הָיָה הַדָּם מוּכָן וּמְזֻמָּן לִזְרִיקָה; וְאִלּוּ בְּחַטָּאת הָיָה צָרִךְ בִּפְעֻלָּה נוֹסֶפֶת לְאַחַר מְסִירַת הַדָּם - טְבִילַת אֶצְבַּע. **אבן עזרא.**

(יג) **וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיְקַטֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:**

יג וְיָת עֲלָתָא אַמְטִיאוּ לֵהּ לְאִבְרָהָא וְיָת רֵישָׁא וְאַסֵּק עַל מַדְבְּחָא:

(יד) **וַיִּרְחַץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעָיִם וַיַּקְטֵר עַל־הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחָה:**

יד וְחַלִּיל יָת גַּוָּא וְיָת כְּרָעַיָּא וְאַסֵּק עַל עֲלָתָא לְמַדְבְּחָא:

(טו) **וַיַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ כָּרִאשׁוֹן:**

טו וְקָרֵב יָת קָרְבַּן עַמָּא וּנְסִיב יָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא דִי לְעַמָּא וְנָכְסֵהּ וְכַפַּר בִּדְמֵהּ כְּקַדְמָאָה:

רס"ו◄ **וַיְחַטְּאֵהוּ** • עֲשָׂהוּ כְּמִשְׁפַּט חַטָּאת. **כָּרִאשׁוֹן** • כָּעֵגֶל שֶׁלּוֹ. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

ז וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם. שֶׁהִיא מִצְוָה שֶׁתְּכַפֵּר עַל נַפְשְׁךָ וְעַל כָּל הַקָּהָל. וּכְפֵר הַחַטָּאת תְּכַפֵּר בַּעַדְךָ, וְאַחַר כָּךְ תַּעֲשֶׂה קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם. כִּי לֹא יוּכַל אָדָם לְכַפֵּר עַל אַחֵר עַד הֱיוֹתוֹ טָהוֹר מִכָּל חֵטְא:

ח אֲשֶׁר לוֹ. מֻשָּׁלוֹ הָיָה. וְכֵן פֹּר יוֹם הַכִּפּוּרִים:

ט וְאֶת הַדָּם. הַנִּשְׁאָר, רָצָה:

י וְאֶת הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה. וַאֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב וְעַל הַכְּלָיוֹת:

יב וַיַּמְצִיאוּ. מְגֻזָּרֶת מָצָא, שֶׁמָּצְאוּ בְּשָׁעַת הַצּוֹרֶךְ:

טו וַיַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן הָעָם. עַל הַמִּזְבֵּחַ: וַיְחַטְּאֵהוּ כָּרִאשׁוֹן. הוּא עֵגֶל הַחַטָּאת: וַטַּעַם וַיְחַטְּאֵהוּ. כִּפֶּר בּוֹ הַחַטָּאת:

(טז) וַיִּקְרַב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט:

טז וְקָרֵב יָת עֲלָתָא וְעָבְדַהּ כִּדְחָזֵי:

רש"י◄ **וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט** • הַמְפֹרָשׁ בְּעוֹלַת נְדָבָה בְּ"וַיִּקְרָא" (ביצה כ)•

• יום שני י"ד ניסן •

(יז) וַיַּקְרֵב אֶת־הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר:

יז וְקָרֵב יָת מִנְחְתָא וּמְלָא יְדֵהּ מִנַּהּ וְאַסֵּק עַל מַדְבְּחָא בַּר מֵעֲלַת צַפְרָא:

רש"י◄ **וַיְמַלֵּא כַפּוֹ** • הִיא קֳמִיצָה. **מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר** • כָּל אֵלֶּה עָשָׂה אַחַר עוֹלַת הַתָּמִיד.

(יח) וַיִּשְׁחַט אֶת־הַשּׁוֹר וְאֶת־הָאַיִל זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעָם וַיִּמְצְאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יח וּנְכַס יָת תּוֹרָא וְיָת דִּכְרָא נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּי לְעַמָּא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵהּ וּזְרָקֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

(יט) וְאֶת־הַחֲלָבִים מִן־הַשּׁוֹר וּמִן־הָאַיִל הָאַלְיָה וְהַמְכַסֶּה וְהַכְּלָיֹת וְיֹתֶרֶת הַכָּבֵד:

יט וְיָת תַּרְבַּיָּא מִן תּוֹרָא וּמִן דִּכְרָא אַלְיְתָא וְחָפֵי גַּוָּא וְכָלְיָתָא וַחֲצַר כַּבְדָּא:

רש"י◄ **וְהַמְכַסֶּה** • חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב.

(כ) וַיָּשִׂימוּ אֶת־הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזוֹת וַיַּקְטֵר הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה:

כ וְשַׁוִּיאוּ יָת תַּרְבַּיָּא עַל חֲדָוָתָא וְאַסֵּק תַּרְבַּיָּא לְמַדְבְּחָא:

רש"י◄ **וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזוֹת** • לְאַחַר הַתְּנוּפָה נִתְּנָן כֹּהֵן הַמֵּנִיף לְכֹהֵן אַחֵר לְהַקְטִירָם, נִמְצְאוּ הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה. **אבן עזרא.**

(כא) וְאֶת הֶחָזוֹת וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין הֵנִיף אַהֲרֹן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה: **אבן עזרא.**

כא וְיָת חֲדָוָתָא וְיָת שׁוֹקָא דְיַמִּינָא אֲרֵם אַהֲרֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי פַקִּיד מֹשֶׁה:

(כב) וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָיו אֶל־הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים:

כב וַאֲרֵם אַהֲרֹן יָת יְדוֹהִי עַל עַמָּא וּבָרְכִנּוּן וּנְחַת מִלְּמֶעְבַּד חַטָּאתָא וַעֲלָתָא וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:

רש"י◄ **וַיְבָרְכֵם** • בִּרְכַּת כֹּהֲנִים: יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא. **וַיֵּרֶד** • מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כב, עמוד 39 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בִּרכַּת כֹּהֲנִים בְּפָרָשַׁת שְׁמִינִי

וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָיו גו' וַיְבָרְכֵם

וַיְבָרְכֵם – בִּרכַּת כֹּהֲנִים, יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא (ט, כב. ובפירוש רש"י)

בַּמְפָרְשִׁים הִקְשׁוּ עַל פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י: א. הֲרֵי עַל מִצְוַת בִּרכַּת כֹּהֲנִים נִצְטַוּוּ רַק לְקַמָּן בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא, וּמַדּוּעַ מְפָרֵשׁ שֶׁהַבְּרָכָה כָּאן הִיא בִּרכַּת כֹּהֲנִים. ב. מַדּוּעַ מְפָרֵט "יְבָרֶכְךָ יָאֵר יִשָּׂא", הֲרֵי פְּשִׁיטָא שֶׁבִּרכַּת כֹּהֲנִים כּוֹלֶלֶת ג' בְּרָכוֹת אֵלּוּ. וְתֵרְצוּ בְּכַמָּה אוֹפַנִּים (ראה רמב"ן, שפתי חכמים, משכיל לדוד, ועוד).

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּחָדָא מִתּוֹרָצֵת בַּחֲבֵירְתָּהּ; וְהַכַּוָּנָה בְּ"וַיְבָרְכֵם", הִיא לֹא שְׁקִיפִים אַהֲרֹן אֶת **מִצְוַת** בִּרכַּת כֹּהֲנִים, אֶלָּא שֶׁבָּחַר אַהֲרֹן **בִּרְצוֹנוֹ** לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ עֵת בְּפִסּוּקֵי בִּרכַּת כֹּהֲנִים, "יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא" [לְהָעִיר, שֶׁזֶּהוּ רַק לְרַשִׁ"י הַמְפָרֵשׁ "פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּדָרְךְ הַהֲלָכָה. כִּדְמוּכָח בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּשַׁ"ס שֶׁ"וַיְבָרֵכֵם" קָאֵי עַל **מִצְוַת** בִּרכַּת כֹּהֲנִים].

אבן עזרא על התורה

כ וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים. עִם הַכְּלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד, כַּאֲשֶׁר הֶרְאִיתִיךָ: כא וְאֵת הֶחָזוֹת. חֲזֵה הַשּׁוֹר, גַּם חֲזֵה הָאַיִל: וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין. מִזֶּה וּמִזֶּה. וְשׁוֹק סָמוּךְ אֶל הַפֶּאָה אוֹ הַצַּד:

דְּהִנֵּה, הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בַּמִּשְׁכָּן הָיְתָה הוֹכָחָה עַל כַּפָּרַת חֵטְא הָעֵגֶל, וּכְמוֹ שֹׁכַּתַּב רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק מִשְׁכַּן הָעֵדוּת (סוף פרשת פקודי) "עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁוִּיתֵר לָהֶם הַקָּבָּ"ה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהֲרֵי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם".

וְזֶהוּ תּוֹכֶן הַבְּרָכָה שֶׁבֵּירֵךְ אַהֲרֹן אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **יְבָרֶכְךָ ה'** – הַבְּרָכָה תַּגִּיעַ מֵהַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ, שֶׁאַחֲרֵי כַּפָּרַת חֵטְא הָעֵגֶל, הוֹדִיעַ הַקָּבָּ"ה שֶׁ"פָּנַי יֵלְכוּ" – "אֲנִי בְּעַצְמִי" (תשא לג, יד ורש"י שם).

יָאֵר – "יַרְאֶה לְךָ פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת" (רש"י נשא ו, כה), וְהַיְנוּ שֶׁתִּשְׁכּוֹן וְתִשְׁרֶה הַשְּׁכִינָה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְהוּא עַל־יְדֵי שֶׁ"**יִשָּׂא**" – "יִכְבּוֹשׁ כַּעֲסוֹ" (רש"י שם, כו), הַיְינוּ שֶׁיְּכַפֵּר הַקָּבָּ"ה עַל חֵטְא הָעֵגֶל. **אבן עזרא.**

(כג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעָם:

כג וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפָקוּ וּבָרִיכוּ יָת עַמָּא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְכָל עַמָּא:

רש"י◄ **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְגוֹ'** • לָמָּה נִכְנְסוּ? מָצָאתִי בְּפָרָשַׁת מִלּוּאִים בַּבָּרַיְתָא הַנּוֹסֶפֶת עַל תּוֹרַת כֹּהֲנִים שֶׁלָּנוּ: לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן? לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת. אוֹ, לֹא נִכְנַס אֶלָּא לְדָבָר אַחֵר? הֲרֵינִי דָּן יְרִידָה וּבִיאָה טְעוּנוֹת בְּרָכָה: מַה יְרִידָה מֵעֵין עֲבוֹדָה, אַף בִּיאָה מֵעֵין עֲבוֹדָה. הָא לָמַדְתָּ, לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן? לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת. דָּבָר אַחֵר: כֵּיוָן שֶׁרָאָה אַהֲרֹן שֶׁקָּרְבוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וְנַעֲשׂוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְלֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל, הָיָה מִצְטַעֵר וְאוֹמֵר: 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁכָּעַס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָלַי, וּבִשְׁבִילִי לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל'! אָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: 'מֹשֶׁה אָחִי, כָּךְ עָשִׂיתָ לִי, שֶׁנִּכְנַסְתִּי וְנִתְבַּיַּשְׁתִּי'? מִיָּד נִכְנַס מֹשֶׁה עִמּוֹ וּבִקְּשׁוּ רַחֲמִים וְיָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל. **וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם** • אָמְרוּ: "וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ" (תהלים צ), 'יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם'. לְפִי שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים שֶׁהֶעֱמִידוֹ מֹשֶׁה לַמִּשְׁכָּן וְשִׁמֵּשׁ בּוֹ וּפֵרְקוֹ בְּכָל יוֹם, לֹא שָׁרְתָה בּוֹ שְׁכִינָה, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְלָמִים וְאוֹמְרִים לְמֹשֶׁה: 'מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כָּל הַטֹּרַח שֶׁטָּרַחְנוּ, שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בֵּינֵינוּ וְנֵדַע שֶׁנִּתְכַּפֵּר לָנוּ עֲוֹן הָעֵגֶל'! לְכָךְ אָמַר לָהֶם: "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'", אַהֲרֹן אָחִי כְּדַאי וְחָשׁוּב מִמֶּנִּי, שֶׁעַל־יְדֵי קָרְבְּנוֹתָיו וַעֲבוֹדָתוֹ תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בָּכֶם וְתֵדְעוּ שֶׁהַמָּקוֹם בָּחַר בּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ז עמ' 237)

וַיֵּרָא כְּבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם (ט, כג) 'עַם', מִלְּשׁוֹן גֶּחָלִים עוֹמְמוֹת, מוֹרֶה עַל בְּחִינָה נְמוּכָה. בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיְתָה הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת **יִשְׂרָאֵל** (הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת), וַעֲבוֹדַת הַ'מַטָּה' מַמְשִׁיכָה אוֹר מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. אַךְ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי הָיְתָה הַשְׁרָאָה זוֹ מִצַּד **הַקָּבָּ"ה**, וְלָכֵן נִמְשְׁכָה בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וּבְהֶתְאֵם לַכְּלָל שֶׁכָּל הַגָּבוֹהַּ יוֹתֵר, יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר - הִגִּיעַ הַגִּלּוּי גַּם לְ'עַם'.

◆ יום שלישי ט"ו ניסן ◆

(כד) וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַחֲלָבִים וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיָּרֹנּוּ וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם:

כד וּנְפָקַת אֶשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת עַל מַדְבְּחָא יָת עֲלָתָא וְיָת תַּרְבַּיָּא וַחֲזָא כָּל עַמָּא וְשַׁבָּחוּ וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן:

רש"י◄ **וַיָּרֹנּוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ. **אבן עזרא.**

י (א) וַיִּקְחוּ בְנֵי־אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֵן אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם:

א וּנְסִיבוּ בְנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וִיהָבוּ בְהֵן אֶשָּׁתָא וְשַׁוִּיאוּ עֲלַהּ קְטֹרֶת וְקָרִיבוּ קֳדָם יְיָ אֶשָּׁתָא נוּכְרֵיתָא דִּי לָא פַּקִּיד יָתְהוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 99)

אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם (י, א) כָּתַב בְּ'אוֹר הַחַיִּים', שֶׁבְּנֵי אַהֲרֹן מֵתוּ מִ'כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ', תְּשׁוּקָה עַזָּה לַהקָּבָּ"ה. וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי כְּתִיב

אבן עזרא על התורה

כב וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם. אֶל נִכְחָם. וְקַדְמוֹנֵנוּ הֶעְתִּיקוּ מִכָּאן צוּרַת נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם: וַיֵּרֶד. כַּאֲשֶׁר הֶרְאִיתִיךָ רַבִּים, וּכְבָר יָרַד מֵעֲשׂוֹת חַטַּאת הָעָם וְעוֹלָתָם וְהַשְּׁלָמִים: וְטַעַם וַיֵּרֶד. בַּעֲבוּר הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהָיָה שָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ. וְאַחַר כֵּן בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד. וְיִתָּכֵן שֶׁבָּאוּ לְהִתְפַּלֵּל עַל הָאֵשׁ שֶׁתֵּצֵא, וּבְצֵאתָם בֵּרְכוּ שְׁנֵיהֶם אֶת הָעָם:

כד אֶת הָעוֹלָה. עוֹלַת אַהֲרֹן וְעוֹלַת הָעָם וְעוֹלַת

"אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם", וּמִשְׁמָע שֶׁעָבְרוּ עַל רְצוֹן ה'. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָיוּ בְּדַרְגָּה כָּזוֹ שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּת וְהִתְחַבְּרוּת לַה' (קִטְרֶת מִלְּשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת) עַד **שֶׁלֹּא נִזְקְקוּ לְצִוּוּי**; כָּל מַעֲשֵׂיהֶם הָיוּ **בְּדֶרֶךְ מְמֻלָּא** בְּהַתְאָמָה מְלֵאָה לִרְצוֹן ה', כִּי רְצוֹנוֹ הָפַךְ לִרְצוֹנָם שֶׁלָּהֶם. **אבן עזרא.**

(ב) וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי יְהוָה:

ב וּנְפָקַת אֶשָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת יָתְהוֹן וּמִיתוּ קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וַתֵּצֵא אֵשׁ** • רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, אֶלָּא עַל־יְדֵי שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ. תֵּדַע, שֶׁאַחַר מִיתָתָן הִזְהִיר הַנּוֹתָרִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן לַמִּקְדָּשׁ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּ"יַיְקְרָא רַבָּה".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 51)

שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה . . שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ (רש"י י, ב) יֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֲרֵי הַחֵטְא מְפֹרָשׁ בַּפָּתוּב – הֵם הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בְּנִגּוּד לְצִוּוּי ה'. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לְעֵיל בְּסָמוּךְ נֶאֱמַר לְגַבֵּי הַשְּׂרֵפַת הַשְּׂכִינָה "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' "; וּמִזֶּה בָּן בַּיִת אַחַר תַּחְתָּיו, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִפְּנֵי מַה הָרַג אֶת הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא מִמַּה שֶׁמְּצִוָּה אֶת הַשֵּׁנִי וְאָמַר לֹא תִּכָּנֵס בְּפֶתַח חֲנוּיוֹת, אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ הָרַג אֶת הָרִאשׁוֹן. (ויקרא רבה)

וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהִי כַּוָּנַת רַשִׁ"י בְּהַעֲתָקָתוֹ מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ "מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ'", דְּמִמַּה־נַּפְשָׁךְ, אִם כַּוָּנָתוֹ רַק לְצַיֵּן לְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ, הָוֶה לֵיהּ לְקַצֵּר וְלוֹמַר "מָשָׁל לְמֶלֶךְ וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּוַיִּקְרָא רַבָּה", וְאִם בִּרְצוֹנוֹ לְהוֹדִיעַ גַּם אֶת תּוֹכֶן הַמָּשָׁל, הֲרֵי אֵין דַּי תְּחִלַּת הַמָּשָׁל שֶׁהֵבִיא?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּבְדָבָרָיו אֵלּוּ מְתָרֵץ מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנְשׁוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, וַהֲרֵי לֹא נִצְטַוּוּ עַל הָאִסּוּר דְּשְׁתִיַּית יַיִן, וְעַל זֶה תֵּירֵץ מִמָּשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת, דְּזֶה שֶׁהֶעֱנִישׁוֹ הַמֶּלֶךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הוּזְהַר עַל כָּךְ, הוּא מִפְּנֵי שֶׁבְּהִיוֹתוֹ "**בֶּן בַּיִת**" שֶׁל הַמֶּלֶךְ הָיָה צָרִיךְ לְהָבִין **מֵעַצְמוֹ** - גַּם מִבְּלִי אַזְהָרָה מְפוֹרֶשֶׁת - שֶׁהַנְהָגָה זוֹ הִיא הֵפֶךְ רְצוֹנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּעִנְיָנֵנוּ, מִכְּיוָן שֶׁבְּנֵי אַהֲרֹן הָיוּ בְּנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה "בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ", הִנֵּה מֵעַצְמָם יָדְעוּ הַנְהָגוֹת בֵּיתוֹ, גַּם כְּשֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ עַל זֶה בְּפֵרוּשׁ. **אבן עזרא.**

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה ׀ לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן:

ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן הוּא דִּי מַלִּיל יְיָ לְמֵימַר בְּקָרֳבַי אִתְקַדַּשׁ וְעַל אַפֵּי כָל עַמָּא אִתְיַקַּר וּשְׁתִיק אַהֲרֹן:

רש"י◄ **הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר וְגוֹ'** • (זבחים קטו) הֵיכָן דִּבֶּר? "וְנִעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי" (שמות כט). אַל תִּקְרֵי "בִּכְבֹדִי", אֶלָּא 'בִּמְכֻבָּדַי'. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: אַהֲרֹן אָחִי! יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בִּמְיֻדָּעָיו שֶׁל מָקוֹם, וְהָיִיתִי סָבוּר: אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ. עַכְשָׁיו, רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמֶּךָּ! (ת"כ. ויקרא רבה). **וַיִּדֹּם אַהֲרֹן** • (שם ושם) קִבֵּל שָׂכָר עַל שְׁתִיקָתוֹ, וּמַה שָּׂכָר קִבֵּל? שֶׁנִּתְיַחֵד עִמּוֹ הַדִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמְרָה לוֹ לְבַדּוֹ פָּרָשַׁת שְׁתוּיֵי יַיִן. **בִּקְרֹבַי** • **בִּבְחִירַי. וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד** • כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִּין בַּצַּדִּיקִים מִתְיָרֵא וּמִתְעַלֶּה וּמִתְקַלֵּס; אִם־כֵּן בְּאֵלּוּ, כָּל־שֶׁכֵּן בִּרְשָׁעִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח) "נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ" — אַל תִּקְרֵי "מִמִּקְדָּשֶׁיךָ", אֶלָּא 'מִמְּקַדָּשֶׁיךָ'. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

תָּמִיד. כִּי כֵן כָּתוּב, מִלְּבַד עוֹלַת הַבֹּקֶר: וְאֶת הַחֲלָבִים. מֵהָעֵגֶל, וְאֵיל אַהֲרֹן, וְהַשָּׂעִיר, וְהַשּׁוֹר וְהָאֵיל: וַיִּרְנּוּ. הָרָמַת קוֹל. וְכֵן, וַתַּעֲבוֹר הָרִנָּה בַּמַּחֲנֶה:

א אִישׁ מַחְתָּתוֹ. כָּל אִישׁ לָקַח מַחְתָּתוֹ. וּלְפִי דַּעְתִּי, שֶׁזֶּה הַדָּבָר הָיָה גַּם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. וְהָעֵד, הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חַטָּאתָם: וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ. לֹא מֵהָאֵשׁ שֶׁיָּצְאָה. וְזֶה טַעַם, אֵשׁ זָרָה: וְטַעַם אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם. שֶׁמִּדַּעְתָּם עָשׂוּ וְלֹא בְּצִוּוּי, לְהַקְטִיר קְטֹרֶת גַּם בְּאֵשׁ זָרָה:

ב וַיְמוּתוּ לִפְנֵי ה'. כִּי חָשְׁבוּ שֶׁעָשׂוּ דָּבָר רָצוּי לְפָנָיו:

ג הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה'. כְּבָר אָמַר לִי הַשֵּׁם שֶׁהוּא יֵרָאֶה קְדֻשָּׁתוֹ בַּקְּרוֹבִים אֵלָיו, כְּטַעַם רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי. וְכַאֲשֶׁר אֵרָאֶה בָּם קְדֻשָּׁתִי,

(ד) וַיִּקְרָ֣א מֹשֶׁ֔ה אֶל־מִישָׁאֵ֖ל וְאֶל֙ אֶלְצָפָ֔ן בְּנֵ֖י עֻזִּיאֵ֣ל דֹּ֑ד אַהֲרֹ֔ן וַיֹּ֣אמֶר אֲלֵהֶ֗ם קִרְב֤וּ שְׂאוּ֙ אֶת־אֲחֵיכֶ֔ם מֵאֵ֖ת פְּנֵ֣י הַקֹּ֑דֶשׁ אֶל־מִח֖וּץ לַמַּחֲנֶֽה׃

ד וּקְרָא מֹשֶׁה לְמִישָׁאֵל וּלְאֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל אַח אֲבוּהִי דְאַהֲרֹן וַאֲמַר לְהוֹן קָרִיבוּ טוֹלוּ יָת אֲחוּכוֹן מִן קֳדָם אַפֵּי קוּדְשָׁא לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא׃

רש"י ◂ דֹּד אַהֲרֹן • עֻזִּיאֵל אֲחִי עַמְרָם הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּבְנֵי קְהָת וְגוֹ׳״. שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם וְגוֹ׳ • כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת מִלְּפָנַי הַכַּלָּה, שֶׁלֹּא לְעַרְבֵּב אֶת הַשִּׂמְחָה. **אבן עזרא.**

(ה) וַיִּקְרְב֗וּ וַיִּשָּׂאֵם֙ בְּכֻתָּנְתָּ֔ם אֶל־מִח֖וּץ לַמַּחֲנֶ֑ה כַּאֲשֶׁ֥ר דִּבֶּ֖ר מֹשֶֽׁה׃

ה וּקְרִיבוּ וּנְטָלִנּוּן בְּכֻתַּנֵּיהוֹן לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא כְּמָא דִי מַלִּיל מֹשֶׁה׃

רש"י ◂ בְּכֻתָּנְתָּם • שֶׁל מֵתִים, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נִשְׂרְפוּ בִּגְדֵיהֶם, אֶלָּא נִשְׁמָתָם; כְּמִין שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ נִכְנְסוּ לְתוֹךְ חוֹטְמֵיהֶם (סנהדרין נב. ת״כ).

(ו) וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֗ה אֶל־אַהֲרֹן֙ וְאֶלְעָזָ֣ר וְאִיתָמָ֔ר בָּנָ֖יו רָאשֵׁיכֶ֣ם אַל־תִּפְרָ֑עוּ וּבִגְדֵיכֶ֣ם לֹא־תִפְרֹ֔מוּ וְלֹ֥א תָמֻ֖תוּ וְעַ֣ל כָּל־הָעֵדָ֣ה יִקְצֹ֔ף וַאֲחֵיכֶ֕ם כָּל־בֵּ֖ית יִשְׂרָאֵ֑ל יִבְכּ֗וּ אֶת־הַשְּׂרֵפָ֛ה אֲשֶׁ֥ר שָׂרַ֖ף יְהוָֽה׃

ו וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בְּנָנוֹהִי רֵישֵׁיכוֹן לָא תְרַבּוּן פְּרוּעַ וּלְבוּשֵׁיכוֹן לָא תְבַזְּעוּן וְלָא תְמוּתוּן וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רוּגְזָא וַאֲחֵיכוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּן יָת יְקוֹדְתָּא דִי אוֹקִיד יְיָ׃

רש"י ◂ אַל־תִּפְרָעוּ • אַל תְּגַדְּלוּ שֵׂעָר. מִכָּאן, שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת. (מו״ק יד ב) אֲבָל אַתֶּם אַל תְּעַרְבְּבוּ שִׂמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם. וְלֹא תָמֻתוּ • הָא אִם תַּעֲשׂוּ כֵּן, תָּמוּתוּ. וַאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל • מִכָּאן, שֶׁצָּרָתָן שֶׁל תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים מֻטָּלֶת עַל הַכֹּל לְהִתְאַבֵּל בָּהּ. **אבן עזרא.**

(ז) וּמִפֶּ֥תַח אֹֽהֶל־מוֹעֵ֖ד לֹ֣א תֵצְא֑וּ פֶּן־תָּמֻ֕תוּ כִּי־שֶׁ֥מֶן מִשְׁחַ֛ת יְהוָ֥ה עֲלֵיכֶ֖ם וַיַּעֲשׂ֣וּ כִדְבַ֣ר מֹשֶׁ֑ה פ

ז וּמִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא תִפְּקוּן דִּילְמָא תְּמוּתוּן אֲרֵי מְשַׁח רְבוּתָא דַיְיָ עֲלֵיכוֹן וַעֲבָדוּ כְּפִתְגָּמָא דְמֹשֶׁה׃

(ח) וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־אַהֲרֹ֥ן לֵאמֹֽר׃ **אבן עזרא.**

ח וּמַלִּיל יְיָ לְאַהֲרֹן לְמֵימָר׃

(ט) יַ֣יִן וְשֵׁכָ֗ר אַל־תֵּ֙שְׁתְּ֙ אַתָּ֣ה וּבָנֶ֔יךָ אִתָּ֖ךְ בְּבֹאֲכֶ֣ם אֶל־אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד וְלֹ֥א תָמֻ֖תוּ חֻקַּ֥ת עוֹלָ֖ם לְדֹרֹתֵיכֶֽם׃

ט חֲמַר וּמְרֵוִי לָא תִשְׁתֵּי אַתְּ וּבְנָיִךְ עִמָּךְ בְּמֵעַלְכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְלָא תְמוּתוּן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן׃

רש"י ◂ יַיִן וְשֵׁכָר • יֵין כְּדֶרֶךְ שִׁכְרוּתוֹ. בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • (ת״כ) אֵין לִי אֶלָּא בְּבוֹאָם לַהֵיכָל, בְּגִשְׁתָּם לַמִּזְבֵּחַ מִנַּיִן? נֶאֱמַר כָּאן ׳בִּיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד׳, וְנֶאֱמַר בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם: ׳בִּיאַת אֹהֶל מוֹעֵד׳, מַה לְּהַלָּן עֲשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד, אַף כָּאן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

אָז אֶהְיֶה נִכְבָּד, וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד וְיִירְאוּ מִמֶּנִּי׃

ד שְׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי הַקְּטֹרֶת הָיְתָה לִפְנֵי מִזְבַּח הָעוֹלָה, וְהַלְוִיִּם נִכְנְסִים שָׁם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָיְתָה עַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת, וּמֹשֶׁה הוֹצִיאָם מֵאֹהֶל מוֹעֵד: פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ. הִיא הֶחָצֵר כְּנֶגֶד הַמַּחֲנֶה, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי׃

ו רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ. יֵשׁ אוֹמְרִים לְגַדֵּל פֶּרַע: תִּפְרֹמוּ. תִּקְרָעוּ. וְהַנָּכוֹן שֶׁהוּא מִן בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָּרוּעַ. וְרַבִּים אָמְרוּ, מְכוּסֶה. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ, מְגוּלֶה. וְהָאֱמֶת דִּבְרֵי הַקַּבָּלָה: וְלֹא תָמוּתוּ. מִלַּת וְלֹא, מוֹשֶׁכֶת עַצְמָהּ. כְּמוֹ וְלֹא לָמַדְתִּי חָכְמָה. וְכֵן הוּא, וְלֹא עַל כָּל הָעֵדָה יִקְצֹף, כִּי אַתֶּם תְּכַפְּרוּ בַּעֲדָם: וַאֲחֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל. תִּמְצָאֵנוּ רָמוּז בְּפָרָשַׁת רְאֵה אָנֹכִי׃

ח וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל אַהֲרֹן. כִּי נָבִיא הָיָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, עַל יְדֵי מֹשֶׁה. כְּמוֹ דַּבֵּר אֶל אָחָז. וְהַזְּהִירוֹ שֶׁיִּשְׁמֹר הוּא וּבָנָיו, שֶׁלֹּא יָמוּתוּ כַּאֲשֶׁר מֵתוּ בָּנָיו הַגְּדוֹלִים׃

ט וְשֵׁכָר. הֶעָשׂוּי מִמִּין חֵטָּה אוֹ דְּבָשׁ אוֹ תְּמָרִים. כִּי הַיַּיִן מַשְׁחִית הַדַּעַת לְשׁוֹתָיו, וְיִתְעָרְבוּ לוֹ הַדְּבָרִים. עַל כֵּן - וּלְהַבְדִּיל, כִּי אַתָּה כֹּהֵן גָּדוֹל, וְתַבְדִּיל בֵּין מְקוֹם הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחוֹל. וְהוּא מִלְּשׁוֹן חָלוּל. גַּם יִתֵּכֶן, בֵּין יוֹם קֹדֶשׁ לְחוֹל׃

(י) וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר: י וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין חֻלָּא וּבֵין מְסָאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא:

רס"ע◄ **וּלְהַבְדִּיל** • כְּדֵי שֶׁתַּבְדִּילוּ בֵּין עֲבוֹדָה קְדוֹשָׁה לִמְחֻלֶּלֶת. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם עָבַד — עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה (זבחים יז. ת"כ) • **אבן עזרא.**

(יא) וּלְהוֹרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־מֹשֶׁה: פ יא וּלְאַלָּפָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת כָּל קְיָמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ לְהוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה:

רס"ע◄ **וּלְהוֹרֹת** • לְמֵד שֶׁאָסוּר שִׁכּוֹר בְּהוֹרָאָה (ת"כ). יָכוֹל יְהֵא חַיָּב מִיתָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ... וְלֹא תָמֻתוּ" (במדבר יח). כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם בְּמִיתָה וְאֵין חֲכָמִים בְּהוֹרָאָתָם בְּמִיתָה. **אבן עזרא.**

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליו"ט ראשון של פסח ביהושע פרק ה

ה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הִתְקַדָּשׁוּ כִּי מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלָאוֹת: ו וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וְעִבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל גַּדֶּלְךָ בְּעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּן כִּי כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ:

ה ב בָּעֵת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻרִים וְשׁוֹב מֹל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית: ג וַיַּעַשׂ־לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צֻרִים וַיָּמָל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעָרְלוֹת: ד וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־מָל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים כֹּל | אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מֵתוּ בַמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם: ה כִּי־מֻלִים הָיוּ כָּל־הָעָם הַיֹּצְאִים וְכָל־הָעָם הַיִלֹדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ: ו כִּי | אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־תֹּם כָּל־הַגּוֹי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הַרְאוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתָם לָתֶת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ז וְאֶת־בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם אֹתָם מָל יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרֵלִים הָיוּ כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בַּדָּרֶךְ: ח וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָל־הַגּוֹי לְהִמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם בַּמַּחֲנֶה עַד חֲיוֹתָם: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גַּלּוֹתִי אֶת־חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִּלְגָּל עַד הַיּוֹם הַזֶּה: י וַיַּחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּגִּלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ: יא וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח מַצּוֹת וְקָלוּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה: יב וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת בְּאָכְלָם מֵעֲבוּר הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה

אבן עזרא על התורה

י וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר. בַּבְּהֵמָה וּבְשֶׁרֶץ הַמַּיִם וּבָעוֹף. עַל כֵּן נִכְתְּבָה אַחֲרֵי זֹאת הַפָּרָשָׁה, פָּרָשַׁת זֹאת הַחַיָּה, וְאַחַר כֵּן טֻמְאַת הַיּוֹלֶדֶת, וְצָרַעַת אָדָם, וּבֶגֶד וּבַיִת, וּבַעַל קֶרִי, וְזָב וְזָבָה וְנִדָּה. וְזֶה טַעַם, וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר:

יא וּלְהוֹרוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שְׁאָר הַמִּצְוֹת. וְכֵן כְּכָל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים:

עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאַת אֶרֶץ כְּנַעַן בַּשָּׁנָה הַהִוא: יג וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם־לְצָרֵינוּ:
יד וַיֹּאמֶר ׀ לֹא כִּי אֲנִי שַׂר־צְבָא־יְהוָה עַתָּה בָּאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנָי מְדַבֵּר אֶל־עַבְדּוֹ: טו וַיֹּאמֶר שַׂר־צְבָא יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ שַׁל־נַעֲלְךָ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן: ו כא וִירִיחוֹ סֹגֶרֶת וּמְסֻגֶּרֶת מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין
בָּא: כו וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ:

◆ יום רביעי ט״ז ניסן ◆

הפטרה ליום שני של פסח מלכים ב פרק כג

כג א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם: ב וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה
וְכֹל יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקְטָן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה: ג וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית ׀ לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת
אַחֲר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדְוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל נָפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת
הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית: ד וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי
הַמִּשְׁנֶה וְאֶת־שֹׁמְרֵי הַסַּף לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָה אֶת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא
הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן וְנָשָׂא אֶת־עֲפָרָם בֵּית־אֵל: ה וְהִשְׁבִּית אֶת־הַכְּמָרִים
אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְבִּיב יְרוּשָׁלִָם וְאֶת־הַמְקַטְּרִים לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ
וְלַמַּזָּלוֹת וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם: ו וַיּוֹצֵא אֶת־הָאֲשֵׁרָה מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם אֶל־נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף
אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיִּדֶק לְעָפָר וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־עֲפָרָהּ עַל־קֶבֶר בְּנֵי הָעָם: ז וַיִּתֹּץ אֶת־בָּתֵּי הַקְּדֵשִׁים אֲשֶׁר
בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר הַנָּשִׁים אֹרְגוֹת שָׁם בָּתִּים לָאֲשֵׁרָה: ח וַיָּבֵא אֶת־כָּל־הַכֹּהֲנִים מֵעָרֵי יְהוּדָה וַיְטַמֵּא
אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר קִטְּרוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים מִגֶּבַע עַד־בְּאֵר שָׁבַע וְנָתַץ אֶת־בָּמוֹת הַשְּׂעָרִים אֲשֶׁר־פֶּתַח שַׁעַר
יְהוֹשֻׁעַ שַׂר־הָעִיר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאול אִישׁ בְּשַׁעַר הָעִיר: ט אַךְ לֹא יַעֲלוּ כֹהֲנֵי הַבָּמוֹת אֶל־מִזְבַּח יְהוָה
בִּירוּשָׁלִַם כִּי אִם־אָכְלוּ מַצּוֹת בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: כא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶּסַח לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם כַּכָּתוּב עַל סֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה: כב כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה מִימֵי הַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר שָׁפְטוּ
אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכֹל יְמֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה: כג כִּי אִם־בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה
הַפֶּסַח הַזֶּה לַיהוָה בִּירוּשָׁלִָם: כד וְגַם אֶת־הָאֹבוֹת וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִים וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־הַגִּלֻּלִים וְאֵת כָּל ׀
הַשִּׁקֻּצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם בִּעֵר יֹאשִׁיָּהוּ לְמַעַן הָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַכְּתֻבִים
עַל־הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מָצָא חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן בֵּית יְהוָה: כה וְכָמֹהוּ לֹא־הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁב אֶל־יְהוָה
בְּכָל־לִבָּבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ וּבְכָל־מְאֹדוֹ בְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא־קָם כָּמֹהוּ:

(יב) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל־אִיתָמָר ׀ הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת־הַמִּנְחָה הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא:**

יב וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם אֶלְעָזָר וְעִם אִיתָמָר בְּנוֹהִי דְּאִשְׁתָּאֲרוּ סִיבוּ יָת מִנְחָתָא דְּאִשְׁתָּאֲרַת מִקֻּרְבָּנַיָּא דַּייָ וְאִכְלוּהָ פַּטִּיר בִּסְטַר מַדְבְּחָא אֲרֵי קֻדְשָׁא קוּדְשִׁין הִיא:

רש"י ◂ **הַנּוֹתָרִים** • מִן הַמִּיתָה. מְלַמֵּד, שֶׁאַף עֲלֵיהֶם נִקְנְסָה מִיתָה עַל עָוֹן הָעֶגֶל. הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט) "וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ", וְאֵין "הִשְׁמָדָה" אֶלָּא כִּלּוּי בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ב) "וְאַשְׁמִיד פְּרִיוֹ מִמַּעַל"; וּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בְּטֹלָה מֵחֶצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט) "וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא". **קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה** • אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִין, וְקָדָשִׁים אֲסוּרִים לְאוֹנֵן. **אֶת־הַמִּנְחָה** • זוֹ מִנְחַת שְׁמִינִי וּמִנְחַת נַחְשׁוֹן. **וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁהִיא מִנְחַת צִבּוּר וּמִנְחַת שָׁעָה וְאֵין בַּיּוֹצֵא בָּהּ לְדוֹרוֹת, הֱצַרְךָ לְפָרֵשׁ בָּהּ דִּין שְׁאָר מְנָחוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 275)

וּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בְּטֹלָה מֶחֱצָה (רש"י י, יב) סִפֵּר כ"ק מו"ח אַדְמוֹ"ר, שֶׁמהר"י סלנטר שָׁאַל אֶת הָרַבִּי מַהֲרַ"שׁ, מַדּוּעַ מַאֲרִיכִים חֲסִידִים כָּךְ בִּתְפִלָּה, וְעָנָהוּ, שֶׁיְּדוּעָה הַפְלוּגְתָּא אִם תְּפִלָּה עוֹשָׂה מֶחֱצָה אוֹ כֻּלָּהּ, וְלָכֵן מַאֲרִיכִים בִּתְפִלָּה, כְּדֵי שֶׁגַּם מֶחֱצָה תַּסְפִּיק. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ: עַל יְדֵי אֲרִיכוּת הַתְּפִלָּה מַגִּיעִים בְּדַרְגָּה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, וְ'רִגְלֵי' הַדַּרְגָּה הָעֶלְיוֹנָה הֵם כְּנֶגֶד **כָּל** הַדַּרְגּוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה. **אבן עזרא.**

(יג) **וַאֲכַלְתֶּם אֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כִּי חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ הִוא מֵאִשֵּׁי יְהוָה כִּי־כֵן צִוֵּיתִי:**

יג וְתֵיכְלוּן יָתַהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי חֻלָּקָךְ וְחֻלַּק בְּנָיךְ הִיא מִקֻּרְבָּנַיָּא דַּייָ אֲרֵי כֵּן אִתְפַּקֶּדִית:

רש"י ◂ **וְחָק־בָּנֶיךָ** • אֵין לְבָנוֹת חֹק בְּקָדָשִׁים. **כִּי־כֵן צִוֵּיתִי** • בַּאֲנִינוּת יֹאכְלוּהָ (ת"כ. זבחים קא).

(יד) **וְאֵת ׀ חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת ׀ שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ כִּי־חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

יד וְיָת חֵזֵה דַּאֲרֵמוּתָא וְיָת שׁוֹקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא תֵּיכְלוּן בַּאֲתַר דְּכֵי אַתְּ וּבְנָיךְ וּבְנָתָיךְ עִמָּךְ אֲרֵי חֻלָּקָךְ וְחֻלַּק בְּנָיךְ אִתְיְהִיבוּ מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◂ **וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה** • שֶׁל שַׁלְמֵי צִבּוּר. **תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר** • וְכִי אֵת הָרִאשׁוֹנִים אָכְלוּ בְּמָקוֹם טָמֵא? אֶלָּא, הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֵם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, הֵזְקְקָה אֲכִילָתָם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. אֲבָל אִלּוּ אֵין צְרִיכִים תּוֹךְ הַקְּלָעִים, אֲבָל צְרִיכִים הֵם לְהֵאָכֵל תּוֹךְ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא טָהוֹר מִלְּהִכָּנֵס שָׁם מְצֹרָעִים (שם נה). מִכָּאן, שֶׁקָּדָשִׁים קַלִּים נֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר. **אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ** • (ת"כ) אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּחֵלֶק, אֲבָל בְּנוֹתֶיךָ לֹא בְּחֵלֶק, אֶלָּא אִם תִּתְּנוּ לָהֶן מַתָּנוֹת, רַשָּׁאוֹת הֵן לֶאֱכֹל בְּחָזֶה וְשׁוֹק. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַף הַבָּנוֹת בְּחֵלֶק? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי־חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ" — חֹק לַבָּנִים וְאֵין חֹק לַבָּנוֹת.

(טו) **שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ וּלְבָנֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:**

טו שׁוֹקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא וְחֵזֵה דַּאֲרֵמוּתָא עַל קֻרְבָּנֵי תַרְבֵּא יֵיתוּן לַאֲרָמָא אֲרָמָא קֳדָם יְיָ וִיהֵי לָךְ וּלְבָנָיךְ עִמָּךְ לִקְיַם עָלָם כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ:

רש"י ◂ **שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה** • לְשׁוֹן "אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרָם". תְּנוּפָה — מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, תְּרוּמָה — מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב תְּרוּמָה בְּשׁוֹק, וּתְנוּפָה בְּחָזֶה? לֹא יָדַעְנוּ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם בַּהֲרָמָה וַהֲנָפָה. **עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים** • מִכָּאן שֶׁהַחֲלָבִים לְמַטָּה בִּשְׁעַת תְּנוּפָה. וְיִשּׁוּב הַמִּקְרָאוֹת שֶׁלֹּא יַכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה, כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי שְׁלָשְׁתָּן בְּ"צַו אֶת אַהֲרֹן".

אבן עזרא על התורה

יב קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה. אַחַר שֶׁהִקְטִירוּ מִמֶּנָּה לְגַבּוֹהַּ, אֵין רָאוּי לֶאֱכוֹל הַנִּשְׁאָר, כִּי אִם מְקֻדָּשִׁים. וְעַתָּה תָּחֲלוּ לֶאֱכוֹל הַחֹק שֶׁנָּתַן לָכֶם הַשֵּׁם, שֶׁתִּקְחוּ תָּמִיד מֵאִשֵּׁי ה'. וּפֵרוּשׁוֹ, כָּל מִנְחָה שֶׁהִקְטִירוּ מִמֶּנָּה לַשֵּׁם בְּמָקוֹם טָהוֹר. וְאִם הוּא חוּץ הֶחָצֵר וְהֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק, תֹּאכְלוּ זְכָרִים וּנְקֵבוֹת. כִּי כֵן כְּתִיב כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אוֹתוֹ. וְכֵן קִנֵּן כֶּסֶף, וִילִיד בַּיִת, וְאַלְמָנָה שֶׁשָּׁבָה. וְכַאֲשֶׁר תֹּאכְלוּ עַתָּה

◆ יום חמישי י"ז ניסן ◆

(טז) וְאֵ֣ת ׀ שְׂעִ֣יר הַחַטָּ֗את דָּר֥שׁ דָּרַ֛שׁ מֹשֶׁ֖ה וְהִנֵּ֣ה שֹׂרָ֑ף וַיִּקְצֹ֥ף עַל־אֶלְעָזָ֖ר וְעַל־אִיתָמָ֣ר בְּנֵ֣י אַהֲרֹ֔ן הַנּֽוֹתָרִ֖ם לֵאמֹֽר׃

טז וְיָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא מִתְבַּע תָּבְעֵי מֹשֶׁה וְהָא אִתּוֹקָד וּרְגֵז עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן דְּאִשְׁתָּאָרוּ לְמֵימָר׃

רש"י◄ **שְׂעִיר הַחַטָּאת** • שְׂעִיר מוּסְפֵי רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וּשְׁלֹשָׁה שְׂעִירֵי חַטָּאוֹת קָרְבוּ בּוֹ בַּיּוֹם: שְׂעִיר עִזִּים וּשְׂעִיר נַחְשׁוֹן וּשְׂעִיר רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וּמִכֻּלָּן לֹא נִשְׂרָף אֶלָּא זֶה. וְנֶחְלְקוּ בַּדָּבָר חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל (בת"כ), יֵשׁ אוֹמְרִים: מִפְּנֵי טוּמְאָה שֶׁנָּגְעָה בּוֹ נִשְׂרַף, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מִפְּנֵי אֲנִינוּת נִשְׂרַף, לְפִי שֶׁהוּא קָדְשֵׁי דּוֹרוֹת; אֲבָל בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה סָמְכוּ עַל מֹשֶׁה, שֶׁאָמַר לָהֶם בַּמִּנְחָה: "וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת". **דָּרֹשׁ דָּרַשׁ** • שְׁתֵּי דְּרִישׁוֹת הַלָּלוּ: מִפְּנֵי־מָה נִשְׂרַף זֶה, וּמִפְּנֵי־מָה נֶאֱכְלוּ אֵלּוּ? כָּךְ הוּא בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים' (ועיין זבחים קי"א הגירסא לא נאכלו אלו וכן גרס הרא"ם הכי ומפני מה לא נאכלו). **עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר** • בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הָפַךְ פָּנָיו כְּנֶגֶד הַבָּנִים וְכָעַס. **לֵאמֹר** • אָמַר לָהֶם: הֲשִׁיבוּנִי עַל דְּבָרַי!.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 182)

וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר (י, טז) בְּפָרָשַׁת מַטּוֹת (לא, כא) פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י: "וַיִּקְצֹף . . בָּא לִכְלַל כַּעַס בָּא לִכְלַל טָעוּת". וּמַה שֶׁלֹּא כָּתַב כֵּן כָּאן – יֵשׁ לוֹמַר: הַחִלּוּק בֵּין קָדְשֵׁי שָׁעָה לְקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת הוּא דָּבָר הַתָּלוּי בִּסְבָרָא, וּבְזֶה אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה מַחֲלֹקֶת מִפְּנֵי שֶׁאֵין דֵּעוֹת בְּנֵי אָדָם שָׁווֹת, וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁאֶחָד מֵהֶם טוֹעֶה. אֲבָל לְאַחֲרֵי שֶׁלָּמַדְנוּ **שָׁם** שֶׁטָּעָה מִפְּנֵי הַכַּעַס, יֵשׁ לְפָרֵשׁ כֵּן גַּם כָּאן. **אבן עזרא.**

(יז) מַדּ֗וּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּ֤ם אֶת־הַחַטָּאת֙ בִּמְק֣וֹם הַקֹּ֔דֶשׁ כִּ֥י קֹ֖דֶשׁ קָדָשִׁ֑ים הִ֑וא וְאֹתָ֣הּ ׀ נָתַ֣ן לָכֶ֗ם לָשֵׂאת֙ אֶת־עֲוֹ֣ן הָעֵדָ֔ה לְכַפֵּ֥ר עֲלֵיהֶ֖ם לִפְנֵ֥י יְהֹוָֽה׃

יז מָדֵין לָא אֲכַלְתּוּן יָת חַטָּאתָא בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא וְיָתַהּ יָהֵב לְכוֹן לְסַלָּחָא עַל חוֹבֵי כְנִשְׁתָּא לְכַפָּרָא עֲלֵיהוֹן קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **מַדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ** • וְכִי חוּץ לַקֹּדֶשׁ אֲכָלוּהָ, וַהֲלֹא שְׂרָפוּהָ?! וּמַהוּ אוֹמֵר "בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ"? אֶלָּא אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא חוּץ לַקְּלָעִים יָצְאָה וְנִפְסְלָה?. **כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא** • וְנִפְסֶלֶת בְּיוֹצֵא, וְהֵם אָמְרוּ לוֹ: לָאו. אָמַר לָהֶם: הוֹאִיל וּבִמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ הָיְתָה, מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם אוֹתָהּ?. **וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת וְגוֹ'** • שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִים. **לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה** • מִכָּאן לָמַדְנוּ שֶׁשְּׂעִיר רֹאשׁ־חֹדֶשׁ הָיָה, שֶׁהוּא מְכַפֵּר עַל עֲוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, שֶׁחַטַּאת שְׁמִינִי וְחַטַּאת נַחְשׁוֹן לֹא לְכַפָּרָה בָּאוּ. **אבן עזרא.**

(יח) הֵ֤ן לֹא־הוּבָ֣א אֶת־דָּמָ֔הּ אֶל־הַקֹּ֖דֶשׁ פְּנִ֑ימָה אָכ֙וֹל תֹּאכְל֣וּ אֹתָ֛הּ בַּקֹּ֖דֶשׁ כַּאֲשֶׁ֥ר צִוֵּֽיתִי׃

יח הָא לָא אִתָּעַל יָת דְּמַהּ לְבֵית קוּדְשָׁא גַּוָּאָה מֵיכַל תֵּיכְלוּן יָתַהּ בְּקוּדְשָׁא כְּמָא דִי פַקֵּדִית׃

רש"י◄ **הֵן לֹא־הוּבָא וְגוֹ'** • שֶׁאִלּוּ הוּבָא הָיָה לָכֶם לְשָׂרְפָהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ו) "וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ וְגוֹ'". **אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ** • הָיָה לָכֶם לְאָכְלָהּ אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִים. **כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי** • לָכֶם בַּמִּנְחָה. **אבן עזרא.**

(יט) וַיְדַבֵּ֨ר אַהֲרֹ֜ן אֶל־מֹשֶׁ֗ה הֵ֣ן הַיּ֠וֹם הִקְרִ֨יבוּ אֶת־חַטָּאתָ֤ם וְאֶת־עֹלָתָם֙ לִפְנֵ֣י יְהֹוָ֔ה וַתִּקְרֶ֥אנָה אֹתִ֖י כָּאֵ֑לֶּה וְאָכַ֤לְתִּי חַטָּאת֙ הַיּ֔וֹם הַיִּיטַ֖ב בְּעֵינֵ֥י יְהֹוָֽה׃

יט וּמַלִּיל אַהֲרֹן עִם מֹשֶׁה הָא יוֹמָא דֵין קָרִיבוּ יָת חַטָּאתְהוֹן וְיָת עֲלָתְהוֹן קֳדָם יְיָ וַעֲרָעָא יָתִי עָקָן כְּאִלֵּין אִלּוּ פוֹן אֲכָלִית חַטָּאתָא יוֹמָא דֵין הֲתַקֵּן קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן** • אֵין לְשׁוֹן "דִּבּוּר" אֶלָּא לְשׁוֹן עַז, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כא) "וַיְדַבֵּר הָעָם וְגוֹ'". אֶפְשָׁר, מֹשֶׁה קָצַף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר, וְאַהֲרֹן מְדַבֵּר? הָא יָדַעְתָּ, שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא מִדֶּרֶךְ כָּבוֹד. אָמְרוּ: אֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיְּהֵא אָבִינוּ יוֹשֵׁב

אבן עזרא על התורה

הַשּׁוֹק וְהֶחָזֶה, יִהְיֶה לָכֶם הַחֹק לְקַחְתּוֹ מִכָּל זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים׃

טז שֹׂרָף. מֵהַבִּנְיָן שֶׁלֹּא נִקְרָא שֵׁם פּוֹעֲלוֹ, כְּמוֹ וּמוֹרַק וְשׁוּטַף׃

יז בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ. פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. כִּי כֵּן כָּתוּב וְאוֹתָהּ נָתַן הַשֵּׁם לָכֶם, כִּי כַּאֲשֶׁר תֹּאכְלוּ אַתֶּם אֶת הַחַטָּאת, הַשֵּׁם יִשָּׂא אֶת עֲוֹן הָעֵדָה. אוֹ פֵּרוּשׁוֹ, אַתֶּם תִּשְׂאוּ אֶת הַחַטָּאת. וְהַטַּעַם, כִּי עַל יֶדְכֶם יְכֻפַּר עֲוֹנָם, עַל כֵּן לְכַפֵּר׃

יח הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָהּ אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה. כְּפַר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁהוּא לַכֹּהֵן וְלַקָּהָל. וְאִם יִשְׁאַל שׁוֹאֵל, הִנֵּה פַּר חַטָּאת שׂוֹרָף וְלֹא הוּבָא אֶת דָּמוֹ לִפְנִים בַּקֹּדֶשׁ. וְהַטַּעַם, הַפָּרֹכֶת וּמִזְבַּח הַזָּהָב. דַּע שֶׁפַּר חַטַּאת הוּא לְחַטָּאת עַל הַמִּזְבֵּחַ, וּשְׂעִיר הַחַטָּאת הוּא לָעָם, וּבְשַׂר

וְאָנוּ מְדַבְּרִים לְפָנָיו, וְאֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיְּהֵא תַּלְמִיד מֵשִׁיב אֶת רַבּוֹ. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בְּאֶלְעָזָר לְהָשִׁיב? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם לא) "וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצָּבָא וְגוֹ'". חֲרִי כְּשֶׁרָצָה, דַּבֵּר לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים! זוֹ מָצָאתִי בְּסִפְרֵי שֶׁל פָּנִים שֵׁנִי. **הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ** • מַהוּ אוֹמֵר? (זבחים קא) אֶלָּא, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: שְׁמָא זְרָקְתֶּם דָּמָהּ אוֹנְנִים, שֶׁהָאוֹנֵן שֶׁעָבַד חֹלֶל. אָמַר לוֹ אַהֲרֹן: וְכִי הֵם הִקְרִיבוּ, שֶׁהֵם הֲדְיוֹטוֹת? אֲנִי הִקְרַבְתִּי, שֶׁאֲנִי כֹּהֵן גָּדוֹל וּמַקְרִיב אוֹנֵן. **וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה** • אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ הַמֵּתִים בָּנַי, אֶלָּא שְׁאָר קְרוֹבִים, שֶׁאֲנִי חַיָּב לִהְיוֹת אוֹנֵן עֲלֵיהֶם כְּאֵלּוּ, כְּגוֹן כָּל הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת כֹּהֲנִים, שֶׁהַכֹּהֵן מְטַמֵּא לָהֶם. **וְאָכַלְתִּי חַטָּאת** • וְאִם אָכַלְתִּי, הַייטַב וגו'?. **הַיּוֹם** • (שם) אֲבָל אֲנִינוּת לַיְלָה מֵתָּר, שֶׁאֵין אוֹנֵן אֶלָּא בְּיוֹם קְבוּרָה. **הַייטַב בְּעֵינֵי ה'** • אִם שָׁמַעְתָּ בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה, אֵין לְךָ לְהָקֵל בְּקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 106)

אִם שָׁמַעְתָּ בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה, אֵין לְךָ לְהָקֵל בְּקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת (רש"י י, יט) מֹשֶׁה סָבַר שֶׁהַהֶתֵּר לֶאֱכֹל קָדָשִׁים בַּאֲנִינוּת הוּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לִפְגֹּעַ בְּשִׂמְחָה עַל יְדֵי מְנַהֲגֵי אֲבֵלוּת (בְּדוֹמֶה לְצִוּוּי "רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ"), וְאִם כֵּן אֵין הֶבְדֵּל בֵּין קָדְשֵׁי שָׁעָה לְקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת. עַל כָּךְ הֵשִׁיב לוֹ אַהֲרֹן, שֶׁהַהוֹרָאָה לְהִמָּנַע מֵאֲבֵלוּת אֵינָהּ אֶלָּא **לִפְנֵי ה'**, בְּמָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, אַךְ אֲכִילַת הַקָּרְבָּנוֹת אֵינָהּ **לִפְנֵי ה'** וְלָכֵן אֵין לְאוֹכְלָם (מִלְּבַד קָדְשֵׁי שָׁעָה, שֶׁלְּגַבֵּיהֶם הָיְתָה הוֹרָאָה מְיֻחֶדֶת). **אבן עזרא.**

(כ) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַייִטַב בְּעֵינָיו: פ

כ וּשְׁמַע מֹשֶׁה וּשְׁפַר בְּעֵינוֹהִי:

רש"י◄ **וַייִטַב בְּעֵינָיו** • (ת"כ) הוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ לוֹמַר: 'לֹא שָׁמַעְתִּי'.

◆ יום שישי י"ח ניסן ◆

יא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר לְהוֹן:

רש"י◄ **אֶל מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן** • לְמֹשֶׁה אָמַר שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן. **לֵאמֹר אֲלֵהֶם** • אָמַר שֶׁיֹּאמַר לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "דַּבֵּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", חֲרִי דִּבּוּר אָמוּר לְיִשְׂרָאֵל. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "לֵאמֹר אֲלֵהֶם"? לְבָנָיו, לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר. **אבן עזרא.**

(ב) דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכֹּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:

ב מַלִּילוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר דָּא חֵיוְתָא דִּי תֵיכְלוּן מִכֹּל בְּעִירָא דִּי עַל אַרְעָא:

רש"י◄ **דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • אֶת כֻּלָּם הִשְׁוָה לִהְיוֹת שְׁלוּחִים בְּדִבּוּר זֶה, לְפִי שֶׁהֵשִׁיבוּ בִּדְמִימָה וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת הַמָּקוֹם מֵאַהֲבָה. **זֹאת הַחַיָּה** • לְשׁוֹן חַיִּים, לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל דְּבוּקִים בַּמָּקוֹם וּרְאוּיִין לִהְיוֹת חַיִּים, לְפִיכָךְ, הִבְדִּילָם מִן הַטֻּמְאָה וְגָזַר עֲלֵיהֶם מִצְוֹת, וּלְאֻמּוֹת הָעוֹלָם לֹא אָסַר כְּלוּם. מָשָׁל לְרוֹפֵא שֶׁנִּכְנַס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה וְכוֹ' כְּדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא. **זֹאת הַחַיָּה** • מְלַמֵּד, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹחֵז בַּחַיָּה וּמַרְאֶה אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל: זֹאת תֹּאכְלוּ, וְזֹאת לֹא תֹּאכְלוּ. "אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ וְגוֹ'", אַף בְּשִׁרְצֵי הַמַּיִם אָחַז מִכָּל מִין וָמִין וְהֶרְאָה לָהֶם, וְכֵן בָּעוֹף: "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף", וְכֵן בַּשְּׁרָצִים: "זֶה לָכֶם הַטָּמֵא". **זֹאת הַחַיָּה. מִכָּל הַבְּהֵמָה** • (מנחות כ) מְלַמֵּד שֶׁהַבְּהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה.

אבן עזרא על התורה

הַחַטָּאת לַכֹּהֵן: אָכוֹל תֹּאכְלוּ. הָיָה רָאוּי שֶׁתֹּאכְלוּ אוֹתָהּ:

יט יֵשׁ מְדַקְדְּקִים שֶׁאָמְרוּ שֶׁהֵ"א שֶׁל הַתֵּימָה, לֹא יִהְיֶה אַחֲרָיו דָּגֵשׁ עִם אֶחָד מֵהַז' מְלָכִים, כִּי־אִם עִם הַשָּׁוָא הַנָּע יִמָּצֵא. וְהֵ"א פְּתוּחָה, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִתָּכֵן לְהִתְחַבֵּר שְׁנֵי שְׁוָאֵי"ן. וּבַעֲבוּר שֶׁמָּצְאוּ יו"ד הַייטַב דָּגוּשׁ, אָמְרוּ כִּי זֶה הֵ"א לִידִיעָה, כְּהֵ"א הַשָּׁבָה עִם נָעֳמִי, הַנִּמְצָאוּ פֹּה, הָעִיר הֲהוּלָלָה. וְאֵלֶּה הֵהִי"ן בִּמְקוֹם אֲשֶׁר, הִנֵּה כֵּן פֵּרוּשׁ הַייטַב. וְעוֹד אָמְרוּ, כִּי וְאָכַלְתִּי, פּוֹעֵל עָבָר. וְאִלּוּ הָיָה עָתִיד, הָיָה מִלְרַע. כְּמוֹ וְדִבַּרְתִּי אֶל הַנְּבִיאִים, וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ. וְהַטַּעַם, כִּי בָּנַי הַנִּשְׂרָפִים הַיּוֹם, הִקְרִיבוּ אֶת חַטָּאתָם וְאֶת עוֹלָתָם, כִּי הֶעֱגִל וְהָאֵיל בְּעַד אַהֲרֹן וּבָנָיו: וַתִּקְרֶאנָה אוֹתִי כָּאֵלֶּה. פֵּרוּשׁ, צָרוֹת אוֹ דְּאָגוֹת עַל מוֹת הַבָּנִים. וּבַעֲבוּר זֶה לֹא יָכְלְתִּי לֶאֱכוֹל כָּל חַטָּאת, רַק אָכַלְתִּי מִמֶּנָּה מַה שֶׁיִּייטַב בְּעֵינַי הַשֵּׁם. וְהַטַּעַם, מַה שֶׁיּוֹצִיאֵנִי לִידֵי חוֹבָה. וְעַל דַּעַת הַמַּעְתִּיקִים שֶׁהֵ"א הַייטַב לְתֵימָה, וְהוּא מִלָּה זָרָה, גַּם עַל הַפֵּרוּשׁ שֶׁהִזְכַּרְתִּי הִיא זָרָה. כִּי לֹא מָצָאנוּ בְּכָל הַמִּקְרָא, הֵ"א הַדַּעַת עִם פּוֹעֵל עָתִיד. וּמִלַּת וְאָכַלְתִּי חַטָּאת. כְּאִילּוּ אָמַר, וְאִלּוּ אָכַלְתִּי חַטָּאת. גַּם מָצָאנוּ מִלּוֹת לָעָתִיד, וְהֵן מִלְרַע. פֵּן אֶוָּרֵשׁ, וּגְנַבְתִּי. וְהַטַּעַם, כִּי הָיִיתִי אוֹנֵן, וְאֵין אוֹנֵן אוֹכֵל חַטָּאת, כְּטַעַם לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי:

א וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן. בַּעֲבוּר שֶׁהוּא הַכֹּהֵן הַמּוֹרֶה, הַמַּבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר:

(ג) כֹּל ׀ מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרָסֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ:

ג כָּל דִּי סְדִיקָן פַּרְסָתָא וּמַטְלְפָן טַלְפִין פַּרְסָתָא מַסְקָא פְּשָׁרָא בִּבְעִירָא יָתַהּ תִּיכְלוּן:

רס"י◄ **מַפְרֶסֶת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'סְדִיקָא'. **פַּרְסָה** • פלאנט"ה בְּלַעַ"ז. **וְשֹׁסַעַת שָׁסַע** • שֶׁמַּבְדֶּלֶת מִלְמַעְלָה וּמִלְמַטָּה בִּשְׁתֵּי צִפָּרְנַיִן, כְּתַרְגּוּמוֹ: "וּמְטַלְפָא טַלְפִין", שֶׁיֵּשׁ שֶׁפַּרְסוֹתָיו סְדוּקוֹת מִלְמַעְלָה וְאֵינָן שְׁסוּעוֹת וּמַבְדָּלוֹת לְגַמְרֵי, שֶׁמִּלְמַטָּה מְחֻבָּרוֹת (חולין עא). **מַעֲלַת גֵּרָה** • מַעֲלָה וּמְקִיאָה הָאֹכֶל מִמֵּעֶיהָ וּמַחֲזֶרֶת אוֹתוֹ לְתוֹךְ פִּיהָ לְכָתְּשׁוֹ וּלְטָחְנוֹ הֵדֶק. **גֵּרָה** • כָּךְ שְׁמוֹ; וְיִתָּכֵן מִגִּזְרַת: "וְכַמַּיִם הַנִּגָּרִים", שֶׁהוּא נִגָּרָר אַחַר הַפֶּה; וְתַרְגּוּמוֹ: 'פִּשְׁרָא', שֶׁעַל־יְדֵי הַגֵּרָה, הָאֹכֶל נִפְשָׁר וְנִמּוֹחַ. **בַּבְּהֵמָה** • תֵּבָה זוֹ יְתֵרָה הִיא לְדָרָשָׁה, לְהַתִּיר אֶת הַשְּׁלִיל הַנִּמְצָא בְּמֵעֵי אִמּוֹ. **אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ** • וְלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה. וַהֲלֹא בְּאַזְהָרָה הִיא? אֶלָּא לַעֲבֹר עָלֶיהָ בַּ'עֲשֵׂה', וְ'לֹא תַעֲשֶׂה' (זבחים לד).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 222)

מַפְרֶסֶת פַּרְסָה . . מַעֲלַת גֵּרָה (יא, ג). **מַפְרֶסֶת פַּרְסָה** – רָמָז לְאָדָם שֶׁעוֹבֵד אֶת ה' בִּשְׁנֵי הַקּוּוִים שֶׁל חֶסֶד (יָמִין מְקֹרֶבֶת) וּגְבוּרָה (שְׂמֹאל דּוֹחָה), שֶׁאָז מוֹכֵן שֶׁעוֹשֶׂה זֹאת לְשֵׁם שָׁמַיִם, לֹא מִצַּד טִבְעוֹ. **מַעֲלַת גֵּרָה** – רָמָז לְאָדָם שֶׁבּוֹחֵן שׁוּב וְשׁוּב הֵאִם הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא עוֹמֵד לַעֲשׂוֹת, הוּא אָכֵן, טוֹב וְנָחוּץ. מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי 'סְמָנִים' הַלָּלוּ – נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית הִיא 'בְּהֵמָה טְהוֹרָה'. **אבן עזרא.**

(ד) אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִסֵי הַפַּרְסָה אֶת־הַגָּמָל כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם:

ד בְּרַם יָת דֵּין לָא תֵיכְלוּן מִמַּסְקֵי פִּשְׁרָא וּמִמַּסְדְּקֵי פַּרְסָתָא יָת גַּמְלָא אֲרֵי מַסִּיק פִּשְׁרָא הוּא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲב הוּא לְכוֹן:

(ה) וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה לֹא יַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם:

ה וְיָת טַפְזָא אֲרֵי מַסִּיק פִּשְׁרָא הוּא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲב הוּא לְכוֹן:

(ו) וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת כִּי־מַעֲלַת גֵּרָה הִוא וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה טְמֵאָה הִוא לָכֶם:

ו וְיָת אַרְנְבָא אֲרֵי מַסְקָא פִּשְׁרָא הִיא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲבָא הִיא לְכוֹן:

(ז) וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְשֹׁסַע שֶׁסַע פַּרְסָה וְהוּא גֵּרָה לֹא־יִגָּר טָמֵא הוּא לָכֶם:

ז וְיָת חֲזִירָא אֲרֵי סְדִיק פַּרְסָתָא הוּא וּמַטְלְפָן טַלְפִין פַּרְסָתֵהּ וְהוּא פְּשָׁרָא לָא פָּשַׁר מְסָאֲב הוּא לְכוֹן:

(ח) מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם:

ח מִבִּסְרֵהוֹן לָא תֵיכְלוּן וּבִנְבִלְתְּהוֹן לָא תִקְרְבוּן מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן:

רס"י◄ **מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ** • אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין לָהּ שׁוּם סִימָן טָהֳרָה, מִנַּיִן? אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר: וּמָה אֵלּוּ, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן קְצָת סִימָנֵי טָהֳרָה אֲסוּרוֹת וְכוּ' (כל הענין בתורת כהנים). **מִבְּשָׂרָם** • עַל בְּשָׂרָם בְּאַזְהָרָה, וְלֹא עַל עֲצָמוֹת וְגִידִין וְקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם. **וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגָּעוּ** • יָכוֹל יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל מְזָהָרִים עַל מַגַּע נְבֵלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (לקמן כא) "אֶמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים וְגוֹ'" — כֹּהֲנִים מְזָהָרִין וְאֵין יִשְׂרָאֵל מְזָהָרִין, קַל וָחֹמֶר מַעֲתָּה: וּמָה טֻמְאַת הַמֵּת חֲמוּרָה, לֹא הִזְהִיר בָּהּ אֶלָּא כֹּהֲנִים, טֻמְאַת נְבֵלָה, קַלָּה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן? ! וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִגָּעוּ"? בָּרֵגֶל, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֵגֶל (ר"ה יז).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 58)

חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֵגֶל (רש"י יא, ח) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מִנַּיִן לוֹ שֶׁחוֹבַת הַטָּהֳרָה מִתְיַחֶסֶת לָרֶגֶל דַּוְקָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה רַשִׁ"י פֵּרֵשׁ לְעֵיל בְּפָרָשַׁת בֹּא עַל הַפָּסוּק "מִקְרָא קֹדֶשׁ" - "קָרָא אוֹתוֹ קֹדֶשׁ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּכְסוּת". וּמֵאַחַר שֶׁמְּטַל עַל הָאָדָם לְקַדֵּשׁ אֶת הַיּוֹם בַּאֲכִילָתוֹ וּבִשְׁתִיָּתוֹ, מוּבָן שֶׁעָלָיו לְהִטָּהֵר, שֶׁהֲרֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בְּטֻמְאָה אֵין בְּכֹחָם לְקַדֵּשׁ אֶת הַיּוֹם. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

ג מַפְרֶסֶת. שֵׁם הַתֹּאַר. וְכֵן מַקְרִין, מַפְרִיס. וְהַטַּעַם, כָּל שֶׁהוּא מְתֹאָרֶת שֶׁהִיא בַּעֲלַת פַּרְסָה: וְשׁוֹסַעַת שֶׁסַע. שֵׁם הַתֹּאַר. וְהַטַּעַם, שֶׁפַּרְסוֹתֶיהָ שְׁסוּעוֹת: מַעֲלַת גֵּרָה. מִגִּזְרַת גָּרוֹן. וּמַעֲלַת, פּוֹעַל. וְהַזְכִּיר הַגָּמָל וְהַשָּׁפָן וְהָאַרְנֶבֶת וְהַחֲזִיר, בַּעֲבוּר שֶׁיֵּשׁ לְכָל אֶחָד הַסִּימָן הָאֶחָד. וְדֶרֶךְ לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ לְהַזְכִּיר הַזָּכָר מִכָּל מִין, כִּי הַנְּקֵבָה בִּכְלָל הַזָּכָר הִיא. וְהִזְכִּיר אַרְנֶבֶת, יֵשׁ אוֹמְרִים לְפִי שֶׁלֹּא יִמָּצֵא הַזָּכָר מֵהֶם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַזָּכָר יָשׁוּב נְקֵבָה, וְהֶפֶךְ הַדָּבָר. וְהָרִאשׁוֹן קָרוֹב אֵלַי: ח וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגָּעוּ. וְהַכָּתוּב לֹא הִזְכִּיר הַנּוֹגֵעַ שֶׁיִּטְמָא עַד הָעֶרֶב, רַק מִדִּבְרֵי קַבָּלָה

(ט) אֶת־זֶה֙ תֹּאכְל֔וּ מִכֹּ֖ל אֲשֶׁ֣ר בַּמָּ֑יִם כֹּ֚ל אֲשֶׁר־לוֹ֙ סְנַפִּ֣יר וְקַשְׂקֶ֔שֶׁת בַּמַּ֥יִם בַּיַּמִּ֖ים וּבַנְּחָלִ֑ים אֹתָ֖ם תֹּאכֵֽלוּ׃

ט יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל דִּי בְמַיָּא כֹּל דִּי לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמַיָּא וּבְנַחֲלָיָא יָתְהוֹן תֵּיכְלוּן׃

רס"י ◄ **סְנַפִּיר** • אֵלּוּ שֻׁשָּׁט בָּהֶם. **קַשְׂקֶשֶׁת** • אֵלּוּ קְלִפִּין הַקְּבוּעִים בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א יז) "וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ". **אבן עזרא.**

(י) וְכֹ֣ל ׀ אֲשֶׁ֣ר אֵין־לוֹ֩ סְנַפִּ֨יר וְקַשְׂקֶ֜שֶׁת בַּיַּמִּ֣ים וּבַנְּחָלִ֗ים מִכֹּל֙ שֶׁ֣רֶץ הַמַּ֔יִם וּמִכֹּ֖ל נֶ֣פֶשׁ הַחַיָּ֑ה אֲשֶׁ֥ר בַּמָּ֛יִם שֶׁ֥רֶץ הֵ֖ם לָכֶֽם׃

י וְכֹל דִּי לֵית לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּיַמָּא וּבְנַחֲלָיָא מִכֹּל רְחֲשָׁא דְמַיָּא וּמִכֹּל נַפְשָׁא חַיְתָא דִּי בְמַיָּא שְׁקָצָא אִנּוּן לְכוֹן׃

רס"י ◄ **שֶׁרֶץ** • בְּכָל מָקוֹם מַשְׁמָעוֹ: דָּבָר נָמוּךְ שֶׁרוֹחֵשׁ וְנָד עַל הָאָרֶץ. **אבן עזרא.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות יט אלול תש"א – מתוך 'לקראת שבת')

סִימָנֵי הַכַּשְׁרוּת – בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם

אֶת־זֶה֙ תֹּאכְל֔וּ מִכֹּ֖ל אֲשֶׁ֣ר בַּמָּ֑יִם כֹּ֚ל אֲשֶׁר־לוֹ֙ סְנַפִּ֣יר וְקַשְׂקֶ֔שֶׁת בַּמַּ֥יִם . . כֹּ֖ל אֲשֶׁ֣ר אֵין־לוֹ֩ סְנַפִּ֨יר וְקַשְׂקֶ֜שֶׁת בַּמַּ֣יִם שֶׁ֣רֶץ הוּא֮ לָכֶם֒: (יא, ט־יב)

כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׁת יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, וְיֵשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְנַפִּיר וְאֵין לוֹ קַשְׂקֶשֶׁת (נדה נא, ב).

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֹאת בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

דָּגִים הַנִּמְצָאִים תָּמִיד בְּמָקוֹם חִיּוּתָם – מַיִם, רוֹמְזִים לְיוֹשְׁבֵי אֹהֶל שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשָׁלָה לַמַּיִם, וְהִיא מְקוֹם חִיּוּתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בָּהֶם קַשְׂקַשִּׂים וּסְנַפִּירִים, שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֵינָם מַעֲקַר הַדָּג, וְאֵינָם אֶלָּא טְפֵלִים וּמְשַׁמְּשִׁים אֶת הַגּוּף: קַשְׂקַשִּׂים שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַמָּגֵן עַל הַדָּג, וּסְנַפִּירִים שֶׁבָּהֶם הַדָּג שָׁט מִמְּקוֹם לְמָקוֹם.

וְזֶה מוֹרֶה, עַל עִנְיָנִים בְּלִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁאֵינָם מִגּוּף הַלִּימוּד, אֲבָל נִצְרָכִים הֵם לְהַלִּימוּד: קַשְׂקֶשֶׁת – יִרְאַת שָׁמַיִם שֶׁמְּשַׁמֶּרֶת עַל הַלִּימוּד, כְּמוֹ קַב חוּמְטִין הַמְשַׁמֶּרֶת אֶת הַתְּבוּאָה. וּסְנַפִּירִים שֶׁבָּהֶם הַדָּג שָׁט לְמָקוֹם אַחֵר, מוֹרֶה עַל כֹּחַ הַחִידּוּשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאַף הוּא עִנְיָן הַמּוּכְרָח. וְזֶהוּ הָרֶמֶז בְּמַה דְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל שֶׁלְּכְאוֹרָה הַתּוֹרָה לֹא הָיְתָה צְרִיכָה לִכְתּוֹב סְנַפִּיר, כִּי כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׁת יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, אֶלָּא "אָמַר קְרָא מִשּׁוּם יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר", שֶׁהַסְּנַפִּיר עִנְיָנוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה – כֹּחַ הַחִידּוּשׁ בַּתּוֹרָה.

וְהִנֵּה עַל־זֶה אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה, דָּג שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׁת – תַּלְמִיד־חָכָם שֶׁהוּא יְרֵא־שָׁמַיִם – יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, הוּא בּוּדְאִי יְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה וְהוּא דָּג טָהוֹר – כָּךְ צָרִיךְ לִנְהוֹג. אֲבָל יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר וְאֵין לוֹ קַשְׂקֶשֶׁת – מִי שֶׁמְּחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה בְּלֹא יִרְאַת־שָׁמַיִם הוּא דָּג טָמֵא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל "לֹא זָכָה נַעֲשֵׂית לוֹ סַם הַמָּוֶת".

(יא) וְשֶׁ֥קֶץ יִהְיוּ֙ לָכֶ֔ם מִבְּשָׂרָ֖ם לֹ֣א תֹאכֵ֑לוּ וְאֶת־נִבְלָתָ֖ם תְּשַׁקֵּֽצוּ׃

יא וְשִׁקְצָא יְהוֹן לְכוֹן מִבִּסְרְהוֹן לָא תֵיכְלוּן וְיָת נְבִלְתְּהוֹן תְּשַׁקְצוּן׃

רס"י ◄ **וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ** • לֶאֱסֹר אֶת עֲרוּבֵיהֶן, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם (חולין צט). **מִבְּשָׂרָם** • אֵינוֹ מֻזְהָר עַל הַסְּנַפִּירִים וְעַל הָעֲצָמוֹת. **וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ** • (שם סו) לְרַבּוֹת יַבְחוּשִׁין שֶׁסְּנָנָן. יַבְחוּשִׁין מוּשיירו"ש בְּלַעַ"ז.

(יב) כֹּ֚ל אֲשֶׁ֣ר אֵין־לוֹ֩ סְנַפִּ֨יר וְקַשְׂקֶ֜שֶׁת בַּמַּ֣יִם שֶׁ֣קֶץ הוּא֮ לָכֶם֒:

יב כֹּל דִּי לֵית לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמַיָּא שְׁקָצָא הוּא לְכוֹן׃

רס"י ◄ **כֹּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ וְגוֹ'** • (ת"כ) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? שֶׁיָּכוֹל, אֵין לִי שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר אֶלָּא הַמַּעֲלֶה סִימָנִין שֶׁלּוֹ לַיַּבָּשָׁה; הִשְׁירָן בַּמַּיִם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׁת בַּמָּיִם", הָא אִם הָיוּ לוֹ בַּמַּיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִשִּׁירָן בַּעֲלִיָּתוֹ, מֻתָּר.

אבן עזרא על התורה

יָדַעְנוּ זֶה. וְהִנֵּה הַנּוֹגֵעַ בְּזֻדּוֹן, יֵשׁ עָלָיו מַלְקוּת, כִּי הוּא עָבַר עַל לֹא־תַעֲשֶׂה. וְאִם רָדָפוּנִי אַחֲרֵי הַכָּתוּב לְבַדּוֹ בְּלִי הַעְתָּקָה, הִנֵּה לֹא הוּתַר הַדָּג שֶׁהוּא בָּאֲגַמִּים. כִּי הַכָּתוּב פֵּרַט, בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים:

ט סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׁת. כְּדִבְרֵי הַמְתַרְגֵּם אֲרַמִּית:

י שֶׁרֶץ הַמַּיִם. הֵם הַקְּטַנִּים שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הַמַּיִם. וּבַמַּיִם נֶפֶשׁ חַיָּה מְזָכָר וּנְקֵבָה. וְאַחַר שֶׁאָמַר שֶׁקֶץ הֵם לָכֶם, אָמַר וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם, לְפָרֵשׁ מַה שֶּׁהוּא שֶׁקֶץ, וְהוּא מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ. וְהִנֵּה הַדָּג יִקָּרֵא בָּשָׂר, רַק מַה שֶּׁאָמְרוּ חַז"ל בִּנְדָרִים, הוּא עַל מִנְהַג דִּבְרֵי אֵלֶּה הַדּוֹרוֹת. וְהוֹסִיף כָּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׁת, לְהִיוֹת כְּלָל לְכָל מַיִם. כִּי לֹא הִזְכִּיר בִּתְחִלָּה רַק הַיַּמִּים וְהַנְּחָלִים:

(יג) וְאֶת־אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ שֶׁקֶץ הֵם
אֶת־הַנֶּשֶׁר וְאֶת־הַפֶּרֶס וְאֶת הָעָזְנִיָּה:

יג וְיָת אִלֵּין תְּשַׁקְּצוּן מִן עוֹפָא לָא יִתְאֲכְלוּן
שְׁקָצָא אִנּוּן נִשְׁרָא וְעָר וְעַזְנְיָא:

רס"י ◄ **לֹא יֵאָכְלוּ** • (שבת קיד) לְחַיֵּב אֶת הַמַּאֲכִילָן לְקַטַנִּים, שֶׁכָּךְ מַשְׁמָעוֹ: לֹא יִהְיוּ נֶאֱכָלִים עַל יָדָךְ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְאָסְרָן בַּהֲנָאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים יד) "לֹא תֹאכְלוּ", בַּאֲכִילָה אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה מֻתָּרִין. כָּל עוֹף שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לְמִינָהּ", "לְמִינוֹ", "לְמִינֵהוּ", יֵשׁ בְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה, לֹא בְּמַרְאֵיהֶם וְלֹא בִּשְׁמוֹתָם, וְכֻלָּן מִין אֶחָד. **אבן עזרא.**

(יד) וְאֶת־הָדָאָה וְאֶת־הָאַיָּה לְמִינָהּ: **אבן עזרא.**

יד וְדַיְתָא וְטָרְפִיתָא לְזִנָּהּ:

(טו) אֵת כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ:

טו יָת כָּל עוּרְבָא לְזִנֵּהּ:

(טז) וְאֶת בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס וְאֶת־הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ
לְמִינֵהוּ:

טז וְיָת בַּת נַעֲמִיתָא וְצִיצָא וְצִפַּר שַׁחְפָּא
וְנָצָא לְזִנּוֹהִי:

רס"י ◄ **הַנֵּץ** • אישפרוי"ר. **אבן עזרא.**

(יז) וְאֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַשָּׁלָךְ וְאֶת־הַיַּנְשׁוּף:

יז וְקַרְיָא וְשָׁלֵי נוּנָא וְקִפּוֹפָא:

רס"י ◄ **הַשָּׁלָךְ** • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: (חולין סה) זֶה הַשּׁוֹלֶה (פי' מגביה) דָּגִים מִן הַיָּם. וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: וְשָׁלֵינוּנָא. **כּוֹס וְיַנְשׁוּף** • הֵם צוּאִיטִי"ש הַצּוֹעֲקִים בַּלַּיְלָה וְיֵשׁ לָהֶם לְסָתוֹת כְּאָדָם, וְעוֹד אַחֵר דּוֹמֶה לוֹ שֶׁקּוֹרִין ייב"ו. **אבן עזרא.**

(יח) וְאֶת־הַתִּנְשֶׁמֶת וְאֶת־הַקָּאָת וְאֶת־הָרָחָם:

יח וּבוּתָא וְקָאתָא וְיַרְקְרָקָא:

רס"י ◄ **תִּנְשֶׁמֶת** • הִיא קלב"א שורי"ץ וְדוֹמָה לְעַכְבָּר וּפוֹרַחַת בַּלַּיְלָה; וְתִנְשֶׁמֶת הָאֲמוּרָה בַּשְּׁרָצִים הִיא דּוֹמָה לָהּ, וְאֵין לָהּ עֵינַיִם וְקוֹרִין לָהּ טלפ"א. **אבן עזרא.**

(יט) וְאֶת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְאֶת־הַדּוּכִיפַת וְאֶת־
הָעֲטַלֵּף:

יט וְחַמְּרִיתָא וְאַבּוּ לְזִנָּהּ וְנַגַּר טוּרָא
וַעֲטַלְפָּא:

רס"י ◄ **הַחֲסִידָה** • זוֹ דַּיָּה לְבָנָה ציגוני"א. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ חֲסִידָה? שֶׁעוֹשָׂה חֲסִידוּת עִם חַבְרוֹתֶיהָ בַּמְּזוֹנוֹת. **הָאֲנָפָה** • הִיא דַּיָּה רַגְזָנִית. וְנִרְאָה לִי שֶׁהִיא שֶׁקּוֹרִין לָהּ היירו"ן. **הַדּוּכִיפַת** • תַּרְנְגוֹל הַבָּר וְכַרְבְּלָתוֹ כְּפוּלָה, וּבְלַע"ז הרופ"א. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ דּוּכִיפַת? שֶׁהוֹדוֹ כָּפוּת, וְזוֹ הִיא כַּרְבְּלָתוֹ. "וְנַגַּר טוּרָא", נִקְרָא עַל שֵׁם מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין בְּפֶרֶק "מִי שֶׁאָחָזוֹ" (דף ס"ג). **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

יג הַנֶּשֶׁר. יָדוּעַ. גַּם זֶה עוֹף שֶׁיִּקָּרֵא כֵּן בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל. יֵשׁ כִּדְמוּת רְאָיָה שֶׁהוּא כֵּן, בַּעֲבוּר הֱיוֹת שְׁתֵּי הַלְּשׁוֹנוֹת קְרוֹבוֹת: הָעֲזְנִיָּה. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ דִּבְרֵי יָחִיד שֶׁאֵינָנָּה בְּיִשּׁוּב, טָעָה הַגָּאוֹן שֶׁתִּרְגֵּם אוֹתָהּ אָלְעִנְקָא. כִּי זֶה הַשֵּׁם בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל עַל דָּבָר שֶׁלֹּא נִמְצָא בָּעוֹלָם, וְלֹא הָיָה וְלֹא נִבְרָא אֶלָּא לְמָשָׁל. וְכֵן יוֹדוּ חַכְמֵי לְשׁוֹנָם. אִם כֵּן לֹא יִתָּכֵן שֶׁיֵּאָסֵר הַשֵּׁם, הַדָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה:

יד הַדָּאָה. שֵׁם כְּלָל לִשְׁנֵי מִינִים, וְהֵם דָּאָה וְדַיָּה. כְּמוֹ וְאֶת הַצְּפוֹר לֹא בָתָר, עִם תּוֹר וְגוֹזָל. וְהִנֵּה צָדְקוּ הַמַּעֲתִּיקִים שֶׁאָמְרוּ כִּי רְאָה הִיא דָּאָה. וְסָרָה טַעֲנַת רַבִּי יוֹנָה שֶׁאָמַר אֵיךְ יִתָּכֵן לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מֵהָאֲרִיֵה וְהַלַּיִשׁ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁנִּשְׁמַר מִן אֲשׁוּרֶנּוּ. וּפֶרֶס מִן הָלְאָה פָּרֹס לָרָעֵב. וְעָזְנִיָּה מִן עוֹז, וְהַנּוּ"ן נוֹסָף, וְהוּא הַנִּקְרָא עַקְבָּ"א. וְדָאָה מִן כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנֶּשֶׁר. וְאֵיזֶה שֶׁמִּנְהֲגָהּ לָשֶׁבֶת בְּאִיִּים יְדוּעִים. וְעוֹרֵב מִלְּשׁוֹן עֶרֶב, בַּעֲבוּר שְׁחֹרוּתוֹ:

טז בַּת הַיַּעֲנָה. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא מִין שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ זְכָרִים, כְּמוֹ הָאַרְנֶבֶת. וְאֵין מִלַּת כַּיְעָנִים טַעֲנָה, כִּי אֵינָם זְכָרִים. רַק הֵם נְקֵבוֹת, כְּמוֹ יְעֵלִים וּרְחֵלִים: וְאֶת הַתַּחְמָס. מִגִּזְרַת חָמָס: וְאֶת הַשָּׁחַף. מוֹלִיד הַשַּׁחֶפֶת: וְהַנֵּץ. יֵשׁ לוֹ נוֹצָה רַבָּה. וְהַקָּרוֹב, שֶׁהוּא הַיָּדוּעַ, הַפּוֹרֵשׂ כְּנָפָיו תָּמִיד לְפְאַת דָּרוֹם, כִּי יְבַקֵּשׁ מָקוֹם חַם:

יז הַכּוֹס. כְּכוֹס חָרְבוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא נִכְסֶה מֵעֵין אָדָם, עַל כֵּן יִשְׁכּוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם יְשׁוּב: הַשָּׁלָךְ. יֵשׁ אוֹמְרִים, עוֹף מִנְהַג תּוֹלַדְתּוֹ לְהַשְׁלִיךְ יְלָדָיו: יַנְשׁוּף. עוֹף יְעוּפֵף בַּנֶּשֶׁף, כִּי לֹא יִרְאֶה בַּיּוֹם מִפְּנֵי לַהַט אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ:

יח הַתִּנְשֶׁמֶת. כָּל רוֹאֶהוּ יִשּׁוֹם. גַּם זֶה הַשֵּׁם נִמְצָא בִּשְׁרָצִים: הַקָּאַת. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ עוֹף מִנְהַג תּוֹלַדְתּוֹ לְהָקִיא מַאֲכָלוֹ: הָרָחָם. אָמַר הַגָּאוֹן שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן קֵדָר, בַּחֲלַף חֵי"ת בְּכַ"ף. כִּי בְּכָתְבָם אוֹת אֶחָד לָהֶם. וְהָאֲחֵרִים אָמְרוּ שֶׁהוּא עוֹף מְרֻחָם עַל בָּנָיו:

יט הַחֲסִידָה. הִיא הַנִּרְאֵית לְמוֹעֲדִים יְדוּעִים בַּשָּׁנָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא מְפַזֶּרֶת חֶסֶד בְּדַרְכָּהּ רְחוֹקָה: הָאֲנָפָה. שֶׁיִּתְנָאֵף מְהֵרָה: הַדּוּכִיפַת. אָמְרוּ הַצַּדּוֹקִים שֶׁהִיא הַתַּרְנְגֹלֶת.

(כ) כָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם:

כ כֹּל רְחֵשָׁא דְּעוֹפָא דִּמְהַלֵּךְ עַל אַרְבַּע שְׁקָצָא הוּא לְכוֹן׃

רס״ע◄ שֶׁרֶץ הָעוֹף• הֵם הַדַּקִּים הַנְּמוּכִים הָרוֹחֲשִׁין עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן: זְבוּבִים וּצְרָעִין וְיַתּוּשִׁים וַחֲגָבִים.

(כא) אַךְ אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע אֲשֶׁר־לוֹ כְרָעַיִם מִמַּעַל לְרַגְלָיו לְנַתֵּר בָּהֶן עַל־הָאָרֶץ:

כא בְּרַם יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל רְחֵשָׁא דְּעוֹפָא דִּמְהַלֵּךְ עַל אַרְבַּע דִּי לֵהּ קָרְצוּלִין מֵעִלָּוֵי רַגְלוֹהִי לְקַפָּצָא בְּהוֹן עַל אַרְעָא׃

רס״ע◄ עַל אַרְבַּע• עַל אַרְבַּע רַגְלַיִם. מִמַּעַל לְרַגְלָיו• סָמוּךְ לְצַוָּארוֹ יֵשׁ לוֹ כְּמִין שְׁתֵּי רַגְלַיִם לְבַד אַרְבַּע רַגְלָיו, וּכְשֶׁרוֹצֶה לָעוּף וְלִקְפֹּץ מִן הָאָרֶץ, מִתְחַזֵּק בְּאוֹתָן שְׁתֵּי כְּרָעַיִם וּפוֹרֵחַ. וְיֵשׁ מֵהֶן הַרְבֵּה, כְּאוֹתָן שֶׁקּוֹרִין לנגושט״א, אֲבָל אֵין אָנוּ בְּקִיאִין בָּהֶן, שֶׁאַרְבָּעָה סִימָנֵי טְהָרָה נֶאֱמְרוּ בָּהֶם: אַרְבַּע רַגְלַיִם וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם וְקַרְסַלַּיִן, אֵלּוּ כְּרָעַיִם הַכְּתוּבִים כָּאן, וּכְנָפָיו חוֹפִין אֶת רֻבּוֹ. וְכָל סִימָנִים הַלָּלוּ מְצוּיִין בְּאוֹתָן שֶׁבֵּינוֹתֵינוּ, אֲבָל יֵשׁ שֶׁרֹאשָׁן אָרֹךְ, וְיֵשׁ שֶׁאֵין לָהֶם זָנָב, וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא שְׁמוֹ 'חָגָב'; וּבָזֶה אֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם. **אבן עזרא.**

(כב) אֶת־אֵלֶּה מֵהֶם תֹּאכְלוּ אֶת־הָאַרְבֶּה לְמִינֵהוּ וְאֶת־הַסָּלְעָם לְמִינֵהוּ וְאֶת־הַחַרְגֹּל לְמִינֵהוּ וְאֶת־הֶחָגָב לְמִינֵהוּ: **אבן עזרא.**

כב יָת אִלֵּין מִנְּהוֹן תֵּיכְלוּן יָת גּוּבָא לִזְנֵהּ וְיָת רְשׁוּנָא לִזְנוֹהִי וְיָת חַרְגּוֹלָא לִזְנוֹהִי וְיָת חֻגָּבָא לִזְנוֹהִי׃

(כג) וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר־לוֹ אַרְבַּע רַגְלָיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם:

כג וְכֹל רְחֵשָׁא דְּעוֹפָא דִּי לֵהּ אַרְבַּע רַגְלִין שְׁקָצָא הוּא לְכוֹן׃

רס״ע◄ וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף וְגוֹ׳• (ת״כ) בָּא לְלַמֵּד שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ חָמֵשׁ — טָהוֹר. **אבן עזרא.**

(כד) וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:

כד וּלְאִלֵּין תִּסְתָּאֲבוּן כָּל דְּיִקְרַב בְּנִבְלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃

רס״ע◄ וּלְאֵלֶּה• (ת״כ) הָעֲתִידִין לְהֵאָמֵר לְמַטָּה בָּעִנְיָן. תִּטַּמְּאוּ• כְּלוֹמַר, בִּנְגִיעָתָם יֵשׁ טֻמְאָה. **אבן עזרא.**

(כה) וְכָל־הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:

כה וְכָל דְּיִטּוֹל מִנְּבְלְתְּהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃

רס״ע◄ וְכָל־הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם• כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמְרָה טֻמְאַת מַשָּׂא, חֲמוּרָה מִטֻּמְאַת מַגָּע, שֶׁהִיא טְעוּנָה כִּבּוּס בְּגָדִים **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

וְאֵלֶּה טִפְּשֵׁי עוֹלָם, כִּי מִי הִגִּיד לָהֶם: הָעֲטַלֵּף. עוֹף קָטָן יָעוּף בַּלַּיְלָה. וְהוּא מִלָּה מְרוּבָּע (ר״ל בת ד׳ אותיות): וְדַע כִּי מִלַּת תִּשְׁקְצוּ מִן הָעוֹף, בְּדִקְדּוּק הַטַּעַם, הִיא מְעַט רְחוֹקָה מִמִּלַּת אַל תִּשְׁקְצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם, כִּי הַנְּפָשׁוֹת פְּעוּלִים. וּבְעוֹף טַעְמוֹ שֶׁתִּדְעוּ שֶׁהֵם שֶׁקֶץ, וְיִהְיוּ נֶחְשָׁבִים לָכֶם לְשֶׁקֶץ. וְכָל שֶׁרֶץ קָטָן שֶׁיָּעוּף פַּעַם, וּפַעַם הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע, שֶׁקֶץ:

כא אֲשֶׁר לֹא כְרָעַיִם. הֶעָקֵר לְהִיוֹת לוֹ עִם וָי״ו: לְנַתֵּר. אֵין לוֹ אָח. וְהַמְתַרְגֵּם אָמַר לְקַפְצָא בְּהוֹן, כְּמוֹ מְקַפֵּץ. וְטַעַם, דּוֹלֵג. וְאֱמֶת תִּרְגֵּם: כב נִקְרָא אַרְבֶּה. מִלְּשׁוֹן רִבּוּי: הַסָּלְעָם. מִן יְעֻלָּה בַּסְּלָעִים: הַחַרְגֹּל. אִם הִיא מְרֻבַּעַת, אֵין לוֹ אָח. וְאִם הִיא שְׁתֵּי מִלּוֹת, כְּמוֹ לַפַּלְמוֹנִי הַמְדַבֵּר, תִּהְיֶה תּוֹלַדְתּוֹ, הֶפֶךְ תּוֹלֶדֶת הַסָּלְעָם: הֶחָגָב. יָדוּעַ מִלְּשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל:

כג וְטַעַם אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם. וּכְבָר נִכְתַּב הַהוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע. שֶׁיִּתָּכֵן שֶׁיֵּשׁ שֶׁרֶץ יֵשׁ לוֹ ד׳ רַגְלַיִם וְלֹא יֵלֵךְ בָּהֶן, רַק יָעוּף לְבַדּוֹ:

כד וּלְאֵלֶּה תִּטַּמָּאוּ. לְכָל שֶׁרֶץ הָעוֹף בַּעַל ד׳ רַגְלַיִם. וְאֶת אֵלֶּה תִּשְׁקְצוּ מִן הָעוֹף. וְדַעַת אֲחֵרִים שֶׁפֵּירוּשׁ אֵלֶּה, לְכָל הַבְּהֵמָה וְכָל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו. וּלְפִי דַּעְתִּי, שְׁמִלַּת אֵלֶּה עַל כָּל הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה: תִּטַּמָּאוּ. מִבְּנִין הִתְפַּעֵל. וְדִגְשׁוּת הַטֵּי״ת, לְהִתְבַּלַּע הַתֵּי״ו. וְכֵן וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו, וְכִבֵּס הַמְטַהֵר: יִטְמָא עַד הָעָרֶב. אָחַז הַכָּתוּב דֶּרֶךְ קְצָרָה, כִּי הוּא צָרִיךְ שֶׁיִּרְחַץ בַּמַּיִם:

כה וְהַנּוֹשֵׂא. חָמוּר מֵהַנּוֹגֵעַ, עַל כֵּן יְכַבֵּס בְּגָדָיו, אַף כִּי גּוּפוֹ. וְכֵן מִשְׁפַּט כָּל בְּהֵמָה. גַּם פֹּה אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה. וְכֵן הוּא וְשָׂסַע שׁוֹסַעַת וְגֵרָה אֵינֶנָּה מַעֲלָה, אוֹ גֵּרָה מַעֲלָה וְשָׂסַע אֵינֶנָּה שׁוֹסַעַת. וּכְבָר אָמַר, וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ, טְמֵאִים הֵם לָכֶם:

כו וְטַעַם כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם. וְהֵם הַנִּבְלוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְמַעְלָה, יִטְמָא כְּמִשְׁפַּט הַנִּזְכָּרִים שֶׁהוּא עַד הָעֶרֶב. וְיֵשׁ מִין מִמִּין הַצְּדוֹקִים שֶׁאָמְרוּ, כִּי כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם וְהֵם חַיִּים, יִטְמָא. וְאֵין צוֹרֶךְ לְהָשִׁיב עַל דִּבְרֵי שִׁגְעוֹן, כִּי הַכָּתוּב לֹא אָסַר כִּי אִם בְּשָׂרָם, וְאָמַר וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ:

(כו) לְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הוּא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע אֵינֶנָּה מַעֲלַת גֵּרָה אֵינֶנָּה שׂסַעַת וְגֵרָה אֵינֶנָּה מַעֲלָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא:

כו לְכָל בְּעִירָא דִי הִיא סְדִיקָא פַּרְסָתָא וְטִלְפִין לֵיתָהָא מַטְלְפָא וּפִשְׁרָא לֵיתָהָא מַסְפָּקָא מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאֲב:

רס״ו ◂ מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע אֵינֶנָּה שׂסַעַת • כְּגוֹן גָּמָל שֶׁפַּרְסָתוֹ סְדוּקָה לְמַעְלָה, אֲבָל לְמַטָּה הִיא מְחֻבֶּרֶת. כָּאן לְמֶדְךָ, שֶׁנִּבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מְטַמְּאָה: וּבָעִנְיָן שֶׁבְּסוֹף הַפָּרָשָׁה פֵּרֵשׁ עַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה. **אבן עזרא.**

(כז) וְכֹל ׀ הוֹלֵךְ עַל־כַּפָּיו בְּכָל־הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל־אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:

כז וְכֹל דְּמְהַלַּךְ עַל יְדוֹהִי בְּכָל חַיְתָא דְּמְהַלְּכָא עַל אַרְבַּע מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא:

רס״ו ◂ עַל־כַּפָּיו • כְּגוֹן: כֶּלֶב וְדֹב וְחָתוּל. טְמֵאִים הֵם לָכֶם • לְמַגָּע. **אבן עזרא.**

(כח) וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם: ס

כח וּדְיִטּוֹל יָת נִבְלְתְּהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן:

(כט) וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב לְמִינֵהוּ:

כט וְדֵין לְכוֹן מְסָאֲבָא בְּרִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא חֵלְדָּא וְעַכְבְּרָא וְצָבָא לְזַנּוֹהִי:

רס״ו ◂ וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא • כָּל טֻמְאוֹת הַלָּלוּ אֵינָן לְאִסּוּר אֲכִילָה, אֶלָּא לְטַמְאָה מַמָּשׁ; לִהְיוֹת טָמֵא בְּמַגָּעָן וְנֶאֱסָר לֶאֱכֹל תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים וְלִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ. הַחֹלֶד • מושטיל״ה. וְהַצָּב • פויי״ט, שֶׁדּוֹמֶה לְצַפַּרְדֵּעַ. **אבן עזרא.**

(ל) וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְטָאָה וְהַחֹמֶט וְהַתִּנְשָׁמֶת:

ל וְיַלָּא וְכֹחָא וְחִלְטִיתָא וְחֻמְטָא וְאָשׁוּתָא:

רס״ו ◂ וְהָאֲנָקָה • הריצו״ן. וְהַלְטָאָה • לישרד״ה. וְהַחֹמֶט • לימצ״א. וְהַתִּנְשָׁמֶת • טלפ״א.

(לא) אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: **אבן עזרא.**

לא אִלֵּין דִּמְסָאֲבִין לְכוֹן בְּכָל רְחֲשָׁא כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא:

(לב) וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל־עָלָיו מֵהֶם ׀ בְּמֹתָם יִטְמָא מִכָּל־כְּלִי־עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ־עוֹר אוֹ שָׂק כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְטָהֵר:

לב וְכֹל דִּי יִפֵּל עֲלוֹהִי מִנְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאֲב מִכָּל מָאן דְּאָע אוֹ לְבוּשׁ אוֹ מִשַּׁךְ אוֹ שָׂק כָּל מָאן דִּי תִתְעֲבֵד עֲבִידָא בְּהוֹן בְּמַיָּא יִתְעֲל וִיהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי:

רס״ו ◂ בַּמַּיִם יוּבָא • (יבמות עה) וְאַף לְאַחַר טְבִילָתוֹ, טָמֵא הוּא לִתְרוּמָה. עַד הָעֶרֶב • וְאַחַר־כָּךְ — וְטָהֵר • בְּהַעֲרֵב הַשֶּׁמֶשׁ. **אבן עזרא.**

◆ שבת קודש י״ט ניסן ◆

(לג) וְכֹל־כְּלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ:

לג וְכָל מָאן דַּחֲסַף דִּי יִפֵּל מִנְּהוֹן לְגַוֵּהּ כֹּל דִּי בְגַוֵּהּ יִסְתָּאַב וְיָתֵהּ תְּתַבְּרוּן:

אבן עזרא על התורה

כז וְכֹל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו. בִּתְחִלָּה הַמִּשְׁפָּט אֶחָד. וְכֵן הַנּוֹשֵׂא אֶת נִבְלָתָם. וְזֶה הַפְּסוּק יִישַׁר פְּרוּשִׁי בְּמִלַּת וּלְאֵלֶּה תִּטַּמָּאוּ, כִּי שָׁם כָּתוּב וְכָל הַנּוֹשֵׂא מִנִּבְלָתָם, וּשְׁנֵיהֶם בְּפָרָשָׁה אַחַת: וְטַעַם טְמֵאִים הֵם לָכֶם. לְהַכְנִיס כָּל יִשְׂרָאֵל אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף, מִשְׁפָּט אֶחָד לָהֶם:

כט וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא. בְּמַגָּע. גַּם אֵלֶּה הַשְּׁמוֹנָה, לֹא נוֹכַל לָדַעְתָּם בֶּאֱמֶת. גַּם הָעוֹפוֹת, כִּי אִם מִדִּבְרֵי קַבָּלָה:

לא וְטַעַם אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ. אֵלֶּה לִבְדָּם הֵם הַטְּמֵאִים שֶׁיִּטַּמְּאוּ בְּמוֹתָם:

לב וְטַעַם יִטְמָא עַד הָעֶרֶב. אַחַר שֶׁיִּרְחַץ: שֶׁהוּא מְקֻבָּל טָמֵא. וּצְרִיכִין אָנוּ לְמַסֹּרֶת:

רס״ע **אֶל־תּוֹכוֹ** • אֵין כְּלִי חֶרֶס מִטַּמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ (חולין כד). **כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא** • הַכְּלִי חוֹזֵר וּמְטַמֵּא מַה שֶּׁבַּאֲוִירוֹ (סִפְרִים אַחֲרִים: צָרִיךְ לוֹמַר: ׳בְּתוֹכוֹ׳). **וְאֹתוֹ תִּשְׁבֹּרוּ** • (ת״כ) לְמַד שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה. **אבן עזרא.**

(לד) **מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא וְכָל־מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא:**

לד מִכָּל מֵיכְלָא דְּמִתְאֲכֵל דִּי יַעֲלוֹן עֲלוֹהִי מַיָּא יְהֵי מְסָאָב וְכָל מַשְׁקֶה דִּי יִשְׁתֵּתֵי בְּכָל מָאן דְּהֵי מְסָאָב׃

רס״ע **מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל** • מוֹסֵב עַל מִקְרָא הָעֶלְיוֹן: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא... מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא – יִטְמָא; וְכֵן כָּל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא – יִטְמָא. לָמַדְנוּ מִכָּאן דְּבָרִים הַרְבֵּה: לָמַדְנוּ שֶׁאֵין אֹכֶל מֵכְשָׁר וּמִתְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם פַּעַם אַחַת, וּמַשְׁבְּאוּ עָלָיו מַיִם פַּעַם אַחַת, מְקַבֵּל טֻמְאָה לְעוֹלָם וַאֲפִלּוּ נָגוּב; וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְכָל הַנִּקְרָא מַשְׁקֶה, מַכְשִׁיר זְרָעִים לְטֻמְאָה כַּמַּיִם, שֶׁכָּךְ יֵשׁ לִדְרֹשׁ הַמִּקְרָא: ׳אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם, אוֹ כָּל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי – יִטְמָא הָאֹכֶל׳. וְעוֹד לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (פסחים כ) מִכָּאן: שֶׁאֵין וְלַד הַטֻּמְאָה מְטַמֵּא כֵּלִים, שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ: יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַכֵּלִים מְטַמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא... מִכָּל־הָאֹכֶל״, אֹכֶל וּמַשְׁקֶה מְטַמֵּא מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, וְאֵין כָּל הַכֵּלִים מְטַמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, לְפִי שֶׁהַשָּׁרֶץ אֲבִי הַטֻּמְאָה וְהַכְּלִי שֶׁנִּטְמָא מִמֶּנּוּ וְלַד הַטֻּמְאָה, לְפִיכָךְ אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְטַמֵּא כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְלָמַדְנוּ עוֹד שֶׁהַשָּׁרֶץ שֶׁנָּפַל לַאֲוִיר תַּנּוּר וְהַפַּת בְּתוֹכוֹ וְלֹא נָגַע הַשָּׁרֶץ בַּפַּת: הַתַּנּוּר – רֹאשׁוֹן, וְהַפַּת – שְׁנִיָּה; וְלֹא נֹאמַר רוֹאִין אֶת הַתַּנּוּר כְּאִלּוּ מָלֵא טֻמְאָה וּתְהֵא הַפַּת תְּחִלָּה, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, לֹא נִתְמַעֲטוּ כָּל הַכֵּלִים מִלְּטַמֵּא מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, שֶׁהֲרֵי טֻמְאָה עַצְמָהּ נִגְעָה בָּהֶן מִגַּבָּן; וְלָמַדְנוּ עוֹד עַל בֵּיאַת מַיִם שֶׁאֵינָהּ מַכְשֶׁרֶת זְרָעִים, אֶלָּא אִם־כֵּן נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מִשֶּׁנִּתְלַשּׁוּ; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מְקַבְּלִין הֶכְשֵׁר בְּמְחֻבָּר, אֵין לְךָ שֶׁלֹּא בָּאוּ עָלָיו מַיִם. וּמַהוּ אוֹמֵר: ״אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם״?. וְלָמַדְנוּ עוֹד, שֶׁאֵין אֹכֶל מְטַמֵּא אֲחֵרִים, אֶלָּא אִם־כֵּן יֵשׁ בּוֹ כְּבֵיצָה (ת״כ. יומא פ), שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֲשֶׁר יֵאָכֵל״, אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בִּבְצַת אַחַת, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים: ׳אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגֹלֶת׳. **אבן עזרא.**

(לה) **וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו יִטְמָא תַּנּוּר וְכִירַיִם יִתָּץ טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם:**

לה וְכֹל דִּי יִפֵּל מִנְּבִלְתְּהוֹן עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאָב תַּנּוּר וְכִירַיִם יִתְּרְעוּן מְסַאֲבִין אִנּוּן וּמְסַאֲבִין יְהוֹן לְכוֹן׃

רס״ע **תַּנּוּר וְכִירַיִם** • (כלים יא) כֵּלִים הַמִּטַּלְטְלִים הֵם, וְהֵם שֶׁל חֶרֶס וְיֵשׁ לָהֶן תּוֹךְ, וְשׁוֹפֶת אֶת הַקְּדֵרָה עַל גֶּקֶב הֶחָלָל, וּשְׁנֵיהֶם פִּיהֶם לְמַעְלָה. **יִתָּץ** • שֶׁאֵין לִכְלֵי חֶרֶס טָהֳרָה בִּטְבִילָה. **וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם** • שֶׁלֹּא תֹּאמַר: ׳מְצֻוֶּה אֲנִי לְנָתְצָם׳, תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם״; אִם רָצָה לְקַיְּמָן בְּטֻמְאָתָן – רַשַּׁאי.

(לו) **אַךְ מַעְיָן וּבּוֹר מִקְוֵה־מָיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא:**

לו בְּרַם מַעְיָן וְגוּב בֵּית בְּנִישׁוּת מַיָּא יְהֵי דְּכִי וּדְיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאָב׃

רס״ע **אַךְ מַעְיָן וּבּוֹר מִקְוֵה־מָיִם** • הַמְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע, אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְעוֹד יֵשׁ לְךָ לִלְמֹד. **יִהְיֶה טָהוֹר** • הַטּוֹבֵל בָּהֶם – מְטֻמְאָתוֹ. **וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא** • (ת״כ) אֲפִלּוּ הוּא בְּתוֹךְ מַעְיָן וּבּוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם, יִטְמָא. שֶׁלֹּא תֹּאמַר קַל וָחֹמֶר: אִם מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים מִטֻּמְאָתָם, קַל וָחֹמֶר שֶׁיְּצַיֵּיל אֶת הַטָּהוֹר מִלְּטַמֵּא, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא״. **אבן עזרא.**

(לז) **וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל־כָּל־זֶרַע זָרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ טָהוֹר הוּא:**

לז וַאֲרֵי יִפֵּל מִנְּבִלְתְּהוֹן עַל כָּל בַּר זֶרַע דִּי יִזְדְּרַע דְּכִי הוּא׃

לג אֲשֶׁר יִפּוֹל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ. מֵאֶחָד מֵהֶם, כְּמוֹ וַיַּקְבֵּר בְּעָרֵי גִלְעָד׃

לד וְכָל מַשְׁקֶה. שָׁם. וַאֲנִי הָיִיתִי מַשְׁקֶה פּוֹעֵל. וְהִנֵּה הַתַּנּוּר לְלֶחֶם לָעֲפוֹת, וְהַכִּירַיִם לְבַשֵּׁל הַבָּשָׂר יוּתְצוּ, כִּי טְמֵאִים הֵם. וְזֹאת גְּזֵרַת מָלֵךְ׃

לו בְּאֵר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ לְשׁוֹן נְקֵבָה, וְהִיא הַנּוֹבַעַת. וְכֵן כְּהַקִּיר בַּיִר מֵימֶיהָ. וּבוֹר כָּרוּי אוֹ חָפוּר לְמֻטָּר הַשָּׁמַיִם. אִם כֵּן תִּהְיֶה הַבְּאֵר כְּמוֹ מַעְיָן. וְאֵין צוֹרֵךְ לְהַזְכִּיר הַנַּחַל. וְיִהְיֶה מְקֻוֵּה מַיִם סָמוּךְ אֶל בּוֹר, כִּי יֵשׁ בּוֹר אֵין בּוֹ מַיִם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי הוּא חָסֵר וָי״ו, כְּמוֹ

רס"ו◄ **זֶרַע זרועַ** • זְרִיעָה שֶׁל מִינֵי זֶרְעוֹנִין. "זֶרוּעַ" שָׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ: "וַיִּתְּנוּ־לָנוּ מִן־הַזֵּרְעוֹנִים". **טָהוֹר הוּא** • לְמֻדְּךָ הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא הֵכְשַׁר וְנִתְקַן לְקַרּוֹת אֹכֶל לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם. **אבן עזרא.**

(לח) וְכִי יֻתַּן־מַיִם עַל־זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם: ס

לח וַאֲרֵי יִתְיְהֵבוּן מַיָּא עַל (בַּר) זַרְעָא וְיִפֵּל מִנְּבִלְתְּהוֹן עֲלוֹהִי מְסָאֲב הוּא לְכוֹן:

רס"ו◄ **וְכִי יֻתַּן־מַיִם עַל־זֶרַע** • לְאַחַר שֶׁנִּתְלַשׁ. שֶׁאִם תֹּאמַר: "יֵשׁ הֶכְשֵׁר בְּמְחֻבָּר", אֵין לְךָ זֶרַע שֶׁלֹּא הֵכְשַׁר!. **מַיִם עַל זֶרַע** • בֵּין מַיִם בֵּין שְׂאָר מַשְׁקִין, בֵּין הֵם עַל הַזֶּרַע בֵּין הַזֶּרַע נָפַל לְתוֹכָן; הַכֹּל נִדְרָשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. **וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו** • אַף מִשֶּׁנִּגַּב מִן הַמַּיִם, שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תּוֹרָה אֶלָּא לִהְיוֹת עָלָיו שָׁם אֹכֶל, וּמִשֶּׁיָּרַד עָלָיו הֶכְשֵׁר קַבָּלַת טֻמְאָה פַּעַם אַחַת, שׁוּב אֵינוֹ נֶעֱקָר הֵימֶנּוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 74)

וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זָרַע . . טָמֵא הוּא לָכֶם (יא, לח) **מַאֲכָל יָבֵשׁ** – רוֹמֵז לַעֲבוֹדַת ה' יִבֵּשָׁה'. **מַאֲכָל רָטֹב** – רוֹמֵז לָעֲבוֹדָה מִתּוֹךְ חַיּוּת וְלַחלוּחִית'. וּמַאֲכָל אֵינוֹ מִקַּבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם, שֶׁכֵּן הַטֻּמְאָה נִמְשָׁכָת דַּוְקָא לְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְדֻשָּׁה יְתֵרָה, כְּדֵי לְקַבֵּל מִשָּׁם תּוֹסֶפֶת חַיּוּת. וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ לְגַבֵּי נְגִיעָה בְּמַאֲכָל לִפְנֵי נְטִילַת יָדַיִם: "לִנְגִיעַת הַנָּכְרִים אֵין לָחוּשׁ, כִּי רוּחַ טֻמְאָה זוֹ אֵינָהּ מִתְאַוָּה לִשְׁרוֹת אֶלָּא . . בְּמָקוֹם קְדֻשָּׁה שֶׁנִּסְתַּלֵּק". **אבן עזרא.**

(לט) וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:

לט וַאֲרֵי יְמוּת מִן בְּעִירָא דִּי הִיא לְכוֹן לְמֵיכַל דְּיִקְרַב בְּנִבְלָתַהּ יְהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא:

רס"ו◄ **בְּנִבְלָתָהּ** • (חולין קיח. ת"כ) וְלֹא בַּעֲצָמוֹת וּגְידִים, וְלֹא בְּקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם, וְלֹא בְּעוֹר. **אבן עזרא.**

(מ) וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:

מ וּדְיֵכוֹל מִנְּבִלְתַּהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא וּדְיִטּוֹל יָת נִבְלְתַּהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא:

רס"ו◄ **וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ** • חֲמוּרָה טֻמְאַת מַשָּׂא מִטֻּמְאַת מַגָּע, שֶׁהַנּוֹשֵׂא מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְהַנּוֹגֵעַ אֵין בְּגָדָיו טְמֵאִין, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ: "יְכַבֵּס בְּגָדָיו". **וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ** • יָכוֹל תְּטַמְּאֶנּוּ אֲכִילָתוֹ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בִּנְבֵלַת עוֹף טָהוֹר: (לקמן כב) "נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ", אוֹתָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים בַּאֲכִילָתָהּ וְאֵין נִבְלַת בְּהֵמָה מְטַמְּאָה בְּגָדִים בַּאֲכִילָתָהּ בְּלֹא מַשָּׂא, כְּגוֹן: אִם תְּחָבָהּ לוֹ חֲבֵרוֹ בְּבֵית הַבְּלִיעָה; אִם־כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאֹכֵל"? לִתֵּן שִׁעוּר לַנּוֹשֵׂא וְלַנּוֹגֵעַ כְּדֵי אֲכִילָה, וְהוּא כְּזַיִת (נדה מב). **וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב** • אַף־עַל־פִּי שֶׁטָּבַל, צָרִיךְ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ.

(מא) וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל:

מא וְכָל רִחְשָׁא דְּרִחֵשׁ עַל אַרְעָא שְׁקָצָא הוּא לָא יִתְאֲכַל:

רס"ו◄ **הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ** • (חולין סז) לְהוֹצִיא אֶת הַיְתוּשִׁין שֶׁבַּכְּלִיסִין וְשֶׁבַּפּוֹלִין וְאֶת הַזִּיזִים שֶׁבַּעֲדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁרְצוּ עַל הָאָרֶץ אֶלָּא בְּתוֹךְ הָאֹכֶל, אֲבָל מִשֶּׁיָּצְאוּ לָאֲוִיר וְשָׁרְצוּ, חֲרֵי נֶאֱסְרוּ. **לֹא יֵאָכֵל** • לְחַיֵּב עַל הַמַּאֲכִיל כָּאוֹכֵל. וְאֵין קָרוּי "שֶׁרֶץ" אֶלָּא דָּבָר נָמוּךְ קְצַר רַגְלַיִם שֶׁאֵינוֹ נִרְאָה אֶלָּא כְּרוֹחֵשׁ וָנָד. **אבן עזרא.**

(מב) כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן וְכֹל ו הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד כָּל־מַרְבֵּה רַגְלַיִם לְכֹל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם:

מב כֹּל דִּמְהַלֵּךְ עַל מְעוֹהִי וְכֹל דִּמְהַלֵּךְ עַל אַרְבַּע עַד כָּל סְגִיאוּת רַגְלָאִין לְכָל רִחְשָׁא דְּרִחֵשׁ עַל אַרְעָא לָא תֵיכְלְנוּן אֲרֵי שְׁקָצָא אִנּוּן:

אבן עזרא על התורה

רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן, שָׁמֶשׁ יָרֵחַ: וְנֹגֵעַ בִּנְבֵלָתָם. הַמַּיִם הַנּוֹגְעִים בְּנִבְלָתָם יִהְיוּ טְמֵאִים:

לז זֶרוּעַ. שֵׁם הַתֹּאַר, כְּמוֹ פָּעוּל. אוֹ הֵם ב' שֵׁמוֹת. וְהָעֵד, וְנָתַן לָהֶם זֵרְעוֹנִים:

לח וְכִי יֻתַּן מַיִם. שֶׁיַּשְׁקוּ אֶת הַשָּׂדֶה, וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עַל הַזֶּרַע. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, עַל הַמַּיִם. וּבָא מִלַּת יֻתַּן שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָחִיד, עִם מַיִם. וְכֵן מִי נִדָּה לֹא זוֹרַק עָלָיו. וּמִלַּת יֻתַּן, כְּמוֹ יַקַּח נָא מְעַט מַיִם. מֵהַבִּנְיָן הַכָּבֵד הַנּוֹסָף:

לט אֲשֶׁר הִיא לָכֶם. מוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל: יִטְמָא עַד הָעָרֶב. אַחַר שֶׁיִּרְחַץ בַּמַּיִם. וְהָאוֹכֵל חָמוּר כְּמוֹ הַנּוֹשֵׂא, כִּי שְׁנֵיהֶם נוֹשְׂאִים. זֶה בַּחוּץ וְזֶה בְּפָנִים:

מא וְטַעַם כָּל הַשֶּׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ. כָּל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ. וּבִכְלָל שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים הַנִּזְכָּרִים. וְהַזְכִּיר שֶׁלֹּא יֵאָכְלוּ:

רס"י◄ **הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן** • זֶה נָחָשׁ. וּלְשׁוֹן "גָּחוֹן", שְׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח וְנוֹפֵל עַל מֵעָיו. **כֹּל הוֹלֵךְ** • לְהָבִיא הַשִּׁלְשׁוּלִין וְאֶת הַדּוֹמָה לַדּוֹמָה. **הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע** • זֶה עַקְרָב. **כֹּל** • לְהָבִיא אֶת הַחִפּוּשִׁית אשקרבו"ט בְּלַעַ"ז וְאֶת הַדּוֹמָה לַדּוֹמָה. **מַרְבֵּה רַגְלַיִם** • זֶה נָדָל, שֶׁרֶץ שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַגְלַיִם מֵרֹאשׁוֹ וְעַד זְנָבוֹ לְכָאן וּלְכָאן וְקוֹרִין צינטפיד"ש.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עַל־פִּי לִקּוּטֵי־שִׂיחוֹת חֵלֶק יז, עַמּוּד 122 וְאֵילָךְ – מִתּוֹךְ 'לִקְרַאת שַׁבָּת')

הֶעָצָה שֶׁלֹּא לִהְיוֹת "נוֹפֵל עַל מֵעָיו"

כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן

זֶה נָחָשׁ. וּלְשׁוֹן גָּחוֹן שְׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח, וְנוֹפֵל עַל מֵעָיו (יא, מב. וּבְפֵירוּשׁ רש"י)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַטַּעַם שֶׁנִּקַּט הַכָּתוּב מִכָּל תְּכוּנוֹת הַנָּחָשׁ דַּוְקָא "לְשׁוֹן גָּחוֹן שְׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח" - בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל (זֹהַר חֵלֶק א לה, ב) "נָחָשׁ דָּא יֵצֶר־הָרַע". וּמַשְׁמְעֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאֵין הַיֵּצֶר־הָרַע בָּא לְאָדָם לְפַתּוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ עַל מֵעָיו", שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּעַ בְּתַאֲוֹת הָאֲכִילָה וּבְעִנְיָנִים אַרְצִיִּים, אֶלָּא בָּרִאשׁוֹנָה אוֹמֵר הַיֵּצֶר־הָרַע לָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ שָׁח".

כְּלוֹמַר: בְּנִגּוּד לְהוֹרָאַת הַתּוֹרָה "שָׁאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָּרָא אֵלֶּה" (יְשַׁעְיָה מ, כו), שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת רֹאשׁוֹ, וּלְהִתְבּוֹנֵן בְּגֹדֶל הָאֵ־ל, אוֹמֵר הַיֵּצֶר־הָרַע לָאָדָם לְהוֹרִיד רֹאשׁוֹ וְלִהְיוֹת "הוֹלֵךְ שָׁח". וְעַל־יְדֵי־זֶה יָכוֹל הַיֵּצֶר־הָרַע לְהוֹרִיד אֶת הָאָדָם, רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, עַד שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ" עַל מֵעָיו, אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה "נוֹפֵל עַל מֵעָיו", דְּהַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּעַ לְגַמְרֵי בְּתַאֲוֹת רַחֲמָנָא־לִיצְלָן.

וּכְמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זַ"ל (שַׁבָּת קה, ב) "כָּךְ אוּמָּנוּתוֹ שֶׁל יֵצֶר־הָרַע, הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ עֲשֵׂה כָּךְ וְכוּ' עַד שֶׁאוֹמֵר לוֹ עֲבוֹד עֲבוֹדָה־זָרָה".

וְהָעֵצָה לְהִנָּצֵל מִזֶּה הִיא לִהְיוֹת שָׁקוּעַ בְּעִנְיְנֵי "מָרוֹם" וְ"שָׁמַיִם" שֶׁהוּא הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה בִּכְלָל וּבִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בִּפְרָט (רֹאשׁ 'תּוֹרַת אוֹר' לִבְעַל הַתַּנְיָא בִּתְחִילָתוֹ. לִקּוּטֵי־שִׂיחוֹת חֵלֶק ד' עַמּוּד 1038-9), דְּכֶשֶׁ"מָּרִים" רֹאשׁוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הֲרֵי הוּא נִצּוֹל מִ"הַנָּחָשׁ דָּא יֵצֶר־הָרַע". **אבן עזרא.**

(מג) **אַל־תְּשַׁקְּצוּ֙ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶ֔ם בְּכָל־הַשֶּׁ֖רֶץ הַשֹּׁרֵ֑ץ וְלֹ֥א תִטַּמְּא֖וּ בָּהֶ֥ם וְנִטְמֵתֶ֖ם בָּֽם׃**

מג לָא תְשַׁקְּצוּ יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ וְלָא תִסְתַּאֲבוּן בְּהוֹן וְתִסְתָּאֲבוּן פּוּן בְּהוֹן׃

רס"י◄ **אַל־תְּשַׁקְּצוּ** • בַּאֲכִילָתָן, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: "נַפְשֹׁתֵיכֶם". וְאֵין שִׁקּוּץ נֶפֶשׁ בְּמַגָּע. וְכֵן וְלֹא תִטַּמְּאוּ, בַּאֲכִילָתָם. **וְנִטְמֵתֶם בָּם** • אִם אַתֶּם מִטַּמְּאִין בָּהֶם בָּאָרֶץ, אַף אֲנִי מְטַמֵּא אֶתְכֶם בָּעוֹלָם הַבָּא וּבִישִׁיבַת מַעְלָה. **אבן עזרא.**

(מד) **כִּ֣י אֲנִ֣י יְהוָ֔ה אֱלֹהֵיכֶ֑ם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּ֣ם וִהְיִיתֶ֣ם קְדֹשִׁ֔ים כִּ֥י קָד֖וֹשׁ אֲנִ֑י וְלֹ֤א תְטַמְּאוּ֙ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶ֔ם בְּכָל־הַשֶּׁ֖רֶץ הָרֹמֵ֥שׂ עַל־הָאָֽרֶץ׃**

מד אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא וְלָא תְסַאֲבוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא׃

רס"י◄ **כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** • כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ, שֶׁאֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, כָּךְ: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם", קַדְּשׁוּ אֶת עַצְמְכֶם לְמַטָּה. **וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים** • לְפִי שֶׁאֲנִי אֲקַדֵּשׁ אֶתְכֶם לְמַעְלָה וּבָעוֹלָם הַבָּא. **וְלֹא תְטַמְּאוּ וְגוֹ'** • לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בְּלָאוִין הַרְבֵּה; וְכָל לָאו – מַלְקוּת. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא: אָכַל פּוּטִיתָא – לוֹקֶה אַרְבַּע, נְמָלָה – לוֹקֶה חָמֵשׁ, צְרָעָה – לוֹקֶה שֵׁשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עַל־פִּי לִקּוּטֵי־שִׂיחוֹת חֵלֶק לב, עַמּוּד 66 וְאֵילָךְ – מִתּוֹךְ 'לִקְרַאת שַׁבָּת')

הַזְהָרוּת בְּבַל תְּשַׁקְּצוּ לְטָהֳרַת הַנֶּפֶשׁ

אַל־תְּשַׁקְּצוּ֙ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶ֔ם גו' וְהִתְקַדִּשְׁתֶּ֣ם וִהְיִיתֶ֣ם קְדֹשִׁ֔ים כִּ֥י קָד֖וֹשׁ אֲנִ֑י (יא, מג-מד)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּסוֹף הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, לְאַחֲרֵי שֶׁמּוֹנָה אֶת הַדְּבָרִים שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁהֵם "בִּכְלָל אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם", "כָּל הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ מֵבִיא קְדוּשָּׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּבָּ"ה שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי".

וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ כָּתַב הָרַמְבַּ"ם שֶׁ"הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ" דַּוְקָא שֶׁהֵם הַדְּבָרִים שֶׁאָסְרוּם חֲכָמִים מִפְּנֵי בַּל תְּשַׁקְּצוּ, "מֵבִיא קְדוּשָּׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ", וְלֹא כָּתַב כֵּן לְגַבֵּי דְּבָרִים הַמְפוֹרָשִׁים בְּקְרָא שֶׁהֵם בְּ"בַּל תְּשַׁקְּצוּ"?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה הִשְׁמִיעָנוּ גֶּדֶר הַזְּהִירוּת מֵהַדְּבָרִים שֶׁהֵם בִּבַל תְּשַׁקְּצוּ מִדְּבָרֵיהֶם.

דְּהִנֵּה הַדְּבָרִים שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם בַּל תְּשַׁקְּצוּ, הֵם דְּבָרִים "שֶׁנִּפְשׁ רוֹב בְּנֵי אָדָם קָהָה מֵהֶן כו' מִתְאוֹנֶנֶת מֵהֶם" (לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם כְּאן הִלְכָה כט), וְאִם כֵּן יֵשׁ מָקוֹם לְתְמוֹהַ, מָה רָאוּ חֲכָמִים לְהַזְהִיר שֶׁצָּרִיךְ לְהִמָּנַע מִדְּבָרִים אֵלּוּ, כַּאֲשֶׁר בְּלַאו־הָכִי טָבַע רוֹב בְּנֵי אָדָם לְהִתְרַחֵק מֵהֶם?

אבן עזרא על התורה

מב גָּחוֹן. כְּמוֹ עַל גְּחוֹנְךָ תֵּלֵךְ: וְכֹל הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע. בַּשֶּׁרֶץ שֶׁהוּא הַקָּטָן, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בִּשֶּׁרֶץ הַמַּיִם: מַרְבֵּה רַגְלַיִם. שֵׁם הַתֹּאַר, וְהוּא סָמוּךְ:

מג אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם. לִהְיוֹתָן מְטַנָּפוֹת וּמְגוֹאָלוֹת. וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם כִּי יָדוּעַ, כִּי הַגּוּף הַנֶּאֱכָל, יָשׁוּב בָּשָׂר בְּגוּף הָאוֹכֵל: וְנִטְמֵתֶם בָּם. חָסֵר אָל"ף, כְּמוֹ מֵרֹאשִׁית בְּלִי אָלֶף, הַשָּׁנָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהֵם שְׁנֵי שָׁרָשִׁים. וְהָעֵד, נִטְמֵינוּ בְּעֵינֵיכֶם. וְטַעֲמוֹ, כְּאָדָם שֶׁאֵין לוֹ דַּעַת:

וְזֶה מַשְׁמִיעֵנוּ הָרַמְבַּ"ם, שֶׁכַּוָּנַת הָאָדָם בְּזֵהִירוּתוֹ בִּדְבָרִים אֵלּוּ צְרִיכָה לִהְיוֹת לֹא רַק מִצַּד טֶבַע גּוּפוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁ"הַנִּזְהָר מִדְּבָרִים אֵלּוּ מֵבִיא קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשָׁם הַקָּבָ"ה הַיְינוּ שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לִקְדוּשַׁת וְטָהֳרַת הַנֶּפֶשׁ. **אבן עזרא.**

(מה) כִּי ׀ אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי:

מה אֲרֵי אֲנָא יְיָ דְּאַסֵּק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֵאלָהָּ וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא:

רס"ג◄ **כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם•** עַל מְנָת שֶׁתִּתְקַבְּלוּ מִצְוֹתַי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם. [דָּבָר אַחֵר: "כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם", בְּכֻלָּן כְּתִיב: "הוֹצֵאתִי", וְכָאן כְּתִיב: "הַמַּעֲלֶה". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִלְמָלֵא לֹא הֶעֱלֵיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בִּשְׁרָצִים כְּשֶׁאָר אֻמּוֹת – דַּיָּם, וּמַעֲלִיוּתָא הִיא גַּבַּיְיהוּ, וְהוּא לְשׁוֹן "מַעֲלֶה"]. **אבן עזרא.**

(מו) זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל ׀ נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם וּלְכָל־נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת עַל־הָאָרֶץ:

מו דָּא אוֹרַיְתָא דִּבְעִירָא וּדְעוֹפָא וּדְכֹל נַפְשָׁתָא חַיְתָא דְּרַחֲשָׁא בְּמַיָּא וּלְכָל נַפְשָׁא דְּרַחֲשָׁא עַל אַרְעָא:

(מז) לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל: פפפ

מז לְאַפְרָשָׁא בֵּין מְסָאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא וּבֵין חַיְתָא דְּמִתְאֲכְלָא וּבֵין חַיְתָא דְּי לָא מִתְאֲכְלָא: פ פ פ

רס"ג◄ **לְהַבְדִּיל•** לֹא בִּלְבַד הַשּׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁתְּהֵא יוֹדֵעַ וּמַכִּיר וּבָקִי בָּהֶן. **בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר•** צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין חָמוֹר לְפָרָה? וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵם?! אֶלָּא בֵּין טְמֵאָה לְךָ לְטָהוֹרָה לְךָ, בֵּין נִשְׁחַט חֶצְיוֹ שֶׁל קָנֶה לְנִשְׁחַט רֻבּוֹ. **וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת•** צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין צְבִי לְעָרוֹד? וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵם?! אֶלָּא בֵּין שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי טְרֵפָה כְּשֵׁרָה, לְנוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי טְרֵפָה פְּסוּלָה: **אבן עזרא.**

צ"א פסוקים, עבדי"ה סימן. חסלת פרשת שמיני

הפטרה לשבת חול המועד פסח יחזקאל פרק לז

א הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה וַיּוֹצִיאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת: ב וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב ׀ סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יְבֵשׁוֹת מְאֹד: ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה יָדָעְתָּ: ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה: ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם: ו וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהַעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: ז וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי וַיְהִי־קוֹל כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה־רַעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל־עַצְמוֹ: ח וְרָאִיתִי

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים
ע"פ שי למורא

א) יַד ה', כֹּחַ חֹזֶק הַנְּבוּאָה. **וַיּוֹצִיאֵנִי בְרוּחַ ה',** הוֹצִיא אוֹתִי מִמְּקוֹמִי בְּרֻצוֹן ה', וְלֹא מִדַּעְתִּי הָלַכְתִּי שָׁמָּה. **וַיְנִיחֵנִי,** רוּחַ ה' שָׁם אוֹתִי. **וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת,** אָמְרוּ רז"ל, שֶׁהָעֲצָמוֹת הָאֵלּוּ הָיוּ מִבְּנֵי שִׁבְטָם אֶפְרַיִם, שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה לִפְנֵי הַקֵּץ שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְהָלְכוּ דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וְהָרְגוּם אַנְשֵׁי גַּת. כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר "דִּבְרֵי הַיָּמִים" (ד"ה א' ז,כא. וראה סנהדרין דף צב,ב).

ב) **סָבִיב סָבִיב,** סָבִיב לַבִּקְעָה הֶעֱבִיר אוֹתוֹ. וְלֹא הִכְנִיסוֹ לְתוֹכָהּ, לְפִי שֶׁהָיָה כֹּהֵן. **בֶּן אָדָם,** כִּנּוּי לִיחֶזְקֵאל הַנָּבִיא. (ראה פירוש רש"י ומצודות ביחזקאל ב,א). **הֲתִחְיֶינָה,** הַאִם אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיוּ. **אַתָּה יָדָעְתָּ,** כְּאוֹמֵר, לְפִי הַטֶּבַע אֵין מָקוֹם לוֹמַר שֶׁיִּחְיוּ, אוּלָם אִם רְצוֹנְךָ שֶׁיִּחְיוּ הֲרֵי יִחְיוּ, וְאִם כֵּן אַתָּה הַיּוֹדֵעַ. **ו) וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים,** אֶתֵּן עַל הָעֲצָמוֹת גִּידִים (מֵיתָרִים) לְחַבֵּר וְלִקְשֹׁר הָעֲצָמוֹת זֶה בָּזֶה. **וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר,** אֶעֱשֶׂה עֲלֵיכֶם קְרוּם שֶׁל עוֹר. **וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה',** שֶׁכָּל הַיְכֹלֶת בְּיָדִי. **ז) וְהִנֵּה רַעַשׁ,** וְהִנֵּה הָיָה רַעַד וְתִנּוּעָה. וּמִזֶּה הָיָה גַּם הַשְׁמָעַת קוֹל. **וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת,** כְּמוֹ וַתִּקְרְבֶנָה הָעֲצָמוֹת. **עֶצֶם אֶל עַצְמוֹ,** כָּל עֶצֶם הִתְקָרֵב

אבן עזרא על התורה

מד וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי. עַל כֵּן אָמַרְתִּי לָכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ. וְהַוי"ו, כְּפִ"א רָפָה בְּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל. וְכֵן וַיַּעֲזֹב אֶת עֲבָדָיו. וְרַבִּים כְּמוֹהוּ:

מה וְטַעַם כִּי אֲנִי ה'. כִּי לֹא הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי־אִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים. וְאִם לֹא תִהְיוּ קְדוֹשִׁים, לֹא אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים, עַל כֵּן, אִם רְצוֹנְכֶם שֶׁאֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים, תִּהְיוּ קְדוֹשִׁים:

מז לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא. בְּעוֹף וּבְשֶׂרֶץ הַמַּיִם: הַנֶּאֱכֶלֶת. הַמֻּתֶּרֶת לַאֲכִילָה: אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל. עַל פִּי הַתּוֹרָה:

וְהִנֵּה עֲלֵיהֶם גְּדִים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְמָעְלָה וְרוּחַ
אֵין בָּהֶם: ט וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל־הָרוּחַ הִנָּבֵא בֶּן־אָדָם וְאָמַרְתָּ
אֶל־הָרוּחַ כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ וּפְחִי
בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ: י וְהִנַּבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צִוָּנִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ
וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד: יא וַיֹּאמֶר אֵלַי
בֶּן־אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הִנֵּה אֹמְרִים יָבְשׁוּ
עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ: יב לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי פֹתֵחַ אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם
וְהַעֲלֵיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת
יִשְׂרָאֵל: יג וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּפִתְחִי אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם
וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי: יד וְנָתַתִּי רוּחִי בָּכֶם וְחִיִּיתֶם
וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
וְעָשִׂיתִי נְאֻם־יְהוָה:

הפטרה לפרשת שמיני לשמו"ת בשמואל ב פרק ו

ו א וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אָלֶף: ב וַיָּקָם |
וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת
אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם שֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים
עָלָיו: ג וַיַּרְכִּבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה וַיִּשָּׂאֻהוּ
מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי אֲבִינָדָב נֹהֲגִים
אֶת־הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה: ד וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם
אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאַחְיוֹ הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן: ה וְדָוִד | וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי יְהוָה בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים
וּבִמְנַעֲנָעִים וּבְצֶלְצְלִים: ו וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּה אֶל־אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֶז בּוֹ כִּי שָׂמְטוּ הַבָּקָר: ז וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ
שָׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשַּׁל וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים: ח וַיִּחַר
לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פָּרֶץ
עֻזָּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיִּרָא דָּוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר

אֶל הָעֵצֶם שֶׁהָיָה מְחֻבָּר בּוֹ בַּזְּמַן שֶׁהָיָה חַי.
ח) וְרוּחַ אֵין בָּהֶם, וַעֲדַיִן לֹא הָיָה בָּהֶם רוּחַ
חַיִּים. ט) מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ, כָּל
מָקוֹם שֶׁהָלְכוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶם לְשׁוּט לְאַרְבַּע רוּחוֹת
הָעוֹלָם, מִשָּׁם יִתְקַבְּצוּ וְיָבוֹאוּ. וּפְחִי, כְּמוֹ "נִפַּח
בְּאַשׁ פֶּחָם" (ישעניה נד.טז). וּמִלְשׁוֹן "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו
נִשְׁמַת חַיִּים" (בראשית ב.ז). יא) הָעֲצָמוֹת
הָאֵלֶּה, כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה וגו', כְּלוֹמַר,
הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּמוּ לִתְחִיָּה, רֶמֶז וְרָגְמָא הֵם
לְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּצָרוֹתֵיהֶם. שֶׁהֲרֵי הֵם אוֹמְרִים
יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ בַּצָּרוֹת, אָבְדָה תִּקְוָתֵנוּ, וּמַה
נִּצָּפֶה לִישׁוּעָה עוֹד. יב) הִנֵּה אֲנִי פֹתֵחַ אֶת
קִבְרוֹתֵיכֶם וגו', כְּלוֹמַר, הִנֵּה הַתְּחִיָּה בָּעֲצָמוֹת
הַיְבֵשׁוֹת שֶׁקָּמוּ לִתְחִיָּה בַּבְּקָעָה, הִיא לְאוֹת עַל
הַתְּחִיָּה וְהַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה. יד) וְנָתַתִּי רוּחִי
בָּכֶם וִחְיִיתֶם, אֶתֵּן בָּכֶם רוּחַ חַיִּים וְתִשָּׁאֲרוּ
חַיִּים וְקַיָּמִים. וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם, וְאוֹשִׁיב אֶתְכֶם
בְּמְנוּחָה עַל אַדְמַתְכֶם. וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה'
דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי, וְאִז תֵּדְעוּ שֶׁאֲנִי ה' הַנֶּאֱמָן
בְּמַאֲמָרַי, אֲנִי דִּבַּרְתִּי, וַאֲנִי עָשִׂיתִי כְּפִי שֶׁדִּבַּרְתִּי.
נְאֻם ה', מַאֲמַר ה'.

א) וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת כָּל בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל,
לְפִי שֶׁהָיוּ רַבִּים נֶאֱסָפִים אֵלָיו מֵעֵת הִמָּלְכוֹ, אָמַר
כָּאן שֶׁהוֹסִיף עוֹד לֶאֱסֹף אֵלָיו אֶת הַנִּבְחָרִים
בְּיִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. וּבִירוּשָׁלְמִי
(סנהדרין פרק י' הלכה ב') לָמְדוּ מִכָּאן שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ
סָמַךְ בְּיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ
רְאוּיִים לְסַנְהֶדְרִין. וּרְאֵה רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין
פֶּרֶק ד' הֲלָכָה ז'. ב) מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה, הִיא
"קִרְיַת יְעָרִים", שֶׁלְּשָׁם הֶעֱלָה אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית
שְׁמֶשׁ. אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם שֵׁם ה' וגו', אֲשֶׁר
נִקְרָא לוֹ לָאָרוֹן שֵׁם, וּמֵהוּ הַשֵּׁם, שֶׁיִּהְיֶה ה'
צְבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עָלָיו. ג) אֶל עֲגָלָה
חֲדָשָׁה, לִכְבוֹד אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ עָשׂוּ עֲגָלָה חֲדָשָׁה
שֶׁלֹּא הִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ לְצֹרֶךְ הֶדְיוֹט. אֲבָל טָעוּ
בַּדָּבָר, כִּי לֹא זֶהוּ הַכָּבוֹד שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת לוֹ,
אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה "בַּכָּתֵף יִשְׂאוּ" (במדבר
ז.ט) עַל יְדֵי הַלְוִיִּם. נֹהֲגִים אֶת הָעֲגָלָה, הָעֲגָלָה
הָיְתָה רִתְמָה לִבָּקָר, וְהֵם נֹהֲגוּ בָּהּ. ד) וַיִּשָּׂאֻהוּ
וגו', הַבָּקָר נָשְׂאוּ אֶת הָעֲגָלָה עִם הָאָרוֹן אֲשֶׁר
עָלָיו. ה) בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים, בְּכָל כְּלֵי שִׁיר
הָעֲשׂוּיִים מֵעֲצֵי בְרוֹשִׁים. ו) וַיִּשְׁלַח עֻזָּה,
הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ. כִּי שָׂמְטוּ הַבָּקָר, כִּי שָׁמְטוּהוּ
הַבָּקָר וְנִעְנְעוּהוּ. ז) וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּה, עַל
שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא נִתְּנָה רְשׁוּת כִּי אִם לַלְוִיִּם. וְעוֹד, שֶׁהָיָה לוֹ לְדָרֹשׁ קַל־וָחֹמֶר, אִם הָאָרוֹן נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָיו כְּפִי שֶׁהָיָה
בְּעַבְרָם בַּיַּרְדֵּן בִּזְמַן יְהוֹשֻׁעַ, הוּא עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. עַל הַשַּׁל, עַל הַשִּׂכְחָה וְהַשְּׁגָגָה. עִם אֲרוֹן, סָמוּךְ לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. ח) וַיִּחַר לְדָוִד,

אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי אֲרוֹן יְהוָֹה: י וְלֹא־אָבָה דָוִד לְהָסִיר אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן
יְהוָֹה עַל־עִיר דָּוִד וַיַּטֵּהוּ דָוִד בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם הַגִּתִּי: יא וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן
יְהוָֹה בֵּית עֹבֵד אֱדֹם הַגִּתִּי שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָֹה אֶת־עֹבֵד
אֱדֹם וְאֶת־כָּל־בֵּיתוֹ: יב וַיֻּגַּד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בֵּרַךְ יְהוָֹה אֶת־בֵּית
עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיַּעַל
אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֹבֵד אֱדֹם עִיר דָּוִד בְּשִׂמְחָה: יג וַיְהִי כִּי
צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן יְהוָֹה שִׁשָּׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא: יד וְדָוִד
מְכַרְכֵּר בְּכָל עֹז לִפְנֵי יְהוָֹה וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד: טו וְדָוִד וְכָל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָֹה בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר: טז וְהָיָה
אֲרוֹן יְהוָֹה בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכַל בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקְפָה | בְּעַד הַחַלּוֹן
וַתֵּרֶא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהוָֹה וַתִּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ: יז וַיָּבִאוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָֹה וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ
בִּמְקוֹמוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ דָּוִד וַיַּעַל דָּוִד עֹלוֹת לִפְנֵי יְהוָֹה וּשְׁלָמִים: יח וַיְכַל דָּוִד מֵהַעֲלוֹת
הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיְבָרֶךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָֹה צְבָאוֹת: יט וַיְחַלֵּק לְכָל־הָעָם לְכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ
וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ חַלַּת לֶחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

עַל עַצְמוֹ חָרָה לוֹ, כְּדֶרֶךְ הַמֵּצֵר וְנִבְהָל. **ט) אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי וגו',** כִּי חָשַׁב שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת נִזְהָר בִּקְדֻשָּׁתוֹ. **י) וַיַּטֵּהוּ דָוִד,** הִטָּה אוֹתוֹ מִדֶּרֶךְ עִיר דָּוִד אֶל בֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם. **הַגִּתִּי,** שֶׁהָיָה מִתְגּוֹרֵר בְּגַת. וְהָיָה מִשֵּׁבֶט לֵוִי מִן הַשּׁוֹעֲרִים, כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר "דִּבְרֵי הַיָּמִים". **יא) וַיְבָרֶךְ ה' אֶת עֹבֵד אֱדֹם,** אִשְׁתּוֹ וּשְׁמוֹנֶה כַּלּוֹתֶיהָ יָלְדוּ שִׁשָּׁה בָּנִים בְּכֶרֶס אַחַת, וְכַכָּתוּב בְּ"דִבְרֵי הַיָּמִים" רִבּוּי הַבָּנִים שֶׁהָיוּ לָהֶם. **יב) עִיר דָּוִד,** לְעִיר דָּוִד. **יד) מְכַרְכֵּר,** מְרַקֵּד מִתּוֹךְ שִׂמְחָה. **אֵפוֹד בָּד,** מְעִיל עָשׂוּי מִפִּשְׁתָּן. **טז) מְפַזֵּז,** גַּם הוּא עִנְיַן רִקּוּד (בִּפְזִיזוּת וּמְהִירוּת). **וַתִּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ,** כִּי חָשְׁבָה שֶׁאֵין זֶה מִדֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת כָּכָה אֲפִלּוּ לִפְנֵי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. **יט) לְאִישׁ,** כְּלוֹמַר, לְכָל אֶחָד, בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה. **וְאֶשְׁפָּר,** מָנָה יָפָה שֶׁל בָּשָׂר.

אגרות קודש

ב״ה, י״א ניסן, תשי״ט
ברוקלין.

הרה״ג הרה״ח אי״א נו״נ צנמ״ס מלאכתו מלאכת שמים
מו״ה בן ציון משה יאיר שליט״א
ובנו הרה״ג הרה״ח אי״א נו״נ מו״ה יוסף מנחם שליט״א

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם מז׳ ניסן שנתקבל ז״ע, ות״ח ת״ח עבור מילוי בקשתי למסור מיכלא דמהימנותא ומיכלא דאסוותא לכפר חב״ד שבאה״ק ת״ו אשר שם צוה ה׳ את הברכה...

ויהי רצון שמגלגלין זכות בשו״ט בטוב הנראה והנגלה ליומין זכאין אשר כל ימי חדש ניסן הם בבחי׳ ראש חדש (של״ה סוף פ׳ בא) אשר אף שמותר במלאכה (ספי׳ המלכות) בכ״ז לא נקרא ימי המעשה, כי מקבלת מלמעלה דלא כימי המעשה (וכמבואר בארוכה בד״ה מחר חדש לכ״ק אדמו״ר הצ״צ, נדפס בס׳ אור התורה בראשית) הנה יתוסף למטה מעשרה טפחים מלמעלה מעלה ועד להמקום דכי אני ה׳ רפאך, ר״ת ארי״ך כמבואר בכתבי האריז״ל. והרי זהו ג״כ מעין ענין הפסח, התחלה ממוחין דגדלות.

בכבוד ובברכה בכפלים לחג פסח כשר ושמח בכהנ״ל.

שיעורי תהלים לשבוע שבת חול המועד פסח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ג ניסן פרק כ מפרק סט עד סוף פרק עא	**יום רביעי - ט"ז ניסן** פרק כ מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שני - י"ד ניסן פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום חמישי - י"ז ניסן** פרק כ מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שלישי - ט"ו ניסן פרק כ מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום שישי - י"ח ניסן** פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט
שבת קודש - י"ט ניסן פרק כ מפרק צ עד סוף פרק צו	

יום ראשון י"ג ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נד, פרק מ אך... עד עמ' 108, למטה בעו"ה.

פֶּרֶק מ. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שעליית התורה והמצוות, שיהודי לומד ומקיים, תלויה בכוונה וברצון המביאים ללימוד תורה ולקיום מצוות: אם כוונתו ורצונו הם באהבה ויראה הבאות מתוך הבנתו העמוקה בגדלות ה' – עולות אז תורתו ומצוותיו בעשר ספירות "עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה; אך, אם הן אהבה ויראה טבעיות – עולות התורה והמצוות בעשר ספירות "עולם היצירה", שהוא עולם המדות. ברם, אם בלימודו תורה ובקיומו מצוות, חסר ה"לשמה" של אהבה ויראה, גם אם אינו "שלא לשמה" ממש (בגלל פניה עצמית), אלא מתוך "מצות אנשים מלומדה", מפני שהוא רגיל מקטנותו ללמוד תורה ולקיים מצוות – אין בכוח לימוד התורה וקיום המצוות שלו, לעלות "קדם ה'", (לפני ה'), ואילו – הסביר רבנו הזקן – כשהוא חוזר ולומד אותה תורה "לשמה" – מצטרף הלימוד הקודם שהיה חסר בו ה"לשמה", ללימוד "לשמה" הנוכחי, וגם הוא עולה למעלה יחד עם הלימוד הנוכחי שלמד "לשמה".

ליקוטי אמרים

פרק מ אך כל זמן שלא חזר ולמד דבר זה לשמה אין לימודו עולה אפי' בי"ם המאירות בעולם היצירה והעשיה כי הספירות הן בחי' אלהות ובהן מתלבש ומתייחד אור א"ס ב"ה ממש ובלא דחילו ורחימו לא יכלא לסלקא ולמיקם קדם ה' כמ"ש בתיקונים רק לימודו עולה להיכלות ומדורין שהן חיצוניות העולמות שבהן עומדים המלאכים וכמ"ש הרח"ו ז"ל בשער הנבוא' פ"ב שמהתורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם היצירה ומהמצות בלי כוונה נבראים מלאכים בעולם העשייה וכל המלאכים הם בעלי חומר וצורה אבל תורה שלא לשמה ממש כגון להיות ת"ח וכה"ג אינה עולה כלל למעלה אפי' להיכלו' ומדור המלאכים דקדושה אלא נשארת למטה בעו"ה הגשמי שהוא מדור הקליפות* וכמ"ש בזהר על פסוק מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש דאפילו עמלא דאורייתא

הגה"ה

(כמ"ש בזהר ח"ג דף ל"א ע"ב ודף קכ"א עמוד ב' ע' שם ההיא מלה סלקא ובקעא רקיעין כו' ואתער מה דאתער אי טב טב כו' ע"ש ודף ק"ה ע"א מלה דאורייתא אתעביד מיניה קלא

אַךְ, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא חָזַר וְלָמַד דָּבָר זֶה לִשְׁמָהּ – שלא חזר ולמד "לשמה" את מה שלמד קודם מצד "מצות אנשים מלומדה", וחסר ה"לשמה" באותו לימוד, **אֵין לִמּוּדוֹ עוֹלֶה אֲפִלּוּ בְּי' סְפִירוֹת הַמְּאִירוֹת בְּעוֹלָם הַיְצִירָה וְהָעֲשִׂיָּה,** – לא זו בלבד שאין לימודו עולה בעשר ספירות "עולם הבריאה", אלא גם אינו עולה בעשר ספירות "עולם היצירה" וגם לא בעשר ספירות "עולם העשיה", **כִּי הַסְּפִירוֹת הֵן בְּחִינוֹת אֱלֹהוּת, וּבָהֶן** – בספירות, **מִתְלַבֵּשׁ וּמִתְיַחֵד אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ,** – ובאם לימודו היה עולה בעשר הספירות, היה זה אומר שלימודו עולה באור אין סוף ברוך הוא, **וּבְלָא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – בלי יראה ואהבה, **לָא יָכְלָא לְסַלְקָא וּלְמֵיקָם קֳדָם ה',** – אין בכוח לימודו לעלות ולעמוד "קדם ה'", לפני אור אין סוף ברוך הוא, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים,** – ב"תיקוני זוהר". **רַק לִמּוּדוֹ עוֹלֶה לְהֵיכָלוֹת וּמְדוֹרִין שֶׁהֵן חִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָמוֹת** – ה"ספירות" הן הפנימיות והאלקות של העולמות, ואילו ה"היכלות" וה"מדורין" הם חיצוניות העולמות – ענין של "עולם" ולא ענין של "אלקות", **שֶׁבָּהֶן** – ב"היכלות" וב"מדורין", **עוֹמְדִים הַמַּלְאָכִים; וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב חַיִּים וִיטַאל זַ"ל בְּשַׁעַר הַנְּבוּאָה פֶּרֶק כ, שֶׁמֵּהַתּוֹרָה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה נִבְרָאִים מַלְאָכִים בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וּמֵהַמִּצְוֹת בְּלִי כַּוָּנָה נִבְרָאִים** מַלְאָכִים בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, – ומכיוון שגם מהתורה והמצוות בלי כוונה, נבראים מלאכים, משמעות הדבר, שאין התורה והמצוות נכללות ב"ספירות" שהן אלקות, כי אם הן ענין שמקומו בחיצוניות העולמות. המלים "שלא בכוונה" ב"שער הנבואה" האמור, אין משמען שלא היתה לו כל כוונה ומחשבה כלל ורק הסתפק בעצם אמירת המלים ועשיית המצוות, שכן – **וְכָל הַמַּלְאָכִים הֵם בַּעֲלֵי חֹמֶר וְצוּרָה.** – דבר המורה, שהדבר שממנו נבראו (התלמוד או המצוה), היה לו נוסף ל"חומר" (עצם הדיבור והעשיה), גם "צורה" (– פירוש המלות, המודעות לעשיית המצוה וכיוצא בזה) – אלא שחסר ה"לשמה". שכן, מ"חומר" המצוה, נברא ה"חומר" של מלאך, ומ"צורת" המצוה, –"צורת" המלאך; והעובדה שב"עולם היצירה" או ב"עולם העשיה", נברא מלאך בעל חומר וצורה, מראה, שלמצוה או ללימוד התורה אודותם מדבר רבי חיים וויטאל, יש גם חומר וגם צורה, ומה שנקרא "שלא בכוונה", הוא רק מפני שחסר בהן ה"לשמה"[1]; ובכל זאת עולות תורה זו ומצוות אלו ב"חיצוניות העולמות" בלבד – דרגת המלאכים, ולא בספירות – "פנימיות העולמות". האמור לעיל מתייחס כאמור לתורה ולמצוות שחסר בהן הכוונה "לשמה", אך אין הן נלמדות ונעשות במפורש "שלא לשמה". **אֲבָל תּוֹרָה** – שנלמדה, **שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ,** – אלא לשם דבר אחר, **כְּגוֹן** – שהוא לומד כדי **לִהְיוֹת תַּלְמִיד חָכָם וּכְהַאי גַּוְנָא** וכדומה, **אֲפִלּוּ עוֹלָה** – תורה זו, **כְּלָל לְמַעְלָה** – היא אינה עולה **אֲפִלּוּ לְהֵיכָלוֹת וּמְדוֹר הַמַּלְאָכִים דִּקְדֻשָּׁה,** – כי הרי חיצוניות העולמות היא ענין של קדושה. **אֶלָּא נִשְׁאֶרֶת לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי שֶׁהוּא מְדוֹר הַקְּלִפּוֹת;** במקום זה נשארת התורה שנלמדה מתוך פניה, כי עצם הפניה באה מצד הקליפה. **הגהה** *(כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ג דַּף לא עַמּוּד ב וְדַף קכא עַמּוּד ב, עַיֵּן שָׁם: הַהִיא מִלָּה סַלְקָא וּבְקָעָא רְקִיעִין כו' – אותה מלה עולה ו"בוקעת רקיעים" **וְאִתְעָר מַה דְּאִתְעָר** – ומתעורר מה שמתעורר: **אִי טַב טַב כו',** – אם המלה היא טובה (דיבור של תורה וכדומה) – מתעורר טוב כו', עַיֵּן שָׁם; וְדַף קה עַמּוּד א: מִלָּה דְּאוֹרַיְתָא אִתְעֲבִיד מִנֵּיהּ קָלָא וְקָלִיק כו'; – מדיבור של תורה

---

1. הפירוש ב"וכל המלאכים הם בעלי חומר וצורה" הוא מכ"ק אדמו"ר שליט"א בשם אביו הרה"ג הרה"ח ר' לוי יצחק ז"ל, רבה של

מתהווה קול שעולה למעלה, וְדַוְקָא קסח עמוד ב: קְלִין דְּאוֹרַיְתָא וּצְלוֹתָא סָלְקִין לְעֵילָּא וּבָקְעִין רְקִיעִין[2] כו' – קולות התורה והתפילה עולים למעלה ו"בוקעים רקיעים"): מכל הדברים האמורים שב"זוהר" אנו רואים, שדיבורי התורה עולים למעלה ו"בוקעים רקיעים". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזוֹהַר עַל פָּסוּק[3]: "מַה יִּתְרוֹן לְאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ" – על פסוק זה אומרים חכמינו ז"ל, שרק ב"עמל" שתחת השמש, אין לאדם יתרון, ואילו ב"עמל תורה" יש לאדם יתרון, כי תורה איננה תחת השמש, כי אם למעלה מהשמש – ואילו ב"זהר" נאמר על פסוק זה: דַּאֲפִלּוּ עֲמָלָא דְּאוֹרַיְתָא, אִי עָבִיד בְּגִין יְקָרֵיהּ כו'. – שאפילו עמל תורה, אם הוא נעשה בשביל כבוד, הוא גם כן עמל ש"תחת השמש", וגם עליו נאמר "מה יתרון". וְזֶה שֶׁאָמְרוּ: – חכמינו ז"ל: "אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ",

ליקוטי אמרים

ופלוג כו' וד' קס"ח ע"ב קלין דאורייתא וצלותא בקעין רקיעין כו'):

1 אי עביד בגין יקריה כו'
2 וז"ש אשרי מי שבא לכאן
3 ותלמודו בידו פי' שלא
4 נשאר למטה בעו"הז.

פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה. – כלומר: לימודו היה "לשמה" והתורה שלמד עלתה למעלה; ואילו כשהלימוד הוא "שלא לשמה" – נשארת אז התורה למטה בעולם הזה. על כל פנים, למדנו שאם הלימוד הוא מצד "מצות אנשים מלומדה", למרות שאין הלימוד לשם פניה, אלא שחסר בו ה"לשמה" של אהבה ויראה – אין אותו לימוד עולה למעלה בספירות העליונות. מדוע, באמת, אין תורה זו עולה למעלה? – התורה והקב"ה הם הרי דבר אחד לגמרי, שהרי התורה היא רצונו של הקב"ה, והרצון העליון הרי הוא למעלה מהספירות העליונות, מדוע, איפוא, על התורה להזדקק ל"כוונה" כדי להתעלות על ידה בספירות שבעולמות ה"יצירה" וה"בריאה"? אמנם, הספירות הן אלקות, אבל התורה היא הרי רצון העליון שהוא למעלה מהספירות?! ובלשון ה"תניא":

יום שני י"ד ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 108, ואף דאורייתא וקב"ה... עד עמ' נה, הוא גשמי.

וְאַף דְּאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד, – התורה והקב"ה הם דבר אחד, שֶׁהוּא הקב"ה, וְרְצוֹנוֹ – תורה, אֶחָד – מדוע, איפוא, כשחסרה ה"כוונה" של "לשמה" בתורה שהוא לומד, אין בכוח תורה זו לעלות למעלה בעשר ספירות? – מסביר רבנו הזקן להלן: דיבורו של אדם המדבר דברי התורה, הוא דיבור גשמי, ולכן למרות שמדובר כאן בדברי קדושה, שהחיות האלקית שבהם אינה מכוסה באותם לבושים המכסים את החיות של שאר הדברים הגשמיים שבעולם הזה, אך כיוון שהחיות האלקית המחיה בדרך כלל את הדברים הגשמיים, היא חיות מצומצמת – הרי דבר זה קיים גם בדיבורים הגשמיים של תורה. ולכן אין דיבורים אלה יכולים לעלות בספירות העליונות שהן אלקות. ורק אם יש בהם הכוונה הרוחנית של אהבה ויראה – מעלות אז האהבה והיראה את דברי התורה לספירות ומתבטא בהם הרצון העליון בגילוי – חֲרֵי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא – הקב"ה, אִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין בְּשָׁוֶה, – נמצא בכל העולמות בשווה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין הָעוֹלָמוֹת שָׁוִים בְּמַעֲלָתָם; וְהַשְׁנוּי – שבין עולם אחד

ליקוטי אמרים

ואף דאורייתא וקב"ה כולא חד
שהוא ורצונו אחד הרי קב"ה איהו ממלא כל עלמין
בשוה ואעפ"כ אין העולמות שוים במעלתם והשינוי
הוא מהמקבלים בב' בחי' הא' שהעליונים מקבלים
הארה יותר גדולה לאין קץ מהתחתונים והשנית
שמקבלים בלי לבושים ומסכים רבים כ"כ בתחתונים
ועו"הז הוא עולם השפל בב' בחי' כי ההארה שבו
מצומצמת מאד עד קצה האחרון ולכן הוא חומרי וגשמי
וגם זאת היא בלבושים ומסכים רבים עד שנתלבשה
בקליפת נוגה להחיות כל דברים הטהורים שבעו"הז

למשנהו, הוּא מֵהַמְקַבְּלִים, – את החיות האלקית, בְּב' בְּחִינוֹת: – בשתי בחינות מתבטא ההבדל שבין עולם אחד למשנהו: הָא', שֶׁהָעֶלְיוֹנִים – העולמות והנבראים העליונים, מְקַבְּלִים הָאָרָה יוֹתֵר גְּדוֹלָה לְאֵין קֵץ מֵהַתַּחְתוֹנִים; הם מקבלים הארה גדולה בהרבה מאשר ההארה שמקבלים העולמות והנבראים התחתונים; וְהַשֵּׁנִית, – הבחינה השניה, בה מתבטא ההבדל שבין עליונים ותחתונים, הוא: שֶׁמְּקַבְּלִים – העליונים, בְּלִי לְבוּשִׁים וּמְסָכִים רַבִּים כָּל כָּךְ בְּכַבְתַּחְתוֹנִים; – ההארה שמקבלים העליונים, היא בלי כל כך הרבה לבושים ומסכים, כמו שהדבר בקבלת ההארה על ידי התחתונים: וְעוֹלָם הַזֶּה הוּא עוֹלָם הַשָּׁפָל – ושפלותו מתבטאת בְּב' בְּחִינוֹת: – האמורות: כִּי הָהָאָרָה שֶׁבּוֹ – החיות האלקית המחיה את העולם הזה, מְצֻמְצֶמֶת מְאֹד עַד קָצֵהּ הָאַחֲרוֹן, וְלָכֵן הוּא חֻמְרִי וְגַשְׁמִי, וְגַם זֹאת, – ונוסף לכך הבחינה השניה, הִיא – ההארה המצומצמת, לבושה בו בְּלְבוּשִׁים וּמָסָכִים רַבִּים, עַד שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בִּקְלִפַּת נוֹגַהּ לְהַחֲיוֹת כָּל דְּבָרִים הַטְּהוֹרִים שֶׁבָּעוֹלָם

יקטרינוסלב. **2.** "בזהר שם: סלקין לעילא ובקעין רקיעין. ונ"ל שגם כאן צ"ל כן (והוא השמטת המעתיק) ובפרט שבב' הציונים שלפ"ז בהגהה זו מדייק **דסליק" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 3.** קהלת א, ג. **4.** פסחים נ, א.

הַזֶּה, – וכפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שכל הדברים הטהורים והמותרים שבעולם הזה, מקבלים חיות מ"קליפת נוגה", ויכולים להיות מנוצלים גם לטוב ולקדושה וגם להיפך מכך, **וּבִכְלָלָם הוּא** – בתוך כל הדברים הטהורים שבעולם הזה, **נֶפֶשׁ הַחִיּונִית הַמְדַבֶּרֶת שֶׁבָּאָדָם; וְלָכֵן,** הנפש **כְּשֶׁמְּדַבֶּרֶת** – החיונית, **דִּבְרֵי תוֹרָה וּתְפִלָּה בְּלֹא כַּוָּנָה, אַף שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת קְדוֹשׁוֹת, וְאֵין קְלִפַּת נוֹגַהּ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַחִיּונִית מָסָךְ מִבְדִּיל כְּלָל לְהַסְתִּיר וּלְכַסּוֹת עַל קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁהִיא מַסְתֶּרֶת וּמְכַסָּה עַל קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַחִיּונִית כְּשֶׁמְּדַבֶּרֶת דְּבָרִים בְּטֵלִים,** – כשמדברים דברים בטלים, מכסה קליפת נוגה ומסתירה על קדושתו של הקב"ה, **וְשֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַחִיּונִית הַטְּהוֹרִים,** – שגם בהם מכסה קליפת נוגה במידה רבה ביותר על קדושת הקב"ה שבהם; **וְאַף דְּלֵית אֲתַר פָּנוּי מִנֵּיהּ**[5], – למרות שאין מקום פנוי מהקב"ה, הרי שהוא יתברך נמצא בנפש החיונית גם בשעה שהיא מדברת דברים בטלים, או בנפש החיונית של שאר בעלי חיים. כיצד, איפוא, שייך לומר, שקליפת נוגה תכסה שם בכלל על קדושתו של הקב"ה? אומר על כך רבנו הזקן: **מִכָּל־מָקוֹם אִיהוּ סְתִימוּ דְּכָל סְתִימִין**[6], – הקב"ה הוא ה"מסתתר" מכל המסתתרים, **וְנִקְרָא "אַל מִסְתַּתֵּר"**[7], – שהוא מסתיר עצמו מהנבראים, **וְגַם הַהֶאָרָה וְהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ מִסְתַּתֶּרֶת בִּלְבוּשִׁים וּמָסָכִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, עַד שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה וְנִסְתַּתְּרָה בִּלְבוּשׁ נֶפֶשׁ הַחִיּונִית הַמְדַבֶּרֶת שֶׁבָּאָדָם** – להיפך, **קְלִפַּת נוֹגַהּ מִתְהַפֶּכֶת לְטוֹב וְנִכְלֶלֶת בִּקְדֻשָּׁה זוֹ, כַּנּוְכָר לְעֵיל**[8] – הרי, שבדיבורי תורה ותפילה, לא זו בלבד שלא קיימים בהם הלבושים והמסכים של קליפת נוגה, אלא להיפך, קליפת נוגה עצמה נהפכת על ידי דיבורים אלה לקדושה – ובאשר לבחינה השניה, שבגלל הלבושים והמסכים הרבים, העולם הזה הוא עולם השפל, הרי בכך, שונים לגמרי דיבורי התורה והתפילה מאשר שאר עניני העולם הזה; ואילו בנוגע לבחינה הראשונה, שההארה האלקית המחיה את עניני העולם הזה, היא מצומצמת ביותר – שווים דיבורי התורה והתפילה לשאר עניני העולם הזה, שהרי גם הם הינם דיבורים גשמיים – ובלשון ה"תניא": **מִכָּל־מָקוֹם הַהֶאָרָה שֶׁבָּהֶן** – בדיבורי התורה והתפילה, **מִקְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרַךְ, הִיא בְּחִינַת צִמְצוּם עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, מֵאַחַר שֶׁהַקּוֹל וְהַדִּבּוּר הוּא נַפְשִׁי.** – ולכן, למרות שאלה הם דיבורי תורה, והרי "אורייתא וקוב"ה כולא חד" (=התורה והקב"ה הם דבר אחד), בכל זאת, אם חסרה בהם ה"כוונה" הרוחנית של אהבה ויראה, אין הם יכולים לעלות למעלה בספירות העליונות שהן אלקות, מאחר שההארה האלקית שבהם – מצומצמת ביותר.

ליקוטי אמרים

ובכללם הוא נפש החיונית המדברת שבאדם ולכן כשמדברת דברי תורה ותפלה בלא כוונה אף שהן אותיות קדושות ואין קליפת נוגה שבנפש החיונית מסך מבדיל כלל להסתיר ולכסות על קדושתו ית' המלובשת בהן כמו שהיא מסתרת ומכסה על קדושתו ית' שבנפש החיונית כשמדברת דברים בטלי' ושבנפש החיונית שבשאר בעלי חיים הטהורים דאף דלית אתר פנוי מיני' מ"מ איהו סתימו דכל סתימין ונק' אל מסתתר וגם ההארה והתפשטות החיות ממנו ית' מסתתרת בלבושים ומסכים רבים ועצומים עד שנתלבשה ונסתתרה בלבוש נוגה משא"כ באותיות הקדושות של דברי תורה ותפלה דאדרבה קליפת נוגה מתהפכת לטוב ונכללת בקדושה זו כנ"ל מ"מ ההארה שבהן מקדושתו ית' היא בבחי' צמצום עד קצה האחרון מאחר שהקול והדבור הוא גשמי

התלבשות והסתתרות זו בלבוש קליפת נוגה היא, בנפש החיונית כשהיא מדברת דברים בטלים, או בנפש החיונית של שאר בעלי חיים, בהם החיות האלקית לבושה בלבושים ומסכים המסתירים; **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּאוֹתִיּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁל דִּבְרֵי תוֹרָה וּתְפִלָּה, דְּאַדְרַבָּה** – להיפך, **קְלִפַּת נוֹגַהּ מִתְהַפֶּכֶת לְטוֹב וְנִכְלֶלֶת בִּקְדֻשָּׁה זוֹ, כַּנּוְכָר לְעֵיל**[8] – הרי, שבדיבורי תורה ותפילה, לא זו בלבד שלא קיימים בהם הלבושים והמסכים של קליפת נוגה, אלא להיפך, קליפת נוגה עצמה נהפכת על ידי דיבורים אלה לקדושה – ובאשר לבחינה השניה, שבגלל הלבושים והמסכים הרבים, העולם הזה הוא עולם השפל, הרי בכך, שונים לגמרי דיבורי התורה והתפילה מאשר שאר עניני העולם הזה; ואילו בנוגע לבחינה הראשונה, שההארה האלקית המחיה את עניני העולם הזה, היא מצומצמת ביותר – שווים דיבורי התורה והתפילה לשאר עניני העולם הזה, שהרי גם הם הינם דיבורים גשמיים – ובלשון ה"תניא": **מִכָּל־מָקוֹם הַהֶאָרָה שֶׁבָּהֶן** – בדיבורי התורה והתפילה, **מִקְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרַךְ, הִיא בְּחִינַת צִמְצוּם עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, מֵאַחַר שֶׁהַקּוֹל וְהַדִּבּוּר הוּא נַפְשִׁי.** – ולכן, למרות שאלה הם דיבורי תורה, והרי "אורייתא וקוב"ה כולא חד" (=התורה והקב"ה הם דבר אחד), בכל זאת, אם חסרה בהם ה"כוונה" הרוחנית של אהבה ויראה, אין הם יכולים לעלות למעלה בספירות העליונות שהן אלקות, מאחר שההארה האלקית שבהם – מצומצמת ביותר.

יום שלישי ט"ו ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נה, **אבל בתפלה בכוונה...** עד עמ' נו, **בפרע"ח**):

ליקוטי אמרים

אבל בתפלה בכוונה

ותורה בכוונה לשמה הרי הכוונה מתלבשת באותיות הדבור הואיל והיא מקור ושרש להן שמחמתה ובסיבתה הוא מדבר אותיות אלו לכן היא מעלה אותן עד מקומה בי"ם דיצירה או דבריאה לפי מה שהיא

אֲבָל בִּתְפִלָּה בְּכַוָּנָה וְתוֹרָה בְּכַוָּנָה לִשְׁמָהּ – שהוא מתפלל ולומד תורה מתוך כוונה "לשמה", **הֲרֵי הַכַּוָּנָה מִתְלַבֶּשֶׁת בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, הוֹאִיל וְהִיא מָקוֹר וְשֹׁרֶשׁ לָהֶן,** – לאותיות התורה והתפילה שהוא אומר, **שֶׁמֵּחֲמָתָהּ וּבְסִבָּתָהּ הוּא מְדַבֵּר אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ, לָכֵן הִיא** – הכוונה הרוחנית של אהבה ויראה, **מַעֲלָה אוֹתָן** – את דיבורי התורה והתפילה, **עַד מְקוֹמָהּ בְּי' סְפִירוֹת דִּיצִירָה אוֹ** – בעשר ספירות **דִּבְרִיאָה,**

---

5. תיקוני זוהר, תיקון נז; צא, ב. **6.** הקדמה לתיקוני זהר. **7.** ישעי' מה, יב. **8.** לעיל פרק לה, לז, ועוד.

לְפִי מַה שֶּׁהִיא הַכַּוָּנָה בִּתְחִילּוֹ וּרְחִימוּ שִׁכְלִיִּים – יראה ואהבה שכליות, שאז העליה היא בשער ספירות "עולם הבריאה", **אוֹ טִבְעִיִּים כּוֹ'**, – או יראה ואהבה טבעיות, שאז העליה היא בשער ספירות "עולם היצירה", **כַּנַּזְכָּר לְעֵיל.** – הרי שהכוונה **הרוחנית** מעלה את אותיות הדיבור, שמצד עצמן הן אותיות **גשמיות**, בשער ספירות "עולם היצירה", או "עולם הבריאה"; **וְשָׁם** – בשער הספירות, **מֵאִיר וּמִתְגַּלֶּה אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, חַמְלָבָּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד וּבְכַוָּנָתָן,** – שכן, גם בכוונה קיים הרצון העליון, שהקב"ה רוצה שיהודי ידבק עצמו אתו על ידי אהבה ויראה, **אוֹ** – הרצון העליון המלובש, **בִּתְפִלָּה וּבְכַוָּנָתָהּ, אוֹ בְּמִצְוָה** – שהוא מקיים, **וּבְכַוָּנָתָהּ,** – מאיר הרצון העליון **בְּהֶאָרָה גְּדוֹלָה לְאֵין קֵץ,** – ומתגלה שם, **מַה שֶּׁלֹּא יָכוֹל לְהָאִיר וּלְהִתְגַּלּוֹת כְּלָל בְּעוֹד הָאוֹתִיּוֹת** – של תורה ותפילה, **וְהַמִּצְוָה בָּעוֹלָם** – הארת והתגלות הרצון העליון באותיות התורה והתפילה או במצוה, כשהן עדיין בעולם הזה הגשמי, אינה דומה כלל להארה ולהתגלות הרצון העליון, בשעה שהן עולות למעלה בשער ספירות עולמות ה"יצירה" וה"בריאה" – **לֹא מִינָהּ וְלֹא מִקְצָתָהּ,** – לא ממנה ואף לא מקצת ממנה – מההארה כפי שהיא מאירה בשער הספירות (כשאותיות התורה והתפילה והמצוה עולות למעלה) – לא תוכל להתגלות כשאותיות התורה והתפילה הן עדיין בעולם הזה הגשמי – ודבר זה הוא כך, **עַד עֵת קֵץ הַיָּמִין,** – של לעתיד לבוא, **שֶׁיִּתְעַלֶּה** – אז, **הָעוֹלָם מְגַשְּׁמִיּוּתוֹ, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְגוֹ'"[9],** – וכפי שמסיים הפסוק "וראו כל בשר יחדיו", שכולם יראו כבוד ה', **כַּנַּזְכָּר לְעֵיל**[10] **בַּאֲרִיכוּת.** – לעתיד לבוא, יאיר הרצון העליון בהתגלות, בתורה ובמצוות כפי שהן למטה בעולם הזה. ברם, עד אז, הרי הארת הרצון העליון המאירה בתורה ובמצוות כפי שהן למטה בעולם הזה, אינה דומה כלל ואינה בערך להארת והתגלות הרצון העליון בשעה שהתורה והמצוות עולות למעלה. **הנהה** בהגדה הבאה, אומר רבנו הזקן, שבהתגלות הרצון העליון הנוצרת למעלה בעולמות העליונים, על ידי עליית התורה והמצוות ב"עת **רצון**" – מתהווה התכללות במדות שבאותם עולמות, וה"גבורות" נמתקות ב"חסדים" (שממילא נוצרת על ידי כך השפעה של חסדים למטה בעולם הזה); אלא, כפי שמסיים רבנו הזקן, עיקר ה"יחוד" של המדות, יוצרות המצוות ב"עולם האצילות". *(**וְשָׁם מֵאִיר וּמִתְגַּלֶּה גַּם כֵּן הַיִּחוּד הָעֶלְיוֹן הַנַּעֲשֶׂה בְּכָל מִצְוָה וְתַלְמוּד תּוֹרָה, שֶׁהוּא יִחוּד** – התאחדות והתכללות, **מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ,** – מן הספירות שבאותם עולמות, **שֶׁנִּכְלָלוֹת זוֹ בָּזוֹ, וְנִמְתָּקוֹת הַגְּבוּרוֹת בַּחֲסָדִים,** – שנהיה טוב בלבד, **עַל יְדֵי עֵת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, הַמֵּאִיר וּמִתְגַּלֶּה בְּבְחִינַת גִּלּוּי רַב וְעָצוּם, בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** – על ידי התעוררות הבאה מלמטה – **הִיא** – ההתעוררות מלמטה, **עֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה אוֹ עֶסֶק הַתּוֹרָה, שֶׁבָּהֶן מְלֻבָּשׁ רְצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא.** – ההתגלות של אותו רצון – "עת רצון" – מביאה להתכללות במדות ולהמתקת הגבורות. **אַךְ עִקַּר הַיִּחוּד** – המתהווה על ידי תורה ומצוות, **הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, שֶׁשָּׁם הוּא מָהוּת וְעַצְמוּת מִדּוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, מְיֻחָדוֹת כְּמַאֲצִילָן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְשָׁם הוּא מָהוּת וְעַצְמוּת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְהֶאָרָתָן לְבַד הִיא מְאִירָה בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בְּכָל עוֹלָם מֵהֶן לְפִי מַעְלָתוֹ. וְאַף שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ מְאֲצִילוּת,** – כיצד, איפוא, בכוחו של אותו אדם להביא את ה"יחוד" ב"עולם האצילות"? – **מִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן הַמְלֻבָּשׁ בְּמִצְוָה זוֹ,** – ולמעלה מכך, הרצון העליון המלובש בתורה, **וְהוּא הוּא** – הרצון העליון, **עַצְמוֹ הַדִּבּוּר חֲלָכָה וְהַתּוֹרָה שֶׁעוֹסֵק בָּהּ, הוּא** – הרצון העליון, הוא **אֱלָהוּת וְאוֹר אֵין־סוֹף הַמְאַצִּיל בָּרוּךְ־הוּא,** – שהאציל את עשר ספירות "עולם האצילות", **שֶׁהוּא** – אור אין סוף, **וּרְצוֹנוֹ אֶחָד, וּבִרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הֶאֱצִיל מִדּוֹתָיו הַמְיֻחָדוֹת**

ליקוטי אמרים

הכוונה בדחילו ורחימו שכליים או טבעיים כו' כנ"ל ושם מאיר ומתגלה אור א"ס ב"ה שהוא רצון העליון ב"ה המלובש באותיות התורה שלומד ובכוונתן או בתפלה ובכוונתה או במצוה ובכוונתה בהארה גדולה לאין קץ מה שלא יכול להאיר ולהתגלות כלל בעוד האותיות והמצוה בעו"הז הגשמי לא מינה ולא מקצתה עד עת קץ הימין שיתעלה העולם מגשמיותו ונגלה כבוד ה' וגו' כנ"ל באריכות* ובזה יובן היטב הא דדחילו ורחימו נקראי' גדפין ד"מ כדכתי' ובשתים יעופף [וכמ"ש הרח"ו ז"ל בשער היחודים פי"א] שהכנפים בעוף הן זרועות

הנהה

(ושם מאיר ומתגלה ג"כ היחוד העליון הנעשה בכל מצוה ות"ת שהוא יחוד מדותיו ית' שנכללות זו בזו ונמתקות הגבורות בחסדים ע"י עת רצון העליון א"ס ב"ה המאיר ומתגלה בבחי' גילוי רב ועצום באתערותא דלתתא היא עשיית המצוה או עסק התורה שבהן מלובש רצון העליון א"ס ב"ה אך עיקר היחוד הוא למעלה מעלה בעולם האצילות ששם הוא מהות ועצמות מדותיו ית' מיוחדו' במאצילן א"ס ב"ה ושם הוא מהות ועצמות רצון העליון א"ס ב"ה והארתן לבד היא מאירה בבי"ע בכל עולם מהן לפי מעלתו ואף שנפש האדם העוסק בתורה ומצוה זו אינה מאצילות מ"מ הרי רצון העליון המלובש במצוה זו והוא הוא עצמו הדבר הלכה והתורה שעוסק בה הוא אלהות ואור א"ס המאציל ב"ה שהוא ורצונו אחד וברצונו ית' האציל מדותיו המיוחדות בו ית' וע"י

---

9. ישעי' מ, ה. **10.** בפרק לו.

בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, – הרי שהרצון העליון הוא מקור המדות, **וְעַל יְדֵי גִּלּוּי רְצוֹנוֹ הַמִּתְגַּלֶּה עַל יְדֵי עֵסֶק תּוֹרָה וּמִצְוָה זוֹ, הֵן** – המדות, **נִכְלָלוֹת זוֹ בָּזוֹ וְנִמְתָּקוֹת הַגְּבוּרוֹת בַּחֲסָדִים, בְּעֵת רָצוֹן זוֹ): וּבָזֶה** – במה שלמדנו, שאהבה ויראה מעלות את התורה והמצוות למעלה, ושם מתגלה הרצון העליון ומתהווה על ידי כך יחוד העליון – **יוּבָן הֵיטֵב, הָא דִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ נִקְרָאִים "גַּדְפִּין" דֶּרֶךְ מָשָׁל,** – מה שיראה ואהבה נקראות "כנפיים" למשל, **כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[11]: **"וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף"** – הכוונה לשני הענינים של אהבה ויראה, [**וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב חַיִּים וִיטַאל זַ"ל בְּשַׁעַר הַיִּחוּדִים פֶּרֶק יא**], **שֶׁהַכְּנָפַיִם בָּעוֹף הֵן** – כמו, **זְרוֹעוֹת הָאָדָם כוּ';** – כשם ששתי המדות אהבה ויראה מכונות "זרועות האדם", למשל: "חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא" (=חסד – זרוע ימנית, גבורה – זרוע שמאלית) – כך ה"כנפיים" בעוף, מכוונות לאהבה ויראה; **וּבַתִּקּוּנִים פֵּרֵשׁ,** – בספר "תיקוני זוהר" פירשו: **שֶׁהָעוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ** – ביראה ואהבה, **נִקְרָאִים "בָּנִים", וְאִם לָאו** – אם חסרות האהבה והיראה בתורה ובמצוות, **נִקְרָאִים "אֶפְרוֹחִים", דְּלָא יָכְלִין לְפַרְחָא.** – שאין באפשרותם לפרוח, מפני שחסרות להם הכנפיים, ובעניננו: חסרות האהבה והיראה. מדוע, אכן, נקראות אהבה ויראה, בשם "כנפיים"? **הגהה** – מה שרבנו הזקן אומר כאן, שאהבה ויראה נקראות "כנפיים" (גדפין), מפני שכשם שהכנפיים אינן עיקר העוף, הן משמשות רק לצורך זה, שעל ידן יוכל העוף לעוף ולפרוח – כך גם אהבה ויראה מעלות את התורה והמצוות, כפי שרבנו הזקן הביא מ"תיקוני זוהר" – על כך מביא רבנו הזקן בהגהה זו מ"תיקוני זוהר" תיקון מ"ה – שם מוסברים הדברים יותר בפרוטרוט: *(**וּבְתִקּוּן מ"ה,** – כתוב: **דְּעוֹפָא הוּא מט"ט,** – "עוף" הוא בחינת "מט"ט", וכשם שהעוף מורכב מראש, גוף וכנפיים – כך הדבר גם בבחינת מט"ט: **רֵישָׁא דִּלֵּיהּ - י',** – הראש של בחינת מט"ט, הוא ה"יו"ד" משם הוי' – בחינת חכמה, עליה רומזת האות יו"ד, **וְגוּפָא - וָא"ו,** הגוף של בחינת מט"ט, הוא ה"וא"ו" משם הוי' – בחינת המדות שהן במספר ששה, ולכן הן מרומזות באות ו', **וּתְרֵין גַּדְפִּין - ה' ה' כוּ',** – שתי הכנפיים הן שתי ה"הא"ין" משם הוי', שהן בחינות בינה ומלכות, **וְהַיְנוּ עוֹלָם הַיְצִירָה שֶׁנִּקְרָא מט"ט,** – כפי הידוע, רומזת בחינת מט"ט, ל"עולם היצירה" הנקרא "מט"ט", **וּבוֹ**[12] – ב"עולם היצירה", **הֵן גּוּפֵי הֲלָכוֹת שֶׁבַּמִּשְׁנָה, וְרֵישָׁא דִּלֵּיהּ הֵן הַמֹּחִין וּבְחִינוֹת חָכְמָה בִּינָה דַּעַת,** – **כענין הראש בכמה מקומות,** שהוא בחינת המוחין חכמה־בינה־דעת. ולגבי ענין המשנה שמקומה ב"עולם היצירה", הרי זה: **שֶׁהֵן פְּנִימִיּוּת הַהֲלָכוֹת וְסוֹדָן וְטַעֲמֵיהֶן,** שכן במשנה הרי ישנם גם ענינים אלה, **וּתְרֵין גַּדְפִּין דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – ושתי הכנפיים (**שענינם לעופף בהם כבכמה מקומות** – הערות כ"ק אדמו"ר שליט"א) המכוונות ליראה ואהבה – **הֵן ה' עִלָּאָה,** – **שידוע בכמה מקומות** – **שֶׁהִיא רְחִימוּ,** – שהן: ה' עילאה (ה"הא" הראשונה שבשם הוי') שכפי הידוע בכמה מקומות, היא מרמזת ל"אהבה", **וְה' תַּתָּאָה** – **שידוע בכמה מקומות** – **הִיא יִרְאָה תַּתָּאָה,** – וה"הא" השניה שבשם הוי', מרמזת, כפי הידוע בכמה מקומות, ל"יראה תתאה" (המדריגה התחתונה שביראה), שהיא – **עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם וּפַחַד ה', כְּפַחַד הַמֶּלֶךְ דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁהִיא** – יראה זו, היא **יִרְאָה חִיצוֹנִית וְנִגְלֵית; מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִרְאָה עִלָּאָה,** – המדריגה העליונה שביראה, שהיא **יָרֵא בֹּשֶׁת,** – הוא ירא מחמת בושתו מגדלות ה', **הִיא מֵ"הַנִּסְתָּרוֹת** – השייכות **לַה' אֱלֹהֵינוּ", וְהִיא** – "יראה עילאה" זו, **בְּחָכְמָה עִלָּאָה** – שעליה מרמזת **יו"ד שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא):** מכל האמור אנו למדים, שאהבה ויראה נקראות "כנפיים" (גדפין); ובהתאם למה שלמדנו שאהבה ויראה מעלות את התורה והמצוות – יובנו הדברים היטב: **כִּי כְּמוֹ שֶׁכַּנְפֵי הָעוֹף אֵינָם עֵקַר הָעוֹף, וְאֵין חַיּוּתוֹ** – של העוף, **תָּלוּי בָּהֶם כְּלָל,** – בכפניים שהרי העוף יכול לחיות גם בלי הכנפיים, **כְּדִתְנַן:** – כפי שלמדנו[13]: **"נִטְּלוּ אֲגַפֶּיהָ - כְּשֵׁרָה",** – גם כשניטלו כנפיו – העוף כשר, **וְהָעֵקָר** – של העוף, **הוּא רֹאשׁוֹ וְכָל גּוּפוֹ, וְהַכְּנָפַיִם אֵינָם רַק מְשַׁמְּשִׁים לְרֹאשׁוֹ וְגוּפוֹ לְפַרְחָא בְּהוֹן;** – הכנפיים משמשות לעוף כלי שרת שראשו וגופו יוכלו לעוף; **וְכָךְ דֶּרֶךְ מָשָׁל, הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הֵן עֵקַר הַיִּחוּד הָעֶלְיוֹן, עַל יְדֵי גִּלּוּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן הַמִּתְגַּלֶּה עַל יְדֵיהֶן,** – על ידי התורה והמצוות, **וְהַדְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – והיראה והאהבה, **הֵם מַעֲלִים אוֹתָן** – את התורה והמצוות, **לְמָקוֹם שֶׁיִּתְגַּלֶּה בּוֹ הָרָצוֹן אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא וְהַיִּחוּד, שֶׁהֵן** – המקום הוא, עולמות **יְצִירָה**

ליקוטי אמרים

האדם כו' ובתיקונים פי' שהעוסקים בתורה ומצות בדחילו ורחימו נקראים בנים ואם לאו נק' אפרוחים דלא יכלין לפרחא* כי כמו שכנפי העוף אינם עיקר העוף ואין חיותו תלוי בהם כלל כדתנן ניטלו אגפיה כשרה והעיקר הוא ראשו וכל גופו והכנפיי' אינם רק משמשים לראשו וגופו לפרחא בהון וכך ד"מ התורה ומצות הן עיקר היחוד העליון ע"י גילוי רצון העליון המתגלה על ידיהן והדחילו ורחימו הם מעלים אותן למקום שיתגלה בו הרצון אור אין

גילוי רצונו המתגלה ע"י עסק תורה ומצוה זו הן נכללות זו בזו ונמתקות הגבורות בחסדים בעת רצון זו):

הגהה

(ובתיקון מ"ה דעופא הוא מט"ט רישא דיליה י' וגופא וא"ו ותרין גדפין ה' ה' כו' והיינו עולם היצירה שנקרא מט"ט ובו הן גופי הלכות שבמשנה ורישא דיליה הן המוחין ובחי' חב"ד שהן פנימיות ההלכות וסודן וטעמיהן ותרין גדפין דחילו ורחימו הן ה' עילאה שהיא רחימו וה' תתאה היא יראה תתאה עול מלכות שמים ופחד ה' כפחד המלך ד"מ שהיא יראה חיצונית ונגלית משא"כ יראה עילאה ירא בושת היא מהנסתרות לה' אלהינו והיא בחכמה עילאה יו"ד של שם הוי"ה ב"ה כמ"ש בר"מ):

---

11. ישעי' ו, ב. **12.** "אולי צ"ל: וא"ו [שאז מתורץ כו"כ בהג"ה זו. וק"ל]. - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** **13.** "במשנה: 'נשתברו' (חולין פ"ג מ"ד). אלא שמזה נלמד דגם ניטלו כשרה (ראה ט"ז ר"ס נג)" - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.**

וּבְרִיאָה. – ולכן נקראות אהבה ויראה "גדפין" (כנפיים), מפני שהן מעלות את התורה והמצוות, כשם שהכנפיים מרימות את העוף למעלה. **הנהה** על מה שרבנו הזקן אמר, שהמקום בו מתגלה הרצון אור אין סוף ברוך הוא והיחוד, הוא בעולמות ה"יצירה" וה"בריאה"

–ומבהיר בהגהה *(או **אֲפִילּוּ בַּעֲשִׂיָּה בְּי' סְפִירוֹת דַּקְדֻשָּׁה,** – שב"עולם העשיה", **מְקוֹם מְצוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** – גם שם, יכולה להיות עליית המצוות והתגלות היחוד העליון, וזאת בשעה שמקיימים את המצוות מתוך קבלת עול, שקבלת עול **מלכות** שמים, יש לה שייכות ל"עולם העשיה", **וְכֵן מִקְרָא.** – המצוה שב"מקרא" היא לבטא את הפסוקים בדיבור, הרי שיש לכך שייכות ל"עולם העשיה", שכן, דיבור הוא ענין של "מעשה זוטא", **אֲבָל בַּמִּשְׁנָה מִתְגַּלֶּה הַיִּחוּד וְאוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא בִּיצִירָה,** – כי, משנה היא הרי פסק ההלכות: כשר או פסול או חייב ובדומה, דבר זה בא ממדות חסד או גבורה, ולכן יש לכך שייכות ל"עולם היצירה", **וּבַתַּלְמוּד מִתְגַּלֶּה בִּבְרִיאָה.** – ב"תלמוד" מתגלה יחוד אור אין סוף ברוך הוא, ב"עולם הבריאה"[14], **דְּחַיְינוּ,** – משמעות הדבר אינו שה"יחוד" מתהווה רק ב"עולם העשיה" או ב"עולם היצירה", ולא בעולמות שלמעלה מהם, שהרי, "מקרא" קדוש יותר מאשר "משנה" (כפי שאנו רואים שמותר להניח חומש על גבי משניות, ולא להיפך), כך גם קדושה יותר "משנה" מאשר "תלמוד", מדוע, איפוא, סדר ההתגלות הוא להיפך – "מקרא" בעולם התחתון ביותר – "עשיה", "משנה" בעולם עליון יותר – "יצירה", וכך הלאה? – אלא משמעות הדבר היא: **שֶׁבַּלִּמּוּד מִקְרָא מִתְפַּשֵּׁט** – ומתגלה, **הַיִּחוּד וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מֵאֲצִילוּת עַד הָעֲשִׂיָּה, וּבְמִשְׁנָה עַד הַיְצִירָה לְבַדָּהּ,** – ולא גם ל"עולם העשיה", כפי שהדבר ב"מקרא", **וּבְתַלְמוּד עַד הַבְּרִיאָה לְבַדָּהּ,** – ולא גם ל"עולם היצירה", כפי שהדבר ב"משנה", **כִּי כֻּלָּן** – גם מקרא, גם משנה וגם תלמוד, הן **בַּאֲצִילוּת.** – והיחוד מתהווה ב"עולם האצילות"; ההבדל מתבטא רק בכך, עד היכן מתפשטים על ידי הלימוד, היחוד וההתגלות של אור אין סוף. **אֲבָל קַבָּלָה אֵינָהּ מִתְפַּשֶּׁטֶת כְּלָל מֵאֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – בלימוד תורת הקבלה, מתהווה ה"יחוד" כולו וההתגלות, ב"עולם האצילות" דוקא, ואין זה מתפשט כלל בעולמות שלמטה מ"עולם האצילות". **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפִרְיֵ עֵץ חַיִּים):** – למדנו, שאהבה ויראה נקראות "גדפין" (כנפיים), מפני שהכנפיים בעוף אינן נחשבות לעיקרו של העוף, תפקידן מתבטא רק בכך שעל ידן פורח העוף למעלה – כך גם ביחס של אהבה ויראה לגבי תורה ומצוות: העיקר הוא (קיומן של) תורה ומצוות, ענינן של אהבה ויראה הוא רק שעל ידן עולות למעלה התורה והמצוות. רבנו הזקן מעיר להלן, שגם אהבה ויראה הן הרי מתרי"ג המצוות, מדוע, איפוא, הן נקראות "גדפין" (כנפיים) בלבד? –

ליקוטי אמרים

הנהה

(או אפילו בעשיה בי"ס דקדושה מקום מצות מעשיות וכן מקרא אבל במשנה מתגלה היחוד ואור אין סוף ברוך הוא ביצירה ובתלמוד בבריא' דהיינו שבלימוד מקרא מתפשט היחוד ואור א"ס ב"ה מאצילו' עד העשיה ובמשנה עד היצירה לבדה ובתלמוד עד הבריאה לבדה כי כולן באצילות אבל קבלה אינה מתפשטת כלל מאצילות לבי"ע כמ"ש בפרע"ח):

ליקוטי אמרים

סוף ברוך הוא והיחוד שהן יצירה ובריאה*
והנה אף דדחילו ורחימו
הם ג"כ מתרי"ג מצות
אעפ"כ נקראין גדפין להיות
כי תכלית האהבה היא
העבודה מאהבה ואהבה
בלי עבודה היא אהבה
בתענוגים להתענג על ה'
מעין עוה"ב וקבלת שכר
והיום לעשות' כתי' ולמחר

(או אפילו בעשיה בי"ס דקדושה מקום מצות מעשיות וכן מקרא אבל במשנה מתגלה היחוד ואור אין סוף ברוך הוא ביצירה ובתלמוד בבריא' דהיינו שבלימוד מקרא מתפשט היחוד ואור א"ס ב"ה מאצילו' עד העשיה ובמשנה עד היצירה לבדה ובתלמוד עד הבריאה לבדה כי כולן באצילות אבל קבלה אינה מתפשטת כלל מאצילות לבי"ע כמ"ש בפרע"ח):

וְהִנֵּה, אַף דְּדַחִילוּ וְרַחֲמוּ – יראה ואהבה, הֵם גַּם כֵּן מֵהַתַּרְי"ג מִצְוֹת, אַף־עַל־פִּי־כֵן נִקְרָאִין – התורה והמצוות, **"גַּדְפִּין",** – כנפיים, **לִהְיוֹת כִּי תַּכְלִית הָאַהֲבָה הִיא הָעֲבוֹדָה מֵאַהֲבָה.** – הרי, אף שגם אהבת ה' היא מצוה, אבל התכלית במצוה זו, היא לא האהבה בשלעצמה, כי אם שהאהבה תביא לעבודת ה'. ומכיוון שהאהבה משמשת כאמצעי לעבודת התורה והמצוות, היא (וכן היראה) נקראת "גדפין" (כנפיים) – כמו הכנפיים שתפקידן לשמש את גוף העוף. **וְאַהֲבָה בְּלִי עֲבוֹדָה,** – אהבה שאיננה מביאה ל"תכלית", לקיום התורה והמצוות, אלא היא "תכלית" לעצמה – **הִיא "אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים",** – מדריגה עליונה ביותר באהבה, להתענג מאלקות, **לְהִתְעַנֵּג עַל ה' מִעֵין עוֹלָם הַבָּא** – ענינו של עולם הבא, הוא הרי "נהנין מזיו

יום רביעי ט"ז ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 110, **והנה אף דדחילו... עד עמ' נו, באריכות:**

14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה בכ"ז, דמקרא מקודש יותר ממשנה (שלכן הדין דמניחין מקרא - חומש - על המשנה, אבל לא להיפך) וכן משנה מתלמוד, והתגלותם, כנ"ל, בהיפך: מקרא בעולם הכי תחתון - עשי', משנה כו'. - אבל הפי' בזה: **דהיינו שבלימוד...**

השכינה" – תענוג מאלקות, ואהבה זו היא מעין התענוג שבעולם הבא, **וְקַבָּלַת שָׂכָר,** – באהבה זו יש גם משום קבלת שכר (ולא ענין של עבודה), כלומר: יש לאותו אדם, כאן למטה בעולם הזה, מעין, משהו, מהשכר שנותנים בעולם הבא עבור עבודה; **וְ"הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", כְּתִיב, וּ"לְמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם"**[15]. – והרי כתוב "היום" לעשותם, "היום" – בעולם הזה הוא הזמן ל"מעשה", ל"עבודה", ו"למחר" – בעולם הבא, ב"גן עדן", הוא הזמן של קבלת שכר. לפיכך, הרי "היום", כאן בעולם הזה, ובזמן של "עבודה" – נוגעת האהבה המביאה ל"עבודה" ולקיום תורה ומצוות. **וּמִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמִדָּה זוֹ, לְטַעֲם מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא,** – "אהבה בתענוגים" שהיא מעין עולם הבא, **אֶלָּא עֲדַיִן נַפְשׁוֹ שׁוֹקֶקָה וְצָמְאָה לַה' וְכָלְתָה אֵלָיו כָּל הַיּוֹם, וְאֵינוֹ מַרְוֶה צְמָאוֹנוֹ** – לאלקות, **כְּמֵי הַתּוֹרָה שֶׁלְּפָנָיו - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁעּוֹמֵד בַּנָּהָר וְצוֹעֵק: "מַיִם! מַיִם"! לִשְׁתּוֹת, כְּמוֹ שֶׁקּוֹבֵל עָלָיו הַנָּבִיא**[16]: **"הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם",** – חכמינו ז"ל מפרשים: "מים" היינו "תורה" – "אין מים אלא תורה"[17] – ואותו "צמא" שהנביא קובל עליו, אינו מתכוון שהוא צמא ללימוד התורה, שהרי אם כך, ירווה בעצמו את צמאונו בלימוד תורה – מדוע, איפוא, קובל עליו הנביא וקורא לו ללמוד תורה? אלא, ה"צמא" כאן מתכוון, שהוא צמא ומקוננת בו אהבה חזקה לאלקות. ועל כך אומר לו הנביא ומצביע שעליו לרווות את צמאונו לאלקות – בלימוד התורה, ובלשון ה"תניא": **כִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ** – של הפסוק "הוי כל צמא", שהצמאון הוא ללימוד התורה, **אֵינוֹ מוּבָן, דְּמִי שֶׁהוּא צָמֵא וּמִתְאַוֶּה לִלְמֹד, פְּשִׁיטָא שֶׁיִּלְמֹד מֵעַצְמוֹ, וְלָמָּה לוֹ** – איפוא, **לַנָּבִיא לְצַעֵק עָלָיו "הוֹי"?** – אלא, משמעות המלה "צמא" כאן, היא, שהוא צמא לאלקות, ולו היתה באהבה כזו (להקב"ה) כשלעצמה, משום "תכלית" – היה יכול להסתפק בעבודת התפילה המביאה את האהבה והצמאון לאלקות; אך, כיוון שה"תכלית" היא ה"עבודה" הבאה מן האהבה – לכן "צועק" הנביא, ומכריז, שבל יסתפק באהבה עצמה, אלא – ילמד תורה, ובכך ירווה את צמאונו לאלקות ויגיע ל"תכלית" האהבה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת:**

ליקוטי אמרים

לקבל שכרם ומי שלא הגיע למדה זו לטעום מעין עוה"ב אלא עדיין נפשו שוקקה וצמאה לה' וכלתה אליו כל היום ואינו מרוה צמאונו במי התורה שלפניו הרי זה כמי שעומד בנהר וצועק מים מים לשתות כמו שקובל עליו הנביא הוי כל צמא למים. כי לפי פשוטו אינו מובן דמי שהוא צמא ומתאווה ללמוד פשיטא שילמוד מעצמו ולמה לו לנביא לצעוק עליו הוי וכמ"ש במ"א באריכות:

יום חמישי י"ז ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נו, פרק מא ברם... עד עמ' 112, ותפילין.

פֶּרֶק מא. כפי שמובא בדף־השער של ספר זה, מבוסס ספר ה"תניא", על הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שקרוב וקל ליהודי לקיים תורה ומצוות עם **הלב**, מתוך אהבת ה' ויראת ה'; **אהבת ה'** היא השורש לקיומן של כל מצוות־התעשה, שלצורך קיומן כראוי, הדבר צריך להיות תוצאה של אהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו להיות דבוק בו – שבגלל כך הוא מקיים מצוה, משום שעל־ידה הוא מתדבק עם הקב"ה; **יראת ה'** היא שורש לקיומן של כל מצוות הלא־תעשה, הימנעותו של יהודי לעבור עבירה, באה מיראתו ופחדו להמרות ציוויו של הקב"ה.

ליקוטי אמרים

פרק מא ברם צריך להיות לזכרון תמיד ראשית העבודה ועיקרה ושרשה. והוא כי אף שהיראה היא שרש לסור מרע והאהבה לועשה טוב. אעפ"כ לא די לעורר האהבה לבדה לועשה טוב ולפחות צריך לעורר תחלה היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל שלא למרוד בממ"ה הקב"ה כנ"ל

בפרקים הקודמים למדנו גם כן שאהבת ה' ויראת ה' הן "כנפיים" (גדפין), על ידן מתעלות התורה והמצוות בספירות העלומות העליונים; כשחסרה בקיום המצוות הכוונה של אהבת ה' ויראת ה' – המצוות הן אז, כגוף בלי נשמה. בפרק מ"א, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שיראת ה' היא **ראשיתה ועיקרה** של עבודת ה', ולמרות שכאמור, אהבת ה' היא שורש קיומן של מצוות־עשה, בכל זאת, לא די ב"אהבת ה'" בלבד לשם קיום מצוות־התעשה, ומן ההכרח לעורר, לשם כך, לכל הפחות, גם דרגה קטנה של "יראת ה'", שכן, יש לשרת את הקב"ה באופן של **עבודה** דוקא (**עבודת** ה'), ככתוב: "**ועבדתם** את ה' אלקיכם", "ואותו **תעבודו**", כמו **עבד** המשרת את אדונו. ובעבודת עבד נדרש ענין היראה. לכן, יראה היא ראשיתה ועיקרה של עבודה (ובאהבת ה' ויראת ה' – יראה קודמת לאהבה). **בְּרם, צָרִיךְ לִהְיוֹת לְזִכָּרוֹן תָּמִיד** – ולתשומת לב מתמדת את **רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה** – עבודת ה', **וְעִקָּרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ. וְהוּא, כִּי אַף שֶׁהַיִּרְאָה הִיא שֹׁרֶשׁ לְ"סוּר מֵרַע"** – למרות שיראת ה' היא השורש להימנעות מעשיית רע, שלא לעבור על מצות לא־תעשה, **וְהָאַהֲבָה** – היא שורש, **לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב",** – לקיום מצוות־עשה, **אַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא דַי לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה לְבַדָּהּ לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב",** – גם לשם קיומן של מצוות־התעשה, לא די ליהודי לעורר בקרבו "אהבת ה'" בלבד, ואילו "יראת ה'" תישאר חבויה עמוק בלבו; **וּלְפָחוֹת צָרִיךְ** – לשם קיום המצוות, **לְעוֹרֵר תְּחִלָּה הַיִּרְאָה הַטִּבְעִית הַמְסֻתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל,** – המביאה, **שֶׁלֹּא לִמְרֹד בְּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־**

ראה תו"א יז, רע"א". **15.** עירובין כב, א. **16.** ישעי' נה, א. **17.** בבא קמא יז, א.

בָּרוּךְ־הוּא, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, – שבלב כל יהודי ישנה יראה מסותרת טבעית – פחד שלא להמרות ציוויו של הקב"ה. יראה זו לכל הפחות, עליו לעורר כדי לקיים "ועשה טוב", כלומר: לאמיתו של דבר, על יהודי לעורר יראה מהקב"ה על ידי התבוננות בגדלות ה', אך אם אין בכוחו להגיע לכך – עליו, לכל הפחות, לעורר את היראה הטבעית המסותרת בלבו, שלשם כך לא נדרש ממנו להתעמק בגדלות ה', באותה מדה שהדבר נדרש, כשהוא רוצה לעורר את המדריגה העליונה יותר שביראה (על ידי התבוננות).

שֶׁתְּהֵא – יראה זו, **בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ אוֹ מֹחוֹ עַל כָּל פָּנִים.** – גם בהתעוררות יראה זו, ישנם שני אופנים: א) הוא מעורר את היראה עד לידי הרגשתה בלבו. ("בהתגלות לבו"). ב) אין בכוחו לעורר יראה זו בהרגשת הלב, אלא, שתהא מורגשת במוחו ובמחשבתו בלבד ("מוחו על־כל־פנים"), **דְּהַיְנוּ** – כיצד מעורר אדם בקרבו יראה זו? – על ידי שהוא מביא את עצמו **לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ עַל־כָּל־פָּנִים** – כדי לעורר יראת ה' בהתגלות בלב – יש להתבונן מתוך העמקת **הדעת**, ואילו אם אין בכוחו של אדם להגיע לכך – עליו לפחות להתבונן במחשבתו, בלי העמקת הדעת, **בְּגֶדֶל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּמַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר הִיא** – מלכותו, היא, **"מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים"** - **עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים,** – וככל שגדולה יותר מלכותו של מלך, היא מעוררת יותר מורא ופחד מהמלך, **וְאִיהוּ "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין"** – הקב"ה "ממלא" את כל העולמות ומחיה אותם בחיות פנימית. חיות **זו** אפשר שתהא מורגשת בנבראים, והנבראים אפשר שתהיה להם השגה והבנה בחיות אלקית **זו, וְ"סוֹבֵב כָּל עָלְמִין",** – והקב"ה "סובב" כל העולמות, הוא מחיה אותם גם בחיות שאינה מורגשת בנבראים ואין ביכולת הנבראים להשיג חיות **זו; וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "הַלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא",** – אומר הקב"ה, **וּמַנִּיחַ הָעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים** – הקב"ה "מניח" את הנבראים של העולמות העליונים והתחתונים, כלומר, כל אלה אינם מהווים תכלית הבריאה, ואין הקב"ה מייחד מלכותו עליהם, שייקרא אלקה ומלך **שלהם**, אלא, **וּמְיַחֵד מַלְכוּתוֹ עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּכְלָל,** – שכן, הקב"ה נקרא "מלך ישראל", **וְעָלָיו בִּפְרָט,** – מייחד הקב"ה את מלכותו, **כִּי חַיָּב אָדָם לוֹמַר[1]: בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם,** – כל כוונת הבריאה, שהיא כדי שהקב"ה יהיה מלך, הרי זה "בשבילי", שיהיה מלך עלי, ובפשטות – האמת אכן כך היא, שכן, כל ישראל הם הרי קומה אחת שלימה, כמו גוף אחד, המכיל אברים שונים – הרי כל אבר נוגע לגוף כולו, וכשאדם הוא חס־ושלום בעל מום, ביד או ברגל, מהווה הדבר פגם בכל הגוף, כולל הראש – כך גם ביחס למה שהקב"ה מייחד מלכותו על **עם** ישראל, הרי כאשר חסר משהו ביהודי אחד – חסר בקומת כלל ישראל כולה. ענין זה, שהקב"ה מייחד מלכותו עליו בפרט, מטיל על היחיד יתר אחריות ויתר קבלת עול מלכות שמים – ובפרט לפי ביאורו של הרבי שליט"א (בשיחתו הנדפסת בסוף פרק זה), הרי זה חל עליו **במיוחד** בתור יחיד. **וְהוּא גַּם הוּא מְקַבֵּל עָלָיו** – מצדו, **מַלְכוּתוֹ, לִהְיוֹת מֶלֶךְ עָלָיו,** – שהקב"ה יהיה מלך עליו, **וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּכָל מִינֵי עֲבוֹדַת עֲבָד,** – בענין זה עליו להתעמק במחשבתו, כדי לקבל על עצמו עול מלכות שמים. שכן, יהודי בכלל צריך שיהיה לו עול מלכות שמים ולהיות נכון לעשות רצון הקב"ה, כמו עבד שעושה רצון אדונו. להלן מסביר רבנו הזקן, שהתבוננות זו (כדי לעורר את היראה הטבעית במוחו כו') צריכה להיות לא רק שהקב"ה מייחד עליו מלכותו באופן כללי – כי אם, יתירה מזו, **ובלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולא רק מייחד מלכותו בכללות כ"א עוד זאת": **"וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו"**[2], **וּ"מְלֹא כָל הָאָרֶץ** – הוא רק, **כְּבוֹדוֹ",** וּמַבִּיט עָלָיו, – לא זו בלבד שהקב"ה נמצא בכל מקום ורואה כל דבר, אלא, הוא מביט עליו באופן מיוחד, **וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב** – הקב"ה בוחן רגשותיו ורעיונותיו הפנימיים של האדם, **אִם עוֹבְדוֹ כָּרָאוּי, וְעַל כֵּן צָרִיךְ** – האדם, **לַעֲבֹד לְפָנָיו בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה,** – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לא רק כזה שנמצא במדינת המלך, כי אם", **כְּעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.** – כמי שעומד בעצמו לפני מלך. **וְיַעֲמִיק** – ויתעמק, **בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ וְיַאֲרִיךְ בָּהּ כְּפִי יְכֹלֶת הַשָּׂגַת מֹחוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, וּכְפִי הַפְנַאי שֶׁלּוֹ,** – שיש ביכולתו להקדיש להתבוננות זו. שעתה של התבוננות זו, היא: **לִפְנֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה, אוֹ הַמִּצְוָה, כְּמוֹ** – למשל, **לִפְנֵי לְבִישַׁת טַלִּית וּתְפִלִּין.** – **לפני** שהוא עוסק בעבודת ה', בלימוד תורה או בקיום מצוות, יתעמק בהתבוננות האמורה, כדי שה"עבודה" שהוא עומד לעשות תהיה מתוך יראת ה' שהוא יעורר בקרבו על ידי התבוננות. להלן מסביר רבנו הזקן ענין נוסף של התבוננות, שאיננה התבוננות כללית שצריכה להיות כאמור **לפני** עבודת ה' **בכלל** – כי אם התבוננות פרטית, לפני עשותו מצוה פרטית – התבוננות **זו** קשורה בתוכנה וחידושה של כל מצוה, והשפעתה על נפשו.

ליקוטי אמרים

שתהא בהתגלות לבו או מוחו עכ"פ דהיינו להתבונן במחשבתו עכ"פ גדולת א"ס ב"ה ומלכותו אשר היא מלכות כל עולמים עליונים ותחתונים ואיהו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכמ"ש הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ומניח העליונים ותחתונים ומייחד מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט כי חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם והוא גם הוא מקבל עליו מלכותו להיות מלך עליו ולעבדו ולעשות רצונו בכל מיני עבודת עבד. והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי. ועל כן צריך לעבוד לפניו באימה וביראה בעומד לפני המלך ויעמיק במחשבה זו ויאריך בה כפי יכולת השגת מוחו ומחשבתו וכפי הפנאי שלו לפני עסק התורה או המצוה כמו לפני לבישת טלית ותפילין

---

1. ירמי' כו, כד. **2.** סנהדרין פרק ד, משנה ה. **3.** בראשית כח, יג.

יום שישי י"ח ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 112, וגם יתבונן איך... עד עמ' נז, ליודעים:

וְגַם יִתְבּוֹנֵן, אֵיךְ שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין" וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", הוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שהרצון העליון הוא מקור חיות כל העולמות, המחיה אותם באופן של "סובב" ו"ממלא" – ורצון זה, הוּא מְלֻבָּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת וְחָכְמַת הַתּוֹרָה, – אותיות התורה הנאמרות על ידו, וחכמת התורה שהוא מבין – בהן, מלובש רצון הקב"ה, כפי שלמדנו בפרק ד', שהרצון העליון התלבש באותיות הדיו שנכתבו על קלף של ספר תורה ובחכמת התורה – מה שחכמת התורה מחייבת שהדבר כשר או פסול, בכך גלום הרצון העליון, כך רוצה הקב"ה שדבר זה יהיה כשר או פסול – וכשאדם מתבונן לפני עסקו בתורה יתעמק בכך, איך שאור אין סוף ברוך הוא (הרצון העליון), מלובש באותיות ובחכמת התורה שהוא עומד ללמוד, אוֹ בְּצִיצִית וּתְפִלִּין אֵלּוּ, – אם ההתבוננות היא לפני שהוא עומד ללבוש ציצית או להניח תפילין – יתבונן איך שהרצון העליון מלובש בציצית ובתפילין אלו שהוא עומד ללבוש – שכן, זהו רצונו של הקב"ה, שיהודי ילבש ציצית ויניח תפילין, וּבְקִרְיָאתוֹ – בקריאת ולימוד התורה שלו, כאשר ההתבוננות היא לפני עסקו בתורה, אוֹ בְּלִבְיָשָׁתוֹ – ציצית ותפילין, של המתבונן לפני לבישה זו, הוּא מַמְשִׁיךְ אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ עָלָיו, הֶחָיְנוּ עַל "חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל" שֶׁבְּתוֹךְ גּוּפוֹ, – על נפשו האלקית, המחיה את גופו שהיא חלק אלקה ממעל, וזאת כדי, לְבַלֵּל וְלִבְטֵל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ. – זו תהיה פעולת התורה שהוא לומד והציצית שהוא לובש, על נפשו האלקית בכלל, וביתר פירוט הרי פעולת הנחת תפילין על כוחות הנפש האלקית, היא, כפי שנלמד מיד, על המוח והלב – וְדֶרֶךְ פְּרָט, – באופן מפורט, תהיה הפעולה על נפשו: בִּתְפִלִּין – על ידי התפילין שהוא מניח, תהיה הפעולה, לְבַטֵּל וְלִכְלֵל בְּחִינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בִּבְחִינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמַּלְבָּשׁוֹת דֶּרֶךְ פְּרָט בְּפָרָשִׁיּוֹת: "קַדֵּשׁ", "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ", – בפרשיות "קדש" ו"והיה כי יביאך" שבתפילין, מלובשות חכמתו ובינתו של אין סוף ברוך הוא: בפרשת "קדש" – חכמה, ובפרשת "והיה כי יביאך"[4]; בינה; וחכמתו ובינתו של האדם המניח את התפילין, נכללות ובטלות בחכמתו ובינתו של אין סוף ברוך הוא שבשתי פרשיות אלו. דְּהַיְנוּ – במה מתבטאת ונראית התכללותן וביטולן של חכמתו ובינתו? – הרי זה, שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ, – שישתמש בחכמתו ובינתו לתורה ומצוות בלבד, להבין את התורה וגדלות ה' וכו'; וְכֵן לְבַטֵּל וְלִכְלֵל בְּחִינַת הַדַּעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, – החלק השלישי שבמוח, הַכּוֹלֵל – מוח הדעת כולל בתוכו, חֶסֶד וּגְבוּרָה, שֶׁהֵן יִרְאָה וְאַהֲבָה שֶׁבְּלִבּוֹ, – מוח הדעת כולל אותן ועל־ידו הן נוצרות. שכן, על ידי התקשרות והתעמקות מוח ה"דעת" בגדולת ה' – נוצרות המדות יראת ה' ואהבת ה' – כפי שלמדנו בסוף פרק ג. – ותפקידו של אדם למסור את כוח ה"דעת" שבנפשו, בִּבְחִינַת דַּעַת הָעֶלְיוֹן – בבחינת ה"דעת" שלמעלה, הַכּוֹלֵל חֶסֶד וּגְבוּרָה, הַמַּלְבָּשׁ – הדעת העליון מלובש, בְּפָרָשִׁיּוֹת: "שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ", וְהֵינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ[5]: – שהכוונה בשעת הנחת תפילין, צריכה להיות: לְשַׁעְבֵּד הַלֵּב וְהַמֹּחַ כוּ'; – להקב"ה. זוהי פעולת מצות תפילין על הנפש האלקית בכלל ועל כוחות השכל והמדות שלה בפרט. וּבְעָטִיפַת צִיצִית, יְכַוֵּן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֹהַר: לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר הִיא – למרות שמלכותו היא, "מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" וְכוּ', – אף על פי כן[6] יכוון ויפעול, לְיַחֲדָהּ – את מלכותו יתברך, עָלֵינוּ עַל יְדֵי מִצְוָה זוֹ, – של לבישת ציצית, המסוגלת במיוחד להמשיך עלינו קבלת מלכות שמים. וְהוּא כְּעִנְיַן "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ"[7]. – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שפי'[8] – שלפני השימה אין לו מלך ועתה הוא משים ע"ע מלך". כלומר: לפני שהוא שם על עצמו מלך, אין לו מלך, ועכשיו הוא שם על עצמו מלך. וַאֲזַי, – כשהוא יתבונן בהאמור, אַף אִם בְּכָל זֹאת לֹא תִפֹּל עָלָיו אֵימָה וָפַחַד בְּהִתְגַּלּוּת

ליקוטי אמרים

וגם יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלובש באותיו' וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלובשות דרך פרט בפ' קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלובש בפ' שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו' ובעטיפת ציצית יכוין כמ"ש בזהר להמשיך עליו מלכותו ית' אשר היא מלכות כל עולמים וכו' ליחדה עלינו ע"י מצוה זו והוא כענין שום תשים עליך מלך ואזי אף אם בכל זאת לא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו מ"מ מאחר

---

4. "כמבואר בארוכה בדרושי תפילין שבפע"ח, בסידור (שעם מאמרי החסידות), באמרי בינה וכו'" - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** **5.** אורח חיים סימן כה, סעיף ה. **6.** "כנ"ל בראש הפרק" - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** **7.** דברים יז, טו. **8.** ראה לקוטי תורה מסעי צ, ד.

לִבּוֹ, – לפני הקב"ה, **מִכָּל־מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּמַמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּהִתְנַהֲלוּת מַחֲשַׁבְתּוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ, וְקַבָּלָה זוֹ** – שמקבל על עצמו עול מלכות שמים ומורא ופחד מהקב"ה, **הִיא** – הרי, **אֲמִתִּית בְּלִי שׁוּם סָפֵק, שֶׁהֲרֵי הִיא** – קבלה זו, **טֶבַע נַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לִמְרֹד בַּמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ יִתְבָּרֵךְ** – בהקב"ה **הֲרֵי הַתּוֹרָה שֶׁלִּימֵד אוֹ הַמִּצְוָה שֶׁעָשָׂה מֵחֲמַת קַבָּלָה זוֹ** – של מלכות שמים, **וּמֵחֲמַת הַמְּשָׁכַת הַיִּרְאָה שֶׁבְּמֹחוֹ, נִקְרָאוֹת** – תורה ומצוות אלו, **בְּשֵׁם "עֲבוֹדָה"**, – עבודה שלימה **שְׁלֵמָה"**, היא דוקא זו שבאה מתוך יראה הבא מהקב"ה, כפי שנלמד להלן – **כְּכָל עֲבוֹדַת הָעֶבֶד לַאדוֹנוֹ וּמַלְכּוֹ.** – שהיא באה מתוך יראה. כל האמור הוא, כשאדם מעורר בקרבו, לפחות, דרגה קטנה של יראה, גם אם זה במחשבה בלבד, ובירא זו הוא לומד תורה ומקיים מצוות. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם לוֹמֵד וּמְקַיֵּם הַמִּצְוָה בְּאַהֲבָה לְבַדָּהּ,** – בלי יראה כלל, **כְּדֵי לְדַבְּקָהּ בּוֹ** – יתברך, **עַל יְדֵי תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו - אֵינָהּ נִקְרֵאת** – עבודה זו, **בְּשֵׁם עֲבוֹדַת הָעֶבֶד, וְהַתּוֹרָה** – הרי, **אָמְרָה[9]: "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגוֹ'"**, – הרי שנאמר **"ועבדתם"**, לשון **עבודה**, כמו עבודת עבד, שהיא מתוך יראה, **"וְאוֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וְגוֹ'"**[10]; – גם כן לשון **עבודה**, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר [פָּרָשַׁת בְּהַר]: "כְּהַאי תּוֹרָה דְּיַהֲבִין עֲלֵיהּ עַל בְּקִדְמִיתָא בְּגִין לְאַפָּקָא מִנֵּיהּ טַב לְעָלְמָא כו'**, – כאותו שור ששמים עליו עול בתחילה, כדי להפיק ממנו טוב לעולם, **הָכִי נָמֵי אִצְטְרִיךְ לְבַר נַשׁ לְקַבָּלָא עֲלֵיהּ עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּקַדְמִיתָא כו'**, – כך צריך גם האדם לקבל על עצמו בתחילה עול מלכות שמים (ולאחר מכן לעסוק בעבודת ה'), **וְאִי הַאי לָא אִשְׁתַּכַּח גַּבֵּהּ - לָא שַׁרְיָא בֵּיהּ קְדֻשָּׁה כו'"**; – ואם אין בו קבלת עול מלכות שמים, אינה שורה בו קדושה. **[וּבְרַעְיָא מְהֵימְנָא שָׁם דָּף קיא עַמּוּד ב]** – נאמר: **שֶׁכָּל אָדָם צָרִיךְ לִהְיוֹת** – בעבודת ה', **בְּשָׁתֵּי בְּחִינוֹת, וּמַדְרֵגוֹת, וְהֵן: בְּחִינַת "עֶבֶד" וּבְחִינַת "בֵּן".** – **עבד** – שעבודתו היא מתוך יראה, הוא ירא מאדונו, כך על האדם לעבוד את ה' מתוך יראה; **בן** – עושה למען אביו מתוך אהבה, כך, על האדם להיות בבחינת בן ולעבוד את ה' מתוך אהבה. **וְאַף דְּיֵשׁ** – מדריגה של **"בֵּן" שֶׁהוּא** – בד בבד, **גַּם בֵּן "עֶבֶד", חֲדֵי אִי אֶפְשָׁר לְבָא לְמַדְרֵגָה זוֹ בְּלִי קְדִימַת הַיִּרְאָה עִלָּאָה, כַּיָּדוּעַ לַיּוֹדְעִים.** – כלומר: גם מדריגה **זו** של בן (שהוא עבד), קדמה לה יראה. – על כל פנים רואים אנו שגם כשישנה לאדם אהבת ה', אלא שחסרה לו יראת ה', אין בכך משום קיום תורה ומצוות, באותה מדה שהתורה קוראת בשם "עבודה"; וכשאין ביכולת האדם ליצור הרגשת יראה מהקב"ה בלבו – יעורר לכל הפחות יראה במוחו ומחשבתו, ששם, לכל הפחות, **ירגיש** יראה זו. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מי שאינו מסוגל לעורר אפילו במוחו יראה מוחשית ומורגשת – בכל זאת, כיוון שהוא מתעמק בדברים האמורים, וכוונתו בשעת לימודו תורה וקיומו מצוות היא כדי לשרת את הקב"ה, את המלך, יש כבר בכך משום עבודה אמיתית.

ליקוטי אמרים

שמקבל עליו מלכות שמים וממשיך עליו יראתו ית' בהתגלות מחשבתו ורצונו שבמוחו וקבלה זו היא אמיתית בלי שום ספק שהרי היא טבע נפשות כל ישראל שלא למרוד במלך הקדוש ית' הרי התורה שלומד או המצוה שעושה מחמת קבלה זו ומחמת המשכת היראה שבמוחו נקראות בשם עבודה שלימה ככל עבודת העבד לאדונו ומלכו משא"כ אם לומד ומקיים המצוה באהבה לבדה כדי לדבקה בו על ידי תורתו ומצותיו אינה נקראת בשם עבודת העבד והתורה אמרה ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' ואותו תעבודו וגו' וכמ"ש בזהר [פ' בהר] כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מיניה טב לעלמא כו' הכי נמי אצטריך לב"נ לקבלא עליה עול מלכות שמים בקדמיתא כו' ואי האי לא אשתכח גביה לא שריא ביה קדוש' כו' [ובר"מ שם ד' קי"א ע"ב] שכל אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות והן בחי' עבד ובחי' בן ואף דיש בן שהוא ג"כ עבד הרי אי אפשר לבא למדרגה זו בלי קדימת היראה עילאה כידוע ליודעים:

יום שבת קודש י"ט ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נז, והנה אף מי... עד עמ' 114, כנ"ל.

וְהִנֵּה, אַף מִי שֶׁגַּם בְּמֹחוֹ וּבְמַחֲשַׁבְתּוֹ אֵינוֹ מַרְגִּישׁ שׁוּם יִרְאָה וּבוּשָׁה, – שהתבוננות האמורה – כיצד מייחד הקב"ה את מלכותו עליו, ויתירה מזו – איך הקב"ה "עומד" עליו ומביט אם הוא עובדו כראוי וכו' – איננה מעוררת בו הרגשת היראה, גם לא במוחו ומחשבתו בלבד, וסיבת הדבר היא – **מִפְּנֵי פְּחִיתוּת עֶרֶךְ נַפְשׁוֹ מִמְּקוֹר חֲצְבָהּ, מִמַּדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דְּי' סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה,** – שמקור נפשו הוא מהעולם התחתון ביותר, "עולם העשיה", ובעולם זה עצמו – מהמדריגות התחתונות ביותר בעשר הספירות שבו – ומשום כך, אין ביכולתו לגלות בקרבו הרגש אלקי,

ליקוטי אמרים

והנה אף מי שגם במוחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום יראה ובושה מפני פחיתות ערך נפשו ממקור חוצבה ממדרגות תחתונו' די"ס דעשיה אעפ"כ מאחר שמתכוין

---

9. שמות כג, כה. *10.* דברים יג, ה.

של יראה אלקית, גם לא במוחו, **אַף עַל פִּי כֵן, מֵאַחַר שֶׁמִּתְכַּוֵּן בַּעֲבוֹדָתוֹ** – בקיום תורה ומצוות, **כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת הַמֶּלֶךְ** – את הקב"ה, שהוא המלך שלו, **הֲרֵי זוֹ עֲבוֹדָה גְּמוּרָה,** – לא חסר מאומה במה ששייך ל"עבודה" – קיומו תורה ומצוות הוא באופן ההולם את התואר "עבודה", **כִּי הַיִּרְאָה וְהָעֲבוֹדָה** – יראה, ועבודת השי"ת, **נֶחְשָׁבוֹת לִשְׁתֵּי מִצְוֹת** – נפרדות, **בְּמִנְיַן תַּרְי"ג,** – 613 מצוות, **וְאֵינָן מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ.** – ולמרות שאין הוא מקיים מצות היראה, שכן, על היראה להיות מורגשת בלב, או לכל הפחות במוח – בכל זאת, אין בכך משום עיכוב בקיום מצות עבודת ה', בלומדו תורה ובקיומו מצוות כדי לשרת את הקב"ה שהוא המלך שלו. ורבנו הזקן ממשיך ואומר יתר על כן שלמרות שאין הוא מרגיש את היראה גם לא במוחו,

ליקוטי אמרים

בעבודתו כדי לעבוד את המלך הרי זו עבודה גמורה כי היראה והעבודה נחשבות לשתי מצות במנין תרי"ג ואינן מעכבות זו את זו. ועוד שבאמת מקיים גם מצות יראה במה שממשיך היראה במחשבתו כי בשעה ורגע זו עכ"פ מורא שמים עליו עכ"פ כמורא בשר ודם הדיוט לפחות שאינו מלך המביט עליו שנמנע בעבורו מלעשות דבר שאינו הגון בעיניו שזו נק' יראה כמו שאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם כו' תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם כו' רק שיראה זו נקראת יראה תתאה ויראת חטא שקודמת לחכמתו ויראה עילאה הוא ירא בושת כו' דאית יראה ואית יראה כו' אבל בלי יראה כלל לא פרחא לעילא באהבה לבדה כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד דדחילו ורחימו הן תרין גדפין [כמ"ש בתיקונים] וכן היראה היא

אך מכיוון שהוא מתעמק בענינים שעליהם לעורר יראה, ובמחשבתו הוא **מהרהר** בענינים של יראה – הוא אף מקיים בכך מצות יראה. **וְעוֹד,** – יתירה מזו, **שֶׁבֶּאֱמֶת מְקַיֵּם גַּם מִצְוַת יִרְאָה** – לא רק מצות ה"עבודה", **בְּמַה** – על ידי, **שֶׁמַּמְשִׁיךְ הַיִּרְאָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ,** – שבמחשבתו הוא **מהרהר** אודות יראה זו ומנסה לעורר אותה, **כִּי בְּשָׁעָה וְרֶגַע זוֹ עַל־כָּל־פָּנִים מוֹרָא שָׁמַיִם עָלָיו, עַל־כָּל־פָּנִים כְּמוֹרָא בָּשָׂר וָדָם הֶדְיוֹט לְפָחוֹת שֶׁאֵינוֹ מֶלֶךְ, הַמַּבִּיט עָלָיו, שֶׁנִּמְנַע בַּעֲבוּרוֹ מִלַּעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן בְּעֵינָיו,** – כשמישהו מסתכל עליו, גם אם הוא איננו מלך, כי אם בשר ודם פשוט – מונעת אותו הסתכלות זו לעשות דברים בלתי הוגנים – באותה מדה הוא מונע את עצמו, בשעה שהוא מהרהר בעניני אותה יראה, מלעשות דבר המנוגד לרצון הקב"ה, **שֶׁזּוֹ** – ביטוי פשוט זה של מורא, **נִקְרֵאת יִרְאָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו[11]: "יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּהֵא מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמוֹרָא בָּשָׂר וָדָם כּוֹ'**, – וכשתלמידיו שאלוהו: האם אין מורא נעלה מכך? – ענה: **תְּדַעוּ כְּשֶׁאָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יִרְאֵנִי אָדָם כּוֹ'".** – הרי, שמורא כזה מפני הקב"ה יעצור בכם מלעבור עבירות. על כל פנים, אנו רואים, שזה נקרא **מורא** שמים – יראה, מכיוון שזה מונע מלעבור עבירה, באותה מדה שהמורא שלו מבשר ודם מונע ממנו עשיית דברים בלתי רצויים. הרי, שהוא מקיים גם מצות היראה, בכך שהוא ממשיך יראה זו במחשבתו על ידי התבוננות. **רַק שֶׁיִּרְאָה זוֹ נִקְרֵאת "יִרְאָה תַּתָּאָה"** – "יראה תחתונה" וכן **וְ"יִרְאַת חֵטְא"** – לא "יראת ה'" או "יראת אלקים", כי אם "יראת חטא" – הוא ירא לעבור עבירה, ויראה זו היא **שֶׁקּוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ[12],** – היא משמשת כהקדמה ל"חכמה", שהיא קיומן של תורה ומצוות (כי "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים"[13], ולכן נקראים המעשים הטובים של קיום התורה והמצוות, בשם "חכמה"), הרי יראה זו, עליה אנו לומדים בעת, היא הקדמה ל"חכמה" – לקיום התורה והמצוות (שכן, אנו לומדים[14]: "אם אין חכמה אין יראה"[15], ש"חכמה" היא הקדמה ל"יראה", ומאידך אנו לומדים ש"אם אין יראה אין חכמה", ש"יראה" היא הקדמה ל"חכמה", מכאן שישנן שתי מדריגות ביראה: א) "יראה תתאה" – יראה תחתונה, והיא משמשת כהקדמה לקיום תורה ומצוות, הנקרא "חכמה", ועל כך נאמר "אם אין יראה אין חכמה". ב) "יראה עילאה" – יראה עליונה, יראה זו באה **אחרי** קיומן של תורה ומצוות, ועל כך נאמר "אם אין חכמה אין יראה") ואילו **וְ"יִרְאָה עִלָּאָה" הוּא "יְרֵא בֹּשֶׁת" כּוֹ',** – היראה העליונה היא יראה המבוססת על הבושה שלו מפני גדלות ה', **דְּאִית יִרְאָה וְאִית יִרְאָה כּוֹ'.** – יש יראה ויש יראה. כאמור ישנן שתי מדריגות ביראה, יראה המביאה לקיום תורה ומצוות, ויראה הנוצרת על ידי קיום תורה ומצוות. **אֲבָל בְּלִי יִרְאָה כְּלָל** – אם אין אפילו "יראה תתאה" **לֹא פָרְחָא לְעֵילָא** – אין עבודתו בקיום תורה ומצוות, "פורחת" (עולה) למעלה, **בְּאַהֲבָה לְבָדָהּ,** – אם הוא מקיים תורה ומצוות מתוך אהבת ה' בלבד, אין אהבה זו מעלה את התורה והמצוות למעלה בספירות העליונות, **כְּמוֹ שֶׁהָעוֹף אֵינוֹ יָכוֹל לִפְרֹחַ בְּכָנָף אֶחָד[16], דְּדַחִילוּ וְרַחִימוּ הֵן תְּרֵין גַּדְפִּין** – שכן, יראה ואהבה הן שתי כנפיים, **[כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים].** – ב"תיקוני זוהר" – ששתי הכנפיים ("גדפין") של אהבה ויראה, מעלות את התורה והמצוות (הנעשות על ידן) לספירות העולמות העליונים, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים. אך, כשחסרה ההתעוררות של יראת ה', והוא מקיים מצוות מתוך אהבה בלבד – הרי שקיימת כאן "כנף" אחת בלבד, וב"כנף" אחת אין ביכולת התורה

---

11. ברכות כח, ב. **12.** ראה אבות פרק ג משנה ט. **13.** ברכות יז, א. **14.** ראה בתחילת פרק מג באריכות. **15.** אבות פרק ג משנה יז. **16.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ במדרש הובא בתוד"ה כנפי' (שבת מט, א) 'פורחת באחת' - הרי בשעת מעשה יש להם גם כנף שני, וכהסיום 'ונינוחת באחת' - משא"כ בנידו"ד שאין לו אלא כנף אחד. ולגירסת ופירוש המת"כ (לט, ח) צ"ל פריחה במקצת - גם בכנף הב', לפי שא"א לפרוח באחד".

והמצוות לעלות למעלה. **וְכֵן הַיִּרְאָה לְבַדָּהּ** – בלי אהבה, **הִיא כְּנָף אֶחָד, וְלָא פָּרְחָא בָּהּ לְעֵילָּא,** – העבודה מתוך יראה לבדה, אינה "פורחת" (עולה) למעלה, **אַף שֶׁנִּקְרֵאת "עֲבוֹדַת עֶבֶד"**. – שכן, העבודה הרי נעשית מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו, אך, בכל זאת, אין די ב"עבודת עבד", **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם כֵּן בְּחִינַת "בֵּן",** – עבודה מתוך אהבה, הנקראת בחינת "בן", שכן בן עושה למען אביו מתוך אהבה – **לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה הַמְּטֻבַּעַת עַל־כָּל־פָּנִים** – להקב"ה, **הַמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ, שֶׁתִּהְיֶא בְּהִתְגַּלּוּת מֹחוֹ עַל־כָּל־פָּנִים, לְזָכֹר אַהֲבָתוֹ לַה' אֶחָד בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּבִרְצוֹנוֹ, לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – זכרון אהבתו המסותרת, תעורר בו את הרצון להיות דבוק בהקב"ה; **וְזֹאת תִּהְיֶה כַּוָּנָתוֹ בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה אוֹ הַמִּצְוָה הַזּוֹ,** – שהוא עומד להתעסק בהן: **לְדָבְקָה בּוֹ** – בהקב"ה, **נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוֹנִית וּלְבוּשֵׁיהֶן, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – כפי שלמדנו, שהעסק בתורה ומצוות פועל על הנפש האלקית ועל הנפש החיונית ולבושיהן, שתהיינה דבוקות בהקב"ה. הרי, שבעבודתו של יהודי צריכות להיות שתי הבחינות: בחינת "עבד" – העובד את הקב"ה מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו, ובחינת "בן" – העושה למען אביו מתוך אהבה. למדנו שכוונתו של יהודי בשעת קיומו תורה ומצוות, צריכה להיות, כדי לדבק את נפשו בהקב"ה, – ורבנו הזקן ממשיך ומוסיף, יהודי הרי צריך להכליל את עצמו ב"כלל ישראל", ולכן עליו לשאוף ולכוון בעבודתו, לא רק **שנפשו** תהיה דבוקה בהקב"ה, אלא שגם מקור נפשו ומקור נפשות **כל** ישראל – יהיה דבוק בהקב"ה, על ידי כך מייחדים, כלומר – מאחדים ומדבקים את קודשא בריך הוא (הקב"ה) ושכינתיה (ושכינתו), שכן "קודשא בריך הוא" הוא מקור התורה והמצוות, ו"שכינה" היא מקור נפשות כל ישראל – זהו פירוש הנוסח "לשם יחוד" שאומרים לפני קיום מצוה, שיהיה "יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה" וזאת "בשם כל ישראל" – "שפי" – והיחוד (עשיית המצוה) הוא בשם כל ישראל – וע"פ הנ"ל מובן ההכרח בזה, כיון שצ"ל היחוד עם שכינת' שהיא מקור נפשות **כל** ישראל" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** כלומר: משמעות "בשם כל ישראל" היא, שהיחוד (זאת אומרת: מעשה המצוה) הוא בשם כל ישראל – שעשיית המצוה היא בשביל ובשם כל כלל ישראל, מכיון שהיחוד, ההתייחדות וההתאחדות (של קודשא בריך הוא), הנוצרת על־ידי קיום המצוה הוא עם "שכינתיה" (השכינה שלו), שהיא מקור **כל** ישראל.

ליקוטי אמרים

כנף אחד ולא פרחא בה לעילא אף שנק' עבודת עבד וצריך להיות ג"כ בחי' בן לעורר האהבה הטבעית עכ"פ המסותרת בלבו שתהא בהתגלות מוחו עכ"פ לזכור אהבתו לה' אחד במחשבתו וברצונו לדבקה בו ית' וזאת תהיה כוונתו בעסק התורה או המצוה הזו לדבקה בו נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כנ"ל.

המשך ביאור למס' עירובין ליום חמישי עמ' א

שפת הבור מותר לטלטל ביניהם. משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרך רבי אלעזר להשמיענו דין זה, אלא לחדש **שֶׁאַף עַל גַּב דְּקָא בָּקְעֵי בָּהּ רַבִּים** – שרבים עוברים בין הדיומדין בכל אופן נחשב כמחיצות.

מקשה הגמרא: **וּמַאי קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא אַתּוּ רַבִּים וּמְבַטְּלֵי מְחִיצָתָא** – שאין הרבים העוברים בין הדיומדין מבטלים אותם מלהיות מחיצה. **הָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר חֲדָא זִימְנָא** – והרי רבי אלעזר כבר אמר פעם אחת דין זה. **דְּתָנַן** (להלן כב.) גבי היתר הפסים, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הָיְתָה דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים מַפְסֵקְתָּן** – מפסיקה בין הדיומדין, שאין שם דרך אחרת אלא ביניהם, **יְסַלְּקֶנָּה** לדרך הרבים **לְצַדָּדִין,** משום שדריסת הרבים מבטלת המחיצות. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ צָרִיךְ.** ושנינו עליה בגמרא, **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ כָּאן הוֹדִיעֲךָ הַתְּנָא** [–חכמים], **כַּמָּה גְּדוֹל כֹּחָן שֶׁל מְחִיצוֹת,** שאינן מתבטלות משום מעבר הרבים ביניהן. משיבה הגמרא: **אִי מֵהָתָם** – אילו מדברי רבי אלעזר על המשנה שם, **הֲוָה אֲמִינָא 'כָּאן' וְלֹא סְבִירָא לֵיהּ** – רבי אלעזר אומר על דברי חכמים שכאן הודיעו כוחן של מחיצות, אך הוא עצמו אינו סובר כן. **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיע לנו רבי אלעזר, שהזורק לפסי ביראות בשבת חייב על אף שעוברים שם רבים, ומכך אנו יודעים ש'כָּאן' **וּסְבִירָא לֵיהּ** – מה שאמר רבי אלעזר 'כאן הודיעך כחן של מחיצות', אף הוא עצמו סובר כן.

מקשה הגמרא: אם כן **וְלֵימָא הָא וְלֹא בָּעֵי הַךְ** – די שיאמר רבי אלעזר שהזורק בשבת לבין הפסים שעוברים שם רבים חייב, ולא יצטרך לומר על דברי חכמים במשנה 'כאן הודיעך כחן של מחיצות'. משיבה הגמרא: אכן רבי אלעזר לא אמר כן על דברי חכמים, אלא **חָדָא מִכְּלָל חֲבֵירְתָּהּ אִיתְּמַר** – לאחר שאמר רבי אלעזר שיטתו שהזורק לבין הפסים חייב, מתוך דבריו אלו שנו תלמידיו בשמו על דברי חכמים, 'כאן הודיעך כחן של מחיצות'.

שנינו במשנה: **מוּתָּר לְהַקְרִיב לַבָּאר וכו'** ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה בפנים ושותה.

הגמרא מסתפקת האם בהמה העומדת ברשות הרבים ורוצה להשקותה ברשות היחיד, צריך שתכניס ראשה ורובה למקום שהיא שותה, או לא. ומנסה הגמרא לפשוט זאת ממשנתנו. הגמרא מקדימה ומביאה משנה מפרק 'המוצא תפילין' (לקמן צט.). אומרת הגמרא: **תָּנַן הָתָם** (שם), **לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** ויושיט צוארו **וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד. וכן לֹא יעמוד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** גזירה שמא ימשך גופו למקום רגליו, ויוציא כלי השתיה עמו, ויתחייב חטאת. **אֶלָּא אִם כֵּן מַכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתֶה,** שאז אין חוששים שמא ימשך למקום עמידתו.

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מי"ב נשיאים. וביום י"ג **זאת חנוכת המזבח**.

יום חמישי י"ג ניסן

זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה: שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה: כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילִם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת: וְכֹל בְּקַר | זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה׀ פָּרִים אֵילִם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ: וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד׀ לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר׀ עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר׀ אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ׀ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל׀ פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת: וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל׀ פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה׀ אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה:

המשך ביאור למס' עירובין ליום שישי עמ' ב

1 **בָּנַי וּבְנוֹתַי**, שעליהם נאמר ההמשך 'הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו
2 כל מגדים', כנדרש לעיל.
3 עוד אודות שלמה המלך: **אָמַר רַב הַמְנוּנָא, מָאי דִּכְתִיב** – מה היא
4 כוונת הכתוב (מלכים א' ה יב) 'וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל וַיְהִי שִׁירוֹ
5 חֲמִשָּׁה וָאֶלֶף', מְלַמֵּד הכתוב שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל
6 תּוֹרָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל [–טעמים], ועַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל
7 **סוֹפְרִים חֲמִשָּׁה וְאֶלֶף טְעָמִים.**
8 דרשה נוספת שדרש רבא אודות שלמה המלך: דָּרַשׁ רָבָא, **מַאי**
9 **דִּכְתִיב** – מה היא כוונת הכתוב (קהלת יב ט) 'וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם
10 עוֹד לִמַּד דַּעַת אֶת הָעָם [וְ]אִזֵּן וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה', שנוסף
11 על חכמתו הרבה שבספר קהלת, עוד לימד דעת את העם וכו'. וזהו
12 פירושו, 'לִימֵּד דַּעַת אֶת הָעָם', דְּאַגְמְרֵיהּ [–לימדם] **בְּסִימָנֵי טְעָמִים**
13 – קבע מסורת וסימנים לתיבות המקרא וללימוד המשנה, **וַאֲסִבְּרֵיהּ**
14 **בְּמָאי דְּדָמֵי לֵיהּ** – ולמד דבר מדבר.

15 '[וְ]אִזֵּן וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה', **אָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,**
16 'ואיזן' הוא לשון אוזנים, **שֶׁבַּתְּחִילָּה הָיְתָה הַתּוֹרָה דּוֹמָה לְכִפְּיָּה**
17 [–לסל] **שֶׁאֵין לָהּ אָזְנַיִם** [–ידים לאחיזה] לאחוז אותה בהן, ואינה
18 משתמרת ויכולה להשמט וליפול, **עַד שֶׁבָּא שְׁלֹמֹה וְעָשָׂה לָהּ אָזְנַיִם**
19 ושוב אינה נופלת, שקודם תקנותיו היו עשויים ישראל להכשל
20 בעבירות, ועל ידי שתיקן עירובין ונטילת ידים, וגזר על שניות
21 לעריות, אוחזים ישראל במצוות, שמתרחקים מן העבירות, כדרך
22 שנוח לאחוז בכלי שיש לו בית יד, יותר מכלי שאין לו בית יד.
23 דרשה אחרת אודות דברי התורה: נאמר בפסוק (שיר השירים ה יא)
24 'קְוָצוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב', ונדרש פסוק זה על התורה,
25 'קְוָצוֹתָיו תַּלְתַּלִּים', **אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מַר עוּקְבָא, מְלַמֵּד שֶׁשִּׁישׁ**
26 **לְדָרוֹשׁ עַל כָּל קוֹץ וָקוֹץ** שבתורה **תִּילֵי תִּילִים** [–ערימות גדולות]
27 **שֶׁל הֲלָכוֹת. 'שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב',** 'שחורות' לשון שחרית ו'כעורב' לשון
28 ערבית, **בְּמִי אַתָּה מוֹצְאָן** לדברי התורה הללו, שזוכה ומשיגם, **בְּמִי**

יום ראשון

יום ראשון | יג ניסן | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, פר׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: ובעטיפת ציצית . . . נז לאדונו ומלכו.

הִלּוּלָא שֶׁל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת ה״צֶּמַח צֶדֶק״. נִסְתַּלֵּק שְׁנַת תרכ״ו בִּלְיוּבאַוויטש, וְשָׁם מְנוּחָתוֹ כָּבוֹד.
מִסְפּוּרֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲר״ש]: ה״צֶּמַח צֶדֶק״ הִתְחִיל לִכְתֹּב ׳נִגְלֶה׳ וְ׳דַּא״ח׳ [=חֲסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] בִּהְיוֹתוֹ בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

יום שני

יום שני | יד ניסן | ה׳תש״ג

בְּדִיקַת חָמֵץ אַחַר תְּפִלַּת עַרְבִית.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: משא״כ . . . נז ליודעים.

בְּבֵית רַבֵּנוּ נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אֶת הָרַב לְמֻרְשֶׁה, אֶלָּא לִמְכֹּר לוֹ אֶת הֶחָמֵץ וּבְעֶרֶב קִבְּלָן.
בַּאֲפִּיַּת הַשְּׁמוּרָה עֶרֶב פֶּסַח אַחַר חֲצוֹת, הָיָה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] נוֹכֵחַ, וְאוֹמֵר גַּם כֵּן הַלֵּל, וְהָיָה מַפְסִיק – גַּם בְּאֶמְצַע פֶּרֶק – לְהוֹרוֹת בְּהַנּוּגֵעַ לְהַלִּישָׁה, אֲפִיָּה וּכְהַאי גַּוְנָא [=וְכַדּוֹמֶה].

יום שלישי

יום שלישי | טו ניסן, א דחג המצות | ה׳תש״ג

לְמָרוֹר וַחֲזֶרֶת – הֵן חֲרֵיין וְהֵן סַאלַאט [=חַסָּה].
קִדּוּשׁ בַּצַּמִּידָה. הֵא לַחְמָא – הַהֵא בְּצִירִי. בְּבִרְכַּת אֲכִילַת מָרוֹר מְכַוְּנִים גַּם עַל מָרוֹר שֶׁבַּכּוֹרֵךְ.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: והנה . . . 114 ולבושיהן כנ״ל.

בסדר הראשון הי׳ אאמו״ר מקצר בכדי לאכול האפיקומן לפני חצות, אבל בשני הי׳ מאריך. מתחיל לפני שעה ט וגומרו בשעה ג–ד אחר חצות, והי׳ מאריך בביאור ההגדה.

אדמו״ר הזקן אמר: מיכלא דמהימנותא – לילה הראשון; מיכלא דאסותא – לילה השני. אז די רפואה בריינגט די אמונה, וואָס ער זאָגט א דאנק דיר ג–ט פאר מיין רפואה, איז ער דאָך געווען קראנק. אָבער אז די אמונה בריינגט די רפואה, איז מען לכתחילה ניט קראנק.

בַּסֵּדֶר הָרִאשׁוֹן הָיָה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] מְקַצֵּר בִּכְדֵי לֶאֱכֹל הָאֲפִיקוֹמָן לִפְנֵי חֲצוֹת, אֲבָל בַּשֵּׁנִי הָיָה מַאֲרִיךְ. מַתְחִיל לִפְנֵי שָׁעָה ט, וְגוֹמְרוֹ בְּשָׁעָה ג־ד אַחַר חֲצוֹת, וְהָיָה מַאֲרִיךְ בְּבֵאוּר הַהַגָּדָה.

אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן אָמַר: מֵכְלָא דִּמְהֵמְנוּתָא [=״מַאֲכַל הָאֱמוּנָה״] – לַיְלָה הָרִאשׁוֹן; מֵכְלָא דְּאַסְוָתָא [=״מַאֲכַל הָרְפוּאָה״] – לַיְלָה הַשֵּׁנִי. כַּאֲשֶׁר הָרְפוּאָה מְבִיאָה (גּוֹרֶמֶת) אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁאוֹמֵר ״תּוֹדָה לְךָ׳ ה׳ עַל רְפוּאָתִי״ – הוּא הָיָה הֲרֵי חוֹלֶה; אַף כְּשֶׁהָאֱמוּנָה מְבִיאָה אֶת הָרְפוּאָה – מִלְּכַתְּחִלָּה לֹא חוֹלִים.

יום רביעי

יום רביעי — טז ניסן, ב דחהמ"צ, אחד לעומר — ה'תש"ג

לֵיל ב' דְּחַג הַמַּצּוֹת – קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה בְּמוֹ בְּכָל יוֹם טוֹב.

שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: אך אמנם . . . 116 אתה וכה"ג.

גם מי שאין לו אב, ר"ל, אומר לפני מה נשתנה "טאטע איך וועל בא דיר פרעגן פיר קשיות". וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, ר"ל, צ"ל בברכת המזון: הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

גַּם מִי שֶׁאֵין לוֹ אָב, רַחֲמָנָא לִצְלָן, אוֹמֵר לִפְנֵי "מַה נִּשְׁתַּנָּה": "אַבָּא, אֶשְׁאַל אוֹתְךָ אַרְבַּע קוּשְׁיוֹת". וּסְמוֹכוֹת לָזֶה, שֶׁגַּם מִי שֶׁאֵין לוֹ אָב וְאֵם, רַחֲמָנָא לִצְלָן, צָרִיךְ לוֹמַר בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן: הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אֶת אָבִי מוֹרִי כו' אִמִּי מוֹרָתִי כו'.

יום חמישי

יום חמישי — יז ניסן, שני לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: והנה בהכנה . . . 116 כנודע.

"הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח" – "זֶה" מוֹרֶה עַל מַדְרֵגָה דִּקְדֻשָּׁה, "הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה" – וְכָל הַמַּרְבֶּה כו', "זֶה" שֶׁלּוֹ הוּא מְשֻׁבָּח.

יום ששי

יום ששי — יח ניסן, שלשה לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: והנה כל . . . וכו' כנ"ל.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים הוֹדוּ, אֲבָל אוֹמְרִים פָּתַח אֵלִיָּהוּ.

שְׁנַת תר"ח אָמַר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" מַאֲמָר עַל הַפָּסוּק "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה גּוֹ'", כֶּסֶף הוּא הַנְּשָׁמָה, עַל שֵׁם שֶׁהִיא תָּמִיד בְּכִסָּף [=בְּנַעֲגוּעִים] וּתְשׁוּקָה לַעֲלוֹת לְמַעְלָה, וּכְדִכְתִיב "רוּחַ הָאָדָם הִיא הָעוֹלָה לְמַעְלָה", דְּאָדָם הֵם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, "אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם", וְהַנְּשָׁמָה נִתּוּנָה בְּהַלְוָאָה לְהָאָדָם, וּכְתִיב "יָמִים יָצָרוּ גּוֹ'", דְּיֵשׁ מִסְפָּר קָבוּעַ כו', וְחָסֵר יוֹמָא חָדָא – חָסֵר לְבוּשָׁא חָדָא [וּכְשֶׁחָסֵר יוֹם אֶחָד – חָסֵר לְבוּשׁ אֶחָד].

שבת קודש

שבת — יט ניסן, ארבעה לעומר — ה'תש"ג

גַּם בְּשִׂמְחָה וּבְצָהֳלָה.
שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם, אֱשֶׁת חַיִל, מְזֻמּוֹר לְדָוִד, בָּא הִיא סְעוּדָתָא, וְיִתֶּן לְךָ – אוֹמְרִים בְּלַחַשׁ.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: פרק מב. והנה . . . 118 ידע וגו'.

פַּעַם פֵּרֵשׁ אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה – גְּלוּת שֶׁנִּמְשַׁל לְלַיְלָה – הַזֶּה – הָאַחֲרוֹן – מִכָּל הַלֵּילוֹת – גְּלֻיּוֹת שֶׁקָּדָמוּהוּ.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין – לְשׁוֹן מְרוּק, נְקִיּוֹן וְטָהֳרָה – אֲפִילּוּ פַּעַם אַחַת – לֹא נִגְמַר הַמְּרוּק בָּהֶם, כִּי הֲרֵי הָיָה אַחֲרֵיהֶם עוֹד גָּלוּת – הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים – מְרוּק גּוּף וְגִלּוּי הַנֶּפֶשׁ.

היום יום . . .

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ אוֹ מַצָּה - הַיְנוּ כִּי גַּם אַחַר הַגָּלוּת, הָעֲבוֹדָה הִיא מִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מַצָּה בְּטוּל, וּמִצַּד נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, חָמֵץ יֵשׁוּת - הַלַּיְלָה הַזֶּה - אַחַר גָּלוּת הָאַחֲרוֹן - כְּלוֹ מַצָּה - שֶׁיַּעֲבֹר רוּחַ הַטֻּמְאָה.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת - כָּל הַמְקַנֵּא פָּנָיו מוֹרִיקוֹת, וּבְכָל הַגָּלֻיּוֹת הָרְבֵּה בְּחִינוֹת בַּקְנָאָה: קִנְאַת סוֹפְרִים וְהַדּוֹמֶה - הַלַּיְלָה הַזֶּה - אַחַר גָּלוּת הָאַחֲרוֹן - כְּלוֹ מָרוֹר - קִנְאָה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה, עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל כָּל צַדִּיק נִכְוֶה מֵחֲפָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין בֵּין מְסֻבִּין - כָּל הַגְּלוּיִים שֶׁעַל יְדֵי הַגָּלֻיּוֹת - אוֹכְלִין - בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג, וְיֵשׁ הִתְפַּשְׁטוּת הַתַּעֲנוּג וְתַעֲנוּג הָעַצְמִי, וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּגִּיעַ בַּעֲבוֹדָתוֹ לְהִתְפַּשְׁטוּת הַתַּעֲנוּג וְיֵשׁ לְתַעֲנוּג הָעַצְמִי - הַלַּיְלָה הַזֶּה - אַחַר גָּלוּת הָאַחֲרוֹן - כֻּלּוֹ מְסֻבִּין - שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יַגִּיעוּ לִבְחִינַת תַּעֲנוּג הָעַצְמִי.

המשך ביאור למס' עירובין ליום רביעי עמ' א

דוחה הגמרא: **דֵּילְמָא** [–שמא] פתח זה שבגי בן הינום **הַיְינוּ** הפתח **דִּירוּשָׁלַיִם** שאמר רבי ירמיה בן אלעזר, שהרי מקום זה סמוך לירושלים הוא, ואין כאן פתח נוסף.

דברים נוספים אודות גידהנום: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שִׁבְעָה שֵׁמוֹת יֵשׁ לוֹ לְגֵיהִנֹּם, וְאֵלּוּ הֵן, שְׁאוֹל, וַאֲבַדּוֹן, וּבְאֵר שַׁחַת, וּבוֹר שָׁאוֹן, וְטִיט הַיָּוֵן** [–רפש ובוץ טובעני], **וְצַלְמָוֶת, וְאֶרֶץ הַתַּחְתִּית.** נקרא **שְׁאוֹל, דִּכְתִיב** שאמר יונה בעת היותו במעי הדגה (יונה ב ג) **'מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי',** הרי שגידהנום מכונה בשם 'שאול'. נקרא **אֲבַדּוֹן, דִּכְתִיב** (תהילים פח יב) **'הֲיִסָּפֵר בַּקֶּבֶר חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ בָּאֲבַדּוֹן',** כלומר, האם יוכל לספר את שבח ה' בהיותו בקבר ובאבדון, ו'אבדון' הוא הגידהנום, ומכאן שהוא אחד משמותיו. נקרא **בְּאֵר שַׁחַת, דִּכְתִיב** (שם טז י) **'כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל לֹא תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת',** כלומר, שבוטח בה' שלא יעזבנו לרדת לשאול ולשחת, הרי שגידהנום נקרא בשם 'שחת'. ומשמותיו גם **בּוֹר שָׁאוֹן וְטִיט הַיָּוֵן, דִּכְתִיב** שמודה דוד המלך לה' ואומר (שם מ ג) **'וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן',** כלומר, שהצילו מלרדת לגידהנום, ומוכח שנקרא 'בור שאון' ו'טיט היון'. וְכן נקרא **'צַלְמָוֶת', דִּכְתִיב** (שם קז י) **'יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת',** והכוונה ליושבי גידהנום שנקרא 'צלמות'. וְנקרא גם **'אֶרֶץ הַתַּחְתִּית',** ואף שלא נאמר כן בכתובים, מכל מקום **גְּמָרָא הוּא** – כן קבלו חז"ל.

הגמרא מבררת האם אין לגידהנום שמות נוספים. שואלת הגמרא: **וְתוּ לֵיכָּא** – האם אין לגידהנום שמות נוספים, **וְהָאֵיכָּא** – והרי הוא נקרא **'גֵּיהִנֹּם',** ונמצא שיש לו שם נוסף, ומדוע לא מנאו רבי יהושע בן לוי.

משיבה הגמרא: 'גידהנום' אינו שם המקום, אלא כינוי בלבד, והוא נוטריקון, גיא הינום, **'גֵּיא'** על שם **שֶׁעֲמוּקָּה (בגיהנם)** [כְּגֵי [–עמק], **'הִנֹּם'** על שם] **שֶׁהַכֹּל יוֹרֵד לָהּ** להענש בה **עַל עֶסְקֵי (הנם) חִנָּם** והן עריות.

שואלת הגמרא: **וְהָאֵיכָּא** – והלא יש לו שם נוסף והוא **'תָּפְתָּה',** **דִּכְתִיב** אודות סנחריב (ישעיה ל לג) **'כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוֹל תָּפְתֶּה גַּם הוּא לַמֶּלֶךְ הוּכָן הֶעְמִיק הַרְחֵב מְדֶרָתָהּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבֵּה נִשְׁמַת ה' כְּנַחַל גָּפְרִית בֹּעֲרָה בָּהּ',** ובהכרח שהכוונה לגידהנום, כיון שנזכר שיש במקום זה אש ועצים, הרי שגידהנום נקרא גם בשם 'תפתה', ומדוע לא מנה רבי יהושע בן לוי שם זה בכלל שמותיו. מתרצת הגמרא: **הַהוּא** – אותו שם, 'תפתה', אינו שמו של גידהנום אלא כינוי בלבד, לרמז **שֶׁכָּל הַמַּתְפֶּתֶה בְּיֵצְרוֹ** [–לדברי יצרו] **יִפּוֹל שָׁם,** בגידהנום.

אגב דברי רבי ירמיה בן אלעזר אודות פתחיו של גידהנום, מביאה הגמרא דברים אודות פתח גן עדן. אומרת הגמרא: אודות **גַּן עֵדֶן, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא** נמצא, **בֵּית שְׁאָן, שִׁפְרוּתֵיהּ מִתּוֹקִים יוֹתֵר מִכֹּל פֵּירוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֵיכָא פְּתָחוֹ. וְאִם הוּא בְּעֵרְבְיָא,** המקום הנקרא **בֵּית גֶּרֶם** הוא **פְּתָחוֹ,** שפירותיו הם המתוקים ביותר בערביא. **וְאִם בֵּין הַנָּהָרוֹת הוּא,** המקום הנקרא **דּוּמַסְקָנִין** הוא **פְּתָחוֹ,** שאף הוא פירותיו הם המתוקים ביותר שבין הנהרות.

הגמרא דנה היכן פתחו של גן עדן, אם הוא בבבל. אומרת הגמרא: אם גן עדן **בְּבָבֶל** הוא, היכן הוא פתחו. כלומר, היכן הוא המקום שפירותיו הם הטובים ביותר ששם לדברי ריש לקיש נמצא פתח גן עדן, **אַבָּיֵי מְשַׁתְּבַח בְּפֵירֵי דְּמַעְבַּר יְמִינָא** – אביי היה משבח את פירותיו של צידו הדרומי של נהר פרת, **וְרָבָא מְשַׁתְּבַח בְּפֵירֵי דְּהַרְפַּנְיָא** – היה משבח את פירות המקום הנקרא הרפניא. ונמצא שהנידון היכן הוא פתחו של גן עדן אם הוא בבבל, תלוי במחלוקת אביי ורבא, אם הוא בעבר הנהר מימין, או בהרפניא.

שנינו במשנה לעיל (יז:) לגבי המרחק בין הדיומדין המונחים על שפת הבור, **'וּבֵינֵיהֶן כְּמְלוֹא שְׁתֵּי וכו'** רבקות של שלש שלש בקר, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר של ארבע, קשורות ולא מותרות'.

הגמרא דנה מדוע כפלה המשנה 'קשורות ולא מותרות'. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא, בֵּינוֹן דְּתָנָא לֵיהּ דְּקִשּׁוּרוֹת הֲווּ, אֲנַן יָדְעִינַן דְּלָא הֲווּ מוּתָּרוֹת** – אנו יודעים שהן לא מותרות ['מותרות'– שאינן קשורות], ומדוע כפל התנא את דבריו לומר 'קשורות ולא מותרות'.

משיבה הגמרא: התנא הוצרך לכך, שכן **מַהוּ דְּתֵימָא** ש'קְשׁוּרוֹת' הכוונה שהן עומדות צמודות **בְּעֵין קְשׁוּרוֹת, אֲבָל מַמָּשׁ לָא** – אין צריך שיהיו ממש קשורות. **קָא מַשְׁמַע לָן** התנא **'וְלֹא מוּתָּרוֹת',** לומר שיש לשער את הרווח בין פסי הבירואות ברבקות שהן קשורות ממש.

שנינו במשנה שהרבקות שמשערים בהן את הרווח שבין הדיומדין הן באופן ש**'אַחַת נִכְנֶסֶת וְאַחַת יוֹצֵאת'.**

הגמרא מביאה ברייתא המוסיפה ביאור לדברי המשנה: **תָּנָא,** משערים בשתי רבקות את הרווח שבין הדיומדין באופן **שִׁרְבָּקָה נִכְנֶסֶת וְרִבְקָה יוֹצֵאת.** כלומר, אין משערים באופן שפרה נכנסת ופרה יוצאת, שהרי אז נמצא שאינן קשורות, ושנינו שהפרות קשורות יחד, אלא הכוונה לרבקות עצמן, שמשערים באופן שרבקה אחת נכנסת ורבקה אחת יוצאת.

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת כמה אמות הם אלו השיעורים שנאמרו במשנה לגבי פסי בירואות: שנינו במשנה שחכמים נתנו שיעור להרחקת הפסים מן הבור, לכל הפחות כדי שתהא פרה ראשה ורובה בפנים. **תָּנוּ רַבָּנָן, וְכַמָּה** הוא שיעור **רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ שֶׁל פָּרָה, שְׁתֵּי אַמּוֹת.** נמצא שאפשר לקרב את הפסים לבור עד שתי אמות, ולא פחות מכך. עוד שנינו במשנה שהרווח שבין הדיומדין אפשר שיהיה עד כמלא שתי רבקות [שני צמדי פרות]. **וְכַמָּה עוֹבְיָהּ שֶׁל פָּרָה, אַמָּה וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי אַמָּה,**

שותפות של סחורה לענין 'שיתוף מבואות'

יום ראשון י"ג ניסן ה'תשע"ג

הלכות עירובין פרק ה, הלכה א: אַנְשֵׁי מָבוֹי שֶׁחָיָה בֵּינֵיהֶן שִׁתּוּף בְּמַאֲכָל אֶחָד לְעֻנָּן סְחוֹרָה... אֵינָן צְרִיכִין שִׁתּוּף אַחֵר לְעֻנָּן שַׁבָּת, אֶלָּא סוֹמְכִין עַל שִׁתּוּף שֶׁל סְחוֹרָה; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַמִּין שֶׁהֵן שֻׁתָּפִין בּוֹ, מִין אֶחָד וּבִכְלִי אֶחָד.

ההיתר לאנשי המבוי לטלטל במבוי ומהחצרות למבוי הוא על ידי 'שיתוף מבואות', היינו השתתפות הדיירים בדבר מאכל או משקה המונח באחת החצרות. ואמרו במשנה (עירובין עא, א), שאם היתה כבר שותפות בין אנשי המבוי במאכל או במשקה, אינם צריכים לעשות 'שיתוף מבואות' לשבת.

ומבארים רב ורבא (שם) שרק אם המאכל שהם שותפים בו מונח בכלי אחד אין צורך לעשות 'שיתוף' חדש אבל אם היה מונח בשני כלים - "הרי אלו צריכים שיתוף אחר לענין שבת".

ואף שמצינו שאפשר להניח את המאכל המשמש ל'שיתוף' בשני כלים (שם מח, א, לדעת בית הלל) ? זהו רק כאשר גבו את המאכל לשם 'שיתוף' לשבת, והניחוהו בשני כלים כי כלי אחד לא הספיק, מה שאין כן כשהיתה שותפות קודמת לסחורה ולא לשבת, השיתוף מועיל רק כשהמאכל בכלי אחד (רש"י שם עא, א. ד"ה אמר רב).

והרמב"ם כאן נקט שאפשר לסמוך על שיתוף לסחורה רק בשותפות במין אחד אבל "אם היה אחד מהן שותף לזה ביין ולאחר בשמן... צריכין שיתוף אחר לענין שבת", כי לדעתו שני מינים הם כשני כלים.

וה'ביאור הלכה' (או"ח סי' שפו ד"ה לזה, בשם ספר 'גאון יעקב') הוסיף בדעת הרמב"ם שלא רק בשני מינים כיין ושמן אין לסמוך על שותפות זו אלא גם כאשר שניהם ממין אחד אך אינם מתערבים זה עם זה, כגון שהיה שותף לשנים מדרי המבוא בפת (לכל אחד בפת אחרת), אינם מצטרפים, והשותפות מועילה רק במשקים הנבללים יחד.

אבל לדעת הטור (או"ח סי' שפו) גם אם השותפות היא בשני מינים, היינו שהוא שותף לאחד ביין ולאחר בשמן, הרי זה מועיל גם לשבת אם הם מונחים בכלי אחד. וכן כתב הרמ"א (שם ס"ג): "אפילו היה משותף עם שכניו בסחורה, לזה ביין ולזה בשמן אין צריך להשתתף, והוא שיהיה בכלי אחד". וכן פסק גם אדה"ז בשולחנו (שם, ס"ג).

יום טוב שני של גלויות ושל ראש השנה

יום שני י"ד ניסן ה'תשע"ג

הלכות עירובין פרק ח, הלכה ה: שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת - יֵשׁ לוֹ לְעָרֵב שְׁנֵי עֵרוּבִין לִשְׁתֵּי רוּחוֹת... אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, חֲרֵי הֵן כְּיוֹם אֶחָד, וְאֵינוֹ מְעָרֵב לִשְׁנֵי הַיָּמִים, אֶלָּא לְרוּחַ אַחַת.

בזמן שקידשו את החודש על פי הראייה לא ידעו במקומות הרחוקים מארץ ישראל מתי נקבע החודש וממילא מתי חל החג, ומספק חגגו יומיים.

אך בראש השנה קיים טעם נוסף לחגיגת יומיים:

מאחר וראש השנה חל בראשון לתשרי, היו הסנהדרין יושבים בשלושים לאלול ומחכים שיבואו עדים להעיד על ראיית הלבנה, ואם באו עדים באותו יום קידשו את החודש ויום זה נקבע כראש השנה והיום שלמחרתו חול, אך אם הגיעה שעת המנחה ולא באו עדים, אין מקבלים עדים באותו יום אלא למחרת. ואף שמעיקר הדין התברר שיום זה הוא חול (ל' אלול), מתקנת חכמים יש להמשיך ולנהוג בו יום־טוב.

ולכן בשאר שני ימים טובים של גלויות אפשר לעשות בכל יום עירוב לצד אחר, כי באמת רק אחד מהם יום־טוב (ועושים יומיים רק מחמת ספק) ואם הראשון יום־טוב הרי השני חול ואינו צריך עירוב, וכן להיפך.

אך בשני ימי ראש השנה שיש לנהוג יומיים אף כשאין ספק (כי אם לא באו עדים עד המנחה התברר שהיום חול אלא שחז"ל תיקנו לחוג גם היום), נמצא ששני הימים נחשבים יום טוב בתורת וודאי (מדרבנן), ולכן אין לעשות עירוב כל יום לצד אחר, כשם שאי אפשר לעשות עירוב לחצי יום לצד אחד ולחציו השני לצד אחר.

והנה להלן (הלכה ח) כותב הרמב"ם שהמערב לשני ימים טובים של גלויות צריך להקפיד שיימצא העירוב במקומו גם בליל החג הראשון וגם בליל השני, "מפני שהם שתי קדושות ואינם כיום אחד, כדי שנאמר מליל ראשון קנה העירוב לשני ימים". ואם כן בראש השנה די בכך שהעירוב מצוי במקומו בבין השמשות של היום הראשון, שהרי שני הימים נחשבים כיום אחד.

אך הראב"ד כותב כי רק לחומרא מחשיבים את שני ימי ראש השנה כיום אחד (ולכן אינו יכול לערב לכל יום לצד אחר), אך לא לקולא שהרי שני הימים קודש רק כאשר הגיעו עדים ביום הראשון לאחר המנחה, אך אם באו רק ביום השני הובר למפרע שהראשון היה חול ורק השני קדוש ולכן יש לנהוג בשני ימי ראש השנה כספק אם הם קדושה אחת או שתיים ולהחמיר לשני הצדדים.

ואילו לדעת הרמב"ם חז"ל תיקנו מלכתחילה שבכל תפוצות ישראל ינהגו בשני הימים קודש, ולכן נחשבים כקדושה אחת בין לחומרא ובין לקולא (ראה הררי קודש א, לו־לז).

'איסור כולל'

יום שלישי ט"ו ניסן ה'תשע"ג

הלכות שביתת עשור פרק ב, הלכה ב: אֶחָד הָאוֹכֵל אֲכָלִים הַמְּתָרִין, אוֹ שֶׁאָכַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין, כְּגוֹן פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטֻמְאָה וּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְחֵלֶב אוֹ דָם, הוֹאִיל אָכַל אֲכָלִים הָרְאוּיִין לְאָדָם, חַיָּב כָּרֵת מִשּׁוּם אוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

לדעת רבי שמעון (פסחים לה, ב), אין אדם יוצא ידי חובתו במצה של טבל שלא נתקן, כי רק מה שאיסורו הוא משום 'בל

תאכל חמץ' יוצאים בו ידי חובה אם שמרוהו מחימוץ, ואילו מצה זו אין איסורה אלא משום 'בל תאכל טבל', ואיסור חמץ לא חל עליה כי "אין איסור חל על איסור", ולכן אין איסור חמץ חל על איסור טבל שקדם לו.

וכך פסק הרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ו, ה"ז): "איו אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו, כגון שאכלה טבל או מעשר...". והקשה ה'לחם משנה' (שם) שלכאורה סותר הרמב"ם את דבריו כאן שהאוכל "פיגול ונותר וטבל... חייב כרת משום אוכל ביום הכיפורים", היינו שאיסור אכילה ביום הכיפורים חל על איסורים אחרים?

ומבאר על פי דברי הרמב"ם עצמו במקום אחר (הל' מאכלות אסורות פי"ד הי"ח-י"ט):

ב'איסור כולל', היינו כאשר האיסור האחרון כולל עמו דברים אחרים, אזי מתוך שחל האיסור על הדברים האחרים הרי הוא חל גם על הדבר שהיה עליו האיסור הראשון. ולכן, האוכל מאכלות אסורים ביום הכפורים, כיון שיום הכפורים כולל את כל המאכלים - חל איסורו גם על המאכלים האסורים, מה־שאין־כן במצה של טבל שאיסור חמץ הנוסף אוסר רק חמץ ולכן אינו חל על מה שכבר אסור משום טבל.

הבערה - מלאכת אוכל נפש?

יום רביעי ט"ז ניסן ה'תשע"ג

הלכות יום טוב פרק א הלכה ד: כָּל מְלָאכָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת - אִם עָשָׂה אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה - לוֹקֶה, חוּץ מֵהַהוֹצָאָה מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְהַהַבְעָרָה; שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהֻתְּרָה הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, הֻתְּרָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה; לְפִיכָךְ... מֻתָּר לְהַבְעִיר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה.

ה'מגיד משנה' הגדיר מהי מלאכה 'שלא לצורך אכילה': "כל מלאכה שאינה נעשית באכילה ושתיה". וכתבו הפוסקים (מג"א ריש סי' תקי"ח; שו"ע אדה"ז סי' תצה קו"א ד) שההיתר של "מתוך שהותרה... לצורך אכילה הותרה שלא לצורך אכילה" נאמר רק במלאכות הנעשות בגוף האוכל או המשקה. אבל שאר המלאכות שאינן 'מלאכות אוכל נפש' – למרות שהותרו לצורך אוכל נפש ממש (מדין "מכשירי אוכל נפש"), אין אומרים בהם 'מתוך...' כדי להתיר גם שלא לצורך אוכל נפש.

ולפי זה יש לעיין בנוגע למלאכות של הוצאה והבערה, שלא נעשות בגוף האוכל, ובכל זאת אומרים בהם 'מתוך' והותרו גם שלא לצורך אוכל נפש; ומבאר ה'מגיד משנה': "ונראה טעם לשני מלאכות אלו: ההוצאה, לפי שאף היא באוכל ומשקה, ואע"פ שהיא בדברים אחרים, אמרינן מתוך. וההבערה, אע"פ שאינה באוכלין ומשקין – כתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, בשבת הוא דאסיר הא ביום טוב שרי".

והקשה על זה ה'מגן אברהם' (שם), מדברי הגמרא (פסחים ה, א), שאסור לשרוף את החמץ ביום טוב ראשון של פסח כיון שכתוב "כל מלאכה לא תעשו - ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה" – מפורש, אם כן, שההבערה נחשבת למלאכה גם ביו"ט!

ומבאר אדמו"ר הזקן (שם):

גם מלאכת הבערה נחשבת למלאכה הנעשית באוכל עצמו: כי גדר מלאכת ההבערה אינו "שריפת וכליון העצים", אלא הפעולה עצמה שהיא הוצאת האש "או שמרבה האש" היא היא המלאכה (והביא לכך הוכחות) – "וגוף האש זו שהוציא או שהרבה היא המתקנת ומבשלת את "האוכל", ולכן "גם היא בכלל מלאכת אוכל נפש".

משמעות הלשון 'עירוב תבשילין'

יום חמישי י"ז ניסן ה'תשע"ג

הלכות יום טוב פרק ו הלכה ב: וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'עֵרוּב'? שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהָעֵרוּב שֶׁעוֹשִׂין בַּחֲצֵרוֹת וּבְמָבוֹאוֹת מַעֲרֵב שַׁבָּת מִשּׁוּם חֻכָּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא עַל דַּעְתָּן שֶׁמָּתָר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת - כָּךְ זֶה הַתַּבְשִׁיל מִשּׁוּם חֻכָּר וְזָכְרוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְדַמּוּ וְיַחְשְׁבוּ שֶׁמֻּתָּר לֶאֱפוֹת בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁאֵינוֹ נֶאֱכָל בּוֹ; וּלְפִיכָךְ נִקְרָא תַּבְשִׁיל זֶה 'עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין'.

הרמב"ם מפרש שהלשון 'עירוב תבשילין' מושאל מ'עירוב חצרות', כי שניהם נעשים בשביל היכר. וכמו שביאר הרמב"ם לענין 'עירוב חצרות' (לעיל פ"א ה"י): "ומה הוא העירוב הזה – הוא שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת, כלומר שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחבירו... והרי כולנו רשות אחת. ובמעשה הזה לא יבאו לטעות ולדמות שמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים", כך מייחדים את התבשיל הזה מערב יום טוב לשם היכר.

וכתב ה'מגיד משנה': "ומדעתי שהוא סבור שעל זה גם כן אמרו עירובי תחומין". שכן, תחילת הנחת השם 'עירוב' הוא בעירובי חצרות (שמערב את הבתים כאילו כולם משותפים בהם) ומשם הושאל השם 'עירוב' לעירוב תבשילין ותחומין – שאף הם נעשים באוכל ולשם היכר.

וב'מגדל־עז' כתב שלדעת הרמב"ם פירוש הלשון 'עירוב' – "מלשון בין הערבים, לפי שקונה בשעת הערב שמש.. וכמו שמפרש בסמוך ענייני קנייתו".

והראב"ד השיג על הרמב"ם, ולדעתו הלשון 'עירוב' הוא מלשון תערובת – "שהוא מערב צרכי שבת על צרכי יום טוב לעשותן יחד". וכתב ה'מגדל־עז': "ואף כי לשון הראב"ד ז"ל מובן במושכל ראשון, מ"מ, לשון ר"מ ז"ל ערב עלי".

איסור מלאכה בערב פסח אחר חצות

יום שישי י"ח ניסן ה'תשע"ג

הלכות יום טוב פרק ח, הלכה יז: הָעוֹשֶׂה בּוֹ [בערב פסח] מְלָאכָה אַחַר חֲצוֹת מְנַדִּין אוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת אִם לֹא נִדְּוּהוּ - לְפִי שֶׁיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן... יֵשׁ בּוֹ חֲגִיגָה וּשְׁחִיטַת קָרְבָּן.

בירושלמי נאמר שהטעם לאיסור מלאכה בערב פסח אחר חצות הוא כיון שהוא זמן הקרבת קרבן פסח ו"אינו בדין שתהא עסוק במלאכה וקרבנך קרב". והוסיף: אף שהמקריב קרבן אסור במלאכה כל היום, כיון שאי אפשר להקריב קרבן פסח קודם חצות נאסרה מלאכה רק מחצות (תוס' פסחים נ, א, ד"ה מקום. מגיד משנה כאן).

וכתבו התוספות (שם) שמשמעות הירושלמי היא שאיסור מלאכה בערב פסח אחר חצות הוא מדאורייתא וגם בזמן הזה שאין קרבן פסח, איסור המלאכה בתוקפו, כי האיסור שנקבע בעת שהקריבו את הפסח נשאר לעולם.

והקשה ה'צל"ח':

אם איסור המלאכה הוא מדרבנן אזי גם בזמן הזה, אף שבטל טעם האיסור, הגזירה בתוקפה כי "דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו" (ביצה ה, א), אבל אם מן התורה אסור לעשות מלאכה בעת הקרבת הקרבן (לדעת התוס'), הרי כשאין קרבן אין איסור שהרי התורה לא אסרה לעשות מלאכה בערב פסח אלא בעת הקרבת הפסח?

וביאר:

אף כי מקור האיסור הוא מן התורה יש בו משום גזירת חכמים. והראיה שגם מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא הקריב את הפסח אסור במלאכה בערב פסח אחר חצות, כי כיון שלרוב ישראל קבעה התורה יום טוב ואיסור מלאכה מחצות היום, חכמים גזרו על טמא ולרחוק ולכן גם בזמן הזה איסור המלאכה מדרבנן בתוקפו (צל"ח, פסחים שם).

אמנם רש"י (פסחים שם ד"ה שלא) כתב שהטעם לאיסור מלאכה בערב פסח הוא "כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמצו ושחיטת הפסח ותקון מצה לצורך הלילה" ולפי זה פשוט שהאיסור קיים גם בזמן הזה.

אפשר לסמוך על העופות

שבת קודש י"ט ניסן ה'תשע"ג

הלכות חמץ ומצה פרק ב, הלכה ד: וְאֶמְצַע הֶחָצֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹפוֹת מְצוּיִים שָׁם, וְהֵן אוֹכְלִין כָּל חָמֵץ שֶׁיִּפֹּל שָׁם.

להלן (הלכה ו) כתב הרמב"ם: "רפת בקר ולולין... אינן צריכין בדיקה, אלא אם כן הכניס להן חמץ". כלומר: רק כאשר אין וודאות שהיה שם חמץ, ניתן לסמוך על כך שאם היה חמץ אכלוהו הבהמות, אך אם ידוע בוודאי שהיה שם חמץ אין לסמוך על אכילת הבהמות כי "אין ספק מוציא מידי וודאי", ומאחר שוודאי היה שם חמץ אין להסתמך על הספק שמא אכלוהו (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סי' תלג, סכ"ה).

ולפי זה כתב הב"ח (או"ח שם) שבהכרח לפרש כן גם בהלכה זו, שיש להסתמך על אכילת העופות רק אם אין וודאות שהיה חמץ בחצר מלכתחילה, אך אם וודאי היה שם חמץ אין לסמוך על זה. והרי הדברים קל וחומר: אם ברפת ולולים שהם מקום מגורי בעלי החיים אין וודאות שאכלוהו, כל שכן שאין לסמוך על אכילת העורבים המגיעים לחצר מבחוץ.

אך ב'שלחן ערוך' (או"ח סי' תמה, ס"ג) נפסק שמותר להשליך חמץ במקום שהעופות מצויים שם ולהסתמך על כך שיאכלוהו. ומה בין זה לרפת בהמות שצריכה בדיקה אם ידוע שהיה שם חמץ?

מבאר אדמו"ר הזקן (סי' תלג, כח. ע"פ המג"א סק"י):

בכל מקום שמצויות חיות אין ספק שיטלו את פירורי החמץ אלא שספק אם יאכלום מיד, כי יתכן שלא יהיו רעבים באותה שעה ויגררום ויטמינום בחצר ולכן בחיות הגדלות באותו מקום ספק אם אכלום או הטמינום ואם ידוע שהיה שם חמץ אין להסתמך על כך שאכלום, אך בעופות המגיעים ממקום אחר, הרי אף אם לא אכלו את החמץ שנטלו, הרי הוליכוהו למקום שממנו באו ושוב אין חמץ בחצר.

והנה, ביוצא מביתו בערב פסח ועורך מכירת חמץ כתב ה'מקור חיים' (סו"ס תלו) שמאחר ובליל בדיקת חמץ עדיין הבית ברשותו, חל עליו חיוב הבדיקה ואין מועיל מה שבכוונתו למכור את החמץ ולהשכיר את הבית לגוי, אך ה'צמח צדק' (או"ח סי' מז) הוכיח מהלכה זו שאין צריך לבדוק שהרי החצר נפטרת מבדיקה על סמך שהעופות יאכלו את החמץ עד זמן האיסור, ואף שעתה בזמן הבדיקה יש שם חמץ, מאחר וידוע שעד זמן האיסור לא יהיה חמץ, לא חל עליו חיוב בדיקה מלכתחילה. והוא הדין כאשר ידוע מראש שבזמן האיסור לא יהיה החמץ ברשותו כיון שישכיר את הבית לגוי, די בכך לפוטרו מבדיקה.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ג־י"ט ניסן ה'תשע"ג

יום ראשון י"ג ניסן ה'תשע"ג

הִלְכוֹת עֵרוּבִין

פֶּרֶק ג

א. חֲלוֹן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת - אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל זֶה, וְהָיָה קָרוֹב מִן הָאָרֶץ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אֲפִלּוּ כֵּלוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה וּמִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה, אוֹ כֵּלוֹ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה וּמִקְצָתוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה - אִם רָצוּ יוֹשְׁבֵי שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת לְעָרֵב כֻּלָּן עֵרוּב אֶחָד, הֲרֵשׁוּת בְּיָדָן, וְיֵעָשׂוּ כְּחָצֵר אַחַת, וִיטַלְטְלוּ מִזּוֹ לָזוֹ; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֶלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. הָיָה הַחַלּוֹן פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה, אוֹ שֶׁהָיָה כֵּלוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֶלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחַלּוֹן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת; אֲבָל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָתִּים, אֲפִלּוּ הָיָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה. וְכֵן חַלּוֹן שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה [- עליית הגג] - אִם רָצוּ מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן סֻלָּם; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. הָיָה חַלּוֹן עָגֹל - אִם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְרַבֵּעַ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, הֲרֵי הוּא כְּמֻרְבָּע.

ג. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, אוֹ מַתְבֵּן [ערמת תבן] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת - פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים [- אינו גורם להחשיבם לב' חצרות ולכן] - מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם. הָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, אוֹ יָתֵר עַל כֵּן - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן; וְאִם הָיָה בֵּינֵיהֶן סֻלָּם מִכָּאן וְסֻלָּם מִכָּאן, הֲרֵי הֵן כְּפֻתָּח, וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד [- במשותף]. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַסֻּלָּם זָקוּף וְסָמוּךְ לַכֹּתֶל, שֶׁהֲרֵי אֵין יְכוֹלִין לַעֲלוֹת בּוֹ עַד שֶׁיְּמַשֵּׁךְ וְיִתְרַחֵק מִפִּתְחָיו מִן הַכֹּתֶל - הֲרֵי זֶה מַתִּיר; וַאֲפִלּוּ לֹא הָיָה מַגִּיעַ רֹאשׁ הַסֻּלָּם לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל - אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה [טפחים], הֲרֵי זֶה מַתִּיר, וּמְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ.

ד. הָיָה הַכֹּתֶל רָחָב אַרְבָּעָה, וְעָשָׂה סֻלָּם מִכָּאן וְסֻלָּם מִכָּאן - אַף עַל פִּי שֶׁהַסֻּלָּמוֹת מְרֻחָקוֹת זֶה מִזֶּה - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד. אֵין בְּרֹחַב הַכֹּתֶל אַרְבָּעָה - אִם אֵין בֵּין הַסֻּלָּמוֹת שְׁלֹשָׁה, מְעָרְבִין אֶחָד; הָיָה בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה, מְעָרְבִין שְׁנַיִם.

ה. בָּנָה מַצֵּבָה [ספסל] עַל גַּבֵּי מַצֵּבָה בִּצַּד הַכֹּתֶל - אִם יֵשׁ בַּתַּחְתּוֹנָה [- בספסל התחתון] אַרְבָּעָה, מְמַעֵט [- ונחשב כפחות מי' טפחים]; אֵין בַּתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעָה, וְאֵין בֵּינָהּ לְבֵין הָעֶלְיוֹנָה שְׁלֹשָׁה, מְמַעֵט; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד. וְכֵן בְּמַדְרֵגוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁסְּמָכָן לַכֹּתֶל.

ו. כֹּתֶל גָּבוֹהַּ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, וְזִיז [בליטה] יוֹצֵא בְּאֶמְצָעִיתוֹ - אִם נִשְׁאַר מִן הַזִּיז עַד רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, מַנִּיחַ סֻלָּם לְפָנֵי הַזִּיז, וּמְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ; אֲבָל אִם הִנִּיחַ הַסֻּלָּם בְּצַד הַזִּיז, אֵינוֹ מְמַעֵט. הָיָה הַכֹּתֶל גָּבוֹהַּ תִּשְׁעָה עָשָׂר טֶפַח - מוֹצִיא [זיז] אֶחָד בָּאֶמְצַע, וּמְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ; שֶׁהֲרֵי מִן הַזִּיז עַד הָאָרֶץ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וּמִן הַזִּיז עַד רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. הָיָה הַכֹּתֶל גָּבוֹהַּ עֶשְׂרִים טֶפַח, צָרִיךְ שְׁנֵי זִיזִין זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּין הַזִּיז הַתַּחְתּוֹן וּבֵין הָאָרֶץ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וּבֵין הַזִּיז הָעֶלְיוֹן וּבֵין רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה; וּמְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ.

ז. דֶּקֶל שֶׁחָתָכוּ וּסְמָכוֹ עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל וְעַל הָאָרֶץ - מְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקָבְעוֹ בַּבִּנְיָן. וְכֵן הַסֻּלָּם - כָּבְדוּ קוֹבְעוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַבְּרוֹ בַּבִּנְיָן. הָיוּ קַשִּׁין מַבְדִּילִין בֵּין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת, וְסֻלָּם מִכָּאן וְסֻלָּם מִכָּאן - אֵין מְעָרְבִין אֶחָד; שֶׁהֲרֵי אֵין כַּף הָרֶגֶל עוֹלָה בַּסֻּלָּם, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ עַל מַה יִסָּמֵךְ [- שהסולם יתמוטט]. הָיָה הַסֻּלָּם בָּאֶמְצַע, וְקַשִּׁין מִכָּאן וְקַשִּׁין מִכָּאן [- מחיצה מקש ובאמצע עמוד לתמיכת הסולם] - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנַיִם.

ח. הָיָה אִילָן בְּצַד הַכֹּתֶל, וְעָשָׂהוּ סֻלָּם לַכֹּתֶל - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד, הוֹאִיל וְאִסּוּר שְׁבוּת [- מדברי חכמים] הוּא שֶׁגָּרַם לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בָּאִילָן. עָשָׂה אֲשֵׁרָה [אילן לעבודה זרה] סֻלָּם לַכֹּתֶל - אֵין מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲלוֹת עָלֶיהָ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה.

ט. כֹּתֶל שֶׁגָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, וּבָא לְמַעֲטוֹ [ע"י הגבהת הקרקע] כְּדֵי לְעָרֵב עֵרוּב אֶחָד - אִם יֵשׁ בְּאֹרֶךְ הַמְּעוּט [- לרוחב הכותל] {אַרְבָּעָה}(עשרה) טְפָחִים, מְעָרְבִין אֶחָד; סָתַר מִקְצָת הַכֹּתֶל [מלמעלה] עַד שֶׁנִּתְמַעֵט מֵעֲשָׂרָה [בצד אחד] - צָדוּ הַקָּצָר, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְחֶצֶר זוֹ [להשתמש ולהניח חפצים על הכותל], וּשְׁאָר הַכֹּתֶל הַגָּבוֹהַּ, לְבֵין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת.

י. נִפְרַץ הַכֹּתֶל הַגָּבוֹהַּ שֶׁבֵּינֵיהֶן - אִם הָיְתָה הַפִּרְצָה [לרוחב] עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת, מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּפֶתַח. וְאִם הָיְתָה יָתֵר מֵעֶשֶׂר - מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין.

יא. הָיְתָה הַפִּרְצָה פָּחוֹת מֵעֶשֶׂר, וּבָא לְהַשְׁלִימָהּ לְיָתֵר מֵעֶשֶׂר - חוֹקֵק [סותר] בַּכֹּתֶל גֹּבַהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וּמְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד; וְאִם בָּא לִפְרֹץ לְכַתְּחִלָּה פִּרְצָה יָתֵר מֵעֶשֶׂר בְּכָל הַכֹּתֶל, צָרִיךְ לְהָיוֹת גֹּבַהּ הַפִּרְצָה מְלֹא קוֹמָתוֹ [- שיראו הבתים בברור דרך הפתח].

יב. חָרִיץ [בקרקע] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין; פָּחוֹת מִכָּאן - מְעָרְבִין אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם. וְאִם מֵעֵט עָמְקוֹ בְּעָפָר אוֹ בְּצְרוֹרוֹת - מְעָרְבִין אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם; שֶׁסְּתָמָם עָפָר וּצְרוֹרוֹת בְּחָרִיץ, מְבֻטָּלִין הֵן. אֲבָל אִם מִלְּאָהוּ תֶּבֶן אוֹ קַשׁ - אֵינָן מְמַעֲטִין עַד שֶׁיְּבֻטַּל [- יחליט להשאירם שם].

יג. וְכֵן אִם מֵעֵט רָחְבּוֹ בִּלּוּחַ אוֹ בְּקָנֶה [- שאסור לטלטלם בשבת] שֶׁהוֹשִׁיטוֹ בְּאֹרֶךְ כָּל הֶחָרִיץ - מְעָרְבִין אֶחָד, וְאֵין

מְעָרְבִין שְׁנַיִם; וְכָל הַדָּבָר הַנִּטָּל בְּשַׁבָּת, כְּגוֹן הַסַּל וְהַסַּפָּל - אֵין מְמַעֲטִין בּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן חִבְּרוֹ בָּאָרֶץ חִבּוּר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשָׁמְטוֹ עַד שֶׁיַּחְפֹּר בְּדֶקֶר [מעדר].

יד. נָתַן לוּחַ שָׁרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל רֹחַב הֶחָרִיץ, מְעָרְבִין אֶחָד; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין. וְכֵן שְׁתֵּי גְּצָצְטְרִיּוֹת [מרפסות] זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ - אִם הוֹשִׁיט לוּחַ שָׁרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים מִזּוֹ לָזוֹ, מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. הָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ, וְאֵינָן בְּשָׁוֶה, אֶלָּא אַחַת לְמַעְלָה מֵחֲבֶרְתָּהּ - אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים, הֲרֵי הֵן כִּגְצָצְטְרָה אַחַת; וְאִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר, מְעָרְבִין אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

טו. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁהוּא רָחָב, וְהָיָה גְּבוֹהַּ מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים מֵחָצֵר זוֹ וְשָׁוֶה לְקַרְקַע חָצֵר שְׁנִיָּה - נוֹתְנִין רָחְבּוֹ לִבְנֵי הֶחָצֵר שֶׁהוּא שָׁוֶה לָהֶן, וְיַחֲשֹׁב מֵחֲצָרָן; הוֹאִיל וְתַשְׁמִישׁוֹ בְּנַחַת לְאֵלּוּ וְתַשְׁמִישׁוֹ בְּקָשֶׁה לְאֵלּוּ, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ לָהֶן בְּנַחַת. וְכֵן חָרִיץ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים מִצַּד חָצֵר זוֹ וְשָׁוֶה לְקַרְקַע חָצֵר שְׁנִיָּה - נוֹתְנִין רָחְבּוֹ לְחָצֵר שֶׁהוּא שָׁוֶה לוֹ; מִפְּנֵי שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ נַחַת לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ לָהֶם בְּנַחַת.

טז. הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת נָמוּךְ מֵחָצֵר הָעֶלְיוֹנָה וְגָבוֹהַּ מֵחָצֵר הַתַּחְתּוֹנָה, שֶׁנִּמְצְאוּ בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה מְשַׁתְּמְשִׁין בְּעָבְיוֹ [- בגג הכותל] עַל יְדֵי שִׁלְשׁוּל [חבל], וּבְנֵי הַתַּחְתּוֹנָה מְשַׁתְּמְשִׁין בְּעָבְיוֹ עַל יְדֵי זְרִיקָה - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בּוֹ, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד; אֲבָל אִם לֹא עֵרְבוּ - אֵין מַכְנִיסִין מֵעֲבִי כֹּתֶל זֶה לַבָּתִּים, וְאֵין מוֹצִיאִין מֵהַבָּתִּים לְעָבְיוֹ.

יז. שְׁנֵי בָּתִּים שֶׁבֵּינֵיהֶם חֲרָבָה שֶׁהִיא רְשׁוּת הַיָּחִיד - אִם יְכוֹלִין שְׁנֵיהֶן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲרָבָה עַל יְדֵי זְרִיקָה, אוֹסְרִין זֶה עַל זֶה; וְאִם הָיָה תַּשְׁמִישָׁהּ לָזֶה בְּנַחַת, וְהָאַחֵר אֵינוֹ יָכוֹל לִזְרֹק לָהּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲמֻקָּה מִמְּנָּה - הֲרֵי זֶה שֶׁהִיא לוֹ בְּנַחַת, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עַל יְדֵי זְרִיקָה.

יח. כָּל גַּגּוֹת הָעִיר, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה גָּבוֹהַּ וְזֶה נָמוּךְ, עִם כָּל הַחֲצֵרוֹת, עִם כָּל הַקַּרְפֵּפוֹת [-מין חצר] שֶׁהַקִּפּוּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה שֶׁאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם [- מאה אמה על חמישים], עִם עֲבִי הַכְּתָלִים שֶׁבֵּין הַחֲצֵרוֹת, עִם הַמְּבוֹאוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְחִי אוֹ קוֹרָה - כֻּלָּן רְשׁוּת אַחַת הֵן; וּמְטַלְטְלִין בְּכֻלָּן בְּלֹא עֵרוּב, כְּלִים שֶׁשַּׁבְתּוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ.

יט. כֵּיצַד? כְּלִי שֶׁשַּׁבַּת בְּתוֹךְ הֶחָצֵר - בֵּין עֵרְבוּ אַנְשֵׁי הֶחָצֵר, בֵּין לֹא עֵרְבוּ - מֻתָּר לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הֶחָצֵר לַגַּג, אוֹ לִרְאשׁ הַכֹּתֶל, וּמִן הַגַּג לְגַג אַחֵר הַסָּמוּךְ לוֹ אֲפִלּוּ הָיָה גָּבוֹהַּ מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא אוֹ נָמוּךְ, וּמִן הַגַּג הָאַחֵר לְחָצֵר שְׁנִיָּה, וּמֵחָצֵר שְׁנִיָּה לְגַג שְׁלִישִׁי שֶׁל חָצֵר שְׁלִישִׁית, וּמִגַּג שְׁלִישִׁי לְמָבוֹי, וּמִן הַמָּבוֹי לְגַג רְבִיעִי. עַד שֶׁיַּעֲבִירֶנּוּ כָּל הַמִּדִּינָה כֻּלָּהּ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת וַחֲצֵרוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת וְקַרְפֵּפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹת וְקַרְפֵּפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ שְׁלָשְׁתָּן מִזֶּה לָזֶה וּמִזֶּה לָזֶה - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בִּכְלִי זֶה לְבֵית מִן הַבָּתִּים, אֶלָּא אִם עֵרְבוּ אַנְשֵׁי כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלּוּ עֵרוּב אֶחָד.

כ. וְכֵן אִם שָׁבַת הַכְּלִי בְּבֵית, וְהוֹצִיאוֹ לְחָצֵר - לֹא יַעֲבִירֶנּוּ לְחָצֵר אַחֶרֶת, אוֹ לְגַג אַחֵר, אוֹ לִרְאשׁ הַכֹּתֶל, אוֹ לְקַרְפֵּף, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּעֲבִירִין בָּהֶן כְּלִי זֶה, עֵרוּב אֶחָד.

כא. בּוֹר [מים] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת - אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לוֹ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד דּוֹלֶה מֵרְשׁוּתוֹ. וְהֵיכָן מַעֲמִידִין אֶת הַמְּחִיצָה? אִם הָיְתָה לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִן הַמְּחִיצָה יוֹרֵד בְּתוֹךְ הַמַּיִם; וְאִם הָיְתָה הַמְּחִיצָה כַּלָּה בְּתוֹךְ הַמַּיִם, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִמֶּנָּה יוֹצֵא לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם - כְּדֵי שֶׁתְּהֶיֶה רְשׁוּת זֶה מֵרְשׁוּת זֶה.

כב. וְכֵן אִם עָשׂוּ עַל פִּי הַבּוֹר קוֹרָה רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים - זֶה מְמַלֵּא מִצַּד הַקּוֹרָה, וְזֶה מְמַלֵּא מִצַּדָּהּ הַשֵּׁנִי, וּכְאִלּוּ הִבְדִּילָה חֵלֶק זֶה מֵחֵלֶק זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם מְעֹרָבִין מִלְמַטָּה; קַל [הקלה] הוּא שֶׁהֻקְּלוּ חֲכָמִים בְּמַיִם.

כג. בְּאֵר שֶׁבְּאֶמְצַע הַשְּׁבִיל בֵּין שְׁנֵי כְתָלֵי חֲצֵרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מַפְלֶגֶת [רחוקה] מִכֹּתֶל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמִכֹּתֶל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים - שְׁנֵיהֶם מְמַלְּאִים מִמֶּנָּה, וְאֵין צְרִיכִין לְהוֹצִיא זִיזִין [- קרש קטן להיכר] עַל גַּבָּהּ; שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵרוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר.

כד. חָצֵר קְטַנָּה שֶׁנִּפְרְצָה בְּמִלּוֹאָהּ לְחָצֵר גְּדוֹלָה מִבְּעוֹד יוֹם - אַנְשֵׁי גְּדוֹלָה מְעָרְבִין לְעַצְמָן וּמַתִּירִין, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאַר לָהֶן פֶּסִין [דפנות] מִכָּאן וּמִכָּאן; וְאַנְשֵׁי קְטַנָּה אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִבָּתֵּיהֶן לְחָצֵר שֶׁלָּהֶן, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עִם בְּנֵי הַגְּדוֹלָה עֵרוּב אֶחָד; שֶׁדַּיּוֹרִין [הדיירים] שֶׁל גְּדוֹלָה חֲשׁוּבִין בִּקְטַנָּה [שהקטנה כפתח לגדולה], וְאֵין דַּיּוֹרֵי קְטַנָּה חֲשׁוּבִין בִּגְדוֹלָה.

כה. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁעָרְבוּ עֵרוּב אֶחָד דֶּרֶךְ הַפֶּתַח שֶׁבֵּינֵיהֶן, אוֹ דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן, וְנִסְתַּם הַפֶּתַח אוֹ הַחַלּוֹן בְּשַׁבָּת - כָּל אַחַת וְאַחַת מֻתֶּרֶת לְעַצְמָהּ; הוֹאִיל וְהֻתְּרָה מִקְצָת שַׁבָּת, הֻתְּרָה כֻּלָּהּ. וְכֵן שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁעָרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ, וְנָפַל כֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן בְּשַׁבָּת - אֵלּוּ מַתִּירִים לְעַצְמָן וּמוֹצִיאִין מִבָּתֵּיהֶן וּמְטַלְטְלִין עַד עִקַּר הַמְּחִיצָה, וְאֵלּוּ מְטַלְטְלִין כֵּן עַד עִקַּר הַמְּחִיצָה; הוֹאִיל וְהֻתְּרָה מִקְצָת שַׁבָּת, הֻתְּרָה כֻּלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתּוֹסְפוּ הַדָּיּוֹרִין - שֶׁהַדָּיּוֹרִין הַבָּאִין בְּשַׁבָּת, אֵינָן אוֹסְרִין. נִפְתַּח הַחַלּוֹן וְנַעֲשָׂה הַפֶּתַח בְּשִׁבְעָה, אוֹ שֶׁעָשׂוּ גּוֹיִם לְדַעְתָּן [מדעת עצמם] - חָזְרוּ לְהֶתֵּרָן. וְכֵן שְׁתֵּי סְפִינוֹת שֶׁהָיוּ קְשׁוּרוֹת זוֹ בָּזוֹ וְעֵרְבוּ, וְנִפְסְקוּ - אָסוּר לְטַלְטֵל מִזּוֹ לָזוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ מֻקָּפוֹת מְחִיצָה; חָזְרוּ וְנִקְשְׁרוּ בְּשׁוֹגֵג, חָזְרוּ לְהֶתֵּרָן.

פֶּרֶק ד

א. אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁהָיוּ כֻּלָּן אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד תָּמִיד - אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵין צְרִיכִין עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ וַעֲבָדָיו אוֹסְרִין עָלָיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב

עִמָּהֶן - כָּךְ אִלּוּ כֻּלָּן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד הֵן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כֻּלָּן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד.

ב. וְכֵן אִם צָרְכוּ לַעֲשׂוֹת עֵרוּב עִם אַנְשֵׁי חָצֵר אַחֶרֶת - עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן, וּפַת אַחַת בְּלִבַּד מוֹלִיכִין לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁמְּעָרְבִין עִמּוֹ; וְאִם הָיָה הָעֵרוּב בָּא אֶצְלָן [הונח בחצרם] - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, כְּמוֹ הַבַּיִת שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָעֵרוּב שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן אֶת הַפַּת; שֶׁכָּל אִלּוּ הַבָּתִּים, כְּבַיִת אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין.

ג. וְכֵן אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁעֵרְבוּ, נַעֲשׂוּ כֻּלָּן כְּבַיִת אֶחָד; וְאִם צָרְכוּ לְעָרֵב עִם חָצֵר שְׁנִיָּה, כֻּלָּם אֶחָד בְּלִבַּד הוּא שֶׁמּוֹלִיכִין עַל יְדֵי כֻּלָּן לַמָּקוֹם שֶׁמְּעָרְבִין בּוֹ; וְאִם הָיָה עֵרוּב בָּא אֶצְלָן, אֵינָן צְרִיכִין לִתֵּן פַּת.

ד. חֲמִשָּׁה שֶׁגָּבוּ אֶת הָעֵרוּב לְהוֹלִיכוֹ לַמָּקוֹם שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָעֵרוּב - כֻּלָּם מוֹלִיכִין, אֵינָן צְרִיכִין לְהוֹלִיךְ עַל יְדֵי חֲמִשְׁתָּן אֶלָּא כֻּלָּם אֶחָד; שֶׁכֵּיוָן שֶׁגָּבוּ, כֻּלָּן נַעֲשׂוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד.

ה. הָאָב וּבָנוֹ, וְהָרַב וְתַלְמִידוֹ, שֶׁהֵן שְׁרוּיִין בְּחָצֵר - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּבַיִת אֶחָד; וְאַף עַל פִּי שֶׁפְּעָמִים אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, וּפְעָמִים אֵינָן אוֹכְלִין - הֲרֵי הֵן כְּבַיִת אֶחָד.

ו. הָאַחִים שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאֵינָן סוֹמְכִין [אוכלים] עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶן, וְכֵן הַנָּשִׁים אוֹ הָעֲבָדִים שֶׁאֵינָן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחַן בַּעֲלָן אוֹ רַבָּן תָּמִיד, אֲבָל אוֹכְלִין הֵן עַל שֻׁלְחָנוֹ בִּשְׂכַר מְלָאכָה שֶׁעוֹשִׂין לוֹ אוֹ בְּטוּבָה יָמִים יְדוּעִין, כְּמִי שֶׁסּוֹעֵד אֶצֶל חֲבֵרוֹ שָׁבוּעַ אוֹ חֹדֶשׁ - אִם אֵין עִמָּהֶן דָּיוֹרִין [דיירים] אֲחֵרִים בֶּחָצֵר, אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב; וְאִם עֵרְבוּ עִם חָצֵר אַחֶרֶת, עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן, וְאִם בָּא הָעֵרוּב אֶצְלָן, אֵין נוֹתְנִין פַּת. וְאִם הָיוּ דָּיוֹרִין עִמָּהֶן בֶּחָצֵר, צְרִיכִין פַּת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּשֶׁאָר אַנְשֵׁי הֶחָצֵר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד תָּמִיד.

ז. חָמֵשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁשָּׁבְתוּ בְּטַרְקְלִין [אולם עם כמה חדרים] אֶחָד - אִם הָיָה מַפְסִיק בֵּין כָּל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה מְחִיצָה הַמַּגַּעַת לַתִּקְרָה - הֲרֵי כָּל חֲבוּרָה מֵהֶן כְּאִלּוּ הִיא בְּחֶדֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אוֹ בַּעֲלִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ; לְפִיכָךְ צְרִיכִין פַּת מִכָּל חֲבוּרָה. וְאִם אֵין הַמְּחִיצוֹת מַגִּיעוֹת לַתִּקְרָה - כְּכָל אֶחָד לְכֻלָּן, שֶׁכֻּלָּן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד חֲשׁוּבִין.

ח. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ בַּיִת שַׁעַר [חדר לשומר השער] שֶׁרַבִּים דּוֹרְסִין בּוֹ, אוֹ אַכְסַדְרָה, אוֹ מִרְפֶּסֶת, אוֹ בֵּית הַבָּקָר, אוֹ בֵּית הַתֶּבֶן, אוֹ בֵּית הָעֲצִים, אוֹ אוֹצָר [מחסן] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עִמּוֹ בֶּחָצֵר מָקוֹם דִּירָה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו לֶאֱכֹל בּוֹ פִּתּוֹ, וַאֲחַר כָּךְ יִהְיֶה אוֹסֵר עָלָיו, עַד שֶׁיַּעֲרֵב עִמּוֹ; אֲבָל מָקוֹם לִינָה, אֵינוֹ אוֹסֵר. לְפִיכָךְ, אִם קָבַע לוֹ מָקוֹם לֶאֱכֹל בּוֹ בְּבֵית שַׁעַר, אוֹ בְּאַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מָקוֹם דִּירָה.

ט. עֲשָׂרָה בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה - הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְהַשֵּׁנִי לוֹ, הֵן שָׁנוֹתְנִין אֶת הָעֵרוּב; וְהַשְּׁמוֹנָה בָּתִּים הַחִיצוֹנִים, אֵינָן נוֹתְנִין אֶת הָעֵרוּב; הוֹאִיל וְרַבִּים דּוֹרְסִין בָּהֶן, הֲרֵי הֵן כְּבַיִת שַׁעַר, וְהַדָּר בְּבֵית שַׁעַר אֵינוֹ אוֹסֵר. אֲבָל הַתְּשִׁיעִי, אֵין דּוֹרְסִין בּוֹ רַבִּים; לְפִיכָךְ אוֹסֵר, עַד שֶׁיִּתֵּן עֵרוּבוֹ.

י. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וּבֵינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה בָּתִּים פְּתוּחוֹת זֶה לָזֶה וּפְתוּחִים לַחֲצֵרוֹת, וְהֵבִיאוּ בְּנֵי חָצֵר זוֹ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאֶמְצָעִי, וְכֵן הֵבִיאוּ בְּנֵי חָצֵר הָאַחֶרֶת עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאֶמְצָעִי - אוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה בָּתִּים, אֵינָן צְרִיכִין לִתֵּן אֶת הַפַּת; הָאֶמְצָעִי - מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחוּ בּוֹ הָעֵרוּב, וְהַשְּׁנַיִם שֶׁמִּצְּדָדָיו - מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בֵּית שַׁעַר לְאַנְשֵׁי חָצֵר.

יא. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וּשְׁנֵי בָּתִּים פְּתוּחִים זֶה לָזֶה בֵּינֵיהֶן, וְהֵבִיאוּ אִלּוּ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הַשֵּׁנִי הַסָּמוּךְ לְחָצֵר הָאַחֶרֶת, וְהֵבִיאוּ אִלּוּ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַפֶּתַח הַסָּמוּךְ לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאַחֵר - שְׁתֵּיהֶן לֹא קָנוּ עֵרוּב; שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן הִנִּיחָה עֵרוּבָהּ בְּבֵית שַׁעַר שֶׁל חָצֵר אַחֶרֶת.

יב. אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר שֶׁהָיָה גּוֹסֵס - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְחִיּוֹת בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל בְּנֵי הֶחָצֵר, עַד שֶׁיִּזְכּוּ לוֹ בְּפַת וְיַעֲרְבוּ עָלָיו; וְכֵן קָטָן - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר, עַד שֶׁיַּעֲרְבוּ עָלָיו. אֲבָל הָאוֹרֵחַ - אֵינוֹ אוֹסֵר לְעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יג. אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר שֶׁהִנִּיחַ בֵּיתוֹ, וְהָלַךְ וְשָׁבַת בְּחָצֵר אַחֶרֶת - אֲפִלּוּ הָיְתָה סְמוּכָה לַחֲצֵרוֹ - אִם הִסִּיעַ מִלְּבּוֹ [הניח מחשבתו] וְאֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לְבֵיתוֹ בְּשַׁבָּת זוֹ, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיִשְׂרָאֵל; אֲבָל גּוֹי - אֲפִלּוּ הָלַךְ לִשְׁבוּת בְּעִיר אַחֶרֶת, אוֹסֵר עֲלֵיהֶן, עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ מָקוֹמוֹ, שֶׁאִפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּשַׁבָּת.

יד. בַּעַל הֶחָצֵר שֶׁהִשְׁכִּיר מִבָּתֵּי חֲצֵרוֹ לַאֲחֵרִים, וְהִנִּיחַ לוֹ כֵּלִים אוֹ מִינֵי סְחוֹרָה בְּכָל בַּיִת וּבַיִת מֵהֶן - אֵינָן אוֹסְרִין עָלָיו; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ תְּפוּסַת יָד בְּכָל בַּיִת מֵהֶן, נַעֲשׂוּ הַכֹּל כְּאוֹרְחִין אֶצְלוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחַ שָׁם דָּבָר שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת, כְּגוֹן טָבֶל וַעֲשָׁשִׁית [חתיכת מתכת]; אֲבָל אִם נִשְׁאַר לוֹ בְּכָל בַּיִת מֵהֶן כֵּלִים שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלָן - הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר שֶׁיּוֹצִיאֵם הַיּוֹם, וְלֹא יִשָּׁאֵר לוֹ שָׁם תְּפוּסַת יָד - הֲרֵי אִלּוּ אוֹסְרִין עָלָיו, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ.

טו. אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִבָּתֵּיהֶם לֶחָצֵר, וְלֹא מֵחָצֵר לַבָּתִּים; אֲבָל מְטַלְטְלִין הֵן כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ [משהו בשבת] בֶּחָצֵר, בְּכָל הֶחָצֵר וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִם הֶחָצֵר. וְאִם הָיְתָה שָׁם מִרְפֶּסֶת אוֹ עֲלִיָּה [- עליית גג], וְעֵרְבוּ אַנְשֵׁי הֶחָצֵר לְעַצְמָן וְאַנְשֵׁי הַמִּרְפֶּסֶת לְעַצְמָן - אַנְשֵׁי הַמִּרְפֶּסֶת אוֹ אַנְשֵׁי הָעֲלִיָּה מְטַלְטְלִין כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּבָתֵּיהֶן, בְּכָל הַמִּרְפֶּסֶת וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ, אוֹ בְּכָל רֹחַב הָעֲלִיָּה, וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ; וְאַנְשֵׁי הֶחָצֵר מְטַלְטְלִין בְּכָל הֶחָצֵר וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ. וְכֵן אִם הָיָה יָחִיד דָּר בְּחָצֵר וְיָחִיד דָּר בָּעֲלִיָּה, וְשָׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ - זֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הָעֲלִיָּה וְהַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ, וְזֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הֶחָצֵר וְהַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ.

טז. כֵּיצַד? הַסֻּלָּע אוֹ תֵּל וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָצֵר - אִם אֵינָן גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי אִלּוּ נֶחְשָׁבִין בֵּין הֶחָצֵר שַׁעַר, וְהַדָּר בְּבֵית שַׁעַר אֵינוֹ אוֹסֵר. אֲבָל הַתְּשִׁיעִי, אֵין דּוֹרְסִין בּוֹ רַבִּים; לְפִיכָךְ אוֹסֵר, עַד שֶׁיִּתֵּן עֵרוּבוֹ.

וּבֵין הַמִּרְפֶּסֶת, וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא שָׁם כֵּלִים שֶׁמַּבָּתִּים.
וְאִם גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה, וְהָיָה בֵּינֵיהֶן וּבֵין הַמִּרְפֶּסֶת פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחְשָׁבִין עִם הַמִּרְפֶּסֶת, שֶׁהֲרֵי הֵן שָׁוִין לָהּ, וּבְנֵי מִרְפֶּסֶת מְתָרִין בָּהֶן. וְאִם הָיוּ רְחוֹקִין מִן הַמִּרְפֶּסֶת אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל כֵּן - אַף עַל פִּי שֶׁגְּבוֹהִין עֲשָׂרָה - הֲרֵי אֵלּוּ בִּכְלַל הַחָצֵר וְהַמִּרְפֶּסֶת, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶן אֶפְשָׁר לָהֶן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי זְרִיקָה; לְפִיכָךְ, שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא לְשָׁם כְּלֵי הַבָּתִּים, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ. הָיְתָה מַצֵּבָה רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים לִפְנֵי הַמִּרְפֶּסֶת - אֵין הַמִּרְפֶּסֶת אוֹסֶרֶת עַל בְּנֵי הֶחָצֵר, שֶׁהֲרֵי נֶחְלְקָה מֵהֶם.

יז. זִיזִין [בליטות] הַיּוֹצְאִין מִן הַכְּתָלִים - כֹּל שֶׁהוּא לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה נֶחְשָׁב מִן הֶחָצֵר, וּבְנֵי הֶחָצֵר מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; וְכָל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה, אַנְשֵׁי עֲלִיָּה מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ. וְהַנִּשְׁאָר בֵּין הַסְּמוּכִין לָעֲלִיָּה, אַנְשֵׁי עֲלִיָּה מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ. וְהַנִּשְׁאָר בֵּין עֲשָׂרָה הַתַּחְתּוֹנִים עַד תְּחִלַּת עֲשָׂרָה הָעֶלְיוֹנִים, מִן הַזִּיזִין הַיּוֹצְאִין שָׁם - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בּוֹ; וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּהֶן בְּכֵלִים שֶׁמַּבָּתִּים, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ.

יח. בּוֹר שֶׁבְּחָצֵר - אִם הָיָה מָלֵא פֵּרוֹת טְבָלִים [לא מעושרים] שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלָן בְּשַׁבָּת, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הוּא וְחֶלְיָתוֹ [שפתו], כְּסֶלַע אוֹ תֵּל שֶׁבְּחָצֵר: אִם הָיָה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה סְמוּךְ לַמְּרְפֶּסֶת, הֲרֵי הוּא נֶחְשָׁב עִם הַמִּרְפֶּסֶת; אֲבָל אִם הָיָה מָלֵא מַיִם - אֵין בְּנֵי חָצֵר וְלֹא בְּנֵי מִרְפֶּסֶת מַכְנִיסִין מִמֶּנּוּ לַבָּתִּים, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ.

יט. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, וְאַנְשֵׁי הַפְּנִימִית יוֹצְאִין וְנִכְנָסִין וְעוֹבְרִין עַל הַחִיצוֹנָה - עֵרְבָה הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה, הַפְּנִימִית מֻתֶּרֶת [לטלטל בחצרה] וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה [מפני הפנימית שמהלכין בה]; עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרְבָה הַפְּנִימִית, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת - הַפְּנִימִית מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֵרְבָה, וְהַחִיצוֹנָה מִפְּנֵי אֵלּוּ שֶׁלֹּא עֵרְבוּ שֶׁעוֹבְרִין עֲלֵיהֶן. עֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ - זוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְזוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ; אֲבָל אֵין מְטַלְטְלִין מִזּוֹ לָזוֹ.

כ. שָׁכַח אֶחָד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרַב, הַפְּנִימִית בְּהֶתֵּרָהּ עוֹמֶדֶת; שָׁכַח אֶחָד מִן בְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרַב עִמָּהֶן, אַף הַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה - מִפְּנֵי אֵלּוּ בְּנֵי הַפְּנִימִית שֶׁלֹּא עָלָה לָהֶם עֵרוּב, שֶׁהֵן עוֹבְרִין עֲלֵיהֶן.

כא. עָשׂוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד - אִם הִנִּיחוּהוּ בַּחִיצוֹנָה, וְשָׁכַח אֶחָד מֵהֶן וְלֹא עֵרַב, בֵּין שֶׁהָיָה מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה, בֵּין מִבְּנֵי הַפְּנִימִית - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת, עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן [רשותו]; שֶׁהֲרֵי בְּאַרְנוּ, שֶׁמְּבַטְּלִין מֵחָצֵר לְחָצֵר. וְאִם הִנִּיחוּ עֵרוּבָן בַּפְּנִימִית, וְשָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרַב - חִיצוֹנָה אֲסוּרָה, וּפְנִימִית מֻתֶּרֶת בְּמְקוֹמָהּ [שהיא כרשות נפרדת]; שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרַב - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת, עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן.

כב. הָיָה אֶחָד דָּר בְּחָצֵר זוֹ וְאֶחָד דָּר בְּחָצֵר זוֹ - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל חֲצֵרוֹ; וְאִם הָיָה גּוֹי בַּפְּנִימִית - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֶחָד - הֲרֵי הוּא כְּרִבִּים, וְאוֹסֵר עַל הַחִיצוֹנָה, עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִקּוֹמוֹ.

כג. שָׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת [בשורה אחת] הַפְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ [וגם לרשות הרבים], וְרַבִּים בְּכָל חָצֵר מֵהֶן - עֵרְבוּ [בעלי החצרות ביניהן בשני עירובין, באופן ש]שְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת [מעורבות בנפרד] עִם הָאֶמְצָעִית - הִיא מֻתֶּרֶת עִמָּהֶן, וְהֵן מֻתָּרוֹת עִמָּהּ, וּשְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת אֲסוּרוֹת זוֹ עִם זוֹ, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ שְׁלָשְׁתָּן עֵרוּב אֶחָד [משותף לכולם]; הָיָה בְּכָל חָצֵר מֵהֶן [דייר] אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁרַבִּים [השני והשלישי] דּוֹרְסִין בַּחִיצוֹנָה - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן מֻתָּר בִּמְקוֹמוֹ. הָיוּ שְׁנַיִם בַּפְּנִימִית - הוֹאִיל וְהֵן אֲסוּרִין בִּמְקוֹמָן עַד שֶׁיְּעָרְבוּ - הֲרֵי הֵן אוֹסְרִין עַל הַיְחִידִים שֶׁבָּאֶמְצָעִית וְשֶׁמַּבַּחִיצוֹנָה, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁנַיִם שֶׁבַּפְּנִימִית. זֶה הַכְּלָל: רֶגֶל הָאֲסוּרָה בִּמְקוֹמָהּ, אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ; וְרֶגֶל הַמֻּתֶּרֶת בִּמְקוֹמָהּ, אֵינָהּ אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ מִפְּנֵי שֶׁעוֹבֶרֶת עֲלֵיהֶן.

כד. שְׁתֵּי כְּצַצְטְרִיּוֹת [מרפסות] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, שֶׁהֵן לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם - אַף עַל פִּי שֶׁעָשׂוּ כָּל אַחַת מֵהֶן מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים יוֹרֶדֶת מִכָּל אַחַת וְאַחַת - אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַצַּצְטְרָאוֹת בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְמַלְאַת, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּגְצַצְטְרָה אַחַת. וְאִם הָיָה בֵּין הָעֶלְיוֹנָה וְהַתַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר עַל עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְעֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ - שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת לְמַלְאַת.

כה. לֹא עָשְׂתָה הָעֶלְיוֹנָה מְחִיצָה, וְעָשְׂתָה הַתַּחְתּוֹנָה - אַף הַתַּחְתּוֹנָה אֲסוּרָה לְמַלְאַת; מִפְּנֵי דִּלְיֵי שֶׁל בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה שֶׁהֵם אֲסוּרִין, שֶׁעוֹבֵר עָלֶיהָ. עָשְׂתָה הָעֶלְיוֹנָה מְחִיצָה, וְלֹא עָשְׂתָה הַתַּחְתּוֹנָה - הָעֶלְיוֹנָה מֻתֶּרֶת לְמַלְאַת, וְהַתַּחְתּוֹנָה אֲסוּרָה. וְאִם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּנֵי הַתַּחְתּוֹנָה עִם בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה בַּמְּחִיצָה שֶׁעָשׂוּ - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת לְמַלְאַת, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עֵרוּב אֶחָד.

כו. שָׁלֹשׁ דְּיָיטוֹת [דירות עליונות] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, וְעֵלְיוֹנָה וְתַחְתּוֹנָה שֶׁל אֶחָד וְאֶמְצָעִית שֶׁל אֶחָד - לֹא יִשְׁלְשֵׁל מִן הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה דֶּרֶךְ אֶמְצָעִית; שֶׁאֵין מְשַׁלְשְׁלִין מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת דֶּרֶךְ רְשׁוּת. אֲבָל מְשַׁלְשֵׁל הוּא מִן הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ אֶמְצָעִית.

כז. שְׁתֵּי דְּיָיטוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, וְחָצֵר אַחַת תַּחְתֵּיהֶם שֶׁשּׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ הַמַּיִם - לֹא יִשְׁפְּכוּ לְתוֹכָהּ, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד. עָשׂוּ מִקְצָתָן עוּקָה [בור שפכים] בְּחָצֵר לִשְׁפֹּךְ בָּהּ הַמַּיִם, וּמִקְצָתָם לֹא עָשׂוּ - אֵלּוּ שֶׁעָשׂוּ עוּקָה, שׁוֹפְכִין לָעוּקָה שֶׁלָּהֶן; וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא עָשׂוּ, לֹא יִשְׁפְּכוּ לְחָצֵר עַד שֶׁיְּעָרְבוּ. וְאִם עָשׂוּ אֵלּוּ עוּקָה, וְעָשׂוּ אֵלּוּ עוּקָה - כָּל אַחַת וְאַחַת מִשְׁתֵּיהֶן שׁוֹפֶכֶת לָעוּקָה שֶׁלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֵרְבוּ.

פֶּרֶק ה

א. אַנְשֵׁי מָבוֹי [- רחוב המוקף בחצרות שבהם כמה בתים] שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן שִׁתּוּף בְּמַאֲכָל אֶחָד לְעִנְיַן סְחוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁקָּנוּ יַיִן בְּשֻׁתָּפוּת אוֹ שֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינָן צְרִיכִין שִׁתּוּף אַחֵר לְעִנְיַן שַׁבָּת, אֶלָּא סוֹמְכִין עַל שִׁתּוּף שֶׁל סְחוֹרָה; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַמִּין שֶׁהֵן שֻׁתָּפִין בּוֹ, מִין אֶחָד וּבִכְלִי אֶחָד; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם שֻׁתָּף לָזֶה בְּיַיִן וּלְאַחֵר בְּשֶׁמֶן, אוֹ שֶׁהָיָה הַכֹּל יַיִן וְהָיָה בִּשְׁנֵי כֵלִים - הֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין לְהִשְׁתַּתֵּף לְעִנְיַן שַׁבָּת.

ב. אֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁבִּקֵּשׁ מֵחֲבֵרוֹ יַיִן אוֹ שֶׁמֶן קֹדֶם הַשַּׁבָּת, וְלֹא נָתַן לוֹ - בָּטֵל הַשִּׁתּוּף, שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵינָן כֻּלָּן כְּשֶׁתַּפִּין שֶׁאֵין מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה. וְאֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁרָגִיל לְהִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי, וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף - בְּנֵי מָבוֹי נִכְנָסִין לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ שִׁתּוּף בְּעַל כָּרְחוֹ [כיון שזה גם לטובתו]; וְאֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִשְׁתַּתֵּף כְּלָל עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי, כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם.

ג. אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁהָיָה לוֹ אוֹצָר [מחסן] שֶׁל יַיִן אוֹ שֶׁמֶן וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - חֲרֵי זֶה מְזַכֶּה מִמֶּנּוּ מְעַט לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ, וּמְעָרֵב בּוֹ עֲלֵיהֶן; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישׁוֹ, וְלֹא יְחַדּוֹ [- את חלק העירוב], אֶלָּא חֲרֵי הוּא מְעָרָב בָּאוֹצָר - חֲרֵי זֶה שִׁתּוּף.

ד. חָצֵר שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים לִשְׁנֵי מְבוֹאוֹת - אִם נִשְׁתַּתְּפָה עִם אֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד - נֶאְסְרָה בַּמָּבוֹי הַשֵּׁנִי, וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה וּמַכְנִיסָה בּוֹ; לְפִיכָךְ, אִם זָכָה אֶחָד בַּשִּׁתּוּף לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי, וְשִׁתַּף עֲלֵיהֶם - צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי חָצֵר זוֹ; שֶׁאֵינָן מִשְׁתַּתְּפִין אֶלָּא מִדַּעְתָּן, שֶׁאֵינָהּ זְכוּת לָהֶם - שֶׁמָּא בַּמָּבוֹי הַשֵּׁנִי רוֹצִים לְהִשְׁתַּתֵּף, לֹא בָזֶה.

ה. אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מְעָרֶבֶת לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - וְהוּא שֶׁלֹּא יֵאָסֵר עַל שְׁכֵנָיו; אֲבָל אִם אוֹסֵר - אֵינָהּ מְעָרֶבֶת עָלָיו וְלֹא מִשְׁתַּתֶּפֶת עָלָיו אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ. כֵּיצַד? כֹּגוֹן שֶׁאָמַר: 'אֵינִי מְעָרֵב עִמָּכֶם', אוֹ 'אֵינִי מִשְׁתַּתֵּף עִמָּכֶם'.

ו. נִשְׁתַּתְּפוּ אַנְשֵׁי חָצֵר זוֹ עִם אֶחָד מִשְּׁנֵי הַמְּבוֹאוֹת - אִם בְּמִין [סוג מאכל] אֶחָד נִשְׁתַּתְּפוּ, אֲפִלּוּ כָּלָה אוֹתוֹ הַמִּין - חֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה שִׁתּוּף אַחַר וּמְזַכֶּה לָהֶן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָם פַּעַם שְׁנִיָּה. וְאִם בִּשְׁנֵי מִינִין נִשְׁתַּתְּפוּ, וְנִתְמַעֵט הָאֹכֶל - מוֹסִיף וּמְזַכֶּה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ; וְאִם כָּלוּ - מְזַכֶּה לָהֶם, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם. נִתּוֹסְפוּ שְׁכֵנִים בְּחָצֵר זוֹ - מְזַכֶּה לָהֶם, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם.

ז. נִשְׁתַּתְּפָה חָצֵר זוֹ עִם בְּנֵי מָבוֹי זֶה מִפֶּתַח זֶה, וְעִם בְּנֵי הַמָּבוֹי הַשֵּׁנִי מִן הַפֶּתַח הָאַחֵר - מֻתֶּרֶת עִם שְׁנֵיהֶן, וְהֵן מֻתָּרִין עִמָּהּ; וּשְׁנֵי הַמְּבוֹאוֹת אֲסוּרִין זֶה עִם זֶה. לֹא עֵרְבָה עִם אֶחָד מֵהֶן, אוֹסֶרֶת עַל שְׁנֵיהֶן.

ח. הָיְתָה חָצֵר זוֹ רְגִילָה בְּפֶתַח אֶחָד, וְהַפֶּתַח הַשֵּׁנִי אֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ - זֶה שֶׁרְגִילָה לְהַכְנֵס וְלָצֵאת בּוֹ, אוֹסֵר; וְשֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ, אֵינוֹ אוֹסֵר. עֵרְבָה עִם מָבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ - הַתֵּר הַמָּבוֹי הָאַחֵר לְעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב עִמָּהּ.

ט. עֵרְבוּ בְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁהִיא רְגִילָה בּוֹ לְעַצְמָן, וְהִיא לֹא עֵרְבָה עִמּוֹ, וְלֹא עִם הַמָּבוֹי הָאַחֵר שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ, וְגַם לֹא עֵרְבוּ בְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ - דּוֹחִין [מחשיבים] אוֹתָהּ אֵצֶל זֶה הַמָּבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֵרֵב; הוֹאִיל וְהִיא לֹא עֵרְבָה וְהוּא לֹא עֵרֵב - דּוֹחִין אוֹתָהּ אֶצְלוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּאָסֵר עַל מָבוֹי זֶה [שרגילה בו -] שֶׁעֵרֵב לְעַצְמוֹ.

י. חָצֵר שֶׁיֵּשׁ לָהּ פֶּתַח לְמָבוֹי, וּפֶתַח אַחֵר לְבִקְעָה [שטח ללא מחיצות] אוֹ לְקַרְפֵּף [חצר גדולה בלי בית] יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם [- מאה אמה על חמישים] - הוֹאִיל וְאָסוּר לְטַלְטֵל מֵחָצֵר לְאוֹתוֹ קַרְפֵּף, אֵינוֹ סוֹמֵךְ אֶלָּא עַל פֶּתַח שֶׁל מָבוֹי; לְפִיכָךְ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁבִּקֵּשׁ מֵחֲבֵרוֹ יַיִן אוֹ שֶׁמֶן קֹדֶם הַשַּׁבָּת, וְלֹא נָתַן לוֹ - בָּטֵל הַשִּׁתּוּף. אֲבָל אִם הָיָה הַקַּרְפֵּף בֵּית סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת, אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי; שֶׁעַל הַפֶּתַח הַמְיֻחָד לוֹ סוֹמֵךְ, הוֹאִיל וּמֵתָר לְטַלְטֵל בְּכָל הַקַּרְפֵּף.

יא. אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁהָלַךְ לִשְׁבּוֹת בְּמָבוֹי אַחֵר, אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; וְכֵן אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁבָּנָה מַצֵּבָה [עמוד] רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל פִּתְחוֹ, אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן - שֶׁהֲרֵי הִפְרִישׁ עַצְמוֹ מֵהֶן, וְחָלַק רְשׁוּתוֹ.

יב. אַנְשֵׁי מָבוֹי שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ מִקְצָתָן, וְשָׁכְחוּ מִקְצָתָן וְלֹא נִשְׁתַּתְּפוּ - מְבַטְּלִין רְשׁוּתָן לְאִלּוּ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ, וְדִינָם לְעִנְיַן בִּטּוּל רְשׁוּת, כְּדִין אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁשָּׁכַח אֶחָד מֵהֶן אוֹ שְׁנַיִם וְלֹא עֵרְבוּ; וּכְבָר אָמַרְנוּ, שֶׁכָּל אָדָם עִם אַנְשֵׁי בֵיתוֹ הַסָּמוּכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ, כְּאִישׁ אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין, בֵּין לְעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת, בֵּין לְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת.

יג. מָבוֹי שֶׁעֵרְבוּ כָּל חֲצֵרוֹת שֶׁבּוֹ כָּל חָצֵר וְחָצֵר בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁתַּתְּפוּ כֻּלָּן בַּמָּבוֹי - שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר וְלֹא עֵרַב עִם בְּנֵי חֲצֵרוֹ, לֹא הִפְסִיד כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן נִשְׁתַּתְּפוּ [ב'שיתוף מבואות'], וְעַל הַשִּׁתּוּף סוֹמְכִין [לטלטל]; וְלֹא הִצְרִיכוּ לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת עִם הַשִּׁתּוּף, אֶלָּא שֶׁלֹּא לְשַׁכֵּחַ הַתִּינוֹקוֹת - וַהֲרֵי עֵרְבוּ בַּחֲצֵרוֹת. אֲבָל אִם שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף - אֲסוּרִין בַּמָּבוֹי, וּמַתָּרִין כָּל בְּנֵי חָצֵר לְטַלְטֵל בַּחֲצֵרָן; שֶׁהַמָּבוֹי לַחֲצֵרוֹת, כְּחָצֵר לַבָּתִּים [- שמותרין לטלטל בחצרותיהן].

יד. נִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי, וְשָׁכְחוּ כֻּלָּן לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת - אִם אֵין מַקְפִּידִין עַל פְּרוּסָתָן [שאוכלים אחד מפתו של השני], סוֹמְכִין עַל הַשִּׁתּוּף בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד; וְאֵין מַתִּירִין לָהֶן דָּבָר זֶה, אֶלָּא מִדְּחַק [שלא תשתכח תורת ערוב].

טו. מָבוֹי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ - אִם עֵרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם הַבָּתִּים, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ [- במבוי] אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת כְּכַרְמְלִית [- רשות הרבים מדרבנן]; מֵאַחַר שֶׁעֵרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם הַבָּתִּים, נַעֲשָׂה הַמָּבוֹי כְּאִלּוּ אֵין פָּתוּחַ לוֹ אֶלָּא בָּתִּים בִּלְבַד בִּלֹא חֲצֵרוֹת, וּלְפִיכָךְ אֵין מְטַלְטְלִין בְּכֻלּוֹ. וְאִם לֹא עֵרְבוּ אַנְשֵׁי הַחֲצֵרוֹת - מְטַלְטְלִין בְּכֵלִים שֶׁשָּׁבְתוּ [שהיו בכניסת השבת] בְּתוֹכוֹ, כְּחָצֵר שֶׁלֹּא עֵרְבוּ בָהּ.

טז. גּוֹי אוֹ צָדוּקִי הַשָּׁרוּי בְּחָצֵר שֶׁבַּמָּבוֹי, דִּינוֹ עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי כְּדִינוֹ עִם בְּנֵי הֶחָצֵר - שֶׁשּׁוֹכְרִים מִן הַגּוֹי אוֹ מֵאֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ רְשׁוּתוֹ שֶׁבַּמָּבוֹי, אוֹ מְבַטֵּל לָהֶם הַצָּדוֹקִי; וְאִם הָיָה בַּמָּבוֹי גּוֹי וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד, אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁתּוּף. וְדִין יִשְׂרָאֵל אֶחָד, וְדִין רַבִּים שֶׁהֵם סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד - דִּין אֶחָד הוּא.

יז. גּוֹי שֶׁהָיָה דָּר בַּמָּבוֹי - אִם יֵשׁ לוֹ בַּחֲצֵרוֹ פֶּתַח אֶחָד לְבִקְעָה [שטח ללא מחיצות], אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי; וַאֲפִלּוּ הָיָה פֶּתַח קָטָן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמּוֹצִיא גְּמַלִּים וּקְרוֹנוֹת דֶּרֶךְ הַפֶּתַח שֶׁבַּמָּבוֹי - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ אֶלָּא עַל פֶּתַח הַמְיֻחָד לוֹ, שֶׁהוּא לַבִּקְעָה. וְכֵן אִם הָיָה פָּתוּחַ לְקַרְפֵּף [חצר גדולה בלי בית] שֶׁהוּא יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם - חֲרֵי זֶה כְּפָתוּחַ לְבִקְעָה, וְאֵינוֹ

אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; הָיָה בֵּית סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת - אֵינוֹ סוֹמֵךְ עָלָיו, וְאוֹסֵר עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ.

יח. מָבוֹי שֶׁצָּדּוֹ אֶחָד גּוֹיִם וְצָדּוֹ אֶחָד יִשְׂרְאֵלִים, וְהָיוּ חֲלוֹנוֹת פְּתוּחִים מֵחָצֵר לְחָצֵר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְעֵרְבוּ כֻּלָּן דֶּרֶךְ חֲלוֹנוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד, וּמֻתָּרִין לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת - חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי דֶּרֶךְ פְּתָחִים, עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִן הַגּוֹיִם; שֶׁאֵין רַבִּים נַעֲשִׂים כְּיָחִיד בִּמְקוֹם גּוֹי.

יט. כֵּיצַד מִשְׁתַּתְּפִין בְּמִדִּינָה [עיר]? כָּל חָצֵר וְחָצֵר מְעָרֶבֶת לְעַצְמָהּ, שֶׁלֹּא לְשַׁכֵּחַ הַתִּינוֹקוֹת; וְאַחַר כָּךְ מִשְׁתַּתְּפִין כָּל אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בַּמָּבוֹי. וְאִם הָיְתָה הַמְּדִינָה קְנָיָן לְיָחִיד, אֲפִלּוּ נַעֲשֵׂית שֶׁל רַבִּים, מִשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן בְּתוֹךְ אֶחָד, וִיטַלְטְלוּ בְּכָל הַמְּדִינָה; וְכֵן אִם הָיְתָה שֶׁל רַבִּים, וְיֵשׁ לָהּ פֶּתַח אֶחָד - מִשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן שִׁתּוּף אֶחָד.

כ. אֲבָל אִם הָיְתָה שֶׁל רַבִּים, וְיֵשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים שֶׁהָעָם נִכְנָסִין בָּזֶה וְיוֹצְאִין בָּזֶה - אֲפִלּוּ נַעֲשֵׂית שֶׁל [נמכרה ל] יָחִיד, אֵין מְעָרְבִין אֶת כֻּלָּהּ, אֶלָּא מַנִּיחִין מִמֶּנָּה מָקוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ בַּיִת אֶחָד בְּחָצֵר אַחַת, וּמִשְׁתַּתְּפִין הַשְּׁאָר. וְיִהְיוּ אֵלּוּ הַמִּשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן מֻתָּרִין בְּכָל הַמְּדִינָה, חוּץ מֵאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁשָּׁרוּ; וְיִהְיוּ אוֹתָן הַנִּשְׁאָרִין מֻתָּרִין בִּמְקוֹמָן בַּשִּׁתּוּף שֶׁעוֹשִׂין לְעַצְמָן, אִם הָיוּ הַמִּשְׁאָרִין רַבִּים - וַאֲסוּרִין לְטַלְטֵל בִּשְׁאָר כָּל הַמְּדִינָה.

כא. וְדָבָר זֶה מְשׁוּם הֶכֵּר הוּא, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁהָעֵרוּב הִתִּיר לָהֶן לְטַלְטֵל בִּמְדִינָה זוֹ שֶׁרַבִּים בּוֹקְעִין [הולכין] בָּהּ - שֶׁהֲרֵי הַמָּקוֹם שֶׁנִּשְׁאַר וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

כב. מְדִינָה שֶׁל רַבִּים שֶׁיֵּשׁ לָהּ פֶּתַח אֶחָד, וְסָלָם [לחומה] בְּמָקוֹם אֶחָד - מְעָרְבִין אֶת כֻּלָּהּ, וְאֵינָהּ צְרִיכָה שִׁיּוּר [- להשאיר בית בלא ערוב להיכר]; שֶׁאֵין הַסֻּלָּם שֶׁבַּחוֹמָה חָשׁוּב כְּפֶתַח. הַבָּתִּים שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָן שִׁיּוּר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן פְּתוּחִין לָעִיר, אֶלָּא אֲחוֹרֵיהֶן לָעִיר וּפְנֵיהֶם לַחוּץ - עוֹשִׂין אוֹתָן שִׁיּוּר, וּמְעָרְבִין אֶת הַשְּׁאָר.

כג. הַמְזַכֶּה בְּשִׁתּוּף לִבְנֵי הַמְּדִינָה - אִם עֵרְבוּ כֻּלָּן עֵרוּב אֶחָד - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָן, שֶׁזְּכוּת הִיא לָהֶן; וְיֵדַע מִי שֶׁשָּׁכַח וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הַמְּדִינָה, אוֹ מִי שֶׁהָלַךְ לִשְׁבוּת בְּעִיר אַחֶרֶת, אוֹ גּוֹי שֶׁהָיָה עִמָּהֶן בַּמְּדִינָה - דִּין הַכֹּל, כְּדִינָם בְּחָצֵר וּמָבוֹי.

כד. מְדִינָה שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ כָּל יוֹשְׁבֶיהָ חוּץ מִמָּבוֹי אֶחָד, הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל כֻּלָּן; וְאִם בָּנוּ מַצֵּבָה עַל פֶּתַח הַמָּבוֹי, אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן. לְפִיכָךְ אֵין מְעָרְבִין מְדִינָה לַחֲצָאִין - אֶלָּא אוֹ כֻּלָּהּ, אוֹ מָבוֹי מָבוֹי; וּבוֹנֶה כָּל מָבוֹי מַצֵּבָה עַל פִּתְחוֹ, אִם רָצָה לַחְלֹק רְשׁוּתוֹ מֵהֶן - כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָסֵר עַל שְׁאָר הַמְּבוֹאוֹת.

יום שני י"ד ניסן ה'תשע"ג

פֶּרֶק ו

א. מִי שֶׁיָּצָא מִן הַמְּדִינָה [עיר] בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְהִנִּיחַ מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת רָחוֹק מִן הַמְּדִינָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם [של העיר], וְקָבַע [בכך את] שְׁבִיתָתוֹ [- מקומו] שָׁם - אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לַמְּדִינָה וְלָן בְּבֵיתוֹ, נַחְשֹׁב אוֹתוֹ כְּאִלּוּ שָׁבַת בַּמָּקוֹם שֶׁהִנִּיחַ בּוֹ שְׁתֵּי סְעוּדוֹת; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'עֵרוּבֵי תְּחוּמִין'.

ב. וְיֵשׁ לוֹ [- ברשותו] לְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ לְמָחָר, אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ לְמָחָר אַלְפַּיִם אַמָּה כְּנֶגֶד הַמְּדִינָה, אֵינוֹ מְהַלֵּךְ בַּמְּדִינָה אֶלָּא עַד סוֹף מְדָתוֹ; וְאִם הָיְתָה הַמְּדִינָה מַבְלַעַת בְּתוֹךְ מְדָתוֹ - תֵּחָשֵׁב הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וְיִשָּׁלִים מְדָתוֹ חוּצָה לָהּ.

ג. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ אֶת עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה מִבֵּיתוֹ שֶׁבַּמְּדִינָה לִרוּחַ מְזֻרָח, נִמְצָא מְהַלֵּךְ לְמָחָר מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְמִזְרָח, וּמְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְמַעֲרָב - אֶלֶף שֶׁמִּן הָעֵרוּב עַד בֵּיתוֹ, וְאֶלֶף אַמָּה מִבֵּיתוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ בַּמְּדִינָה, אֶלָּא עַד סוֹף הָאֶלֶף. הָיָה מִבֵּיתוֹ עַד סוֹף הַמְּדִינָה פָּחוֹת מֵאֶלֶף אַמָּה אַחַת, שֶׁנִּמְצֵאת מִדָּתוֹ כָּלָה חוּץ לַמְּדִינָה - תֵּחָשֵׁב הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וְיַהֲלֵךְ חוּצָה לָהּ תִּשַּׁע מֵאוֹת שִׁשָּׁה וְתִשְׁעִים אַמָּה תַּשְׁלוּם הָאַלְפַּיִם.

ד. לְפִיכָךְ, אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אַלְפַּיִם מִבֵּיתוֹ שֶׁבַּמְּדִינָה, הִפְסִיד אֶת כָּל הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ; וְנִמְצָא מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ עַד עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה, וּמֵעֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם עַד בֵּיתוֹ, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ בַּמְּדִינָה לְרוּחַ מַעֲרָב אֶלֶף אַמָּה אַחַת. הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרֹאשׁ יָחִיד - אֲפִלּוּ הָיְתָה מְדִינָה גְּדוֹלָה כְּנִינְוֵה, וַאֲפִלּוּ עִיר חֲרֵבָה, אוֹ מְעָרָה הָרְאוּיָה לְדָיּוֹרִין [למגורים] - מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

ה. הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה שֶׁשָּׁבַת בָּהּ, לֹא עָשָׂה כְלוּם; וְאֵין מוֹדְדִין לוֹ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ, אֶלָּא חֲרֵי הוּא כִּבְנֵי הַמְּדִינָה כֻּלָּן, שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ חוּץ לַמְּדִינָה. וְכֵן אִם נָתַן עֵרוּבוֹ בַּמְּקוֹמוֹת הַמְצֻטָּרְפִין לָעִיר שֶׁמּוֹדְדִין הַתְּחוּם חוּץ מֵהֶן, חֲרֵי זֶה כְּנוֹתְנוֹ בְּתוֹךְ הָעִיר. נָתַן עֵרוּבוֹ חוּץ לַתְּחוּם, אֵינוֹ עֵרוּב.

ו. אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין, אֶלָּא לְדָבָר מְצֻוֶּה - כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוֹצֶה לֵילֵךְ לְבֵית הָאֵבֶל, אוֹ לְמִשְׁתֶּה שֶׁל נְשׂוֹאִין, אוֹ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ אוֹ חֲבֵרוֹ שֶׁבָּא מִן הַדֶּרֶךְ, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ; אוֹ מִפְּנֵי הַיִּרְאָה - כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוֹצֶה לִבְרֹחַ מִן הַגּוֹיִם, אוֹ מִן הַלִּסְטִים, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם עֵרַב שֶׁלֹּא לְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, אֶלָּא לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת - הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

ז. כָּל [מזון] שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בּוֹ [בשיתופי מבואות - גם] מְעָרְבִין בּוֹ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין; וְכָל שֶׁאֵין מִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ, אֵין מְעָרְבִין בּוֹ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין. וְכַמָּה שִׁעוּר עֵרוּבֵי תְּחוּמִין? מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; וְאִם הָיָה לִפְתָּן [- תבשיל שנאכל עם לחם] - כְּדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ [עם הלחם] שְׁתֵּי סְעוּדוֹת, כְּמוֹ הַשִּׁתּוּף.

ח. וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הוּא וְעֵרוּבוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱכֹלוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. לְפִיכָךְ, אִם נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אֶלָּא בַּעֲבֵרָה.

ט. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,

וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּכַרְמְלִית, אוֹ שֶׁנִּתְבַּטֵּל לְשִׁבַּת בְּכַרְמְלִית [רשות הרבים מדרבנן], וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - חֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁבִּשְׁעַת קְנִיַּת הָעֵרוּב, שֶׁהוּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, מֻתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִכָּל אַחַת מִשְּׁתֵּי הָרְשֻׁיּוֹת לְכַרְמְלִית לְדָבָר מִצְוָה - שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [- חכמים], לֹא גָּזְרוּ עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בִּמְקוֹם מִצְוָה אוֹ בִּשְׁעַת הַדְּחָק.

י. נָתְנוּ בְּמִגְדָּל, וְנָעַל וְאָבַד הַמַּפְתֵּחַ - אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂיַּת מְלָאכָה [אסורה], חֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁאֵין אִסּוּר לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בִּמְקוֹם מִצְוָה, אֶלָּא מְלָאכָה. נָתְנוּ בְּרֹאשׁ הַקָּנֶה אוֹ הַקַּנְדָּס הַצּוֹמְחִין מִן הָאָרֶץ, אֵינוֹ עֵרוּב - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְלֹשׁ; וְאִם הָיוּ תְּלוּשִׁין וּנְעוּצִין, חֲרֵי זֶה עֵרוּב.

יא. כָּל הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ, יֵשׁ לוֹ בְּמָקוֹם עֵרוּבוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת [שהם כחצרו]. לְפִיכָךְ, הַמַּנִּיחַ עֵרוּבֵי תְחוּמִין שֶׁלּוֹ בְּסוֹף הַתְּחוּם, וְנִתְגַּלְגֵּל הָעֵרוּב וְיָצָא חוּץ לַתְּחוּם בְּתוֹךְ שְׁתֵּי אַמּוֹת - חֲרֵי זֶה עֵרוּב, וּכְאִלּוּ לֹא יָצָא מִמְּקוֹמוֹ. וְאִם יָצָא חוּץ לִשְׁתֵּי אַמּוֹת - אֵינוֹ עֵרוּב, שֶׁחֲרֵי נַעֲשָׂה חוּץ לַתְּחוּם. וְהַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ חוּץ לַתְּחוּם - אֵינוֹ עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֶל עֵרוּבוֹ.

יב. נִתְגַּלְגֵּל הָעֵרוּב וְיָצָא שְׁתֵּי אַמּוֹת חוּץ לַתְּחוּם, אוֹ אָבַד, אוֹ נִשְׂרַף, אוֹ שֶׁהָיָה תְּרוּמָה וְנִטְמָא - מִבְּעוֹד יוֹם, אֵינוֹ עֵרוּב; מִשֶּׁחָשְׁכָה, חֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁקְּנִיַּת [- מימוש] הָעֵרוּב, בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְאִם סָפֵק, חֲרֵי זֶה עֵרוּב - שֶׁסְּפֵק הָעֵרוּב, כָּשֵׁר; לְפִיכָךְ, אִם נֶאֱכַל הָעֵרוּב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, חֲרֵי זֶה עֵרוּב.

יג. אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: 'צֵא וְעָרַב עָלֵינוּ', אֶחָד עֵרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, וְאֶחָד עֵרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - זֶה שֶׁעֵרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, נֶאֱכַל עֵרוּבוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְזֶה שֶׁעֵרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, נֶאֱכַל עֵרוּבוֹ מִשֶּׁחָשְׁכָה - שְׁנֵיהֶם קָנוּ עֵרוּב; שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת סָפֵק הוּא, וּסְפֵק הָעֵרוּב כָּשֵׁר. וְאַף עַל פִּי כֵן, סָפֵק חֶשְׁכָה סָפֵק לֹא חָשְׁכָה - אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְחוּמִין לְכַתְּחִלָּה; וְאִם עֵרַב, חֲרֵי זֶה עֵרוּב.

יד. נָפַל עַל הָעֵרוּב גַּל [אבנים] מִבְּעוֹד יוֹם - אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂיַּת מְלָאכָה, חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, לְפִי שֶׁמַּתָּר לְהוֹצִיאוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שֶׁהִיא שְׁעַת קְנִיַּת הָעֵרוּב; וְאִם נָפַל עָלָיו גַּל מִשֶּׁחָשְׁכָה - חֲרֵי זֶה עֵרוּב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאוֹ אֶלָּא בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. סָפֵק מִבְּעוֹד יוֹם נָפַל, אוֹ מִשֶּׁחָשְׁכָה - חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, שֶׁסְּפֵק הָעֵרוּב כָּשֵׁר.

טו. אֲבָל אִם עֵרַב בִּתְרוּמָה שֶׁהִיא סָפֵק טְמֵאָה - אֵינוֹ עֵרוּב, שֶׁאֵינָהּ סְעוּדָה הָרְאוּיָה [לאכילה]; וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כְּכָרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ הִיא מִשְּׁתֵּיהֶן, וְאָמַר: 'עֵרוּבִי בַּטְּהוֹרָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא' - אֵינוֹ עֵרוּב, שֶׁאֵין כָּאן סְעוּדָה הָרְאוּיָה לַאֲכִילָה.

טז. אָמַר: 'כִּכַּר זוֹ הַיּוֹם חֹל וּלְמָחָר קֹדֶשׁ', וְעֵרַב בָּהּ - עֵרוּבוֹ עֵרוּב, שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת עֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשָׁה וַדַּאי, וּרְאוּיָה הָיְתָה מִבְּעוֹד יוֹם; אֲבָל אִם אָמַר: 'הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמָחָר חֹל' - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ, שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ תְּרוּמָה, וְהִנִּיחָהּ עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תְּהֶיֶה תְּרוּמָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ, שֶׁחֲרֵי הִיא טֶבֶל כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְצָרִיךְ שֶׁתְּהֶיֶה סְעוּדָה רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

יז. הַנּוֹתֵן עֵרוּבוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ עֵרוּב; לְפִי שֶׁבֵּית הַקְּבָרוֹת אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְכֵיוָן שֶׁרוֹצֶה בְּקִיּוּם הָעֵרוּב שָׁם אַחַר קְנִיָּה, חֲרֵי נֶהֱנֶה בּוֹ. נָתְנוּ בְּבֵית הַפֶּרֶס [שדה שטמא מספק] - חֲרֵי זֶה עֵרוּב, וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן; מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִכָּנֵס שָׁם בְּמִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ, אוֹ שֶׁיִּנָּפַח [- על העפר לצורך בדיקת טומאה] וְהוֹלֵךְ.

יח. רַבִּים שֶׁרָצוּ לְהִשְׁתַּתֵּף בְּעֵרוּבֵי תְחוּמִין - מְקַבְּצִין כֻּלָּן עֵרוּבָן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּכָלִי אֶחָד בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְצוּ. וְאִם עָשָׂה אֶחָד עֵרוּב עַל יְדֵי כֻּלָּן - צָרִיךְ לְזַכּוֹת לָהֶן עַל יְדֵי אַחֵר [- שיקנה הסעודות עבור כולם], וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם; שֶׁאֵין מְעָרְבִין לוֹ לְאָדָם עֵרוּבֵי תְחוּמִין אֶלָּא לְדַעְתּוֹ, שֶׁמָּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְעָרֵב בְּאוֹתָהּ הָרוּחַ שָׁרָצָה זֶה בָּהּ. וְאִם הוֹדִיעוֹ מִבְּעוֹד יוֹם - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצָה אֶלָּא מִשֶּׁחָשְׁכָה, חֲרֵי זֶה עֵרוּב; וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ עַד שֶׁחָשְׁכָה - אֵינוֹ יוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין מְעָרְבִין מִשֶּׁחָשְׁכָה.

יט. כָּל הַזּוֹכֶה [- הראוי שיזכו על ידו] בְּעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת, מְזַכִּין עַל יָדוֹ בְּעֵרוּבֵי תְחוּמִין; וְכָל מִי שֶׁאֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ עֵרוּבֵי תְחוּמִין, חֲצֵרוֹת, אֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ עֵרוּבֵי תְחוּמִין.

כ. נוֹתֵן אָדָם מָעָה לְבַעַל הַבַּיִת, כְּדֵי שֶׁיִּזָּקֵף לוֹ פַּת וְיַעֲרֹב לוֹ בָּהּ עֵרוּבֵי תְחוּמִין. אֲבָל אִם נָתַן לְחֶנְוָנִי, אוֹ לְנַחְתּוֹם, וְאָמַר לוֹ: 'זְכֵה לִי בְּמָעָה זוֹ' - אֵינוֹ עֵרוּב; וְאִם אָמַר לוֹ: 'עָרֹב עָלַי בְּמָעָה זוֹ' - חֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ בָּהּ פַּת אוֹ אֹכֶל מִן הָאֲכָלִין, וּמְעָרֵב עָלָיו. וְאִם נָתַן לוֹ כְּלִי, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי בָּזֶה אֹכֶל, וּזְכֵה לִי בּוֹ' - חֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ אֹכֶל, וּמְעָרֵב עָלָיו בּוֹ.

כא. מְעָרֵב אָדָם עֵרוּבֵי תְחוּמִין עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, בֵּין מִדַּעְתָּן, בֵּין שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּן; לְפִיכָךְ, אִם עֵרַב עֲלֵיהֶן וְעֵרְבוּ לְעַצְמָן, יוֹצְאִין בְּשֶׁל רַבָּן. אֲבָל אֵינוֹ מְעָרֵב לֹא עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ - אֶלָּא מִדַּעְתָּן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין אֻצְלוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ. וְאִם עֵרַב עֲלֵיהֶן, וְשָׁמְעוּ וְשָׁתְקוּ וְלֹא מִחוּ - יוֹצְאִין בְּעֵרוּבוֹ; עֵרַב עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן, וְעֵרְבוּ הֵן לְעַצְמָן - אֵין לְךָ מְחָאָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ, וְיוֹצְאִין בְּעֵרוּב עַצְמָן. קָטָן בֶּן שֵׁשׁ שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת - יוֹצֵא בְּעֵרוּב אִמּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לְהַנִּיחַ עָלָיו מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְעַצְמוֹ.

כב. הָרוֹצֶה לְשַׁלֵּחַ עֵרוּבוֹ בְּיַד אַחֵר לְהַנִּיחוֹ לוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה לְקַבֵּעַ שְׁבִיתָתוֹ שָׁם, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וּכְשֶׁהוּא מְשַׁלְּחוֹ, אֵינוֹ מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, וְלֹא בְּיַד מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִצְוֹת עֵרוּב; וְאִם שְׁלָחוֹ, אֵינוֹ עֵרוּב. וְאִם שְׁלָחוֹ בְּיַד אֶחָד מֵאֵלּוּ הַפְּסוּלִין לְהוֹלִיכוֹ לְאָדָם כָּשֵׁר, כְּדֵי שֶׁיּוֹלִיכוֹ הַכָּשֵׁר וְיַנִּיחוֹ בִּמְקוֹם הָעֵרוּב - חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, וַאֲפִלּוּ שְׁלָחוֹ עַל הַקּוֹף אוֹ עַל הַפִּיל; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד מֵרָחוֹק,

עַד שֶׁיִּרְאֶה זֶה הַפָּסוּל אוֹ הַבְּהֵמָה שֶׁהִגִּיעוּ אֵצֶל הַכָּשֵׁר, שֶׁאָמַר לוֹ לְהוֹלִיךְ אֶת הָעֵרוּב. וְכֵן רַבִּים שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּעֵרוּבֵי תְּחוּמִין, וְרָצוּ לִשְׁלֹחַ עֵרוּבָן בְּיַד אֶחָד - חֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּחִין.

כג. אֶחָד אוֹ רַבִּים שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: 'עֵרֵב עָלֵינוּ', וְעֵרַב עֲלֵיהֶם בְּאֵי זֶה רוּחַ שֶׁרָצָה - חֲרֵי זֶה עֵרוּב, וְיוֹצְאִין בּוֹ; שֶׁחֲרֵי לֹא יְחִדּוּ לוֹ רוּחַ. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'עֵרֵב עָלַי בְּתָמָרִים' וְעֵרַב עָלָיו בִּגְרוֹגָרוֹת [תאנים יבשות], 'בִּגְרוֹגָרוֹת' וְעֵרַב עָלָיו בְּתָמָרִים, אָמַר לוֹ: 'הַנַּח עֵרוּבִי בַּמִּגְדָּל' וְהִנִּיחוֹ בַּשּׁוֹבָךְ, 'בַּשּׁוֹבָךְ', וְהִנִּיחוֹ בַּמִּגְדָּל, 'בַּבַּיִת' וְהִנִּיחוֹ בָּעֲלִיָּה, 'בָּעֲלִיָּה' וְהִנִּיחוֹ בַּבַּיִת - אֵינוֹ עֵרוּב; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'עֵרֵב עָלַי' סְתָם, וְעֵרַב עָלָיו - בֵּין בְּתָמָרִים בֵּין בִּגְרוֹגָרוֹת, בֵּין בַּבַּיִת בֵּין בָּעֲלִיָּה - חֲרֵי זֶה עֵרוּב.

כד. כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרְכִין עַל עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, כָּךְ מְבָרְכִין עַל עֵרוּבֵי תְּחוּמִין; וְאוֹמֵר: 'בְּזֶה הֶעָרוּב יִהְיֶה מֻתָּר לָנוּ לְהוֹצִיא מִמָּקוֹם זֶה אֶל מָקוֹם זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ'. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵעֲרֵב עַל יְדֵי רַבִּים, אוֹמֵר: 'בְּזֶה הֶעָרוּב יִהְיֶה מֻתָּר לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי', אוֹ 'לִבְנֵי מָקוֹם פְּלוֹנִי', אוֹ 'לִבְנֵי עִיר זוֹ, לְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ'.

פֶּרֶק ז

א. מִי שֶׁיָּצָא מֵעֲרֵב שַׁבָּת חוּץ לַמְּדִינָה [עיר], וְעָמַד בְּמָקוֹם בְּתוֹךְ הַתְּחוּם אוֹ בְּסוֹפוֹ, וְאָמַר: 'שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם זֶה', וְחָזַר לְעִירוֹ וְלָן שָׁם - יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ לְמָחָר מֵאוֹתוֹ מָקוֹם, אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְזֶה הוּא עִקַּר עֵרוּבֵי תְּחוּמִין, לְעָרֵב בְּרַגְלָיו; וְלֹא אָמְרוּ לְעָרֵב בְּהַנָּחַת מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת בִּלְבַד בַּמָּקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא וְלֹא עָמַד שָׁם, אֶלָּא לְהָקֵל עַל הָעָשִׁיר, שֶׁלֹּא יֵצֵא אֶלָּא יִשְׁלַח עֵרוּבוֹ בְּיַד אַחֵר וַיַּנִּיחֶנּוּ לוֹ.

ב. וְכֵן אִם נִתְכַּוֵּן לִקְבֹּעַ שְׁבִיתָתוֹ בְּמָקוֹם יָדוּעַ אֲצָלוֹ, כְּגוֹן אִילָן אוֹ בַּיִת אוֹ גָּדֵר שֶׁהוּא מַכִּיר מְקוֹמוֹ, וְיֵשׁ בֵּינוֹ וּבֵינוֹ כְּשִׁחֲשָׁכָה אַלְפַּיִם אַמָּה אוֹ פָּחוֹת, וְהֶחְזִיק בַּדֶּרֶךְ וְהָלַךְ כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם [לפני כניסת שבת] וְיִקְנֶה בּוֹ שְׁבִיתָה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ וְלֹא עָמַד שָׁם, אֶלָּא הֶחְזִירוֹ חֲבֵרוֹ לְלוּן אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁחָזַר מֵעַצְמוֹ לָלוּן, אוֹ נִתְעַכֵּב - יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ עַד מָקוֹם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ, וּמֵאוֹתוֹ מָקוֹם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לִקְבֹּעַ שָׁם שְׁבִיתָתוֹ, וְהֶחְזִיק בַּדֶּרֶךְ, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁעָמַד שָׁם, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ שָׁם.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעָנִי, שֶׁאֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ לְהַנִּיחַ עֵרוּב; אוֹ בְּדָחוּק, כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ, וְהָיָה יָרֵא שֶׁמָּא תֶּחְשַׁךְ; וְהוּא, שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה קֹדֶם שֶׁתֶּחְשַׁךְ, אִם רָץ בְּכָל כֹּחוֹ, וְיִהְיֶה בֵּינוֹ וּבֵין אוֹתוֹ מָקוֹם כְּשֶׁתֶּחְשַׁךְ, אַלְפַּיִם אוֹ פָּחוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיָה דָּחוּק וְלֹא עָנִי, אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִן הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ אֲפִלּוּ רָץ בְּכָל כֹּחוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה בֵּין הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בּוֹ וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשֵׁכָה יָתֵר מֵאַלְפַּיִם אַמָּה, אוֹ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַמָּקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה - חֲרֵי לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם, וְאֵין לוֹ אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשֵׁכָה.

ד. מִי שֶׁעָמַד מִבְּעוֹד יוֹם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְקָנָה שָׁם שְׁבִיתָה, אוֹ שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד הַיְדוּעָה אֶצְלוֹ, וְקָבַע שָׁם שְׁבִיתָתוֹ - חֲרֵי זֶה מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם הָיְתָה רְשׁוּת הַיָּחִיד זוֹ מָקוֹם שֶׁלֹּא הֻקַּף לְדִירָה, אוֹ תֵּל, אוֹ נָקַע - אִם הָיָה בָּהּ בֵּית סָאתַיִם [מאה אמה על חמישים] אוֹ פָּחוֹת, מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; וְאִם הָיְתָה יְתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם, אֵין לוֹ בָּהּ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת, וְחוּצָה מֵהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְכֵן אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הֻקַּף לְדִירָה.

ה. הַקּוֹנֶה [קובע] שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם, וְלֹא סִיֵּם [ציין] מְקוֹם שְׁבִיתָתוֹ - לֹא קָנָה שְׁבִיתָה שָׁם. כֵּיצַד? הָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ, וְאָמַר: 'שְׁבִיתָתִי בְּשָׂדֶה פְּלוֹנִית', אוֹ 'בְּבִקְעָה פְּלוֹנִית', אוֹ 'בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה', אוֹ 'אַלְפַּיִם מִמְּקוֹמִי זֶה' - חֲרֵי זֶה לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם; וְאֵין לוֹ אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשֵׁכָה.

ו. אָמַר: 'שְׁבִיתָתִי תַּחַת אִילָן פְּלוֹנִי', אוֹ 'תַּחַת סֶלַע פְּלוֹנִית' - אִם יֵשׁ תַּחַת אוֹתוֹ אִילָן אוֹ אוֹתָהּ סֶלַע שְׁמוֹנָה אַמּוֹת אוֹ יָתֵר, לֹא קָנָה שְׁבִיתָה; שֶׁחֲרֵי לֹא כִּוֵּן מָקוֹם שְׁבִיתָתוֹ - שֶׁאִם בָּא לִשְׁבֹּת בְּאַרְבַּע אַמּוֹת אֵלּוּ, שֶׁמָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת אֵלּוּ הָאֲחֵרוֹת הוּא שֶׁקָּנָה שְׁבִיתָה.

ז. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בְּעִקָּרוֹ, אוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבְּדָרוֹמוֹ, אוֹ שֶׁבִּצְפוֹנוֹ. וְאִם הָיָה תַּחְתָּיו פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנָה, וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת תַּחְתָּיו - קָנָה; שֶׁחֲרֵי אֵין שָׁם שִׁעוּר שְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וַחֲרֵי מִקְצָת מְקוֹמוֹ מְסַיֵּם. הָיוּ שְׁנַיִם בָּאִים בַּדֶּרֶךְ, אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר אִילָן אוֹ גָּדֵר אוֹ מָקוֹם שֶׁהוּא קוֹבֵעַ בּוֹ שְׁבִיתָה, וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ מַכִּיר - זֶה שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מוֹסֵר שְׁבִיתָתוֹ לַמַּכִּיר, וְהַמַּכִּיר מִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת הוּא וַחֲבֵרוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא מַכִּיר.

ח. אַנְשֵׁי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶחָד מֵהֶן לְהוֹלִיךְ לָהֶן עֵרוּבָן לְמָקוֹם יָדוּעַ [מסוים], וְהֶחְזִיק [היה בעיצומה של הליכה] בַּדֶּרֶךְ, וְהֶחְזִירוּ חֲבֵרוֹ, וְלֹא הוֹלִיךְ עֵרוּבָן - הֵן לֹא קָנוּ שְׁבִיתָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, שֶׁחֲרֵי לֹא הִנַּח שָׁם עֵרוּבָן, וְאֵין לָהֶן לְהַלֵּךְ מִמִּדְינָתָן, אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; וְהוּא קָנָה שָׁם עֵרוּב - שֶׁחֲרֵי הוּא בָּא בַּדֶּרֶךְ, וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת שָׁם, וְהֶחְזִיק בַּדֶּרֶךְ; לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לְמָחָר לְהַלֵּךְ לְאוֹתוֹ מָקוֹם, וּלְהַלֵּךְ מִמֶּנּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

ט. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁצָּרִיךְ הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם שֶׁיַּחֲזִיק בַּדֶּרֶךְ, לֹא שֶׁיֵּצֵא וְיֵלֵךְ בַּשָּׂדֶה, אֶלָּא אֲפִלּוּ יָרַד מִן הָעֲלִיָּה [- עלית הגג] לֵילֵךְ לְאוֹתוֹ מָקוֹם, וְקֹדֶם שֶׁיָּצָא מִפֶּתַח הֶחָצֵר הֶחְזִירוֹ חֲבֵרוֹ - חֲרֵי זֶה הֶחְזִיק, וְקָנָה שְׁבִיתָה. וְכֵן כָּל הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר 'שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי', אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְהֶחְזִיק בַּדֶּרֶךְ כָּל שֶׁהוּא, קָנָה שָׁם שְׁבִיתָה; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, מִי שֶׁיָּצָא בְּרַגְלָיו וְעָמַד בַּמָּקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ, קָנָה.

י. הַתַּלְמִידִין שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בְּלֵילֵי שַׁבָּת בַּשָּׂדוֹת וּבַכְּרָמִים, אֵצֶל בַּעֲלֵי הַבָּתִּים שֶׁפִּתָּן מְצוּיָה לְעוֹבְרֵי דְּרָכִים

הַבָּאִים שָׁם, וּבָאִים וְלָנִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ - מְהַלְּכִין אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, לֹא מִמְּקוֹם הָאֲכִילָה; שֶׁאִלּוּ מָצְאוּ סְעוּדָתָן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, לֹא הָיוּ יוֹצְאִין לַשָּׂדֶה; וְאֵין דַּעְתָּן סוֹמֶכֶת לְדִירָה, אֶלָּא עַל בֵּית מִדְרָשָׁם.

פֶּרֶק ח

א. אֵין מַנִּיחִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֶחָד בְּמִזְרָח וְאֶחָד בְּמַעֲרָב, כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ בְּמִקְצָת הַיּוֹם עַל אֶחָד מִשְּׁנֵי הָעֵרוּבִין, וּבְשָׁאָר הַיּוֹם עַל הָעֵרוּב הַשֵּׁנִי - שֶׁאֵין מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין לְיוֹם אֶחָד.

טָעָה וְעֵרַב לִשְׁתֵּי רוּחוֹת, כְּמַדֶּמֶה הוּא [- מפני שחשב] שְׁמְּעָרְבִין לִשְׁתֵּי רוּחוֹת, אוֹ שֶׁאָמַר לִשְׁנַיִם: 'צְאוּ וְעָרְבוּ עָלַי', אֶחָד עֵרַב עָלָיו לְצָפוֹן וְאֶחָד עֵרַב עָלָיו לְדָרוֹם - מְהַלֵּךְ כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶם.

ב. כֵּיצַד מְהַלֵּךְ כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶן? שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לִשְׁנֵיהֶן לְהַלֵּךְ בּוֹ; נָתַן הָאֶחָד עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה לְרוּחַ מִזְרָח, וְהִנִּיחַ הַשֵּׁנִי מֵהֶן עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק חָמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה לְרוּחַ מַעֲרָב - אֵין זֶה שֶׁעֵרְבוּ עָלָיו מְהַלֵּךְ בְּמַעֲרָב אֶלָּא אֶלֶף אַמָּה, כְּרַגְלֵי מִי שֶׁעֵרַב עָלָיו בְּמִזְרָח, וְלֹא יְהַלֵּךְ בְּמִזְרָח אֶלָּא אֶלֶף וְחָמֵשׁ מֵאוֹת, כְּרַגְלֵי מִי שֶׁעֵרַב עָלָיו בְּמַעֲרָב. לְפִיכָךְ, אִם עֵרַב אוֹ עֵרְבוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵרוּבִין אֵלּוּ, אֶחָד בְּרִחוּק אַלְפַּיִם לְמִזְרָח, וְאֶחָד בְּרִחוּק אַלְפַּיִם לְמַעֲרָב - הֲרֵי זֶה לֹא יָזוּז מִמְּקוֹמוֹ.

ג. מְעָרֵב אָדָם שְׁנֵי עֵרוּבִין בְּשִׁתֵּי רוּחוֹת, וּמַתְנֶה וְאוֹמֵר: 'אִם אֵרַע לִי דָּבָר מִצְוָה אוֹ נִלְחַצְתִּי [לברוח מהגוים] לָמָחָר וְנִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זוֹ, זֶה הָעֵרוּב הוּא שֶׁאֲנִי סוֹמֵךְ עָלָיו, וְהָעֵרוּב שֶׁבְּרוּחַ הַשֵּׁנִית אֵינוֹ כְלוּם; וְאִם נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זוֹ הַשֵּׁנִית, זֶה הָעֵרוּב הוּא שֶׁאֲנִי סוֹמֵךְ עָלָיו, וְשֶׁבְּרוּחַ הָרִאשׁוֹנָה אֵינוֹ כְלוּם; וְאִם נִצְרַכְתִּי לִשְׁתֵּי הָרוּחוֹת, יֵשׁ לִי לִסְמֹךְ עַל אֵיזֶה עֵרוּב שֶׁאֶרְצֶה, וּלְאֵיזֶה שֶׁאֶרְצֶה אֵלֵךְ; וְאִם לֹא אֵרַע לִי דָּבָר, וְלֹא נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ מִשְּׁתֵּיהֶן - אֵין שְׁנֵי הָעֵרוּבִין אֵלּוּ עֵרוּב, וְאֵינִי סוֹמֵךְ עַל אֶחָד מֵהֶן, אֶלָּא הֲרֵינִי כִּבְנֵי עִירִי, שֶׁיֵּשׁ לִי אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִחוּץ לַחוֹמָה'.

ד. כֵּשֵׁם שֶׁאָסוּר לָצֵאת חוּץ לַתְּחוּם בְּשַׁבָּת, כָּךְ אָסוּר בְּיוֹם טוֹב וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים; וּכְשֵׁם שֶׁהַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת חַיָּב, כָּךְ הַמּוֹצִיא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים חַיָּב. אֲבָל בְּיוֹם טוֹב, מֻתָּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת. לְפִיכָךְ, מְעָרְבִין עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וּמִשְׁתַּתְּפִין בְּמִבּוֹאוֹת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּשַׁבָּת; וּמְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין לְיוֹם הַכִּפּוּרִים וּלְיָמִים טוֹבִים, כְּדַרְכָּן שֶׁמְּעָרְבִין לְשַׁבָּת.

ה. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת סָמוּךְ לְשַׁבָּת, בֵּין מִלְּפָנֶיהָ בֵּין מִלְּאַחֲרֶיהָ, אוֹ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת - יֵשׁ לוֹ לְעָרֵב שְׁנֵי עֵרוּבִין לִשְׁתֵּי רוּחוֹת, וְסוֹמֵךְ עַל אִי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה לְיוֹם הָרִאשׁוֹן, וְעַל הָעֵרוּב שֶׁבְּרוּחַ הַשֵּׁנִית לַיּוֹם הַשֵּׁנִי; אוֹ מְעָרֵב עֵרוּב אֶחָד לְרוּחַ אַחַת, וְסוֹמֵךְ עָלָיו לְאֶחָד מִשְּׁנֵי יָמִים, וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי יִהְיֶה כִּבְנֵי הָעִיר וּכְאִלּוּ לֹא עָשָׂה עֵרוּב, וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֲרֵי הֵן כְּיוֹם אֶחָד, וְאֵינוֹ מְעָרֵב לִשְׁנֵי הַיָּמִים, אֶלָּא לְרוּחַ אַחַת.

ו. וְכֵן מַתְנֶה אָדָם עַל עֵרוּבוֹ, וְאוֹמֵר: 'עֵרוּבִי לְשַׁבָּת זוֹ, אֲבָל לֹא לְשַׁבָּת אַחֶרֶת'; 'לְשַׁבָּת אַחֶרֶת, אֲבָל לֹא לָזוֹ', 'לְשַׁבָּתוֹת, לֹא לְיָמִים טוֹבִים', 'לְיָמִים טוֹבִים, לֹא לְשַׁבָּתוֹת'.

ז. אָמַר לַחֲמִשָּׁה: 'הֲרֵינִי מְעָרֵב עַל אֵיזֶה מִכֶּם שֶׁאֶרְצֶה, רָצִיתִי יֵלֵךְ, לֹא רָצִיתִי לֹא יֵלֵךְ' - אַף עַל פִּי שֶׁרָצָה מִשֶּׁחָשְׁכָה [- אחר שחל הערוב], יֵלֵךְ; דָּבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, יֵשׁ בּוֹ בְּרֵרָה [בסוף מתברר שמלכתחילה רצה לילך]. וְכֵן הַמְעָרֵב לְשַׁבָּתוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה, וְאָמַר: 'רָצִיתִי אֵלֵךְ, לֹא רָצִיתִי לֹא אֵלֵךְ, אֶלָּא אֶהְיֶה כִּבְנֵי עִירִי' - כָּל שַׁבָּת שֶׁיִּרְצֶה יֵלֵךְ, אַף עַל פִּי שֶׁרָצָה מִשֶּׁחָשְׁכָה.

ח. הַמְעָרֵב לִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת, אוֹ לְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵרוּב אֶחָד לְרוּחַ אַחַת לִשְׁנֵי הַיָּמִים - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָעֵרוּב בִּמְקוֹמוֹ מֵצוּי בְּלֵיל רִאשׁוֹן וּבְלֵיל שֵׁנִי, כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? מוֹלִיכוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּמַחְשִׁיךְ עָלָיו, וְנוֹטְלוֹ בְּיָדוֹ [מפני הגנבים] וּבָא לוֹ, אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב [- שמותר לטלטל]; וּלְמָחָר מוֹלִיכוֹ לְאוֹתוֹ מָקוֹם, וּמַנִּיחוֹ שָׁם עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, וְאוֹכְלוֹ אִם הָיָה לֵיל שַׁבָּת, אוֹ מְבִיאוֹ אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב - מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת, וְאֵינָם כְּיוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: 'מִלֵּיל רִאשׁוֹן קָנָה הָעֵרוּב לִשְׁנֵי יָמִים'.

ט. נֶאֱכַל הָעֵרוּב בָּרִאשׁוֹן - קָנָה הָעֵרוּב לָרִאשׁוֹן, וְאֵין לוֹ עֵרוּב לַשֵּׁנִי; עֵרַב בְּרַגְלָיו בָּרִאשׁוֹן, צָרִיךְ לְעָרֵב בְּרַגְלָיו בַּשֵּׁנִי, וְהוּא שֶׁיֵּלֵךְ וְיַעֲמֹד בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וְיַחְשֹׁב בְּלִבּוֹ שֶׁיִּקְנֶה שָׁם שְׁבִיתָה. עֵרַב בְּפַת בָּרִאשׁוֹן - אִם רָצָה לְעָרֵב בְּרַגְלָיו בַּשֵּׁנִי, הֲרֵי זֶה עֵרוּב; וְאִם רָצָה לְעָרֵב בְּפַת, צָרִיךְ לְעָרֵב בְּאוֹתָהּ הַפַּת עַצְמָהּ שֶׁעֵרַב בָּהּ בָּרִאשׁוֹן.

י. יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת אוֹ לְאַחַר שַׁבָּת, בִּזְמַן שֶׁמְּקַדְּשִׁין [את החודש] עַל [פי] הָרְאִיָּה [- עדות ראיית מולד הלבנה] - יֵרָאֶה לִי שֶׁהֵן כְּיוֹם אֶחָד, וּקְדֻשָּׁה אַחַת הֵן.

יא. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם לְעָרֵב שְׁנֵי עֵרוּבִין בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת לִשְׁנֵי הַיָּמִים, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לוֹ לְהַגִּיעַ לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵי הָעֵרוּבִין בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן; אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַגִּיעַ לָעֵרוּב שֶׁל יוֹם הַשֵּׁנִי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, אֵין עֵרוּב הַשֵּׁנִי עֵרוּב - שֶׁהָעֵרוּב מְצָנְתוֹ שֶׁיִּהְיֶה בִּסְעוּדָה הָרְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם, וְזֶה הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְזֶה הָעֵרוּב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

יב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מִזְרָח, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם רִאשׁוֹן, וְהִנִּיחַ עֵרוּב שֵׁנִי בְּרִחוּק אַמָּה אַחַת אוֹ מֵאָה אוֹ אֶלֶף בְּרוּחַ מַעֲרָב, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם שֵׁנִי - אֵין זֶה הַשֵּׁנִי עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֵין זֶה הָעֵרוּב הַשֵּׁנִי רָאוּי לוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֵלָיו, שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר לוֹ בְּרוּחַ מַעֲרָב כְּלוּם.

יג. אֲבָל אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִבֵּיתוֹ בְּרוּחַ מִזְרָח, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם רִאשׁוֹן, וְהִנִּיחַ עֵרוּב

שְׁנֵי רָחוֹק מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מַעֲרָב בְּתוֹךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם שֵׁנִי - חֲרֵי זֶה עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.

יד. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אֵינוֹ עוֹשֶׂה עֵרוּב בְּיוֹם טוֹב, לֹא עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת, וְלֹא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין - אֶלָּא מְעֶרֶב הוּא בְּיוֹם חֲמִישִׁי שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם טוֹב. וְאִם חָלוּ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת בַּחֲמִישִׁי וְעֶרֶב שַׁבָּת, מְעָרֵב מִיּוֹם רְבִיעִי עֵרוּבֵי תְּחוּמִין וְעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת. וְאִם שָׁכַח וְלֹא עֵרַב - חֲרֵי זֶה מְעָרֵב עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בַּחֲמִישִׁי וּבְעֶרֶב שַׁבָּת, וּמַתְנֶה; אֲבָל לֹא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין.

טו. כֵּיצַד מַתְנֶה? אוֹמֵר בַּחֲמִישִׁי: ׳אִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב, אֵין בְּדָבָרַי כְּלוּם; וְאִם לָאו, חֲרֵי זֶה עֵרוּב׳; וּלְמָחָר חוֹזֵר וּמְעָרֵב וְאוֹמֵר: ׳אִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב, כְּבָר עֵרַבְתִּי מֵאֶמֶשׁ, וְאֵין בְּדָבָרַי הַיּוֹם כְּלוּם; וְאִם אֶמֶשׁ הָיָה יוֹם טוֹב, חֲרֵי זֶה עֵרוּב׳. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, חֲרֵי הֵן כְּיוֹם אֶחָד, וְאֵינוֹ מְעָרֵב לָהֶן אֶלָּא מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

בָּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום שלישי ט"ו ניסן ה'תשע"ג

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁבֹּת בּוֹ מִמְּלָאכָה; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בּוֹ. וּבְאוּר כָּל הַמִּצְוֹות הָאֵלּוּ - בְּפִרְקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁבֹּת מִמְּלָאכָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם"; וְכָל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָעָשׂוֹר וְגוֹ׳ כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ". וּמַה הוּא חַיָּב עַל עֲשִׂיַּת מְלָאכָה בְּיוֹם זֶה? אִם עָשָׂה בִּרְצוֹנוֹ בְּזָדוֹן, חַיָּב כָּרֵת; וְאִם עָשָׂה בִּשְׁגָגָה, חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה [בהמה בין לעשיר ובין לעני].

ב. כָּל מְלָאכָה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ בְּשַׁבָּת סְקִילָה, חַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ בֶּעָשׂוֹר כָּרֵת; וְכָל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו קָרְבַּן חַטָּאת בְּשַׁבָּת, חַיָּבִין עָלָיו קָרְבַּן חַטָּאת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכָל דָּבָר שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְלָאכָה, אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים; וְאִם עָשָׂה, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן] כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ עַל הַשַּׁבָּת. וְכָל שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים; וְכָל שֶׁאָסוּר לֶאֱמֹרוֹ אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה בְּשַׁבָּת, כָּךְ אָסוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵין בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ, אֶלָּא שֶׁזְּדוֹן מְלָאכָה בְּשַׁבָּת בִּסְקִילָה, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּכָרֵת.

ג. וּמֵאַיִן לְקַנֵּב אֶת הַיֶּרֶק בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, וּמַה הוּא הַקְּנוּב? שֶׁיְּסִיר אֶת הָעֶלִין הַמְעֻפָּשׁוֹת, וְיִקְצֹץ הַשָּׁאָר וְיִתֵּן אוֹתוֹ לַאֲכִילָה. וְכֵן מְפַצְּעִין בֶּאֱגוֹזִין וּמְפָרְרִין בְּרִמּוֹנִים, מִן הַמִּנְחָה וּמַעְלָה - מִפְּנֵי עָגְמַת נֶפֶשׁ [למנוע עינוי יתר]. וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אָסוּר בְּקִנִּיבַת יָרָק וּבִפְצִיעַת אֱגוֹזִים וּבְפִרֵירַת רִמּוֹנִים כָּל הַיּוֹם. וּכְבָר נָהֲגוּ הָעָם בְּשִׁנְעָר [בבבל] וּבַמַּעֲרָב [ארץ ישראל], שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ בְּיוֹם הַצּוֹם, אֶלָּא חֲרֵי הוּא כְּשַׁבָּת לַכֹּל.

ד. מִצְוַת עֲשֵׂה {אַחֶרֶת} (אַחַת) יֵשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהִיא לִשְׁבֹּת בּוֹ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [שנמסרה ממשה רבנו] לָמְדוּ, עִנּוּי שֶׁהוּא לַנֶּפֶשׁ, זֶה הַצּוֹם; וְכָל הַצָּם בּוֹ, קַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה. וְכָל הָאוֹכֵל אוֹ שׁוֹתֶה בּוֹ, בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, וְנִכְרְתָה"; מֵאַחַר שֶׁעָנַשׁ הַכָּתוּב כָּרֵת לְמִי שֶׁלֹּא נִתְעַנָּה, לָמַדְנוּ שֶׁמַּזְהָרִין אָנוּ בּוֹ עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכָל הָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֶה בּוֹ בְּשׁוֹגֵג, חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה.

ה. וְכֵן לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁאָסוּר לִרְחֹץ בּוֹ אוֹ לָסוּךְ בּוֹ [שמן] אוֹ לִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל אוֹ לִבְעֹל. וּמִצְוָה לִשְׁבֹּת מִכָּל אֵלּוּ, כִּדְרֶךְ שֶׁשּׁוֹבֵת מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן" - שַׁבָּת לְעִנְיָן מְלָאכָה, וְשַׁבָּתוֹן לְעִנְיָנִים אֵלּוּ. וְאֵין חַיָּבִין כָּרֵת אוֹ קָרְבָּן, אֶלָּא עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה; אֲבָל אִם רָחַץ אוֹ סָךְ אוֹ נָעַל אוֹ בָּעַל, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ו. כְּשֵׁם שֶׁשְּׁבוּת מְלָאכָה בּוֹ, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה - כָּךְ שְׁבוּת שֶׁל עִנּוּי, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל קָדֵשׁ בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ, בָּעֶרֶב" - כְּלוֹמַר, הַתְחֵל לָצוּם וּלְהִתְעַנּוֹת מֵעֶרֶב תִּשְׁעָה הַסָּמוּךְ לָעֲשִׂירִי; וְכֵן בִּיצִיאָה שׁוֹהֶה בְּעִנּוּיוֹ מְעַט מִלֵּילֵי אַחַד עָשָׂר סָמוּךְ לָעֲשִׂירִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְכֶם".

ז. נָשִׁים שֶׁאוֹכְלוֹת וְשׁוֹתוֹת עַד שֶׁחָשְׁכָה, וְהֵן אֵינָן יוֹדְעוֹת שֶׁמִּצְוָה לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל קָדֵשׁ - אֵין מְמַחִין בְּיָדָן, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לַעֲשׂוֹת בְּזָדוֹן; שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹטֶר בְּבֵית כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהַזְהִיר נָשָׁיו; וְהַנַּח לָהֶן שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹגְגִין, וְאַל יִהְיוּ מְזִידִין. וְכֵן כָּל הַדּוֹמֶה לָזֶה.

פֶּרֶק ב

א. הָאוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מַאֲכָלִין הָרְאוּיִין לְאָדָם כְּכוֹתֶבֶת הַגַּפָּה [תמר גדול], שֶׁהִיא פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה בְּמַעַט - חֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכָל הָאֲכָלִים מִצְטָרְפִין לִשְׁעוּר זֶה. וְכֵן הַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין הָרְאוּיִין לִשְׁתִיַּת אָדָם כְּמִלֹּא לֻגְמָיו שֶׁל שׁוֹתֶה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי לֻגְמָיו - חַיָּב; וְכַמָּה מִלֹּא לֻגְמָיו? כְּדֵי שֶׁיְּסַלְקֶם לְצַד אֶחָד וְיֵרָאֶה מָלֵא; וְשִׁעוּר זֶה בְּאָדָם בֵּינוֹנִי - פָּחוֹת מֵרְבִיעִית. וְכָל הַמַּשְׁקִין מִצְטָרְפִין לִשְׁעוּר זֶה. וַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, אֵין מִצְטָרְפִין לִשְׁעוּר אֶחָד.

ב. אֶחָד הָאוֹכֵל אֲכָלִים הַמַּתְרִין, אוֹ שֶׁאָכַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין, כְּגוֹן פִּגּוּל [קרבן שנפסל במחשבה] וְנוֹתָר [קרבן שעבר זמן

אכילתו] וְטָבֵל [פירות שאינן מעושרין] וּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְחֵלֶב
אוֹ דָּם, הוֹאִיל וְאָכַל אֳכָלִים הָרְאוּיִין לְאָדָם, הֲרֵי זֶה חַיָּב
כָּרֵת מִשּׁוּם אוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

ג. אָכַל אוֹ שָׁתָה פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה, אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת; אַף עַל
פִּי שֶׁהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה בַּחֲצִי שִׁעוּר, אֵין חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא
עַל כְּשִׁעוּר. וְהָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֶה חֲצִי שִׁעוּר, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת
מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן].

ד. אָכַל מְעַט וְחָזַר וְאָכַל וְחָזַר וְאָכַל - אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת
אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף אֲכִילָה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ
בֵּיצִים, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת לִכְשִׁעוּר; וְאִם לָאו, אֵין
מִצְטָרְפוֹת לִכְשִׁעוּר. שָׁתָה מְעַט וְחָזַר וְשָׁתָה וְחָזַר וְשָׁתָה -
אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת שְׁתִיָּה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף שְׁתִיָּה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי
שְׁתִיַּת רְבִיעִית, מִצְטָרְפִין לִשְׁעוּר; וְאִם לָאו, אֵין מִצְטָרְפִין.

ה. אָכַל אֳכָלִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְמַאֲכַל אָדָם, כְּגוֹן עֲשָׂבִים
הַמָּרִים אוֹ שָׁרָפִים [הנוטפים מאילנות] הַבָּאוּשִׁין
[מלוכלכים], אוֹ שֶׁשָּׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָם רְאוּיִין, כְּגוֹן צִיר [מי
דג מלוח] אוֹ מוּרְיָס [שומן דג מלוח] וְחֹמֶץ חַי - אֲפִלּוּ אָכַל
וְשָׁתָה מֵהֶן הַרְבֵּה, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכָּרֵת; אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ
מַכַּת מַרְדּוּת.

ו. שָׁתָה חֹמֶץ מָזוּג [מעורב] בְּמַיִם, חַיָּב. הַכּוֹסֵס [בפיו]
פִּלְפְּלִין וְזַנְגְּבִיל [קנמון] יָבֵשׁ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, פָּטוּר; אֲבָל
זַנְגְּבִיל רָטֹב, חַיָּב. אָכַל עֲלֵי גְּפָנִים, פָּטוּר; לוּלְבֵי גְּפָנִים
[ענפי גפן רכים], חַיָּב. וְאֵלּוּ הֵן לוּלְבֵי גְּפָנִים? כֹּל שֶׁלְּבָלְבוּ
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים; יָתֵר עַל זֶה
- הֲרֵי הֵם כְּעֵצִים, וּפָטוּר. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בְּאֵלּוּ.

ז. אָכַל צָלִי בְּמֶלַח, מִצְטָרֵף הַמֶּלַח לַבָּשָׂר; צִיר [מיץ] שֶׁעַל
גַּבֵּי יָרָק, מִצְטָרֵף; מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁקִירֵי הָאֹכֶל הַמְעֹרָבִים עִם
הָאֹכֶל, כְּאֹכֶל הֵן חֲשׁוּבִין. הָיָה שָׁבֵעַ מֵאֲכִילָה גַּסָּה שֶׁאָכַל
עַד שֶׁקֵּץ בְּמְזוֹנוֹ, וְאָכַל יָתֵר עַל שָׂבְעוֹ - פָּטוּר, כְּמִי שֶׁאָכַל
אֳכָלִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הַיָּתֵר רָאוּי
לְרָעֵב, אֵינוֹ רָאוּי לְכָל מִי שֶׁשָּׂבֵעַ כָּזֶה.

ח. חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה שֶׁשָּׁאַל [ביקש] לֶאֱכֹל בְּיוֹם
הַכִּפּוּרִים - אַף עַל פִּי שֶׁהָרוֹפְאִים הַבְּקִיאִין אוֹמְרִין 'אֵינוֹ
צָרִיךְ' - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר 'דַּי'. אָמַר
הַחוֹלֶה: 'אֵינִי צָרִיךְ', וְהָרוֹפֵא אוֹמֵר 'צָרִיךְ' - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ
עַל פִּיו; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה רוֹפֵא אֱמֶת [מומחה]. רוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר
'צָרִיךְ', וְאֶחָד אוֹמֵר 'אֵינוֹ צָרִיךְ' - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ; מִקְצָת
הָרוֹפְאִין אוֹמְרִין 'צָרִיךְ', וּמִקְצָתָן אוֹמְרִין 'אֵינוֹ צָרִיךְ' -
הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב אוֹ אַחַר הַבְּקִיאִין; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר
הַחוֹלֶה 'צָרִיךְ אֲנִי'; אֲבָל אִם אָמַר 'צָרִיךְ אֲנִי' - מַאֲכִילִין
אוֹתוֹ. לֹא אָמַר הַחוֹלֶה שֶׁהוּא צָרִיךְ, וְנֶחְלְקוּ הָרוֹפְאִים וְהָיוּ
כֻּלָּן בְּקִיאִין, וְאֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ 'צָרִיךְ' כַּמִּנְיָן שֶׁאָמְרוּ 'אֵינוֹ צָרִיךְ'
- מַאֲכִילִין אוֹתוֹ.

ט. עֻבָּרָה [מעוברת] שֶׁהֵרִיחָה [מאכל מסוים], לוֹחֲשִׁין לָהּ
בְּאָזְנָהּ שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא: אִם נִתְקָרְרָה דַּעְתָּהּ בְּזִכָּרוֹן זֶה,
מוּטָב; וְאִם לָאו, מַאֲכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב נַפְשָׁהּ. וְכֵן
מִי שֶׁאָחֲזוֹ בֶּלְמוּס [חולי הרעבון], מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּאוֹרוּ
עֵינָיו; אֲפִלּוּ נְבֵלוֹת וּשְׁקָצִים מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְאֵין
מַשְׁהִין עַד שֶׁיִּמְצְאוּ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִין.

י. קָטָן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וּבֶן עֶשֶׂר שָׁנִים, מְחַנְּכִין אוֹתוֹ [לצום]
שָׁעוֹת. כֵּיצַד? הָיָה רָגִיל לֶאֱכֹל בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת בַּיּוֹם, מַאֲכִילִין
אוֹתוֹ בְּשָׁלֹשׁ; הָיָה רָגִיל בְּשָׁלֹשׁ, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּאַרְבַּע. לְפִי
כֹּחַ הַבֵּן, מוֹסִיפִין לְעַנּוֹתוֹ בִּשְׁעָתוֹ. בֶּן אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה, בֵּין
זָכָר בֵּין נְקֵבָה - מִתְעַנֶּה וּמַשְׁלִים מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ
בְּמִצְוֹת.

יא. בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וּבֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת [למטה] - הֲרֵי הֵן גְּדוֹלִים
לְכָל הַמִּצְוֹת, וּמַשְׁלִימִין [את כל הצום] מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל אִם
לֹא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - עֲדַיִן קְטַנִּים הֵן, וְאֵינָן מַשְׁלִימִין
אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. קָטָן שֶׁהוּא פָּחוֹת מִבֶּן תֵּשַׁע - אֵין
מְעַנִּין אוֹתוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי סַכָּנָה.

פֶּרֶק ג

א. אָסוּר לִרְחֹץ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֵן, בֵּין
כָּל גּוּפּוֹ בֵּין אֵבֶר אֶחָד; אֲפִלּוּ אֶצְבַּע קְטַנָּה, אָסוּר לְהוֹשִׁיטָהּ
בַּמַּיִם. וְהַמֵּלֵךְ וְהַכַּלָּה רוֹחֲצִין אֶת פְּנֵיהֶן - כַּלָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא
תִּתְגַּנֶּה עַל בַּעְלָהּ; וְהַמֶּלֶךְ, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה בְּיָפְיוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:
"מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ". וְעַד כַּמָּה נִקְרֵאת 'כַּלָּה'? עַד
שְׁלֹשִׁים יוֹם.

ב. מִי שֶׁהָיָה מְלֻכְלָךְ בְּצוֹאָה אוֹ טִיט - רוֹחֵץ מְקוֹם הַטִּנּוֹפֶת
כְּדַרְכּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וּמִדִּיחָה אִשָּׁה יָדָהּ אַחַת בְּמַיִם, וְנוֹתֶנֶת
פַּת לְבָנָה. וְהַחוֹלֶה רוֹחֵץ כְּדַרְכּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְסֻכָּן.
וְכָל חֲבֵרֵי טְבִילוֹת טוֹבְלִין כְּדַרְכָּן, בֵּין בְּתִשְׁעָה בְּאָב בֵּין
בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

ג. מִי שֶׁרָאָה קֶרִי בַּזְּמַן הַזֶּה בְּלֵילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים - אִם לַח
הוּא, מְקַנֵּחַ בְּמַפָּה וְדַיּוֹ; וְאִם יָבֵשׁ הוּא אוֹ שֶׁנִּתְלַכְלֵךְ - רוֹחֵץ
מְקוֹמוֹת הַמְלֻכְלָכִין בִּלְבַד, וּמִתְפַּלֵּל. וְאָסוּר לוֹ לִרְחֹץ כָּל
גּוּפּוֹ אוֹ לִטְבֹּל; שֶׁאֵין הַטּוֹבֵל בַּזְּמַן הַזֶּה טָהוֹר, מִפְּנֵי טֻמְאַת
מֵת; וְאֵין הָרְחִיצָה מְקֻרֵי לְתִפְלָה בַּזְּמַן הַזֶּה אֶלָּא מִנְהָג, וְאֵין
מִנְהָג לְבַטֵּל דָּבָר הָאָסוּר אֶלָּא לֶאֱסֹר אֶת הַמֻּתָּר. וְלֹא אָמְרוּ
שֶׁהָרוֹאֶה קֶרִי בְּלֵילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים טוֹבֵל, אֶלָּא כְּשֶׁתִּקְנוּ
טְבִילָה לְבַעֲלֵי קְרָיִין; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁבְּטֵלָה תַּקָּנָה זוֹ.

ד. טִיט שֶׁהוּא לַח בְּיוֹתֵר, כְּדֵי שֶׁיְּנִיחַ אָדָם יָדוֹ עָלָיו וְתַעֲלֶה
בָּהּ לַחְלוּחִית שֶׁאִם הִדְבִּיק אוֹתָהּ לְיָדוֹ הָאַחֶרֶת תִּדָּבֵק בָּהּ
לַחְלוּחִית - אָסוּר לִישֵׁב עָלָיו. לֹא יִמְלֵא אָדָם כְּלֵי חֶרֶשׂ מַיִם
וְיִצְטַנֵּן בּוֹ [יקרר גופו], שֶׁהַמַּיִם נוֹזְלִים מִדָּפְנוֹ; אֲפִלּוּ כְּלֵי
מַתָּכוֹת אָסוּר, שֶׁמָּא יִנָּתְזוּ מַיִם עַל בְּשָׂרוֹ. וּמֻתָּר לְהִצְטַנֵּן
בְּפֵרוֹת.

ה. לוֹקֵחַ אָדָם מִטְפַּחַת מֵעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְשׁוֹרֶה אוֹתָהּ
בְּמַיִם, וּמְנַגְּבָהּ [מייבשה] מְעַט, וּמַנִּיחָהּ תַּחַת הַבָּגָדִים;
וּלְמָחָר מַעֲבִירָהּ עַל פָּנָיו, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
קֹר הַרְבֵּה.

ו. הַהוֹלֵךְ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ אוֹ פְּנֵי אָבִיו אוֹ פְּנֵי מִי שֶׁהוּא
גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה, אוֹ לִקְרוֹת בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ - עוֹבֵר בַּמַּיִם

עַד צֲוָארוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְעוֹשֶׂה מִצְוָה שֶׁהָלַךְ לַעֲשׂוֹתָהּ, וְחוֹזֵר בַּמַּיִם לִמְקוֹמוֹ; שֶׁאִם לֹא תַּתִּיר לוֹ לַחֲזֹר - אֵינוֹ הוֹלֵךְ, וְנִמְצָא נִכְשָׁל [נמנע] מִן הַמִּצְוָה. וְכֵן הַהוֹלֵךְ לִשְׁמֹר פֵּרוֹתָיו - עוֹבֵר בַּמַּיִם עַד צַוָּארוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיאוּ יְדֵיהֶם מִתַּחַת שׁוּלֵי בִגְדֵיהֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּחֹל.

ז. אָסוּר לִנְעֹל מִנְעָל וְסַנְדָּל, אֲפִלּוּ בִּרְגָלוֹ אַחַת; וּמֻתָּר לָצֵאת בְּסַנְדָּל שֶׁל שַׁעַם [מעץ אלון] וְשֶׁל גֹּמֶא [גומי] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכוֹרֵךְ אָדָם בֶּגֶד עַל רַגְלָיו וְיוֹצֵא בּוֹ - שֶׁהֲרֵי קְשֵׁי הָאָרֶץ מַגִּיעַ לְרַגְלוֹ, וּמַרְגִּישׁ שֶׁהוּא יָחֵף. הַתִּינוֹקוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּרְחִיצָה וְסִיכָה, מוֹנְעִין אוֹתָן מִמְּנָעָל וְסַנְדָּל.

ח. מֻתָּר לְכָל אָדָם לִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל מְחֻמַּת עַקְרָב וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁכְנוּ. וְהַחָיָה [יולדת] מֻתֶּרֶת לִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל מִשּׁוּם צִנָּה, כָּל שִׁלְשִׁים יוֹם; וְהַחוֹלֶה כַּיּוֹצֵא בָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם סַכָּנָה.

ט. אָסוּר לָסוּךְ מִקְצָת גּוּפוֹ כְּכָל גּוּפוֹ, בֵּין סִיכָה שֶׁל תַּעֲנוּג בֵּין סִיכָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל תַּעֲנוּג. וְאִם הָיָה חוֹלֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֻטְטִין [אבעבועות] בְּרֹאשׁוֹ - סָךְ כְּדַרְכּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

י. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּלֵילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה לוֹ בֹּשֶׂת פָּנִים מֵאִשְׁתּוֹ וְלֹא יָבוֹא לִידֵי תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק, שֶׁמָּא יִרְאֶה אִשְׁתּוֹ וְתִשָּׁא חֵן בְּעֵינָיו וְיָבוֹא לִידֵי תַּשְׁמִישׁ. וְאִם חָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, חַיָּבִין הַכֹּל לְהַדְלִיק בְּכָל מָקוֹם - שֶׁהַדְלָקַת נֵר בְּשַׁבָּת חוֹבָה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום רביעי ט"ז ניסן ה'תשע"ג

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב

יֵשׁ בִּכְלָלָן שִׁתִּים עֶשְׂרֵה מִצְווֹת - שֵׁשׁ מִצְווֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְווֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פָּרָטָן: (א) לִשְׁבֹּת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ה) לִשְׁבֹּת בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת; (ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ז) לִשְׁבֹּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ט) לִשְׁבֹּת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת; (י) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (יא) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת; (יב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. וּבְאוֹר שְׁבִיתַת יָמִים אֵלּוּ - בְּפָרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. שֵׁשֶׁת הַיָּמִים הָאֵלּוּ שֶׁאָסַרְנוּ הַכָּתוּב בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה - שְׁהֵן רִאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, וְרִאשׁוֹן וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וּבְיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת, וּבְאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי - הֵן הַנִּקְרָאִין 'יָמִים טוֹבִים'. וּשְׁבִיעִית כֻּלָּן שָׁוָה, שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, חוּץ מִמְּלָאכָה שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ . .".

ב. כָּל הַשּׁוֹבֶתֶת מִמְּלֶאכֶת עֲבוֹדָה בְּאֶחָד מֵהֶן, הֲרֵי קִיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶם "שַׁבָּתוֹן", כְּלוֹמַר: שְׁבוּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה בְּאֶחָד מֵהֶן מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, כְּגוֹן שֶׁבָּנָה אוֹ הָרַס אוֹ אָרַג וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ - הֲרֵי בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה; וְעָבַר עַל לֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ", "כָּל מְלָאכָה, לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם". וְאִם עָשָׂה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה.

ג. הָעוֹשֶׂה אָבוֹת מְלָאכוֹת הַרְבֵּה בְּיוֹם טוֹב בְּהַתְרָאָה אַחַת, כְּגוֹן שֶׁזָּרַע וּבָנָה וְסָתַר וְאָרַג בְּהַתְרָאָה אַחַת - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת; [משום ש] חִלּוּק מְלָאכוֹת לְשַׁבָּת [לחייב על כל מלאכה ומלאכה], וְאֵין חִלּוּק מְלָאכוֹת לְיוֹם טוֹב.

ד. כָּל מְלָאכָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת - אִם עָשָׂה אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה - לוֹקֶה, חוּץ מֵהַהוֹצָאָה מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְהַהַבְעָרָה; שְׁמִתּוֹךְ שֶׁהַתְּרָה הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, הֻתְּרָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה; לְפִיכָךְ, מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב לְהוֹצִיא קָטָן אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ מַפְתֵּחַ וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת. וְכֵן מֻתָּר לְהַבְעִיר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה. וּשְׁאָר מְלָאכוֹת - כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צֹרֶךְ אֲכִילָה - מֻתָּר, כְּגוֹן שְׁחִיטָה וַאֲפִיָּה וְלִישָׁה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וְכָל שֶׁאֵין בָּהֶן צֹרֶךְ אֲכִילָה - אָסוּר, כְּגוֹן אֲרִיגָה וּכְתִיבָה וּבְנָיָן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ה. כָּל מְלָאכָה שֶׁאִפְשָׁר לָהּ לֵיעָשׂוֹת מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן אִם נַעֲשֵׂת מִבָּעֶרֶב - אָסְרוּ חֲכָמִים לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה. וְלָמָּה אָסְרוּ דָּבָר זֶה? גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַנִּיחַ אָדָם מְלָאכוֹת שֶׁאִפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מִבָּעֶרֶב לַעֲשׂוֹתָן מִבָּעֶרֶב לְיוֹם טוֹב, וְנִמְצָא יוֹם טוֹב כֻּלּוֹ הוֹלֵךְ בַּעֲשִׂיַּת אוֹתָן מְלָאכוֹת, וְיִמָּנַע מִשִּׂמְחַת יוֹם טוֹב, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנַאי לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת.

ו. וּמִזֶּה הַטַּעַם עַצְמוֹ, לֹא אָסְרוּ הַהוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב, וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל הוֹצָאָה הִיא מְלָאכָה שֶׁאִפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב. וְלָמָּה לֹא אָסָרוּהָ? כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּשִׂמְחַת יוֹם טוֹב, וְיוֹלִיךְ וְיָבִיא כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וְיִשָּׂלֵם חֲפָצָיו, וְלֹא יְהֵא כְּמִי שֶׁיְּדָיו אֲסוּרוֹת. אֲבָל שְׁאָר מְלָאכוֹת שֶׁאִפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מִבָּעֶרֶב - הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן עֶסֶק [התעסקות], אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב.

ז. כֵּיצַד? אֵין קוֹצְרִין, וְלֹא דָּשִׁין, וְלֹא זוֹרִין, וְלֹא בוֹרְרִין, וְלֹא טוֹחֲנִין אֶת הַחִטִּים, וְלֹא מְרַקְּדִין [בנפה] בְּיוֹם טוֹב - שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מִבָּעֶרֶב, וְאֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן.

ח. אֲבָל לָשִׁין, וְאוֹפִין, וְשׁוֹחֲטִין, וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב - שֶׁאִם עָשָׂה אֵלּוּ מִבָּעֶרֶב, יֵשׁ בְּכָךְ הֶפְסֵד אוֹ חִסָּרוֹן; שֶׁאֵין לֶחֶם חַם אוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁבִּשֵּׁל הַיּוֹם, כְּלֶחֶם שֶׁנֶּאֱפָה מֶאֱמֶשׁ [מערב יו"ט] וּכְתַבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל מֶאֱמֶשׁ; וְלֹא בָשָׂר שֶׁנִּשְׁחַט הַיּוֹם, כְּבָשָׂר שֶׁנִּשְׁחַט מֶאֱמֶשׁ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. וְכֵן מַכְשִׁירֵי אֹכֶל נֶפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן אִם נַעֲשׂוּ מִבָּעֶרֶב - עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן שְׁחִיקַת [כתישת] תַּבְלִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ט. אֵין אוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב, מַה שֶּׁיֹּאכַל בְּחֹל; וְלֹא הֻתְּרָה מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, אֶלָּא כְּדֵי לְהָנוֹת בָּהּ

בְּיוֹם טוֹב. עָשָׂה כְּדֵי לֶאֱכֹל בְּיוֹם טוֹב, וְהוֹתִיר - מֻתָּר לֶאֱכֹל הַמּוֹתָר בְּחֹל.

י. מְמַלְּאָה אִשָּׁה קְדֵרָה בָּשָׂר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא לַחֲתִיכָה אַחַת. וּמְמַלֵּא נַחְתּוֹם חָבִית שֶׁל מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְקִיתוֹן אֶחָד. וּמְמַלְּאָה אִשָּׁה תַּנּוּר פַּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא לְכִכָּר אֶחָד - שֶׁבִּזְמַן שֶׁהַפַּת מְרֻבָּה, הִיא נֶאֱפֵית יָפֶה. וּמוֹלֵחַ אָדָם כַּמָּה חֲתִיכוֹת בְּבַת אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַחֲתִיכָה אַחַת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הַמְבַשֵּׁל אוֹ הָאוֹפֶה בְּיוֹם טוֹב כְּדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁזִּמֵּן אוֹרְחִים וְלֹא בָּאוּ, וְנִשְׁאַר הַתַּבְשִׁיל וְהַפַּת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָכְלוֹ לְמָחָר בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲרִים [וירבה מתוך כוונה לשייר]. וְאִם הֶעֱרִים - הֲרֵי זֶה אָסוּר, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת שֶׁאַחַר יוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהֶחְמִירוּ בַּמַּעֲרִים יוֹתֵר מִן הַמֵּזִיד.

יב. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מְסֻכֶּנֶת [נוטה למות] - לֹא יִשְׁחֹט אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת צָלִי מִבְּעוֹד יוֹם; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁיֹּאכַל בַּחֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. אֵין אוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי לְהַאֲכִיל גּוֹיִם אוֹ כְּלָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם" - "לָכֶם", וְלֹא לְגוֹיִם; "לָכֶם", וְלֹא לִבְהֵמָה. לְפִיכָךְ, מְזַמְּנִין [לסעודה] אֶת הַגּוֹי בְּשַׁבָּת, וְאֵין מְזַמְּנִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ. אֲבָל אִם בָּא הַגּוֹי מֵאֵלָיו - אוֹכֵל עִמָּהֶם מַה שֶּׁהֵם אוֹכְלִין, שֶׁכְּבָר הֱכִינוּהוּ.

יד. בְּהֵמָה שֶׁחֶצְיָהּ שֶׁל גּוֹי וְחֶצְיָהּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - מֻתָּר לְשָׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת בָּשָׂר בְּלֹא שְׁחִיטָה. אֲבָל עִסָּה שֶׁחֶצְיָהּ לְגוֹי וְחֶצְיָהּ לְיִשְׂרָאֵל - אָסוּר לֶאֱפוֹת אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לַחְלֹק הַבָּצֵק. בְּנֵי הַחַיִל [-חיילים] שֶׁנָּתְנוּ קֶמַח לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶן פַּת בְּיוֹם טוֹב - אִם כְּשֶׁנּוֹתְנִין מִמֶּנָּה פַּת לְתִינוֹק אֵין מַקְפִּידִין, מֻתָּר לֶאֱפוֹתוֹ לָהֶם בְּיוֹם טוֹב; שֶׁכָּל פַּת וּפַת רְאוּיָה לְתִינוֹק. עִסַּת הַכְּלָבִים - בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה, נֶאֱפֵית בְּיוֹם טוֹב.

טו. הַמְבַשֵּׁל בְּיוֹם טוֹב לְגוֹיִם אוֹ לִבְהֵמָה אוֹ לְהַנִּיחַ לְחֹל - אֵינוֹ לוֹקֶה; שֶׁאִלּוּ בָּאוּ לוֹ אוֹרְחִים, הָיָה אוֹתוֹ תַּבְשִׁיל רָאוּי לָהֶם. עָשָׂה לְנַפְשׁוֹ וְהוֹתִיר, מֻתָּר לְהַאֲכִיל מִמֶּנּוּ לְגוֹיִם וְלִבְהֵמָה.

טז. רְחִיצָה וְסִיכָה - הֲרֵי הֵן בִּכְלַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, וְעוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ", לְכָל שֶׁבְּצֹרֶךְ הַגּוּף. לְפִיכָךְ, מְחַמִּין חַמִּין בְּיוֹם טוֹב, וְרוֹחֵץ בָּהֶם פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו; אֲבָל כָּל גּוּפוֹ, אָסוּר מִשּׁוּם גְּזֵרַת מֶרְחָץ [שמא יחם שלא לצורך]. וְחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, רוֹחֵץ בָּהֶן כָּל גּוּפוֹ בְּיוֹם טוֹב - שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל דָּבָר זֶה, אֶלָּא בְּשַׁבָּת בִּלְבַד.

יז. כֹּל שֶׁאָסוּר בְּשַׁבָּת - בֵּין מִשּׁוּם שֶׁהוּא דּוֹמֶה לִמְלָאכָה אוֹ מֵבִיא לִידֵי מְלָאכָה, בֵּין שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת [שחכמים הוסיפו חומרה והשבתה] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ צֹרֶךְ אֲכִילָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אוֹ דְּבָרִים שֶׁהֵן מֻתָּרִין בְּיוֹם טוֹב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. וְכָל שֶׁמֻּתָּר בְּשַׁבָּת, מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב. וְיֵשׁ בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁאֵין בְּשַׁבָּת, אִסּוּר מֻקְצֶה [כדלקמן] - שֶׁהַמֻּקְצֶה אָסוּר בְּיוֹם טוֹב, וּמֻתָּר בְּשַׁבָּת; מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם טוֹב קַל מִשַּׁבָּת, אָסְרוּ בּוֹ הַמֻּקְצֶה - שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לְזַלְזֵל בּוֹ.

יח. כֵּיצַד? תַּרְנְגֹלֶת הָעוֹמֶדֶת [-המיועדת] לְגַדֵּל בֵּיצִים, וְשׁוֹר הָעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, וְיוֹנֵי שׁוֹבָךְ, וּפֵרוֹת הָעוֹמְדִין לִסְחוֹרָה - כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֻקְצֶה הֵן, וְאָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן בְּיוֹם טוֹב, עַד שֶׁיָּכִין אוֹתָן מִבָּעֶרֶב [החג], וְיַחְשֹׁב עֲלֵיהֶן לַאֲכִילָה. אֲבָל בְּשַׁבָּת - הַכֹּל מוּכָן אֵצֶל שַׁבָּת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֲכָנָה. וּכְשֵׁם שֶׁהַמֻּקְצֶה אָסוּר בְּיוֹם טוֹב, כָּךְ הַנּוֹלָד [שנוצר מצב חדש ביו"ט, כגון כלי שנשבר-] אָסוּר.

יט. חֹל מֵכִין לְשַׁבָּת, וְחֹל מֵכִין לְיוֹם טוֹב; אֲבָל אֵין יוֹם טוֹב מֵכִין לְשַׁבָּת, וְלֹא שַׁבָּת מְכִינָה לְיוֹם טוֹב. לְפִיכָךְ, בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב [שחל -] אַחַר הַשַּׁבָּת - אֲסוּרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַתַּרְנְגֹלֶת עוֹמֶדֶת לַאֲכִילָה; הוֹאִיל וּמֵאֶמֶשׁ [אתמול] נִגְמְרָה הַבֵּיצָה, נִמְצָא שַׁבָּת מֵכִין אוֹתָהּ לְיוֹם טוֹב. וַאֲסָרוּהָ בְּכָל יוֹם טוֹב - גְּזֵרָה מִשּׁוּם יוֹם טוֹב שֶׁאַחַר שַׁבָּת. וְכֵן בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּכָל שַׁבָּת, אֲסָרוּהָ - גְּזֵרָה מִשּׁוּם שַׁבָּת שֶׁאַחַר יוֹם טוֹב.

כ. וּכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לְאָכְלָהּ, כָּךְ אָסוּר לְטַלְטְלָהּ. וַאֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה בְּאֶלֶף - כֻּלָּן אֲסוּרוֹת; שֶׁהֲרֵי לְמָחָר יֻתְּרוּ הַכֹּל, וְכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין [שיש אפשרות להתירו], אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף אֲלָפִים אֵינוֹ בָּטֵל. הַשּׁוֹחֵט תַּרְנְגֹלֶת בְּיוֹם טוֹב, וּמָצָא בָהּ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת [מוכנות] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת; שֶׁאֵין זֶה דָּבָר מָצוּי תָּמִיד; וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי אֶלָּא קְרִי [מקרה קרה], לֹא גָּזְרוּ בּוֹ.

כא. זֶה שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כָּל יוֹם טוֹב מֵאֵלּוּ, שְׁנֵי יָמִים - מִנְהָג הוּא; וְיוֹם טוֹב שֵׁנִי מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים הוּא, וּמִדְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בַּגָּלוּת. וְאֵין עוֹשִׂין בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי יָמִים, אֶלָּא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בִּלְבַד. וּבְהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ מִסֵּפֶר זֶה, נְבָאֵר עִקַּר מִנְהָג זֶה, וּמֵאֵי זֶה טַעַם עוֹשִׂין רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים בְּכָל מָקוֹם.

כב. יוֹם טוֹב שֵׁנִי - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - כֹּל שֶׁאָסוּר בָּרִאשׁוֹן, אָסוּר בַּשֵּׁנִי. וְכָל הַמְחַלֵּל יוֹם טוֹב שֵׁנִי, וַאֲפִלּוּ שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - בֵּין בְּדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת, בֵּין בִּמְלָאכָה, בֵּין שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן], אוֹ מְנַדִּין אוֹתוֹ, אִם לֹא הָיָה מִן הַתַּלְמִידִים [של החכמים]. וּכְשֵׁם שֶׁהָרִאשׁוֹן אָסוּר בְּסֵפֶד וְתַעֲנִית וְחַיָּב בְּשִׂמְחָה, כָּךְ הַשֵּׁנִי; וְאֵין בֵּינֵיהֶן הֶפְרֵשׁ, אֶלָּא לְעִנְיַן הַמֵּת בִּלְבַד.

כג. כֵּיצַד? הַמֵּת בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, יִתְעַסְּקוּ בִּקְבוּרָתוֹ גּוֹיִם; וּבְיוֹם טוֹב שֵׁנִי, יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל; וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צְרָכָיו,

כְּגוֹן עֲשִׂיַּת הַמִּטָּה וּתְפִירַת תַּכְרִיכִין וּקְצִיצַת הַבְּשָׂמִים וְכֵן
כֹּל בַּיּוֹצֵא בָּזֶה - שֶׁיּוֹם טוֹב שֶׁנִּי לְגַבֵּי הַמֵּת כְּחֹל הוּא חָשׁוּב,
וַאֲפִלּוּ בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

כד. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים אֵלּוּ שֶׁל גָּלֻיּוֹת - שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת הֵן,
וְאֵינָן כְּיוֹם אֶחָד; לְפִיכָךְ, דָּבָר שֶׁהָיָה מֻקְצֶה בְּיוֹם טוֹב
רִאשׁוֹן, אוֹ שֶׁנּוֹלַד בָּרִאשׁוֹן - אִם הִכִּין אוֹתוֹ לַשֵּׁנִי, הֲרֵי זֶה
מֻתָּר. כֵּיצַד? בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בָּרִאשׁוֹן, תֹּאכַל בַּשֵּׁנִי; חַיָּה
וָעוֹף שֶׁנִּצּוֹדוּ בָּרִאשׁוֹן, יֹאכְלוּ בַּשֵּׁנִי; דָּבָר הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע
שֶׁנִּתְּקוּ בָּרִאשׁוֹן, יֹאכַל בַּשֵּׁנִי. וְכֵן מֻתָּר לְכַתֵּשׁ אֶת הָעֵין בְּיוֹם
טוֹב שֵׁנִי, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם חֹלִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת; אֲבָל שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל
רֹאשׁ הַשָּׁנָה - קְדֻשָּׁה אַחַת הֵן, וּכְיוֹם אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִים לְכָל
אֵלּוּ הַדְּבָרִים, אֶלָּא לְעִנְיַן הַמֵּת בִּלְבַד. אֲבָל בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה
בָּרִאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֲסוּרָה בַּשֵּׁנִי; וְכֵן כֹּל בַּיּוֹצֵא בָּזֶה.
שַׁבָּת הַסְּמוּכָה לְיוֹם טוֹב, וְנוֹלְדָה בֵּיצָה בְּאֶחָד מֵהֶן - אֲסוּרָה
בַּשֵּׁנִי; וְכֵן כֹּל בַּיּוֹצֵא בְּבֵיצָה. וַאֲפִלּוּ נוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי,
לֹא תֹאכַל בַּשַּׁבָּת הַסְּמוּכָה לוֹ.

פֶּרֶק ב

א. אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְצֶה [- מופרש מדעתו, כי לא תכנן לאוכלו]. וְעֵגֶל שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב
- אִם הָיְתָה אִמּוֹ עוֹמֶדֶת לַאֲכִילָה, מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוּכָן
עַל גַּב [- אגב] אִמּוֹ; וְאִלּוּ שְׁחָטַ אִמּוֹ - הָיָה זֶה שֶׁבְּמַעֲיָהּ
מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נוֹלַד.

ב. בְּהֵמוֹת שֶׁיּוֹצְאוֹת וְרוֹעוֹת חוּץ לַתְּחוּם, וּבְאוֹת וְלָנוֹת
בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - הֲרֵי אֵלּוּ מוּכָנִין, וְלוֹקְחִין מֵהֶן וְשׁוֹחֲטִין
אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב. אֲבָל שֶׁרּוֹעוֹת וְלָנוֹת חוּץ לַתְּחוּם - אִם בָּאוּ
בְּיוֹם טוֹב, אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻקְצֶה, וְאֵין דַּעַת
אַנְשֵׁי הָעִיר עֲלֵיהֶן.

ג. וְכֵן בֶּהֱמַת קָדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד בָּהּ מוּם בְּיוֹם טוֹב [ומותרת באכילה] - הוֹאִיל וְלֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב,
אָסוּר לְשָׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב. לְפִיכָךְ, אָסוּר [לרב] לִרְאוֹת מוּמֵי
קָדָשִׁים בְּיוֹם טוֹב [במטרה לחוות דעתו] - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַתִּירֵן
הֶחָכָם בְּמוּמָן, וְיָבוֹא זֶה לִשְׁחֹט בּוֹ בַּיּוֹם. אֲבָל רוֹאֶה הוּא
הַמּוּם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וּלְמָחָר מַתִּיר אוֹ אוֹסֵר.

ד. בְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד וּמוּמוֹ עִמּוֹ - הֲרֵי זֶה מוּכָן, וְאֵין מְבַקְּרִין
[בודקין] אוֹתוֹ [אם המום קבוע] בְּיוֹם טוֹב; וְאִם עָבַר וְרָאָה
מוּמוֹ וּבִקְּרוֹ וְהִתִּירוֹ, הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט וְאוֹכֵל. בְּכוֹר שֶׁנָּפַל
לְבוֹר, עוֹשֶׂה לוֹ פַּרְנָסָה [מאכילו] בִּמְקוֹמוֹ - שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל
לְהַעֲלוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה בְּיוֹם טוֹב. "אוֹתוֹ וְאֶת
בְּנוֹ" [-בהמה וולדה] שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר [שאסור לשחטם ביום אחד]
- מַעֲלֶה אֶת הָרִאשׁוֹן עַל מְנָת לִשְׁחָטוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹחֲטוֹ, וּמַעֲרִים
[מתחכם] וּמַעֲלֶה אֶת הַשֵּׁנִי עַל מְנָת לִשְׁחָטוֹ, וְשׁוֹחֵט אֶת אֵי
זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה; מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, הִתִּירוּ לְהַעֲרִים.
בֶּהֱמַת חֻלִּין שֶׁנָּפְלָה מִן הַגַּג, וַהֲרֵי הִיא צְרִיכָה בְּדִיקָה [אם כשרה היא] - שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, וְתִבָּדֵק; אֶפְשָׁר
שֶׁתִּמָּצֵא כְּשֵׁרָה, וְתֹאכַל.

ה. אֲוָזִין וְתַרְנְגוֹלִין וְיוֹנִים שֶׁבַּבַּיִת - הֲרֵי אֵלּוּ מוּכָנִין, וְאֵין
צְרִיכִין זִמּוּן [מערב יו"ט]. אֲבָל יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְיוֹנֵי עֲלִיָּה וְצִפָּרִים
שֶׁקִּנְּנוּ בְּטִפְיְחִין [כלי חרס הבנויים בכתלים] אוֹ בְּבֵירָה
[בבנין] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻקְצֶה, וְצָרִיךְ לְזַמֵּן מִבְּעֶרֶב וְלוֹמַר: "אֵלּוּ
וְאֵלּוּ אֲנִי נוֹטֵל"; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַעְנֵעַ [את קיניהם].

ו. זִמֵּן [חישב לאכול] שְׁחָרִים וּלְבָנִים, וּמָצָא שְׁחָרִים בִּמְקוֹם
לְבָנִים וּלְבָנִים בִּמְקוֹם שְׁחָרִים - אֲסוּרִים; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר:
"שֶׁמָּא אוֹתָן שֶׁזִּמֵּן פָּרְחוּ לָהֶן, וְאֵלּוּ אֲחֵרִים הֵן", וְכָל סָפֵק
מוּכָן, אָסוּר. זִמֵּן שְׁנַיִם וּמָצָא שְׁלֹשָׁה, הַכֹּל אָסוּר; שְׁלֹשָׁה
וּמָצָא שְׁנַיִם, מֻתָּרִין. זִמֵּן בְּתוֹךְ הַקֶּן, וּמָצָא לְפָנֵי הַקֵּן - אִם
אֵין שָׁם קֵן אֶלָּא הֵן וְאֵינָן יְכוֹלִין לִפְרֹחַ, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֵׁשׁ
שָׁם קֵן אַחֵר בְּקֶרֶן זָוִית בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה - הֲרֵי אֵלּוּ
מֻתָּרִין; שֶׁאֵין הַמְדֻדָּה [מקפץ] מְדַדָּה אֶלָּא כְּנֶגֶד קִנּוֹ בְּשָׁוֶה.

ז. דָּגִים שֶׁבְּבֵיבָרִין [בריכות] גְּדוֹלִים, וְכֵן חַיָּה וָעוֹף
שֶׁבְּבֵיבָרִין [מקומות מגודרים] גְּדוֹלִים - כָּל שֶׁהוּא מְחֻסַּר
צֵידָה, עַד שֶׁאוֹמְרִין [החפצים לצודו:] "הָבֵא מְצוּדָּה וּנְצוּדֶנּוּ"
- הֲרֵי זֶה מֻקְצֶה, וְאֵין צָדִין אוֹתָם בְּיוֹם טוֹב; וְאִם צָד, לֹא
יֹאכְלוּ. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ מְצוּדָּה - הֲרֵי זֶה מוּכָן, וְצָדִין אוֹתוֹ
בְּיוֹם טוֹב וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ. וְכֵן חַיָּה שֶׁקִּנְּנָה [בנתה קן לבניה]
בְּבַרְדֵּס הַסָּמוּךְ לָעִיר - יְלָדֶיהָ כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים שֶׁאֵינָן צְרִיכִין
צֵידָה, אֵינָן צְרִיכִים זִמּוּן, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶן.

ח. מְצוּדוֹת חַיָּה וְעוֹפוֹת וָדָגִים שֶׁפָּרְסָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - לֹא
יִטֹּל מֵהֶן בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁנִּצּוֹדוּ מֵעֶרֶב יוֹם
טוֹב. הַסּוֹכֵר אַמַּת הַמַּיִם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וּלְמָחָר הִשְׁכִּים
וּמָצָא בָהּ דָּגִים - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁכְּבָר נִצּוֹדוּ מֵעֶרֶב יוֹם
טוֹב, וַהֲרֵי הֵן מוּכָנִין.

ט. בַּיִת [אטום] שֶׁהוּא מָלֵא פֵּרוֹת מוּכָנִין [לאכילה] וְנִפְחַת
[נשבר הכותל], נוֹטֵל מִמְּקוֹם הַפַּחַת. הָעוֹמֵד עַל הַמֻּקְצֶה
מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, שֶׁכָּל הַפֵּרוֹת הֶפְקֵר - צָרִיךְ
שֶׁיִּרְשֹׁם [יסמן] וְיֹאמַר: "מִכָּאן וְעַד כָּאן אֲנִי נוֹטֵל"; וְאִם לֹא
רָשַׁם, לֹא יִטֹּל.

י. גּוֹי שֶׁהֵבִיא תְּשׁוּרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם טוֹב - אִם יֵשׁ מֵאוֹתוֹ
הַמִּין בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, אוֹ שֶׁהֵבִיא חַיָּה אוֹ עוֹפוֹת אוֹ דָּגִים
שֶׁאֶפְשָׁר לְצוּדָן בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עַד לָעֶרֶב, וַיַּמְתִּין
בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ [שיעור זמן שמספיק לביצוע המלאכה]; אֲפִלּוּ
הֵדַס וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ מֵרִיחַ בּוֹ לָעֶרֶב, עַד שֶׁיְּמַתִּין בִּכְדֵי
שֶׁיַּעֲשׂוּ. וְאִם אֵין מֵאוֹתוֹ הַמִּין בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, אוֹ שֶׁהָיְתָה
צוּרָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁמֵּאֶתְמוֹל נֶעֱקַר אוֹ נִצּוֹד - אִם הֶבִיאוֹ
מִתּוֹךְ הַתְּחוּם, מֻתָּר; וְאִם הֶבִיאוֹ מִחוּץ לַתְּחוּם, הֲרֵי זֶה
אָסוּר לוֹ. וְהַבָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל זֶה מִחוּץ לַתְּחוּם, מֻתָּר
לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר.

יא. עֵצִים שֶׁנִּשְׁרוּ מִן הַדֵּקֶל בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר לְהַסְקִין, מִפְּנֵי
שֶׁהֵן נוֹלָד [- כעת באו לעולם]; וְאִם נָשְׁרוּ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר,
מֻרְבֶּה עֲלֵיהֶן עֵצִים מוּכָנִים וּמַסְקִין. עֲרֵמַת הַתֶּבֶן וְאוֹצָר
[מחסן] שֶׁל עֵצִים - אֵין מַתְחִילִין בָּהֶן בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא אִם
כֵּן הִכִּין מִבְּעֶרֶב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻקְצֶה; וְאִם הָיָה הַתֶּבֶן מְעֹרָב
בְּקוֹצִים, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי אֶלָּא לָאֵשׁ - הֲרֵי זֶה מוּכָן.

יב. אֵין מְבַקְּעִין עֵצִים מִצְּוָאר [שורה] שֶׁל קוֹרוֹת [העומדות לבניה], מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻקְצֶה. וְלֹא מִן הַקּוֹרָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹלָד. וְכֵן כֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ בְּיוֹם טוֹב - אֵין מַסִּיקִין בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹלָד; אֲבָל מַסִּיקִין בְּכֵלִים שְׁלֵמִים אוֹ בְּכֵלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, שֶׁהֲרֵי הוּכְנוּ לִמְלָאכָה אַחֶרֶת מִבָּעֶרֶב. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, אֱגוֹזִין וּשְׁקֵדִין שֶׁאֲכָלָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶן בְּיוֹם טוֹב; וְאִם אֲכָלָן בְּיוֹם טוֹב, אֵין מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶן. וְיֵשׁ נֻסְחָאוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן, שֶׁאִם אֲכָלָן מִבָּעֶרֶב, אֵין מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶן, שֶׁהֲרֵי הֵקְצוּ; וְאִם אֲכָלָן בְּיוֹם טוֹב - מַסִּיקִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוּכָנִין עַל גַּב הָאֹכֶל.

יג. קוֹץ רָטֹב - הֲרֵי הוּא מֻקְצֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהַסָּקָה; לְפִיכָךְ אָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ כְּמוֹ שַׁפּוּד לִצְלוֹת בּוֹ בָּשָׂר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יד. נוֹטְלִין עֵצִים הַסְּמוּכִין לְדָפְנֵי סֻכָּה, וּמַסִּיקִין בָּהֶן. אֲבָל אֵין מְבִיאִין עֵצִים מִן הַשָּׂדֶה, אֲפִלּוּ הָיוּ מְכֻנָּסִין שָׁם מִבָּעֶרֶב; אֲבָל מְגַבֵּב הוּא בַּשָּׂדֶה [מלקט עצים] מִלְּפָנָיו, וּמַדְלִיק שָׁם. וּמְבִיאִין מִן הַמְכֻנָּסִין שֶׁבִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה [הרשות] מֻקֶּפֶת שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה לָהּ פּוֹתַחַת [- סגירה], וְתִהְיֶה בְּתוֹךְ תְּחוּם הַשַּׁבָּת; וְאִם חָסֵר אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, הֲרֵי הֵן מֻקְצֶה.

טו. עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי גְפָנִים - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְכֻנָּסִין בְּקַרְפֵּף [מקום מחוץ לעיר המוקף גדר] - כֵּיוָן שֶׁהָרוּחַ מְפַזֶּרֶת אוֹתָן, הֲרֵי הֵן כִּמְפֻזָּרִין וַאֲסוּרִין; וְאִם הִנִּיחַ עֲלֵיהֶן כְּלִי כָּבֵד מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, הֲרֵי אֵלּוּ מוּכָנִין.

טז. בְּהֵמָה שֶׁמֵּתָה בְּיוֹם טוֹב - אִם הָיְתָה מְסֻכֶּנֶת [נוטה למות] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, הֲרֵי זֶה מְחַתְּכָהּ לַכְּלָבִים; וְאִם לָאו, הוֹאִיל וְלֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ, הֲרֵי זֶה מֻקְצֶה, וְלֹא יְזִיזֶנָּה מִמְּקוֹמָהּ. בֶּהֱמַת קָדָשִׁים שֶׁמֵּתָה, וּתְרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת - לֹא יְזִיזֶנָּה מִמְּקוֹמָהּ.

יז. דָּגִים וְעוֹפוֹת וְחַיָּה שֶׁהֵן מֻקְצֶה - אֵין מַשְׁקִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין נוֹתְנִין לִפְנֵיהֶן מְזוֹנוֹת, שֶׁמָּא יָבוֹא לִקַּח מֵהֶן. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ אוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּיוֹם טוֹב מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְצֶה, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ.

יח. הַמַּכְנִיס עָפָר מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אִם יִחֵד לוֹ בַּחֲצֵרוֹ קֶרֶן זָוִית - הֲרֵי זֶה מוּכָן, וּמֻתָּר לְטַלְטְלוֹ וְלַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל צְרָכָיו. וְכֵן אֵפֶר שֶׁהֻסַּק מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, הֲרֵי זֶה מוּכָן. וְשֶׁהֻסַּק בְּיוֹם טוֹב - כָּל זְמַן שֶׁהוּא חַם כְּדֵי לִצְלוֹת בּוֹ בֵּיצָה - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ, שֶׁעֲדַיִן אֵשׁ הוּא; וְאִם לָאו - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹלָד. מִי שֶׁהָיָה לוֹ דֶּקֶר [יתד] נָעוּץ [בקרקע] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְנִתְּקוֹ [עקרו] בְּיוֹם טוֹב וְהֶעֱלָה עָפָר - אִם הָיָה אוֹתוֹ עָפָר תֹּחֵחַ [רך], הֲרֵי זֶה מְכַסֶּה בּוֹ וּמְטַלְטְלוֹ; אֲבָל אִם הֶעֱלָה גּוּשׁ עָפָר, הֲרֵי זֶה לֹא יִכְתֹּשׁ אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב.

פֶּרֶק ג

א. מִי שֶׁהָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן, אוֹ אֵפֶר שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף, וּמְכַסֶּה דָּמָם. וְאִם אֵין לוֹ עָפָר מוּכָן אוֹ אֵפֶר הָרָאוּי - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחֹט; וְאִם עָבַר וְשָׁחַט, לֹא יְכַסֶּה דָּמָם עַד הָעֶרֶב. וְכֵן בְּרִיָּה שֶׁהִיא סָפֵק אִם חַיָּה הִיא אִם בְּהֵמָה, אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב; וְאִם שָׁחַט - לֹא יְכַסֶּה דָּמוֹ עַד לָעֶרֶב, אֲפִלּוּ הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן אוֹ אֵפֶר, שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: 'חַיָּה וַדָּאִית הִיא, וּלְפִיכָךְ כִּסָּה דָּמוֹ בְּיוֹם טוֹב', וְיָבוֹא הָרוֹאֶה לְהַתִּיר חֶלְבּוֹ.

ב. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, לֹא יְכַסֶּה דָּמָם בְּיוֹם טוֹב. שָׁחַט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף בְּיוֹם טוֹב וְנִתְעָרֵב דָּמָם [זה בזה], לֹא יְכַסֶּה אוֹתָן עַד לָעֶרֶב; וְאִם הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן אוֹ אֵפֶר, וְיָכוֹל לְכַסּוֹת הַכֹּל בִּדְקִירָה [בבת -] אַחַת - הֲרֵי זֶה יְכַסֵּהוּ.

ג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, מֻתָּר לוֹ לִתְלֹשׁ צֶמֶר לִמְקוֹם הַסַּכִּין בְּיָדוֹ [שהוא שינוי מצורת הגזיזה הרגילה] - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְזִיזֶנּוּ [ישלפנו] מִמְּקוֹמוֹ [- את הצמר שתלש], אֶלָּא יִשָּׁאֵר שָׁם מְסֻבָּךְ בִּשְׁאָר צֶמֶר הַצַּוָּאר; אֲבָל בְּעוֹף - לֹא יִמְרֹט, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דַּרְכּוֹ [למרוט ביד], וְנִמְצָא תּוֹלֵשׁ בְּיוֹם טוֹב.

ד. הַמַּפְשִׁיט עוֹר הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, לֹא יִמְלָחֶנּוּ - שֶׁזֶּה עִבּוּד הוּא, וְנִמְצָא עוֹשֶׂה מְלָאכָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה. אֲבָל נוֹתְנוֹ לִפְנֵי בֵּית הַדְּרִיסָה, כְּדֵי שֶׁיִּדְרְסוּ עָלָיו וְלֹא יִפָּסֵד; וְלֹא הִתִּירוּ דָּבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלִּשְׁחֹט. וּמֻתָּר לִמְלֹחַ בָּשָׂר לְצָלִי עַל גַּבֵּי הָעוֹר, וּמַעֲרִימִין [מתחכמים] בְּדָבָר זֶה; כֵּיצַד? מוֹלֵחַ מְעַט בָּשָׂר מִכָּאן וּמְעַט מִכָּאן, עַד שֶׁיִּמְלַח הָעוֹר כֻּלּוֹ.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹלֵחַ לְצָלִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ מֶלַח הַרְבֵּה; אֲבָל לִקְדֵרָה, אָסוּר לִמְלֹחַ עַל הָעוֹר. וְכֵן אֵין מוֹלְחִין אֶת הַחֲלָבִים, וְאֵין מְהַפְּכִין בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹטְחִין אוֹתָן בָּרוּחַ עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה.

ו. הַמַּפְשִׁיט אֶת הַבְּהֵמָה, לֹא יַרְגִּיל בְּיוֹם טוֹב. כֵּיצַד הוּא הַמַּרְגִּיל? זֶה שֶׁיּוֹצִיא כָּל הַבָּשָׂר מֵרֶגֶל אַחַת, כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא כָּל הָעוֹר שָׁלֵם וְלֹא יִקָּרַע; מִפְּנֵי שֶׁטּוֹרֵחַ בְּהֶפְשֵׁט זֶה טֹרַח גָּדוֹל, וְאֵין בּוֹ צֹרֶךְ לַמּוֹעֵד. וְכֵן אָסוּר לַעֲשׂוֹת בֵּית יָד [כעין ידית] בַּבָּשָׂר; וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּסַּכִּין - שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת סִימָן בַּבָּשָׂר.

ז. מוֹלְגִין [שורין בחמים] אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הָרַגְלַיִם, וּמְהַבְהֲבִין [חורכים מעט] אוֹתָן בָּאוּר; אֲבָל אֵין טוֹפְלִין [מורחים] אוֹתָן בְּחַרְשִׂית וְלֹא בַּאֲדָמָה [שהם חומרים מסירי שער], וְאֵין גּוֹזְזִין אוֹתָן בְּמִסְפָּרַיִם. וְכֵן אֵין גּוֹזְזִין אֶת הַיָּרָק, בְּתִסְפֹּרֶת [כלי] שֶׁלּוֹ; אֲבָל מְתַקְּנִין אֶת הָאֹכֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קוֹצִים, כְּגוֹן קֻנְרָס וְעַכָּבִיּוֹת [צמח עוקצני], בְּתִסְפֹּרֶת.

ח. מֻתָּר לָלוּשׁ עִסָּה גְּדוֹלָה בְּיוֹם טוֹב. וְהַלָּשׁ עִסָּה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֵין מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה בְּיוֹם טוֹב; וְאִם לָשָׁהּ בְּיוֹם טוֹב, מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן. וְאִם הָיְתָה עִסָּה טְמֵאָה, אוֹ שֶׁנִּטְמֵאת הַחַלָּה - לֹא יְבַשֵּׁל אֶת הַחַלָּה; שֶׁאֵין מְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא לֶאֱכֹל, וְזוֹ לִשְׂרֵפָה עוֹמֶדֶת. וְכֵן אֵין שׂוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, שֶׁאֵין שׂוֹרְפִין קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּיוֹם טוֹב - שֶׁשְּׂרֵפַת קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף", וַעֲשִׂיַּת מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה וְכַיּוֹצֵא

בָּהּ, עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה.

ט. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה בָּהּ? יַנִּיחֶנָּה עַד הָעֶרֶב, וְיִשְׁרֹף אוֹתָהּ. הָיָה יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח, שֶׁאִם יַנִּיחֶנָּה תַּחְמִיץ - לֹא יַפְרִישׁ אֶת הַחַלָּה בָּצֵק, אֶלָּא יֹאפֶה אֶת כָּל הָעִסָּה הַטְּמֵאָה, וְאַחַר כָּךְ יַפְרִישׁ הַחַלָּה לָחֹם.

י. אֵין אוֹפִין בְּפוּרְנִי [תנור חרס] חֲדָשָׁה - גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּפְחֵת [יפול גגו] וְתַפְסִיד [תקלקל] הַלֶּחֶם, וְיִמָּנַע מִשְּׁמְחַת יוֹם טוֹב. אֵין גּוֹרְפִין [טיט שנפל ב-] תַּנּוּר וְכִירַיִם, אֲבָל מְכַבְּשִׁין [ממרחים] אֶת הָאֵפֶר שֶׁבָּהֶן; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לֶאֱפוֹת בּוֹ אוֹ לְצָלוֹת בּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן גָּרַף, מֻתָּר. וְסוֹתְמִין פִּי הַתַּנּוּר בְּטִיט וְרֶפֶשׁ שֶׁבִּסְבִיבוֹת הַנָּהָר - וְהוּא, שֶׁרִבְּכוֹ מֵאֶמֶשׁ. אֲבָל לְגַבֵּל [לערבב] טִיט בְּיוֹם טוֹב, אָסוּר; וּמֻתָּר לְגַבֵּל אֶת הָאֵפֶר, לְסָתְמוֹ בּוֹ פִּי הַתַּנּוּר.

יא. תַּנּוּר וְכִירַיִם חֲדָשִׁים - אֵין סָכִין אוֹתָן בְּשֶׁמֶן בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין שָׁטִין אוֹתָן בְּמַטְלִית. וְאֵין מְפִיגִין [מקררים] אוֹתָן בְּצוֹנֶן כְּדֵי לְחַסְּמָן [לחזקם]; וְאִם בִּשְׁבִיל לֶאֱפוֹת בָּהֶן, מֻתָּר. אֵין מְלַבְּנִין אֶת הָאֲבָנִים [באש] לִצְלוֹת אוֹ לֶאֱפוֹת עֲלֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַסְּמָן. וּמַסִּיקִין וְאוֹפִין בְּפוּרְנִי [תנור חרס], וּמְחַמִּין חַמִּין בְּאַנְטִיכִי [יורה גדולה].

יב. אֵין עוֹשִׂין גְּבִינָה בְּיוֹם טוֹב - שֶׁאִם גִּבֵּן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֵין בָּזֶה חֶסְרוֹן טַעַם. אֲבָל דָּכִין [כותתים] אֶת הַתְּבָלִין כְּדַרְכָּן - שֶׁאִם יָדוּחַ אוֹתָם מִבָּעֶרֶב, יָפוּג טַעֲמָן. אֲבָל מֶלַח - אֵינוֹ נִדּוֹחַ בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא אִם כֵּן הִטָּה הַמַּכְתֵּשׁ אוֹ שֶׁיָּדוֹק בְּקֶעֲרָה וְכֵיוֹצֵא בָּהּ, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה; שֶׁאִם שָׁחַק הַמֶּלַח מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, לֹא יָפוּג טַעֲמוֹ. וְאֵין שׁוֹחֲקִין אֶת הַפִּלְפְּלִין בְּרֵחַיִם שֶׁלָּהֶן, אֶלָּא דָּךְ אוֹתָן בִּמְדוֹכָה כְּכָל הַתְּבָלִין.

יג. אֵין כּוֹתְשִׁין אֶת הָרִיפוֹת [גרגרי תבואה] בְּמַכְתֶּשֶׁת גְּדוֹלָה; אֲבָל כּוֹתְשִׁין בְּמַכְתֶּשֶׁת קְטַנָּה, שֶׁזֹּה הוּא הַשִּׁנּוּי שֶׁלָּהּ. וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ בְּקְטַנָּה אָסוּר; שֶׁהַתְּבוּאָה שֶׁלָּהֶן, טוֹבָה הִיא; וְאִם כּוֹתְשִׁין אוֹתָהּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד.

יד. הַקֶּמַח - אַף עַל פִּי שֶׁרְקָדוֹ [בנפה] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְהֶסִיר מִמֶּנּוּ הַסֹּבִין - אֵין מְרַקְּדִין אוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן נָפַל בְּתוֹכוֹ צְרוֹר [רגב אדמה] אוֹ קֶיסָם [נסורת עץ] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. וְאִם שִׁנָּה, מֻתָּר, כְּגוֹן שֶׁרִקֵּד מֵאֲחוֹרֵי הַנָּפָה אוֹ שֶׁרִקֵּד עַל גַּבֵּי הַשֻּׁלְחָן, וְכֵיוֹצֵא בְּשִׁנּוּי זֶה.

טו. מוֹלְלִין מְלִילוֹת [מקלפים שבלים באמצעות שפשופם באצבעות] וּמְפָרְכִין [מקלפים] קְטָנִיּוֹת בְּיוֹם טוֹב, וּמְנַפְּחַ [מוציא בכח אויר מפיו] עַל יָד עַל יָד [מעט מעט] בְּכָל כֹּחוֹ וְאוֹכֵל - וַאֲפִלּוּ בְּקַנּוֹן [כלי כעין נפה] אוֹ בְּתַמְחוּי [קערה גדולה], אֲבָל לֹא בְּנָפָה וְלֹא בִּכְבָרָה. וְכֵן הַבּוֹרֵר קְטָנִיּוֹת בְּיוֹם טוֹב - בּוֹרֵר כְּדַרְכּוֹ בְּחֵיקוֹ וּבְתַמְחוּי, אֲבָל לֹא בְּנָפָה וְלֹא בְּטַבְלָא וְלֹא בִּכְבָרָה.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָאֹכֶל מְרֻבֶּה עַל הַפִּסֹּלֶת; אֲבָל אִם הָיְתָה הַפִּסֹּלֶת מְרֻבָּה עַל הָאֹכֶל, בּוֹרֵר אֶת הָאֹכֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפִּסֹּלֶת מִן הָאֹכֶל מְרֻבֶּה, בּוֹרֵר מִשָּׁרָח בְּרִירַת הָאֹכֶל מִן הַפִּסֹּלֶת - אַף עַל פִּי שֶׁהָאֹכֶל מְרֻבֶּה, בּוֹרֵר אֶת הָאֹכֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפִּסֹּלֶת.

יז. אֵין מְסַנְּנִין אֶת הַחֲרָדָל בְּמִסַּנֶּנֶת שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּבוֹרֵר; אֲבָל נוֹתְנִין בֵּיצָה בְּמִסַּנֶּנֶת שֶׁל חֲרָדָל, וְהוּא מִסְתַּנֵּן מֵאֵלָיו. וְאִם הָיְתָה הַמִּשְׁמֶרֶת [מסננת לשמרים] תְּלוּיָה, מֻתָּר לִתֵּן לָהּ יַיִן בְּיוֹם טוֹב; אֲבָל לֹא יִתְלֶה כַּתְּחִלָּה [ביו"ט], שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. וּמַעֲרִים וְתוֹלֶה אֶת הַמִּשְׁמֶרֶת לִתְלוֹת בָּהּ רִמּוֹנִים, וְתוֹלֶה בָּהּ רִמּוֹנִים; וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לְתוֹכָהּ שְׁמָרִים.

יום חמישי י"ז ניסן ה'תשע"ג

פֶּרֶק ד

א. אֵין מוֹצִיאִין אֶת הָאֵשׁ לֹא מִן הָעֵצִים, וְלֹא מִן הָאֲבָנִים, וְלֹא מִן הַמַּתָּכוֹת - כְּגוֹן שֶׁחוֹכְכִין אוֹתָן זוֹ בָּזוֹ אוֹ מַכִּין זוֹ בָּזוֹ, עַד שֶׁתֵּצֵא הָאֵשׁ; וְכֵן הַנָּפְטְ הַחַד בְּיוֹתֵר שֶׁהוּא כַּמַּיִם, שֶׁמְּנִידִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּדָּלֵק, אוֹ כְּלִי זַךְ קָשֶׁה אוֹ זְכוּכִית מְלֵאָה מַיִם, שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד עֵין הַשֶּׁמֶשׁ עַד שֶׁיַּחֲזוֹר נָגְהָהּ [קרנה] לַפִּשְׁתָּן וְכֵיוֹצֵא בּוֹ וְיִדָּלֵק - כָּל זֶה וְכֵיוֹצֵא בּוֹ אָסוּר בְּיוֹם טוֹב; שֶׁלֹּא הֵתִּיר בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא לְהַבְעִיר מֵאֵשׁ מְצוּיָה, אֲבָל לְהַמְצִיא אֵשׁ אָסוּר, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְהַמְצִיא אוֹתוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהֻתִּרָה הַבְעָרָה בְּיוֹם טוֹב שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ, אָסוּר לְכַבּוֹת אֶת הָאֵשׁ אֲפִלּוּ הַבְעָרָה לְצֹרֶךְ אֲכִילָה - שֶׁהַכִּבּוּי מְלָאכָה, וְאֵין בּוֹ צֹרֶךְ אֲכִילָה כְּלָל; וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ, כָּךְ אֵין מְכַבִּין אֶת הַגֶּחָלִים. וְאִם כִּבָּה - לוֹקֶה, כְּמִי שֶׁאָרַג אוֹ בָּנָה.

ג. אֵין מְסַלְּקִין [נוטלים] אֶת פִּי הַגֶּחָלִים [- הפתילה] לְמַעְלָה כְּדֵי שֶׁתִּכְבֶּה, וְאֵין מְסִירִין אֶת הַשֶּׁמֶן מִמֶּנָּה. וְאֵינוֹ חוֹתֵךְ אֶת רֹאשׁ הַפְּתִילָה בִּכְלִי, אֲבָל נוֹפֵץ [מוער] אֶת רֹאשָׁהּ בְּיָדוֹ. אֲגַדָּה שֶׁל עֲצִים שֶׁהֻדְלְקָה בְּמִדּוּרָה - כָּל עֵץ שֶׁלֹּא אָחֲזָה בּוֹ הָאֵשׁ מֻתָּר לְשַׁמְּטוֹ, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְמֵסִיר שֶׁמֶן מִן הַגֶּחָלִים.

ד. אֵין מְכַבִּין אֶת הַדְּלֵקָה כְּדֵי לְהַצִּיל מָמוֹן בְּיוֹם טוֹב, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין מְכַבִּין בְּשַׁבָּת; אֶלָּא מְנַחֵהּ, וְיוֹצֵא. וְאֵין מְכַבִּין אֶת הַגֶּחָלִים מִפְּנֵי תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, אֶלָּא כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי, אוֹ עוֹשֶׂה מְחִיצָה בֵּינוֹ לְבֵין הַגֶּחָלִים, אוֹ מוֹצִיאוֹ לְבֵית אַחֵר. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אַחַת מִכָּל אֵלּוּ, הֲרֵי זֶה אָסוּר לְכַבּוֹת; וְאָסוּר לְשַׁמֵּשׁ, עַד שֶׁתִּכְבֶּה מֵאֵלֶיהָ.

ה. מֻתָּר לְטַלְטֵל אֶת הַגֶּחָלִים וְהוּא דּוֹלֶק, וְאֵין גּוֹזְרִין שֶׁמָּא יְכַבֶּה. וְאָסוּר לְהַנִּיחַ אֶת הַגֶּחָלִים עַל גַּבֵּי הַדֶּקֶל וְכֵיוֹצֵא בּוֹ בְּיוֹם טוֹב, שֶׁמָּא יָבוֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמֻחְבָּר בְּיוֹם טוֹב.

ו. אֵין מְעַשְּׁנִין בְּקִטֹּרֶת [ע"י פיזור בשמים על גחלים] בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֶּה - וַאֲפִלּוּ לְהָרִיחַ בָּהּ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְגַמֵּר [לבשם] אֶת הַבַּיִת וְאֶת הַכֵּלִים [ע"י העשן], שֶׁהוּא אָסוּר. וּמֻתָּר לְעַשֵּׁן תַּחַת הַפְּרוֹת כְּדֵי שֶׁיִּכָּשְׁרוּ לַאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁמֻּתָּר לִצְלוֹת בָּשָׂר עַל הָאֵשׁ. וּמְמַתְּקִין אֶת

1 הַחֹרֵדָל בְּגַחֶלֶת שֶׁל מַתֶּכֶת - אֲבָל לֹא בְּגַחֶלֶת שֶׁל עֵץ, מִפְּנֵי
2 שֶׁהוּא מְכַבֶּה. וְאֵין מְכַבִּין אֶת הָעֵץ כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַשֵּׁשׁ
3 הַקְּדֵרָה אוֹ הַבַּיִת.
4 **ז.** אֵין נוֹפְחִין בְּמַפּוּחַ [להגדיל האש] בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי שֶׁלֹּא
5 יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֻמָּנִין עוֹשִׂין; אֲבָל נוֹפְחִין בִּשְׁפוֹפֶרֶת [קנה].
6 אֵין עוֹשִׂין פֶּחָמִין, וְאֵין גּוֹרְלִין [שוזרים] אֶת הַפְּתִילָה, וְלֹא
7 מְהַבְהֲבִין [חוררים מעט] אוֹתָהּ, וְלֹא חוֹתְכִין אוֹתָהּ לִשְׁנַיִם
8 בִּכְלִי; אֲבָל מְמַעֲכָהּ בַּיָּד וְשׁוֹרָה אוֹתָהּ בְּשֶׁמֶן וּמַנִּיחִין אוֹתָהּ
9 בֵּין שְׁנֵי גֵרוֹת וּמַדְלִיק בָּאֻמְצַע, וְנִמְצֵאת הַפְּתִילָה נֶחְלֶקֶת בְּפִי
10 שְׁנֵי גֵרוֹת.
11 **ח.** אֵין שׁוֹבְרִין אֶת הַחֶרֶשׂ וְאֵין חוֹתְכִין אֶת הַנְּיָר לִצְלוֹת
12 עֲלֵיהֶן, וְאֵין פּוֹצְעִין אֶת הַקְּנֶה לַעֲשׂוֹתוֹ כְּמוֹ שַׁפּוּד לִצְלוֹת
13 בּוֹ [בשר] מָלִיחַ. שַׁפּוּד שֶׁנִּרְצַף [התעקם] - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא
14 יָכוֹל לְפָשְׁטוֹ בְּיָדוֹ, אֵין מְתַקְּנִין אוֹתוֹ. שְׁנֵי כֵלִים שֶׁהֵן
15 מְחֻבָּרִין בְּתְחִלַּת עֲשִׂיָּתָן, כְּגוֹן שְׁנֵי גֵרוֹת אוֹ שְׁנֵי כּוֹסוֹת - אֵין
16 פּוֹחֲתִין אוֹתָן לִשְׁנַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקֵּן כְּלִי.
17 **ט.** אֵין מַשְׁחִיזִין אֶת הַסַּכִּין בַּמַּשְׁחֶזֶת שֶׁלָּהּ, אֲבָל מְחַדְּדָהּ
18 עַל גַּבֵּי הָעֵץ אוֹ עַל גַּבֵּי חֶרֶשׂ אוֹ אֶבֶן; וְאֵין מוֹרִין דָּבָר זֶה
19 לָרַבִּים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְחַדְּדָהּ בְּמַשְׁחֶזֶת. בַּמֶּה דְּבָרִים
20 אֲמוּרִים? בְּשֶׁיְּכוֹלָה לַחְתּוֹךְ בְּדֹחַק אוֹ שֶׁנִּפְגְּמָה; אֲבָל אִם
21 אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחְתּוֹךְ כְּלָל - אֵין מַשְׁחִיזִין אוֹתָהּ אֲפִלּוּ עַל
22 הָעֵץ, שֶׁמָּא יָבוֹא לְהַשְׁחִיזָהּ בְּמַשְׁחֶזֶת. וּמִפְּנֵי זֶה אָסְרוּ
23 לִרְאוֹת [לבדוק] סַכִּין לָעַם הָאָרֶץ בְּיוֹם טוֹב, שֶׁמָּא תִּהְיֶה
24 פְּגוּמָה, וְיֹאמַר לוֹ: ׳זוֹ אָסוּר לִשְׁחֹט בָּהּ, מִשּׁוּם פְּגִימָתָהּ׳,
25 וְיֵלֵךְ וִיחַדְּדֶנָּה בְּמַשְׁחֶזֶת. וְחָכָם שֶׁרָאָה הַסַּכִּין לְעַצְמוֹ, חֲרֵי
26 זֶה מַשְׁאִילָהּ לְעַם הָאָרֶץ.
27 **י.** אֵין מְבַקְּעִין עֵצִים בְּיוֹם טוֹב, לֹא בְּקַרְדֹּם [גרזן] וְלֹא
28 בְּמַגָּל וְלֹא בִּמְגֵרָה [משור], אֶלָּא בְּקָפִיס [סכין קצבים]; וּבַצַּד
29 הַחַד שֶׁלּוֹ, אֲבָל לֹא בַּצַּד הָרָחָב מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקַרְדֹּם. וְלָמָּה
30 אָסְרוּ בְּקַרְדֹּם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ? שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדַרְכּוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה
31 בְּחֹל, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר הָיָה לוֹ לְבַקֵּעַ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב. וְלָמָּה לֹא
32 נֶאֶסַר הַבְּקִיעַ כְּלָל? מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּפְגַּע בְּעֵץ עָבֶה וְלֹא
33 יָכוֹל לְהַבְעִירוֹ, וְיִמָּנַע מִלְּבַשֵּׁל; לְפִיכָךְ הִתִּירוּ לְבַקֵּעַ בְּשִׁנּוּי.
34 וְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לָזֶה - מִזֶּה הַטַּעַם הִתִּירוּ בָּהֶן מַה
35 שֶּׁהִתִּירוּ, וְאָסְרוּ מַה שֶּׁאָסְרוּ.
36 **יא.** לֹא תִּכְנֹס אִשָּׁה בֵּין הָעֵצִים לְטֹל מֵהֶן אוּד [קרש לגריפת
37 התנור] לִצְלוֹת בּוֹ. וְאֵין סוֹמְכִין אֶת הַקְּדֵרָה וְלֹא הַדֶּלֶת
38 בְּבָקְעַת [חתיכה] שֶׁל קוֹרָה; שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לְטַלְטֵל עֵצִים בְּיוֹם
39 טוֹב, אֶלָּא לְהַסָּקָה בִּלְבַד.
40 **יב.** מְסַלְּקִין [פותחין] תְּרִיסֵי חֲנֻיּוֹת וּמַחְזִירִין אוֹתָן בְּיוֹם
41 טוֹב, כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא תְּבָלִין שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן מִן הַחֲנוּת, וְלֹא
42 יְמָנַע מִשְׂמְחַת יוֹם טוֹב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶן
43 צִיר בָּאֻמְצַע; אֲבָל יֵשׁ לָהֶן צִיר מִן הַצַּד - אָסוּר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא
44 יִתְקַע [בחוזק]. וְשֶׁאֵין לָהֶן צִיר כָּל עִקָּר, אֲפִלּוּ בַּבַּיִת מֻתָּר
45 לְהַחְזִיר.
46 **יג.** כֵּלִים שֶׁהֵן מְפֻצָּלִין [מורכבים מכמה חלקים], כְּגוֹן מְנוֹרָה
47 שֶׁל חֲלִיּוֹת וְכִסֵּא וְשֻׁלְחָן שֶׁהֵם חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת - מַעֲמִידִין
48 [מרכיבים] אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, וְהוּא שֶׁלֹּא יִתְקַע [בחוזק]; לְפִי
49 שֶׁאֵין בִּנְיָן בִּכְלִים. אֲבָנִים שֶׁל בֵּית הַכִּסֵּא, מֻתָּר לְצַדְּדָן
50 [לסדרם] בְּיוֹם טוֹב; בִּנְיַן עֲרַאי הוּא, וּמִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ לֹא גָּזְרוּ.
51 **יד.** הָעוֹשֶׂה מְדוּרָה בְּיוֹם טוֹב - כְּשֶׁהוּא עוֹרֵךְ הָעֵצִים, אֵינוֹ
52 מַנִּיחַ זֶה עַל גַּבֵּי זֶה עַד שֶׁיְּסַדֵּר הַמַּעֲרָכָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה
53 כְּבוֹנֶה; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּנְיַן עֲרַאי, אָסוּר; אֶלָּא אוֹ שׁוֹפֵךְ
54 הָעֵצִים בְּעֵרְבוּב, אוֹ עוֹרֵךְ בְּשִׁנּוּי. כֵּיצַד? מַנִּיחַ עֵץ לְמַעְלָה,
55 וּמַנִּיחַ אַחֵר תַּחְתָּיו וְאַחֵר תַּחְתָּיו, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָאָרֶץ.
56 **טו.** וְכֵן הַקְּדֵרָה - אוֹחֵז אוֹתָהּ, וּמַכְנִיס הָאֲבָנִים תַּחְתֶּיהָ;
57 אֲבָל לֹא יַנִּיחֶנָּה עַל גַּבֵּי הָאֲבָנִים. וְכֵן הַמִּטָּה - אוֹחֵז
58 הַקַּרְקָשִׁים לְמַעְלָה, וּמַכְנִיס הָרַגְלַיִם תַּחְתֶּיהָם. אֲפִלּוּ בֵּיצִים -
59 לֹא יַעֲמִיד אוֹתָן שׁוּרָה עַל גַּבֵּי שׁוּרָה עַד שֶׁיַּעֲמִדוּ כְּמוֹ
60 מִגְדָּל, אֶלָּא יְשַׁנֶּה וְיַתְחִיל מִמַּעְלָה לְמַטָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
61 בָּזֶה, צָרִיךְ שִׁנּוּי.
62 **טז.** מְסִירִין זְבוּבִין הַנִּתְלִין בַּבְּהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עוֹשִׂין
63 חַבּוּרָה [בבהמה בהסרתם]. וְאֵין מְיַלְּדִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם
64 טוֹב, אֲבָל מְסַעֲדִין [מסייעים אותה]. כֵּיצַד? אוֹחֵז בַּוָּלָד שֶׁלֹּא
65 יִפֹּל לָאָרֶץ, וְנוֹפֵחַ לוֹ בְּחָטְמוֹ [לפותחו מסתימתו], וְנוֹתֵן דַּד
66 לְתוֹךְ פִּיו. הָיְתָה בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְרִחֲקָה אֶת הַוָּלָד - מֻתָּר
67 לְזַלֵּף [לשפוך] מִשִּׁלְיָתָהּ עָלָיו, וְלִתֵּן בּוֹ [מלא אגרופו] מֶלַח
68 בְּרַחֲמָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּרַחֵם עָלָיו; אֲבָל הַטְּמֵאָה - אָסוּר לַעֲשׂוֹת
69 לָהּ כֵּן, לְפִי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה [אינה מקרבתו עוד אחר שריחקה
70 הוולד].
71 **יז.** כְּלִי שֶׁנִּטְמָא מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֵין מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם
72 טוֹב - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יַשֶּׁהֶה אוֹתוֹ בְּטַמְאָתוֹ [להטבילו ביו"ט];
73 וְאִם הָיָה צָרִיךְ לְהַטְבִּיל מַיִם שֶׁבּוֹ - מַטְבִּיל אֶת הַכְּלִי
74 בְּמֵימָיו, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. כְּלִי שֶׁהָיָה טָהוֹר לְתְרוּמָה וְרָצָה
75 לְהַטְבִּילוֹ לְקֹדֶשׁ, מֻתָּר לְהַטְבִּילוֹ; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה,
76 מִטְּבִילוֹת שְׁאָר הַמַּעֲלוֹת [חומרות].
77 **יח.** כְּלִי שֶׁנִּטְמָא בְּיוֹם טוֹב, מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב.
78 נִטְמָא הַכְּלִי בְּמַשְׁקִין טְמֵאִין שֶׁהֵן וְלַד הַטְּמֵאָה מֵעֶרֶב יוֹם
79 טוֹב - מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא טָהוֹר מִן
80 הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. וּמַדְלִין [שואבין מים] בְּדָלִי
81 טָמֵא, וְהוּא טָהוֹר מֵאֵלָיו. נִדָּה שֶׁאֵין לָהּ בְּגָדִים לְהַחְלִיף,
82 מַעֲרֶמֶת וְטוֹבֶלֶת בִּבְגָדֶיהָ.
83 **יט.** דְּבָרִים רַבִּים אָסְרוּ בְּיוֹם טוֹב, מִשּׁוּם גְּזֵרַת מִקֶּח
84 וּמִמְכָּר. כֵּיצַד? אֵין פּוֹסְקִים דָּמִים [מסכמים מחיר] כַּתְּחִלָּה
85 עַל הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא מֵבִיא שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שָׁווֹת זוֹ
86 לָזוֹ, וְשׁוֹחֲטִין אֶת אַחַת מֵהֶן וּמְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן; וּלְמָחָר יוֹדְעִין
87 כַּמָּה דְּמֵי שְׁנֵיָּה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן דְּמֵי חֶלְקוֹ. וּכְשֶׁהֵן
88 מְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן, לֹא יֹאמַר זֶה: ׳אֲנִי בְּסֶלַע וְאַתָּה בִּשְׁתַּיִם׳ -
89 שֶׁאֵין מַזְכִּירִין שֵׁם דָּמִים; אֶלָּא זֶה נוֹטֵל שְׁלִישׁ, וְזֶה רְבִיעַ.
90 **כ.** כְּשֶׁהֵן מְחַלְּקִין, לֹא יִשְׁקְלוּ בְּמֹאזְנַיִם, שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין
91 [משתמשים] בְּכַף מֹאזְנַיִם כָּל עִקָּר; אֲפִלּוּ לִתֵּן בּוֹ בָּשָׂר
92 לְשָׁמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים אָסוּר, אִם הָיוּ הַמֹּאזְנַיִם תְּלוּיִין, מִפְּנֵי
93 שֶׁנִּרְאֶה כְּשׁוֹקֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם. וְטָבַח אָמָּן [מומחה], אָסוּר
94 לִשְׁקֹל בְּיָדוֹ. וְאָסוּר לִשְׁקֹל בִּכְלִי מָלֵא מַיִם. וְאֵין מְטִילִין

חַלָּשִׁים [גורלות] עַל הַמָּנוֹת; אֲבָל מְטִילִין חֲלָשִׁים עַל בְּשַׂר הַקֳּדָשִׁים בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי לְחַבֵּב הַמִּצְוָה.

כא. לֹא יֹאמַר אָדָם לְטַבָּח: ׳תֵּן לִי בְּדִינָר בָּשָׂר׳, אֶלָּא: ׳תֵּן לִי חֵלֶק׳ אוֹ ׳חֲצִי חֵלֶק׳; וּלְמָחָר עוֹשִׂין חֶשְׁבּוֹן עַל שִׁוְיוֹ. וְכֵן לֹא יִקַּח מִבַּעַל הַחֲנוּת בְּמִדָּה, אוֹ בְּמִשְׁקָל; אֶלָּא כְּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹמֵר לַחֲנָנִי: ׳מַלֵּא לִי כְּלִי זֶה׳, וּלְמָחָר נוֹתֵן לוֹ שִׁוְיוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיָה כְּלִי הַמְיֻחָד לְמִידָה, יְמַלְּאֶנּוּ - וְהוּא, שֶׁלֹּא יִזְכֹּר לוֹ שֵׁם מִדָּה.

כב. הַנַּחְתּוֹם מוֹדֵד תְּבָלִין וְנוֹתֵן לְקֻדָּרָה, בְּשִׁבְיל שֶׁלֹּא יַפְסִיד תַּבְשִׁילוֹ; אֲבָל הָאִשָּׁה, לֹא תָּמֹד קֶמַח לְעִסָּה. וְכֵן לֹא יָמֹד אָדָם שְׂעוֹרִים לִפְנֵי בְּהֵמְתּוֹ, אֶלָּא מְשַׁעֵר וְנוֹתֵן לָהּ.

כג. וּמֻתָּר לִקַּח מִן הַחֲנָנִי בֵּיצִים וֶאֱגוֹזִים בְּמִנְיָן, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִזְכֹּר לוֹ שֵׁם דָּמִים, וְלֹא סְכוּם מִנְיָן. כֵּיצַד סְכוּם הַמִּנְיָן? הֲרֵי שֶׁהָיָה נוֹשֶׂה בּוֹ [החנוני] עֲשָׂרָה רִמּוֹנִים אוֹ עֲשָׂרָה אֱגוֹזִים - לֹא יֹאמַר לוֹ בְּיוֹם טוֹב: ׳תֵּן לִי עֲשָׂרָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לְךָ אֶצְלִי עֶשְׂרִים׳; אֶלָּא לוֹקֵחַ סְתָם, וּלְמָחָר עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן.

כד. הוֹלֵךְ אָדָם אֵצֶל רוֹעֶה הָרָגִיל אֶצְלוֹ, אוֹ אֵצֶל הַפַּטָּם [מפטם בעלי חיים] הָרָגִיל אֶצְלוֹ, וְלוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ בְּהֵמָה וְעוֹפוֹת, וְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה - וְהוּא שֶׁלֹּא יִזְכֹּר לוֹ שֵׁם דָּמִים, וְלֹא סְכוּם מִנְיָן.

כה. הַלָּוַאת יוֹם טוֹב, תּוֹבְעִין אוֹתָהּ בְּדִין; שֶׁאִם תֹּאמַר לֹא נִתְּנָה לְהִתְבַּע - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ כְּלוּם, וְנִמְצָא נִמְנָע מִשְּׂמְחַת יוֹם טוֹב.

כו. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַגְבִּיהִין תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת בְּיוֹם טוֹב כְּשַׁבָּת, אִם הָיָה לוֹ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת שֶׁהִגְבִּיהָן מֵאֶמֶשׁ, הֲרֵי זֶה מוֹלִיכָן לַכֹּהֵן בְּיוֹם טוֹב; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חַלָּה וּזְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה, שֶׁמּוֹלִיכִין לַכֹּהֵן בְּיוֹם טוֹב. וְגַבָּאֵי צְדָקָה גּוֹבִין מִן הַחֲצֵרוֹת בְּיוֹם טוֹב; וְלֹא יְהִיוּ מַכְרִיזִין כְּדַרְכָּן שֶׁמַּכְרִיזִין בְּחֹל, אֶלָּא גּוֹבִין בִּצְנָעָה, וְנוֹתְנִין לְתוֹךְ חֵיקָן, וּמְחַלְּקִין לְכָל שְׁכוּנָה וּשְׁכוּנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

פֶּרֶק ה

א. אַף עַל פִּי שֶׁהַתּוֹרָה הוֹצִיאָה בְּיוֹם טוֹב, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצָרְכּוֹ, לֹא יִשָּׂא מַשָּׂאוֹת גְּדוֹלוֹת כְּדַרְכּוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, אֶלָּא צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת; וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת, מֻתָּר. כֵּיצַד? הַמֵּבִיא כַּדֵּי יַיִן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - לֹא יְבִיאֵם בְּסַל וּבְקֻפָּה [שק], אֲבָל מֵבִיא הוּא עַל כְּתֵפוֹ אוֹ לְפָנָיו [בידיו]. הַמּוֹלִיךְ אֶת הַתֶּבֶן - לֹא יַפְשִׁיל אֶת הַקֻּפָּה לַאֲחוֹרָיו, אֲבָל מוֹלִיכָהּ בְּיָדוֹ.

ב. וְכֵן מַשָּׂאוֹת שֶׁדַּרְכָּן לְשָׂא אוֹתָן בְּמוֹט, יִשָּׂא אוֹתָן עַל גַּבּוֹ מֵאֲחוֹרָיו; וְשֶׁדַּרְכָּן לְשָׂא אוֹתָן מֵאֲחוֹרָיו, יִשָּׂא אוֹתָן עַל כְּתֵפוֹ; וְשֶׁדַּרְכָּן לְהִנָּשֵׂא עַל הַכָּתֵף, יִשָּׂא אוֹתָן בְּיָדָיו לְפָנָיו, אוֹ יִפְרֹשׂ עֲלֵיהֶן בֶּגֶד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁנוּי הַמַּשָּׂא. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת, נוֹשֵׂא וּמֵבִיא כְּדַרְכּוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּנוֹשֵׂא עַל הָאָדָם; אֲבָל עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה - לֹא יָבִיא כְּלָל, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדַרְכּוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל.

ג. אֵין מַנְהִיגִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּמַקֵּל, וְאֵין הַסּוּמָא יוֹצֵא בְּמַקְלוֹ, וְלֹא הָרוֹעֶה בְּתוּרְמָלוֹ [ילקוטו]. וְאֵין יוֹצְאִין בְּכִסֵּא אַחַר הָאִישׁ וְאַחַר הָאִשָּׁה [לא נושאים אותם עם הכסא], שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדַרְכּוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל; וְאִישׁ שֶׁהָיוּ רַבִּים צְרִיכִין לוֹ [לשמוע דרשתו בבית המדרש], יוֹצְאִין בְּכִסֵּא אַחֲרָיו, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ עַל הַכָּתֵף, אֲפִלּוּ בְּאַפְּרְיוֹן [כסא מכוסה בירעות].

ד. אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַסֵּלָּם שֶׁל שׁוֹבָךְ מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ, בְּרְשׁוּת הָרַבִּים - שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: ׳לְתַקֵּן גַּגּוֹ הוּא מוֹלִיכוֹ׳; אֲבָל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, מוֹלִיכוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן, אֲפִלּוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים אָסוּר, כָּאן הִתִּירוּ, מִפְּנֵי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב.

ה. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת עַל גַּגּוֹ, וְצָרַךְ לְפַנּוֹתָם לְמָקוֹם אַחֵר - לֹא יוֹשִׁיטֵם מִגַּג לְגַג, וַאֲפִלּוּ בְּגַגִּין הַסָּווּין, וְלֹא יְשַׁלְשְׁלֵם בְּחֶבֶל מִן הַחַלּוֹנוֹת, וְלֹא יוֹרִידֵם בְּסֻלָּמוֹת; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדַרְכּוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. אֲבָל מַשִּׁילָן אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ אֲרֻבָּה, מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּאוֹתוֹ הַגַּג. שָׁחַט בְּהֵמָה בַּשָּׂדֶה - לֹא יְבִיאֶנָּה לָעִיר בְּמוֹט אוֹ בְּמִטָּה, אֲבָל מְבִיאָהּ אֲבָרִים אֲבָרִים.

ו. כָּל שֶׁנְּאוֹתִין [נהנים] בּוֹ אֲפִלּוּ בְּחֹל - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נְאוֹתִין בּוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן תְּפִלִּין - מֻתָּר לְשַׁלְחָן לַחֲבֵרוֹ בְּיוֹם טוֹב; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר דָּבָר שֶׁנְּאוֹתִין בּוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, שֶׁמֻּתָּר לְשַׁלְחָן לַחֲבֵרוֹ בְּיוֹם טוֹב. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין נְאוֹתִין בּוֹ בְּחֹל עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, אֵין מְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב.

ז. כֵּיצַד? אֵין מְשַׁלְּחִין בְּיוֹם טוֹב תְּבוּאָה, לְפִי שֶׁאֵין נְאוֹתִין בָּהּ בְּחֹל אֶלָּא אִם כֵּן טָחַן, וְאָסוּר לִטְחֹן בְּיוֹם טוֹב; אֲבָל מְשַׁלְּחִין קִטְנִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁמְּבֻשָּׁלוֹת בְּיוֹם טוֹב אוֹ קוֹלֶה אוֹתָן וְאוֹכְלָן. וּמְשַׁלְּחִין בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹפוֹת אֲפִלּוּ חַיִּים, מִפְּנֵי שֶׁמֻּתָּר לִשְׁחֹט בְּיוֹם טוֹב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. כָּל דָּבָר שֶׁמֻּתָּר לְשַׁלְּחוֹ בְּיוֹם טוֹב - כְּשֶׁיְּשַׁלְּחֶנּוּ לַחֲבֵרוֹ תְּשׁוּרָה, לֹא יְשַׁלְּחֶנּוּ בְּשׁוּרָה; וְאֵין שׁוּרָה פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁשָּׁלַח לַחֲבֵרוֹ בְּהֵמוֹת אוֹ יֵינוֹת בְּיַד שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד זֶה אַחַר זֶה, וְכֻלָּן הוֹלְכִין בְּשׁוּרָה אַחַת - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדַרְכּוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל; שָׁלַח שְׁלֹשָׁה מִינִין בְּיַד שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד, הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ט. הַמְעָרֵב עֲרוּבֵי תְחוּמִין לְיוֹם טוֹב - הֲרֵי בְּהֶמְתּוֹ וְכֵלָיו וּפֵרוֹתָיו כָּמוֹהוּ, וְאֵין מוֹלִיכִין אוֹתָן אֶלָּא בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמְּקוֹם עֲרוּבוֹ.

י. חֻפְצֵי הֶפְקֵר, הֲרֵי הֵן כְּרַגְלֵי מִי שֶׁזָּכָה בָּהֶן [- עד היכן שמותר לזוכה לילך מותר להוליך ההפקר]. וְחֻפְצֵי הַגּוֹי קוֹנִין שְׁבִיתָה בִּמְקוֹמָן, וְיֵשׁ לָהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמְּקוֹמָן - גְּזֵרָה, בְּעָלִים גּוֹי מִשּׁוּם בְּעָלִים יִשְׂרָאֵל. פֵּרוֹת שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לִתְחוּמָן וְחָזְרוּ, אֲפִלּוּ בְּמַזִּיד - לֹא הִפְסִידוּ אֶת מְקוֹמָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאָדָם שֶׁיָּצָא בְּאַנָּס וְחָזַר בְּאַנָּס.

יא. הַמּוֹסֵר בְּהֶמְתּוֹ לְבָנוֹ, הֲרֵי הִיא כְּרַגְלֵי הָאָב. מְסָרָהּ

לְרוֹעֶה, וַאֲפִלּוּ נְתָנָהּ לוֹ בְּיוֹם טוֹב - חֲרֵי הִיא כִּרְגְלֵי הָרוֹעֶה.
מְסָרָהּ לִשְׁנֵי רוֹעִים - חֲרֵי הִיא כִּרְגְלֵי בְּעָלֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָנָה אֶחָד מֵהֶן.

יב. מִי שֶׁזִּמֵּן אֶצְלוֹ אוֹרְחִים בְּיוֹם טוֹב, לֹא יוֹלִיכוּ בְּיָדָם מָנוֹת לְמָקוֹם שֶׁאֵין בַּעַל הַסְּעוּדָה יָכוֹל לֵילֵךְ בּוֹ, שֶׁכָּל הַסְּעוּדָה כִּרְגְלֵי בַּעַל הַסְּעוּדָה, לֹא כִּרְגְלֵי הָאוֹרְחִין - אֶלָּא אִם כֵּן זָכָה לָהֶן [ע"י] אַחֵר בְּמָנוֹת אֵלּוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

יג. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ פֵּרוֹתָיו מֻפְקָדִין בְּעִיר אַחֶרֶת, וְעֵרְבוּ בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר [ערוב תחומין בשביל] לָבוֹא אֶצְלוֹ - לֹא יָבִיאוּ לוֹ מִפֵּרוֹתָיו, שֶׁפֵּרוֹתָיו כָּמוֹהוּ [והם מחוץ לתחום שלו, כיון שלא עירב], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּיַד אֵלּוּ שֶׁעֵרְבוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיִּחֵד לָהֶם [לפירות] קֶרֶן זָוִית [והקנה לו אותה זווית]; אֲבָל אִם לֹא יִחֵד לָהֶן, חֲרֵי הֵן כִּרְגְלֵי זֶה שֶׁהֵן מֻפְקָדִין אֶצְלוֹ.

יד. בּוֹר שֶׁל יָחִיד, כִּרְגְלֵי בְּעָלָיו; וְשֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר, כִּרְגְלֵי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר; וְשֶׁל עוֹלֵי בָבֶל שֶׁהֵן מְסוּרִין לַכֹּל, כִּרְגְלֵי הַמְמַלֵּא - שֶׁכָּל מִי שֶׁמִּלֵּא מֵהֶן, מוֹלִיכָן לְמָקוֹם שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ. נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין [זורמים] וּמַעְיָנוֹת הַנּוֹבְעִין, כִּרְגְלֵי כָּל אָדָם; וְאִם הָיוּ בָּאִין מֵחוּץ לַתְּחוּם לְתוֹךְ הַתְּחוּם, מְמַלְּאִין מֵהֶן בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב.

טו. שׁוֹר [מצוי] שֶׁל רֹעִי [שניזון ממרעה, כרגיל], כִּרְגְלֵי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר [כי בדרך כלל נמכר לאנשי העיר בלבד]. וְשׁוֹר [מפוטם] שֶׁל פַּטָּם, כִּרְגְלֵי מִי שֶׁלְּקָחוֹ לְשָׁחְטוֹ בְּיוֹם טוֹב - מִפְּנֵי שֶׁדַּעַת בְּעָלָיו לְמָכְרוֹ [גם] לַאֲנָשִׁים אֲחֵרִים חוּץ מֵאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפֻטָּם, וְהַכֹּל שׁוֹמְעִין שִׁמְעוֹ וּבָאִין לְקַחְתּוֹ. וְכֵן אִם שְׁחָטוֹ בְּעָלָיו בְּיוֹם טוֹב וּמָכַר בְּשָׂרוֹ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַלּוֹקְחִים מוֹלִיךְ מְנָתוֹ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ; מִפְּנֵי שֶׁדַּעַת בְּעָלָיו מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב כָּךְ הוּא, שֶׁיִּקְחוּ מִמֶּנּוּ אַנְשֵׁי עֲיָרוֹת אֲחֵרוֹת, וְנִמְצָא שׁוֹר זֶה כַּבּוֹר שֶׁל עוֹלֵי בָבֶל, שֶׁהוּא מָסוּר לַכֹּל.

טז. הַגַּחֶלֶת - כִּרְגְלֵי בְּעָלֶיהָ, לֹא כִּרְגְלֵי שׁוֹאֲלָהּ [זה ששאל אותה ביו"ט]; וְהַשַּׁלְהֶבֶת [שאין בה ממשות], כִּרְגְלֵי מִי שֶׁהִיא בְּיָדוֹ. לְפִיכָךְ, הַמַּדְלִיק גֵּר אוֹ עֵץ מֵחֲבֵרוֹ, מוֹלִיכוֹ לְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ.

יז. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נְתָנוֹ לוֹ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב, חֲרֵי הוּא כִּרְגְלֵי הַשּׁוֹאֵל. שְׁאָלוֹ מִמֶּנּוּ בְּיוֹם טוֹב - אַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכּוֹ תָּמִיד לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ כְּלִי בְּכָל יוֹם טוֹב, חֲרֵי הוּא כִּרְגְלֵי הַמַּשְׁאִיל.

יח. שְׁנַיִם שֶׁשָּׁאֲלוּ חָלוּק אֶחָד, הָאֶחָד שְׁאָלוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְּנוֹ לוֹ שַׁחֲרִית, וְהַשֵּׁנִי שְׁאָלוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְּנוֹ לוֹ עַרְבִית - חֲרֵי כְּלִי זֶה כִּרְגְלֵי שְׁנֵי הַשּׁוֹאֲלִין, וְאֵינָן מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אֶלָּא לַמָּקוֹם שֶׁשְּׁנֵיהֶן יְכוֹלִין לְהַלֵּךְ בּוֹ.

יט. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁעֵרַב הָרִאשׁוֹן בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה מִמָּקוֹם הֶחָלוּק לְמִזְרָח, וְעֵרַב הַשֵּׁנִי בְּרִחוּק חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִמָּקוֹם הֶחָלוּק לְמַעֲרָב - כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הָרִאשׁוֹן הֶחָלוּק, אֵינוֹ מוֹלִיכוֹ בַּמִּזְרָח אֶלָּא עַד אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִמָּקוֹם הֶחָלוּק, שֶׁהוּא סוֹף הַתְּחוּם שֶׁיָּכוֹל זֶה שֶׁעֵרַב בְּמַעֲרָב לְהַלֵּךְ בּוֹ; וּכְשֶׁיִּקַּח הַשֵּׁנִי כְּלִי זֶה, אֵינוֹ מוֹלִיכוֹ בַּמַּעֲרָב אֶלָּא עַד אֶלֶף אַמָּה מִמָּקוֹם הַכְּלִי, שֶׁהוּא סוֹף הַתְּחוּם שֶׁיָּכוֹל זֶה שֶׁעֵרַב בְּמִזְרָח לְהַלֵּךְ בּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם עֵרַב זֶה בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה מִן הֶחָלוּק לְמִזְרָח, וְזֶה בְּרִחוּק אַלְפַּיִם לְמַעֲרָב - חֲרֵי אֵלּוּ כִּרְגְלֵי שְׁנֵיהֶן.

כ. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה מֵחֲבֶרְתָּהּ מַיִם אוֹ מֶלַח, וְלָשָׂה בָּהֶן עִסָּתָהּ אוֹ בִּשְּׁלָה בָּהֶן תַּבְשִׁיל - חֲרֵי הָעִסָּה אוֹ הַתַּבְשִׁיל כִּרְגְלֵי שְׁתֵּיהֶן. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁלָּקְחוּ בְּהֵמָה בְּשֻׁתָּפוּת, וּשְׁחָטוּהָ בְּיוֹם טוֹב - אַף עַל פִּי שֶׁלָּקַח כָּל אֶחָד מִנָּתוֹ, חֲרֵי כָּל הַבָּשָׂר כִּרְגְלֵי שְׁנֵיהֶן.

כא. אֲבָל אִם לָקְחוּ חֲבִית בְּשֻׁתָּפוּת, וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב - חֲרֵי חֶלְקוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד כִּרְגְלָיו; הוֹאִיל וּתְחוּמִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, יֵשׁ בְּרֵרָה בָּהֶן, וְנַחֲשֹׁב כְּאִלּוּ חֶלֶק שֶׁהִגִּיעַ לָזֶה הָיָה בָּרוּר לוֹ וּמֻבְדָּל בֶּחָבִית מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וּכְאִלּוּ לֹא הָיָה מֵעֶרֶב. וְאֵין אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר כֵּן בִּבְהֵמָה, שֶׁחֶלֶק זֶה שֶׁהִגִּיעוֹ, אֲפִלּוּ נַחֲשֹׁב אוֹתוֹ שֶׁהָיָה מֻבְדָּל בַּבְּהֵמָה מִבָּעֶרֶב, וּכְאִלּוּ הָיָה בָּרוּר - חֲרֵי יָנָק מֵחֶלְקוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּשֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה קַיֶּמֶת, שֶׁכָּל אֲבָרֶיהָ יוֹנְקִין זֶה מִזֶּה, וְנִמְצָא כָּל אֵבֶר וָאֵבֶר מֵעֶרֶב מֻחְלָקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ; לְפִיכָךְ הֵן כִּרְגְלֵי שְׁנֵיהֶן.

פֶּרֶק ו

א. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת, אֵין אוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁהוּא אוֹכֵל לְמָחָר בְּשַׁבָּת; וְאִסּוּר זֶה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לְבַשֵּׁל בְּיוֹם טוֹב לְחֹל; שֶׁקֶל וָחֹמֶר הוּא - לְשַׁבָּת אֵינוֹ מְבַשֵּׁל, כָּל שֶׁכֵּן לְחֹל. לְפִיכָךְ, אִם עָשָׂה תַּבְשִׁיל מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב שֶׁיִּהְיֶה סוֹמֵךְ עָלָיו וּמְבַשֵּׁל וְאוֹפֶה בְּיוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, חֲרֵי זֶה מֻתָּר [כי עשה היכר]; וְתַבְשִׁיל זֶה שֶׁסּוֹמֵךְ עָלָיו, הוּא הַנִּקְרָא 'עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין'.

ב. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'עֵרוּב'? שֶׁכְּשֶׁם שֶׁהָעֵרוּב שֶׁעוֹשִׂין בַּחֲצֵרוֹת וּבְמָבוֹאוֹת מֵעֶרֶב שַׁבָּת מְשׁוּם הֶכֵּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עַל דַּעְתָּן שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת - כָּךְ זֶה הַתַּבְשִׁיל מְשׁוּם הֶכֵּר וְזִכָּרוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְדַמּוּ וְיַחְשְׁבוּ שֶׁמֻּתָּר לֶאֱפוֹת בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁאֵינוֹ נֶאֱכָל בּוֹ; וּלְפִיכָךְ נִקְרָא תַּבְשִׁיל זֶה 'עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין'.

ג. עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין - שִׁעוּרוֹ אֵין פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, בֵּין לְאֶחָד בֵּין לַאֲלָפִים. וְאֵין עוֹשִׂין עֵרוּב זֶה לֹא בְּפַת וְלֹא בְּרִיפוֹת [גרגרים כתושים] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, אֶלָּא בְּתַבְשִׁיל שֶׁהוּא פַּרְפֶּרֶת [שאוכלים איתו לחם], כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָגִים וּבֵיצִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. וַאֲפִלּוּ עֲדָשִׁים שֶׁבְּשׁוּלֵי קְדֵרָה, וַאֲפִלּוּ שַׁמְנוּנִית שֶׁעַל גַּבֵּי הַסַּפִּין שֶׁחוֹתְכִין בָּהּ הַצָּלִי - גּוֹרְדוֹ; אִם יֵשׁ בּוֹ כַּזַּיִת, סוֹמֵךְ עָלָיו מִשּׁוּם עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין.

ד. תַּבְשִׁיל שֶׁאָמְרוּ לְעַנְיַן עֵרוּב זֶה - אֲפִלּוּ צָלִי אוֹ שָׁלוּק [מבושל הרבה], אֲפִלּוּ כָּבוּשׁ אוֹ מְעֻשָּׁן; אֲפִלּוּ דָּגִים קְטַנִּים שֶׁהֻדְּחָן בְּחַמִּין, וַהֲדָחָתָן הִיא בִּשּׁוּלָן לַאֲכִילָה - חֲרֵי הוּא סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן.

ה. וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה עֵרוּב זֶה מָצוּי [קיים], עַד שֶׁיֹּאכְלָה כָּל שֶׁהוּא צָרִיךְ לֶאֱפוֹת וִיבַשֵּׁל כָּל שֶׁהוּא צָרִיךְ לְבַשֵּׁל וְיָחֹם חַמִּין

כָּל שֶׁהוּא צָרִיךְ. וְאִם נֶאֱכַל הָעֵרוּב אוֹ אָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיִּבָּשֵׁל אוֹ יֹאפֶה - חֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל אוֹ לְהָחֵם אֶלָּא מַה שֶּׁהוּא אוֹכֵל בְּיוֹם טוֹב בִּלְבַד. הִתְחִיל בְּעָסָתוֹ אוֹ בְּתַבְשִׁילוֹ, וְנֶאֱכַל הָעֵרוּב אוֹ אָבַד - חֲרֵי זֶה גּוֹמֵר.

ו. הַמַּנִּיחַ עֵרוּבֵי תַבְשִׁילִין כְּדֵי שֶׁיִּסְמֹךְ עֲלֵיהֶם הוּא וַאֲחֵרִים, צָרִיךְ לִזְכּוֹת לָהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּזַכֶּה בְּעֵרוּבֵי שַׁבָּת. וְכָל שֶׁזִּכָּה בְּעֵרוּבֵי שַׁבָּת, זוֹכֶה בְּעֵרוּבֵי תַבְשִׁילִין; וְכָל שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה בְּאוֹתוֹ עֵרוּב, אֵינוֹ זוֹכֶה בָּזֶה.

ז. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאֵלּוּ שֶׁזִּכָּה לָהֶן, מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב; אֲבָל הֵן צְרִיכִין לֵידַע שֶׁכְּבָר זִכָּה לָהֶן אַחֵר וְעֵרַב לָהֶן, וְאַחַר כָּךְ יִסְמְכוּ עָלָיו וְיִבַּשְּׁלוּ וְיֹאפוּ; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדְעוּ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב, חֲרֵי אֵלּוּ מַתִּירִין. וְיֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְעָרֵב עַל כָּל הָעִיר וְעַל כָּל הַקְּרוֹב אֵלָיו בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, וּלְמָחָר מַכְרִיז וְאוֹמֵר: ׳כָּל מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֵרוּבֵי תַבְשִׁילִין, יִסְמֹךְ עַל עֵרוּבִי׳.

ח. הַמַּנִּיחַ עֵרוּבֵי תַבְשִׁילִין, חַיָּב לְבָרֵךְ: ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרוּב׳. וְאוֹמֵר: ׳בְּעֵרוּב זֶה יֵאָפֶה לִי לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל מִיּוֹם טוֹב שֶׁלְּמָחָר לְשַׁבָּת׳; וְאִם זָכָה בּוֹ לַאֲחֵרִים, אוֹמֵר: ׳יֵאָפֶה לִי וְלִפְלוֹנִי וְלִפְלוֹנִי׳ אוֹ ׳לְאַנְשֵׁי הָעִיר כֻּלָּן לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת׳.

ט. מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֵרוּבֵי תַבְשִׁילִין, וְלֹא הִנִּיחוּ לוֹ אֲחֵרִים - כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לוֹ לְבַשֵּׁל וְלֶאֱפוֹת, כָּךְ קָמְחוֹ וּמַאֲכָלוֹ אָסוּר [אפילו לזה שערב]. וְאָסוּר לְאַחֵר שֶׁהִנִּיחַ לְעַצְמוֹ לְבַשֵּׁל וְלֶאֱפוֹת לָזֶה שֶׁלֹּא הִנִּיחַ, עַד שֶׁיְּקַנֶּה לוֹ, שֶׁנִּמְצָא זֶה מְבַשֵּׁל וְאוֹפֶה שֶׁלּוֹ, שֶׁחֲרֵי קָנָהוּ; וְאִם רָצָה, יִתֵּן אַחַר כָּךְ לָזֶה שֶׁלֹּא הִנִּיחַ, בְּמַתָּנָה.

י. מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֵרוּבֵי תַבְשִׁילִין, וּבִשֵּׁל וְאָפָה לֶאֱכֹל בּוֹ בַּיּוֹם וְהוֹתִיר, אוֹ שֶׁזִּמֵּן אוֹרְחִים וְלֹא בָּאוּ - חֲרֵי זֶה אוֹכֵל הַמּוֹתָר לְמָחָר [בשבת]. וְאִם הָעֲרִים [התחכם בכוונה], חֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל; עֵרַב וְאָפָה וּבִשֵּׁל לְשַׁבָּת, אֵין אוֹסְרִין עָלָיו. וְלָמָּה הֶחְמִירוּ וְאָסְרוּ עַל הַמַּעֲרִים, וְלֹא אָסְרוּ עַל הַמְזִיד? שֶׁאִם תַּתִּיר לַמַּעֲרִים, נִמְצְאוּ הַכֹּל מַעֲרִימִין, וְיִשְׁתַּקַּע שֵׁם עֵרוּבֵי תַבְשִׁילִין. אֲבָל הַמְזִיד אֵינוֹ מְצוּי; וְאִם עָבַר הַיּוֹם, לֹא יַעֲבֹר פַּעַם אַחֶרֶת.

יא. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלְיוֹת שֶׁחָלוּ בַּחֲמִישִׁי וְעֶרֶב שַׁבָּת, עוֹשֶׂה עֵרוּבֵי תַבְשִׁילִין מִיּוֹם רְבִיעִי שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם טוֹב; שָׁכַח וְלֹא הִנִּיחַ, מַנִּיחוֹ בָּרִאשׁוֹן וּמַתְנֶה. כֵּיצַד? מַנִּיחַ עֵרוּבֵי תַבְשִׁילִין בְּיוֹם חֲמִישִׁי, וְאוֹמֵר: ׳אִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב וּלְמָחָר חֹל, לְמָחָר אֲבַשֵּׁל וְאוֹפֶה לְשַׁבָּת וְאֵינִי צָרִיךְ כְּלוּם; וְאִם הַיּוֹם חֹל וּלְמָחָר יוֹם טוֹב, בְּעֵרוּב זֶה יֵאָפֶה לִי לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל לְמָחָר מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת׳.

יב. כֵּיוֹצֵא בּוֹ, הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת [סלים] שֶׁל טָבֵל [פירות שלא הופרשו] - בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן אוֹמֵר: ׳אִם הַיּוֹם חֹל, תְּהֶיֶה זוֹ תְּרוּמָה עַל זוֹ, וְאִם הַיּוֹם קֹדֶשׁ, אֵין בְּדָבָרַי כְּלוּם׳; וְקוֹרֵא עָלֶיהָ שֵׁם [תרומה], וּמַנִּיחָהּ. וּלְמָחָר בַּשֵּׁנִי, חוֹזֵר וְאוֹמֵר: ׳אִם הַיּוֹם קֹדֶשׁ, אֵין בְּדָבָרַי כְּלוּם, וְאִם הַיּוֹם חֹל, תְּהֶיֶה זוֹ תְּרוּמָה עַל זוֹ׳; וְקוֹרֵא עָלֶיהָ שֵׁם וּמַנִּיחָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ בָּרִאשׁוֹן, וּמַנִּיחַ אֶת זוֹ שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ שֵׁם תְּרוּמָה, וְאוֹכֵל אֶת הַשֵּׁנִיָּה.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלְיוֹת. אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אִם שָׁכַח וְלֹא הִנִּיחַ בְּיוֹם רְבִיעִי, שׁוּב אֵינוֹ מַנִּיחַ; אֶלָּא סוֹמֵךְ עַל אֲחֵרִים, אִם עֵרְבוּ עָלָיו, אוֹ מַקָּנֶה [מאכליו] לְמִי שֶׁעֵרַב, אוֹ יִהְיֶה אָסוּר לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל לְשַׁבָּת. וְכֵן אִם שָׁכַח וְלֹא הִפְרִישׁ תְּרוּמָה מִיּוֹם רְבִיעִי, שׁוּב אֵינוֹ מַפְרִישׁ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת.

יד. כָּל הַדְּבָרִים הָאֲלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ, הָיוּ בִּזְמַן שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקֻדָּשִׁין עַל הָרְאִיָּה, וְהָיוּ בְּנֵי הַגָּלְיוֹת עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין יוֹם שֶׁקִּדְּשׁוּ בּוֹ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל הַיּוֹם, שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין עַל הַחֶשְׁבּוֹן וּמְקֻדָּשִׁין עָלָיו, אֵין יוֹם טוֹב שֵׁנִי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק, אֶלָּא מִנְהָג בִּלְבַד.

טו. וּלְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין מְעָרֵב אָדָם וּמַתְנֶה בַּזְּמַן הַזֶּה, לֹא עֵרוּבֵי תַבְשִׁילִין וְלֹא עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְלֹא שִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, וְאֵינוֹ מְעַשֵּׂר הַטֶּבֶל עַל תְּנַאי, אֶלָּא הַכֹּל מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב בִּלְבַד.

טז. כְּשֵׁם שֶׁמְּצָוָה לְכַבֵּד שַׁבָּת וּלְעַנְּגָהּ, כָּךְ כָּל יָמִים טוֹבִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "לִקְדוֹשׁ ה׳ מְכֻבָּד", וְכָל יָמִים טוֹבִים נֶאֱמַר בָּהֶן "מִקְרָא קֹדֶשׁ"; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ הַכִּבּוּד וְהָעִנּוּג בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת. וְכֵן רָאוּי לָאָדָם שֶׁלֹּא יִסְעֹד בְּעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וְמַעְלָה כְּעֶרֶב שַׁבָּת, שֶׁדָּבָר זֶה בִּכְלַל הַכִּבּוּד. וְכָל הַמְכַבֵּד אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, כְּאִלּוּ נִטְפַּל [נתחבר] לַעֲבוֹדָה זָרָה.

יז. שִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח וּשְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג עִם שְׁאָר יָמִים טוֹבִים, כֻּלָּן אֲסוּרִים בְּסֵפֶד וְתַעֲנִית. וְחַיָּב אָדָם לִהְיוֹת בָּהֶן שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב, הוּא וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵיתוֹ וְכָל הַנִּלְוִים עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ, אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ". אַף עַל פִּי שֶׁהַשִּׂמְחָה בָּאֲמוּרָה כָּאן הִיא קָרְבַּן שְׁלָמִים, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִין בְּהִלְכוֹת חֲגִיגָה, יֵשׁ בִּכְלַל אוֹתָהּ שִׂמְחָה, לְשַׂמֵּחַ הוּא וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, כָּל אֶחָד בָּרָאוּי לוֹ.

יח. כֵּיצַד? הַקְּטַנִּים, נוֹתֵן לָהֶם קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים וּמִגְדָּנוֹת; וְהַנָּשִׁים, קוֹנֶה לָהֶן בְּגָדִים וְתַכְשִׁיט כְּפִי מָמוֹנוֹ; וְהָאֲנָשִׁים, אוֹכְלִין בָּשָׂר וְשׁוֹתִין יַיִן, שֶׁאֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר, וְאֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּיַיִן. וּכְשֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, חַיָּב לְהַאֲכִיל לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה עִם שְׁאָר הָעֲנִיִּים הָאֻמְלָלִים. אֲבָל מִי שְׁנוֹעַל דַּלְתוֹת חֲצֵרוֹ וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה הוּא וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ, וְאֵינוֹ מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה לָעֲנִיִּים וּלְמָרֵי נֶפֶשׁ - אֵין זוֹ שִׂמְחַת מִצְוָה, אֶלָּא שִׂמְחַת כְּרֵשׂוֹ. וְעַל אֵלּוּ נֶאֱמַר: "זִבְחֵיהֶם כִּלְחֶם אוֹנִים לָהֶם, כָּל אֹכְלָיו יִטַּמָּאוּ, כִּי לַחְמָם לְנַפְשָׁם"; וְשִׂמְחָה כָּזוֹ קָלוֹן הִיא לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֵרִיתִי פֶּרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם, פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם".

יט. אַף עַל פִּי שֶׁאָכְלָה וּשְׁתָיָה בְּמוֹעֲדוֹת בִּכְלַל מִצְוַת עֲשֵׂה, לֹא יִהְיֶה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, אֶלָּא כָּךְ הִיא הַדַּת [הדין]: בַּבֹּקֶר מַשְׁכִּימִין כָּל הָעָם לְבָתֵּי כְנֻסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וּמִתְפַּלְּלִין וְקוֹרְאִין בַּתּוֹרָה בְּעִנְיַן הַיּוֹם, וְחוֹזְרִין

לְבָתֵּיהֶם וְאוֹכְלִין. וְהוֹלְכִין לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, קוֹרִין וְשׁוֹנִין עַד חֲצִי הַיּוֹם, וְאַחַר חֲצִי הַיּוֹם מִתְפַּלְלִין תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, וְחוֹזְרִין לְבָתֵּיהֶן לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת שְׂאָר הַיּוֹם עִם הַלַּיְלָה.

כ. כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל וְשׂוֹתֶה וְשָׂמֵחַ בָּרֶגֶל, לֹא יִמְשֹׁךְ בְּיַיִן וּבְשִׂחוֹק וּבְקַלּוּת רֹאשׁ, וְיֹאמַר שֶׁכָּל שֶׁיּוֹסִיף בָּזֶה יַרְבֶּה בְּמַצָּוָה; שֶׁהַשְּׂכָרוּת וְהַשְּׂחוֹק הַרְבֵּה וְקַלּוּת הָרֹאשׁ, אֵינָהּ שִׂמְחָה אֶלָּא הוֹלֵלוּת וְסִכְלוּת. וְלֹא נִצְטַוִּינוּ עַל הַהוֹלֵלוּת וְהַסִּכְלוּת, אֶלָּא עַל הַשִּׂמְחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲבוֹדַת יוֹצֵר הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב"; הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהָעֲבוֹדָה בְּשִׂמְחָה. וְאִי אֶפְשָׁר לַעֲבֹד אֶת ה' לֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק, וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ שְׂכָרוּת.

כא. חַיָּבִין בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים בָּרְגָלִים, שֶׁיִּהְיוּ מְסַבְּבִין וּמְחַפְּשִׂין בַּגַּגּוֹת וּבַפִּרְדֵּסִים וְעַל הַנְּהָרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַבְּצוּ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת שָׁם אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, וְיָבוֹאוּ לִידֵי עֲבֵרָה. וְכֵן יַזְהִירוּ עַל דָּבָר זֶה לְכָל הָעָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים בַּבָּתִּים לִשְׂמְחָה, וְלֹא יִמְשְׁכוּ בְּיַיִן, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לִידֵי עֲבֵרָה.

כב. יָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח וְרֹאשׁוֹן וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהֵם בַּגּוֹלָה אַרְבָּעָה בְּתוֹךְ הַפֶּסַח וַחֲמִשָּׁה בְּתוֹךְ הֶחָג [- סוכות] - הֵן הַנִּקְרָאִין 'חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד', וְנִקְרָאִין 'מוֹעֵד'. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין בְּשִׂמְחָה וַאֲסוּרִין בְּסֶפֶד וְתַעֲנִית, מֻתָּר לִסְפֹּד בָּהֶן תַּלְמִיד חֲכָמִים בְּפָנָיו; אֲבָל אַחֵר שֶׁיְּקַבֵּר, אָסוּר לִסְפֹּד בָּהֶן. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וַחֲנֻכָּה וּפוּרִים, שֶׁסּוֹפְדִין בָּהֶם תַּלְמִיד חֲכָמִים בְּפָנָיו, אַף עַל פִּי שֶׁיָּמִים אֵלּוּ אֲסוּרִין בְּסֶפֶד וְתַעֲנִית; אֲבָל לְאַחֵר קְבוּרָה, אָסוּר לִסְפֹּד בָּהֶן.

כג. אֵין מַנִּיחִין מִטַּת הַמֵּת בָּרְחוֹב בַּמּוֹעֵד, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל אֶת הַסֵּפֶד, אֶלָּא מְבִיתוֹ לְקִבְרוֹ. וְאֵין מִתְאַבְּלִין בַּמּוֹעֵד; וְכֵן אֵין קוֹרְעִין וְלֹא מַבְרִין [מאכילין האבל ביום הראשון משלהם] וְלֹא חוֹלְצִין הַכָּתֵף [החדרת היד דרך קרע, לאות אבלות -] בַּמּוֹעֵד עַל הַמֵּת, אֶלָּא קְרוֹבָיו שֶׁהֵן חַיָּבִין לְהִתְאַבֵּל עָלָיו. וְאִם הָיָה [תלמיד] חָכָם אוֹ אָדָם כָּשֵׁר, אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּשָׁעַת נְטִילַת נְשָׁמָה - חֲרֵי זֶה קוֹרֵעַ עָלָיו בַּמּוֹעֵד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קְרוֹבוֹ. וְאֵין קוֹרְעִין בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי כְּלָל, וַאֲפִלּוּ קְרוֹבָיו שֶׁל מֵת.

כד. נָשִׁים בַּמּוֹעֵד - לִפְנֵי הַמֵּת, מְעַנּוֹת; אֲבָל לֹא מְטַפְּחוֹת [כף אל כף] וְלֹא מְקוֹנְנוֹת. נִקְבַּר הַמֵּת, אֵינָן מְעַנּוֹת. בָּרְאשֵׁי חֳדָשִׁים וַחֲנֻכָּה וּפוּרִים - בְּפְנֵי הַמֵּת מְעַנּוֹת וּמְטַפְּחוֹת, אֲבָל לֹא מְקוֹנְנוֹת. אֵי זֶה הוּא עִנּוּי? שֶׁכֻּלָּן עוֹנוֹת כְּאַחַת; קִינָה, אַחַת אוֹמֶרֶת וְכֻלָּן עוֹנוֹת [בוכות]. וְאָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּעוֹרֵר [אבלו] עַל מֵתוֹ [ע"י ספדן] קֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא הָרֶגֶל וְהוּא נֶעֱצָב וְלִבּוֹ דּוֹאֵג מִזִּכָּרוֹן הַצַּעַר; אֶלָּא יָסִיר הַדְּאָגָה מִלִּבּוֹ, וִיכַוֵּן דַּעְתּוֹ לְשִׂמְחָה.

יום שישי י"ח ניסן ה'תשע"ג

פֶּרֶק ז

א. חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ 'שַׁבָּתוֹן', הוֹאִיל וְנִקְרָא 'מִקְרָא קֹדֶשׁ', וַהֲרֵי הוּא זְמַן [קרבן] חֲגִיגָה בְּמִקְדָּשׁ - אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כִּשְׁאָר יְמֵי הַחֹל שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה כְּלָל; וְהָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה הֲאֲסוּרָה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן], מִפְּנֵי שֶׁאִסּוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְלֹא כָּל מְלָאכֶת עֲבוֹדָה אֲסוּרָה בּוֹ, כְּיוֹם טוֹב, שֶׁסּוֹף הָעִנְיָן [- הכוונה] בַּדְּבָרִים שֶׁנֶּאֶסְרוּ בּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּיוֹם חֹל לְכָל דָּבָר. לְפִיכָךְ, יֵשׁ מְלָאכוֹת אֲסוּרוֹת בּוֹ, וְיֵשׁ מְלָאכוֹת מֻתָּרוֹת בּוֹ;

ב. וְאֵלּוּ הֵן: כָּל מְלָאכָה שֶׁאִם לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בַּמּוֹעֵד, יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד הַרְבֵּה - עוֹשִׂין אוֹתָהּ; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ טֹרַח הַרְבֵּה. כֵּיצַד? מַשְׁקִין בֵּית הַשַּׁלְהִין [שדה הזקוקה להשקיה] בַּמּוֹעֵד, אֲבָל לֹא בֵּית הַמַּשְׁקֶה [שדה המסתפקת מגשם] - שֶׁאִם לֹא יַשְׁקֶה בֵּית הַשַּׁלְהִין, וְהִיא הָאָרֶץ הַצְּמֵאָה, יֶפְסְדוּ כָּל הָאִילָנוֹת שֶׁבָּהּ. וּכְשֶׁהוּא מַשְׁקֶה אוֹתָהּ, לֹא יִדְלֶה וְיַשְׁקֶה מִן הַבְּרֵכָה אוֹ מִמֵּי הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טֹרַח גָּדוֹל; אֲבָל מַשְׁקֶה הוּא מִן הַמַּעְיָן, בֵּין שֶׁהָיָה [מאז] בֵּין שֶׁיָּצָא כַּתְּחִלָּה [היום], מַמְשִׁיכוֹ [ע"י תעלות] וּמַשְׁקֶה בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. הוֹפֵךְ אָדָם אֶת זֵיתָיו [כחלק מתהליך חיוני בהבשלתם] בַּמּוֹעֵד, וְטוֹחֵן אוֹתָן וְדוֹרֵךְ אוֹתָן, וּמְמַלֵּא הֶחָבִיּוֹת וְגָף [סותם] אוֹתָן, כְּדַרְכּוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל; שֶׁכָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֶפְסֵד אִם לֹא נַעֲשָׂה - עוֹשֶׂהוּ כְּדַרְכּוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ שִׁנּוּי. וְכֵן מַכְנִיס אָדָם פֵּרוֹתָיו מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים, וּבִלְבַד שֶׁיַּכְנִיסֵם בְּצִנְעָה. וְשׁוֹלֶה פִּשְׁתָּנוֹ מִן הַמִּשָּׁרָה [שריה במים], בְּשִׁבְיל שֶׁלֹּא תֹּאבַד. וְכֵן כֻּרֵּם שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִבָּצֵר בַּמּוֹעֵד, בּוֹצְרִין אוֹתוֹ.

ד. וְאָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּתְכַּוֵּן, וְיֹאמַר מְלָאכוֹת אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וַיְנִיחֵם כְּדֵי לַעֲשׂוֹתָן בַּמּוֹעֵד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּנוּי; וְכָל הַמְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ וְהִנִּיחָהּ לַמּוֹעֵד, וְעָשָׂה בַּמּוֹעֵד - בֵּית דִּין מְאַבְּדִין אוֹתָהּ, וּמַפְקִירִין אוֹתָהּ לַכֹּל. וְאִם כְּוִן מְלַאכְתּוֹ; וְאֵין מוֹנְעִין הַבֵּן קוֹנְסִין בְּנוֹ אַחֲרָיו, וְאֵין מְאַבְּדִין אֶת מָמוֹנוֹ; וְאֵין מוֹנְעִין הַבֵּן מִלַּעֲשׂוֹת אוֹתָהּ מְלָאכָה בַּמּוֹעֵד, שֶׁלֹּא תֹּאבַד.

ה. מִי שֶׁצָּרַךְ לִתְפֹּר לוֹ בֶּגֶד, אוֹ לִבְנוֹת לוֹ מָקוֹם בַּמּוֹעֵד - אִם הָיָה הֶדְיוֹט וְאֵינוֹ מָהִיר בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה, חֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּדַרְכּוֹ; וְאִם הָיָה אֻמָּן מָהִיר, חֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ מַעֲשֶׂה הֶדְיוֹט. כֵּיצַד? בִּתְפִירָה מְכַלֵּב [מרחיק התפירות], וּבִבְנָיָן מַנִּיחַ אֲבָנִים וְאֵינוֹ טָח בְּטִיט עֲלֵיהֶן, וְשָׁף [טיט] סִדְקֵי הַקַּרְקַע [של גג] וּמַעֲגִילָם [מחליקם] בַּיָּד וּבֶרֶגֶל כְּעֵין שֶׁמַּעֲגִילִין בְּמַחֲלָצַיִם [כלי החלקה]; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ תְּבוּאָה מְחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע, וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל

בַּמּוֹעֵד אֶלָּא מְמֻנֶּה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּאן הֶפְסֵד, אֵין מַצְרִיכִין אוֹתוֹ לְקָנוֹת מַה יֹּאכַל מִן הַשּׁוּק עַד שֶׁיִּקְצֹר אַחַר הַמּוֹעֵד, אֶלָּא קוֹצֵר וּמְעַמֵּר וְדָשׁ וְזוֹרֶה וּבוֹרֵר וְטוֹחֵן מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָדוּשׁ בְּפָרוֹת; שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד, צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. כְּבָשִׁים [מאכלים הנשרים במים וחומץ] שֶׁהוּא יָכוֹל לֶאֱכֹל מֵהֶן בַּמּוֹעֵד, כּוֹבְשָׁן; וְשֶׁאֵינָן רְאוּיִין אֶלָּא לְאַחַר הַמּוֹעֵד, אָסוּר לְכָבְשָׁן. וְצָד אָדָם דָּגִים כָּל שֶׁיָּכוֹל לָצוּד, וּמוֹלֵחַ הַכֹּל בַּמּוֹעֵד, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאכַל מֵהֶן בַּמּוֹעֵד, אִם יִסְחֹט אוֹתָן בְּיָדוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת עַד שֶׁיִּתְרַכְּכוּ.

ח. מְטִילִין [- פירות במים ליצירת] שֵׂכָר בַּמּוֹעֵד לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, וְשֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד - אָסוּר; אֶחָד שֵׂכַר תְּמָרִים, וְאֶחָד שֵׂכַר שְׂעוֹרִים. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ יָשָׁן, מַעֲרִים וְשׁוֹתֶה מִן הֶחָדָשׁ, שֶׁאֵין הַעֲרָמָה זוֹ נִכֶּרֶת לָרוֹאֶה; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד - כְּשֶׁעוֹשִׂין אוֹתָן לְאָמְנֵיהֶן, עוֹשִׂין בְּצִנְעָה. כֵּיצַד? הַצַּיָּדִים וְהַטּוֹחֲנִים וְהַבּוֹצְרִים לְמִכּר בַּשּׁוּק, הֲרֵי אֵלּוּ עוֹשִׂין בְּצִנְעָה לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד; וְהָעוֹשֶׂה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, אָסוּר. וְאִם עָשָׂה לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, וְהוֹתִיר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

י. עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הָרַבִּים בַּמּוֹעֵד. כֵּיצַד? מְתַקְּנִין אֶת קִלְקוֹלֵי הַמַּיִם שֶׁבִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוֹבוֹת, וְחוֹפְרִים לָרַבִּים בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת, וְכוֹנְסִין מַיִם לְתֹךְ נְהָרוֹת כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתּוּ מֵימֵיהֶן, וְכוֹנְסִין מַיִם לְבוֹרוֹת וּמְעָרוֹת שֶׁל רַבִּים, וּמְתַקְּנִין אֶת סִדְקֵיהֶן, וּמְסִירִין הַקּוֹצִים מִן הַדְּרָכִים. וּמוֹדְדִין אֶת הַמְּקוֹוֹת; וְכָל מְקֻוֶּה שֶׁנִּמְצָא חָסֵר - מְרַגִּילִין [ממשיכים] לוֹ מַיִם, וּמַשְׁלִימִין שִׁעוּרוֹ.

יא. וְיוֹצְאִין שְׁלוּחֵי בֵית דִּין לְהַפְקִיר אֶת הַכִּלְאַיִם, וּפוֹדִין אֶת הַשְּׁבוּיִים וְאֶת הָעֲרָכִין וְאֶת הַחֲרָמִים וְאֶת הַהֶקְדֵּשׁוֹת, וּמַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת, וְשׁוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה [אדומה], וְעוֹרְפִין אֶת הָעֶגְלָה [- כשנמצא מת מוטל בין העיירות], וְרוֹצְעִין [אוזן -] עֶבֶד עִבְרִי, וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְּצֹרָע, וּמְצַיְּנִין [מסמנים] עַל הַקְּבָרוֹת שֶׁמִּחוּ הַגְּשָׁמִים אֶת צִיּוּנָם כְּדֵי שֶׁיִּפָּרְשׁוּ מֵהֶן כֹּהֲנִים - שֶׁכָּל אֵלּוּ צָרְכֵי רַבִּים הֵן.

יב. וְדָנִים דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְדִינֵי נְפָשׁוֹת [מלקות] וְדִינֵי נְפָשׁוֹת בַּמּוֹעֵד; וּמִי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו הַדִּין, מְשַׁמְּתִין אוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד. וּכְשֵׁם שֶׁדָּנִין בַּמּוֹעֵד, כָּךְ כּוֹתְבִין מַעֲשֵׂה בֵית דִּין וְכָל הַדּוֹמֶה לוֹ. כֵּיצַד? כּוֹתְבִין הַדַּיָּנִין אִגְּרוֹת שׁוּם שֶׁשָּׁמוּ [קרקע הלווה] לְבַעַל חוֹב, וְאִגְּרוֹת שֶׁמָּכְרוּ בָּהֶן [קרקע הבעל] לִמְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, וּשְׁטָרֵי חֲלִיצָה וּמֵאוּנִין [קטנה יתומה שהשיאוה אחיה "ממאנת" ודיה]; וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן מִדְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין הַדַּיָּנִין לְכָתְבָם כְּדֵי שֶׁיִּזְכְּרוּם, כְּגוֹן טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין, אוֹ דְּבָרִים שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן 'אִישׁ פְּלוֹנִי נֶאֱמָן עָלַי', אוֹ 'אִישׁ פְּלוֹנִי יָדוּן לִי'. מִי שֶׁצָּרִךְ לִלְווֹת בַּמּוֹעֵד, וְלֹא הֶאֱמִינוּ הַמַּלְוֶה - הֲרֵי זֶה כּוֹתֵב שְׁטָר, וְכֵן כּוֹתְבִין גִּטֵּי נָשִׁים וְקִדּוּשֵׁי נָשִׁים וְשׁוֹבָרִין [שטרי פרעון] וּמַתָּנוֹת, שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּצָרְכֵי רַבִּים הֵן.

יג. וְאָסוּר לִכְתֹּב בַּמּוֹעֵד, אֲפִלּוּ סְפָרִים תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת. וְאֵין מַגִּיהִין אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת בְּסֵפֶר הָעֲזָרָה, מִפְּנֵי שֶׁזּוֹ מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. אֲבָל כּוֹתֵב אָדָם תְּפִלִּין וּמְזוּזָה לְעַצְמוֹ, וְטוֹוֶה תְּכֵלֶת לְבִגְדּוֹ. וְאִם אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, כּוֹתֵב וּמוֹכֵר לַאֲחֵרִים כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ.

יד. וּמֻתָּר לִכְתֹּב אִגְּרוֹת שֶׁל שְׁאֵלַת שָׁלוֹם בַּמּוֹעֵד, וְכוֹתֵב חֶשְׁבּוֹנוֹתָיו וּמְחַשֵּׁב יְצִיאוֹתָיו; שֶׁכְּתִיבַת אֵלּוּ אֵין אָדָם נִזְהָר [מדייק] בְּתִקּוּנָן, וְנִמְצָאוּ כְּמַעֲשֶׂה הֶדְיוֹט בַּמְּלָאכוֹת.

טו. עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הַמֵּת בַּמּוֹעֵד: גּוֹזְזִין שְׂעָרוֹ, וּמְכַבְּסִין כְּסוּתוֹ, וְעוֹשִׂין לוֹ אָרוֹן. וְאִם לֹא הָיוּ לָהֶם נְסָרִים, מְבִיאִין לוֹ קוֹרוֹת וְנוֹסְרִים מֵהֶן נְסָרִים בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת; וְאִם הָיָה אָדָם מְפֻרְסָם, עוֹשִׂין אֲפִלּוּ בַּשּׁוּק. אֲבָל אֵין כּוֹרְתִין עֵץ מִן הַיַּעַר לִנְסֹר מִמֶּנּוּ לוּחוֹת לָאָרוֹן, וְאֵין חוֹצְבִין אֲבָנִים לִבְנוֹת בָּהֶן קֶבֶר.

טז. אֵין רוֹאִין אֶת הַנִּגְעִים בַּמּוֹעֵד - שֶׁמָּא יִמְצֵא טָמֵא, וְנִמְצָא חַגּוֹ נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל. וְאֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים וְלֹא מְיַבְּמִין בַּמּוֹעֵד, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח שִׂמְחַת הַחַג בְּשִׂמְחַת הַנִּשּׂוּאִין; אֲבָל מַחְזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ וּמְאָרְסִין נָשִׁים בַּמּוֹעֵד - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סְעוּדַת אֵרוּסִין וְלֹא סְעוּדַת נִשּׂוּאִין, שֶׁלֹּא יְעָרֵב שִׂמְחָה אַחֶרֶת בְּשִׂמְחַת הֶחָג.

יז. אֵין מְגַלְּחִין וְאֵין מְכַבְּסִין בַּמּוֹעֵד - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁהֶה אָדָם עַצְמוֹ לְתוֹךְ הַמּוֹעֵד, וְיָבוֹא יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן וְהוּא מְנֻוָּל; לְפִיכָךְ, כָּל מִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְגַלַּח אוֹ לְכַבֵּס בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְכַבֵּס וּלְגַלַּח.

יח. כֵּיצַד? אֲבָל שָׁחַל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּיוֹם טוֹב, אוֹ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב וַהֲרֵי הוּא שַׁבָּת שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְגַלַּח, הַבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם, וְהוּא שֶׁלֹּא יָצָא לְהִטַּיֵּל אֶלָּא לִסְחוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הַשְּׁבִיָּה וּמִבֵּית הָאֲסוּרִים, וּמִי שֶׁהָיָה מְנֻוֶּה וְלֹא הִתִּירוּהוּ אֶלָּא בַּמּוֹעֵד, וּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא לְגַלַּח וְלֹא לְכַבֵּס, וְלֹא נִשְׁאַל לְחָכָם וְהִתִּיר נִדְרוֹ אֶלָּא בַּמּוֹעֵד - הֲרֵי אֵלּוּ מְגַלְּחִין וּמְכַבְּסִין בַּמּוֹעֵד.

יט. וְכֻלָּן שֶׁהָיָה לָהֶן פָּנַאי לְגַלַּח קֹדֶם הָרֶגֶל וְלֹא גִּלְּחוּ - אֲסוּרִין. אֲבָל הַנָּזִיר וְהַמְּצֹרָע שֶׁהִגִּיעַ זְמַן תִּגְלַחְתָּן, בֵּין בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד בֵּין קֹדֶם הָרֶגֶל - אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה לָהֶם פָּנַאי, מֻתָּרִין לְגַלַּח בַּמּוֹעֵד; שֶׁלֹּא יַשְׁהוּ [יעכבו] קָרְבְּנוֹתֵיהֶן. וְכָל הַיּוֹצֵא מִטֻּמְאָתוֹ לְטָהֳרָתוֹ, מֻתָּר לְגַלַּח בַּמּוֹעֵד. וְקָטָן שֶׁנּוֹלַד, בֵּין בַּמּוֹעֵד בֵּין לִפְנֵי הַמּוֹעֵד - מֻתָּר לְגַלְּחוֹ בַּמּוֹעֵד. וְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר שֶׁשָּׁלְמָה מִשְׁמַרְתָּן בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד - מֻתָּרִין לְגַלַּח, מִפְּנֵי שֶׁאַנְשֵׁי מִשְׁמָר אֲסוּרִין לְגַלַּח בְּשַׁבָּת [שבוע] שֶׁלָּהֶם.

כ. מֻתָּר לִטֹּל שָׂפָה [שפם] בְּחַלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וְלִטֹּל צִפָּרְנַיִם, וַאֲפִלּוּ בִּכְלִי. וּמַעֲבֶרֶת הָאִשָּׁה שֶׁעָר מִבֵּית הַשָּׁחִי וּמִבֵּית הָעֲרָוָה, בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי; וְעוֹשָׂה כָּל תַּכְשִׁיטֶיהָ בַּמּוֹעֵד, כּוֹחֶלֶת [מאפרת העין] וּפוֹקֶסֶת [אודם הלחיים] וּמַעֲבֶרֶת סָרָק עַל פָּנֶיהָ; וְטוֹפֶלֶת [מורחת] עַצְמָהּ בְּסִיד [להשיר שער] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - וְהוּא שֶׁתּוּכַל לְקַלְּפוֹ בַּמּוֹעֵד.

כא. הַזָּבִים וְהַזָּבוֹת וְהַנִּדּוֹת וְהַיּוֹלְדוֹת וְכָל הָעוֹלִים מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְכַבֵּס. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ

אֶלָּא חָלוּק אֶחָד, חֲרֵי זֶה מְכַבְּסוֹ. מִטְפָּחוֹת הַיָּדַיִם וּמִטְפָּחוֹת הַסַּפָּרִים וּמִטְפָּחוֹת הַסִּפּוּג [מגבות], חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְכַבֵּס; וְכֵן כְּלֵי פִּשְׁתָּן, מֻתָּר לְכַבְּסָן בַּמּוֹעֵד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צְרִיכִין כִּבּוּס תָּמִיד, אֲפִלּוּ נִתְכַּבְּסוּ עֶרֶב יוֹם טוֹב.

כב. אֵין עוֹשִׂין סְחוֹרָה בַּמּוֹעֵד, בֵּין לִמְכֹּר בֵּין לִקְנוֹת; וְאִם הָיָה דָּבָר הָאָבֵד שֶׁאֵינוֹ מָצוּי תָּמִיד לְאַחַר הַמּוֹעֵד, כְּגוֹן סְפִינוֹת אוֹ שַׁיָּרוֹת שֶׁבָּאוּ אוֹ שֶׁהֵן מְבַקְּשִׁים לָצֵאת, וּמָכְרוּ בְּזוֹל אוֹ לָקְחוּ בְּיֹקֶר - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לִמְכֹּר אוֹ לִקְנוֹת. וְאֵין לוֹקְחִין [קונים] בָּתִּים וַאֲבָנִים וַעֲבָדִים וּבְהֵמוֹת, אֶלָּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד.

כג. מוֹכְרֵי פֵּרוֹת כְּסוּת וְכֵלִים, מוֹכְרִין בְּצִנְעָה לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. כֵּיצַד? אִם הָיְתָה הַחֲנוּת פְּתוּחָה לְזָוִית אוֹ לְמָבוֹי, פּוֹתֵחַ כְּדַרְכּוֹ; וְאִם הָיְתָה פְּתוּחָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים, פּוֹתֵחַ [דלת] אַחַת וְנוֹעֵל אַחַת. וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, מוֹצִיא וּמְעַטֵּר אֶת הַשּׁוּק בְּפֵרוֹת בְּשָׁבִיל כְּבוֹד יוֹם טוֹב.

מוֹכְרֵי תְּבָלִין - מוֹכְרִין כְּדַרְכָּן, בְּפַרְהֶסְיָא.

כד. כֹּל שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד, אֵינוֹ אוֹמֵר לְגוֹי לַעֲשׂוֹתוֹ. וְכֹל שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד - אִם אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, חֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ; וְכֵן עוֹשֶׂה סְחוֹרָה בִּכְדֵי פַּרְנָסָתוֹ. וּמֻתָּר לְעָשִׁיר לִשְׂכֹּר פּוֹעֵל עָנִי שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה שֶׁהִיא אֲסוּרָה בַּמּוֹעֵד, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל שְׂכָרוֹ לְהִתְפַּרְנֵס בּוֹ. וְכֵן לוֹקְחִין דְּבָרִים שֶׁאֵינָם לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, מִפְּנֵי צֹרֶךְ הַמּוֹכֵר שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל.

כה. שׁוֹכְרִין הַשָּׁכִיר עַל הַמְּלָאכָה בַּמּוֹעֵד, לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַחַר הַמּוֹעֵד, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁקֹל וְלֹא יִמְדֹּד וְלֹא יִמְנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. וְגוֹי שֶׁקִּבֵּל קַבְּלַת [עבודת קבלנות] מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ הָיָה חוּץ לַתְּחוּם - אֵינוֹ מַנִּיחוֹ לַעֲשׂוֹת בַּמּוֹעֵד; שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִין שְׁמְלָאכָה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וַיַּחְשְׁדוּ אוֹתוֹ שֶׁמָּא שָׂכַר אֶת הַגּוֹי לַעֲשׂוֹת לוֹ בַּמּוֹעֵד - שֶׁאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין הֶפְרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ בֵּין הַשָּׂכִיר וּבֵין הַקַּבְּלָן; וּלְפִיכָךְ אָסוּר.

פֶּרֶק ח

א. נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין [זורמים] מִן הָאֲגַמִּים, מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן בְּמוֹעֵד - וְהוּא שֶׁלֹּא פָּסְקוּ [שנמשכים תמיד]; וְכֵן הַבְּרֵכוֹת שֶׁאֲמַּת [תעלת] הַמַּיִם עוֹבֶרֶת בֵּינֵיהֶן, מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן; וְכֵן בְּרֵכָה שֶׁנִּטְּפָה מִבֵּית הַשַּׁלְהֵין וַעֲדַיִן הִיא נוֹטֶפֶת, מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנָּה בֵּית הַשַּׁלְהֵין אַחֶרֶת - וְהוּא, שֶׁלֹּא פָּסַק הַמַּעְיָן הַמַּשְׁקֶה בֵּית הַשַּׁלְהֵין הָעֶלְיוֹנָה.

ב. עֲרוּגָה שֶׁחֲצָיָהּ נָמוּךְ וְחֲצָיָהּ גָּבוֹהַּ - לֹא יִדְלֶה מִמָּקוֹם נָמוּךְ לְהַשְׁקוֹת מָקוֹם גָּבוֹהַּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טֹרַח גָּדוֹל. וּמֻתָּר לִדְלוֹת מַיִם לְהַשְׁקוֹת הַיְרָקוֹת, כְּדֵי לְאָכְלָן בַּמּוֹעֵד; וְאִם בִּשְׁבִיל לְיַפּוֹתָן, אָסוּר.

ג. אֵין עוֹשִׂין עוּגִיּוֹת בְּעִקְּרֵי הַגְּפָנִים [חפירות סביב הגזע], כְּדֵי שֶׁיִּתְמַלְּאוּ מַיִם. וְאִם הָיוּ עֲשׂוּיוֹת וְנִתְקַלְקְלוּ, חֲרֵי זֶה מְתַקְּנָן בַּמּוֹעֵד; וְכֵן אַמַּת הַמַּיִם שֶׁנִּתְקַלְקְלָה, מְתַקְּנִין אוֹתָהּ בַּמּוֹעֵד. כֵּיצַד? הָיְתָה עֲמֻקָּה טֶפַח, חוֹפֵר בָּהּ עַד שִׁשָּׁה;

הָיְתָה טְפָחַיִם, מַעֲמִיקָהּ עַד שִׁבְעָה. וּמוֹשְׁכִין אֶת הַמַּיִם מֵאִילָן לְאִילָן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁקֶה אֶת כָּל הַשָּׂדֶה; וְאִם הָיְתָה שָׂדֶה לַחָה, מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת אֶת כֻּלָּהּ. וּמַרְבִּיצִין [משקים מעט] אֶת הַשָּׂדֶה בַּמּוֹעֵד. שְׁכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אֵין בָּהֶם טֹרַח יָתֵר.

ד. זְרָעִים שֶׁלֹּא שָׁתוּ מִלִּפְנֵי הַמּוֹעֵד, לֹא יַשְׁקֵם בַּמּוֹעֵד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צְרִיכִין מַיִם רַבִּים, וְיָבוֹא לִידֵי טֹרַח יָתֵר. וּמֻתָּר לְהָסֵב אֶת הַנָּהָר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְלִפְתֹּחַ נָהָר שֶׁנִּסְתַּם. בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל יָחִיד - אִם הָיָה צָרִיךְ לָהֶם - חוֹטְטִין [מנקים] אוֹתָן וְשָׁפִין אֶת סִדְקֵיהֶן, אֲבָל אֵין חוֹפְרִין אוֹתָן לַכַּתְחִלָּה; וְכוֹנְסִין לְתוֹכָן מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶן. וְעוֹשִׂין נִבְרֶכֶת [בריכה לכביסה] בַּמּוֹעֵד.

ה. עַכְבָּרִים שֶׁהֵם מַפְסִידִין [מקלקלים] אֶת הָאִילָנוֹת, צָדִין אוֹתָן בַּמּוֹעֵד. בִּשְׂדֵה הָאִילָן, צָד כְּדַרְכּוֹ; כֵּיצַד? חוֹפֵר, וְתוֹלֶה הַמְּצוּדָה. וְאִם הָיָה שְׂדֵה לָבָן [- תבואה] סְמוּכָה לִשְׂדֵה הָאִילָן - צָדִין אוֹתָן בִּשְׂדֵה הַלָּבָן בִּשְׁנוּי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לִשְׂדֵה הָאִילָן וְיַחֲרִיבוּהָ. וְכֵיצַד צָד בִּשְׁנוּי? נוֹעֵץ שַׁפּוּד [ברזל] בָּאָרֶץ, וּמַכֶּה [עליו] בְּקֶרְדֹּם, וְאַחַר כָּךְ יִנָּתֵקֵנוּ [יוציאו]; וְנִמְצָא מְקוֹמוֹ גֻּמָּה.

ו. כֹּתֶל גִּנָּה שֶׁנִּפַּל - בּוֹנֵהוּ מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט [ללא טיט], אוֹ גוֹדֵר אוֹתוֹ בְּקָנִים וְגֹמֶא [צמח] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכֵן אִם עָשָׂה מַעֲקֶה לְגַג, בּוֹנֶה אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט. אֲבָל כֹּתֶל חָצֵר שֶׁנָּפַל, בּוֹנֵהוּ כְּדַרְכּוֹ; וְאִם הָיָה גּוֹהֶה [מט ליפול] - סוֹתְרוֹ מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה, וּבוֹנֵהוּ כְּדַרְכּוֹ.

ז. בּוֹנֶה אָדָם אִצְטַבָּא [ספסל] לְיֵשֵׁב אוֹ לִישַׁן עָלֶיהָ. הַצִּיר [של דלת] וְהַצְּנוֹר וְהַקּוֹרָה וְהַמַּנְעוּל וְהַמַּפְתֵּחַ שֶׁנִּשְׁבְּרוּ - מְתַקְּנָן בַּמּוֹעֵד כְּדַרְכּוֹ, בֵּין שֶׁל בַּרְזֶל בֵּין שֶׁל עֵץ; שֶׁזֶּה הֶפְסֵד גָּדוֹל הוּא - שֶׁאִם יַנִּיחַ הַפֶּתַח פָּתוּחַ וּדְלָתוֹת שְׁבוּרוֹת, נִמְצָא מְאַבֵּד כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בַּבַּיִת; וּכְבָר בֵּאֲרָנוּ, שֶׁכָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֶפְסֵד, אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁנּוּי.

ח. אֵין חוֹפְרִין קֶבֶר לְהָיוֹתוֹ מוּכָן לַמֵּת שֶׁיָּמוּת, וְאֵין בּוֹנִין אוֹתוֹ. אֲבָל אִם הָיָה עָשׂוּי, חֲרֵי זֶה מְתַקְּנוֹ בַּמּוֹעֵד; כֵּיצַד? מוֹסִיף בְּמִדָּתוֹ אוֹ מְקַצֵּר בְּמִדָּתוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נָכוֹן [מוכן] לְעֵת שֶׁיִּקָּבֵר בּוֹ.

ט. אֵין מְפַנִּין אֶת הַמֵּת וְאֶת הָעֲצָמוֹת מִקֶּבֶר לְקֶבֶר, לֹא מִמְּכֻבָּד לְבָזוּי וְלֹא מִבָּזוּי לִמְכֻבָּד; וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן לְעוֹלָם בִּשְׁאָר הַיָּמִים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה [הקבר השני] בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ [בשדה של מת] - מְפַנֶּהוּ בִּשְׁאָר הַיָּמִים, אֲפִלּוּ מִמְּכֻבָּד לְבָזוּי.

י. אֵין מְתַלְּעִין [- מוציאין תולעים] אֶת [מן] הָאִילָנוֹת, וְלֹא מְזַהֲמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת [מדביקין זבל בקילוף הגזע], וְלֹא מְגַזְּמִין; אֲבָל סָכִין אֶת הָאִילָנוֹת וְאֶת הַפֵּרוֹת שֶׁבָּהֶן בְּשֶׁמֶן. וְעוֹקְרִין אֶת הַפִּשְׁתָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לַחְפֹּף בָּהּ בַּמּוֹעֵד; וְקוֹצְרִין אֶת הַכִּשּׁוּת [מין צמח], מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לְהַטִּילָהּ לַשֶּׂכָר בַּמּוֹעֵד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. אֵין מַכְנִיסִין אֶת הַצֹּאן לַדִּיר [בשדה] כְּדֵי שֶׁיִּזְבְּלוּ אֶת הַקַּרְקַע [בגלליהם], שֶׁהֲרֵי הוּא מְדַיֵּר [מזבל] שָׂדֶהוּ בַּמּוֹעֵד; וְאִם בָּאוּ מֵאֲלֵיהֶן, מֻתָּר. וְאֵין מְסַיְּעִין אוֹתָן, וְאֵין מוֹסְרִין לָהֶן שׁוֹמֵר לְנַעֵר אֶת צֹאנָם [להעבירם ממקום למקום לפזר זבלם].

הָיָה שְׁכִיר שַׁבָּת [שבוע], שְׁכִיר חֹדֶשׁ, שְׁכִיר שָׁנָה, שְׁכִיר שָׁבוּעַ [שבע שנים] - מְסִיעִין אוֹתָן; וְשׁוֹכְרִין שׁוֹמֵר לָעֲרֵי הַצּאן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, כְּדֵי שֶׁיְּזַבְּלוּ כָּל הַשָּׂדֶה. הַזֶּבֶל שֶׁבְּחָצֵר, מְסַלְּקִין אוֹתוֹ לְצַדְדִין; וְאִם נַעֲשָׂה חָצֵר כְּרֶפֶת בָּקָר, מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לָאַשְׁפָּה.

יב. הַמַּשְׁוֶה פְּנֵי הַקַּרְקַע - אִם נִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן מָקוֹם שֶׁיַּעֲמִיד בּוֹ כְּרֵי שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁיְּדוּשׁ בּוֹ, מֻתָּר; וְאִם נִתְכַּוֵּן לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, אָסוּר. וְכֵן הַמְלַקֵּט עֵצִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ - אִם לְצֹרֶךְ הָעֵצִים, מֻתָּר; וְאִם לְתַקֵּן הַקַּרְקַע, אָסוּר. וְכֵן הַפּוֹתֵק [פותח זרם] מַיִם לְשָׂדֵהוּ - אִם נִתְכַּוֵּן שֶׁיִּכָּנְסוּ הַדָּגִים, מֻתָּר; וְאִם לְהַשְׁקוֹת הָאָרֶץ, אָסוּר. וְכֵן הַקּוֹצֵץ חֲרִיוֹת [ענפים] מִן הַדֶּקֶל - אִם נִתְכַּוֵּן לְהַאֲכִיל לִבְהֶמְתּוֹ, מֻתָּר; וְאִם נִתְכַּוֵּן לַעֲבוֹדַת הָאִילָן, אָסוּר. וּמִמַּעֲשָׂיו יֵרֵא, לְאֵי זֶה דָּבָר הוּא מִתְכַּוֵּן.

יג. תָּנוּר וְכִירַיִם שֶׁאָפְשָׁר שֶׁיִּיבָּשׁוּ [יתיבשו] וְיֹאפֶה בָּהֶן בַּמּוֹעֵד, עוֹשִׂין [מייצרים] אוֹתָן; וְאִם לָאו, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, בּוֹנִין [טחים] עַל חֶרֶשׂ שֶׁל תַּנּוּר וְעַל הַכִּירָה הַטְפָלָה [שכבת הטיט] שֶׁלָּהֶן. וּמְסָרְגִין [בונים] אֶת הַמִּטּוֹת, וְנוֹקְרִין [מנקים] אֶת הָרֵחַיִם, וּפוֹתְחִין לָהֶן עַיִן [חור], וּמַעֲמִידִין אוֹתָן, וּבוֹנִין אַמַּת הַמַּיִם שֶׁל רֵחַיִם [זרם המים מגלגל את הריחיים].

יד. זוֹפְתִין אֶת הֶחָבִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסֵד הַיַּיִן; וְזוֹפְתִין אֶת הַבַּקְבּוּק, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ טַרַח. וְסוֹתְמִין פִּי הֶחָבִית שֶׁל שֵׁכָר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּפָּסֵד. וּמְחַפִּין [מכסים] אֶת הַקְּצִיעוֹת [פירות שטוחים ליבוש] בְּקַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ. וּמְרַכְּכִין [משפשפים] אֶת הַבְּגָדִים בַּיָּדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט; אֲבָל אֵין עוֹשִׂין קִשְׁרֵי בֵּית הַיָּדַיִם [קמטי השרוולים], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה אֻמָּן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו. קוֹצְצִין צַפָּרְנֵי חֲמוֹר שֶׁל רֵחַיִם [המסייע בטחינה - כדי שיוכלו להרכיב על רגליו "פרסות" ויוכל ללכת], וּבוֹנִין אֲבוּס [סל אכילה] לִבְהֵמָה. וְסוֹפֵר שֶׁרוֹכֵב עָלָיו - מֻתָּר לִטֹּל צַפָּרְנָיו וּלְסָרְקוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹתוֹ. וְאֵין מַרְבִּיעִין בְּהֵמָה בַּמּוֹעֵד; אֲבָל מַקִּיזִין לָהּ דָּם, וְאֵין מוֹנְעִין מִמֶּנָּה רְפוּאָה. וְכָל מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁאֵינָן מַאֲכַל בְּרִיאִין אֶלָּא לִרְפוּאָה, מֻתָּר לְאָדָם לְאָכְלָן וְלִשְׁתּוֹתָן בַּמּוֹעֵד.

טז. אֵין מְפַנִּין [כלים] מֵחָצֵר לְחָצֵר בַּמּוֹעֵד, לֹא מִכְעוּרָה לִנְאָה וְלֹא מִנְּאָה לִכְעוּרָה; אֲבָל מְפַנֶּה הוּא מִבַּיִת לְבַיִת בְּאוֹתָהּ חָצֵר. וּמְבִיאִין כֵּלִים שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד מִבַּיִת הָאֻמָּן, כְּגוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת וְכוֹסוֹת וּצְלוֹחִיוֹת; אֲבָל כֵּלִים שֶׁאֵינָן צְרִיכִין, כְּגוֹן מַחֲרֵשָׁה מִן הַלּוֹטֵשׁ אוֹ צֶמֶר מִבֵּית הַצַּבָּע - אֵין מְבִיאִין. וְאִם אֵין לָאֻמָּן מָה יֹאכַל, נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ וּמַנִּיחַן אֶצְלוֹ; וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ, מַנִּיחַן בַּבַּיִת הַסָּמוּךְ לוֹ; וְאִם חָשַׁשׁ לָהֶן שֶׁמָּא יִגְנְבוּ - מְפַנֶּן לְחָצֵר אַחֶרֶת, אֲבָל לֹא יָבִיא לְבֵיתוֹ.

יז. אָסוּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, כְּמוֹ עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶן, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימַן בְּרָכָה; וְגוֹעֲרִין בּוֹ, וּמְבַטְּלִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, אֲבָל אֵין מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ - חוּץ מֵעֶרֶב הַפֶּסַח אַחַר חֲצוֹת; שֶׁהָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה אַחַר חֲצוֹת מְנַדִּין אוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת אִם לֹא נִדּוּהוּ - לְפִי שֶׁיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן אֵינוֹ כִּשְׁאָר עַרְבֵי יָמִים טוֹבִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ [קרבן] חֲגִיגָה וּשְׁחִיטַת קָרְבָּן.

יח. לְפִיכָךְ, יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד; וְהוּא קַל מֵחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִחֲצִי הַיּוֹם וָמַעְלָה, שֶׁהוּא זְמַן הַשְׁחִיטָה. אֲבָל מֻתָּר בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת - מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, אֵין עוֹשִׂין.

יט. וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת - לֹא יַתְחִיל כַּתְּחִלָּה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְגָמְרָהּ קֹדֶם חֲצוֹת; אֶלָּא שָׁלֹשׁ אֻמָּנִיּוֹת בִּלְבַד הֵן שֶׁמַּתְחִילִין בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת, וְעוֹשִׂין עַד חֲצוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: הַחַיָּטִין וְהַסַּפָּרִין וְהַכּוֹבְסִין. אֲבָל שְׁאָר אֻמָּנִיּוֹת - אִם הִתְחִיל בָּהּ קֹדֶם אַרְבָּעָה עָשָׂר, הוּא שֶׁגָּמַר עַד חֲצוֹת; שֶׁאֵין הָעָם צְרִיכִין לִשְׁאָר אֻמָּנִיּוֹת צֹרֶךְ הַרְבֵּה.

כ. הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁעוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה בַּיִּשּׁוּב, מִפְּנֵי הַמַּחֲלוֹקוֹת, אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא בַּמִּדְבָּר; וְהַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה; נוֹתְנִין עָלָיו חֲמֵרֵי מָקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם, וְחֲמֵרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם. וְאַף עַל פִּי כֵן, לֹא יִתְרָאֶה בִּפְנֵיהֶם שֶׁהוּא בָּטֵל מִפְּנֵי הָאִסּוּר - לְעוֹלָם אַל יְשַׁנֶּה אָדָם, מִפְּנֵי הַמַּחֲלוֹקוֹת. וְכֵן מִי שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ, נוֹהֵג כְּאַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר - וְהוּא שֶׁלֹּא יִתְרָאֶה בִּפְנֵי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הַמַּחֲלוֹקוֹת.

כא. מוֹלִיכִין וּמְבִיאִין כֵּלִים מִבֵּית הָאֻמָּן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר אַחַר חֲצוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. וְגוֹרְפִין זֶבֶל [במגריפה] מִתַּחַת רַגְלֵי בְהֵמָה, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ לָאַשְׁפָּה. וּמוֹשִׁיבִין שׁוֹבְכִין לְתַרְנְגוֹלִין; וְתַרְנְגֹלֶת שֶׁיָּשְׁבָה שִׁלְשֶׁת יָמִים אוֹ יֶתֶר עַל הַבֵּיצִים, וּמֻתָּה - מוֹשִׁיבִין אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסְדוּ הַבֵּיצִים. וּבַמּוֹעֵד, אֵין מוֹשִׁיבִין; אֲבָל אִם בָּרְחָה בַּמּוֹעֵד מֵעַל הַבֵּיצִים, מַחֲזִירִין אוֹתָהּ לִמְקוֹמָהּ.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנָה מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה; (ב) לְהַשְׁבִּית שְׁאוֹר מֵאַרְבָּעָה עָשָׂר; (ג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ה) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ו) שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ז) לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח; (ח) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה. וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ - בְּפָרָקִים אֵלּוּ.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שבת קודש י"ט ניסן – ספר זמנים – הלכות חמץ ומצה צט

מתוך מהדורת חזק

פֶּרֶק א

א. כָּל הָאוֹכֵל כַּזַּיִת חָמֵץ בַּפֶּסַח, מִתְּחִלַּת לֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר עַד סוֹף יוֹם אֶחָד וְעֶשְׂרִים בְּנִיסָן - בְּמֵזִיד, חַיָּב כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ, וְנִכְרְתָה"; בְּשׁוֹגֵג, חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה [בין עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן] - אֶחָד הָאוֹכֵל, וְאֶחָד הַמְמַחֶה [ממיס] וְשׁוֹתֶה.

ב. הֶחָמֵץ בַּפֶּסַח, אָסוּר בַּהֲנָיָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ", לֹא יְהֵא בּוֹ [שום] הֶתֵּר אֲכִילָה. וְהַמַּנִּיחַ חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ בַּפֶּסַח - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָכָלוֹ, עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ", וְנֶאֱמַר: "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם"; וְאִסּוּר הֶחָמֵץ וְאִסּוּר הַשְּׂאוֹר שֶׁבּוֹ מְחַמְצִין [בצק אחר -], אֶחָד הוּא.

ג. אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יֵרָאֶה" וְ"לֹא יִמָּצֵא", אֶלָּא אִם כֵּן קָנָה חָמֵץ בַּפֶּסַח, אוֹ חִמְּצוֹ - כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה. אֲבָל אִם הָיָה לוֹ חָמֵץ קֹדֶם הַפֶּסַח, וּבָא הַפֶּסַח וְלֹא בִּעֲרוֹ אֶלָּא הִנִּיחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין - אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה; וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן].

ד. חָמֵץ שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אָסוּר בַּהֲנָיָה לְעוֹלָם; וְדָבָר זֶה - קָנָס מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עַל "בַּל יֵרָאֶה" וּ"בַל יִמָּצֵא", אֲסָרוּהוּ, וַאֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ בִּשְׁגָגָה אוֹ בְּאֹנֶס - כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנִיחַ אָדָם חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּהֶנֶּה בּוֹ אַחַר הַפֶּסַח.

ה. חָמֵץ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדָבָר אַחֵר בַּפֶּסַח, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - חֲרֵי זֶה אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא. וְחָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה - אִם נִתְעָרֵב בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָכְלוֹ אַחַר הַפֶּסַח; שֶׁלֹּא קָנְסוּ וְאָסְרוּ אֶלָּא בְּחָמֵץ עַצְמוֹ, אֲבָל הַתַּעֲרֹבֶת מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה לְאַחַר הַפֶּסַח.

ו. אֵין חַיָּבִין כָּרֵת, אֶלָּא עַל אֲכִילַת עַצְמוֹ שֶׁל חָמֵץ. אֲבָל עָרוּב חָמֵץ, כְּגוֹן כֶּתַח הַבַּבְלִי [טיבול עשוי מחלב חמוץ ולחם] וְשֵׁכָר הַמָּדַי [עשוי משעורה], וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן מִדְּבָרִים שֶׁהֶחָמֵץ מְעָרֵב בָּהֶן - אִם אֲכָלָן בַּפֶּסַח, לוֹקֶה וְאֵין בּוֹ כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָכַל כַּזַּיִת חָמֵץ בְּתוֹךְ הַתַּעֲרֹבֶת, בִּכְדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים - הוּא שֶׁלּוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל אִם אֵין בַּתַּעֲרֹבֶת כַּזַּיִת [שמצטרף] בִּכְדֵי [- תוך כדי] אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים - אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל - אִם אָכַל, אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת.

ז. הָאוֹכֵל מִן הֶחָמֵץ עַצְמוֹ בַּפֶּסַח, כָּל שֶׁהוּא - חֲרֵי זֶה אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ". וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אוֹ קָרְבָּן, אֶלָּא עַל כְּשֶׁעוּר שֶׁהוּא כַּזַּיִת; וְהָאוֹכֵל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת בְּמֵזִיד, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ח. אָסוּר לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה, שֶׁהוּא מִתְּחִלַּת שָׁעָה שְׁבִיעִית בַּיּוֹם. וְכָל הָאוֹכֵל בִּזְמַן זֶה, לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ", כְּלוֹמַר עַל קָרְבַּן הַפֶּסַח; קָרְבַּן לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממרע"ה] בְּפֵרוּשׁ דָּבָר זֶה: לֹא תֹאכַל חָמֵץ מִשָּׁעָה שֶׁרְאוּיָה לִשְׁחִיטַת הַפֶּסַח, שֶׁהוּא "בֵּין הָעַרְבַּיִם", וְהוּא חֲצִי הַיּוֹם.

ט. וְאָסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל חָמֵץ מִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִגַּע [יכשל] בְּאִסּוּר תּוֹרָה. וּמִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית יִהְיֶה הֶחָמֵץ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָיָה: שָׁעָה שִׁשִּׁית מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וּשְׁאָר הַיּוֹם מִשְּׁבִיעִית וָמַעְלָה, מִן הַתּוֹרָה. שָׁעָה חֲמִישִׁית, אֵין אוֹכְלִין בָּהּ חָמֵץ - גְּזֵרָה מִשּׁוּם יוֹם הַמְעֻנָּן, שֶׁמָּא יִטְעֶה בֵּין חֲמִישִׁית וְשִׁשִּׁית. וְאֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית. לְפִיכָךְ, תּוֹלִין בָּהּ תְּרוּמָה וְלֶחֶם תּוֹדָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מֵחָמֵץ שֶׁהוּא קֹדֶשׁ, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׂוֹרְפִין עַד שֶׁתַּגִּיעַ שָׁעָה שִׁשִּׁית, שׂוֹרְפִין הַכֹּל.

י. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁמַּתָּר לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר עַד סוֹף שָׁעָה רְבִיעִית; וְאֵין אוֹכְלִין בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית, אֶלָּא נֶהֱנִין בּוֹ; וְהָאוֹכֵל בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וְהָאוֹכֵל מִתְּחִלַּת שָׁעָה שְׁבִיעִית, לוֹקֶה.

יום שבת קודש י"ט ניסן ה'תשע"ג

פֶּרֶק ב

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה, לְהַשְׁבִּית הֶחָמֵץ קֹדֶם זְמַן אִסּוּר אֲכִילָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [שמסר משה רבנו] לָמְדוּ, שֶׁרִאשׁוֹן זֶה הוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר. וּרְאָיָה לְדָבָר זֶה, מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי", כְּלוֹמַר לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וְהֶחָמֵץ קַיָּם; וּשְׁחִיטַת הַפֶּסַח, הוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר אַחַר חֲצוֹת.

ב. וּמַה הִיא הַשְׁבָּתָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה? הִיא שְׁיִבַּטֵּל הֶחָמֵץ מִלִּבּוֹ וְיַחְשֹׁב אוֹתוֹ כְּעָפָר, וְיָשִׁים בְּלִבּוֹ שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ כְּלָל, וְשֶׁכָּל חָמֵץ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ, חֲרֵי הוּא כְּעָפָר וּכְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ צֹרֶךְ כְּלָל.

ג. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לְחַפֵּשׂ אַחַר הֶחָמֵץ בַּמַּחֲבוֹאוֹת וּבַחֹרִים, וְלִבְדֹּק וּלְהוֹצִיאוֹ מִכָּל גְּבוּלוֹ. וְכֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁבּוֹדְקִין וּמְשַׁכִּיתִין הֶחָמֵץ בַּלַּיְלָה מִתְּחִלַּת לֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר, לְאוֹר הַנֵּר, מִפְּנֵי שֶׁבַּלַּיְלָה כָּל הָעָם מְצוּיִין בְּבָתֵּיהֶם, וְאוֹר הַנֵּר יָפֶה לִבְדִיקָה; וְאֵין קוֹבְעִין מִדְרָשׁ [שיעור] בְּסוֹף יוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, וְכֵן הֶחָכָם לֹא יַתְחִיל לִקְרוֹת [ללמוד תורה] בְּעֵת זוֹ - שֶׁמָּא יִמְשֹׁךְ וְיָמַנַּע מִבְּדִיקָה, בְּתְחִלַּת זְמַנָּהּ.

ד. אֵין בּוֹדְקִין לֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה, וְלֹא לְאוֹר הַחַמָּה, וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוּקָה - אֶלָּא לְאוֹר הַנֵּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּחֹרִים וּבַמַּחֲבוֹאוֹת; אֲבָל אַכְסַדְרָה [מרפסת] שֶׁאוֹרָהּ רַב - אִם בְּדָקָהּ לְאוֹר הַחַמָּה, דַּיּוֹ. וְאֶמְצַע הֶחָצֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹפוֹת מְצוּיִים שָׁם, וְהֵן אוֹכְלִין כָּל חָמֵץ שֶׁיִּפֹּל שָׁם.

ה. חֹר שֶׁבְּאֶמְצַע הַבַּיִת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ - זֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְזֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְהַשְּׁאָר

מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ; וְכָל מָקוֹם שֶׁאֵין מַכְנִיסִין לוֹ חָמֵץ, אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה.

ו. חֲרֵי הַבַּיִת הַתַּחְתּוֹנִים וְהָעֶלְיוֹנִים, וְגַג הַיָּצִיעַ [חדרון שגגו משופע], וְרֶפֶת בָּקָר, וְלוּלִין, וּמַתְבֵּן [בית התבן], וְאוֹצָרוֹת [מחסני] יַיִן וְאוֹצָרוֹת שֶׁמֶן שֶׁאֵין מִסְתַּפֵּק מֵהֶן, וּבֵית דָּגִים גְּדוֹלִים - אֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה, אֶלָּא אִם כֵּן הִכְנִיס לָהֶן חָמֵץ. אֲבָל אוֹצָרוֹת שֵׂכָר וְאוֹצָרוֹת יַיִן שֶׁמִּסְתַּפֵּק מֵהֶן, וּבֵית הַמֶּלַח, וּבֵית הַשַּׁעֲוָה, וּבֵית דָּגִים קְטַנִּים, וּבֵית הָעֲצִים, וּבֵית הַמּוּרְיָס [שומן דג מלוח], וְחֲרֵי הַבַּיִת הָאֲמְצָעִיִּים, וְכֵיוֹצֵא בָּאֵלּוּ - צְרִיכִין בְּדִיקָה, שֶׁסְּתָמָן שֶׁמַּכְנִיסִין לָהֶן חָמֵץ; וְאִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הִכְנִיס שָׁם חָמֵץ, אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה. וּכְשֶׁבּוֹדֵק הַמַּרְתֵּף, בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת [של חביות] הַחִיצוֹנוֹת, שֶׁהֵן הָעֶלְיוֹנָה וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה.

ז. אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא גָּרְרָה חֻלְדָּה חָמֵץ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ; שֶׁאִם נָחוּשׁ מִבַּיִת לְבַיִת, נָחוּשׁ מֵעִיר לְעִיר, וְאֵין לַדָּבָר סוֹף. בָּדַק לֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר, וְהִנִּיחַ עֶשֶׂר חַלּוֹת וּמָצָא תֵּשַׁע - חֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ, וְצָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה; שֶׁחֲרֵי גָּרְרָה חֻלְדָּה אוֹ עַכְבָּר בְּוַדַּאי.

ח. וְכֵן אִם רָאָה עַכְבָּר שֶׁנִּכְנַס לַבַּיִת וְחָמֵץ בְּפִיו אַחַר בְּדִיקָה - צָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה. אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא פְּרוּרִין בְּאֶמְצַע הַבַּיִת, אֵין אוֹמְרִין: 'כְּבָר אָכַל אוֹתָהּ הַפַּת בְּמָקוֹם זֶה, וַחֲרֵי הַפְּרוּרִין', אֶלָּא חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הִנִּיחָהּ בְּחֹר אוֹ בְּחַלּוֹן, וְאֵלּוּ הַפְּרוּרִין שָׁם הָיוּ; וּלְפִיכָךְ חוֹזֵר וּבוֹדֵק. אִם לֹא מָצָא כְּלוּם, חֲרֵי זֶה בּוֹדֵק כָּל הַבַּיִת; וְאִם מָצָא אוֹתָהּ הַפַּת שְׁנִטְלָהּ הָעַכְבָּר וְנִכְנַס, אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה.

ט. רָאָה תִּינוֹק שֶׁנִּכְנַס לַבַּיִת בָּדוּק, וּבְיָדוֹ כְּבָר, וְנִכְנַס אַחֲרָיו, וּמָצָא פְּרוּרִין - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה; שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁאָכְלָהּ, וְאֵלּוּ הַפְּרוּרִין שֶׁנָּפְלוּ מִמֶּנּוּ בְּשָׁעַת אֲכִילָה - שֶׁדֶּרֶךְ הַתִּינוֹק לְפָרֵר בְּעֵת אֲכִילָתוֹ, וְאֵין דֶּרֶךְ עַכְבָּר לְפָרֵר. וְאִם לֹא מָצָא פְּרוּרִין כְּלָל, צָרִיךְ לִבְדֹּק.

י. הִנִּיחַ תִּשְׁעָה צִבּוּרִין שֶׁל מַצָּה וְאֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל, וְנִכְנַס לְבַיִת בָּדוּק - צָרִיךְ לִבְדֹּק; שֶׁכָּל [אי סור] הַקָּבוּעַ [ידוע מקומו], כְּמֻחֶצֶה עַל מֻחֶצֶה.

יא. שְׁנֵי צִבּוּרִין, אֶחָד חָמֵץ וְאֶחָד מַצָּה, וּשְׁנֵי בָתִּים, אֶחָד בָּדוּק וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק, וּבָאוּ שְׁנֵי עַכְבָּרִים, זֶה נָטַל חָמֵץ וְזֶה נָטַל מַצָּה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זֶה בַּיִת נִכְנַס זֶה שֶׁנָּטַל הֶחָמֵץ; וְכֵן שְׁנֵי בָתִּים בְּדוּקִין, וְצִבּוּר אֶחָד חָמֵץ, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זֶה בַּיִת נִכְנַס; אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁנִּכְנַס לְאֶחָד מֵהֶן, וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּבָדַק וְלֹא מָצָא כְּלוּם; אוֹ שֶׁבָּדַק, וּמָצָא כְּכָר - בְּכָל אֵלּוּ, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה; שֶׁאֵין כָּאן קִבּוּעַ.

יב. הִנִּיחַ הֶחָמֵץ בְּזָוִית זוֹ, וּמָצָאוֹ בְּזָוִית אַחֶרֶת; אוֹ שֶׁהִנִּיחַ {מַצָּה} תֵּשַׁע חַלּוֹת, וּמָצָא עֶשֶׂר; אוֹ שֶׁהָיוּ תִּשְׁעָה צִבּוּרִין {מַצָּה} (חמץ) וְאֶחָד {חָמֵץ} (מצה), וּפֵרֵשׁ כִּכָּר מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אִם חָמֵץ אוֹ מַצָּה, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל הַכִּכָּר שֶׁפֵּרֵשׁ, וְנִכְנַס לְבַיִת בָּדוּק; אוֹ שֶׁבָּא עַכְבָּר וְנָטַל חָמֵץ, וְסָפֵק נִכְנַס לְבַיִת זֶה אוֹ לֹא נִכְנַס - בְּכָל אֵלּוּ, צָרִיךְ לִבְדֹּק.

יג. נִכְנַס עַכְבָּר לַבַּיִת וְכִכָּר בְּפִיו, וְיָצָא עַכְבָּר מִשָּׁם וְכִכָּר בְּפִיו - אוֹמְרִין: 'הוּא הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס, הוּא הָאַחֲרוֹן שֶׁיָּצָא', וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק; הָיָה הָרִאשׁוֹן שָׁחֹר וְזֶה שֶׁיָּצָא לָבָן, צָרִיךְ לִבְדֹּק. נִכְנַס עַכְבָּר וְכִכָּר בְּפִיו, וְיָצָאת מִשָּׁם חֻלְדָּה וְכִכָּר בְּפִיהָ - צָרִיךְ לִבְדֹּק; יָצָאת וְעַכְבָּר וְכִכָּר בְּפִיהָ, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק - שֶׁזֶּה הַכִּכָּר, הוּא שֶׁהָיָה בְּפִי הָעַכְבָּר. נָחָשׁ שֶׁנִּכְנַס לְחֹר וּפַת בְּפִיו, אֵין חַיָּב לְהָבִיא חֻבָּר [צייד נחשים] לְהוֹצִיאוֹ.

יד. כְּזַיִת חָמֵץ בִּשְׁמֵי קוֹרָה, מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהָבִיא סֵלָם לְהוֹרִידוֹ; שֶׁפְּעָמִים יִפֹּל מִשְּׁמֵי קוֹרָה. הָיָה חָמֵץ בְּבוֹר, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ, אֶלָּא מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ, וְדַיּוֹ.

טו. כִּפַּת [חתיכת] שְׂאוֹר שֶׁיִּחֲדָהּ לִישִׁיבָה - אִם טָח פָּנֶיהָ בְּטִיט - חֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה, וּמֻתָּר לְקַיְּמָהּ. בָּצַק שֶׁבִּסְדְקֵי הָעֲרָבָה [קערה] - אִם יֵשׁ כְּזַיִת בְּמָקוֹם אֶחָד, חַיָּב לְבַעֵר. וְאִם לָאו - אִם הָיָה עָשׂוּי לְחַזֵּק בּוֹ שִׁבְרֵי הָעֲרָבָה, אוֹ לִסְתֹּם בּוֹ נֶקֶב - בָּטֵל בִּמְעוּטוֹ; וְאִם לָאו, חַיָּב לְבַעֵר. הָיוּ שְׁנֵי חֲצָיֵי זֵיתִים בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְחוּט שֶׁל בָּצַק בֵּינֵיהֶן - רוֹאִין: כֹּל שֶׁאִלּוּ יִנָּטֵל הַחוּט נִטָּלִין עִמּוֹ, חַיָּב לְבַעֵר; וְאִם לָאו, אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֵר.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲרָבָה; אֲבָל בְּבַיִת - אַף עַל פִּי שֶׁאִם יִנָּטֵל הַחוּט אֵין נִטָּלִין עִמּוֹ - חַיָּב לְבַעֵר, מִפְּנֵי שֶׁפְּעָמִים מְקַבֵּץ אוֹתָן. הָיָה חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בָּעֲלִיָּה, חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בָּאַכְסַדְרָה [מרפסת], חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בַּבַּיִת שֶׁלִּפְנִים מִמֶּנּוּ - הוֹאִיל וְאִלּוּ הַחֲצָיֵי זֵיתִים דְּבוּקִין כִּכְתָלִים, אוֹ בְּקוֹרוֹת, אוֹ בְּקַרְקָעוֹת - אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֵר, אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

יז. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת סְתָם בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר [- לא פירש אם בדקו] - חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת בָּדוּק, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁאֹל; וְאִם הֶחֱזִק זֶה הַמַּשְׁכִּיר שֶׁלֹּא בָדַק, וְאָמְרָה אִשָּׁה אוֹ קָטָן, 'אָנוּ בְּדַקְנוּהוּ' - חֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין; שֶׁהַכֹּל נֶאֱמָנִים עַל בִּעוּר חָמֵץ, וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִבְדִיקָה, וַאֲפִלּוּ נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים - וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִבְדֹּק.

יח. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ - אִם עַד שֶׁלֹּא מָסַר הַמַּפְתֵּחַ חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר, עַל הַמַּשְׁכִּיר לִבְדֹּק; וְאִם מִשֶּׁמָּסַר הַמַּפְתֵּחַ חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר, עַל הַשּׂוֹכֵר לִבְדֹּק. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא בָדוּק, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ בָדוּק - עַל הַשּׂוֹכֵר לִבְדֹּק; וְאֵינוֹ מִקַּח טָעוּת, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹדְקִין בְּשָׂכָר [בתשלום], שֶׁחֲרֵי מִצְוָה הוּא עוֹשֶׂה.

יט. הַמְפָרֵשׁ בַּיִם וְהִיוֹצֵא בִּשַּׁיָּרָה, תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - זָקוּק לִבְדֹּק. קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִם דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר קֹדֶם הַפֶּסַח, צָרִיךְ לִבְדֹּק וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא, שֶׁמָּא יַחֲזֹר עֶרֶב הַפֶּסַח בֵּין הַמְּשָׁמְּשׁוֹת, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנַאי לְבַעֵר; וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק. וְכֵן הָעוֹשֶׂה בֵּיתוֹ אוֹצָר [מחסן תבואה], תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - זָקוּק לִבְדֹּק, וְאַחַר כָּךְ כּוֹנֵס אוֹצָרוֹ לְתוֹכוֹ. קֹדֶם

שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִם דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח, צָרִיךְ לִבְדֹּק
וְאַחַר כָּךְ עוֹשֶׂהוּ אוֹצָר; וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח,
אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק.

פֶּרֶק ג

א. כְּשֶׁבּוֹדֵק אָדָם וּמְחַפֵּשׂ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר, מוֹצִיא אֶת
הֶחָמֵץ מִן הַחֹרִים וּמִן הַמַּחֲבוֹאוֹת וּמִן הַזָּוִיּוֹת, וּמְקַבֵּץ הַכֹּל,
וּמַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד. עַד תְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית בַּיּוֹם, מְבַעֲרוֹ;
וְאִם רָצָה לְבַעֲרוֹ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר, מְבַעֲרוֹ.

ב. הֶחָמֵץ שֶׁמִּנִּיחַ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ
לְמָחָר עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת - אֵינוֹ מַנִּיחוֹ מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בְּכָל
מָקוֹם, אֶלָּא מַצְנִיעוֹ בְּכְלִי אוֹ בְּזָוִית יְדוּעָה, וְנִזְהָר בּוֹ; שֶׁאִם
לֹא נִזְהַר בּוֹ וּמְצָאוֹ חָסֵר - צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו וְלִבְדֹּק פַּעַם
אַחֶרֶת, שֶׁמָּא גְּרָרוּהוּ הָעַכְבָּרִים.

ג. חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - בּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ
בְּלֵילֵי עֶרֶב שַׁבָּת [ליל שישי], שֶׁהוּא לֵיל שִׁלְשָׁה עָשָׂר;
וּמַנִּיחַ מִן הֶחָמֵץ כְּדֵי לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ, עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת, וּמַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם מֻצְנָע, וְהַשְׁאָר מְבַעֲרוֹ מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת.
וְאִם נִשְׁאַר מִן הֶחָמֵץ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אַחַר אַרְבַּע שָׁעוֹת,
מְבֻטָּלוֹ; וְכוֹפֶה עָלָיו כְּלִי עַד מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן,
וּמְבַעֲרוֹ.

ד. הָיוּ לוֹ כְּכָרוֹת רַבּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, וְצָרַךְ לְשָׂרְפָהּ עֶרֶב שַׁבָּת
- לֹא יִעֲרֹב הַטְּהוֹרָה עִם הַטְּמֵאָה, וְיִשְׂרֹף; אֶלָּא שׁוֹרֵף
טְהוֹרָה לְעַצְמָהּ, וּטְמֵאָה לְעַצְמָהּ, וּתְלוּיָה [ספק טמאה]
לְעַצְמָהּ. וּמַנִּיחַ מִן הַטְּהוֹרָה כְּדֵי לֶאֱכֹל, עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בִּלְבַד.

ה. מִי שֶׁשָּׁכַח אוֹ הֵזִיד וְלֹא בָּדַק בְּלֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר, בּוֹדֵק
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּשַׁחֲרִית; לֹא בָּדַק בְּשַׁחֲרִית, בּוֹדֵק בְּשָׁעַת
הַבְּעוּר [שעה שישית]; לֹא בָּדַק בְּשָׁעַת הַבְּעוּר, בּוֹדֵק בְּתוֹךְ
הֶחָג. עָבַר הָרֶגֶל וְלֹא בָּדַק - בּוֹדֵק אַחַר הָרֶגֶל, כְּדֵי שֶׁיְּבַעֵר
מַה שֶּׁיִּמְצָא מֵחָמֵץ שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר
בַּהֲנָיָה.

ו. כְּשֶׁבּוֹדֵק הֶחָמֵץ בְּלֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר, אוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה
עָשָׂר, אוֹ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל - מְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לְבִדֹּק: 'בָּרוּךְ
אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל בִּעוּר חָמֵץ'; וּבוֹדֵק וּמְחַפֵּשׂ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּכְנִיסִין
לָהֶם חָמֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם בָּדַק לְאַחַר הָרֶגֶל, אֵינוֹ מְבָרֵךְ.

ז. כְּשֶׁגּוֹמֵר לִבְדֹּק - אִם בָּדַק בְּלֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר, אוֹ בְּיוֹם
אַרְבָּעָה עָשָׂר קֹדֶם שֵׁשׁ שָׁעוֹת - צָרִיךְ לְבַטֵּל כָּל חָמֵץ
שֶׁנִּשְׁאַר בִּרְשׁוּתוֹ, וְאֵינוֹ רוֹאֵהוּ; וְיֹאמַר: 'כָּל חָמֵץ שֶׁיֵּשׁ
בִּרְשׁוּתִי שֶׁלֹּא רְאִיתִיו וְלֹא יְדַעְתִּיו, חֲרֵי הוּא בָּטֵל, וַחֲרֵי
הוּא כֶּעָפָר'. אֲבָל אִם בָּדַק מִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה,
אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַטֵּל - שֶׁחֲרֵי אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁכְּבָר נֶאֱסַר
בַּהֲנָיָה.

ח. לְפִיכָךְ, אִם לֹא בִּטֵּל קֹדֶם שֵׁשׁ, וּמֵשֵׁשׁ שָׁעוֹת וָמַעְלָה
(וּ)מָצָא חָמֵץ שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ עָלָיו [בעת הבדיקה] וְהָיָה בִּלְבּוֹ
[לבערו], וּשְׁכָחוֹ בְּשָׁעַת הַבְּעוּר וְלֹא בִּעֲרוֹ - חֲרֵי זֶה עָבַר עַל
״לֹא יֵרָאֶה״ וְ״לֹא יִמָּצֵא״, שֶׁחֲרֵי לֹא בִּעֵר וְלֹא בִּטֵּל; וְאֵין
הַבִּטּוּל עַתָּה מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְהַכָּתוּב
עָשָׂהוּ כְּאִלּוּ הוּא בִּרְשׁוּתוֹ, לְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם ״לֹא יֵרָאֶה״ וְ״לֹא
יִמָּצֵא״. וְחַיָּב לְבַעֲרוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּמְצָאֶנּוּ. וְאִם מְצָאוֹ בְּיוֹם
טוֹב - כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי עַד לָעֶרֶב, וּמְבַעֲרוֹ; וְאִם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ
הוּא - אֵינוֹ צָרִיךְ לְכִפּוֹת עָלָיו, שֶׁהַכֹּל פּוֹרְשִׁין [מובדלים]
מִמֶּנּוּ.

ט. מִי שֶׁיָּצָא מִבֵּיתוֹ קֹדֶם שְׁעַת הַבְּעוּר לַעֲשׂוֹת מְצָוָה, אוֹ
לֶאֱכֹל בִּסְעוּדָה שֶׁל מִצְוָה כְּגוֹן סְעוּדַת אֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין,
וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אִם יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְבַעֵר
וְלַחֲזוֹר לְמִצְוָתוֹ, יַחֲזוֹר; וְאִם לָאו, יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ. יָצָא לְהַצִּיל
מִיַּד הַגַּיִס [שודדים], מִן הַנָּהָר, מִן הַדְּלֵקָה, וּמִן הַמַּפֹּלֶת -
יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ, וְדַיּוֹ. יָצָא לְצָרְכּוֹ עַצְמוֹ, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ
בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - יַחֲזוֹר מִיָּד. וְעַד כַּמָּה הוּא חוֹזֵר? עַד כְּבִיצָה;
הָיָה פָּחוֹת מִכְּבִיצָה, מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

י. מִי שֶׁהִנִּיחַ עִסָּה מְגֻלְגֶּלֶת [שנילושה] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְיָצָא,
וְנִזְכַּר אַחַר שֶׁיָּצָא וְהוּא יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, וְהָיָה יָרֵא שֶׁמָּא
תַּחְמִיץ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא - חֲרֵי זֶה מְבַטְּלָהּ בְּלִבּוֹ קֹדֶם שֶׁתַּחְמִיץ;
אֲבָל אִם הֶחְמִיצָה, אֵין הַבִּטּוּל מוֹעִיל כְּלוּם, אֶלָּא כְּבָר עָבַר
עַל ״לֹא יֵרָאֶה״ וְ״לֹא יִמָּצֵא״, וְחַיָּב לְבַעֵר מִיָּד כְּשֶׁיַּחְזוֹר
לְבֵיתוֹ.

יא. כֵּיצַד בְּעוּר חָמֵץ? שׂוֹרְפוֹ, אוֹ פוֹרֵר וְזוֹרֶה לָרוּחַ, אוֹ
זוֹרְקוֹ לַיָּם; וְאִם הָיָה הֶחָמֵץ קָשֶׁה, וְאֵין הַיָּם מְחַתְּכוֹ בְּמְהֵרָה
- חֲרֵי זֶה מְפָרְרוֹ, וַאֲחַר כָּךְ זוֹרְקוֹ לַיָּם. וְחָמֵץ שֶׁנָּפְלָה עָלָיו
מַפֹּלֶת, וְנִמְצָא עָלָיו עָפָר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר - חֲרֵי הוּא
כְּמִבְעָר; וְצָרִיךְ לְבַטֵּל בְּלִבּוֹ, אִם עַדַיִן לֹא נִכְנְסָה שָׁעָה
שִׁשִּׁית.

יב. נִתְּנוּ לְנָכְרִי קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר. וְאִם
שָׂרְפוֹ קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית, חֲרֵי זֶה מֻתָּר לֵהָנוֹת בַּפֶּחָמִין שֶׁלּוֹ
בְּתוֹךְ הַפֶּסַח. אֲבָל אִם שָׂרְפוֹ מִשָּׁעָה שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה -
הוֹאִיל וְהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, חֲרֵי זֶה לֹא יַסִּיק בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם,
וְלֹא יֹאפֶה בּוֹ, וְלֹא יְבַשֵּׁל; וְאִם אָפָה אוֹ בִּשֵּׁל - אוֹתָהּ הַפַּת
וְאוֹתוֹ הַתַּבְשִׁיל אָסוּר בַּהֲנָיָה. וְכֵן הַפֶּחָמִין שֶׁלּוֹ אֲסוּרִין
בַּהֲנָיָה, הוֹאִיל וּשְׂרָפוֹ אַחַר שֶׁנֶּאֱסַר בַּהֲנָיָה.

פֶּרֶק ד

א. כָּתוּב בַּתּוֹרָה: ״לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ״. יָכוֹל אִם טָמַן אוֹתוֹ,
אוֹ הִפְקִיד אוֹתוֹ בְּיַד גּוֹיִם, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר:
״שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם״, אֲפִלּוּ הִפְקִידוֹ אוֹ הִטְמִינוֹ. יָכוֹל
לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הֶחָמֵץ בְּבֵיתוֹ, אֲבָל אִם הָיָה
רָחוֹק מִבֵּיתוֹ בַּשָּׂדֶה אוֹ בְּעִיר אַחֶרֶת, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר? תַּלְמוּד
לוֹמַר: ״בְּכָל גְּבֻלְךָ״, בְּכָל רְשׁוּתְךָ. יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב לְבַעֵר
מֵרְשׁוּתוֹ חָמֵץ שֶׁל גּוֹי, אוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לֹא
יֵרָאֶה לְךָ״, שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה; אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל
אֲחֵרִים, אוֹ שֶׁל גַּבַּהּ [הקדש].

ב. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁחָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - אִם הִנִּיחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,
אֲפִלּוּ טָמוּן, וַאֲפִלּוּ בְּעִיר אַחֶרֶת, וַאֲפִלּוּ מֻפְקָד בְּיַד גּוֹיִם -

חֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא יֵרָאֶה" וְ"לֹא יִמָּצֵא"; וְחָמֵץ שֶׁל גּוֹי שֶׁהָיָה אֶצֶל יִשְׂרָאֵל - אֲפִלּוּ הָיָה עִמּוֹ בַּבַּיִת - חֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל גֵּר תּוֹשָׁב [גוי שקיבל ז' מצוות] שֶׁיֵּד יִשְׂרָאֵל שׁוֹלֶטֶת עָלָיו, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הֶחָמֵץ מֵרְשׁוּתֵנוּ בַּפֶּסַח. אֲבָל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים בִּפְנֵי חֲמֵצוֹ שֶׁל גּוֹי, שֶׁמָּא יָבוֹא לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ; אֲבָל שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אֵינוֹ צָרִיךְ, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל פּוֹרְשִׁין [מובדלים] מִן הַהֶקְדֵּשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה.

ג. גּוֹי שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל - אִם קִבֵּל עָלָיו יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיוּת, שֶׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב יְשַׁלֵּם לוֹ דָּמָיו - חֲרֵי זֶה חַיָּב לְבַעֲרוֹ; הוֹאִיל וְקִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת, נַעֲשָׂה כְּשֶׁלּוֹ. וְאִם לֹא קִבֵּל אַחֲרָיוּת - מֻתָּר לְקַיְּמוֹ אֶצְלוֹ, וּמֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ אַחַר הַפֶּסַח, שֶׁבְּרְשׁוּת הַגּוֹי הוּא.

ד. גּוֹי אֵלֶם שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל - אִם יוֹדֵעַ הַיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב מְחַיְּבוֹ לְשַׁלְּמוֹ וְכוֹפֶהוּ וְאוֹנְסוֹ לְשַׁלֵּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל אַחֲרָיוּת - חֲרֵי זֶה חַיָּב לְבַעֲרוֹ; שֶׁחֲרֵי נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ הוּא שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַיְּבוֹ הָאַנָּס בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

ה. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִרְהִין [משכן] חֲמֵצוֹ אֶצֶל הַגּוֹי - אִם אָמַר לוֹ: 'אִם לֹא הֵבֵאתִי לְךָ מָעוֹת מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי, קְנֵה חָמֵץ זֶה מֵעָכְשָׁו' - חֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַגּוֹי, וְאוֹתוֹ הֶחָמֵץ מֻתָּר לְאַחַר הַפֶּסַח; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַזְּמַן שֶׁקָּבַע לוֹ [שיקנהו] קֹדֶם הַפֶּסַח. וְאִם לֹא אָמַר לוֹ 'קְנֵה מֵעָכְשָׁו' - נִמְצָא אוֹתוֹ הֶחָמֵץ כְּאִלּוּ הוּא פָּקָדוֹן אֶצֶל הַגּוֹי, וְאָסוּר בַּהֲנָיָה לְאַחַר הַפֶּסַח.

ו. יִשְׂרָאֵל וְגוֹי שֶׁהָיוּ בָּאִין בִּסְפִינָה, וְהָיָה הֶחָמֵץ בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וְהִגִּיעָה שָׁעָה חֲמִישִׁית - חֲרֵי זֶה מוֹכְרוֹ לַגּוֹי אוֹ נוֹתְנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה, וְחוֹזֵר וְלוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ אַחַר הַפֶּסַח; וּבִלְבַד שֶׁיִּתְּנוֹ לוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה.

ז. אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל לְגוֹי: 'עַד שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ [קונה חמץ] בְּמָנֶה, בּוֹא וְקַח בְּמָאתַיִם' [כמות יותר גדולה, ורומז לו שיקנה ממנו בחזרה את החמץ], 'עַד שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִגּוֹי, בּוֹא וְקַח מִיִּשְׂרָאֵל - שֶׁמָּא אֶצְטָרֵךְ וְאֶקַּח מִמְּךָ אַחַר הַפֶּסַח'. אֲבָל לֹא יִמְכֹּר לוֹ וְלֹא יִתֵּן לוֹ עַל תְּנַאי; וְאִם עָשָׂה כֵּן, חֲרֵי זֶה עוֹבֵר עַל "בַּל יֵרָאֶה" וְ"בַל יִמָּצֵא".

ח. תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ, עוֹבְרִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם "בַּל יֵרָאֶה" וּ"בַל יִמָּצֵא" - כְּגוֹן הַמּוּרְיָס [שומן דג מלוח עם קמח] וְכַתָּח הַבַּבְלִי [טיבול עשוי מחלב חמוץ ולחם] וְשֵׁכָר הַמָּדִי, שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ מִן הַקֶּמַח, וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים; אֲבָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ, וְאֵינוֹ רָאוּי לֵאָכְלָה - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ בַּפֶּסַח.

ט. כֵּיצַד? עֲרֵבַת [קערת] הָעַבְדָנִין [מעבדי עורות] שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ קֶמַח וְעוֹרוֹת, אֲפִלּוּ נָתְנוּ שָׁעָה אַחַת קֹדֶם שְׁעַת הַבְּעוּר - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ. וְאִם לֹא נָתַן הָעוֹרוֹת, וְנָתַן הַקֶּמַח קֹדֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים לִשְׁעַת הַבְּעוּר - מֻתָּר, שֶׁחֲרֵי נִפְסָד וְהֶבְאֵישׁ; תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, חַיָּב לְבַעֵר.

י. וְכֵן הַקִּילּוּר [משחה לעין] וְהָרְטִיָּה וְהָאִסְפְּלוֹנִית וְהַתְּרָיָאק [- מיני תחבושות] שֶׁנָּתַן לְתוֹכָן חָמֵץ - מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּפֶּסַח, שֶׁחֲרֵי נִפְסָדָה צוּרַת הֶחָמֵץ.

יא. הַפַּת עַצְמָהּ שֶׁעִפְּשָׁה [התעפשה] וְנִפְסְלָה מִלֶּאֱכֹל הַכֶּלֶב, וּמְלֻגְמָה [מין תחבושת מעורבת קמח] שֶׁנִּסְרְחָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר. בְּגָדִים שֶׁכִּבְּסוֹ אוֹתָן בְּחֶלֶב חִטָּה, וְכֵן נֵרוֹת שֶׁדִּבְּקוּ אוֹתָן בְּחָמֵץ, וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּפֶּסַח, וְאֵין בָּהֶן מִשּׁוּם "לֹא יֵרָאֶה" וְ"לֹא יִמָּצֵא"; שֶׁאֵין צוּרַת הֶחָמֵץ עוֹמֶדֶת.

יב. דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ חָמֵץ וְאֵינוֹ מַאֲכַל אָדָם כְּלָל, אוֹ שֶׁאֵינוֹ מַאֲכַל כָּל אָדָם, כְּגוֹן הַתְּרָיָאק וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְקַיְּמוֹ, אָסוּר לֶאֱכֹלוֹ עַד אַחַר הַפֶּסַח; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ מִן הֶחָמֵץ אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא, חֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹלוֹ.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ג־י"ט ניסן ה'תשע"ג

יום ראשון י"ג ניסן ה'תשע"ג

הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת

פֶּרֶק יב

א. אָסוּר לְטַמֵּא אֶת הַתְּרוּמָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּשְׁאָר הַקָּדָשִׁים; וְלֹא יָבִיא אוֹתָהּ לִידֵי טֻמְאָה, וְלֹא יַפְסִיד אוֹתָהּ, אֶלָּא אוֹכֵל הַטְּהוֹרָה, וּמַדְלִיק הַטְּמֵאָה. וּמֻתָּר לְטַמֵּא תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ בְּטֻמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ טְמֵאָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם - מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר חִיּוּבָהּ מִדִּבְרֵיהֶם; לְפִיכָךְ, נִדָּה קוֹצָה [מפרישה] לָהּ חַלָּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ - שֶׁאֵינָהּ מְזֻהֶרֶת אֶלָּא לֶאֱכְלָהּ, לֹא לִגַּע בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

ב. תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת בְּסָפֵק - לֹא אוֹכְלִין, וְלֹא שׂוֹרְפִין; אֶלָּא תִּהְיֶה מֻנַּחַת עַד שֶׁתִּטְמֵא טֻמְאָה וַדַּאִית, וְתִשָּׂרֵף. וְיֵשׁ שָׁם סְפֵקוֹת שֶׁשּׂוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיָן טֻמְאָה וְטָהֳרָה.

ג. חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנּוֹלַד לָהּ סְפֵק טֻמְאָה - חֲרֵי זֶה לֹא יִחַדֵּשׁ בָּהּ דָּבָר, לֹא יְזִיזֶנָּה מִמְּקוֹמָהּ, וְלֹא יְגַלֶּנָּה; אֶלָּא יַנִּיחֶנָּה עַד שֶׁתִּטְמֵא וַדַּאי, וְתִשָּׂרֵף. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תֵּאָכֵל.

ד. חָבִית שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּגַּת הָעֶלְיוֹנָה, וְהַתַּחְתּוֹנָה טְמֵאָה [ויש

חשש שיתערבו וידמע את החולין, שאסור אף לכהן] - אִם יָכוֹל לְהַצִּיל מִמֶּנָּה רְבִיעִית בְּטָהֳרָה, יַצִּיל [למרות ההפסד של החולין]; וְאִם לָאו, יַצִּיל בְּיָדָיו בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְטַמְּאָהּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן טָהֳרוֹת.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחָבִית שֶׁל יַיִן, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּגַּת הַתַּחְתּוֹנָה פְּחוֹת מִמְּאָה; שֶׁהֲרֵי יָדְמַע הַכֹּל וְיִפָּסֵד. אֲבָל אִם הָיָה בַּתַּחְתּוֹנָה מֵאָה בְּזוֹ הֶחָבִית, שֶׁהֲרֵי הִיא עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה חָבִית שֶׁל שֶׁמֶן - תֵּרֵד וְתִטָּמֵא, וְאַל יִטַּמְּאֶנָּה בְּיָדָיו; שֶׁהֲרֵי הַכֹּל רָאוּי לְהַדְלָקָה, וְאֵין שָׁם הֶפְסֵד מְרֻבֶּה. וְכֵן חָבִית שֶׁמֶן שֶׁנִּשְׁפְּכָה - אִם יָכוֹל לְהַצִּיל רְבִיעִית בְּטָהֳרָה, יַצִּיל. וְאִם לָאו, יַצִּיל בְּטָמְאָה; שֶׁכֵּינָן שֶׁנִּשְׁבְּרָה הֶחָבִית - אֵינוֹ מֵזֶהּ שֶׁלֹּא לְהַצִּיל בְּטָמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהוּל.

ו. הָיָה עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְכָפָרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה בְּיָדוֹ, אָמַר לוֹ הַנָּכְרִי: ׳תֵּן לִי אַחַת מֵהֶן, וְאִם לָאו - הֲרֵינִי נוֹגֵעַ בְּכֻלָּן וּמְטַמְּאָן׳ - יִנִּיחַ לָפָנָיו אַחַת עַל הַסֶּלַע, וְאַל יִתֵּנֶנָּה לְתוֹךְ יָדוֹ; כְּדֵי שֶׁלֹּא יְטַמֵּא הַתְּרוּמָה בַּיָּדַיִם.

ז. הַתִּלְתָּן וְהַכַּרְשִׁינִין שֶׁל תְּרוּמָה - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מַאֲכַל אָדָם, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לַעֲשׂוֹת כָּל מַעֲשֵׂיהֶן בְּטֻמְאָה. וְאֵינוֹ נִזְהָר, אֶלָּא בְּעֵת שֶׁרִיָּתָן בְּמַיִם - שֶׁאִם שָׂרָה אוֹתָהּ בְּטֻמְאָה, הֲרֵי טִמֵּא אוֹתָהּ בַּיָּדַיִם [ובאופן גלוי]; אֲבָל אַחַר הַשְׁרִיָּה - אֵין נִזְהָר, לֹא בְּעֵת שֶׁשָּׁף הַכַּרְשִׁינִין, וְלֹא בְּעֵת שֶׁמַּאֲכִילָן לִבְהֵמָה. לְפִיכָךְ, נוֹתְנִין תְּרוּמַת תִּלְתָּן וְכַרְשִׁינִין לְכֹהֵן עִם הָאָרֶץ.

ח. אֵין מַפְקִידִין תְּרוּמָה אֵצֶל כֹּהֵן עִם הָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ גַּס בָּהּ. אֲבָל מַפְקִידִין אוֹתָהּ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל עִם הָאָרֶץ, בִּכְלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל; וּבִלְבַד, שֶׁלֹּא יִהְיוּ פֵּרוֹת מֻכְשָׁרִין - גְּזֵרָה, שֶׁלֹּא תְּסִיטֵם אִשְׁתּוֹ נִדָּה.

ט. אֵין עוֹשִׂין לְעַם הָאָרֶץ תְּרוּמַת זֵיתָיו בְּטָהֳרָה; אֲבָל עוֹשִׂין לוֹ זֵיתֵי חֻלִּין בְּטָהֳרָה, מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו שֶׁל בַּדָּד. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? נוֹטֵל כַּדֵּי הַתְּרוּמָה, וּמַנִּיחָהּ בִּכְלֵי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלֵי אֲבָנִים; וּכְשֶׁיָּבוֹא עַם הָאָרֶץ לִטֹּל הַחֻלִּין וְהַתְּרוּמָה, אוֹמְרִין לוֹ: ׳הַזְהֵר שֶׁמָּא תִּגַּע בַּתְּרוּמָה, שֶׁלֹּא תַּחְזֹר לִטְבָלָהּ׳.

י. יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹתָיו בְּטֻמְאָה, אֵין בּוֹצְרִין עִמּוֹ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין דּוֹרְכִין עִמּוֹ, מִפְּנֵי הַתְּרוּמָה שֶׁתֵּעָשֶׂה בְּטֻמְאָה. אֲבָל מוֹלִיכִין עִמּוֹ חָבִיּוֹת לַגַּת, וּמְבִיאִין מִן הַגַּת.

יא. זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁנִּטְמְאוּ, סוֹחֲטָן וְעוֹשֶׂה אוֹתָן תְּרוּמָה. וְאִם נִטְמְאוּ אַחַר שֶׁנַּעֲשׂוּ תְּרוּמָה [ובתרומה שני עושה שלישי], וּסְחָטָן פָּחוֹת פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מֵהֶן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה לַכֹּהֲנִים; וַאֲפִלּוּ לִנְסָכִים הוּא רָאוּי - שֶׁהַמַּשְׁקֶה כְּאִלּוּ הוּא מֻפְקָד בְּתוֹךְ הָאֹכֶל. וְלֹא אָמְרוּ ׳פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה׳, אֶלָּא גְּזֵרָה - שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה יוֹתֵר מִכַּבֵּיצָה, וְנִמְצָא הַמַּשְׁקֶה מִטַּמֵּא בְּכַבֵּיצָה. וְאִם הָיוּ פֵּרוֹת אֵלּוּ שְׁלִישֵׁי לְטָמְאָה - דּוֹרְכָן בַּגַּת וּבְבֵית הַבַּד, וְהַמַּשְׁקֶה תְּרוּמָה טְהוֹרָה; שֶׁאֵין שְׁלִישֵׁי עוֹשֶׂה רְבִיעִי בִּתְרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן טָהֳרוֹת.

יב. פַּת תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת, מַשְׁלִיכָהּ לִבֵּין הָעֵצִים עַד שֶׁיִּשְׂרְפוּם; וְכֵן שֶׁמֶן שֶׁנִּטְמָא, נוֹתְנוֹ בִּכְלֵי מָאוֹס עַד שֶׁיַּדְלִיקֶנּוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּקָּלָה לַאֲחֵרִים, וְיֹאכְלוּהוּ. וְחִטִּים שֶׁנִּטְמְאוּ - שׁוֹלְקָן וּמַנִּיחָן בִּכְלֵי מָאוֹס, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה; וְאַחַר כָּךְ יַסִּיק בָּהֶן תַּנּוּר וְכִירַיִם. וּמַשְׁקִין שֶׁאֵין רְאוּיִין לְהַדְלָקָה שֶׁנִּטְמָא, כְּגוֹן הַיַּיִן - קוֹבְרִין אוֹתוֹ.

יג. יֵין תְּרוּמָה שֶׁנִּתְגַּלָּה - הוֹאִיל וְאָסוּר בִּשְׁתִיָּה, יִשָּׁפֵךְ. וְכֵן תְּאֵנִים וַעֲנָבִים וְקִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין וַאֲבַטִּיחִים וּמְלָפְפוֹנוֹת שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּמְצְאוּ מְנֻקָּרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ אָסוּרִין בַּאֲכִילָה, מִפְּנֵי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת; מַה יַּעֲשֶׂה בָּהֶן? יַשְׁלִיךְ לַיָּם, אוֹ יִקְבְּרוּ.

יד. עִסָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמַיִם מְגֻלְּיִן - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא תְּרוּמָה, הֲרֵי זוֹ תִּשָּׂרֵף.

טו. אָסוּר לְכֹהֵן לִטֹּל תְּרוּמָה, אוֹ שְׂאָר מַתָּנוֹת שֶׁלּוֹ - עַד שֶׁיַּפְרִישׁוּ אוֹתָן הַבְּעָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה׳, לְךָ נְתַתִּים", וְנֶאֱמַר: "אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַה׳, נָתַתִּי לְךָ" - עַד שֶׁיָּרִימוּ הֵם, וְאַחַר כָּךְ יִזְכֶּה בָּהֶן. וְלֹא יִטֹּל אוֹתָן אַחַר שֶׁהוּרְמוּ, אֶלָּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים - שֶׁהֲרֵי הֵן שֶׁל בְּעָלִים לִתְּנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו, לוֹ יִהְיוּ". וְאִם לְקָחָן שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים - זָכָה בָּהֶן; שֶׁאֵין לַבְּעָלִים בָּהֶן אֶלָּא טוֹבַת הֲנָיָה [נהנה מכך שהיסב טובה לכהן], וְטוֹבַת הֲנָיָה אֵינָהּ מָמוֹן.

טז. כֹּהֵן שֶׁנָּתְנוּ לוֹ תְּרוּמָה, וּמָצָא בָּהּ דְּבָרִים אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל, שֶׁמָּא אֲחֵרִים הִנִּיחוּם שָׁם עַד שֶׁיִּטְּלוּם.

יז. אֵין יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין לְהַטְפִּל בַּתְּרוּמָה, וּלְהָבִיא אוֹתָהּ מִן הַגֹּרֶן לָעִיר, וּמִן הַמִּדְבָּר לַיִּשּׁוּב - אֶלָּא כֹּהֲנִים יוֹצְאִין לַגְּרָנוֹת, וְיִשְׂרָאֵל נוֹתְנִים לָהֶם חֶלְקָם שָׁם; וְאִם לֹא יָצְאוּ, הֲרֵי זֶה מַפְרִישָׁהּ וּמַנִּיחָהּ בַּגֹּרֶן. וְאִם הָיְתָה חַיָּה וּבְהֵמָה אוֹכֶלֶתְהּ שָׁם, וְאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת שָׁם מֵהֶן - הִתְקִינוּ חֲכָמִים שֶׁיְּשַׁתֵּף בָּהּ, וִיבִיאֶנָּהּ לָעִיר, וְיִטֹּל שְׂכַר הֲבָאָתָהּ מִכֹּהֵן; שֶׁאִם הִפְרִישָׁהּ וְהִנִּיחָהּ לַבְּהֵמָה וְלַחַיָּה, הֲרֵי זֶה חִלּוּל הַשֵּׁם.

יח. אָסוּר לְכֹהֲנִים וְלִלְוִיִּם לְסַיֵּעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת, כְּדֵי לִטֹּל מַתְּנוֹתֵיהֶן. וְכָל הַמְסַיֵּעַ - חִלֵּל קֹדֶשׁ הַשֵּׁם, וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: "שִׂחַתָּם בְּרִית הַלֵּוִי". וְאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַנִּיחַ שֶׁיְּסַיְּעוּ, אֶלָּא נוֹתֵן לָהֶם חֶלְקָם בְּכָבוֹד.

יט. נָתַן תְּרוּמָה לְכֹהֵן עַל מְנָת לְהַחֲזִירָהּ, יָצָא יְדֵי נְתִינָה; וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְצָא כְּמְסַיֵּעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת. וְכֵן אָסוּר לָהֶן שֶׁיַּחְטְפוּ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, וַאֲפִלּוּ לִשְׁאֹל חֶלְקָם בְּפִיהֶם אָסוּר, אֶלָּא נוֹטְלִין בְּכָבוֹד; שֶׁעַל שֻׁלְחַן הַמָּקוֹם הֵן אוֹכְלִין, וְעַל שֻׁלְחָנוֹ הֵן שׁוֹתִין; וּמַתָּנוֹת אֵלּוּ לַה׳ הֵן, וְהוּא בָּרוּךְ הוּא זְכָה לָהֶם - שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי".

כ. לֹא יִתֵּן אָדָם תְּרוּמָה לְשׁוֹמֵר גִּתּוֹ, וְלֹא בְּכוֹר לְשׁוֹמֵר עֶדְרוֹ, וְלֹא מַתָּנוֹת [-הבשר] לְרוֹעֶה בְּהֶמְתּוֹ; וְאִם נָתַן - חִלֵּל, אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לָהֶם שְׂכַר שְׁמִירָתָם תְּחִלָּה. וְרַשַּׁאי יִשְׂרָאֵל לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר: ׳הֵא לְךָ סֶלַע זוֹ, וְתֵן תְּרוּמָה אוֹ בְּכוֹר אוֹ שְׂאָר מַתָּנוֹת לְפְלוֹנִי הַכֹּהֵן בֶּן בִּתִּי׳, אוֹ ׳בֶּן אֲחוֹתִי׳, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים רוֹצִים לִתֵּן אוֹתָם לְאֶחָד מִשְּׁנֵי כֹּהֲנִים אֵלּוּ, אוֹ מִשְּׁנֵי לְוִיִּים אֵלּוּ בְּחִנָּם, וְאָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: ׳הֵא לְךָ, וְתֵן לָזֶה׳; אֲבָל בְּעָלִים שֶׁאָמְרוּ לְכֹהֵן אוֹ לְלֵוִי: ׳הֵא לְךָ חֵלֶק זֶה בְּטוֹבַת הֲנָיָה׳ - חֲבֵרוֹ זֶה אָסוּר. וְכֵן אָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בִּתְרוּמוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לוֹקֵחַ מִכֹּהֵן וּמוֹכֵר לְכֹהֵן.

כב. עֲשָׂרָה - אֵין חוֹלְקִין לָהֶן תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין אוֹתָהּ אוֹ מַאֲכִילִין אוֹתָהּ; וְאֵלּוּ הֵן: הַחֵרֵשׁ, וְהַשּׁוֹטֶה, וְהַקָּטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִפְרֹשׁ חִיקוֹ [לפרוס בגדו לקבלת תרומה] - מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּאֵלּוּ דַּעַת; וְהַטֻּמְטוּם, וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס - מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְיָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ; וְהָעֻבָּד - שֶׁמָּא יִרְאוּ אוֹתוֹ הָעוֹבְרִים בַּשָּׁדֶה, וְיָעִידוּ עָלָיו שֶׁהוּא כֹּהֵן; וְהָעֶרֶל, וְהַטָּמֵא - מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְאוּסִין; וְהָאִשָּׁה - שֶׁמָּא תִּתְגָּרֵשׁ, וּמִפְּנֵי הַיִּחוּד; וְהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ [פסולה לכהונה] - קָנְסוּ אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יַחְלֹק בְּבֵית הַגְּרָנוֹת, עַד שֶׁיְּגָרְשֶׁנָּה. וְכֻלָּן - מְשַׁלְּחִין לָהֶן לְבָתֵּיהֶן, וְחוֹלְקִין לָהֶן בְּשָׁאָר קָדְשֵׁי הַגִּבּוּל וּמְשַׁלְּחִין לָהֶן לְבָתֵּיהֶן; חוּץ מִן הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת, וְהָעֶרֶל - שֶׁאֵין מְשַׁלְּחִין לָהֶן כְּלָל.

יום שני י"ד ניסן ה'תשע"ג

פֶּרֶק יג

א. הַתְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה. כֵּיצַד? סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְּלָה לְמֵאָה סְאָה שֶׁל חֻלִּין, וְנִתְעָרֵב הַכֹּל - מַפְרִישׁ מִן הַכֹּל סְאָה אַחַת, וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן; וְהַשְּׁאָר מֻתָּר לְזָרִים. וְכָל תְּרוּמָה שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים מַקְפִּידִין עָלֶיהָ, כְּגוֹן תְּרוּמַת הַלִּכְלִיסִין וְהַחֲרוּבִין וּשְׁעוֹרִים שֶׁל אֲדוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ; הוֹאִיל וְנִפְּלָה לְמֵאָה - בָּטְלָה בְּמִעוּטָהּ, וְהַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים.

ב. נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע, וְיִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְּרוּמָה, חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ סְאָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּתְעָרֵב מִין בְּמִינוֹ. אֲבָל נִתְעָרֵב מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, בְּנוֹתֵן טַעַם: אִם יֵשׁ בַּכֹּל טַעַם תְּרוּמָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע, וְיִמָּכֵר לַכֹּהֲנִים, חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה שֶׁבּוֹ; וְאִם טַעַם הַכֹּל טַעַם חֻלִּין - הַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים.

ג. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְּלָה לְמֵאָה, וְהִגְבִּיהַּ סְאָה מִן הַכֹּל, וְנָפְלָה הַסְּאָה שֶׁהִגְבִּיהַּ לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ מְדַמַּעַת אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן; וְכֵן סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְּלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה, וְנַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע, וְנָפַל מִן הַמְדֻמָּע לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ מְדַמֵּעַ אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן. כֵּיצַד? חֲבֵרַי שֶׁנָּפַל עֶשֶׂר סְאִין שֶׁל תְּרוּמָה לְתִשְׁעִים סְאָה חֻלִּין, וְנִדְמַע הַכֹּל - אִם נָפַל מִמְּדֻמָּע זֶה עֶשֶׂר סְאִין לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין, נַדְּמְעוּ; שֶׁחֲבֵרַי יֵשׁ בְּעֶשֶׂר שֶׁל מְדֻמָּע סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה. נָפַל לְתוֹכָן פָּחוֹת מֵעֶשֶׂר סְאִין, אֵינָן מְדַמְּעוֹת.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִבָּלֵל, כְּגוֹן חִטִּים לְחִטִּים אוֹ קֶמַח לְקֶמַח. אֲבָל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִבָּלֵל, כְּגוֹן שֻׁמָּן תְּרוּמָה לְשֻׁמָּן חֻלִּין, אוֹ יַיִן תְּרוּמָה לְיַיִן חֻלִּין - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב: אִם רֹב תְּרוּמָה, חֲבֵרַי זֶה מְדַמֵּעַ כְּתִרוּמָתָהּ; וְאִם רֹב מִן הַחֻלִּין - חֲבֵרַי הוּא כְּחֻלִּין וְאֵינוֹ מְדַמֵּעַ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל אֲסוּרִים לְזָרִים.

ה. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְּלָה לְמֵאָה, הִגְבִּיהָהּ, וְנָפְלָה סְאָה אַחֶרֶת, הִגְבִּיהָהּ, וְנָפְלָה אַחֶרֶת - חֲבֵרַי הַחֻלִּין מֻתָּרִין; עַד שֶׁתִּתְרַבֶּה תְּרוּמָה עַל הַחֻלִּין - שֶׁאִם נָפְלוּ לְתוֹךְ הַמֵּאָה חֻלִּין מֵאָה סְאָה וְעוֹד שֶׁל תְּרוּמָה סְאָה אַחַר סְאָה, נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע.

ו. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְּלָה לְמֵאָה, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַגְבִּיהָהּ עַד שֶׁנִּפְּלָה סְאָה אַחֶרֶת - אִם יָדַע בָּרִאשׁוֹנָה קֹדֶם שֶׁתִּפֹּל הַשֵּׁנִיָּה, לֹא נִדְמְעוּ; אֶלָּא מַפְרִישׁ סָאתַיִם, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר - הוֹאִיל וְהָיָה לָהּ לַעֲלוֹת, חֲבֵרַי הִיא כְּאִלּוּ עָלְתָה. וְאִם לֹא יָדַע בְּסְאָה רִאשׁוֹנָה אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּפְּלָה הַשֵּׁנִיָּה - חֲבֵרַי זֶה מְדַמֵּעַ, וּכְאִלּוּ נָפְלוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת.

ז. אֵין פְּסֹלֶת שֶׁל תְּרוּמָה מִצְטָרֶפֶת עִם הַתְּרוּמָה לְאִסּוּר הַחֻלִּין, אֲבָל פְּסֹלֶת שֶׁל חֻלִּין מִצְטָרֶפֶת עִם הַחֻלִּין לְהַעֲלוֹת הַתְּרוּמָה. כֵּיצַד? חִטִּים יָפוֹת שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּפְּלָה לְמֵאָה סְאָה חִטִּים רָעוֹת שֶׁל חֻלִּין, וְטָחַן הַכֹּל - אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּרָן שֶׁל חֻלִּין מְרֻבֶּה וְשֶׁל תְּרוּמָה מוּעָט, וַחֲבֵרַי הַקֶּמַח שֶׁל תְּרוּמָה בְּפָחוֹת מִמֵּאָה מִקֶּמַח הַחֻלִּין - חֲבֵרַי זֶה עוֹלֶה, וּמְשַׁעֲרִין בַּקֶּמַח עִם הַמָּרָן שֶׁהוּא מֵאָה וְאֶחָד. אֲבָל אִם נָפְלָה סְאָה שֶׁל חִטִּים רָעוֹת שֶׁל תְּרוּמָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה סְאָה שֶׁל חִטִּים יָפוֹת שֶׁל חֻלִּין, וְטָחַן הַכֹּל, וַחֲבֵרַי הַקֶּמַח שֶׁל תְּרוּמָה אֶחָד מִמֵּאָה מִקֶּמַח הַחֻלִּין - חֲבֵרַי זֶה עוֹלֶה בְּמֵאָה וְאַחַת, שֶׁחֲבֵרַי הוֹתִירוּ הַחֻלִּין וּפָחֲתָה הַתְּרוּמָה.

ח. לֹג יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה צָלוּל שֶׁנָּפַל לְמֵאָה לֹגִּין עֲכוּרִין - אֵין מוֹצִיאִין שְׁמָרִים שֶׁבָּהֶן, אֶלָּא מַעֲלִין אֶת הַלֹּג; וְכֵן אִם נָפַל לֹג עָכוּר לְמֵאָה לֹגִּין צְלוּלִין, אֵין מוֹצִיאִין שְׁמָרִים שֶׁבּוֹ.

ט. לֹג מַיִם שֶׁנָּפַל לְתִשְׁעָה וְתִשְׁעִים לֹגִּין יַיִן, וַאֲחַר כָּךְ נָפַל לְתוֹךְ הַכֹּל לֹג יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה - נִדְמַע הַכֹּל; שֶׁאֵין הַמַּיִם מַעֲלִים אֶת הַיַּיִן.

י. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְּלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין, וְנָפְלוּ חֻלִּין אֲחֵרִים עַד שֶׁהוֹתִירוּ עַל מֵאָה - אִם בְּשׁוֹגֵג, חֲבֵרַי זֶה עוֹלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה. וְאִם בְּמֵזִיד, חֲבֵרַי הַכֹּל מְדֻמָּע - שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אִסּוּרֵי תוֹרָה לְכַתְּחִלָּה.

יא. תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ - מֻתָּר לְבַטֵּל אוֹתָהּ בְּרֹב, וְאוֹכֵל אוֹתָהּ בִּימֵי טֻמְאָתוֹ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִם הָיָה לוֹ יַיִן שֶׁל תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ - נוֹטֵל מִמֶּנּוּ לֹג אֶחָד, וְנוֹתֵן עָלָיו שְׁנֵי לֹגִּין חֻלִּין, וְנִמְצָא הַכֹּל שְׁלֹשָׁה; וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל מִיַּיִן שֶׁל תְּרוּמָה לֹג וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַשְּׁלֹשָׁה, וּמַגְבִּיהַּ מֵאַרְבָּעְתָּן לֹג וְשׁוֹתֶה; וְחוֹזֵר וּמַשְׁלִיךְ לְתוֹכָן לֹג אַחֵר, וְחוֹזֵר וְנוֹטֵל לֹג וְשׁוֹתֶה; וְכֵן נוֹתֵן לֹג תְּרוּמָה וְנוֹטֵל לֹג מִן הַתַּעֲרֹבֶת, עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַיַּיִן שֶׁל תְּרוּמָה; וְנִמְצָא שֶׁבִּטֵּל כַּמָּה לֹגִּין, בִּשְׁנֵי לֹגִּין שֶׁל חֻלִּין.

יב. הַזּוֹרֵעַ תְּרוּמָה בְּצַד הַחֻלִּין, וְלֹא נוֹדַע אֵיזֶה הוּא זֶרַע הַתְּרוּמָה - אֲפִלּוּ הָיָה מֵאָה לְגִנָּה [ערוגה] שֶׁל תְּרוּמָה וְלִגְנָה אַחַת שֶׁל חֻלִּין, כֻּלָּן מֻתָּרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר

שֶׁזָּרְעוּ כָּלֶה בַּקַּרְקַע, כְּגוֹן הַחִטִּים וְהַשְּׂעוֹרִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ נִפְסָד בָּאָרֶץ, כְּגוֹן הַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים - אֲפִלּוּ מֵאָה לִגְנָה שֶׁל חֶלִּין וְלִגְנָה אַחַת מְעֹרֶבֶת בֵּינֵיהֶן, הַכֹּל מְדֻמָּע. וְאִם נִתְלַשׁ הַכֹּל, תַּעֲלֶה הַתְּרוּמָה בְּאַחַת וּמֵאָה; וְלֹא יִתְלֹשׁ לְכַתְּחִלָּה.

יג. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא, אוֹ שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ לְהֵיכָן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ נָפְלָה אַחַת מִשְּׁתֵּי הַקֻּפּוֹת לְתוֹךְ הַחֻלִּין - אֵינָהּ מְדַמַּעְתָּן; וְכֵן אִם זָרַע אַחַת מֵהֶן, הַגִּדּוּלִין חֻלִּין לְכָל דָּבָר. וְהַשֵּׁנִיָּה נוֹהֶגֶת בָּהּ כִּתְרוּמָה. נָפְלָה הַקֻּפָּה הַשֵּׁנִיָּה לְמָקוֹם אַחֵר, אֵינָהּ מְדַמַּעַת; וְכֵן אִם זָרַע אַחֵר אֶת הַשֵּׁנִיָּה, הַגִּדּוּלִין חֻלִּין. נָפְלוּ שְׁתֵּיהֶן לְמָקוֹם אֶחָד, מְדַמְּעוֹת כַּקִּטָּנָה שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן. זָרַע אֶחָד אֶת שְׁתֵּיהֶן - בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוּ כָּלֶה, הַגִּדּוּלִין חֻלִּין; וּבְדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה, הַגִּדּוּלִין מְדֻמָּע. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזוֹרֵעַ אֶת הַשֵּׁנִיָּה עַד שֶׁלֹּא קָצַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה. אֲבָל קָצַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה, וְאַחַר כָּךְ זָרַע אֶת הַשֵּׁנִיָּה - אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין; שֶׁאֵין תָּלוּשׁ וּמְחֻבָּר נַעֲשִׂין הוֹכַח זֶה לָזֶה.

יד. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל חֻלִּין וְאַחַת שֶׁל תְּרוּמָה, וְלִפְנֵיהֶן שְׁתֵּי סְאִין, אַחַת שֶׁל חֻלִּין וְאַחַת שֶׁל תְּרוּמָה, וְנָפְלוּ אֵלּוּ לְתוֹךְ אֵלּוּ - מֻתָּרִין; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: 'חֻלִּין נָפְלוּ לְתוֹךְ הַחֻלִּין, וּתְרוּמָה לְתוֹךְ הַתְּרוּמָה' - וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רַבּוּ חֻלִּין עַל הַתְּרוּמָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְרוּמָה בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם; אֲבָל בִּתְרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה - עַד שֶׁיִּרְבּוּ חֻלִּין עַל הַתְּרוּמָה.

טו. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַכָּרִי, וְאָמַר: 'תְּרוּמַת הַכָּרִי הַזֶּה בְּתוֹכוֹ' - בַּמָּקוֹם שֶׁנָּפְלָה אוֹתָהּ סְאָה, שָׁם נִסְתַּיְּמָה תְּרוּמַת הַכָּרִי, וְנִדְמַע הַכֹּל בַּתְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה וּבִתְרוּמַת הַכָּרִי. אָמַר: 'תְּרוּמַת הַכָּרִי בִּצְפוֹנוֹ' - חוֹלְקִין אוֹתוֹ לִשְׁנַיִם, וְהַחֲצִי שֶׁבַּצָּפוֹן לִשְׁנַיִם, וְנִמְצָא רְבִיעַ הַכָּרִי שֶׁהוּא צְפוֹן צְפוֹנוֹ, הוּא הַמְדֻמָּע.

טז. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי כָּרִיִּים, וְאָמַר: 'תְּרוּמַת שְׁנֵי כָּרִיִּים בְּאֶחָד מֵהֶן' - חֲצִי שְׁנֵיהֶן מְדֻמָּעִין; הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי סְאִין וּכְרֵי אֶחָד, וְאָמַר: 'חֲצִי אֶחָד מִן הַסְּאִין הָאֵלּוּ עֲשׂוּיָה תְּרוּמָה עַל הַכָּרִי הַזֶּה' - חֲצִי אַחַת מֵהֶן תְּרוּמָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי כָּרִיִּים וּסְאָה אַחַת, וְאָמַר: 'חֲצִי זוֹ תְּרוּמָה עַל אַחַת מִן הַכָּרִיִּים הָאֵלּוּ' - חֲצִי הוּא תְּרוּמָה; וְנִתְקַן אֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה הוּא הַמִּתְקַן מִן הַטָּבֵל.

יום שלישי ט"ו ניסן ה'תשע"ג

פֶּרֶק יד

א. חֲמִשִּׁים תְּאֵנוֹת שְׁחוֹרוֹת וַחֲמִשִּׁים לְבָנוֹת, שֶׁנָּפְלָה לְתוֹכָן תְּאֵנָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה - הָיְתָה לְבָנָה, הַשְּׁחוֹרוֹת מְדֻמָּעוֹת; וְהַלְּבָנוֹת מְדֻמָּעוֹת; הָיְתָה שְׁחוֹרָה, הַשְּׁחוֹרוֹת מְדֻמָּעוֹת; וְהַלְּבָנוֹת כֻּלָּן מֻתָּרוֹת. וְאִם אֵין יָדוּעַ אִם שְׁחוֹרָה הָיְתָה, אִם לְבָנָה - עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל; יָדַע מָה הָיְתָה אַחַר שֶׁנָּפְלָה, וְשָׁכַח - חֲבֵרַי כֻּלָּן מְדֻמָּעוֹת.

ב. וְכֵן עִגּוּלֵי דְּבֵלָה וּמַלְבְּנִים שֶׁל דְּבֵלָה, שֶׁנָּפַל עִגּוּל אוֹ מַלְבֵּן שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹכָן, וְאֵין יָדוּעַ אִם מַלְבֵּן הָיָה אוֹ עִגּוּל - חֲבֵרַי הָעִגּוּלִין מִצְטָרְפִין לַמַּלְבְּנִים, וְתַעֲלֶה תְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל. עִגּוּלֵי דְּבֵלָה גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים, שֶׁנָּפַל עִגּוּל דְּבֵלָה לְתוֹכָן, וְאֵין יָדוּעַ אִם גָּדוֹל אִם קָטָן - חֲבֵרַי הֵן מַעֲלִין בֵּין בְּמִנְיָן בֵּין בְּמִשְׁקָל. כֵּיצַד? נָפַל עִגּוּל לְמֵאָה עִגּוּלִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים - חֲבֵרַי אוֹמֵר: 'קָטָן נָפַל', וּמַגְבִּיהַּ אֶחָד קָטָן. נָפַל עִגּוּל לְתוֹךְ אַרְבָּעִים עִגּוּל, מֵהֶן עֶשְׂרִים עִגּוּל מִשְׁקָל כָּל אֶחָד אַרְבַּע לִיטְרִין, וְהָאֶחָד וְעֶשְׂרִים מִשְׁקָל כָּל אֶחָד לִיטְרָה - הוֹאִיל וּמִשְׁקָל הַכֹּל מֵאָה לִיטְרִין וְאֶחָד, חֲבֵרַי אוֹמֵר: 'קָטָן נָפַל', וּמַגְבִּיהַּ אֶחָד מִן הַקְּטַנִּים.

ג. וְהַקֶּמַח וְהַסֹּלֶת אֵינָן מִצְטָרְפִין לְהַעֲלוֹת אֶת הַתְּרוּמָה.

ד. סְאָה חִטִּים שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁנָּפְלָה עַל פִּי הַמִּגּוּרָה [מחסן] שֶׁל חִטִּים - אֵין מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ בְּמֵאָה וְאֶחָד; שֶׁאֵין מְשַׁעֲרִין אֶלָּא אִם נִבְלְלָה תְּרוּמָה עִם הַחֻלִּין, אוֹ אִם אֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מָקוֹם נָפְלָה הַתְּרוּמָה. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? רוֹאִין אֶת הַתְּרוּמָה כְּאִלּוּ הִיא חִטִּים עַל גַּבֵּי שְׂעוֹרִים, וּמַפְרִישׁ הַתְּרוּמָה עַצְמָהּ שֶׁנָּפְלָה עַל פִּי הַמִּגּוּרָה עִם מְעַט מִן הַחֻלִּין שֶׁנָּפְלָה עֲלֵיהֶם, כְּמִי שֶׁמְּאַסֵּף חִטִּים מֵעַל גַּבֵּי שְׂעוֹרִין.

ה. שְׁתֵּי קֻפּוֹת אוֹ שְׁתֵּי מְגוּרוֹת, שֶׁנָּפְלָה תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וְנִבְלְלָה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה - אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַמְּגוּרוֹת בְּבַיִת אֶחָד, חֲבֵרַי אִלּוּ מִצְטָרְפוֹת, וְתַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל, כְּאִלּוּ הָיוּ שְׁתֵּיהֶן מְגוּרָה אַחַת; וְהַקֻּפּוֹת מִצְטָרְפוֹת, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה קֻפָּה בְּבַיִת זֶה וְקֻפָּה בְּחָצֵר אַחֶרֶת - לְפִי שֶׁקָּרוֹב הַדָּבָר לְקַבֵּץ שְׁתֵּיהֶן בְּבַיִת אֶחָד. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַקֻּפּוֹת בְּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת, אֵין מִצְטָרְפוֹת.

ו. וְכֵיצַד מַעֲלֶה סְאָה שֶׁנָּפְלָה? אִם רָצָה לְהַעֲלוֹתָהּ מֵאַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן, מַעֲלֶה; וְאִם רָצָה לְהַעֲלוֹת חֶצְיָהּ מִזּוֹ וְחֶצְיָהּ מִזּוֹ, מַעֲלֶה. כַּדִּים מְלֵאִים תְּאֵנִים שֶׁל חֻלִּין, שֶׁדָּרַס לִיטְרָא תְּאֵנִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּפִי כַּד אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא - אִם הָיוּ שָׁם מֵאָה כַּד וְכַד, חֲבֵרַי זוֹ תַּעֲלֶה; וְלוֹקֵחַ כַּד אֶחָד מֵהֶם, וּמוֹכְרָהּ לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ לִיטְרָה, וְהַשְּׁאָר מֻתָּרִין. וְאִם הָיוּ פָּחוֹת מִמֵּאָה - הַפָּמִין כֻּלָּן מְדֻמָּעִין, וְהַשּׁוֹלַיִם מֻתָּרִין.

ז. וְכֵן אִם דָּרְסָהּ עַל פִּי כַּוָּרֶת, אוֹ עַל פִּי עִגּוּל, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה הִיא. דָּרְסָהּ עַל פִּי עִגּוּל, וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּצְפוֹנוֹ אוֹ בִּדְרוֹמוֹ, וְלֹא אֵיזֶה עִגּוּל הוּא - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן פְּרוּדוֹת, וְתַעֲלֶה לְפִי הַמִּשְׁקָל - אִם יֵשׁ בְּכָל הָעִגּוּלִין מֵאָה לִיטְרִין, תַּעֲלֶה; וְהוּא, שֶׁיֵּשׁ בְּכָל עִגּוּל מֵהֶן יָתֵר עַל שְׁנֵי לִיטְרִין, כְּדֵי שֶׁתִּבָּטֵל הַתְּרוּמָה בָּרֹב - שֶׁסְּפֵק הַתְּרוּמָה, בָּטֵל בְּרֹב הַחֻלִּין.

ח. הַתְּרוּמָה - רַבָּיָהּ, אוֹסֵר בְּמֵאָה; וּסְפֵקָהּ, אוֹסֵר בַּחֲמִשִּׁים; וְאֵין לָהּ הֶתֵּר אֶלָּא בְּרֹב. וְאִם הָיְתָה בְּיֶתֶר מֵחֲמִשִּׁים, אֵינָהּ וְהַלְּבָנוֹת כֻּלָּן מְדֻמָּעוֹת; הָיְתָה שְׁחוֹרָה, הַשְּׁחוֹרוֹת מְדֻמָּעוֹת; וְהַלְּבָנוֹת כֻּלָּן מֻתָּרוֹת. וְאִם אֵין יָדוּעַ אִם שְׁחוֹרָה הָיְתָה, אִם לְבָנָה - עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל; יָדַע מָה הָיְתָה אַחַר שֶׁנָּפְלָה, וְשָׁכַח - חֲבֵרַי כֻּלָּן מְדֻמָּעוֹת.

ב. וְכֵן עִגּוּלֵי דְּבֵלָה וּמַלְבְּנִים שֶׁל דְּבֵלָה, שֶׁנָּפַל עִגּוּל אוֹ מַלְבֵּן שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹכָן, וְאֵין יָדוּעַ אִם מַלְבֵּן הָיָה אוֹ עִגּוּל - חֲבֵרַי הָעִגּוּלִין מִצְטָרְפִין לַמַּלְבְּנִים, וְתַעֲלֶה תְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל. עִגּוּלֵי דְּבֵלָה גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים, שֶׁנָּפַל עִגּוּל דְּבֵלָה לְתוֹכָן, וְאֵין יָדוּעַ אִם גָּדוֹל אִם קָטָן - חֲבֵרַי הֵן מַעֲלִין בֵּין בְּמִנְיָן בֵּין בְּמִשְׁקָל. כֵּיצַד? נָפַל עִגּוּל לְמֵאָה עִגּוּלִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים - חֲבֵרַי אוֹמֵר: 'קָטָן נָפַל', וּמַגְבִּיהַּ אֶחָד קָטָן. נָפַל עִגּוּל לְתוֹךְ אַרְבָּעִים עִגּוּל, מֵהֶן עֶשְׂרִים עִגּוּל מִשְׁקָל כָּל אֶחָד אַרְבַּע לִיטְרִין, וְהָאֶחָד וְעֶשְׂרִים מִשְׁקָל כָּל אֶחָד לִיטְרָה - הוֹאִיל וּמִשְׁקָל הַכֹּל מֵאָה לִיטְרִין וְאֶחָד, חֲבֵרַי אוֹמֵר: 'קָטָן נָפַל', וּמַגְבִּיהַּ אֶחָד מִן הַקְּטַנִּים.

ג. וְהַקֶּמַח וְהַסֹּלֶת אֵינָן מִצְטָרְפִין לְהַעֲלוֹת אֶת הַתְּרוּמָה.

ד. סְאָה חִטִּים שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁנָּפְלָה עַל פִּי הַמִּגּוּרָה [מחסן] שֶׁל חִטִּים - אֵין מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ בְּמֵאָה וְאֶחָד; שֶׁאֵין מְשַׁעֲרִין אֶלָּא אִם נִבְלְלָה תְּרוּמָה עִם הַחֻלִּין, אוֹ אִם אֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מָקוֹם נָפְלָה הַתְּרוּמָה. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? רוֹאִין אֶת הַתְּרוּמָה כְּאִלּוּ הִיא חִטִּים עַל גַּבֵּי שְׂעוֹרִים, וּמַפְרִישׁ הַתְּרוּמָה עַצְמָהּ שֶׁנָּפְלָה עַל פִּי הַמִּגּוּרָה עִם מְעַט מִן הַחֻלִּין שֶׁנָּפְלָה עֲלֵיהֶם, כְּמִי שֶׁמְּאַסֵּף חִטִּים מֵעַל גַּבֵּי שְׂעוֹרִין.

ה. שְׁתֵּי קֻפּוֹת אוֹ שְׁתֵּי מְגוּרוֹת, שֶׁנָּפְלָה תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וְנִבְלְלָה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה - אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַמְּגוּרוֹת בְּבַיִת אֶחָד, חֲבֵרַי אִלּוּ מִצְטָרְפוֹת, וְתַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל, כְּאִלּוּ הָיוּ שְׁתֵּיהֶן מְגוּרָה אַחַת; וְהַקֻּפּוֹת מִצְטָרְפוֹת, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה קֻפָּה בְּבַיִת זֶה וְקֻפָּה בְּחָצֵר אַחֶרֶת - לְפִי שֶׁקָּרוֹב הַדָּבָר לְקַבֵּץ שְׁתֵּיהֶן בְּבַיִת אֶחָד. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַקֻּפּוֹת בְּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת, אֵין מִצְטָרְפוֹת.

ו. וְכֵיצַד מַעֲלֶה סְאָה שֶׁנָּפְלָה? אִם רָצָה לְהַעֲלוֹתָהּ מֵאַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן, מַעֲלֶה; וְאִם רָצָה לְהַעֲלוֹת חֶצְיָהּ מִזּוֹ וְחֶצְיָהּ מִזּוֹ, מַעֲלֶה. כַּדִּים מְלֵאִים תְּאֵנִים שֶׁל חֻלִּין, שֶׁדָּרַס לִיטְרָא תְּאֵנִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּפִי כַּד אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא - אִם הָיוּ שָׁם מֵאָה כַּד וְכַד, חֲבֵרַי זוֹ תַּעֲלֶה; וְלוֹקֵחַ כַּד אֶחָד מֵהֶם, וּמוֹכְרָהּ לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ לִיטְרָה, וְהַשְּׁאָר מֻתָּרִין. וְאִם הָיוּ פָּחוֹת מִמֵּאָה - הַפָּמִין כֻּלָּן מְדֻמָּעִין, וְהַשּׁוֹלַיִם מֻתָּרִין.

ז. וְכֵן אִם דָּרְסָהּ עַל פִּי כַּוָּרֶת, אוֹ עַל פִּי עִגּוּל, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה הִיא. דָּרְסָהּ עַל פִּי עִגּוּל, וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּצְפוֹנוֹ אוֹ בִּדְרוֹמוֹ, וְלֹא אֵיזֶה עִגּוּל הוּא - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן פְּרוּדוֹת, וְתַעֲלֶה לְפִי הַמִּשְׁקָל - אִם יֵשׁ בְּכָל הָעִגּוּלִין מֵאָה לִיטְרִין, תַּעֲלֶה; וְהוּא, שֶׁיֵּשׁ בְּכָל עִגּוּל מֵהֶן יָתֵר עַל שְׁנֵי לִיטְרִין, כְּדֵי שֶׁתִּבָּטֵל הַתְּרוּמָה בָּרֹב - שֶׁסְּפֵק הַתְּרוּמָה, בָּטֵל בְּרֹב הַחֻלִּין.

ח. הַתְּרוּמָה - רַבָּיָהּ, אוֹסֵר בְּמֵאָה; וּסְפֵקָהּ, אוֹסֵר בַּחֲמִשִּׁים; וְאֵין לָהּ הֶתֵּר אֶלָּא בְּרֹב. וְאִם הָיְתָה בְּיֶתֶר מֵחֲמִשִּׁים, אֵינָהּ

צְרִיכָה רֹב. כֵּיצַד? תְּאֵנָה אַחַת תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ עֶשְׂרִים, וְחֲרֵי הַמַּאָה קַיָּמִין - הַכֹּל אָסוּר לְזָרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט. נָפְלָה אַחַת לַחֲמִשִּׁים, וְאָבְדָה אַחַת מִן הַכֹּל - שֶׁמָּא אַחַת מִן הַחֻלִּין הִיא שֶׁאָבְדָה, אוֹ הָאַחַת שֶׁנָּפְלָה הִיא שֶׁאָבְדָה - חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת; עַד שֶׁיָּרְבֶּה עֲלֵיהֶן מִמָּקוֹם אַחֵר, וְיוֹסִיף עֲלֵיהֶן חֲמִשִּׁים תְּאֵנִים וְאַחַת - יָתֵר עַל הַכֹּל. וְאִם נָפְלָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת וַחֲמִשִּׁים, וְאָבְדָה אַחַת מִן הַכֹּל - הֲתִרוּ הַשְּׁאָר לְזָרִים.

י. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה מִמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, אוֹ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ, וְנִדַּמַּע הַכֹּל - אִם לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נָפְלָה, יִקָּרֵא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְיִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים, חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה וּמִדְּמֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ. וְאִם לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ נָפְלָה - חֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ, וְיִמָּכְרוּ לַכֹּהֲן, חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה.

יא. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין, אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אוֹ הֶקְדֵּשׁ - בֵּין טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִין - הוֹאִיל וְנִדַּמַּע הַכֹּל בִּתְרוּמָה טְמֵאָה שֶׁאֲסוּרָה בַּאֲכִילָה לַכֹּל, חֲרֵי הַכֹּל אָסוּר לְעוֹלָם; וּמַנִּיחִין אוֹתָן, עַד שֶׁיֵּרָקְבוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהֶאָכֵל חַי - לֹא יַנִּיחֵן, שֶׁמָּא יִתְקַל בָּהֶן, וְיֹאכַל מֵהֶן; אֶלָּא יַדְלִיק הַכֹּל, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּדְלִיקִין תְּרוּמָה טְמֵאָה.

יב. סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה, שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין טְמֵאִין - יִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים, חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה. וְהַכֹּהֵן אוֹכֵל מְדֻמָּע זֶה קָלִיּוֹת, אוֹ יָלוּשׁ אוֹתוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין - כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטְמָא הַתְּרוּמָה מִן הַחֻלִּין הַטְּמֵאִין; אוֹ יָלוּשׁ מְדֻמָּע זֶה פָּחוֹת פָּחוֹת מִכַּבִּיצָה - שֶׁאֵין אוֹכֶל טָמֵא מְטַמֵּא אֹכֶל אַחֵר, עַד שֶׁיִּהְיֶה כַּבֵּיצָה; אוֹ יִתְחַלֵּק מְדֻמָּע זֶה פָּחוֹת פָּחוֹת מִכַּבִּיצָה בְּכָל עִסָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטְמָא הַתְּרוּמָה שְׁבּוֹ.

יג. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה, שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה חֻלִּין טְהוֹרִין, וְכֵן סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה, שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה חֻלִּין טְמֵאִין - תַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה; וְתֹאכַל קָלִיּוֹת, אוֹ תִּלּוֹשׁ בְּמֵי פֵּרוֹת, אוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה - שֶׁאֵין הַסְּאָה שֶׁנָּפְלָה, הִיא הַסְּאָה עַצְמָהּ שֶׁעָלְתָה.

יד. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה, שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה - בָּטְלָה בְּמִעוּטָהּ, וְאוֹכְלִין הַכֹּל כִּטְהוֹרָה; וְאִם נָפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה, יַנִּיחַ הַכֹּל עַד שֶׁיֵּרָקֵב.

טו. שְׁתֵּי קֻפּוֹת שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן, וְיָדַע לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ נָפְלָה סְאָה שְׁנִיָּה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה - אוֹמְרִים: 'לְמָקוֹם שֶׁנָּפְלָה רִאשׁוֹנָה, נָפְלָה שְׁנִיָּה'; לְפִי שְׁתּוֹלִין אֶת הַקַּלְקֵלָה בְּמְקֻלְקֶלֶת. נָפְלָה סְאָה רִאשׁוֹנָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ נָפְלָה סְאָה שְׁנִיָּה, וְיָדַע לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה - אֵין אוֹמְרִים, 'לְמָקוֹם שֶׁנָּפְלָה שְׁנִיָּה נָפְלָה רִאשׁוֹנָה', אֶלָּא שְׁתֵּיהֶן מְקֻלְקָלוֹת.

טז. הָיוּ שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה, וְנָפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא - אוֹמְרִין: 'לְתוֹךְ הַטְּמֵאָה נָפְלָה'.

יז. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין טְמֵאִין, נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין: 'לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה', וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ בְּטָהֳרָה כִּתְרוּמָה.

יח־יט. נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין: 'לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה', וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ קָלְיוֹת, אוֹ יִלּוֹשׁוּ בְּמֵי פֵּרוֹת.

כ. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין טְהוֹרִין, וְנָפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין: 'לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה', וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ קָלְיוֹת.

כא. נָפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת; שְׁפָפֵק תְּרוּמָה טְמֵאָה אָסוּר, וּסְפֵק הַמְּדֻמָּע מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאִסּוּר תְּרוּמָה טְמֵאָה מִן הַתּוֹרָה, וְאִסּוּר הַמְּדֻמָּע מִדִּבְרֵיהֶם, עַל הָעִקָּרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת.

יום רביעי ט"ז ניסן ה'תשע"ג

פֶּרֶק טו

א. חֲבִית סְתוּמָה [שהיא חשובה], מְדַמַּעַת בְּכָל שֶׁהוּא. כֵּיצַד? חֲבִית סְתוּמָה שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים חֲבִיּוֹת סְתוּמוֹת, נִדַּמַּע הַכֹּל; נִפְתְּחוּ הֶחָבִיּוֹת, תַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה.

ב. נִתְעָרְבָה חֲבִית סְתוּמָה בְּמֵאָה חֲבִיּוֹת, וְנָפְלָה אַחַת מֵהֶן לַיָּם הַגָּדוֹל - הֻתְּרוּ כֻּלָּן, וְאוֹמְרִין: 'שֶׁל תְּרוּמָה הִיא שֶׁנָּפְלָה' - מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּתֹאֲנָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, וְנָפְלָה אַחַת מֵהֶן לַיָּם הַגָּדוֹל - אֶלָּא צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ אַחַת; לְפִי שֶׁהַחֲבִית, נִפְילָתָהּ נִכֶּרֶת; וּתְאֵנָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אֵין נִפְילָתָהּ נִכֶּרֶת.

ג. חֲבִית סְתוּמָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה חֲבִיּוֹת, וְנִפְתְּחָה אַחַת מֵהֶן - נוֹטֵל מִמֶּנָּה אֶחָד מִמֵּאָה, וְשׁוֹתָהּ אוֹתָהּ הֶחָבִית. אֲבָל שְׁאָר הֶחָבִיּוֹת אֲסוּרוֹת, עַד שֶׁיִּתְפַּתְּחוּ; וְכָל אַחַת וְאַחַת שֶׁתִּפָּתֵחַ מֵהֶן, נוֹטֵל מִמֶּנָּה כְּדֵי דְּמוּעָהּ, וְשׁוֹתָהּ הַשְּׁאָר. נִתְעָרְבָה חֲבִית בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים חֲבִיּוֹת, וְנִתְפַּתְּחוּ מֵהֶן מֵאָה חֲבִיּוֹת - נוֹטֵל מֵהֶם כְּדֵי דְּמוּעָן חֲבִית אַחַת, וְשׁוֹתָהּ הַמֵּאָה. וּשְׁאָר הַחֲמִשִּׁים אֲסוּרִין, וְאֵין מַחְזִיקִין לְאוֹתָהּ חֲבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁהִיא בְּרֹב - אֲפִלּוּ הָיוּ כַּמָּה אֲלָפִים חֲבִיּוֹת, כֻּלָּן מְדֻמָּע. וְכָל מַה שֶּׁיִּפָּתַח - נוֹטֵל מִמֶּנּוּ אֶחָד מִמֵּאָה, וְשׁוֹתָהּ הַשְּׁיָרִים; וְהַשְּׁאָר מְדֻמָּע.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת, שֶׁהַמְחַמֵּץ וְהַמְתַבֵּל אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא; לְפִיכָךְ, אִם רִסֵּק תַּפּוּחַ שֶׁל תְּרוּמָה, וּנְתָנוֹ לְתוֹךְ הָעִסָּה וְהֶחְמִיצָה - כָּל הָעִסָּה מְדֻמַּעַת, וַאֲסוּרָה לְזָרִים.

ה. בֵּיצָה שֶׁנִּתְבַּלָּה בִּתְבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה - אֲפִלּוּ חֶלְמוֹן שֶׁלָּהּ אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹלֵעַ.

ו. שְׁאוֹר שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הָעִסָּה, וְהִגְבִּיהוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְחַמְּצָה - חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאִם נִתְעָרְבָה תְּרוּמָה מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ,

בְּנוֹתֵן טַעַם; לְפִיכָךְ, בָּצָל מְחֻתָּךְ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַתַּבְשִׁיל - אִם הָיָה הַבָּצָל תְּרוּמָה וְהַתַּבְשִׁיל חֻלִּין, וְיֵשׁ בּוֹ טַעַם הַבָּצָל - חֲרֵי הַתַּבְשִׁיל אָסוּר לְזָרִים; וְאִם הָיָה הַתַּבְשִׁיל תְּרוּמָה וְהַבָּצָל חֻלִּין, וְנִמְצָא טַעַם הַתַּבְשִׁיל בַּבָּצָל - חֲרֵי הַבָּצָל אָסוּר לְזָרִים.

ח. עֲדָשִׁים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ, וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִיךְ לְתוֹכָן בָּצָל יָבֵשׁ - אִם הָיָה שָׁלֵם, חֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְאִם הָיָה מְחֻתָּךְ, בְּנוֹתֵן טַעַם. וְאִם בִּשֵּׁל הַבָּצָל עִם הָעֲדָשִׁים, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ - בְּנוֹתֵן טַעַם. וּשְׁאָר כָּל הַתַּבְשִׁיל - בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ הַבָּצָל אַחַר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בֵּין שֶׁבִּשְּׁלוּ עִם הַתַּבְשִׁיל, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ - מְשֻׁעָרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם. וּמִפְּנֵי מָה בָּצָל אֶחָד שָׁלֵם לְתוֹךְ עֲדָשִׁים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ, אֵין מְשֻׁעָרִין אוֹתוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹאֵב מֵהֶן, שֶׁחֲרֵי הוּא שָׁלֵם; וְלֹא פּוֹלֵט לְתוֹכָן, שֶׁכְּבָר נִתְבַּשְּׁלוּ. וְאִם הָיוּ בְּצָלִים רַבִּים, חֲרֵי הֵן כִּמְחֻתָּךְ; וְכֵן אִם נִטְּלָה פִּטְמָתוֹ אוֹ קְלִפָּתוֹ הַחִיצוֹנָה, אוֹ שֶׁהָיָה לַח - חֲרֵי הוּא כִּמְחֻתָּךְ. וְהַקְּלוּט - בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ - בְּנוֹתֵן טַעַם.

ט. הַכּוֹבֵשׁ יָרָק שֶׁל חֻלִּין עִם יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְזָרִים, חוּץ מִמִּינֵי בְּצָלִים וְחָצִיר וְשׁוּמִים; שֶׁאִם כָּבַשׁ יָרָק שֶׁל חֻלִּין עִם בְּצָלִים שֶׁל תְּרוּמָה, אוֹ בְּצָלִים חֻלִּין עִם בְּצָלִים שֶׁל תְּרוּמָה - חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין. כָּבַשׁ יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה עִם בָּצָל שֶׁל חֻלִּין - חֲרֵי הַבָּצָל מֻתָּר לְזָרִים.

י. זֵיתֵי חֻלִּין שֶׁכְּבָשָׁן עִם זֵיתֵי תְּרוּמָה - אִם הָיוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ פְּצוּעִין, אוֹ שֶׁהָיוּ שֶׁל חֻלִּין פְּצוּעִין וְשֶׁל תְּרוּמָה שְׁלֵמִין, אוֹ שֶׁכְּבָשָׁן בְּמֵי תְּרוּמָה - חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שְׁלֵמִין, אוֹ שֶׁהָיוּ זֵיתֵי תְּרוּמָה פְּצוּעִין וְזֵיתֵי הַחֻלִּין שְׁלֵמִין - חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; לְפִי שֶׁהַפְּצוּעִין שׁוֹאֲבוֹת מִן הַשְּׁלֵמִין.

יא. מֵי כְּבָשִׁים וּמֵי שִׁלְקוֹת [מתבשיל] שֶׁל תְּרוּמָה, חֲרֵי הֵן אֲסוּרִין לְזָרִים.

יב. הַשֶּׁבֶת - עַד שֶׁלֹּא נָתְנָה טַעַם בַּקְּדֵרָה, יֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם תְּרוּמָה; וּמִשֶּׁנָּתְנָה טַעַם בַּקְּדֵרָה, אֵין בָּהּ מִשּׁוּם תְּרוּמָה.

יג. הָרוֹדֶה פַּת חַמָּה, וּנְתָנָהּ עַל פִּי חָבִית שֶׁל יֵין תְּרוּמָה - אִם הָיְתָה הַפַּת חִטִּים, חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וּפַת שְׂעוֹרִים אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂעוֹרִים שׁוֹאֲבוֹת.

יד. תַּנּוּר שֶׁהִסְּיקוּ בִּכְמוֹן שֶׁל תְּרוּמָה, וְאָפָה בּוֹ אֶת הַפַּת - הַפַּת מֻתֶּרֶת; שֶׁאֵין בָּהּ טַעַם הַכְּמוֹן, אֶלָּא רֵיחוֹ, וְהָרֵיחַ אֵינוֹ אָסוּר.

טו. שְׂעוֹרִין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר שֶׁל מַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁהִבְאִישׁוּ מֵימָיו - חֲרֵי הֵן מֻתָּרִין, שֶׁאֵין נוֹתֵן טַעַם שֶׁפָּגַם אוֹסֵר.

טז. תִּלְתָּן שֶׁל תְּרוּמָה, הוּא וְעֵצוֹ שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ בּוֹר שֶׁל יַיִן - אִם בְּזֵרֵעַ הַתִּלְתָּן כְּדֵי לִתֵּן לְבַדּוֹ טַעַם בַּיַּיִן, חֲרֵי הַיַּיִן אָסוּר לְזָרִים.

יז. שְׁנֵי כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, אֶחָד תְּרוּמָה וְאֶחָד חֻלִּין - מָזַג כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּמַיִם, וְאַחַר כָּךְ עֵרְבָן - רוֹאִין אֶת יֵין הַחֻלִּין כְּאִלּוּ אֵינוֹ, וּכְאִלּוּ יֵין הַתְּרוּמָה נִתְעָרֵב בַּמַּיִם, שֶׁחֲרֵי אֵינוֹ מִינוֹ; אִם רָאוּי אוֹתוֹ הַמַּיִם לְבַטֵּל טַעַם יֵין הַתְּרוּמָה, חֲרֵי הַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים; וְאִם לָאו - אָסוּר, שֶׁכְּבָר בֵּאֲרָנוּ שֶׁאֵין הַמַּיִם מַעֲלֶה אֶת הַיַּיִן.

יח. יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת - יְדִיחֵם, וְהֵן מֻתָּרוֹת; וְכֵן שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת - יְדִיחֵם, וְהֵן מֻתָּרוֹת. נָפַל הַשֶּׁמֶן עַל גַּבֵּי יַיִן - יַקְּפֶּה [יאסוף] אוֹתוֹ, וְהַיַּיִן מֻתָּר לְזָרִים. נָפַל עַל גַּבֵּי הַצִּיר [רוטב התבשיל] - יַקְּפֶּה אוֹתוֹ, וְיִטֹּל קְלִפָּה מֵעַל הַצִּיר, כְּדֵי שֶׁיָּסִיר כָּל הַצִּיר שֶׁבּוֹ טַעַם הַשֶּׁמֶן.

יט. קְדֵרָה שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ תְּרוּמָה, לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חֻלִּין; וְאִם בִּשֵּׁל, בְּנוֹתֵן טַעַם; וְאִם שָׁטַף הַקְּדֵרָה בְּמַיִם אוֹ בְּיַיִן, חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְבַשֵּׁל בָּהּ. בִּשֵּׁל בִּמְקֻצַּת הַכְּלִי - אֵין צָרִיךְ לִשְׁטֹף אֶת כֻּלּוֹ, אֶלָּא שׁוֹטֵף מְקוֹם הַבִּשּׁוּל בִּלְבַד.

כ. תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְהַחַלָּה, וְהַבִּכּוּרִים - כֻּלָּן נִקְרְאוּ 'תְּרוּמָה'. בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר הוּא אוֹמֵר: "וַהֲרֹמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה'", וְאוֹמֵר: "כִּתְרוּמַת גֹּרֶן"; וּבְחַלָּה נֶאֱמַר: "חַלָּה, תָּרִימוּ תְּרוּמָה"; וְנֶאֱמַר: "לֹא תוֹכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, מַעְשַׂר דְּגָנְךָ [וְ]תִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ . . וּתְרוּמַת יָדֶךָ", וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁטָּעוּן הֲבָאַת מָקוֹם שֶׁלֹּא פֵּרְטוֹ בְּפָסוּק זֶה, חוּץ מִן הַבִּכּוּרִים, וּבָהֶם נֶאֱמַר: "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" - הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהֵן קְרוּאִין תְּרוּמָה.

כא. לְפִיכָךְ, דִּין אַרְבַּעְתָּן לְעִנְיַן אֲכִילָה וְדִמּוּעַ, אֶחָד הוּא - כֻּלָּן עוֹלִין בְּאֶחָד וּמְאָה, וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה; וְאִם נִטְמְאוּ, יִשָּׂרְפוּ. וְדִין תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי בְּכָל אֵלּוּ הַדְּרָכִים - כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל וַדַּאי, אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹקִין עַל אֲכִילָתָהּ.

כב. כָּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה - מְבָרֵךְ בִּרְכַּת אוֹתוֹ מַאֲכָל, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְצִוָּנוּ לֶאֱכֹל תְּרוּמָה'. וְכָךְ קִבְּלוּ וּרְאִינוּם מְבָרְכִין, אֲפִלּוּ בְּחַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ - שֶׁגַּם אֲכִילַת קָדְשֵׁי הַגְּבוּל כַּעֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום חמישי י"ז ניסן ה'תשע"ג

הִלְכוֹת מַעֲשְׂרוֹת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - וְהִיא, לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִשְּׁנֵי הַזְּרִיעָה, וְלִתְּנוֹ לַלְוִיִּם. וּבְאוּר מִצְוָה זוֹ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. אַחַר שֶׁמַּפְרִישִׁין תְּרוּמָה גְּדוֹלָה [אחד מחמישים - לכהן], מַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מִן הַנִּשְׁאָר; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן', וּבוֹ נֶאֱמַר: "כִּי אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' . .". וְהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִבְנֵי לֵוִי, הִנֵּה נָתַתִּי כָּל מַעְשַׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה".

ב. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן מֻתָּר בַּאֲכִילָה לְיִשְׂרָאֵל, וּמֻתָּר לְאָכְלוֹ בְּטָמְאָה - שֶׁאֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה כְּלָל; וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעֲשֵׂר

'קֹדֶשׁ' או 'פְּדָיָה', אֵינוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וּמִנַּיִן שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן חֻלִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם - כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן, וְכַמְּלֵאָה מִן הַיֶּקֶב" - מַה גֹּרֶן וְיֶקֶב [שהופרש מהם תרומות ומעשרות] חֻלִּין לְכָל דָּבָר, אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ חֻלִּין לְכָל דָּבָר. לְפִיכָךְ, בַּת לֵוִי שֶׁנִּשְׂבֵּית, אוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת - נוֹתְנִין לָהּ הַמַּעֲשֵׂר, וְאוֹכֶלֶת; אֲבָל מִי שֶׁשָּׁמְעָה שֵׁמֶת בַּעְלָהּ, אוֹ הֵעִיד לָהּ עֵד אֶחָד [- שאין זו עדות של 'לכתחילה'], וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעְלָהּ - קָנְסוּ אוֹתָהּ חֲכָמִים, שֶׁתִּהְיֶה אֲסוּרָה בְּמַעֲשֵׂר.

ג. לְוִיִּם וְכֹהֲנִים מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, כְּדֵי לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר [הלוים: בכדי לתת ממנו תרומת מעשר לכהן]; וְכֵן הַכֹּהֲנִים מַפְרִישִׁין שְׂאָר תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת לְעַצְמָן. וּלְפִי שֶׁהַכֹּהֲנִים נוֹטְלִין מִן הַכֹּל, יָכוֹל יֹאכְלוּ פֵּרוֹתֵיהֶן בְּטִבְלָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ - "אַתֶּם", אֵלּוּ הַלְוִיִּים; "גַּם אַתֶּם", לְרַבּוֹת הַכֹּהֲנִים.

ד. אֵין מוֹצִיאִין הַמַּעֲשֵׂר [ראשון] מִן הַכֹּהֲנִים [לתת ללוי], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"; וְכֵן כָּל מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִכֹּהֵן לְכֹהֵן. וְעֶזְרָא קָנַס אֶת הַלְוִיִּים בִּזְמַנּוֹ, שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לָהֶן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אֶלָּא יִנָּתֵן לַכֹּהֲנִים - לְפִי שֶׁלֹּא עָלוּ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם.

ה. הָאוֹכֵל פֵּרוֹתָיו טְבָלִין [- שלא הופרש מהן מעשרות], וְכֵן לִוִי שֶׁאָכַל הַמַּעֲשֵׂר בְּטִבְלוֹ [שלא הפריש תרומת מעשר] - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין מִיתָה לַשָּׁמַיִם, אֵינָן מְשֻׁלְּמִין הַמַּתָּנוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה'", אֵין לְךָ בָּהֶן כְּלוּם עַד שֶׁיָּרִימוּ אוֹתָן. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ מֻתָּר לְאָדָם לְהָיוֹת אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת.

ו. מַעֲשְׂרִין מִמָּקוֹם עַל מָקוֹם אַחֵר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר מִן הַמֻּקָּף [שכל התבואה תהיה במקום אחד]. אֲבָל אֵין מְעַשְּׂרִין מִמִּין עַל שְׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְלֹא מִן הַחַיָּב עַל הַפָּטוּר, וְלֹא מִן הַפָּטוּר עַל הַחַיָּב; וְאִם עִשַּׂר, אֵינוֹ מְעֻשָּׂר.

ז. וְכָל שֶׁאָמְרוּ בִּתְרוּמָה, 'אֵין תּוֹרְמִין מִזֶּה עַל זֶה' - כָּךְ בְּמַעֲשֵׂר, אֵין מְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. וְכָל שֶׁאָמְרוּ בִּתְרוּמָה, 'אִם תָּרַם תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה' - כָּךְ בְּמַעֲשֵׂר, אִם הִפְרִישׁ, מַעֲשְׂרוֹתָיו מַעֲשְׂרוֹת. וְכָל שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַתְּרוּמָה [כגון מאכל בהמה], פָּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר; וְכָל [הראוי להיות] הַתּוֹרֶם, מְעַשֵּׂר. כָּל שֶׁאָמְרוּ בָּהֶן, 'לֹא יִתְרֹמוּ, וְאִם תָּרְמוּ תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה' - כָּךְ אִם עִשְּׂרוּ מַעֲשְׂרוֹתֵיהֶן מַעֲשְׂרוֹת; וְכָל שֶׁאֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, כָּךְ אֵין מַעֲשְׂרוֹתָיו מַעֲשְׂרוֹת.

ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'חֲרִינִי מְעַשֵּׂר עַל יָדֶיךָ' [עבורך] - אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲמֹד עִמּוֹ, עַד שֶׁיִּרְאֶה אִם יַעֲשֶׂר אוֹ לֹא יַעֲשֶׂר; וְאִם אָמַר הוּא לַחֲבֵרוֹ: 'עַשֵּׂר עַל יָדַי' - צָרִיךְ לַעֲמֹד עִמּוֹ.

ט. הֶחָרוּבִין - אֵינָן חַיָּבִין בְּמַעֲשְׂרוֹת אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם [מדרבנן], לְפִי שֶׁאֵינָן מַאֲכַל רֹב אָדָם. וְהַשִּׁקְדִים הַמָּרִים, בֵּין בְּקִטְנָן בֵּין בְּגָדְלָן - פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן אֹכֶל.

י. אֵילָן שֶׁנִּטָּעוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - פָּטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֶת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה". וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁהוּא חַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם - שֶׁהֲרֵי תְּאֵנָה הָעוֹמֶדֶת בֶּחָצֵר, חַיֶּבֶת לְעַשֵּׂר פֵּרוֹתֶיהָ אִם אָסָפָן כְּאַחַת.

יא. בְּצָלִים שֶׁהִשְׁרִישׁוּ זֶה בְּצַד זֶה, אֲפִלּוּ הִשְׁרִישׁוּ בְּקַרְקַע עַלְיָה [קומה עליונה] - פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת; נָפְלָה עֲלֵיהֶן מַפֹּלֶת, וַהֲרֵי הֵן מְגֻלִּין - חֲרֵי אֵלּוּ כִּנְטוּעִין בַּשָּׂדֶה, וְחַיָּבִין בְּמַעֲשְׂרוֹת.

יב. הַמְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי עֲנָבָיו, וּבָא אַחֵר וְאָסַף אֶת הַתְּאֵנִים הַנִּשְׁאָרוֹת בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה, אוֹ שֶׁהָיָה מְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי הַמְּקֻשָּׁאוֹת וְהַמִּדְלָעוֹת [קשואים ודלעת], וּבָא אַחֵר וְאָסַף אֶת הָעֲנָבִים הַנִּשְׁאָרִים שָׁם הַמְפֻזָּרִין בַּשָּׂדֶה - בִּזְמַן שֶׁבַּעַל הַשָּׂדֶה מַקִּיפִין עֲלֵיהֶן - אֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל, וּלְפִיכָךְ חַיָּבִין בְּמַעֲשְׂרוֹת וּבִתְרוּמָה; אֵין בַּעַל הַבַּיִת מַקִּיפִין עֲלֵיהֶן - מֻתָּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל, וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר.

יג. אֵין מְעַשְּׂרִין אֶלָּא מִן הַמֻּבְחָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ, וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יֶקֶב" - כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֵׂר שֶׁמַּפְרִישִׁין הַלְוִיִּים מִן הַחֶלֶב [מובחר] שֶׁבּוֹ, כָּךְ מַעֲשֵׂר שֶׁמַּפְרִישִׁים יִשְׂרָאֵל מִן הַגֹּרֶן וּמִן הַיֶּקֶב, מִן הַחֶלֶב שֶׁבּוֹ.

יד. אֵין מְעַשְּׂרִין בְּאֹמֶד [בהערכה], אֶלָּא בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן; וְכָל הַמְדֻקְדָּק בְּשִׁעוּר, מְשֻׁבָּח. וְהַמַּרְבֶּה בְּמַעֲשְׂרוֹת - מַעֲשְׂרוֹתָיו מְקֻלְקָלִין, שֶׁהֲרֵי מְעָרֵב בָּהֶן [שהחלק הנוסף שצירפו למעשר - לא עישרו]; וּפֵרוֹתָיו מְתֻקָּנִין.

טו. הַמַּפְרִישׁ מִקְצָת מַעֲשֵׂר - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר, אֶלָּא כְּמִי שֶׁחָלַק אֶת הָעֲרֵמָה; אֲבָל צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ מִזֶּה הַחֵלֶק שֶׁהוֹצִיא [בתחילה כמעשר -], מַעֲשֵׂר שֶׁלּוֹ. כֵּיצַד? הָיוּ לוֹ מֵאָה סְאָה, הִפְרִישׁ מֵהֶן חֲמִשָּׁה לְשֵׁם מַעֲשֵׂר - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר; וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ עַל הֶחָמֵשׁ סְאִין מַעֲשֵׂר מִמָּקוֹם אַחֵר, אֶלָּא מַפְרִישׁ מֵהֶן חֲצִי סְאָה שֶׁהִיא הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּהֶן.

טז. הַמַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר זֶה, מְבֹרָךְ תְּחִלָּה כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין עַל כָּל הַמִּצְוֹות; וְכֵן מְבָרֵךְ עַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְעַל מַעְשַׂר עָנִי, וְעַל מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר. מְבָרֵךְ עַל כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וְאִם הִפְרִישׁ הַכֹּל זֶה אַחַר זֶה מִיָּד, וְלֹא שָׁח בֵּינֵיהֶן - כּוֹלְלָן בְּרָכָה אַחַת, וּמְבָרֵךְ: 'לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת'.

יום שישי י"ח ניסן ה'תשע"ג

פֶּרֶק ב

א. אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא הַגּוֹמֵר פֵּרוֹתָיו לְאָכְלָן לְעַצְמוֹ; אֲבָל הַגּוֹמְרָן לִמְכְרָן - פָּטוּר מִן הַתּוֹרָה, וְחַיָּב מִדִּבְרֵיהֶם [מדרבנן], שֶׁנֶּאֱמַר: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר וְגוֹ' וְאָכַלְתָּ", אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא הַגּוֹמֵר תְּבוּאָתוֹ לְאָכְלָהּ.

ב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ [קונה] - פָּטוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "תְּבוּאַת זַרְעֶךָ"; וְחַיָּב מִדִּבְרֵיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלְּקָחָן אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן בְּיַד מוֹכֵר; אֲבָל אִם נִגְמְרָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ, חַיָּב לְעַשֵּׂר מִן הַתּוֹרָה.

ג. פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה בְּקִטְנָן, כְּגוֹן הַבֹּסֶר [ענבים

[שלא בשלו] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ - אֵינָן חַיָּבִין בְּמַעֲשְׂרוֹת, עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ וְיֵעָשׂוּ אֹכֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִזֶּרַע הָאָרֶץ, מִפְּרִי הָעֵץ", עַד שֶׁיִּהְיֶה פְּרִי. וְכֵן הַתְּבוּאָה וְהַקִּטְנִיּוֹת - שֶׁנֶּאֱמַר: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ", עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה תְּבוּאָה. וְזוֹ הִיא עוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת; וְקֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ הַתְּבוּאָה וְהַפֵּרוֹת לְעוֹנָה זוֹ - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וּבְכָל דֶּרֶךְ שֶׁיִּרְצֶה.

ד. פֵּרוֹת שֶׁהֵן רְאוּיִין לַאֲכִילָה בְּקָטְנָן, כְּגוֹן הַקִּשּׁוּאִים וְהַמְּלָפְפוֹנוֹת, שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן אֶלָּא כְּדֵי לְהוֹסִיף בְּגוּפָן, אֲבָל רְאוּיִין הֵן מִתְּחִלָּה לַאֲכִילָה - חֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר בְּקָטְנָן; שֶׁמִּתְּחִלַּת יְצִיאָתָן, בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת.

ה. אֵיזוֹ הִיא עוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת? מְשֶׁיַּגִּיעוּ הַפֵּרוֹת לְהֶזֵּרַע וְלִצְמֹחַ, הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא הַפְּרִי. כֵּיצַד? הַתְּאֵנִים - מְשֶׁיֵּעָשׂוּ רַכִּין עַד שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה אַחַר אֲרַבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת מִשָּׁעַת אֲסָפָתָן. הָעֲנָבִים וְהַבְּאוּשִׁים, וְהֵן הָעֲנָבִים הַדַּקִּין הַמִּתְבָּרְיוֹת - מְשֶׁיֵּרָאֶה הַחַרְצָן שֶׁלָּהֶן מִבַּחוּץ. הָרִמּוֹנִים - מְשֶׁיִּמַּס הַפֶּרֶד שֶׁלָּהֶן בֵּין הָאֶצְבָּעוֹת, וְיֵצֵא מִמֶּנּוּ מַיִם. הַתְּמָרִים, מְשֶׁיִּתְפַּחּוּ כִּשְׁאוֹר. הַפַּרְסְקִין, מְשֶׁיָּטִילוּ גִּידִים אֲדֻמִּים. הָאֱגוֹזִים, מְשֶׁיִּתְפָּרֵשׂ הָאֹכֶל מִן הַקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה. הַשְּׁקֵדִים הַמְּתוּקִים, עַד שֶׁתִּתְפָּרֵשׂ קְלִפָּתָן הַחִיצוֹנָה; אֲבָל הַמָּרִים, פְּטוּרִין לְעוֹלָם. וּשְׁאָר כָּל בַּעֲלֵי קְלִפּוֹת, כְּגוֹן הָאֲטְרֻבּוֹלִין וְהַלּוּט וְהַבָּטְנִים - מְשֶׁיַּעֲשׂוּ קְלִפָּה הַתַּחְתּוֹנָה הַסְּמוּכָה לָאֹכֶל. הַזֵּיתִים - מְשֶׁיַּעֲשׂוּ שֶׁמֶן אֶחָד מִתְּשָׁעָה מִמַּה שֶּׁהֵן רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת כְּשֶׁיִּגְמְרוּ, וְזֶה הוּא שְׁלִישׁ שֶׁלָּהֶן; הַתַּפּוּחִים וְהָאֶתְרוֹגִים - מְשֶׁיִּתְעַגְּלוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לַאֲכִילָה כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים. הָאוֹג וְהַתּוּתִים, מְשֶׁיַּאֲדִימוּ; וְכֵן כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַאֲדִים, מְשֶׁיַּאֲדִימוּ. הֶחָרוּבִין, מְשֶׁיַּעֲשׂוּ נְקֻדּוֹת נְקֻדּוֹת שְׁחֹרוֹת; וְכֵן כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַשְׁחִיר, מְשֶׁיִּנָּקְדוּ. הָאֲגָסִין וְהַקְּרוּסְטְמִלִּין וְהַפְּרִישִׁין וְהָעֲזְרוּרִין, מְשֶׁיַּעֲשׂוּ קָרְחוֹת קָרְחוֹת לְבָנוֹת [- כשהם מתבשלים שערותיהם הולכים ונופלים]; וְכֵן כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַלְבִּין, מְשֶׁיְּקָרְחוּ קָרְחוֹת. הַתְּבוּאָה, מְשֶׁתָּבִיא [שתגדל] שְׁלִישׁ. הַתִּלְתָּן, מְשֶׁיִּהְיֶה זַרְעָהּ רָאוּי לִצְמִיחָה אִם נִזְרַע. וּבֵיָרָק - הַקִּשּׁוּאִין וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין וְהַמְּלָפְפוֹנוֹת וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, חַיָּבִין בְּקָטְנָן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וּשְׁאָר הַיָּרָק שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה עַד שֶׁיַּגְדִּיל, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַאֲכִילָה. אֶשְׁכּוֹל שֶׁהִגִּיעַ בּוֹ אֶפְלּוּ [גרגיר] יְחִידִי [לענות מעשרות] - כֻּלּוֹ חָבוּר לְמַעֲשְׂרוֹת, וּכְאִלּוּ הִגִּיעַ כֻּלּוֹ; וְלֹא אוֹתוֹ הָאֶשְׁכּוֹל בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הָרוֹחַ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אוֹתוֹ הַגֶּפֶן שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הָאֶשְׁכּוֹל. וְכֵן רִמּוֹן שֶׁהִגִּיעַ בָּהּ אֶפְלּוּ פְּרִידָה [גרגיר] אַחַת, כֻּלָּהּ חָבוּר.

ו. לֹא יִמְכֹּר אָדָם פֵּרוֹתָיו מְשֶׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת, לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת. וְאִם [חלקם] בִּכְּרוּ [והגיעו לעונת מעשרות] - נוֹטֵל אֶת הַבִּכּוּרוֹת, וּמֻתָּר לִמְכֹּר אֶת הַשְּׁאָר שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר. וְכֵן לֹא יִמְכֹּר אָדָם אֶת גִּפְתּוֹ וְאֶת זוּגְיוֹ [- קליפות ענבים] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת, לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין - שֶׁהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן חַיָּבִין בְּמַעַשְׂרוֹת; וְלֹא אֶת תִּבְנוֹ לְלֵקֶט מִמֶּנּוּ תְּבוּאָה, לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן - שֶׁהַתְּבוּאָה שְׁתִלְקֵט מִן הַתֶּבֶן חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר.

ז. שִׁמְרֵי יַיִן שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם, וְסִנְּנָן - אִם נָתַן שְׁלֹשָׁה [כוסות] וּמָצָא אַרְבָּעָה, מוֹצִיא מַעֲשֵׂר עַל זֶה הַיָּתֵר [אף] מִמָּקוֹם אַחֵר; וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ עָלָיו תְּרוּמָה - שֶׁהַתּוֹרֶם בַּתְּחִלָּה, בְּלִבּוֹ עַל הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּתְּרוּמָה. מָצָא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה - אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא יֶתֶר עַל מִדָּתוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם יַיִן - פָּטוּר.

ח. הַמַּקְדִּישׁ פֵּרוֹתָיו כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין, עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר, וּפָדָן, וְאַחַר שֶׁפָּדָן הִגִּיעוּ - חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר; וְאִם בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת וְהֵן בְּיַד הַגִּזְבָּר, וְאַחַר כָּךְ פָּדָן - פְּטוּרִין.

יום שבת קודש י"ט ניסן ה'תשע"ג

פֶּרֶק ג

א. פֵּרוֹת שֶׁהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת, וְנִתְלְשׁוּ וְעַדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן - כְּגוֹן תְּבוּאָה שֶׁקָּצָרָהּ וְדָשָׁהּ, וְעַדַיִן לֹא זֹרָהּ אוֹתָהּ [ברוח להפריד הקליפות מהגרעינים] וְלֹא מֵרְחָהּ [סידרה] - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן אֲכִילַת עֲרַאי, עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן; וּכְשֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן, אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּגוֹמֵר פֵּרוֹתָיו לְמָכְרָן בַּשּׁוּק; אֲבָל אִם הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְהוֹלִיכָן לַבַּיִת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן, עַד שֶׁיַּקְבִּיעוּ לְמַעֲשֵׂר [כדלהלן].

ג. וְאֶחָד מִשִּׁשָּׁה דְּבָרִים קוֹבֵעַ לְמַעַשְׂרוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: הַבַּיִת, וְהַמִּקָּח, וְהָאִשׁ, וְהַמֶּלַח, וְהַתְּרוּמָה, וְהַשַּׁבָּת; וְכֻלָּן, אֵין קוֹבְעִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ.

ד. כֵּיצַד? פֵּרוֹת שֶׁדַּעְתּוֹ לְהוֹלִיכָן לַבַּיִת - אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן - אוֹכֵל מֵהֶן עֲרַאי, עַד שֶׁיִּכָּנְסוּ לַבַּיִת; נִכְנְסוּ לַבַּיִת - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר, וְאָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר. וְכֵן אִם מָכְרָן, אוֹ בִּשְּׁלָן בָּאוּר, אוֹ כְּבָשָׁן בְּמֶלַח, אוֹ הִפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמָה, אוֹ נִכְנְסָה שַׁבָּת עֲלֵיהֶן - לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לַבַּיִת. הִכְנִיסָן לַבַּיִת קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן, הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מֵהֶן עֲרַאי; הִתְחִיל לִגְמֹר מְלַאכְתָּן מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לַבַּיִת, חַיָּב לְעַשֵּׂר הַכֹּל. כֵּיצַד? הִכְנִיס קְשׁוּאִין וּדְלוּעִין לַבַּיִת קֹדֶם שֶׁיְּשַׁפְּשֵׁף [השער שעליהם וזהו גמר מלאכתן] - מְשֶׁיַּתְחִיל לְשַׁפְשֵׁף אַחַת, נִקְבְּעוּ הַכֹּל לְמַעֲשֵׂר; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַתּוֹרֵם פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי; חוּץ מִכַּלְכַּלַת תְּאֵנִים - שֶׁאִם תְּרָמָהּ קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּהּ, נִקְבְּעָה לְמַעֲשֵׂר.

ה. הַמֵּבִיא לַבַּיִת סוֹכֵי [ענפי] תְּאֵנָה וּבָהֶן תְּאֵנִים, מְכַבְּדֵי תְּמָרָה [כפות תמרים] וּבָהֶן תְּמָרִים - אִם הִכְנִיסוּם תִּינוֹקוֹת אוֹ פּוֹעֲלִים, לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר; וְאִם הִכְנִיסָן בַּעַל הַבַּיִת, חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר. הִכְנִיס שְׁבָלִים לַעֲשׂוֹת מֵהֶן עִסָּה, לֹא נִקְבְּעוּ; לְאָכְלָן מְלִילוֹת [זרעונים], נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְבוּאָה; אֲבָל בְּקִטְנִיּוֹת, לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר.

ו. מֻתָּר לְהַצָּרִים עַל הַתְּבוּאָה, לְהַכְנִיס בַּמּוֹץ [בקליפה] שֶׁלָּהּ, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה בְּהֶמְתּוֹ אוֹכֶלֶת, וּפְטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר; וְזוֹרֶה מְעַט מְעַט אַחַר שֶׁהִכְנִיס לַבַּיִת, וּפָטוּר לְעוֹלָם מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעַשְׂרוֹת - שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מַתְחִיל לִגְמֹר הַכֹּל.

ז. הַגּוֹמֵר פֵּרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְכֵן הַקּוֹבֵעַ פֵּרוֹתָיו

בְּאֶחָד מִן הַדְּבָרִים הַשִּׁשָּׁה שֶׁקּוֹבְעִין לְמַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - חֲרֵי אֵלּוּ נִטְבָּלוֹ [התחייבו] לְמַעֲשֵׂר.

ח. אֵיזֶה הוּא גְּמַר מְלַאכְתָּן שֶׁל פֵּרוֹת? הַקְּשׁוּאִין וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין, מִשֶּׁיִּשְׁפְּשֵׁף בְּיָדוֹ וְיָסִיר הַצְּהוּב שֶׁעֲלֵיהֶן כְּמוֹ שֵׁעָר דַּק. וְאִם אֵינוֹ מְשַׁפְּשֵׁף, מִשֶּׁיַּעֲמִיד עַרְמָה; וּבָאֲבַטִּיחַ, מִשֶּׁיַּסְדִּיר אוֹתוֹ הַמֵּקֵצֶה אֲבַטִּיחַ בְּצַד אֲבַטִּיחַ. הָיָה מְשַׁפְּשֵׁף אַחַת אַחַת - כִּיוָן שֶׁגָּמַר כָּל צָרְכּוֹ, נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן. וְתוֹרְמִין קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵסִיר הַצְּהוּב מֵעֲלֵיהֶן.

ט. הַיָּרָק הַנֶּאֱגָד [שדרכו להמכר באגודות], מִשֶּׁיֵּאָגֵד. אִם אֵינוֹ אוֹגֵד, מִשֶּׁיְּמַלֵּא אֶת הַכְּלִי; [אם] אֵינוֹ מְמַלֵּא [מפני שלא נמכר כלי שלם] - חֲרֵי זֶה אוֹכֵל עֲרַאי, עַד שֶׁיְּלַקֵּט כָּל צָרְכּוֹ.

י. כַּלְכָּלָה, מִשֶּׁיְּחַפֶּה הַפֵּרוֹת שֶׁבָּהּ בְּעָלִין וּבְהוּצִין וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. אִם אֵינוֹ מְחַפֶּה, מִשֶּׁיְּמַלֵּא הַכְּלִי; אִם אֵינוֹ מְמַלֵּא, עַד שֶׁיְּלַקֵּט כָּל צָרְכּוֹ.

יא. כְּלִי גָּדוֹל שֶׁדַּעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת חֶצְיוֹ - כֵּיוָן שֶׁמִּלֵּא חֶצְיוֹ, נִטְבָּל; הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת כֻּלּוֹ, אֵינוֹ נִטְבָּל עַד שֶׁיְּמַלֵּא אֶת כֻּלּוֹ. הָיוּ שְׁנַיִם וּבְדַעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת שְׁנֵיהֶם, לֹא נִטְבְּלוּ עַד שֶׁיְּמַלֵּא אֶת שְׁנֵיהֶם.

יב. אָגַד הַיָּרָק אֶגֶד גָּדוֹל בַּשָּׂדֶה - אַף עַל פִּי שֶׁבְּדַעְתּוֹ לְאָגְדָן אֲגֻדּוֹת קְטַנּוֹת לַשּׁוּק, חֲרֵי זֶה נִטְבָּל. הַפֵּרֶד [גרגרי רימון מיובשים] וְהַצִּמּוּקִין וְהַחֲרוּבִין, מִשֶּׁיַּעֲמִיד עַרְמָה בְּרֹאשׁ גָּגוֹ. הַבְּצָלִים, מִשֶּׁיָּסִיר הֶעָלִין וְהַקְּלִפּוֹת שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַשְׁלִיכָן מֵעֲלֵיהֶן; וְאִם אֵינוֹ מֵסִיר, עַד שֶׁיַּעֲמִיד עַרְמָה.

יג. הַתְּבוּאָה, מִשֶּׁיְּמָרַח; וְאֵיזֶה הוּא מְמָרַח? זֶה הַמְיֻפֶּה פְּנֵי הַכְּרִי שֶׁל תְּבוּאָה בְּרַחַת [יעה] בְּסוֹף כָּל דָּבָר, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין כְּשֶׁגּוֹמְרִין כָּל מַעֲשֵׂיהֶן. אִם אֵינוֹ מְמָרַח, עַד שֶׁיַּעֲמִיד עַרְמָה. הַקְּטָנִיּוֹת - מִשֶּׁיְּכַבֵּר [כשינפה אותם מהעפר], וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכְּבָרָה [קולט לפני שנחים על הקרקע] וְאוֹכֵל; אִם אֵינוֹ כּוֹבֵר, עַד שֶׁיְּמָרַח. וְאַף עַל פִּי שֶׁמָּרַח - מֻתָּר לִטֹּל מִן הַקְּטָנִיּוֹת [מה שלא נידוש] וּמִן הַצְּדָדִין [שנפלו לצדדים] וּמִמַּה שֶּׁבְּתוֹךְ הַתֶּבֶן, וְאוֹכֵל.

יד. הַיַּיִן - מִשֶּׁיְּנַיְּחֶנּוּ בְּחָבִיּוֹת, וְיִשְׁלֶה הַזּוֹגִין וְהַחַרְצַנִּין [- הפסולת] מֵעַל פְּנֵי הֶחָבִית; אֲבָל כְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַבּוֹר, וּמִשֶּׁיְּגַבִּיהֶנּוּ לְהַנִּיחוֹ בֶּחָבִית - שׁוֹתֶה עֲרַאי, וְקוֹלֵט מִן הַגַּת הָעֶלְיוֹנָה [מקום דריכת הענבים] וּמִן הַצְּנוֹר [שיורד לבור] וּמִכָּל מָקוֹם, וְשׁוֹתֶה.

טו. הַשֶּׁמֶן, מִשֶּׁיֵּרֵד לָעוּקָה [בור השמן]. אַף עַל פִּי שֶׁיָּרַד - נוֹטֵל מִן הָעֶקֶל וּמִן הַמֶּמֶל וּמִבֵּין הַפַּסִּין [כלי הסחיטה], וְנוֹתֵן לְקֵעָרָה קְטַנָּה וּלְתַמְחוּי לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַם; מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִתְבַּשֵּׁל בִּכְלִי שֵׁנִי. וְאִם הָיָה חַם בְּיוֹתֵר, כְּדֵי שֶׁיְּכַוֶּה אֶת הַיָּד - לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְבַּשֵּׁל.

טז. הָעִגּוּל שֶׁל דְּבֵלָה [גוש תאנים], מִשֶּׁיַּחֲלִיקֶנּוּ [במשקים]. הַגְּרוֹגָרוֹת [תאנים מיובשות], מִשֶּׁיְּדוּשׁ [כשיכתשם מעט]; וְאִם הִכְנִיסָן לְמִגּוֹרָה, מִשֶּׁיְּעַגֵּיל בְּיָדוֹ עַל פִּי הַמִּגּוֹרָה [כלי הדבלה]. הָיָה דָּשׁ הַגְּרוֹגָרוֹת בֶּחָבִית, אוֹ הָעִגּוּל עַל פִּי הַמִּגּוֹרָה, וְנִשְׁבְּרָה הֶחָבִית, אוֹ נִפְתְּחָה הַמִּגּוֹרָה - חֲרֵי זֶה לֹא יֹאכַל, עַד שֶׁיֵּעָשֵׂר.

יז. תְּאֵנִים וַעֲנָבִים שֶׁבַּמֵּקֵצֶה [המקום שמתייבשים בו], מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי בִּמְקוֹמָן. אֲבָל אִם נָטַל מִן הַמֵּקֵצֶה, וְהוֹלִיךְ לְמָקוֹם אַחֵר - לֹא יֹאכַל מֵהֶן עֲרַאי; שֶׁחֲרֵי נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָבְשׁוּ כָּל צָרְכָּן.

יח. הֶחָרוּבִין, עַד שֶׁלֹּא כָּנָסָן לְרֹאשׁ הַגַּג - מוּרִיד מֵהֶן לִבְהֵמָה, וּפָטוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחְזִיר אֶת הַמּוּתָר לְיַבָּשׁוֹ, וְנִמְצָא מַאֲכִיל עֲרַאי.

יט. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוֹ בַּשִּׁבֳּלִים [- שקיבל הלוי מעשר לפני שקיבל הכהן תרומת הישראל] - אָסוּר [הלוי] לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ עֲרַאי, קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישׁ תְּרוּמָתוֹ [תרומת מעשר לכהן]; וְאִם אָכַל, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. כֵּיצַד הִיא אֲכִילַת עֲרַאי? כְּגוֹן שֶׁהָיָה מְקַלֵּף שְׁעוֹרִים וְאוֹכֵל, מְקַלֵּף אַחַת אַחַת; וְאִם קָלַף וְכָנַס לְתוֹךְ יָדוֹ, חַיָּב לְעַשֵּׂר. הָיָה מוֹלֵל מְלִילוֹת [זרעונים] שֶׁל חִטִּים, מְנַפֶּה מִיָּד לְיָדוֹ וְאוֹכֵל; וְאִם נָפָה בְּתוֹךְ חֵיקוֹ, חַיָּב. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם נָפָה בִּכְלִי - שֶׁאֵין זֶה עֲרַאי. וְכֵן נוֹטֵל מִן הַיַּיִן, וְנוֹתֵן לַקֵּעָרָה לְתוֹךְ תַּבְשִׁיל צוֹנֵן, וְאוֹכֵל; אֲבָל לֹא לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא צוֹנֶנֶת - מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּבוֹר קָטָן. וְכֵן סוֹחֵט זֵיתִים עַל בְּשָׂרוֹ, אֲבָל לֹא לְתוֹךְ יָדוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כ. וּכְשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל עֲרַאי מִפֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן - כָּךְ מֻתָּר לְהַאֲכִיל מֵהֶן לְחַיָּה וְלִבְהֵמָה וּלְעוֹפוֹת כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וּמַפְקִיר כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, קֹדֶם שֶׁיְּעַשֵּׂר. וְאִם נִגְמְרוּ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר - לֹא יַפְקִיר, וְלֹא יַאֲכִיל לִבְהֵמָה חַיָּה וְעוֹף אֲכִילַת קֶבַע, עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר. וּמֻתָּר לְהַאֲכִיל לִבְהֵמָה עֲרַאי מִן הַטָּבֶל, וַאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת; וּמַאֲכִיל פְּקִיעֵי עָמִיר [מאכל בהמה], עַד שֶׁיְּעַשֵּׂם חֲבִילוֹת.

כא. הַמּוֹצֵא קְצִיצוֹת [פירות אילן] בַּדֶּרֶךְ, אֲפִלּוּ בְּצַד שְׂדֵה קְצִיצוֹת - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר. מָצָא גְּרוֹגָרוֹת [תאנים מיובשות] - אִם דָּרְסוּ הַגְּרוֹגָרוֹת רֹב הָאָדָם [- שרוב האנשים כבר דרסו את גרוגרותיהם], חַיָּב לְעַשֵּׂר; שֶׁחֶזְקָתָן, מִדָּבָר שֶׁגִּנְמְרָה מְלַאכְתּוֹ. וְכֵן אִם מָצָא פִּלְחֵי דְּבֵלָה, שֶׁיְּדוּעַ שֶׁהֵן מִדָּבָר הַגָּמוּר.

כב. מָצָא כְּרִיכוֹת [תבואה קטנות] בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, חַיָּב לְעַשֵּׂר; בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, פְּטוּרוֹת. וְהָאֲלָמוֹת [הגדולות], בְּכָל מָקוֹם חַיָּבוֹת בְּמַעֲשֵׂר. מָצָא תְּבוּאָה מְרוּחָה [- שנגמרה מלאכתה] - עוֹשֶׂה אוֹתָהּ תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ [שמא עישרו אותה כבר הבעלים]. מָצָא כַּלְכָּלָה מְחֻפָּה, חַיֶּבֶת בְּמַעֲשְׂרוֹת. מָצָא כַּלְכָּלָה בְּמָקוֹם שֶׁהָרֹב מַכְנִיסִין לַשּׁוּק - אָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה עֲרַאי [שהרי כבר נתחייבה במעשרות], וּמְתַקְּנָהּ [מעשרה כדינו] דְּמַאי; וּבְמָקוֹם שֶׁהָרֹב מַכְנִיסִין לַבָּתִּים - אוֹכֵל מִמֶּנָּה עֲרַאי, וּמְתַקְּנָהּ דַּאי. [היה מנהג העיר] מָחֲצָה לְמֶחֱצָה, דְּמַאי; וְאִם הִכְנִיסָהּ לַבַּיִת, מְתַקְּנָהּ דַּאי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין לוֹ גְּמַר מְלָאכָה. אֲבָל בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ גְּמַר מְלָאכָה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְעֻשָּׂר דַּאי - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה; שֶׁחֶזְקָתָן שֶׁהִפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמָה בְּשָׁעָה שֶׁגִּנְמְרָה מְלַאכְתָּן.

כג. חֲרֵרֵי [חורי] הַנְּמָלִים שֶׁלָּנוּ בְּצַד הָעֲרֵמָה הַחִיצֶנֶת - חֲרֵי

הַנִּמְצָא בָּהֶן חַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת, שֶׁיָּדוּעַ שֶׁמִּדָּבָר גָּמוּר הָיוּ גּוֹרְרִין כָּל הַלַּיְלָה.

כד. הַמּוֹצֵא זֵיתִים תַּחַת הַזַּיִת, וְחָרוּבִין תַּחַת הֶחָרוּב - חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר; שֶׁחֻזְקָתָן שֶׁנָּפְלוּ מֵאֵילָן זֶה. מָצָא תְּאֵנִים תַּחַת הַתְּאֵנָה - חֲרֵי הֵן סָפֵק, שֶׁחֲרֵי מִשְׁתַּנּוֹת וּמִתְלַקְלְקוֹת בֶּעָפָר; שֶׁמָּא מִתְּאֵנָה זוֹ נָפְלוּ, אוֹ מִתְּאֵנִים שֶׁנִּתְעַשְּׂרוּ.

כה. הַמַּקְדִּישׁ פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין, וּפָדָן קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן - חַיָּב לְעַשֵּׂר. וְאִם נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן בְּיַד הַהֶקְדֵּשׁ, וְאַחַר כָּךְ פָּדָן - פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת; שֶׁבְּעֵת חוֹלִין, הָיוּ פְּטוּרִין. וְהַמַּקְדִּישׁ קָמָה לִמְנָחוֹת, פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ג־י"ט ניסן ה'תשע"ג

יום ראשון י"ג ניסן ה'תשע"ג

מצות לא תעשה שכ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה" (שמות כ, י). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, פֵּרַשׁ בּוֹ הַכָּתוּב (שם לא, יד) שֶׁהוּא בְּכָרֵת, אִם לֹא יָדַע בּוֹ הַדַּיָּן, וְאִם נִתְקַיְּמָה עָלָיו הָעֵדוּת — חַיָּב סְקִילָה. כָּל־זֶה אִם הוּא מֵזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת.

יום שני י"ד ניסן ה'תשע"ג

מצות לא תעשה שכא.

הַמִּצְוָה הַשכ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לְהַלֵּךְ חוּץ לִתְחוּם הַמְּדִינָה בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" (שם טז, כט). וּבָא בַּקַּבָּלָה (סוטה כז:) שֶׁתְּחוּם (גבול) הַמָּסָע הוּא מַה־שֶּׁנּוֹסָף עַל אַלְפַּיִם אַמָּה מִחוּץ לָעִיר אֶפְלוּ אַמָּה אַחַת. וְהִלּוּךְ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל־רוּחַ — מֻתָּר. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת בשלח שם): "אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ" — אֵלּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה". וּבִגְמָרָא עֵרוּבִין (יז:) אָמְרוּ: "לוֹקִין עַל אִסּוּר תְּחוּמִין דִּבְרֵי תוֹרָה". וּבְאוֹתָהּ הַמַּסֶּכְתָּא נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

יום שלישי ט"ו ניסן ה'תשע"ג

מצות עשה קסה. מצות לא תעשה שכט.
מצות עשה קסד. מצות לא תעשה קצו.

הַמִּצְוָה הַקס"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת בְּיוֹם זֶה (ביום הכפורים) מִן־הַמְּלָאכוֹת וְהָעֲבוֹדוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם" (ויקרא טז, לא), וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים (מצוות עשה צ, קלה, קנט, קסג) אָמְרָם (שבת כד:): "הַאי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא".

הַמִּצְוָה הַשכ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהוּא אָמְרוֹ בּוֹ: "וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם כג, כח). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמֵזִיד — חַיָּב כָּרֵת, כְּמוֹ שֶׁבֹּאֵר הַכָּתוּב (שם, ל); וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּבֵיצָה (יח:) וּמְגִלָּה (ל:) וְזוּלָתָן.

הַמִּצְוָה הַקס"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָצוּם בָּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם" (שם טז, כט). וְהַפֵּרוּשׁ בְּסִפְרָא (פרשת אחרי מות פרק ז הלכה ג): "תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם" — עִנּוּי שֶׁהוּא אִבּוּד הַנֶּפֶשׁ. וְאֵיזֶהוּ? זֶה אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכֵן בָּא בַּקַּבָּלָה (יומא עג.), שֶׁהוּא אָסוּר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְשֶׁצָּרִיךְ לִשְׁבּוֹת מִכָּל־הַפְּעֻלּוֹת הָאֵלֶּה, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם" (שם, לא), כְּאִלּוּ אָמַר, שֶׁחוֹבָה בּוֹ הַשְׁבִּיתָה הַמְיֻחֶדֶת לִמְלָאכוֹת וְלַעֲבוֹדָה, וְהַשְׁבִּיתָה הַמְיֻחֶדֶת לַהֲנָאַת הַגּוּף וְקִיּוּמוֹ — לְפִיכָךְ אָמַר (כפל לשון): "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן". וּלְשׁוֹן סִפְרָא (אחרי מות שם): "מִנַּיִן שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים אָסוּר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", כְּלוֹמַר: הַשְׁבֶּת כָּל־אֵלּוּ כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁג הָעִנּוּי.

הַמִּצְוָה הַקצ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בְּיוֹם צוֹם כִּפּוּר, וְהָאַזְהָרָה לְמַעֲשֶׂה זֶה לֹא נִתְבָּאֲרָה בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה, אֲבָל בְּיָנָן שֶׁהֻזְכִּיר אֶת־הָעִנּוּי וְחִיֵּב כָּרֵת לְמִי שֶׁיֹּאכַל, יָדַעְנוּ שֶׁמְּזֻהָרִים עַל הָאֲכִילָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה וְגוֹ' וְנִכְרְתָה" (שם כג, כט). וּבְרֵישׁ כְּרֵתוֹת (ב.), כְּשֶׁמָּנוּ מְחַיְּבֵי כָּרֵת, מָנוּ בִּכְלָלָם הָאוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וּבְאָרוּ שָׁם שֶׁכֹּל שֶׁחַיָּבִים עָלָיו כָּרֵת — הוּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן־הַפֶּסַח וְהַמִּילָה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהָאֲכִילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וּלְפִיכָךְ חַיָּבִים עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת קְבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבֹּאֲרוּ בְּרֵישׁ כְּרֵתוֹת וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת (פרק ד משנה ח), שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב דִּין זֶה (החטאת נקרבת) אֶלָּא בְּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה בִּלְבַד, שֶׁחֲרֵי אָמַר יִתְעַלֶּה בְּמְחֻיָּבֵי חַטָּאת קְבוּעָה: "אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה" (שם ד, יג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (אמור פרק ד הלכה ד): "כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה וְנִכְרְתָה — חֲרֵי זֶה עִנֶּשׁ עִנּוּי; אֲבָל אַזְהָרָה לְעִנּוּי לְיוֹם עַצְמוֹ לֹא שָׁמַעְנוּ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר עִנֶּשׁ מְלָאכָה שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁכְּבָר קַל וָחֹמֶר הוּא: מָה אִם עִנּוּי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּיָמִים

טוֹבִים וּבְשַׁבָּתוֹת חֲרֵי הוּא עָנוּשׁ עָלָיו, מְלָאכָה שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בְּיָמִים טוֹבִים וּבְשַׁבָּתוֹת — אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא עָנוּשׁ עָלֶיהָ, וְאִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר עֹנֶשׁ מְלָאכָה? נִלְמַד מִמְּנוּי אַזְהָרָה לְעִנּוּי: מָה עֹנֶשׁ מְלָאכָה לְאַחַר אַזְהָרָה אַף עֹנֶשׁ עִנּוּי לְאַחַר אַזְהָרָה" — הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ. וְדִינֵי מִצְוָה זוֹ כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּסוֹף מַסֶּכֶת יוֹמָא.

יום רביעי ט"ז ניסן ה'תשע"ג

מצות עשה קנט. מצות לא תעשה שכג.

מצות עשה קס. מצות לא תעשה שכד.

הַמִּצְוָה הַקנ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "[וּ]בַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ" (שמות יב, טז). וְדַע הַקַּדְמָה זוֹ, וְהִיא: שֶׁכָּל־מַה־שֶּׁאָמַר בּוֹ ה' "מִקְרָא קֹדֶשׁ" בָּא בְּפֵרוּשׁוֹ: "קִדַּשְׁתֶּם". וְעִנְיַן "קִדַּשְׁתֶּם" — שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה אֶלָּא מַה שֶּׁמְּיֻחָד לַאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (להלן שיעור קעד) אֶת־דִּבְרֵיהֶם (מצוות עשה צ, קלה): "הַאי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא", כְּלוֹמַר: כָּל־יוֹם שֶׁאוֹמֵר בּוֹ ה' "שַׁבָּתוֹן" (או לשון דומה) הוּא כְּאִלּוּ אָמַר "שְׁבוֹת" אוֹ "תִּשְׁבּוֹת" — כָּל־אֵלּוּ צִוּוּיִם בִּשְׁבִיתָה. וְ"שַׁבְּתוֹת ה'" (ויקרא כג, לח) קָרָא לִימֵי הַמּוֹעֲדִים כֻּלָּם, כְּלוֹמַר: לְיָמִים טוֹבִים. וּבְמָקוֹמוֹת הַרְבֵּה בַּתַּלְמוּד (שבת כה. ביצה ח:) אָמְרוּ: "יוֹם טוֹב עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוֹמַר: הַשְׁבִיתָה בְּכָל־יוֹם־טוֹב — מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא; וַעֲשֵׂית הַמְּלָאכָה הָאֲסוּרָה בּוֹ — הִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. לְפִיכָךְ כָּל־הָעוֹשֶׂה־בוֹ מְלָאכָה אֲסוּרָה, עָבַר עַל עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: הַשְׁבִיתָה, בְּמַסֶּכֶת יוֹם טוֹב (ביצה).

הַמִּצְוָה הַשכ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלֶאכֶת לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם" (שמות יב, טז).

הַמִּצְוָה הַקס"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּשְׁבִיתָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל חַג הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ" (שם).

הַמִּצְוָה הַשכ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם" (שם), כְּלוֹמַר: בָּרִאשׁוֹן וּבַשְּׁבִיעִי.

יום חמישי י"ז ניסן ה'תשע"ג

מצות עשה קסב. מצות לא תעשה שכה.

מצות עשה קסג. מצות לא תעשה שכו.

הַמִּצְוָה הקס"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם עֲצֶרֶת, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא־ קֹדֶשׁ" (ויקרא כג, כא).

הַמִּצְוָה הַשכ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם עֲצֶרֶת, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם).

הַמִּצְוָה הַקס"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם אֶחָד בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן [וְגוֹ']" (שם, כד). וּכְבָר קָדַם לְךָ לְשׁוֹנָם (כבר התעכבנו במצוות עשה צ, קלה, קנט — על לשון חז"ל) בְּאָמְרָם: "הַאי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא".

הַמִּצְוָה הַשכ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהוּא אָמְרוֹ בּוֹ: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם, כה).

יום שישי י"ח ניסן ה'תשע"ג

מצות עשה קסו. מצות לא תעשה שכז.

מצות עשה קסז. מצות לא תעשה שכח. קצט.

הַמִּצְוָה הַקס"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ" (ויקרא כג, לה).

הַמִּצְוָה הַשכ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ בְּיוֹם זֶה: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם).

הַמִּצְוָה הַקס"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם" (שם לו). וְדַע שֶׁשְּׁבִיתָה זוֹ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהּ בְּכָל־יוֹם יָוֹם מִשִּׁשֶּׁת הַיָּמִים הָאֵלֶּה (ראשון ושביעי של פסח, שבועות, ראש השנה, ראשון ושמיני של סוכות) דִּינָהּ בְּכָל־יוֹם־טוֹב מֵהֶם כְּדִין אֶחָד, וְאֵין שׁוּם יוֹם מֵהֶם מְיֻחָד בִּשְׁבִיתָה (שונה בדיני השביתה שלו) שֶׁאֵינָהּ בַּשֵּׁנִי, וְכֵן מַתָּר לָנוּ לְהִתְעַסֵּק בְּאֹכֶל נֶפֶשׁ בְּכָל־יוֹם־טוֹב מֵהֶם. לְפִיכָךְ הִלְכַת שְׁבִיתָה זוֹ הִיא הֲלָכָה אַחַת הַכּוֹלֶלֶת כָּל־יוֹם טוֹב. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי שְׁבִיתָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת יוֹם־טוֹב. אֲבָל הַשְּׁבִיתָה הַמְּצֻוֶּה בַּשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים הִיא אוֹתָהּ הַשְּׁבִיתָה עַצְמָהּ בְּתוֹסָפוֹת רַבּוֹת, לְפִי שֶׁלֹּא הֻתִּיר בִּשְׁנֵי יָמִים אֵלּוּ אֹכֶל נֶפֶשׁ. וְיֵשׁ עוֹד דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים בְּיוֹם־טוֹב וַאֲסוּרִים בַּשַּׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָם אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת יוֹם־טוֹב (ביצה יב.).

הַמִּצְוָה הַשכ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, וְהוּא אָמְרוֹ בּוֹ: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם). וְדַע שֶׁשִּׁשָּׁה יָמִים טוֹבִים אֵלּוּ כָּל־הָעוֹשֶׂה אֵיזוֹ מְלָאכָה שֶׁתִּהְיֶה בְּאֵיזֶה יוֹם מֵהֶם שֶׁיִּהְיֶה — לוֹקֶה, אֶלָּא־אִם הָיְתָה הַמְּלָאכָה מִמַּה־שֶּׁצָּרִיךְ לוֹ בְּאֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּאַחַד מֵהֶם (בפסח): "אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם" (שמות יב, טז). וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר יָמִים טוֹבִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה.

הַמִּצְוָה הַקצ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל חָמֵץ אַחַר

חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר (לניסן), וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תִאכַל עָלָיו חָמֵץ" (דברים טז, ג). כְּנוּי זֶה (תיבת "עליו") מוֹסֵב עַל כָּבֶשׂ הַפֶּסַח, שֶׁחוֹבָה לְשָׁחְטוֹ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּיוֹם י"ד, אָמַר (וכונת הכתוב): כִּי מִשֶּׁיָּחוּל זְמַן שְׁחִיטָתוֹ לֹא־תֹאכַל חָמֵץ. וּבִגְמָרָא פְּסָחִים (כח:): "מִנַּיִן לְאוֹכֵל חָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה שֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא־תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ". וְשָׁם (ד:) אָמְרוּ: "דְּכֻלֵּי עָלְמָא מִיהָא (ברם, לכל השיטות) חָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה (שעה שביעית ואילך) דְּאוֹרַיְתָא". כָּךְ מָצָאנוּ לְשׁוֹן כָּל־הַנַּסְחָאוֹת הַמְדֻיָּקוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ לִפְנֵי חַכְמֵי הַתַּלְמוּד. וְשָׁם (ב:) אָמְרוּ בְּטַעַם אִסּוּר אֲכִילַת הֶחָמֵץ בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית (מתחילתה), אָמְרוּ: "עֲבַדוּ רַבָּנָן הַרְחָקָה יְתֵרָה כְּדֵי הֵיכִי דְּלָא לִגַּע בְּאִסּוּרָא דְּאוֹרַיְתָא" (תקנו חכמים הרחקה יתרה כדי שלא להגיע לידי איסור מן התורה). וּמִי שֶׁעָבַר וְאָכַל חָמֵץ אַחַר חֲצוֹת — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּתִחִלַּת פְּסָחִים.

יום שבת קודש י"ט ניסן ה'תשע"ג

מצות עשה קנו. מצות לא תעשה קצז. קצח.

הַמִּצְוָה הַקנ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְבַעֵר אֶת־הֶחָמֵץ מֵרְשׁוּתֵנוּ בְּיוֹם י"ד בְּנִיסָן — וְזוֹהִי מִצְוַת הַשְׁבָּתַת שְׁאֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם" (שמות יב, טו), וַחֲכָמִים קוֹרְאִים לָהּ גַּם כֵּן: מִצְוַת בִּעוּר, כְּלוֹמַר: בְּעוּר חָמֵץ. וּבִגְמָרָא סַנְהֶדְרִין מִגְּמָרָא דִּבְנֵי מַעֲרָבָא (תלמוד בני המערב — ירושלמי פרק ה הלכה ג) אָמְרוּ: "חָמֵץ חַיָּבִין עָלָיו עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה: עֲשֵׂה עַל בְּעוּרוֹ, דִּכְתִיב "תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם"; לֹא־תַעֲשֶׂה, דִּכְתִיב "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" (שם יט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרֵישׁ פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקצ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל חָמֵץ בְּפֶסַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ" (שם יג, ג), וּבֵאֵר שֶׁהוּא בְּכָרֵת וְאָמַר: "כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה" (שם יב, טו), אִם הוּא מֵזִיד; וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקצ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָם לֶחֶם, כְּגוֹן הַפּוּתָּח וְהַמּוּרָיס וְהַשָּׁכָר (מאכלים עם תערובת קמח) וְדוֹמֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ" (שם, כ). וּלְשׁוֹן הַמְכִלְתָּא: "כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ — לְרַבּוֹת פּוּתָּח הַבַּבְלִי וְשִׁכָּר הַמָּדִי וְחֹמֶץ הָאֱדוֹמִי. יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן (כשם שאסורים כך יהיו חייבים עליהם עונשים שנאמרו באיסור חמץ) — תַּלְמוּד לוֹמַר: "חָמֵץ" — מָה חָמֵץ מְיֻחָד שֶׁהוּא מִין (חמץ) גָּמוּר, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן מִין גָּמוּר. לָמָּה בָּאוּ? לַעֲבוֹר עֲלֵיהֶן בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּפֶסָחִים (מג.), שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם אֲסוּרִים וּמְזֻהָרִים עַל אֲכִילָתָם — אֵין הָאוֹכְלָם חַיָּב מַלְקוּת אֶלָּא אִם יֵשׁ (מצטבר) בָּהֶם כְּזַיִת חָמֵץ בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס (כשאוכלם תוך שיעור זמן של אכילת חצי ככר לחם); אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהֶם עֵרוּב חָמֵץ פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה — אֵין חַיָּבִים עַל אֲכִילָתָם מַלְקוּת.

המשך ביאור למס' עירובין ליום ראשון עמ' א

בברייתא, **דִּמְשׁוּם חָכִי לֹא עָרִיב לְהוּ וְתָנֵי לְהוּ** – שלפיכך לא עירבה הברייתא את דיני מחיצה שאין ברוחבה שלשה טפחים יחד עם דיני מחיצה שרוחבה שלשה טפחים, ולא שנתה כך 'כל שהוא פחות משלשה, ושלשה, צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה', לפי שאין הדין כן, שאמנם באופן שאין כל עמוד רחב שלשה טפחים צריך שלא יהא ביניהם שלשה, כדי שלא יצא מתורת 'לבוד', אבל כשיש ב'עומד' שלשה כשרה המחיצה אף אם יש בין עמוד לעמוד שלשה טפחים, שהרי לשיטת רב פפא 'פרוץ כעומד מותר'. **אֶלָּא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ,** הסובר ש'פרוץ כעומד אסור', ולדבריו, גם כאשר כל עמוד רחב שלשה טפחים אסור שיהא בין עמוד לעמוד ריווח של שלשה טפחים, כדי שלא יהא 'פרוץ כעומד', אם כן **לִיעֲרְבִינְהוּ וְלִיתְנְנְהוּ** – היה לברייתא לערב ולשנות את דין מחיצה שאין בה שלשה טפחים יחד עם דין מחיצה שיש בה שלשה טפחים, וכך היה לה לומר, **'כָּל שֶׁהוּא פְּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה** טפחים, וְכן באופן שהוא רחב **שְׁלֹשָׁה** טפחים, **צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין זֶה לָזֶה** חלל **שְׁלֹשָׁה'** טפחים, כדי שלא תיפסל המחיצה. ומאחר ולא שנתה הברייתא כן יש לדייק הימנה כשיטת רב פפא, ושלא כדברי רב הונא בריה דרב יהושע.

דווחה הגמרא: אכן יכולה היתה הברייתא לערב הדינים ולשנותם יחדיו, אלא שלא רצתה לעשות כן, **מִשּׁוּם דְּלֹא דָּמֵי פְּסוּלָא דְּרֵישָׁא לְפְסוּלָא דְּסֵיפָא** – לפי שאין דומה טעם הפסול של פירצה ברוחב שלשה טפחים השנויה ברישא, לטעם הפסול של פירצה כזו השנויה בסיפא. שהרי **פְּסוּלָא דְּרֵישָׁא** – טעם הפסול של פירצת שלשה טפחים ברישא, כשרוחב כל עמוד פחות משלשה טפחים, הוא **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַדַּקֵּר הַגְּדִי בְּכֵית אַחַת** – שלא יוכל הגדי לעבור בין עמודי המחיצה בנקל, כדי שלא יבטל את דין 'לבוד' הסותם את החלל שבין המחיצות. אבל **פְּסוּלָא דְּסֵיפָא** – טעם הפסול בסיפא, כשיש בכל 'עומד' שלשה טפחים, אינו משום כניסת הגדי, אלא משום **שֶׁלֹּא יְהֵא 'פָּרוּץ כְּעוֹמֵד'**, ומאחר ואין סיבת הפסול שוה בשניהם לא שנתה אותם הברייתא כאחת, אף שדיניהם שוים זה לזה.

הגמרא מקשה סתירה בדברי הברייתא: שנינו ברישא שמחיצה של קנים שרוחב כל אחד מהם **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה** טפחים מתירה זריעת מיני כלאים משני צידיה, בתנאי שאין בין קנה לקנה חלל של שלשה טפחים. **מַנִּי** – כשיטת מי נאמר דין זה, כשיטת **רַבָּנָן הִיא, דְּאָמְרִי** – הסוברים שרק בחלל שהוא **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה** טפחים **אָמְרִינַן** דין **'לָבוּד'** לדונו כסתום, לפי שאין חשיבות לאויר שבתוכו, אבל כשיש בו **שְׁלֹשָׁה** טפחים **לֹא אָמְרִינַן לָבוּד**, מאחר שהוא שיעור חשוב לעצמו. ומעתה קשה, **אֵימָא סֵיפָא** – אמור את הדין ששנינו בסיפא של הברייתא, **'כָּל שֶׁהוּא** ברוחב **שְׁלֹשָׁה** טפחים, **וּמִשְּׁלֹשָׁה** טפחים **וְעַד אַרְבָּעָה**, צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו, כדי שלא יהא פרוץ כעומד, ואם היה פרוץ מרובה על העומד אף כנגד העומד אסור'. כלומר, מחיצה שאין ברוחבה ארבעה טפחים אינה חשובה, ואם הפרוץ מרובה עליה, הרי היא בטלה ואינה מתרת אפילו כנגדה,

נוהגים ללמוד בימי הספירה מס׳ סוטה
נוסף על השיעורים הקבועים – דף ליום דף ליום

היום יום ז׳ אייר

משיחת ערב חג השבועות תשמ״ה

י. הוזכר לעיל (סעיף ח) על דבר המנהג שנתפרסם על ידי כ״ק מורי וחמי אדמו״ר נשיא דורנו ללמוד בימי הספירה מסכת סוטה (נוסף על השיעורים הקבועים) - דף ליום דף ליום, אשר בהתאם לכך, ה״סיום״ דמסכת סוטה הוא - בערב חג השבועות.

ובהקדם - ״קלאָץ־קשיא״ בעניין זה שאין שמים לב. וזאת, למרות שרגילים לדייק בעניינים דקים ״כחוט השערה״:

מקובל לחשוב שבמסכת סוטה ישנם מ״ט דפים - בהתאם למ״ט הימים דספירת העומר. דף ליום דף ליום. אמנם, לאמיתו של דבר, יש במסכת סוטה מ״ח דפים בלבד, שכן, התחלת המסכת (כבכל המסכתות) - בדף ב׳, ובמילא, ישנו יום אחד שבו חסר, לכאורה, הלימוד דמסכת סוטה, מה שאין כן בנוגע לספירת העומר - אם יחסר ח״ו יום אחד ממ״ט ימי הספירה, אין זה ״שבע[1] שבתות תמימות״!

ויש לומר - ש״דף־השער״ דמסכת סוטה משלים את המנין דמ״ט הדפים המכוונים כנגד מ״ט ימי הספירה.

והביאור בזה:

״דף־השער״ הוא בבחינת ״שומר״ על המסכת כולה - בדוגמת שער העיר שענינו לשמור שלא ייכנסו דברים בלתי רצויים. וכפי שיודע ומבין גם פשוט שבפשוטים, ש״דף־השער״ של ״סידור״, ״תהילים״ וכיוצא־בזה, ובנדון דידן, מסכת סוטה - שומר על שאר הדפים שלא יתקמטו, ופשיטא - שלא ייקרעו, וכן שלא יפול עליהם לכלוך וכיוצא־בזה. ומכיון שכן, יש לו שייכות ל״פנים״ הספר, ובנדון־דידן - מסכת סוטה.

אמנם, ביאור זה אינו מספיק עדיין, שכן, יום ראשון דספירת־העומר הוא אחד מימי הספירה (ולא רק הקדמה וכיוצא־בזה), ולא עוד, אלא שיש בו מעלה יתירה לגבי שאר ימי הספירה, שהרי כל ימי הספירה אינם באים אלא מכוחו של יום ראשון, שבו היתה הבאת והקרבת העומר. ואם־כן, כיצד ייתכן שביום זה ילמדו את ה״שער״ בלבד?

ולכן, יש לומר, ש״דף השער״ אינו בבחינת שומר בלבד, דבר הטפל כו׳, אלא אדרבה - יש בו עילוי לגבי כל המסכת:

ב״דף־השער״ נדפס גם שם המסכת - שם הכולל את המסכת כולה, ונפקא־מינה לדינא בנוגע למכירת ספר (מסכת) על־ידי ״שטר״, שכאשר כותבים ב״שטר״ את שם הספר, אזי עובר הספר מרשותו של המוכר לרשותו של הלוקח. וכל זה - אפילו ב״שמות הסכמיים״, ועל אחת כמה וכמה ב״שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש״, אשר, כתורת הבעל שם טוב[2], מהווה מחייה ומקיים את הדבר הנקרא בשם זה.

ולהעיר מדברי השל״ה[3]: ״אף מי שהוא עם הארץ גמור, ומצטער מאוד על מיעוט הבנתו ואינו מבין שום דבר, קורא בכל לבו שמות של תורה שבכתב ותורה שבעל־פה . . ושמות כל המסכתות . . וקריאת השמות תועיל להיות נחשב כאילו עיין ולמד כולם״.

---

1) אמור כג, טו. וראה טוש״ע (אדה״ז) או״ח סתפ״ט ס״ח (סכ״ג-כד).

2) שעהיוה״א פ״א.

3) יג, סע״א ואילך בהג״ה.

ומעלה מיוחדת בנוגע לשם דמסכת ״סוטה״ - להיותו מהמסכתות ששמם נזכר בגמרא[4].

ונמצא, ש״דף־השער״ אינו ״שומר״ בלבד, כלומר דבר הטפל לדפי המסכת עצמה, אלא אדרבה: מכיון שנדפס בו שמה של המסכת, כולל הוא ומהווה ומחי׳ את כל דפי המסכת כולה.

וזוהי שייכותו של ״דף־השער״ ליום א׳ דספירת־העומר - שכל ימי הספירה באים מכוח הבאת והקרבת העומר ביום זה:

בלימוד דף ליום דף ליום - הרי גם כאשר לומר על דרך הפשט, הדרוש, הרמז והסוד, אין לו אלא העניינים השייכים לדף פרטי זה, על דרך ובדוגמת הספירה הפרטית דכל יום: מה שאין כן ביום א׳ דספירת העומר שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב״דף־השער״ (ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום) - יש לו את המסכת כולה (לא רק ״בכוח״ בלבד, אלא) באופן של ״כלל״, ומזה נמשכים ה״פרטים״ - דף ליום דף ליום, על דרך ובדוגמת שאר ימי הספירה הבאים מכוח הבאת העומר ביום א׳.

ועל פי זה יש לבאר את הענין ד״נעוץ סופן בתחילתן״[5] - דלכאורה, מכיוון שב״סופן״, לאחרי שסיים את כל דפי המסכת, יש לו את המסכת כולה, אם כן, מהו העילוי בכך ש״נעוץ סופן בתחילתן״, ״תחילתן״ ממש, לפני שהתחיל ללמוד את הדף הראשון (שהרי לאחרי שכבר התחיל - שוב אינו אוחז בהתחלה ממש)?! והביאור - על פי האמור - שב״תחילתן״, ב״דף־השער״, ישנו כל הענין באופן של ״כלל״.

יא. על־פי האמור, יש להתעכב תחילה על ההוראה שלמדים משמה של המסכת - ״סוטה״.

ובהקדמה: אף שאין זה אלא שם (מסכת) בלבד, מכל מקום, מכיון שגם זה ענין בתורה, ועד ששייך הוא לתורה כולה, כדברי הרמב״ם[6]: ״האומר שאין התורה מעם ה׳, אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה (כולה), וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה״. מובן, שגם בענין זה יש הוראה ולימוד בעבודת ה׳, כדלקמן.

והענין בזה:

הפירוש ד״סוטה״ הוא - מלשון ״שטות״, כדרשת חכמינו ז״ל[7] על הפסוק[8] ״איש כי תשטה אשתו״, ״אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות״.

ולכאורה, בשלמא עצם העובדה ד״נכנס בו רוח שטות״ - אפשרית היא מצד ענין הבחירה, אבל כיצד ייתכן שענין כזה (״סוטה״) יהיה שם של חלק (מסכת) בתורה?!

ואף שהקב״ה הוא ״כל יכול״, מכל מקום, הרי נאמר[9] ״לא יהי׳ לך אלהים אחרים על פני״, ואם כן, נשאלת השאלה: איך ייתכן שבתורתו של הקב״ה - ״על פני״ - יהי׳ ענין של ״רוח שטות״ שעלול להביא לעבירה על רצונו ית׳, שזהו ענין ד״אלהים אחרים״[10]?!

והביאור בזה:

ידוע הכלל דירידה צורך עלי׳, כלומר, כוונת הירידה היא - כדי שעל ידי זה יבוא האדם לעילוי גדול יותר מכמו שהיה קודם הירידה, על דרך מעלת הבעל־תשובה לגבי צדיק[11], וזהו גם הדיוק בלשון ״נכנס בו רוח שטות״ - שבעצם אין הדבר שייך אליו כלל, אלא ש״נכנס בו״ ממקום אחר, באופן ד״נורא עלילה על בני אדם״[12], וזאת, כדי שעל ידי זה יבוא לעילוי גדול יותר מכמו שהיה לפני הירידה.

וכן הוא בנוגע לירידה ד״סוטה״, שהכוונה בזה היא - שעל ידי זה יהי׳ העילוי ד״ונקתה ונזרעה זרע״, ״אם היתה עקרה נפקדת . . אם היתה יולדת בצער יולדת בריווח, נקבות יולדת זכרים כו׳״[13], וכמסופר בגמרא[14]

4) סוטה בתחילתה.
5) ספר יצירה פ״א מ״ז.
6) הל׳ תשובה פ״ג ה״ח.
7) סוטה ג, א. וראה תניא פכ״ד.
8) נשא ה, יב.
9) יתרו כ, ג. ואתחנן ה, ז.
10) ראה תניא שם.
11) ראה ברכות לד, ב. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ד. ובכ״מ.
12) תהלים סו, ה. וראה תנחומא וישב ד. תו״ח תולדות יג, א ואילך. שעה״ת לאדהאמ״צ ח״א כ, ד ואילך.
13) סוטה כו, א. הובא בפרש״י עה״ת נשא שם, כח.
14) ברכות לא, ב.

בנוגע לחנה: ״אם ראה תראה[15] . . אמרה חנה לפני הקב״ה, אם ראה - מוטב, ואם לאו - אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר ונקתה ונזרעה זרע״.

[ולהעיר, שגם בהשקאת הסוטה מודגש הענין דירידה צורך עלי׳ - כמאמר רבותינו ז״ל[16] ״גדול השלום שהשם [שם הוי׳, שם היותר נעלה מבין כל השמות שאין נמחקין, ״שם המפורש״[17]] שנכתב בקדושה, אמר הקב״ה, ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו״, שבזה מודגש גודל העילוי דענין השלום, אשר לא זו בלבד ש״מזבח מוריד עליו דמעות״[18], אלא יתירה מזה, שהקב״ה אומר שבשביל עילוי זה מותר ש״ימחה שמי על המים״, תכלית הירידה. ולא עוד, אלא שיש מצוה בדבר, ובלבד שיהי׳ ״שלום בין איש לאשתו״].

יב. ביאור הענין:

לכאורה, אינו מובן: כיצד אמרה חנה ״אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה כו׳״ - הרי השקאת הסוטה אינו אלא אם נסתרה לאחרי קינוי הבעל, ולאחרי קינוי הבעל אזי הסתירה אסורה (גם בסתירה כזו שלולי קינוי הבעל אין בה איסור[19]), ואם כן, כיצד ייתכן שחנה תעבור על הקינוי דאלקנה ותסתתר, בה בשעה שיש איסור בדבר?!

אפילו לולי האיסור, לא מסתבר שחנה תעבור על דבריו של אלקנה - כאשר יודעים אודות גודל מעלתו של אלקנה. כמסופר במדרש[20] בנוגע לאופן עלייתו לרגל, שהי׳ מעלה עמו את כל אנשי העיר שבדרך, ו״בדרך שהי׳ עולה שנה זו לא הי׳ עולה שנה אחרת, עד שהיו כולם עולים״, כלומר, שזיכה רבים מישראל בענין ד״יראה כל זכורך אל פני האדון ה׳״[21], ״כדרך[22] שבא ליראות כך בא לראות״! וכל זה, כאמור, מצד דבריו של אלקנה בלבד, וכל שכן וקל וחומר - כאשר יש איסור בדבר!

ואם מפני שעל ידי זה יהי׳ ״ונקתה ונזרעה זרע״ - הרי זה עכ״דרך ובדוגמת (אבל לא ממש) ״האומר אחטא ואשוב״, ש״אין מספיקין בידו לעשות תשובה״[23] (אלא אם כן ״דחק ונתחזק כו׳״[24])!

אמנם, בנוגע לפועל - בוודאי לא נסתרה כו׳, אלא רק ״אמרה . . אלך ואסתתר כו׳״, אבל אף על פי כן, השאלה היא: כיצד יכלה להעלות על דעתה ולומר שתעבור על דבר איסור?!

והביאור בזה:

מכיון שכוונתה אינה אלא כדי שעל ידי זה יהי׳ הענין ד״ונקתה ונזרעה זרע״ - הרי במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא[25], ובמילא, מצד פנימיות העניינים אין ב״סתירה״ זו ענין של חטא כלל;

ובנוגע לחיצוניות העניינים במעשה בפועל, אשר המעשה הוא העיקר, שישנו המעשה ד״סתירה״ - הנה לזה מועילה התשובה, שכן, כאשר ״דחק ונתחזק כו׳ מקבלין תשובתו״, וטעם הדבר - מכיון שמצד פנימיות העניינים לא הי׳ כאן ענין של חטא.

ויש להוסיף בזה - בעומק יותר:

אפילו כשהסתירה היא (לא כדי שיהי׳ ״ונקתה ונזרעה זרע״, אלא) מצד ה״רוח שטות״, ויתירה מזה, אפילו לאחרי שנתברר שהי׳ ענין של היפך הטהרה כו׳ - הנה גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה (אף שבמחשבת ורגש האדם אינו כן), תכלית הכוונה בזה היא - בשביל העלי׳ דתשובה, כלומר, כל הירידה אינה אלא כדי שסוף כל סוף יבוא לעילוי דתשובה, שהרי ״בוודאי סופו לעשות תשובה, בגלגול זה או בגלגול אחר, כי לא ידח ממנו נדח״[26].

---

15) ש״א א, יא.

16) במדב״ר פי״א, ז. וש״נ. וראה שבת קטז, א. וש״נ. רמב״ם הל׳ חנוכה בסופן.

17) רמב״ם הל׳ יסוה״ת פ״ו ה״ב.

18) גיטין בסופה.

19) ראה צפע״נ הל׳ סוטה פ״א ה״ז. וראה לקו״ש חי״ח ע׳ 61.

20) יל״ש ש״א רמז עז.

21) משפטים כג, יז.

22) חגיגה בתחלתה.

23) יומא פה, ב - במשנה. רמב״ם הל׳ תשובה רפ״ד.

24) ראה תניא פכ״ה. אגה״ת פי״א.

25) כש״ט הוספות סל״ח. וש״נ. וראה לקו״ש ח״כ ע׳ 426 הע׳ 78. וש״נ.

26) תניא ספל״ט. וראה הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד סוס״ג.

ולכן, גם אז הרי זה (״סוטה״) שם דתורה - דמכיוון ש״בוודאי סופו לעשות תשובה״, נמצא, שתכליתו של החטא (כמו שהוא מצד למעלה) הוא - העלי׳[27].

ולא עוד, אלא אפילו כשהחטא הוא באופן ד״אחטא ואשוב״, שאז ״אין מספיקין בידו לעשות תשובה״ - גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה, הכוונה בזה היא - שיהי׳ ״דחק ונתחזק״, היינו, לעוררו לתשובה נעלית יותר[28].

יח. ובפשטות - שזוכים תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ״בנערינו ובזקנינו גו׳ בבנינו ובבנותינו״[29], שלימות העם, ובאים לארצנו הקדושה, ״ארץ אשר גו׳ תמיד עיני ה׳ אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה״[30], שלימות הארץ, ושם גופא - להר הקודש, ולבית המקדש השלישי, ומקבלים גם את התורה - ״אוריאן תליתאי״, שלימות התורה, ובצירוף כולם - שלימות המשולשת, ״חוט המשולש״[31],

וכל זה - תיכף ומיד, במהרה בימינו ממש.

27) ראה לקו״ש ח״ה ע׳ 65 ואילך. ח״ח ע׳ 236 הע׳ 14. חי״ח ע׳ 395. וש״נ.

28) ראה לקו״ש ח״ד ע׳ 1153 הע׳ 16.

29) בא י, ט.

30) עקב יא, יב.

31) ראה קהלת ד, יב.

המשך ביאור למס׳ עירובין ליום שלישי עמ׳ ב

להיות בתיבה ולזון מידי נח ואף אם בכך יהיו מזונותיה טובים יותר.
ויש לדרוש כן ממה דכתיב **הָבְא** [–כאן] **׳טָרָף׳ וּכְתִיב הָתָם** [–שם] (משלי ל ח) **׳הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי׳**, כלומר האכילני את מאכלי הנצרך לי, הרי ש׳טרף׳ הוא מזון, ועל כן מתפרש הפסוק ׳והנה עלה זית טרף בפיה׳, שביקשה במאמר פיה שיהיה טרפה [מזונה] עלה זית, שהוא מיד הקב״ה.
עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: **וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, כָּל בַּיִת שֶׁנִּשְׁמָעִין בּוֹ דִּבְרֵי תּוֹרָה בַּלַּיְלָה** [מפני שלומדים בו בלילה], **שׁוּב אֵינוֹ נֶחֱרָב, שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב לה י) **׳וְלֹא אָמַר אַיֵּה אֱלוֹהַּ עֹשָׂי נֹתֵן זְמִרוֹת בַּלָּיְלָה׳**, ויש לדרוש את הפסוק שהנותן זמירות בלילה, היינו הלומד תורה בלילה וקולו נשמע, לא יגיע לכדי כך שיאמר ׳איה אלוקי שעשאני ועתה הנני חרב׳, לפי שאין בית זה נחרב.
עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: **וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** ופסקו הכהנים מלברך את ישראל בשם ה׳ בן ארבע אותיות, **דַּיּוֹ לָעוֹלָם** [כלומר לכל אדם ואדם בעולם] **שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ** הן בעת שהוא משבח את הקב״ה והן בעת שהוא מברך את חבירו, **בְּשִׁתֵּי אוֹתִיּוֹת** מן השם, והן האותיות יו״ד וה״א, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהילים קנ ו) **׳כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ׳**, ויש לדרוש שהכוונה היא שכל אדם יכול להלל את הקב״ה בשם ׳יה׳, ואילו שם הוי״ה בן ארבע אותיות לא ניתן אלא לכהנים בלבד.
עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: **וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, כָּאשֶׁר נִתְקַלְקְלָה בָּבֶל** על כל הרעות אשר עשתה לישראל, **נִתְקַלְקְלוּ** גם **שְׁכֵינָיהָ** מקללתה, וכמו שאמרו (סוכה נג:) ׳אוי לרשע או לשכינו׳, ואילו כאשר **נִתְקַלְקְלָה שׁוֹמְרוֹן** על חטאיה, **נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵינֶיהָ** על ידי כך, ושבח הוא לה שתיזכר לטובה. ומה שאמרנו **שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בָּבֶל נִתְקַלְקְלוּ שְׁכֵינֶיהָ**, הרי זה משום **דִּכְתִיב** (ישעיה יד כג) **׳וְשַׁמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וַאֲגַמֵּי מָיִם׳**, שנתקללה בבל שתהיה ירושה למדורי הקיפוד ולאגמי מים, והיינו שילכו בה חיות רעות המזיקות את המקומות הסמוכים לה. ומה שאמרנו **שֶׁנִּתְקַלְקְלָה שׁוֹמְרוֹן נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵינֶיהָ**, הרי זה משום **דִּכְתִיב** (מיכה א ו) **׳וְשַׂמְתִּי שֹׁמְרוֹן לְעִי הַשָּׂדֶה**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ׳ ב

מִ׳בָּהּ׳ נִפְקָא – דין זה נלמד מהפסוק ׳ועד אין בה׳, שדורשים דווקא **בָּהּ** – להעיד שזינתה נאמן עד אחד, אבל **וְלֹא בְּקִינּוּי** – שצריך שני עדים שקינא לה הבעל, וכמו כן דורשים **׳בָּהּ׳ וְלֹא בְּסֹתֶרֶת** – שצריך שני עדים שנסתרה. ולימוד זה **מִיבָּעֵי לֵיהּ** לתנא להביא. מתרצת הגמרא, **הָכִי נָמֵי קָאָמַר** – אכן גם המשנה סוברת שהלימוד שעד אחד אינו נאמן על סתירה הוא משום **שֶׁתַּלְמוּד לוֹמַר ׳בָּהּ׳ בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי ׳בָּהּ׳ וְלֹא בְּסֹתֶרֶת**. אלא שהמשנה דיברה על דין נוסף, **שֶׁטֻּמְאָה בְּעָלְמָא בְּלֹא קִינּוּי וּבְלֹא סְתֵירָה** – באופן שלא היה קינוי וסתירה ומעיד עד אחד שזינתה, הדין הוא **דְּלֹא מְהֵימַן עַד אֶחָד** אלא צריך שנים, ודין זה **מְנָלַן**, על זה משיבה המשנה, **נֶאֱמַר כָּאן**, לגבי ערוה **״כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר״** **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן ״עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר״**, ודורשים בגזרה שוה, **מַה ׳דָּבָר׳ הָאֲמוּר לְהַלָּן** מאמינים רק **לְעֵדִים שְׁנַיִם**, **אַף כָּאן** לגבי ערוה מאמינים רק **לְעֵדִים שְׁנַיִם**.
תָּנוּ רַבָּנָן, אִי זוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה – איזו עדות נקראת במשנה ׳עדות ראשונה׳, **זוֹ עֵדוּת סְתֵירָה** – עדות שנסתרה. ואיזו עדות נקראת במשנה ׳עדות אַחֲרוֹנָה׳, **זוֹ עֵדוּת טוּמְאָה** – העדות שנבעלה לאחר קינוי וסתירה.

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

המקנא לאשתו - פרק ראשון

אשה שקינא לה בעלה, דהיינו שאמר לה אל תתיחדי עם פלוני, ונסתרה, דהיינו שעברה על ציוויו והתיחדה עמו – היא הנקראת סוטה, ואסורה לבעלה מן התורה כדין אשת איש שזינתה, אלא אם כן תיבדק כסדר הכתוב בפרשה ויוכח שלא נבעלה לאותו פלוני. סדר בדיקתה הוא, שמביאה בעלה לבית המקדש, ובית דין הגדול משקים אותה מים מארררים, אם מתייסרת באיסורים משונים ומתה – סימן הדבר שנבעלה לו, ואם לא היו מזיקים לה המים – סימן הדבר שטהורה היא ולא נבעלה לו, וחוזרת לבעלה ואף הייתה מתברכת בבנים זכרים. אם האשה מודה שנבעלה, אין משקים אותה, אלא מגרשה ומפסידה כתובתה כדין אשת איש שזינתה. וכן אם אמרה האשה שאינה רוצה להיבדק, או שאמר האיש שאינו רוצה שתיבדק, אינה שותה. ובמקרים אלו ודומיהם שאין משקים אותה, חייב הבעל לגרשה, ואף לאחר שתתגרש או ימות בעלה אסורה על הבועל, וכן אינה אוכלת בתרומה, כדין אשת איש שזינתה.

משנה. בעל **הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ** ואומר לה אל תתייחדי עם איש פלוני, והיא עברה על ציוויו והתיחדה עמו מרצון, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** אינה נאסרת על בעלה כדין סוטה וכן אינו משקה אותה את המים המאררים, אלא אם כן **מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם** – ציווה עליה בפני שני עדים בשרים והעידו שציווה עליה בפניהם. אך אין צריך שיעידו שנים שהתיחדה עם אותו פלוני, אלא **וּמַשְׁקֶה עַל פִּי עֵד אֶחָד** – אף אם העיד עד אחד שהתיחדה עמו **אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ** – או שהבעל עצמו אומר שראה שהתיחדה עמו – הרי היא סוטה, שאסורה לבעלה ומשקים אותה את המים המאררים. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** חולק **וְאוֹמֵר** שאינה נחשבת סוטה להיאסר על בעלה ולהשקותה את המים המאררים – אלא אם כן **מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם** – שהעידו שנים שציווה עליה בפניהם שלא להתיחד עם אותו פלוני, **וּמַשְׁקֶה עַל פִּי שְׁנַיִם** – וכן שהעידו שנים שהתיחדה עמו בפניהם.

באמור, אין האשה נחשבת סוטה אלא אם כן קינא לה בעלה ועברה על ציוויו. דנה המשנה **כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ** – מהו הציווי שמצווה עליה, אם **אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי**, אין זה נחשב קינוי, ואף שעברה על ציוויו **וְדִבְּרָה עִמּוֹ**, ואפילו אם התיחדה עם אותו פלוני **עֲדַיִן הִיא מוּתֶרֶת לְבִיתָהּ** – לשמש עם בעלה, **וּמוּתֶרֶת לָאֲכוֹל בְּתָרוּמָה** אם היא אשת כהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני, והיא עברה על ציוויו **וְנִכְנְסָה עִמּוֹ** – עם אותו פלוני **לְבֵית הַסֵּתֶר** – מקום מסתור, **וְשָׁהֲתָה עִמּוֹ** באותו מקום **כְּדֵי טוּמְאָה** – זמן של הראה, **אֲסוּרָה לְבִיתָהּ** – לשמש עם בעלה, **וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה** אם בעלה כהן, כדין אשת איש שזינתה, כל זמן שלא השקה אותה והוכח שהיא טהורה. **וְאִם** לפני שהספיק להשקותה **מֵת** הבעל בלא בנים, שאסורה להינשא בלא יבום או חליצה, **חוֹלֶצֶת** לאחי בעלה, אך **וְלֹא מְתַייַבֶּמֶת**, ובגמרא יתבאר טעם הדבר.

גמרא. שואלת הגמרא, **מִכְּדֵי תָּנָא מְנָזִיר סָלִיק** – הרי התנא סיים לעסוק במסכת נזיר, **מַאי תָּנָא דְּקָא תָּנָא סוֹטָה** – איזה דבר שנה התנא בנזיר שדומה לסוטה שלכך הסמיך לה את מסכת סוטה. עונה הגמרא, **כְּדְרַבִּי** – על פי דברי רבי, **דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר לָמָּה נִסְמְכָה בתורה פָּרָשַׁת נָזִיר לְפָרָשַׁת סוֹטָה**, כדי ללמדך **וּלוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל הֲרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ** – בניוולה, **יַזִּיר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן** – יקבל על עצמו נזירות ויאסר בשתיית יין שמביא את האדם לידי קלות ראש, שקלות הראש היא אשר גרמה לסוטה לחטוא. ומטעם זה סמך גם התנא את מסכת סוטה למסכת נזיר. שואלת הגמרא, אם כן **וְלִיתְנֵי** תחילה מסכת **סוֹטָה וַהֲדַר לִיתְנֵי** מסכת **נָזִיר** כפי סדר פרשיות התורה. עונה הגמרא, סדר המסכתות בסדר נשים נקבע כך משום **שֶׁאִידֵּי דְּתָנָא** מאחר ששנה את מסכת **כְּתוּבוֹת וְתָנָא** בה את פרק **הַמַּדִּיר** שעוסק בעניני נדרים, **תָּנָא** סמוך לו את מסכת **נְדָרִים, וְאִידֵּי דְּתָנָא** את מסכת **נְדָרִים, תָּנָא** סמוך לו את מסכת **נָזִיר** משום **דְּדָמֵי לְנְדָרִים** – שנזירות חלה על ידי נדר שמקבל על עצמו. **וְקָתָנֵי** את מסכת **סוֹטָה** סמוך למסכת נזיר, **כְּדְרַבִּי** – ללמדך שכל הרואה סוטה בקילקולה יזיר עצמו מן היין.

מדייקת הגמרא מלשון התנא שאמר **הַמְקַנֵּא** לאשתו, ולא אמר – רבי אליעזר אומר מקנא אדם לאשתו על פי שנים, **שֶׁהַיַּעֲבֵד אֵין לְכַתְּחִילָּה לֹא** – לבתחילה אין ראוי שיקנא בעל לאשתו, ופרשת סוטה נאמרה באופן שעבר על האיסור וקינא לה, **שֶׁקָּסָבַר תַּנָּא דִּידָן שֶׁאָסוּר לְקַנְאוֹת** – כיון שהקינוי גורם לריב בין הבעל לאשה על שחושד בה.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, כִּי הָווּ פָּתְחִי רֵישׁ לָקִישׁ בְּסוֹטָה – לדרוש בפרשת סוטה, **אָמַר הָכִי, אֵין מְזַוְּגִין לוֹ לְאָדָם אִשָּׁה אֶלָּא לְפִי מַעֲשָׂיו** – צנועה לצדיק ופרוצה לרשע. **שֶׁנֶּאֱמַר** ״כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם״ הרי שמתאימים לאדם את סביבתו על פי מעשיו. **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְקִשִּׁין לְזַוּוְגָן** – איש לאשה **כְּקֶרִיעַת יַם סוּף** אשר נשתנו בה סדרי בראשית, **שֶׁנֶּאֱמַר** ״אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה – מושיב את האיש ואשה שהיו ביחידות בתוך אותו בית, **מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת״** – והוציא את ישראל שהיו אסורים במצרים, בזמן שכשר וטוב ללכת, בחודש ניסן שהוא לא חם ולא קר, הרי שהוקש זיווג איש ואשה לקריעת ים סוף. מקשה הגמרא על ריש לקיש, **אִינִי, וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַרְבָּעִים יוֹם קוֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד הזכר, בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, בַּיִת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, שָׂדֶה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי** – ומבואר שאין הזיווג נקבע לפי מעשיהם, שהרי לא ניתן לדעת בשעת יצירת האדם האם יהיה צדיק או רשע. מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שאמר רבי יהודה בשם רב שארבעים יום קודם יצירת הוולד נקבע הזיווג משמים, זהו **בְּזִוּוֹג רִאשׁוֹן** שהוא לפי מזל, **וְהָא** – מה שאמר ריש לקיש שנקבע הזיווג צדיק לצנועה ורשע לפרוצה, זהו **בְּזִוּוֹג שֵׁנִי** שהוא לפי מעשיהם.

שנינו במשנה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ׳** רבי יהושע אומר וכו׳. מדייקת הגמרא, **עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי** רבי אליעזר ורבי יהושע אם צריך שני עדים או שדי בעד אחד, **אֶלָּא בְּקִינּוּי וְהַתְרָיָה** – שלדעת רבי אליעזר צריך להביא שני עדים רק על הקינוי, ולדעת רבי יהושע צריך להביא שני עדים גם על הסתירה, **אֲבָל בְּטוּמְאָה** – אם העידו שנים על הקינוי ועל הסתירה, ובא עד אחד והעיד שנבעלה לאותו פלוני כשהתיחדה עמו, כולם מודים **שֶׁעֵד אֶחָד מְהֵימָן** – ואין בודקים אותה במים המאררים, אלא יוצאת בלא כתובה ואסורה לבעל ולבועל, שהרי לא נחלקו בכך. **וְתָנֵן נַמִּי** – וכן מפורש במשנה לקמן, **עֵד אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רָאִיתִי שֶׁנִּיטְמְאַת** - שנבעלה לאותו פלוני כשהתיחדה עמו, **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה** את המים המאררים, משום שמאמינים לעד שאכן זינתה. שואלת הגמרא, **מַתְאוֹרְיְיתָא מְנָלָן דִּמְהֵימָן עֵד אֶחָד** – מהו המקור בתורה שנאמן עד אחד לומר שזינתה. עונה הגמרא לפי מה ששנינו בברייתא **דְּתָנוּ רַבָּנָן** נאמר לגבי אשה שקינא לה בעלה ונסתרה ״והיא נטמאה **וְעֵד אֵין בָּהּ**״ – ואף שנכתב ״עד״ בלשון יחיד, **בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר** – כוונת הפסוק שאין שני עדים שראו שנבעלה, **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֶפִילּוּ בְּאֶחָד** – שמא נפרש שאין אפילו עד אחד שנבעלה, אין לומר כן, **שׁתַּלְמוּד לוֹמַר** - שהרי נאמר בתורה **״לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ** לכל עוון ולכל חטאת״,

---

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ׳ א

להיטמא, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין איסור בדבר ומנין שחובה עליו להיטמא. ומשיבה, סובר רבי עקיבא שדבר זה נלמד מהפסוק ״**מִכִּי אִם לְשַׁאֲרוֹ״ נַפְקָא**, וכיון שכך, ״**לָמָּה יִטַּמֵּא׳ לָמָּה לִי** – לשם מה חזרה התורה וכתבה ״לה יטמא״, **לְחוֹבָה** – ללמדנו שמצוה עליו להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, אם כן **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שסובר שאין חיוב להטמא מה דורש מהפסוק ״לה יטמא״, שהרי למדנו שאין איסור בדבר מהפסוק ״כי אם לשארו״. ומשיבה, דורש **״לָהּ מִיטַּמֵּא׳ וְאֵין מִיטַּמֵּא לְאֲבֵרֶיהָ** – שאסור לבהן להטמא לאברים של קרוביו, אלא רק לכל גופם.

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ב עמוד א

רש״י

הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ. לִשְׁנָא דִּקְרָא נָקַט, וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ (בַּמִּדְבָּר ה). וּלְקַמָּן בגמ׳ מְפָרֵשׁ מַאי לְשׁוֹן קִנּוּי, וּבְמַתְנִיתִין מְפָרֵשׁ כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ, אוֹמֵר לָהּ אַל תִּסָּתְרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי: **מְקַנֵּא לָהּ ע״פ שְׁנַיִם.** אִם בָּא לְהַשְׁקוֹתָהּ צָרִיךְ לְהָבִיא שְׁנֵי עֵדִים שֶׁאָמַר לָהּ בִּפְנֵיהֶם אַל תִּסָּתְרִי עִמּוֹ, וְאִם לֹא קִנֵּא לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת עָלָיו בִּסְתִירָתָהּ וְאֵינוֹ מַשְׁקֶה: **וּמַשְׁקֶה ע״פ עֵד אֶחָד אוֹ ע״פ עַצְמוֹ.** וַאֲפִלּוּ אֵין עֵדִים שֶׁנִּסְתְּרָה, אֶלָּא עֵד אֶחָד אוֹ הוּא עַצְמוֹ אוֹמֵר רְאִיתִיהָ שֶׁנִּסְתְּרָה אַחַר שֶׁקִּנֵּאתִי לָהּ, נֶאֱסֶרֶת בִּסְתִירָה עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה. וּלְקַמָּן יַלְפִינָן מִקְּרָאֵי שֶׁסְּתִירָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ עָלָיו מִסָּפֵק: **ר׳ יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר.** צָרִיךְ ב׳ עֵדִים אַף לִסְתִירָתָהּ: **וְדִבְּרָה עִמּוֹ.** שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם סֵתֶר: **עֲדַיִן [הִיא] מֻתֶּרֶת לְבֵיתָהּ.** לְשַׁמֵּשׁ עִם בַּעֲלָהּ: **וּמֻתֶּרֶת בִּתְרוּמָה.** אִם אֵשֶׁת כֹּהֵן הִיא: **כְּדֵי טֻמְאָה.** כְּדֵי הַעֲרָאָה: **אֲסוּרָה לְבֵיתָהּ.** מִסָּפֵק כִּדְיַלְפִינָן לְקַמָּן (דף כח.) שְׁלֹשָׁה וְנִטְמְאָה אֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה, וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמְאָה, וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה, תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמְאָה, אֶחָד שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל, וְאֶחָד שֶׁאֲסוּרָה לַבּוֹעֵל אִם יָמוּת בַּעֲלָהּ אוֹ יְגָרְשֶׁנָּה, וְאֶחָד שֶׁאֲסוּרָה לִתְרוּמָה: **וְאִם מֵת.** קֹדֶם שֶׁהִשְׁקָה וְאֵין לוֹ בָּנִים וְהִיא זְקוּקָה לְיָבָם: **חוֹלֶצֶת.** לִנָּשֵׂא לַשּׁוּק וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. וּבַגְּמָרָא יָלִיף לָהּ: **גמ׳ מִכְּדֵי תַּנָּא מִנָּזִיר קָא סָלִיק.** כֵּן סֵדֶר הַמִּשְׁנָה, סוֹטָה אַחַר נָזִיר: **מַאי תָּנָא דְּתָנָא סוֹטָה.** מַאי תָּנָא בִּנְזִירוּת דְּדָמֵי לְסוֹטָה דְּתָנָא סוֹטָה בַּתְרַהּ: **בְּקִלְקוּלָהּ.** בְּנִוּולָהּ וּבְבָשְׁתָּהּ שֶׁמְּנַוְּלִין אוֹתָהּ כִּדְקָתָנֵי מַתְנִי׳ (לְקַמָּן דף ז:) קוֹשֵׁר חֶבֶל לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ: **יַזִּיר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן.** שֶׁהַיַּיִן מֵבִיא לִידֵי קַלּוּת רֹאשׁ וְהוּא גָּרַם לָהּ: **וְלִיתְנֵי סוֹטָה וַהֲדַר נָזִיר.** שֶׁכָּךְ הִיא סְמִיכַת פָּרָשָׁתַיְיהוּ: **וְתָנָא הַמַּדִּיר.** פֶּרֶק הוּא בִּכְתֻבּוֹת הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאַיְּדֵי דְּאַיְּירֵי בִּנְדָרִים תָּנָא נְדָרִים אַחַר כְּתֻבּוֹת, וְאַיְּדֵי דְּתָנָא נְדָרִים תָּנָא נָזִיר בַּתְרַהּ, שֶׁאַף הַנְּזִירוּת בָּאָה עַל יְדֵי נֶדֶר, וַהֲדַר תָּנָא סוֹטָה בַּתְרַהּ: **לְכַתְּחִלָּה לֹא.** מִדְּלֹא תָּנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא אָדָם לְאִשְׁתּוֹ עַל פִּי שְׁנַיִם: **אָסוּר לְקַנְּאוֹת.** שֶׁמֵּבִיא עַצְמוֹ לִידֵי תָּגָר וְאֶת אִשְׁתּוֹ לִידֵי נִוּול וַאֲפִי׳ הִיא טְהוֹרָה: **כִּי [הֲוָה] פָּתַח.** כְּשֶׁהָיָה בָּא לִדְרוֹשׁ בְּפָרָשַׁת סוֹטָה: **מְזַוְּגִין אִשָּׁה לְפִי מַעֲשָׂיו.** צְנוּעָה לְצַדִּיק וּפְרוּצָה לְרָשָׁע: **כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים.** לֹא יִזְדַּוֵּג מֶמְשֶׁלֶת רֶשַׁע בְּגוֹרַל צַדִּיק: **וְקָשִׁין.** לִפְנֵי הַמָּקוֹם: **לְזַוְּגָם.** הָנַךְ דִּלְפִי מַעֲשָׂיו: **כִּקְרִיעַת יַם סוּף.** שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית: **מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה.** אָדָם יָחִיד וְאִשָּׁה יְחִידָה, וְהוּא מְזַוְּגָם יַחַד וּמְיַשֵּׁב מֵהֶם בַּיִת: **מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת.** הוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ כָּשֵׁר, לֹא חַמָּה וְלֹא צִינָה, מַקִּישׁ זִוּוּג יְחִידִים לִיצִיאַת מִצְרַיִם: **אֵינִי.** מִי הֲוֵי זִוּוּג לְפִי רֶשַׁע וּזְכוּת, וְהָא מִקֹּדֶם יְצִירָתָם שֶׁאֵין נוֹדַע רִשְׁעוֹ וּזְכוּתוֹ מַכְרִיזִין אֶת זוּגוֹ, וְאִם תֹּאמַר הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם כִּדְאָמַר בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דף טז:) מַלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הַהֵרָיוֹן נוֹטֵל טִפָּה וּמְבִיאָהּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְאוֹמֵר לְפָנָיו, טִפָּה זוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ, גִּבּוֹר אוֹ חַלָּשׁ, חָכָם אוֹ טִפֵּשׁ, עָשִׁיר אוֹ עָנִי. אֲבָל צַדִּיק וְרָשָׁע לֹא קָאָמַר לֵיהּ, דְּאֵין זֶה בִּידֵי שָׁמַיִם: **זוּג רִאשׁוֹן.** לְפִי הַמַּזָּל: **זוּג שֵׁנִי.** לְפִי מַעֲשָׂיו, וְקָשֶׁה לְזַוְּגָן לְפִי שֶׁאֵינָהּ בַּת זוּגוֹ: **עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּקִנּוּי וּסְתִירָה.** כְּלוֹמַר עַד כָּאן לֹא שָׁמַעְנוּ מִפְּלוּגְתַּיְיהוּ דְּבָעִינָן שְׁנֵי עֵדִים אֶלָּא בְּקִנּוּי לְר״א וּבִסְתִירָה לְר׳ יְהוֹשֻׁעַ: **אֲבָל בְּטֻמְאָה.** אִם יֵשׁ עֵדִים בְּקִנּוּי וּסְתִירָה וְיֵשׁ עֵד אֶחָד שֶׁקִּלְקְלָה בִּסְתִירָתָהּ נֶאֱמָן וְאֵינָהּ שׁוֹתָה אֶלָּא יוֹצְאָה בְּלֹא כְּתֻבָּה וַאֲסוּרָה לַבַּעַל וְלַבּוֹעֵל וְלִתְרוּמָה: **שֶׁנִּטְמֵאת.** בְּאוֹתָהּ סְתִירָה: **מְנָלָן דִּמְהֵימָן עֵד אֶחָד.** בְּטֻמְאָה שֶׁל סְתִירָה אַחַר קִנּוּי: **וְעֵד אֵין בָּהּ בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר.** וְקָאָמַר עֵדִים שְׁנַיִם אֵין בְּטֻמְאָה זוֹ אֶלָּא עֵד א׳, וּקְרָא בְּטֻמְאָה קָמִשְׁתָּעִי, וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע, וְעֵדִים שְׁנַיִם אֵין בָּהּ אֶלָּא א׳, וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה לֹא נֶאֶנְסָה, וּמִמֵּילָא שַׁמְעִינָן דִּמְהֵימָן מִדִּכְתִיב וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה, לְהַחְמִיר עָלֶיהָ בָּא הַכָּתוּב לְדוּנָהּ כִּמְזִידָה, וּמֵרֵישָׁא דִּקְרָא נַמֵּי שָׁמַעְתְּ דִּמְהֵימָן דְּקָאָמַר וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ, וְאֵין מֵעִיד בְּדָבָר אֶלָּא זֶה. וּלְקַמָּן (דף ג.) מְפָרֵשׁ דְּהַאי קְרָא בָּתַר קִנּוּי כְּתִיב, דִּכְתִיב בַּתְרֵיהּ וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְגוֹ׳ וְדַרְשִׁינָן לֵיהּ לְקַמָּן שֶׁכְּבָר עָבַר: **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֶחָד.** דְּקָאָמַר קְרָא דַּאֲפִלּוּ עֵד אֶחָד אֵין בָּהּ. וּלְקַמָּן פָּרִיךְ אֶלָּא בְּמַאי מִתַּסְרָא דְּקָאָמַר קְרָא וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה, אַלְמָא פְּשִׁיטָא דְּנִטְמֵאת מִדִּמְהַדַּר בָּתַר אֹנֶס וְרָצוֹן: **ת״ל לֹא יָקוּם עֵד א׳ וְגוֹ׳.** מֵהַאי קְרָא שַׁמְעִינָן דְּכָל עֵד הָאָמוּר בַּתּוֹרָה שְׁנַיִם הֵם כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל:

ממשמע

תוספות

המקנא. איידי דתנא נדרים תנא נמי נזיר דדמיא לנדרים. תימה והא בריש מסכת נזיר (דף ב.) אמר דלא תנא ליה אלא אגב סוטה כדרבי וי״ל דלא קבעה בסדר נשים אלא אגב סוטה ומשום דדמיא לנדרים קבעה בתר נדרים מ״ר. ותימה אמאי לא [קאמר ד] קבעה אגב נדרים דהא בפ״ד [דנזיר] תנא משניות טובא דמיירי בנדרי נשים ובהפרת בעל ויש לומר דעדיפא ליה למימר משום סוטה דפרשיות נמי נסמכו ובריש מסכת שבועות (דף ב:) דייק נמי בכה״ג:

המקנא דיעבד אין. וא״ת וכי כל היכא דתני ה״א בתחילתן לשון דיעבד הוא והא קתני בסוף אלו עוברין (פסחים דף מט.) ההולך לשחוט את פסחו ובעבודה זרה פרק השוכר (דף סט.) המניח עובד כוכבים בחנותו דמסיק בשמעתתא קמייתא דשחיטת חולין (דף ג.) דמיירי לכתחילה ובפרק ב׳ דשחיטת חולין (דף לז.) השוחט את המסוכנת ובפרק קמא דביצה (דף ו:) השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות ויש לומר דכל היכא דאיכא למיתלי בלישנא דייק הכי כגון הכא ובריש פ״ב דשחיטת חולין (דף כז.) והתם נמי בפ׳ קמא (דף טו:) השוחט במגל יד ובפ׳ קמא דביצה (דף ז:) השוחט חיה ועוף יחפור בדקר ובפ׳ חבית (סכת דף קמז.) הרוחץ במי מערה או במי טבריא ותימה היכי דייק מהכא דאסור לקנאות אמאי לא מתרץ המקנא שבא [לימלך] כדמתרץ בפ״ק דביצה (דף ז:) ועל כרחך אית לן למימר דהכא ממשנה יתירא דייק כדפרש״י:

הא בזוג ראשון הא בזוג שני. תימה בפ׳ ואלו מגלחין (מו״ק דף יח:) דאמר שמואל מותר לארס בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר קפריך ליה מהכא ארבעים יום קודם יצירת הולד אמאי לא מוקי התם מלתיה דשמואל בזוג שני:

קודם יצירת הולד. נראה לרבי קודם יצירת הזכר בין אם לא נולדה הנקיבה עדיין בין אם נולדה:

אבל בטומאה עד אחד מהימן. תימה אדרבה איכא למימר איפכא אבל בטומאה בעינן בי תרי ומשום דאוסרתה איסור עולם ואי לאו ממתני׳ דמייתי מהיכא פשיטא ליה למימר הכי וי״ל דעדיפא ליה טומאה מקינוי וסתירה אף על גב דאוסרתה איסור עולם משום דרגלים לדבר:

כל

הַמְקַנֵּא

לְאִשְׁתּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וּמַשְׁקֶה עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וּמַשְׁקֶה עַל פִּי שְׁנַיִם. כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ, אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי וְדִבְּרָה עִמּוֹ, עֲדַיִין הִיא מוּתֶּרֶת לְבֵיתָהּ וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה. נִכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר וְשָׁהֲתָה עִמּוֹ כְּדֵי טוּמְאָה, אֲסוּרָה לְבֵיתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, וְאִם מֵת חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת: **גמ׳** מִכְּדֵי תַּנָּא מִנָּזִיר סָלִיק מַאי תָּנָא דְּקָא תָּנָא סוֹטָה, כִּדְרַבִּי דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת נָזִיר לְפָרָשַׁת סוֹטָה לוֹמַר לָךְ שֶׁכָּל הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ יַזִּיר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. וְלִיתְנֵי סוֹטָה וַהֲדַר לִיתְנֵי נָזִיר, אַיְּידֵי דְּתָנָא כְּתוּבּוֹת וְתָנָא הַמַּדִּיר תָּנָא נְדָרִים, וְאַיְּידֵי דְּתָנָא נְדָרִים תָּנָא נָזִיר דְּדָמֵי לִנְדָרִים וְקָתָנֵי סוֹטָה כִּדְרַבִּי. הַמְקַנֵּא דִּיעֲבַד אֵין לְכַתְּחִילָּה לֹא, קָסָבַר תַּנָּא דִּידָן אָסוּר לְקַנְאוֹת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק כִּי הֲוָה פָּתַח רֵישׁ לָקִישׁ בְּסוֹטָה אָמַר הָכִי, אֵין מְזַוְּוגִין לוֹ לְאָדָם אִשָּׁה אֶלָּא לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְקָשִׁין לְזַוְּוגָן כִּקְרִיעַת יַם סוּף שֶׁנֶּאֱמַר אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת. אֵינִי, וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַרְבָּעִים יוֹם קוֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת בַּת פְּלוֹנִי לִפְלוֹנִי בַּיִת פְּלוֹנִי לִפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִי לִפְלוֹנִי. לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּזִוֻּג רִאשׁוֹן הָא בְּזִוֻּג שֵׁנִי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ׳: עַד כָּאן לֹא פְּלִיגֵי אֶלָּא בְּקִינּוּי וּסְתִירָה אֲבָל בְּטוּמְאָה עֵד אֶחָד מְהֵימָן וּתְנַן נַמִּי עֵד אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רָאִיתִי שֶׁנִּטְמֵאת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. מִדְּאוֹרַיְיתָא מְנָלָן דִּמְהֵימָן עֵד אֶחָד, דְּתָנוּ רַבָּנָן ״וְעֵד אֵין בָּהּ״ בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּאֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ.

ממשמע

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ב עמוד ב

תוספות

כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים. ואחד דכתיב גבי ועד אחד לא יענה בנפש (במדבר לה:) מוקי לה בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין קף לז.) בדרישה מן התלמידים ולא יומת על פי עד אחד (דברים יז:) דרשינן בפרק ראשון דמכות (קף ו:) לעדות מיוחדת לאפוקי אחד רואה מחלון זה ואחד רואה מחלון זה אבל קשיא דגבי שבועת העדות כתיב והוא עד (ויקרא ה:) ומחייבין אפילו אחד

כדתנן (שבועות קף לח:) כפר אחד והודה אחד הכופר חייב וי״ל דשבועת העדות לא חייבה תורה אלא בתביעה כדילפינן התם מקראי הילכך כל היכא דמפסידו ממון מיחייב דבהפסד ממון תליא מילתא:

מאי טעמא דר׳ יהושע. בירושלמי מפיק ליה מהני קראי מאי טעמא דרבי יהושע כי מצא בה ערות דבר ערוה זו הסתירה דבר זו הקינוי וילפינן דבר דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים אף כאן ע״פ שנים תני רבי יוסי בר׳ יהודה וכו׳ משקה ע״פ שנים נאמר כי מצא ואין מציאה בכל מקום אלא על פי עדים מה מקיים רבי אליעזר דבר דבר שהוא מרגיל לבא לידי ערוה עוד בירושלמי כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגו׳ שלא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך גאות אלא מתוך דבר של אימה עבר וקינא לה מחמת הדברים הללו מה את אמרת למצוה או לעיכוב אם תאמר מצוה קינויו קינוי אם תאמר לעיכוב אין קינויו קינוי אמר רבי מנא אתיא כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעבה:

רבי

מַמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר עֵד. וְלֹא נֶאֱמַר עֵדִים אֵינִי יוֹדֵעַ דְּאֶחָד קָאָמַר, אֶלָּא מִדְּאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב אֶחָד שְׁמַע מִנָּהּ דְּעֵד שְׁנַיִם מַשְׁמַע, דְּאֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן עֵדוּת וְסָתָם עֵדוּת שְׁנַיִם: **וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ**. לְעֵיל קָאֵי לְפַרוּשֵׁי מִסְקָנָא דְּמִלְּתֵיהּ הֵיכִי מִידְּרִישׁ וְעֵד אֵין בָּהּ: **אֶלָּא טַעֲמָא כּוֹ׳**. קוּשְׁיָא הִיא, כְּלוֹמַר טַעֲמָא דִּכְתִיב לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד, דְּהַהוּא מוּכָח לָךְ דְּהַאי וְעֵד אֵין בָּהּ אֶלָּא שְׁנַיִם: **וּפַרְכִינַן אֵין נֶאֱמָן בָּהּ.** בְּתַמְיהָ: **אֶלָּא מַאי בָּעֵי.** קָרֵא עַד דְּאֵיפָּא תְּרֵי בְּתַמְיהָ, אַמַּאי אָתָא קָרֵא לְהַאי לִשְׁתּוֹק קָרֵא מִנַּיהּ כּוֹ׳: **דָּבָר דָּבָר מִפִּמּוֹן.** כְּתִיב בְּנוֹאֲפֶת כִּי מָצְאָ בָהּ עֶרְוַת דָּבָר (דְּבָרִים כד) וּכְתִיב בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת ע״פ שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר (שָׁם יט:): **אִיצְטְרִיךְ**. לֹא יָקוּם לְגַלּוּיֵי עֲלֵיהּ דְּהַאי עֵד דְּבִשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דְּאִי לֹא גְּלֵי עֲלֵיהּ יְהֹוָה אֲמִינָא עֵד אֶחָד מִשְּׁמַע וְאֵין נֶאֱמָן בָּהּ, קָאָתָא קָרֵא לְאַשְׁמוּעִינַן. וּדְקַשְׁיָא לָךְ לְמָּה לִי קָרֵא, סְלָקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא סוֹטָה שֶׁאַחַר קִנּוּי וְסְתִירָה בָּא עַד אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁנִּטְמְאָה בְּאוֹתָהּ סְתִירָה שֶׁאנִי וְרָאוּי לְהֶאֱמִינוֹ כֵּאן שֶׁהֲרֵי רַגְלִים לַדָּבָר: **וּמִי מָצִית אָמַרְתָּ.** דְּאִי לֹא גְּלֵי רַחֲמָנָא דְּכָל עֵד שְׁנַיִם הֵם דַּאֲנָא (וְהַיְינוּ) אֲמִינָא דְּהַאי עֵד אֵין בָּהּ אֵין נֶאֱמָן א״כ בָּא הַכָּתוּב לְהַקֵּל עָלֶיהָ: **וְהָא מְדַכְתִּיב וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה מִכְּלָל.** דִּפְשִׁיטָא לָךְ דִּנְטְמְאָה, וְהֵיכִי קָאָמַר וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה אַוְעֵד אֵין בָּהּ, נְהִי דְּרִישָׁא דִּקְרָא אֵיכָא לְמֵימַר ע״י שְׁנַיִם עֵדִים, וְשָׁכֵב אִישׁ אוֹתָהּ בְּעֵדִים וְעֵד אֶחָד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ, אֶלָּא וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה הֵיכִי קָאֵי מַחְזַקֵּי לָהּ בִּנְבוּעָלֶת: **בָּהּ.** בְּטָמְאָה קָאֵי דְּהָא מִנָּהּ סָלְיָק, וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ, וְדַרְשִׁינַן אֵין בָּהּ תְּרֵי אֶלָּא חַד: **בָּהּ.** עֵד אֶחָד נֶאֱמָן וְלֹא בְּקִנּוּי: **סְתִירָה עֲדִיפָא.** עַל הַבַּעַל וְעַל הַבּוֹעֵל שֶׁכֵּן **אוֹסְרָתָהּ.** עַל הַבַּעַל וְעַל הַבּוֹעֵל מִסְפֵּק: **בְּמֶמְאָה.** וְדַאִית כְּדִדְרַשִׁינַן לְקַמָּן מַגִּיד לָךְ הַכָּתוּב שֶׁעַל הַסָּפֵק אֲסוּרָה, בְּפֶרֶק כֹּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין (קף כח.): **שֶׁכֵּן עִקָּר גָּרַם לָהּ.** שע״י הַקִּנּוּי סְתִירָתָהּ אוֹסֶרְתָּהּ: **מתני׳.** דְּקָתָנֵי לֹר״א דְּקִנּוּי בִּשְׁנַיִם וּסְתִירָה עַל פִּי עַצְמוֹ: **דִּלְמָא כִּי הַאי תָּנָא.** דְּקָתָנֵי לֹר״א סְתִירָה בִּשְׁנַיִם וְקִנּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ: **לְדִבְרֵי ר״י בר׳ יְהוּדָה אֵין לְדִבְרֵי ר׳ אֱלִיעֶזֶר סוֹף.** וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָהּ: **מַאי נִיהוּ.** אֵין לְדָבָר סוֹף דְּקַאֲמַר: **וְאָמַר קָנַאי.** כְּשֶׁכּוֹעֵס עָלֶיהָ אוֹמֵר קִנְאָתִי לָהּ מְפֻלּוָנִי וּמֵבִיא עֵדִים שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ סְתִירָה כָּל שֶׁהוּא, דְּכֵיוָן דְּלֹא קִנְּאָה לָהּ לֹא נִזְהֲרָה בּוֹ: **הָא לְמַשְׁנָתֵנוּ יֵשׁ סוֹף.** לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּתַמְיהָ: **וְהָא זִמְנִין**

רש״י

מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר עֵד אֶחָד בְּאִישׁ יוֹדֵעַ עַד שֶׁהוּא אֶחָד מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֶחָד זֶה בָּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'עֵד' הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם עַד שֶׁיְּפָרוֹט לְךָ הַכָּתוּב אֶחָד לִגְלוּיֵי עֲלֵיהּ דְּהַאי מִהֵימְנִין דְּחַד מִהֵימְנָא כָּל סְתָם עַד אֶחָד הוּא וּבְסוֹטָה לֹא הֻזְהָה אֲמִינָא דְּמִתְסָרָא וַאֲפִי' בְּעֵד א' וְכָל שֶׁכֵּן בְּלֹא עֵד, וְהֵכִי הֻזְהָה דְּרַשִׁינַן לֵיהּ וְעֵד אֵין בָּהּ דְּקָא אָמַר רַחֲמָנָא הֵכִי קָאָמַר וְעֵד אֶחָד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ אֶלָּא שְׁנַיִם: **וּפַרְכִינַן אֵין נֶאֱמָן בָּהּ.** בְּתַמְיהָ: **אֶלָּא מַאי בָּעֵי.** קָרֵא עַד דְּאֵיפָּא תְּרֵי בְּתַמְיהָ, אַמַּאי אָתָא קָרֵא לְהַאי לִשְׁתּוֹק קָרֵא מִנַּיהּ כּוֹ׳: **דָּבָר דָּבָר מִפִּמּוֹן.** כְּתִיב בְּנוֹאֲפֶת כִּי מָצְאָ בָהּ עֶרְוַת דָּבָר (דְּבָרִים כד) וּכְתִיב בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת ע״פ שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר (שָׁם יט:): **אִיצְטְרִיךְ**. לֹא יָקוּם לְגַלּוּיֵי עֲלֵיהּ דְּהַאי עֵד דְּבִשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דְּאִי לֹא גְּלֵי עֲלֵיהּ יְהֹוָה אֲמִינָא עֵד אֶחָד מִשְּׁמַע וְאֵין נֶאֱמָן בָּהּ, קָאָתָא קָרֵא לְאַשְׁמוּעִינַן. וּדְקַשְׁיָא לָךְ לְמָּה לִי קָרֵא, סְלָקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא סוֹטָה שֶׁאַחַר קִנּוּי וְסְתִירָה בָּא עַד אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁנִּטְמְאָה בְּאוֹתָהּ סְתִירָה שֶׁאנִי וְרָאוּי לְהֶאֱמִינוֹ כֵּאן שֶׁהֲרֵי רַגְלִים לַדָּבָר: **וּמִי מָצִית אָמַרְתָּ.** דְּאִי לֹא גְּלֵי רַחֲמָנָא דְּכָל עֵד שְׁנַיִם הֵם דַּאֲנָא (וְהַיְינוּ) אֲמִינָא דְּהַאי עֵד אֵין בָּהּ אֵין נֶאֱמָן בָּהּ דְּהָוֶה אֲמִינָא עֵד אֶחָד מִשְּׁמַע וְאֵין נֶאֱמָן בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי. וְאֵימָא 'בָּהּ' וְלֹא בְּסִתִירָה, סְתִירָה מַאי אַהֲנֵי, אֲפִילּוּ הָכִי סְתִירָה עֲדִיפָא דְּאַתְחִלְתָּא דְּטוּמְאָה הִיא. מַתְנִיתִין דִּלְא כִּי הַאי תַּנָּא דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ, מְקַנֵּא עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמַשְׁקֶה לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם. הֵשִׁיבוּ חֲכָמִים, לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אָמַר קְרָא 'בָּהּ' וְלֹא בְּסִתִירָה. וְאֵימָא 'בָּהּ' וְלֹא בְּקִנּוּי, קִנּוּי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא נִטְמָאָה. סְתִירָה נַמִּי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה, הַהוּא לְכַמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי טוּמְאָה הוּא דְּאָתָא. הֵשִׁיבוּ חֲכָמִים, לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף, מַאי נִיהוּ, דִּזְמָנִין דְּלֹא קָנֵי וְאָמַר קָנַאי. הָא לְמַשְׁנָתֵינוּ יֵשׁ לַדָּבָר סוֹף, זְמָנִין דְּלֹא אִיסְתַּתַּר אִיסְתַּתַּר, וְאָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף. אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא מִיבַּעְיָא לְמַשְׁנָתֵינוּ, אַדְּרַבָּה לְמַשְׁנָתֵינוּ אִיכָּא עִקָּר הָתָם לֵיכָּא עִקָּר, אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אַף לְמַשְׁנָתֵינוּ אֵין לַדָּבָר סוֹף. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִסְּפוֹרָא לֹא לֵימָא אֵינִישׁ לְאִיתְתֵיהּ בַּזְמַן הַזֶּה לֹא תִּיסַּתְּרִי בַּהֲדֵי פְּלוֹנִי דִּילְמָא סַיְימָא לָן כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר קִנּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ וּמִיסְתַּתְּרָא וְלֵיכָּא לְמֵימַר לָהּ הַאֵידָנָא מֵי סוֹטָה לְמִיבְדְּקָהּ וְקָאָסַר לָהּ עֵילָּוֵיהּ אִיסּוּרָא דִּלְעוֹלָם. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מַה לְשׁוֹן קִנּוּי, דָּבָר הַמְּטִיל קִנְאָה בֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים, אַלְמָא קָסָבַר קִנּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ וְכוּלֵּי עָלְמָא לֹא יָדְעֵי דְּקָנֵי לָהּ וְאֵיהוּ הוּא דְּאָתֵי לְמֵיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ. וְרַב יֵימַר בַּר רַבִּי שֶׁלֶמְיָא מַשְׁמֵיהּ דְּאַבֵּי אָמַר, דָּבָר הַמְּטִיל קִנְאָה בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, אַלְמָא קָסָבַר קִנּוּי עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים וְכוּלֵּי עָלְמָא יָדְעֵי דְּקָנֵי לָהּ וְאֵיהוּ הוּא דְּאָתֵי לְמֵיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ

אלמא

דְּלֹא אִסְתַּתַּר. וְאוֹמֵר רְאִיתִיהָ שֶׁנִּסְתְּרָה: וְלֹא מִיבַּעְיָא לְמַשְׁנָתֵינוּ. בְּתַמְיהָ: **אִיכָּא עִקָּר.** שֶׁכְּבָר הִתְחִיל בְּעֵדִים שֶׁלֹּא ע״י בַּעַל. **הָכָא לֵיכָּא עִקָּר.** וְלִכְשֶׁיִּכְעוֹס עָלֶיהָ קִנְאַתִי וְהִוא יִמְצָא לָהּ סְתִירוֹת הַרְבֵּה: **לֹא לֵימָא אִינִישׁ.** אֲפִלּוּ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ: **וּמִסְתַּתַּרְא.** וְנִסְתְּרַת וְנֶאֱסֶרֶת עָלָיו: **קִנְאָה.** בְּעֵת כְּמוֹ הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא אֵל (דְּבָרִים לב) כִּי קִנְאָה חֲמַת גֶּבֶר (מִשְׁלֵי ו:) **מַאי דְּקָמָא.** מַה יֵּשׁ לְפָנֵינוּ, מָה אֵירַע עִכְשָׁיו שֶׁזּוֹ בּוֹדֶקֶת מִן הָאֲנָשִׁים: **וְכוּלֵּי עָלְמָא יָדְעֵי דְּקָנֵי לָהּ.** שֶׁהָעֵדִים מְגִלִּין הַדָּבָר וְאֵינָן שׁוֹנְאִין אוֹתָהּ: **וְאֵיהוּ דְּאָתֵי לְמֵיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ.** שֶׁזּוֹ מַקְנִיטָתוּ עַל שֶׁחוֹשֶׁדֶת:

אלמא

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

ויש להקשות, הרי מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יָקוּם עֵד בְּאִישׁ – בלשון יחיד, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד" – לשם מה נאמר 'עד אחד', אלא זֶה בָּנָה אָב – התורה באה ללמדנו בזה שבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בתורה 'עֵד' אין פירושו עד אחד, אלא חֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ לָךְ הַכָּתוּב אֶחָד – אלא אם כן נאמר בפירוש 'עד אחד'. מסיימת הגמרא, מאחר וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ - שהרי 'ועד' היינו שאין שני עדים שנבעלה אֶלָּא אֶחָד, ואף על פי כן נאמר "וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׂה" – שאם לא נאנסה אלא עשתה כן מרצון, אֲסוּרָה לבעלה, ומכאן לומדים שעד אחד נאמן לומר שזינתה אם קינא לה ונסתרה.

מקשה הגמרא על הברייתא, אֶלָּא טַעֲמָא – ההוכחה ש'ועד' היינו שאין שני עדים אך יש עד אחד שנבעלה, היא מִדִּכְתִיב "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ", הָא לָאו הָכִי הָוֶה אֲמִינָא עֵד דְּסוֹטָה חַד הוּא – אך לולי כן היינו מפרשים שאין אפילו עד אחד שנבעלה. וקשה, שהרי וְאִי אֲפִילּוּ חַד לֵיכָּא, אֶלָּא כְּמַאי מְיתַסְּרָא – אם אין אפילו עד אחד שנבעלה מדוע נאסרת בוודאי על בעלה. אלא ודאי שאין שני עדים אלא עד אחד, ומדוע הוצרכה הברייתא להוכיח כן מהפסוק. מתרצת הגמרא, אִיצְטְרִיךְ – הברייתא הוצרכה ללמוד זאת מהפסוק, שלולי כן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שהפסוק 'עֵד אֵין בָּהּ' בא ללמד שאם יש עד אחד שנבעלה – אֵין נֶאֱמָן בָּהּ ואינה נאסרת על פיו. שואלת הגמרא, כיצד היינו יכולים לפרש שבא הפסוק לומר שעד אחד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ לומר שנבעלה, וְאֶלָּא מַאי בָּעֵי עֵד דְּאִיכָּא תְּרֵי – אלא צריך שני עדים, אם כן לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינַּיהּ – והיינו יודעים זאת, משום דְּאָתְיָא דיני עריות נלמדים בגזירה שווה 'דָּבָר' 'דָּבָר' מִמָּמוֹן, וַאֲנָא יָדַעְנָא שצריך שני עדים מִידֵי דַּהֲוָה אַכָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה – כשם שצריכים שני עדים לכל עדות בדיני ערוה בתורה. מתרצת הגמרא, אִיצְטְרִיךְ – הוצרכה התורה להשמיענו דבר זה, משום שֶׁלָּקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא סוֹטָה שַׁאנִי – דין סוטה שונה משאר דיני ערוה, שאף שבכל דיני ערוה אין עד אחד נאמן, מכל מקום לגבי סוטה דִּרְגָלַיִם לַדָּבָר – שיש סיבה לחשוש שאכן נבעלה, שֶׁחֲרֵי קִנְאָה לָהּ וְנִסְתְּרָה, ולפיכך היינו סבורים שלֵיתֵיהֵימָן בָּהּ עֵד אֶחָד - יהיה עד אחד נאמן לומר שנבעלה. לכן הוצרכה הברייתא ללמוד מהפסוק שבכל מקום 'עד' היינו שנים. חוזרת הגמרא ומקשה, וּמִי מָצִית אָמְרַתְּ דְּאֵין נֶאֱמָן בָּהּ וְשָׁרְיָא – האם ניתן לפרש את הפסוק שבא לומר שעד אחד אינו נאמן, וממילא מותרת לבעלה, וְהָא מְדִכְתִיב בהמשך הפסוק "וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׂה" – שמחמירים עליה משום שלא נבעלה באונס אלא ברצון, מִכְּלָל דַּאֲסוּרָה – מוכח שהפסוק בא לאוסרה ולא להתירה. מתרצת הגמרא, אִיצְטְרִיךְ – ללמוד מהפסוק 'לֹא יקום וגו'' ש'עד' היינו שני עדים, שלולי כן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לפרש את הפסוק כאמור, שעד אחד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ עֵד דְּאִיכָּא תְּרֵי. וּכְתֵרֵי נַמִי הֵיא דְּלֹא נִתְפָּשָׂה – והמשך הפסוק 'והיא לא נתפשה' בא לומר שגם כשיש שני עדים שנבעלה, אינה טמאה אלא אם הבעילה הייתה במזיד. קָא מַשְׁמַע לָן מהפסוק 'לֹא יקום וגו'' שכל מקום שנאמר 'עד' היינו שנים, וחידשה התורה שעד אחד נאמן לאוסרה.

שנינו במשנה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ'. שואלת הגמרא, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שצריך שני עדים על הקינוי והסתירה. ומשיבה, אָמַר קְרָא "ועד אין בָּהּ", ודרשה הגמרא מהפסוק שעד אחד נאמן להעיד שנבעלה, ומדייק רבי יהושע, שדוקא 'בָּהּ' – להעיד שנטמאה עד אחד נאמן וְלֹא בְּקִנּוּי, וכן 'בָּהּ' וְלֹא בְּסָתִירָה – אלא על הקינוי והסתירה צריך שני עדים כשאר עדויות שבתורה. מבארת הגמרא, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הסובר שלגבי הסתירה מועיל עד אחד, אוֹמֵר שדורשים רק 'בָּהּ' וְלֹא בְּקִנּוּי. שואלת הגמרא, וְאִימָא 'בָּהּ' וְלֹא בְּסָתִירָה ונצריך שני עדים גם שנסתרה. ומשיבה, סָתִירָה אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב "וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה" – התורה הסמיכה סתירה לטומאה, ולומדים מההיקש שכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, כך לגבי סתירה מועיל עד אחד. שואלת הגמרא, הרי קִנּוּי נַמִי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה, דִּכְתִיב "וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה", ומדוע בקינוי מודה רבי אליעזר שצריך שני עדים. ומשיבה, הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא 'בָּהּ', שרק על עדות שנבעלה מספיק עד אחד, וממעטים שעל הקינוי צריך שני עדים. שואלת הגמרא, וּמָה רָאִית – הרי גם קינוי וגם סתירה הוקשו לטומאה, ומדוע העדיף רבי אליעזר למעט מ'בה' שבקינוי צריך שני עדים, וללמוד מהיקש שבסתירה עד אחד נאמן, ולא להיפך. ומשיבה, מִסְתַּבְרָא סְתִירָה עֲדִיפָא להחמיר בה שלא יצטרכו שני עדים שֶׁבֶּן אוֹסַרְתָּהּ בְּטוּמְאָה – שהרי על ידי הסתירה נאסרת מספק כאילו ודאי נבעלה. שואלת הגמרא, אַדְרַבָּה, קִנּוּי עֲדִיף להחמיר בו שלא יצטרכו שני עדים, שֶׁבֶּן עֵיקָר גָּרַם לָהּ – שהרי הקינוי הוא הגורם לאיסור. ומשיבה, עדיף להחמיר בסתירה, משום שאי לָאו סְתִירָה קִנּוּי מִי אִיכָּא – שהרי אם לא נסתרה אינה נאסרת מחמת הקינוי. שואלת הגמרא, וְאִי לָאו קִנּוּי, סְתִירָה מַאי אַהֲנֵי – הרי גם בסתירה לבד אינה נאסרת בלא קינוי, ואם כן מדוע עדיף להחמיר בסתירה יותר מבקינוי. מתרצת הגמרא, אֲפִילּוּ הָכִי סְתִירָה עֲדִיפָא להחמיר בה, משום דְּאַתְחַלְתָּא דְּטוּמְאָה הִיא – היחוד הוא התחלת הטומאה.

שנינו במשנה, שלדעת רבי אליעזר קינוי בפני שני עדים וסתירה בפני עד אחד או בפני הבעל. אומרת הגמרא, מַתְנִיתִין דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא – אינה סוברת כתנא של הברייתא דלהלן, דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ, מְקַנֵּא עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמַשְׁקֶה לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם – וזה להיפך ממה שמבואר במשנתנו בשם רבי אליעזר. המשך הברייתא, הִשִּׁיבוּ חֲכָמִים לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אם נחשב קינוי גם על פי עד אחד ועל פי עצמו אֵין לַדָּבָר סוֹף – שכל בעל יאמר שקינא לאשתו. שואלת הגמרא, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה בדעת רבי אליעזר, שלקנוי מספיק עד אחד ולסתירה צריך שני עדים. ומשיבה, אָמַר קְרָא 'בָּהּ', וממעטים בָּהּ – על טומאה נאמן עד אחד וְלֹא בְּסָתִירָה. שואלת הגמרא, וְאִימָא – שידרוש גם 'בָּהּ' וְלֹא בְּקִנּוּי – ומדוע בקינוי מועיל עד אחד. משיבה הגמרא, קִנּוּי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב "וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה" – וכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, גם לגבי קינוי מועיל עד אחד. שואלת הגמרא, סְתִירָה נַמִי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב "וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה". ומשיבה, הָהוּא לְכַמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי טוּמְאָה הוּא דְּאָתָא - מהיקש זה לומדים שזמן סתירה הוא זמן שיכולה לבוא בו לידי טומאה.

שנינו בברייתא, הִשִּׁיבוּ חֲכָמִים, לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף. שואלת הגמרא, מַאי נִיהוּ - מדוע לדבריו אין לדבר סוף. ומשיבה, דְּזִמְנִין דְּלֹא קָנֵי וְאָמַר קַנַּאי – פעמים שהבעל לא קינא לאשתו, ומתוך שיכעס עליה יאמר שקינא לה ויהיה נאמן. מקשה הגמרא, הָא לְמַשְׁנָתֵינוּ יֵשׁ לַדָּבָר סוֹף – משמע מדברי חכמים שהקשו על רבי יוסי, שלשיטת משנתנו בדעת רבי אליעזר שנאמן על הסתירה ולא על הקינוי, לא הוקשה שאין לדבר סוף. והרי זִמְנִין דְּלֹא אִיסְתַּתַּר וְאָמַר אִיסְתַּתַּר – פעמים שלא נסתרה האשה ומתוך שיכעס עליה הבעל יאמר שנסתרה ויהיה נאמן, ואם כן גם על שיטה זו היה לחכמים להשיב שאין לדבר סוף. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף' לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף, ואכן תשובת חכמים היא גם לשיטת רבי אליעזר במשנה. שואלת הגמרא, מהלשון אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, משמע שׁוּלֵּא מִיבַּעְיָא לְמַשְׁנָתֵינוּ – על שיטת רבי אליעזר במשנה פשוט שיש להשיב, וחידשו שאף לשיטת רבי יוסי יש להשיב, והרי אַדְרַבָּה – מסתבר להיפך, שלְמַשְׁנָתֵינוּ אִיכָּא עֵיקָר – שקינא לה בפני עדים, ולכך מסתבר להאמין לו, אבל הָתָם – לשיטת רבי יוסי לֵיכָּא עֵיקָר – שלדעתו אין צריך לקנא לה בפני עדים, ולדבריו יותר מתקבלת תשובת חכמים שיש לחשוש שמתוך כעסו יאמר שקינא לה. מתרצת הגמרא, אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר – כך נאמרו הדברים, אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְאַף לְמַשְׁנָתֵינוּ אֵין לַדָּבָר סוֹף, ואכן עיקר תשובת חכמים היא על שיטת רבי יוסי ברבי יהודה, וחידשו שאף למשנתנו יש תשובה לשיטת רבי אליעזר. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מְפוּרָא, לֹא לֵימָא אִינִישׁ לְאִיתָּתֵיהּ בְּזַמַּן הַזֶּה שאין בית המקדש קיים ולא ניתן להשקות את הסוטה, לֹא תִּיסַּתְּרֵי בַּהֲדֵי פְּלוֹנִי – אל תתיחדי עם פלוני, ואפילו בינו לבינה בלא עדים לא יאמר כך לאשתו, משום דִּילְמָא קַיְימָא לָן כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה – שמא הלכה ברבי יוסי ברבי יהודה דְּאָמַר בשם רבי אליעזר קִנּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמִיסְתַּתְּרָא – והאשה תתיחד עם אותו פלוני בפני שנים, והרי היא סוטה וְלֵיכָּא לְמֵימַר מִי סוֹטָה לְמֵיבְדְּקָה – ואין בזמן הזה מי סוטה לבודקה, וְקָאָמַר לָהּ עֵילָוֵיהּ אִיסּוּרָא דִּלְעָלְמָא – ומספק תהיה אסורה עליו לעולם. לכן לא יקנא הבעל לאשתו בזמן הזה, וממילא לא תיחשב סוטה להיאסר עליו.

המשך בעמוד קע

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אומרת הגמרא, **אַלְמָא קָסָבְרֵי** ריש לקיש ואביי **דְּאָסוּר** לבעל **לְקַנְאוֹת** לאשתו – שהרי אמרו שקינוי גורם קנאה וכעס. שואלת הגמרא, **וּמַאן דְּאָמַר שמוּתָּר** לבעל **לְקַנְאוֹת** – וצריך לומר שלדבריו קינוי אינו מביא לידי קנאה וכעס, אם כן **מַהוּ לְשׁוֹן קִינּוּי**. משיבה הגמרא, **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אֵין קִינּוּי אֶלָּא לְשׁוֹן הַתְרָאָה** – שמתרה באשתו ואומר לה אל תסתרי עם פלוני, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – מצינו קינוי מלשון התראה, שנאמר "**וַיְקַנֵּא ה' לְאַרְצוֹ** ויחמול על עמו" - שהתרה בחגבים שלא ישחיתו את הארץ.

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אָדָם **עוֹבֵר עֲבֵירָה בַּסֵּתֶר וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עָלָיו** ומתפרסם הדבר **בְּגָלוּי**, וכגון אשה פרוצה שמזנה תחת בעלה בסתר, ונותן הקדוש ברוך הוא בלב בעלה לקנאות לה, ועל ידי כך מתפרסם הדבר בגלוי. **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה** וקנא את אשתו", **וְאֵין עֲבֵירָה** – אין מתפרש הלשון 'ועבר' **אֶלָּא לְשׁוֹן הַכְרָזָה** – שמשמים רוצים להכריז על מעשיה ולכן נותנים בלב הבעל לקנאות לה. ומצינו ש'ועבר' הוא לשון הכרזה, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה**" - והיינו על ידי הכרזת קול. **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר** "**אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ**", ומכך **שתִּשְׂטֶה כְּתִיב** ולא תסטה, דורשים שמקנא האדם לאשתו רק משום שנכנסה בו רוח שטות, וריש לקיש לשיטתו שסובר שאסור לקנאות.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִפְּנֵי מָה הֶאֱמִינָה תּוֹרָה לְעֵד אֶחָד בְּסוֹטָה – שאומר שנבעלה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו, ולא הצריכה שני עדים כמו בכל התורה. משום **שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר** – יש לנו בסיס להאמין לעד שאומר נבעלה, **שֶׁהֲרֵי** שני עדים מעידים **שקִינֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה**, ומלבד זאת **וְעֵד אֶחָד מְעִידָהּ שֶׁהִיא טְמֵאָה**. מקשה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי** מניין לתנא שאין עד אחד נאמן לומר שנבעלה אלא אם כן קינא לה הבעל, **וְהָא כִּי כְּתִיבָה קִינּוּי בָּתַר סְתִירָה וְטוּמְאָה הוּא דִּכְתִיבָה** – הרי הפסוק בתורה שמדבר על קינוי – 'ועבר עליו רוח קנאה', כתוב אחרי הפסוק 'והיא נסתרה ועד אין בה' שממנו לומדים שעד אחד נאמן, ומשמע שנאמן העד אחד גם אם לא קינא הבעל תחילה. מתרצת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** 'וְעָבַר' **וּכְבָר עָבַר** – הפסוק 'ועבר עליו רוח קנאה' מתפרש בלשון עבר, שכבר עבר עליו רוח קנאה. שואלת הגמרא, **אֶלָּא מֵעַתָּה** ש'ועבר' הוא מלשון שכבר עבר, האם את הפסוק "**וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ**" **הָכִי נַמִּי** נפרש שציווה עליהם לאחר שכבר עברו, והרי משה ציווה אותם לפני שעברו. משיבה הגמרא שבכל מקום מתפרשת המילה 'ועבר' לפי הענין, **הָתָם** - לגבי בני גד ובני ראובן **מִדִּכְתִיב** בהמשך "**וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי ה' וְאַחַר תָּשֻׁבוּ**" – ו'תשובו' הוא לשון להבא, **מַשְׁמַע** שגם מה שנכתב לעיל 'ועבר' הוא לשון **דִּלְהַבָּא. אֶלָּא הָכָא** – לגבי סוטה **אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּדִכְתִיבֵי** ש'**וְעָבַר**' הוא מלשון להבא, ומתפרש הפסוק **בָּתַר טוּמְאָה וּסְתִירָה** שכבר נאסרה עליו, אם כן קשה **קִינּוּי לָמָּה לִי** – למה לו לקנאות, הרי כבר נאסרה עליו על ידי שהאמינו לעד אחד. אלא מוכח שהפסוק מתפרש בלשון עבר, כלומר, שאין עד אחד נאמן לומר שזינתה אלא באופן שכבר קינא לה הבעל.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵין אָדָם מְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנְסָה בּוֹ ממרום **רוּחַ** לקנאות, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**". מבארת הגמרא, **מַאי רוּחַ** – איזה רוח מביאה את האדם לידי קינוי. **רַבָּנָן אָמְרִי רוּחַ טוּמְאָה** – על ידי השטן הרוצה להחטיאו, שיקנא לאשתו ויבאו לידי מריבה. **רַב אַשִּׁי אָמַר רוּחַ טָהֳרָה** – ששונא את הפריצות ולכן מקנא. אומרת הגמרא, **וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר רוּחַ טָהֳרָה** – מסתבר כדברי רב אשי, שפירש את דברי תנא דבי רבי ישמעאל שנכנסה בו רוח טהרה. משום **דְּתַנְיָא** – שנינו בברייתא, מה שנאמר "**וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" אין כוונת התורה שחובה על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה, אלא **רְשׁוּת** – מותר לו לקנא לה, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא** חולק **ואוֹמֵר, חוֹבָה** על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה. מבארת הגמרא את הראיה מהברייתא, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** שאדם מקנא משום שנכנסת בו **רוּחַ טָהֳרָה, שַׁפִּיר** – מובן שנחלקו האם חייב לקנאות או רשות בידו, **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** שאדם מקנא משום **רוּחַ טוּמְאָה** שנכנסה בו, וכי שייך לומר **רְשׁוּת וְחוֹבָה לְעַיּוּלֵי לְאִינִישׁ רוּחַ טוּמְאָה בְּנַפְשֵׁיהּ** – לשון של רשות או חובה שיכניס האדם לעצמו רוח טומאה, הרי ודאי שאסור לגרום לכך. אלא מוכח שמקנא על ידי שנכנס בו רוח טהרה.

גּוּפָא, חוזרת הגמרא לעצם דברי הברייתא. "**וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" **רְשׁוּת** – מותר לקנאות לאשתו אם חושש שתבוא לידי עבירה עם פלוני, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** - חייב הבעל לקנאות לה אם חושד בה. אומרת הגמרא שכיוצא בדבר נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא לגבי כהן שמיטמא לאחד מקרוביו שמתו, שכתוב בפסוק "ולאחותו הבתולה וגו' **לָהּ יִטַּמָּא**", אין כוונת התורה שחובה עליו להיטמא לקרוביו, אלא **רְשׁוּת** – מותר לו להיטמא להם, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא** חולק **ואוֹמֵר חוֹבָה** – מצווה עליו להיטמא להם. וכן נחלקו לגבי עבד כנעני, שכתוב בפסוק "**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**", אין כוונת התורה שחובה לשעבדם לעולם, אלא **רְשׁוּת** – מותר לשעבדם לעולם, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** - מצוות עשה לשעבד עבד כנעני לעולם ולא לשחררו. ולהלן תבאר הגמרא את שלושת המחלוקות. מקשה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים שהקשה כן **רַב מְשַׁרְשִׁיָּא לְרָבָא, לֵימָא** – האם נאמר **שרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ הָכִי פְּלִיגֵי** – חולקים לגבי כל מצוות עשה שבתורה, **דְּמַר אָמַר רְשׁוּת וּמַר אָמַר חוֹבָה** – שלרבי ישמעאל הרשות בידו לעשותם, ולדבריו אין מצוות עשה שהיא חובה, ולרבי עקיבא זהו חובה. משיבה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** אביי **הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגֵי** – דוקא בשלשה פסוקים אלו חולק רבי ישמעאל וסובר שהם רשות, מפני שסובר שכך מוכח מהפסוקים, אך בכל מצוות עשה שבתורה מודה שהם חובה. ומארת הגמרא את מחלוקתם הראשונה, "**וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" **רְשׁוּת דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה**. שואלת הגמרא, **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, **סָבַר לָהּ כִּי הַאי תַּנָּא** – סובר רבי ישמעאל כתנא שלהלן, **דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר כְּלַפֵּי** – מאחר **שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה** "**לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ**" ואסור לגרום לעצמו לבוא לידי שנאה, **יָכוֹל** – היינו יכולים לומר שגם **כְּגוֹן זוֹ** – שרואה את אשתו מתיחדת עם אחר, יהיה אסור לקנאות לה כדי שלא תשנא אותו. **תַּלְמוּד לוֹמַר** "**וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" – מותר לו לקנאות ואינו עובר על 'לא תשנא'. ולכך סובר רבי ישמעאל שאין ללמוד מהפסוק שחייב לקנאות, אלא שהוצרכה התורה לכתוב שמותר לקנאות ואינו עובר בזה על 'לא תשנא', אבל בשאר מצוות עשה שבתורה ודאי שחובה לקיימם. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** מניין לו שמצווה לקנאות, הרי צריך את הפסוק ללמוד שמותר לקנאות. ומשיבה, **קִינּוּי אַחֲרִינָא כְּתִיב** – חזרה התורה וכתבה פעם נוספת "וקנא את אשתו והיא לא נטמאה", ומכך שכפלה התורה, לומדים שאין זו רשות אלא חובה. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** מה ילמד מהכפילות, ומשיבה, אין ללמוד מהכפילות שחובה עליו לקנא, אלא **אַיְידֵי דְּבָעֵי לְמִיכְתַּב** – כיון שהוצרכה התורה לכתוב '**וְהִוא נִטְמָאָה**' '**וְהִיא לֹא נִטְמָאָה**' – ללמדנו שגם אם אין ידוע אם נבעלה או לא אסורה עליו מספק, **כְּתִיב נַמִּי** – חזרה וכתבה שוב 'או עבר עליו רוח קנאה **וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**'. ודרך התורה לכפול כן **לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית** שוב, **לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ** - לא דורשים מכפילות זו, מפני שדרך התורה לחזור על כל העניין בשביל החידוש שמתחדש שם. ולכך סובר רבי ישמעאל שאין לדרוש ממה שחזרה התורה על הפסוק 'וקנא לאשתו' שחייב לקנאות, שהרי הייתה צריכה התורה לכתוב 'והיא לא נטמאה' כפי שהתבאר, ולכן חזרה שוב גם על ענין הקינוי.

מבארת הגמרא את מחלוקתם השנייה של רבי ישמעאל ורבנן. "**לָהּ יִטַּמָּא**" **רְשׁוּת** – מותר לכהן להיטמא לקרוביו, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** – מצוה עליו להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה עליו להיטמא, אלא **אַיְידֵי דִּכְתִיב** – מאחר שכתוב "**אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמְרַתְּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו**" – שאסרה התורה על הכהנים להיטמא למתים, **אִיצְטְרִיכָא לְמִיכְתַּב** '**לָהּ יִטַּמָּא**' – הוצרכה התורה לכתוב 'לה יטמא', ללמדנו שמותר לכהן להיטמא לאחותו ולכל קרוביו, אך אין זו חובה. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** מניין לו שחייב

המשך בעמוד קיח

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ג עמוד א

תוספות

אַלְמָא קָסָבְרֵי דְּאָסוּר לְקַנְאוֹת. כֵּיוָן דְּאָמְרֵי לָשׁוֹן הֲטָלַת קִנְאָה הוּא אַלְמָא אָסוּר: וּלמ״ד מֻתָּר לְקַנְאוֹת מַאי לְשׁוֹן קִנּוּי: **וַיְקַנֵּא ה׳ לְאַרְצוֹ.** הִתְרָה בְּיֶלֶק וְחָסִיל וְגָזָם שֶׁלֹּא יַשְׁחִיתוּ עוֹד אֶת אַרְצוֹ, דִּבְשִׁלּוּחַ גּוֹבַאי מִשְׁתָּעִי פָּרָשָׁה לְעֵיל. לְאַרְצוֹ עַל אַרְצוֹ, כְּמוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ (בְּרֵאשִׁית כו) עַל אִשְׁתּוֹ הָאֵתֶם תְּרִיבוּן לַבַּעַל (שׁוֹפְטִים ו): **אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה.** כְּגוֹן אִשָּׁה פְּרוּצָה עוֹבֶרֶת בַּסֵּתֶר: **וְהַקָּבָ״ה מַכְרִיז בְּגָלוּי.** שֶׁנּוֹתֵן בְּלֵב בַּעֲלָהּ לְקַנְאוֹת לָהּ וְהַדָּבָר מִתְפַּרְסֵם בְּגָלוּי: וְאֵין עֲבֵרָה גַּרְסִינָן: **לְשׁוֹן הַכְרָזָה.** הַקָּבָ״ה מִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִיר קוֹל: **רַגְלַיִם לַדָּבָר.** שֶׁנִּטְמֵאת: **וְהָא כִּי כְּתִיב קִנּוּי בָּתַר סְתִירָה וְטֻמְאָה.** דְּאִתְּהֵימָן בָּהּ עֵד אֶחָד כְּתִיב, וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְגוֹ׳, וְסָמִיךְ לֵיהּ וְעָבַר עָלָיו וְגוֹ׳, אַלְמָא בְּלֹא קִנּוּי נַמֵּי עֵד אֶחָד מְהֵימָן בְּטֻמְאָה: **וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ.** בִּבְנֵי גָד וּבִבְנֵי רְאוּבֵן כְּתִיב, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְצַוֶּה אוֹתָם לַעֲבוֹר עִם יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַיַּרְדֵּן: **תָּשׁוּבוּ.** מוֹכִיחַ דִּלְהַבָּא הוּא: **נִכְנְסָה בּוֹ רוּחַ.** מִמָּרוֹם, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ רוּחַ טָהֳרָה אוֹ רוּחַ טֻמְאָה ע״י שָׂטָן הַבָּא לְהַחְטִיאוֹ לְהַקְנִיט אֶת אִשְׁתּוֹ: **רַבָּנָן.** דְּבֵי רַב אָשֵׁי אָמְרִי רוּחַ טֻמְאָה: **רוּחַ טָהֳרָה.** שֶׁשּׂוֹנֵא אֶת הַפְּרִיצוּת: **וּמִסְתַּבְּרָא כְּמ״ד.** דְּרוּחַ דְּקָאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל טָהֳרָה הִיא: **דְּתַנְיָא.** דְּקָאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל רְשׁוּת. פְּלוּגְתָּא דְּר׳ יִשְׁמָעֵאל וְר׳ עֲקִיבָא לְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעְמַיְיהוּ: **שַׁפִּיר.** אִי רְשׁוּת אִי חוֹבָה: **ר׳ עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה.** שֶׁאָסוּר לְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ: **בְּכָל הַתּוֹרָה.** בְּכָל עֲשֵׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, א״כ אֵין לְךָ מִצְוַת עֲשֵׂה לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל חוֹבָה: **דְּתַנְיָא.** לֹא גַּרְסִינָן, אֶלָּא הֲדַר וְנָקִיט לְמִלְּתַיְיהוּ לְפָרוֹשֵׁי כָּל חֲדָא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ: **כְּלַפֵּי.** כְּמוֹ אַחֲרֵי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה שֶׁאָסוּר לְהָבִיא עַצְמוֹ לִידֵי שִׂנְאָה וְתָגָר: **יָכוֹל אַף זֶה כֵּן.** שֶׁיִּרְאֶה אֶת אִשְׁתּוֹ עוֹבֶרֶת עַל דָּת יְהוּדִית נִסְתֶּרֶת עִם שְׁכֵנֶיהָ לֹא יְקַנֵּא לָהּ. כְּלַפֵּי לָשׁוֹן כְּנֶגֶד: **תַּלְמוּד לוֹמַר וְקִנֵּא.** אִם רָצָה לְקַנֵּא הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, וּמִשּׁוּם דְּאִי לֹא כְּתִיב קְרָא הֲוָה אֲמִינָא דְּאָסוּר הוּא, דְּא״ר יִשְׁמָעֵאל הָכָא רְשׁוּת אֲבָל בְּכָל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁבַּתּוֹרָה לֹא אָמַר הָכֵי: **קִנּוּי אַחֲרִינָא כְּתִיב.** וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמְאָה, חַד לִרְשׁוּת וְחַד לְחוֹבָה: **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל.** אָמַר לְךָ, אַיְּדֵי דְּבָעֵי לְמִכְתָּב וְהִיא נִטְמְאָה וְהִיא לֹא נִטְמְאָה, שֶׁסָּפֵק הוּא בְּיָדֵינוּ וְאעפ״כ אֲסָרָהּ הַכָּתוּב מִסָּפֵק, כָּתַב נַמֵּי וְקִנֵּא אַחֲרִינָא. וְאַף ע״ג דְּמָצֵי לְמִכְתָּב הָכֵי, וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמְאָה אוֹ לֹא נִטְמְאָה, אֲפִלּוּ הָכֵי אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא לַחֲזוֹר וְלִשְׁנוֹת אֶת הָאָמוּר מִפְּנֵי דָּבָר אַחֵר הַמִּתְחַדֵּשׁ בִּכְפִילָתוֹ: **אִיצְטְרִיךְ לְמִכְתָּב לָהּ יִטַּמָּא.** לוֹמַר שֶׁמֻּתָּר לִטַּמָּא לַקְּרוֹבִים הַלָּלוּ: **מִכִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ נַפְקָא.** לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו, כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרוֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְגוֹ׳ וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה, וּמִמֵּילָא שַׁמְעִינָן דְּמִטַּמֵּא לְאֵלּוּ: **לָהּ יִטַּמָּא.** אִם מֵתָה, וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְאֵיבָרֶיהָ. אִם אֶחָד מֵאֵלּוּ מֻכֶּה שְׁחִין וְאֵיבָרָיו נוֹפְלִין, אֵין מִטַּמֵּא לָהֵן, דְּקַיְימָא לָן בְּהָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין דַּף קכה:) אֵבֶר מִן הַחַי מְטַמֵּא כְּאֵבֶר מִן הַמֵּת, וְאִיצְטְרִיךְ לָהּ לְמַעוּטֵי אֵיבָרֶיהָ:

אם

רש״י

רבי ישמעאל אומר רשות. תימה לרבי וכי לית להו הא דאמר בשלהי מסכת מכות (דף כג:) שש מאות וי״ג מצות נאמרו למשה מסיני וכי לרבי ישמעאל דאמר רשות בצר להו או לר׳ עקיבא טפי להו ונראה דבשאר מצות דמפיק ר׳ ישמעאל מקרא עביד ליה ר׳ עקיבא אסמכתא ודריש ליה לדרשה אחריתי בירושלמי אמרי׳ דר׳ אליעזר אמר חובה ואין להקשות הא אמרינן לעיל המקנא דיעבד אין אלמא קסבר אסור לקנאות דתנא דידן דוקא דתני כי הך לישנא סבירא ליה הכי אבל ר׳ אליעזר לא סבירא ליה הכי והכי נמי אמרי׳ בפ׳ קמא דקידושין (דף כא.) וגאל את ממכר אחיו ר׳ אליעזר אומר חובה ובפרק השולח (גיטין דף לח:) נמי [אמר] אמרינן לעולם בהם תעבודו חובה ואין להקשות נמי מפ״ב דמכות (דף יב.) דאמר ר׳ עקיבא ורצח גואל הדם רשות מי כתיב ירצח והכא אמרינן וקנא חובה דשאני הכא משום דכתיב תרי קינויין אבל קשיא מירושלמי דרבי יהושע אמר התם רשות ומפרש טעמא אתיא דר׳ יהושע כבית הילל דבית הילל אומרים אפי׳ הקדיחה תבשילו לפום כן הוא אמר רשות רצה לקנא יקנא רצה לגרש יגרש והא ר׳ עקיבא מיקל התם טפי מבית הילל ואמר התם אפילו מצא אחרת נאה הימנה מגרשה ואפי׳ הכי אמר חובה והתם בירושלמי פליג רבי אליעזר עליה דר׳ יהושע ואמר חובה ואמר אתיא דר׳ אליעזר כבית שמאי דבית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א״כ מצא בה ערות דבר מצא בה דברים כעורים לגרשה אינו יכול שלא מצא בה ערוה לקיימה אינו יכול שמצא בה דברים כעורים לפום כן הוא אמר חובה והא תניא משום בית שמאי אין לי אלא היוצאת משום ערוה מנין היוצאת משום דראשה פרוע וצדדיה מפורמין וזרועותיה חלוצות [מנין] ת״ל כי מצא בה ערות דבר אמר רבי תנא קיימת כאן בעדים וכאן שלא בעדים ותימה לפי הירושלמי כיון דתליא קינוי בגירושין הוה ליה למיתני סוטה בתר גיטין ובתר סוטה נזיר כסדר פרשיות ובתר נזיר נדרים ובתר נדרים כתובות:

לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש. תימה לרבי היכא דאיכא למדרש כי הכא אמאי לא דרשינן לה כדאמר גבי קל וחומר מילתא דאתיא מקל וחומר טרח וכתב לה קרא ואפילו הכי היכא דאיכא למדרש דרשינן וכן בפרק כל שעה (פסחים דף כד:) כל היכא דאיכא למדרש לא מוקמינן ליה בלאו יתירי:

לה יטמא מצוה. ונ״מ לעוסק במצוה כדאמרינן בסוף פרק משוח מלחמה (לקמן דף מד.) ולטמאותו בעל כרחו אם לא ירצה לטמאות כדאמרי׳ בפרק טבול יום (זבחים ק.) מעשה ביוסף הכהן וכו׳:

ורבי

אַלְמָא קָסָבְרֵי דְּאָסוּר לְקַנְאוֹת, וּמַאן דְּאָמַר מוּתָּר לְקַנְאוֹת, מַהוּ לְשׁוֹן קִינּוּי, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אֵין קִינּוּי אֶלָּא לְשׁוֹן הַתְרָאָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'וַיְקַנֵּא ה׳ לְאַרְצוֹ'. תַּנְיָא הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה בַּסֵּתֶר וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עָלָיו בְּגָלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה' וְאֵין עֲבֵירָה אֶלָּא לְשׁוֹן הַכְרָזָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה'. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר 'אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ' תִּשְׂטֶה כְּתִיב. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִפְּנֵי מָה הֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד בְּסוֹטָה, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר שֶׁהֲרֵי קִינֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה וְעֵד אֶחָד מְעִידָהּ שֶׁהִיא טְמֵאָה. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי וְהָא כִּי כְּתִיבָה קִינּוּי בָּתַר סְתִירָה וְטוּמְאָה הוּא דִּכְתִיבָה, אָמַר לֵיהּ 'וְעָבַר' וּכְבָר עָבַר. אֶלָּא מֵעַתָּה 'וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ' הָכִי נַמִּי, הָתָם מִדִּכְתִיב 'וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי ה׳ וְאַחַר תָּשֻׁבוּ' מַשְׁמַע דִּלְהַבָּא, אֶלָּא הָכָא אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּדִכְתִיבֵי, 'וְעָבַר' בָּתַר טוּמְאָה וּסְתִירָה, קִינּוּי לָמָּה לִי. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵין אָדָם מְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנְסָה בּוֹ רוּחַ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ'. מַאי רוּחַ, רַבָּנָן אָמְרִי רוּחַ טוּמְאָה, רַב אַשִּׁי אָמַר רוּחַ טָהֳרָה, וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר רוּחַ טָהֳרָה, דְּתַנְיָא 'וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ' רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא רוּחַ טָהֳרָה שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ רוּחַ טוּמְאָה, רְשׁוּת וְחוֹבָה לְעַיּוּלֵי לְאִינִישׁ רוּחַ טוּמְאָה בְּנַפְשֵׁיהּ. גּוּפָא, 'וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ' רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. 'לָהּ יִטַּמָּא' רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. 'לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ' רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי, וְאָמְרִי לָהּ רַב מְשַׁרְשִׁיָּא לְרָבָא, לֵימָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ הָכִי פְּלִיגֵי, דְּמַר אָמַר רְשׁוּת וּמַר אָמַר חוֹבָה. אָמַר לֵיהּ, הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגֵי, 'וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ' רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, סָבַר לָהּ כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, כְּלַפֵּי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה 'לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ' יָכוֹל כְּגוֹן זוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ'. וְרַבִּי עֲקִיבָא, קִינּוּי אַחֲרִינָא כְּתִיב. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַיְּידֵי דְּבָעֵי לְמִיכְתַּב 'וְהִוא נִטְמָאָה' 'וְהִיא לֹא נִטְמָאָה' כְּתִיב נַמִּי 'וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ'. לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. 'לָהּ יִטַּמָּא' רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַיְּידֵי דִּכְתִיב 'אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו' אִיצְטְרִיכָא לְמִיכְתַּב 'לָהּ יִטַּמָּא'. וְרַבִּי עֲקִיבָא, מִ'כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ' נַפְקָא, 'לָהּ יִטַּמָּא' לָמָּה לִי, לְחוֹבָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, 'לָהּ' מִיטַּמֵּא וְאֵין מִיטַּמֵּא לְאֵיבָרֶיהָ.

ורבי

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ג עמוד ב

תוספות

ורבי עקיבא א״כ לכתוב לה. תימה לרב חסדא דאמר בפרק שלשה מינין (נזיר דף מג:) לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא לאיברים לדידיה לא איצטריך לה לאיברים מאי הוי דריש בלה יטמא ויש לומר הוה דריש לחובה כדרבי עקיבא ואיידי דכתב יטמא כתב לה:

למשרי אחד מכל האומות. מהכא נפקא לן דבאומות הלך אחר הזכר [לענין יוחסין]:

כתיב נמי (ובאחיכם) [בהם] לכדתנא דבי רבי ישמעאל. וא״ת הא אצטריך דדרשינן בפרק איזהו נשך (ב״מ דף עג:) מנין אם ראיתו נוהג שלא כשורה שאתה רשאי להשתעבד בו וכו׳ וי״ל אסמכתא בעלמא הוא וקנס חכמים הוא כדי לייסרן:

מה עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם. תימה דהוה מצי למפרך מה לעדות האחרונה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה:

ת״ל ועד אין בה כל שיש בה. תימה כיון דהוא קינא לה ונסתרה והשתא אתי עד א׳ דטומאה מסתמא בעל שתיק ולא מכחיש ליה א״כ מאי צריך קרא דעד אחד נאמן אפילו טומאה בעלמא בלא קנוי וסתירה בכי האי גוונא היה מהימן כדאיתא בפרק האומר (קדושין דף סו.) אשתו זינתה בעד אחד וכו׳ תינח לרבא דאמר התם הוה דבר שבערוה אלא לאביי דאמר מהימן מאי איכא למימר אלא ע״כ אית לן למימר דלאביי לא איצטריך קרא אלא היכא דמכחיש אע״ג דקינא לה:

נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר. תימה למה לי ג״ש אפילו בלא ג״ש מהיכא תיתי ליה דליתהימן בה עד אחד מעדות אחרונה ליכא למילף דאיכא פירכא: כמה

וְרַבִּי עֲקִיבָא, אִם כֵּן, לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא ׳לָהּ׳ וְלִישְׁתּוֹק, ׳יִטַּמָּא׳ לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַיְּידֵי דְּכָתַב ׳לָהּ׳ כָּתַב נַמִּי ׳יִטַּמָּא׳ לְכִדְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. ׳לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַיְּידֵי דִּכְתִיב ׳לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה׳ אִיצְטְרִיךְ נַמִּי לְמִיכְתַּב ׳לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ׳ לְמִישְׁרֵי אֶחָד מִכָּל הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן, שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ, דְּתַנְיָא מִנַּיִן לְאֶחָד מִן הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ׳ יָכוֹל אַף הַכְּנַעֲנִי שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן הָאוּמּוֹת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם׳ מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם וְלֹא מִן הַגָּרִים בְּאַרְצְכֶם. וְרַבִּי עֲקִיבָא, מִ׳מֵּהֶם תִּקְנוּ׳ נַפְקָא, ׳לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ׳ לָמָּה לִי, לְחוֹבָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, ׳בָּהֶם׳ וְלֹא בְּאַחֵיכֶם. וְרַבִּי עֲקִיבָא, בְּאַחֵיכֶם מִסֵּיפָא דִּקְרָא נַפְקָא ׳וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶה בּוֹ בְּפָרֶךְ׳. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַיְּידֵי דִּכְתִיב ׳וּבְאַחֵיכֶם׳ כְּתִיב נַמִּי ׳בָּהֶם׳ לְכִדְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. אָמַר רַב חִסְדָּא, זְנוּתָא בְּבֵיתָא כִּי קַרְיָא לְשׁוּמְשְׁמָא. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, תּוּקְפָּא בְּבֵיתָא כִּי קַרְיָא לְשׁוּמְשְׁמָא. אִידִי וְאִידִי בְּאִיתְּתָא אֲבָל בְּגַבְרָא לֵית לָן בָּהּ. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, בִּתְחִילָּה קוֹדֶם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל הָיְתָה שְׁכִינָה שׁוֹרָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ׳, כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ׳. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה מְקַדַּמְתּוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ׳ וְכָל הָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה, מְלַפַּפְתּוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לְיוֹם הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר ׳יִלָּפְתוּ אָרְחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֹאבֵדוּ׳. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, קְשׁוּרָה בּוֹ כְּכֶלֶב שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ׳, ׳לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ׳ בָּעוֹלָם הַזֶּה, ׳לִהְיוֹת עִמָּהּ׳ לָעוֹלָם הַבָּא. תְּנַן הָתָם, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמָה עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינָהּ מִתְקַיֶּימֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם. עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְעֵד אֵין בָּהּ׳ כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. וְקַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה, וּמָה עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם מִתְקַיֶּימֶת בְּעֵד אֶחָד, עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר׳ וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר ׳עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר׳ מַה ׳דָּבָר׳ הָאָמוּר לְהַלָּן עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אַף כָּאן עַל פִּי שְׁנַיִם. הַאי, מִ׳כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר׳ נַפְקָא, מִ׳בָּהּ׳ נַפְקָא, ׳בָּהּ׳ וְלֹא בְּקִינּוּי, ׳בָּהּ׳ וְלֹא בִּסְתִירָה מִיבָּעֵי לֵיהּ, הָכִי נַמִּי קָאָמַר, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳בָּהּ׳ בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי ׳בָּהּ׳ וְלֹא בִּסְתִירָה, וְטוּמְאָה בְּעָלְמָא בְּלֹא קִינּוּי וּבְלֹא סְתִירָה דְּלֹא מְהֵימָן עֵד אֶחָד מְנָלָן, נֶאֱמַר כָּאן ׳כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר׳ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן ׳עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר׳ מַה ׳דָּבָר׳ הָאָמוּר לְהַלָּן עֵדִים שְׁנַיִם אַף כָּאן עֵדִים שְׁנַיִם. תָּנוּ רַבָּנָן, אִי זוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה, זוֹ עֵדוּת סְתִירָה. עֵדוּת אַחֲרוֹנָה, זוֹ עֵדוּת טוּמְאָה.

רש״י

אִם כֵּן. דְּלָאו לְחוֹבָה אָתָא אֶלָּא לְהַךְ דְּרָשָׁא: **לִכְתּוֹב רַחְמָנָא לָהּ וְלִשְׁתּוֹק.** דְּמַשְׁמַע לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ וְגוֹ׳ וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה לָהּ, כְּלוֹמַר לְגוּפָהּ שָׁלֵם וְלֹא לְאֵיבָרֶיהָ: **לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה.** בְּשִׁבְעָה אֻמּוֹת כְּתִיב, הַחִתִּי וְהַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֱמוֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִיזִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: **לְמִישְׁרֵי אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת.** מִשְּׁאָר שִׁבְעִים אֻמּוֹת: **שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית.** כָּל ז׳ אֻמּוֹת נִקְרְאוּ עַל שֵׁם כְּנַעַן: **וְהוֹלִיד בֵּן.** דְּהָלַךְ אַחַר הָאָב וּמֻתָּר לְהַחֲיוֹתוֹ לְךָ לְעֶבֶד: **דְּתַנְיָא.** דִּלְהָכֵי אָתָא קְרָא: **בְּעֶבֶד.** גַּרְסִי׳ בְּבֵי״ת: **וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים וְגוֹ׳.** לְעֵיל מִנֵּיהּ כְּתִיב מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה, אֲשֶׁר סְבִיבוֹת אַרְצְכֶם וְלֹא מִבְּנֵי אַרְצְכֶם דְּשִׁבְעָה אֻמּוֹת. וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים, כָּל תּוֹשָׁב הַיְינוּ שֶׁבָּא מִמָּקוֹם אַחֵר וְנִתְיַישֵׁב כָּאן, וְקָאָמַר קְרָא שֶׁמֻּתָּר לִקְנוֹת מִבְּנֵיהֶם אֲשֶׁר יִהְיוּ לָהֶם מִבְּנוֹת אַרְצְךָ: **מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם.** בָּנִים הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם וְהֵם בְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים, דְּהַיְינוּ אֲחֵרִים שֶׁנָּשְׂאוּ בְּאַרְצְכֶם נָשִׁים אַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹת: **וְלֹא מִן הַגָּרִים בְּאַרְצְכֶם.** וְלֹא מִן הַבָּנִים הַנּוֹלָדִים לִבְנֵי אַרְצְכֶם בְּמָקוֹם אַחֵר מִבְּנוֹת שְׁאָר אֻמּוֹת וֶהֱבִיאוּם לִבְנֵיהֶם לָגוּר שָׁם: **וְלֹא בַּאֲחֵיכֶם.** עֲבוֹדַת עֶבֶד: הַ״ג וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אַיְּדֵי דִּכְתִיב וּבַאֲחֵיכֶם כְּתִיב נַמֵּי בָּהֶם כִּדְתַנְיָא כּוֹ׳: **קַרְיָא.** תּוֹלַעַת שֶׁל שׁוּמְשֻׁמִין הָאוֹכַלְתָּן, כָּךְ הַזְּנוּת מַחֲרֶבֶת אֶת הַבַּיִת: **תּוּקְפָּא.** כַּעַס: **אִידֵי וְאִידֵי.** תּוֹקְפָא וּזְנוּתָא דְּאַמְרִינָן דְּמַחְרֶבֶת אֶת הַבַּיִת: **בְּאִתְּתָא.** כְּשֶׁהָאִשָּׁה מְזַנָּה אוֹ כַּעְסָנִית, לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה מִתְעַסֶּקֶת בִּזְנוּנֶיהָ וְאֵינָהּ עוֹשָׂה מְלַאכְתָּהּ וְלֹא מְשַׁמֶּרֶת בֵּיתָהּ וּמַפְקֶרֶת אֶת שֶׁל בַּעֲלָהּ לִמְנָאֲפִים: **קֹדֶם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל.** בַּעֲרָיוֹת: **עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד.** בְּבֵיתוֹ: **נִסְתַּלְּקָה מֵהֶם.** מִלָּבֹא לְבֵיתָם דְּאֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת בַּעֲבֵירוֹת שֶׁבְּבֵיתוֹ: **מְקַדַּמְתּוֹ.** לִפְנֵי מִיתָתוֹ מַכְרֶזֶת לְפָנָיו: **מְלַפַּפְתּוֹ.** כּוֹרַכְתּוֹ: **תְּנַן הָתָם.** בְּפ׳ מִי שֶׁקִּנֵּא (לְקַמָּן לֹא.) אַמַּאי דְּקָתָנֵי אָמַר עֵד אֶחָד רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמְאָה לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה: **שֶׁהָיָה בַּדִּין.** שֶׁלֹּא לְהַאֲמִינוֹ אִי לָאו דִּכְתִיב קְרָא: **הָרִאשׁוֹנָה.** סְתִירָה: **אֵין אוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם.** שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה וְתִמָּצֵא טְהוֹרָה מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ וְלִתְרוּמָה: **אֵין מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם.** כִּדְבָעִינָן לְמִיגְמַר דָּבָר דָּבָר מִמָּמוֹן: **הָאַחֲרוֹנָה.** טֻמְאָה שֶׁהִיא אַחַר הַסְּתִירָה: **כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ.** כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ נֶאֱמָן כִּדְדַרְשִׁינָן לְעֵיל וְעֵד אֵין בָּהּ תְּרֵי אֶלָּא חַד, וְקָא אָמַר אֲסוּרָה וְאַטֻּמְאָה קָאִי דְּהָא מִנָּהּ סְלִיק וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ: **קַל וָחֹמֶר.** שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד: **תַּלְמוּד לוֹמַר.** בְּאִשָּׁה מְקַלְקֶלֶת כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וּלְהַלָּן כּוֹ׳: וּפַרְכִינָן לָמָּה לִי לְמִכְתָּב לְמֵילְפָהּ בִּגְזֵרָה שָׁוָה: **בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי כּוֹ׳ מִיבָּעֵי לֵיהּ.** דְּכֵיוָן דִּכְתִיב בָּהּ מִיעוּטָא הוּא וְלֹא גַּמְרִי׳ שְׁאָר עֵדֻיּוֹת דְּאִשָּׁה מִנָּהּ וְקָמוּ לְהוּ בְּמִלְּתַיְיהוּ כְּכָל עֵדֻיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה: **הָכֵי נַמֵּי קָאָמַר.** וּגְזֵרָה שָׁוָה לְמִלְּתָא אַחֲרִיתִי נָקַט, וּמַתְנִיתִין חֲסוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכֵי תָּנָא לֵיהּ ת״ל בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי וּסְתִירָה וּגְזֵרָה שָׁוָה לְטֻמְאַת אִשָּׁה דְּעָלְמָא שֶׁלֹּא קִנֵּא לָהּ בַּעֲלָהּ וּבָא עֵד אֶחָד וְאָמַר אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמְאָה דְּלֹא מְהֵימָן וְהָכָא הוּא דִּמְהֵימָן מִשּׁוּם דְּרַגְלַיִם לְדָבָר:

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שואלת הגמרא **וְרַבִּי עֲקִיבָא**, מניין לו שמצווה על הכהן להיטמא לקרובין, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין מיטמא לאברים. ומשיבה, **אִם בֵּן** שבא ללמדנו רק דין זה שאינו מיטמא לאיברים, **לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא** ל"ה **וְלִישְׁתּוֹק** – היתה התורה כותבת 'כי אם לשארו וגו' ולאחותו הבתולה ל"ה' והיינו לומדים דין זה, אך "**מַמָּא**" **לָמָּה לִי** – למה הוסיפה התורה וכתבה 'לה יטמא', **שְׁמַע מִינָּהּ** - ללמדנו שאין זו רשות, אלא מצוה על הכהן להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְשָׁמָעֵאל** מה ידרוש מהייתור של 'יטמא'. ומשיבה, סובר רבי ישמעאל שאין לדרוש מהפסוק 'יטמא' שחייב להיטמא, אלא **שְׁאֵירֵי דְּכָתַב** ל"ה **כָּתַב נַמִּי** 'יטמא' – מאחר שכתבה התורה את הדין בעבד עברי 'ובאחיכם בני ישראל וגו'" – שאסור להעבידו עבודת פרך, חזרה וכתבה גם את הדין של עבד כנעני 'לעולם בהם תעבדו' – שאותו מותר להעביד עבודת פרך. **לְכִדְתַנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בְּשִׁבְיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ** – וכפי שהתבאר לעיל.

מבארת הגמרא את מחלוקתם השלישית של רבי עקיבא ורבנן. "**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**" **רְשׁוּת** – מותר להשתעבד בעבד כנעני לעולם, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** – חייב לעבוד בו לעולם ואסור לשחררו. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זו אלא רשות. ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה להשתעבד בו לעולם, אלא **אֵירֵי דְּכָתַב** לגבי שבעה אומות "**לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה**" - שחובה להורגם, **אִיצְטְרִיךְ נַמִּי לְמִיכְתַּב** "**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**" כדי **לְמִישְׁרֵי** – להתיר **אֶחָד מִכָּל הָאוּמוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן**, שהיינו סבורים לומר שכיון שאמו של הבן היא משבעה אומות, יהיה דינו כדין שבעה אומות ואסור להחיותו, לכך הוצרך הפסוק 'לעולם בהם תעבדו', ללמדנו **שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי** לִקְנוֹתוֹ כיוון שלגבי דין שבעה אומות הולכים אחר האב, והאב אינו משבעה אומות.

מביאה הגמרא ברייתא שבדין שבעה אומות הולכים אחרי האב, **דְּתַנְיָא, מִנַּיִן לְאֶחָד מִן שְׁאָר הָאוּמוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד** – לקנות את הבן לעבד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** "**וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ**" – כלומר, שגם בני אומות אחרות שבאו להתיישב בארץ ונשאו נשים משבעה אומות והולידו בנים, מותר לקנות את הבנים לעבדים, כיון שאביהם אינו משבעה אומות. ממשיכה הברייתא, **יָכוֹל** – שמא נאמר **שֶׁאַף הַכְּנַעֲנִי שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן הָאוּמוֹת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד** כיון שאמו אינה משבעה אומות, **תַּלְמוּד לוֹמַר** "**אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם**", שדווקא **מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם** – בנים שנולדו בארץ, כלומר, שאבותיהם הם משאר האומות ונשאו נשים משבעה אומות בארץ, מותר לקיימם ולקחתם לעבדים, **וְלֹא מִן הַגָּרִים בְּאַרְצְכֶם** – אך אסור לקנות בנים שנולדו לאבות משבעה אומות שהלכו לארץ אחרת ונשאו שם נשים, והביאו את בניהם לגור בארץ, שכיון שהולכים אחר האב ואביהם משבעה אומות – אסור להחיותם.

חוזרת הגמרא לבאר את מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא ושואלת, אם כן **וְרַבִּי עֲקִיבָא** כיצד למד מפסוק זה שחובה להשתעבד בעבד כנעני לעולם ואסור לשחררו, והרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שמותר לקנות עבד שאמו כנענית ואביו משאר האומות. ומשיבה, **מִ'מֶּהֶם תִּקְנוּ' נַפְקָא** – ההיתר לקנות עבד שאביו משאר אומות נלמד מהפסוק "מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו", "**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**" **לָמָּה לִי**, על כורחך **לְחוֹבָה** – ללמדנו שחייב לעבוד בעבדו הנכרי ואסור לו לשחררו. שואלת הגמרא, כיון שכך, אם כן **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שסובר שאין זו חובה, מה דורש מהפסוק 'לעולם בהם תעבדו', והרי ההיתר לקנות עבד שאביו משאר אומות נלמד מ'מהם תקנו'. ומשיבה, שדורש **'בָּהֶם'** – עבד כנעני מותר להעבידו עבודת גנאי שניכר בה שהוא עבד, **וְלֹא בַּאֲחֵיכֶם** – אך אסור להעביד עבד עברי בעבודה כזו. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** שדורש מהפסוק 'לעולם בהם תעבדו' שחובה לעבוד בו ואסור לשחררו, מהיכן לומד שאסור לעבוד בעבד עברי כמו בנכרי. ומשיבה, **בַּאֲחֵיכֶם** – דין זה שאסור לעבוד בעבד עברי כמו בכנעני, **מַסְיְפָא דִּקְרָא נַפְקָא** – נלמד מהמשך הפסוק של 'לעולם בהם תעבדו', שכתוב "**וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ**" – הרי שאין להשתעבד בעבד עברי כמו בעבד נכרי. שואלת הגמרא, **אִם כֵּן וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – מדוע הוצרך ללמוד זאת מ'לעולם בהם תעבדו'. ומשיבה, אכן האיסור להעביד עבד עברי בעבודת פרך נלמד מהפסוק 'ובאחיכם בני ישראל וגו'. ומכל מקום סובר רבי ישמעאל שהפסוק 'לעולם בהם תעבדו' לא בא ללמדנו שחובה להשתעבד בעבד כנעני, אלא **שְׁאֵירֵי דִּכְתִיב** 'ובאחיכם' **כְּתִיב נַמִּי** 'בָּהֶם' – מאחר שכתבה התורה את הדין בעבד עברי 'ובאחיכם בני ישראל וגו'" – שאסור להעבידו עבודת פרך, חזרה וכתבה גם את הדין של עבד כנעני 'לעולם בהם תעבדו' – שאותו מותר להעביד עבודת פרך. **לְכִדְתַנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בְּשִׁבְיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ** – וכפי שהתבאר לעיל.

אָמַר רַב חִסְדָּא, זְנוּתָא בְּבֵיתָא – זנות בבית, גורם להחרבת הבית **כִּי קָרְיָא לִשְׁוּמְשָׁמָא** – כמו שהתולעת אוכלת והורסת את השומשום. **וְאָמַר רַב חִסְדָּא תּוּקְפָא בְּבֵיתָא** – גם כעס בבית גורם להחרבת הבית **כִּי קָרְיָא לִשְׁוּמְשָׁמָא.** ומבארת הגמרא, **אִידִי וְאִידִי בְּאִיתְתָא** – החרבת הבית אינה נגרמת אלא כאשר האשה מזנה או כועסת, משום שמתעסקת בזנותה ואינה עושה את מלאכות הבית ואינה שומרת עליו, **אֲבָל בִּגְבַרָא לֵית לָן בְּהּ** – זנות וכעס של הבעל אינם גורמים להחרבת הבית. **וְאָמַר רַב חִסְדָּא בַּתְּחִילָּה קוֹרֵם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל** באיסורי עריות **הָיְתָה שְׁכִינָה שׁוֹרָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד** – עם כל איש ואשה בביתם, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** "**כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ**" - כלומר בתוך ביתך. **כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ** בעריות **נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ**" – אם חוטאים בעריות 'ושב מאחריך', שמסתלקת השכינה. **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה**, אותה מצוה **מְקַדַּמְתּוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו** – מקדימה ומכריזה עליו כשמגיע **לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ**". **וְכָל הָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה**, העבירה **מַלְפַּפְתּוֹ** – נכרכת סביבו **וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לְיוֹם הַדִּין** להעיד עליו שעבר, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְלִפְתוּ אַרְחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֵאָבֵדוּ**" – שהעבירה תהיה כרוכה בו ותלך עמו לגהינום שהוא מקום תהו. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** העבירה שעבר **קְשׁוּרָה בּוֹ בְּכֶלֶב**, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** אצל יוסף כאשר אשת פוטיפר ניסתה לשכנעו לעבור איתה עבירה, "**וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ**", ודורשים, שלא רצה **לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ** – עמה **בָּעוֹלָם הַזֶּה**, כדי שלא יצטרך **לִהְיוֹת עִמָּהּ** – עם העבירה **לָעוֹלָם הַבָּא.**

הגמרא לעיל הביאה מהמשנה שעד אחד נאמן להעיד על אשה שזינתה, לאחר שקינא לה הבעל ונסתרה. מביאה עכשיו הגמרא את המשך המשנה שם.

תָּנַן הָתָם, שָׁהָיָה בַּדִּין – היינו יכולים ללמוד בקל וחומר שלא יהיה נאמן עד אחד להעיד שזינתה, שהרי **וּמָה עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה** - להעיד שנסתרה עם פלוני שקינא לה הבעל שלא תסתר עמו, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** - שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק במי סוטה ותימצא כשרה, ומכל מקום **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת** העדות **בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם** - שאם אין שני עדים שנסתרה אינה נאסרת כלל על בעלה. **עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה** - להעיד שזינתה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** על בעלה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים** העדות **בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם.** אין הדין כן משום **שְׁתַּלְמוּד לוֹמַר** – אמרה התורה "**וְעֵד אֵין בָּהּ**" - ודורשים שאין שני עדים שזינתה, אך **כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ** אפילו עד אחד נאמן. דנה המשנה, **וְקַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה** – אם כן **עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה** – להעיד שזינתה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** על בעלה, ומכל מקום **מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד, עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה** – להעיד שנסתרה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** – שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק במי סוטה ותימצא כשרה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים** עדות זו **בְּעֵד אֶחָד.** אין הדין כן משום **שְׁתַּלְמוּד לוֹמַר** אמרה התורה לגבי ערוה "**כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר**", **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר** "**עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר**", ודורשים גזירה שווה 'דבר דבר', **מָה דָּבָר הָאָמוּר לְהַלָּן** – לגבי ממון, מאמינים רק **עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אַף כָּאן** – לגבי ערוה מאמינים רק **עַל פִּי שְׁנַיִם**, ולכן צריך שני עדים שנסתרה ולא לומדים בקל וחומר להאמין לעד אחד. עד כאן דברי המשנה להלן.

מקשה הגמרא על המשנה, **הַאי מִ'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר' נַפְקָא** – האם דין זה – שעד אחד אינו נאמן לומר שנסתרה נלמד מהגזירה שווה, והרי

המשך בעמוד קיז

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד א מתוך ״ש״ס לובלין – מכון המאור״

שואלת הברייתא, וְכַמָּה זמן הוא שִׁיעוּר סְתָירָה - שאם התייחדה האשה לזמן זה נאסרת על בעלה כדין סוטה. ומשיבה, כְּדֵי זמן שיכולה לבא בו לידי טוּמְאָה, כלומר זמן שיש בו כְּדֵי בִּיאָה – שיכול לבוא עליה בזמן זה, והיינו כְּדֵי הֲעָרָאָה – תחילת ביאה. מבארת הברייתא כמה הוא זמן תחילת ביאה, כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל – כפי הזמן שנדרש להקיף בהליכה עץ דקל, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס – כפי הזמן שנדרש למזוג כוס של רביעית הלוג יין במים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי לְשַׁתּוֹתוֹ – את הכוס של רביעית הלוג יין. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי לִגְמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יְרֻחָם אוֹמֵר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי לְקַשֵּׁר נַרְדִּי נֵימָא – שיקשור האורג חוטים שיוצאים מהבד. חָנִין בֶּן פִּנְחָס אוֹמֵר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי שְׁתּוֹשֵׁי אשה יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיהָ לִיטּוֹל קֵיסָם הנמצא בין שיניה. פְּלֵימוֹ אוֹמֵר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי שְׁתּוֹשֵׁי אשה יָדָהּ לַפַּל לִיטּוֹל ממנו כִּכָּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה מן המקרא לַדָּבָר זה, שהשיעור הוא כדי שתיטול ככר מהסל, מכל מקום יש זֶכֶר – רמז לַדָּבָר, שנאמר ״כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם״, הרי שהוקשה אשה זונה לככר לחם.

מקשה הגמרא על התנא של הברייתא, וְכָל הֲנֵי לְמָה לִי – מדוע האריך בדבריו ואמר שזמן סתירה הוא כדי טומאה שהוא כדי ביאה, שהוא כדי הערָאה, וביאר שהוא כדי הקפת דקל או כשאר השיעורים. ולא אמר בקצרה שהשיעור הוא בכדי שתוכל לבוא לידי טומאה, וזמן זה הוא כפי הזמן שנדרש להקפת דקל או כשאר השיעורים. מתרצת הגמרא, צְרִיכִי – הוצרך התנא לכתוב כך, משום דְּאִי תָּנָא רק 'כְּדֵי טוּמְאָה', הֲוָה אָמֵינָא שזמן סתירה הוא כְּדֵי טוּמְאָתָהּ וְאַרְצוּתָהּ – שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם לפתותה בדברים וגם לבוא עליה, קָא מַשְׁמַע לָן – לפיכך אמר התנא 'כְּדֵי בִּיאָה' – שאף אם לא התייחדה עמו אלא לזמן שהיה יכול לבוא עליה, נחשב שנסתרה ונאסרת. וְאִי תָּנָא רק 'כְּדֵי בִּיאָה' הֲוָה אָמֵינָא שהשיעור הוא כְּדֵי גְּמַר בִּיאָה – שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול לבוא עליה ביאה גמורה, קָא מַשְׁמַע לָן שזמן סתירה הוא אף אם לא נתייחדה עמו אלא כְּדֵי הֲעָרָאָה – דהיינו זמן שנדרש לתחילת ביאה. וְאִי אִשְׁמְעִינַן רק 'כְּדֵי הֲעָרָאָה', הֲוָה אָמֵינָא שהשיעור הוא כְּדֵי הֲעָרָאָה וְאַרְצוּתָהּ – שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם לפתותה בדברים וגם לתחילת ביאה, קָא מַשְׁמַע לָן - לפיכך אמר התנא תחילה שהשיעור הוא 'כְּדֵי טוּמְאָה', ללמדנו שמה שאמר לאחר מיכן 'כדי ביאה', היינו שאף אם לא התיחדה עמו אלא לזמן של ביאה עצמה בלא ריצוי – נחשב סתירה, שאם לא כן מדוע הוסיף מילים אלו, והרי היינו יודעים כן ממה שאמר 'כדי טומאה'. ומפרש התנא וְכַמָּה זמן הוא כְּדֵי [הֲעָרָאָה], כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל.

וְרַמִינְהִי – הקשו בני הישיבה ממה שנינו בברייתא אחרת, נאמר לגבי סוטה 'וְנִסְתְּרָה', וְכַמָּה זמן הוא שִׁיעוּר סְתִירָה, לֹא שָׁמַעְנוּ – לא ניתן להוכיח מהמילה ונסתרה. אך כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'וְהִיא נִטְמְאָה', חָזוּ אוֹמֵר – אנו למדים ששיעור סתירה הוא כְּדֵי טוּמְאָה, והיינו כְּדֵי בִּיאָה, כלומר כְּדֵי הֲעָרָאָה. וזמן תחילת ביאה הוא כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר כְּדֵי לְשַׁתּוֹתוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר כְּדֵי לְגַמְּעָהּ – לשתות את הביצה. מבארת הגמרא את הקושיא, קָא סָלְקָא דַּעְתִּין – הבנו בתחילה שהַיְינוּ הַקָּפַת דֶּקֶל הֵיְינוּ חֲזָרַת דֶּקֶל – מה שאמר רבי ישמעאל בברייתא הראשונה 'כדי הקפת דקל', ואם אותה פעולה שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה 'כדי חזרת דקל', ואם כן קשה שהרי הָתָם – בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שהשיעור הוא כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל, וּפְלִיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עָלֶיהָ – ושם נחלק עליו רבי אליעזר ואמר שיעור אחר, ואילו הָכָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כדעת רבי ישמעאל בברייתא הראשונה, שהשיעור הוא כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל. מתרצת הגמרא, אָמַר אַבָּיֵי, הקפת דקל וחזרת דקל הם פעולות שונות, מה שאמר רבי ישמעאל שהשיעור הוא כדי הַקָּפָה של דקל, היינו זמן שנדרש לאדם כדי ללכת בָּרֶגֶל סביב הדקל, ונחלק עליו רבי אליעזר שם. ומה שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה שהשיעור הוא כדי חֲזָרָה של דקל, היינו בָּרוּחַ – כפי הזמן שחולף ממתי שהרוח דוחפת ענף של דקל עד שחוזר למקומו. בָּעֵי רַב אַשִׁי, מהי כוונת רבי אליעזר שהשיעור הוא כדי זמן של חֲזָרָה של הדקל בָּרוּחַ, האם כְּדֵי הֵיכִי דְּאָזִיל וְהָדַר אָתֵי – כפי הזמן שנדחף הענף על ידי הרוח וחוזר למקומו פעם אחת, שהוא זמן קצר. אוֹ דִילְמָא כְּדֵי הֵיכִי דְּאָזִיל וְאָתֵי וְהָדַר קָאֵי בְּדוּכְתֵּיהּ – כפי הזמן שחולף ממתי שהרוח מתחילה לנענע, עד שנח מהנענוע ונעמד במקומו. מסיקה הגמרא, תֵּיקוּ. ממשיכה הגמרא להקשות, שהרי עדיין יש סתירה בין הברייתות בדעת רבי אליעזר, שהרי הָתָם – בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שהשיעור הוא כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס, ואילו הָכָא – בברייתא השנייה, אמר שהשיעור הוא כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל. מתרצת הגמרא אִידֵי וְאִידֵי חַד שִׁיעוּרָא הוּא – מזיגת כוס וחזרת דקל הם אותו שיעור של זמן. מוסיפה הגמרא להקשות, שלכאורה בדעת שאר התנאים יש סתירה בין הברייתות, שהרי הָתָם – בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שהשיעור הוא כְּדֵי לְשַׁתּוֹתוֹ – זמן שנדרש כדי לשתות כוס של רביעית יין, ואילו הָכָא – בברייתא השניה, אָמַר שהשיעור הוא כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס – זמן שנדרש כדי למזוג כוס של רביעית יין במים. מיישבת הגמרא, אִיכָּא – צריך לומר, שלדעת רבי יהושע השיעור הוא כְּדֵי לְמָזוֹג וְלִשְׁתּוֹת – כפי הזמן שנדרש למזוג כוס רביעית יין ולשתותה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך, וְלֵימָא – נתרץ שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהושע, משום שאִידֵי וְאִידֵי חַד שִׁיעוּרָא הוּא - מזיגה ושתייה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי יהושע שהשיעור הוא כדי מזיגה ושתיה, משום שאִם כֵּן – שהשיעור הוא רק כדי מזיגה אלא שהוא אותו שיעור זמן כמו שתיה, הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – נמצא שאין חילוק בין רבי יהושע לרבי אליעזר, שהרי גם לדעת רבי אליעזר השיעור הוא כדי מזיגה, אלא ודאי שלדעת רבי יהושע השיעור הוא כדי מזיגה ושתייה.

מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי בן עזאי, הָתָם – בברייתא הראשונה, אָמַר בֶּן עַזַּאי שהשיעור הוא כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה, ואילו הָכָא – בברייתא השניה, אָמַר שהשיעור הוא כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ – את הכוס של רביעית יין. מתרצת הגמרא, אִידֵי וְאִידֵי חַד שִׁיעוּרָא הוּא – צליית ביצה ושתיית כוס רביעית יין הם אותו שיעור זמן.

מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, הָתָם – בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שהשיעור הוא כְּדֵי לְגַמְּעָהּ – את הביצה, ואילו הָכָא – בברייתא השנייה, אָמַר שהשיעור הוא כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה. מתרצת הגמרא, אֵימָא – צריך לומר בדעת רבי עקיבא שהשיעור הוא כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה וּלְגַמְּעָהּ. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך, וְלֵימָא – נתרץ שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, משום שאִידֵי וְאִידֵי חַד שִׁיעוּרָא הוּא – צליית וגמיעת הביצה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי עקיבא שהשיעור הוא כדי צליה וגמיעה, משום שאִם כֵּן – שהשיעור הוא רק כדי צליה אלא שהוא אותו שיעור זמן כמו גמיעה, הַיְינוּ בֶּן עַזַּאי – נמצא שאין חילוק בין רבי עקיבא לבן עזאי, שהרי גם לדעת בן עזאי השיעור הוא כדי צליית ביצה, אלא מוכח שכוונת רבי עקיבא לשיעור של צלייה וגמיעה.

מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהודה בן בתירא, הָתָם – בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא שהשיעור הוא כְּדֵי לִגְמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ, ואילו הָכָא - בברייתא השנייה, אָמַר שהשיעור הוא כְּדֵי לְגַמְּעָהּ – לגמוע ביצה אחת. מתרצת הגמרא, מה שאמר רבי יהודה בן בתירא בברייתא הראשונה שהשיעור הוא כדי לגמוע שלש ביצים, אין זו דעתו, שהרי הוא סובר כדי גמיעת ביצה אחת. אלא לְדִבְרָיו דְּרַבִּי עֲקִיבָא קָאָמַר, דְּקָאָמַר רבי עקיבא שמְּשַׁעֲרִין בְּצִלְיָיה וּבִגְמִיעָה של ביצה אחת, וכפי שביארה הגמרא את שיטתו, ולדבריו אמר רבי יהודה בן בתירא, מדוע אתה משער בצלייה וגמיעה של ביצה אחת, אֵימָא - תאמר שִׁיעוּר של גְּמִיעָה לְחוּדָהּ, כלומר כְּדֵי לִגְמַע שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ, דַּהֲיְינוּ צְלִיָּיה וּגְמִיעָה – ששיעור זה שווה לצלייה וגמיעה של ביצה אחת.

שנינו בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַרְמָיָה אוֹמֵר שהשיעור הוא כְּדֵי שֶׁיְּקַשֵּׁר נַרְדִּי נֵימָא – שיקשור האורג את החוטים שיוצאים מהבד. בָּעֵי רַב אַשִׁי לפי איזה שיעור זמן משערים, דִּמְרַחֲק – קשירת שני חוטים שרחוקים אחד מהשני, אוֹ דְּמִקְרַב – קשירת שני חוטים שקרובים אחד

המשך בעמוד קכט

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ד עמוד א

תוספות

כְּדֵי טֻמְאָה. וּמַהוּ כְּדֵי טֻמְאָה כְּדֵי בִּיאָה. וּמַהוּ כְּדֵי בִּיאָה כְּדֵי הַעֲרָאָה, דְּהַיְינוּ נְשִׁיקַת אֵבֶר בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל שֶׁיּוּכַל הָאָדָם לֵילֵךְ סְבִיבוֹת הַדֶּקֶל, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי כֻּלְּהוֹן: **כְּדֵי מְזִיגַת כּוֹס.** לְמָזְגוֹ בְּמַיִם, וּסְתָם כּוֹס רְבִיעִית. וּלְקַמָּן אַמְרִי׳ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַחֲכָמִים הַלָּלוּ בְּעַצְמוֹ שִׁעֵר כַּמָּה שֶׁהוּא שׁוֹהֶה בְּהַעֲרָאָתוֹ: **לִיטוֹל קֵיסָם.** מִבֵּין שִׁנֶּיהָ: **וְאַף ע״פ שֶׁאֵין רְאָיָה.** גְּמוּרָה לַדָּבָר, דִּקְרָא לָאו הוֹשָׁטַת יָד לַסַּל כָּתַב בֵּיהּ, יֵשׁ זֵכֶר וְרֶמֶז מִקְצָת דְּהֻקְשָׁה אִשָּׁה זוֹנָה לְכִבֵּר לֶחֶם: **וְכָל הָנֵי לָמָּה לִי.** לְמִיתְנֵי בְּרֵישָׁא׳ לִיתְנֵי שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי טֻמְאָה כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל: **דְּאִי תָּנָא כְּדֵי טֻמְאָה הֲוָה אֲמִינָא.** בְּכָל שִׁיעוּר הַצָּרִיךְ לָבֹא לִידֵי כָּךְ דְּהַיְינוּ טֻמְאָה וְאַרְצוּתָהּ, שֶׁיְּפַתֶּה אוֹתָהּ וִידַבֵּר עַל לִבָּהּ עַד שֶׁתִּתְרַצֶּה: **קמ״ל.** דְּמַאי טֻמְאָה בִּיאָה לְחוּדַהּ, דְּאִיכָּא לְמֵימַר קֹדֶם הַסְתִּירָה נִתְרַצֵּית לוֹ: **קמ״ל כְּדֵי הַעֲרָאָה.** דְּקִי״ל בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת נ״ד.) הַעֲרָאָה כִּגְמַר בִּיאָה לְכָל הָעֲרָיוֹת: **וְאִי תָּנָא כְּדֵי הַעֲרָאָה.** וְלֹא תָּנָא בְּרֵישָׁא כְּדֵי טֻמְאָה, הֲוָה אֲמִינָא כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָהּ, וַאֲפִי׳ תָּנָא כְּדֵי בִּיאָה כְּדֵי הַעֲרָאָה לֹא הֲוָה מִימְעִיט אַרְצוּתָהּ, דַּאֲנָא אֲמִינָא הַעֲרָאָה לְמַעוּטֵי גְּמַר בִּיאָה וּמִיהוּ אַרְצוּתָהּ בָּעֵינָן, דְּהָכֵי הֲוֵי מַשְׁמַע כַּמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי בִּיאָה וַאֲנָא אֲמִינָא כָּל צָרְכֵי בִּיאָה דְּהַיְינוּ אַרְצוּתָהּ וּגְמַר בִּיאָה, וַהֲדַר מְפָרֵשׁ מַה הִיא בִּיאָה הַעֲרָאָה, אַכַּתֵּי אַרְצוּתָהּ לֹא אִימְעִיט, הִלְכָּךְ תָּנָא בְּרֵישָׁא כְּדֵי טֻמְאָה דְּמַשְׁמַע טֻמְאָה וְאַרְצוּתָהּ וַהֲדַר פָּרִישׁ וּמַה הִיא טֻמְאָה כְּדֵי בִּיאָה, וְעַל כָּרְחֵיךְ אִימְעִיט אַרְצוּתָהּ דְּהָא בִּיאָה כֻּלָּהּ גְּמַר בִּיאָה מַשְׁמַע וְלֹא מִיעֵט אֶלָּא אַרְצוּתָהּ, וַהֲדַר תָּנָא וּמַה הִיא בִּיאָה הַעֲרָאָה לְמַעוּטֵי דְּלֹא בָּעֵינָן גְּמַר בִּיאָה, וּמִמֵּילָא שַׁמְעִי׳ מִנָּהּ נַמֵּי (דְּאִי) לֹא תָּנָא כְּדֵי בִּיאָה אַכַּתֵּי לֹא הֲוָה מְמַעֲטָא אַרְצוּתָהּ, דִּכְדֵי טֻמְאָה גְּמַר בִּיאָה וְאַרְצוּתָהּ מַשְׁמַע, וְהַעֲרָאָה דְּפָרִישׁ בַּתְרַהּ לֹא מְמַעֲטָא אֶלָּא גְּמַר בִּיאָה, הִלְכָּךְ אִיצְטְרִיכוּ כֻּלְּהוּ: **וְכַמָּה.** הוּא שִׁיעוּר הַעֲרָאָה לְחוּדַהּ, כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל. וְהָא לֵיכָּא לְאַקְשׁוּיֵי, הוֹאִיל וְסוֹף סוֹף שִׁיעוּרָא כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל הוּא לִיתְנֵי כַּמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל, דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְתָנָא לְפָרוֹשֵׁי אִסּוּר סְתִירָה מִשּׁוּם מַאי אוֹ גְּמַר בִּיאָה אוֹ הַעֲרָאָה, מִשּׁוּם הָכֵי תָּנָא כְּדֵי טֻמְאָה כְּדֵי בִּיאָה כְּדִפְרִישִׁית: **כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל.** קס״ד הַשְׁתָּא דְּהַיְינוּ הַקָּפָה: **בָּרוּחַ.** שֶׁהָרוּחַ דּוֹחַפְתּוֹ לְהֶעָנָף וְהוּא חוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ: **קָאֵי בְּדוּכְתֵּיהּ.** נָח מִנִּיעֲנוּעוֹ: **אֵימָא כְּדֵי לִמְזוֹג וְלִשְׁתּוֹת.** וְהַאי כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ דְּקָאָמַר לְעֵיל, אַמְזִיגָה דְּקָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָא מוֹסִיף ר׳ יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר שְׁתִיָּה נַמֵּי בָּעֵינָן עִם הַמְזִיגָה, וּכְדֵי מְזִיגָה דְּתָנָא הָכָא בְּבַתְרַיְיתָא מְזִיגָה וּשְׁתִיָּה קָאָמַר, דִּסְתָם מְזִיגָה לְמִשְׁתְּיֵיהּ מִיָּד הוּא, שֶׁאַחַר שֶׁמְּזָגוֹ מִתְקַלְקֵל אִם מַשְׁהֶה אוֹתוֹ: **א״כ הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.** דְּהָא ר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּקַמַּיְיתָא כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס קָאָמַר וְקָא פָּלִיג ר׳ יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, וּבְבַתְרַיְיתָא (נַמֵּי) [דַּק] אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חֲזָרַת דֶּקֶל וְאוֹקִימְנָא דְּהַיְינוּ כְּדֵי מְזִיגָה, וְאִי מְזִיגָה דְּקָאָמַר ר׳ יְהוֹשֻׁעַ בַּתְרֵיהּ בְּלֹא שְׁתִיָּה קָאָמַר, הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: **הָכָא אָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ.** לַכּוֹס: **חַד שִׁיעוּרָא הוּא.** וְלֵיכָּא לְאַקְשׁוּיֵי א״כ הַיְינוּ ר׳ יְהוֹשֻׁעַ, דִּבְקַמַּיְיתָא אָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ לַכּוֹס, וְאָמַר בֶּן עַזַּאי בַּתְרֵיהּ כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה דְּהוּא כְּדֵי שְׁתִיָּה, לָאו קוּשְׁיָא הִיא, דְּהָא אוֹקִימְנָא כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ דְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ כְּדֵי לִמְזוֹג וְלִשְׁתּוֹת, וְקָאָמַר לֵיהּ בֶּן עַזַּאי כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה דְּהוּא כְּדֵי שְׁתִיָּה לְחוּדַהּ דְּכוֹס: **אֵימָא כְּדֵי לִצְלוֹת וּלְגָמְעָהּ.** גְּמִיעָה דְּקָאָמַר ר״ע בְּקַמַּיְיתָא אַצְלִיָּה דְּבֶן עַזַּאי דִּלְעֵיל מִנֵּיהּ קָא מוֹסִיף לָהּ, וּבְבַתְרַיְיתָא דְּקָאָמַר כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה לִצְלוֹת וְלִגְמֹעַ קָאָמַר, דִּסְתָם צְלִיָּה גְּמִיעָה בַּתְרַהּ, שֶׁגּוֹמְעוֹ חַם שֶׁלֹּא יִצְטַנֵּן: **לִדְבָרָיו דְּר״ע קָאָמַר לָהּ.** דְּאָמַר לִצְלוֹת וְלִגְמוֹעַ, לְדִידָךְ אַדְקָמְשָׁעַרְתְּ בִּצְלִיָּה וּגְמִיעָה בַּחֲדָא (שַׁפִּיר) (ס״א שִׁיעוּר) בִּגְמִיעָה דְּשָׁלֹשׁ דְּהוּא כִּצְלִיאָה וּגְמִיעָה בַּחֲדָא: **דִּמְרַחַק.** שְׁנֵי רָאשֵׁי הַנִּימָא הַנִּפְסָקוֹת מְרוּחָקוֹת זֶה מִזֶּה, דְּאִיכָּא שְׁהִיָּה טְפֵי: **דְּמִהַדַּק.** הַקֵּיסָם בְּדֹחַק בֵּין הַשִּׁנַּיִם: **דְּמִהַדַּק.** הַכִּכָּר בְּדֹחַק בְּתוֹךְ הַסַּל: **בְּחַדְתָּא אוֹ בְּעַתִּיקָא.** סַל יָשָׁן חָלָק הוּא וְנוֹחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ מִן הֶחָדָשׁ, שֶׁהֶחָדָשׁ יוֹצְאִין לְתוֹכוֹ רָאשֵׁי קֵיסָמִין שֶׁל אֲרִיגָה: **בִּקְרִירָא אוֹ בַּחֲמִימָא.** לֶחֶם חַם נִמְעָךְ וְנִשְׁמָט מִן הַיָּד וְצָרִיךְ לְהוֹצִיאוֹ בְּנַחַת וְשׁוֹהֶה בְּהוֹצָאָתוֹ:

בדחטי

רש״י

כמה שיעור סתירה. בירושלמי כל אלין שיעורין אחר [התרת סינר]:

בן עזאי אומר. האי דמקדים בן עזאי לרבי עקיבא אע״ג דרבי עקיבא היה רבו כדאמר בפרק הרואה (כרכות סב.) בן עזאי עד כאן העזת פניך ברבך משום דצלייה קודמת לגמיעה והאי דמקדים ליה באידך ברייתא משום דמסיק שיעורין דשייכי בכוס אבל תימה אמאי מקדים רבי ישמעאל למילתייהו דרבי אליעזר ורבי יהושע מיהו י״ל דסדר אכילה ושתיה סמיך:

אי הכי היינו רבי אליעזר. ה״ה דהוה מצי למימר אי הכי היינו בן עזאי אלא ברייתא קמייתא [קמייתא דברייתא] נקט א״נ יתרץ בבן עזאי כדי למזוג ולשתותו:

אם כן היינו בן עזאי. ה״ה דהוה מצי למימר היינו רבי יהודה בן בתירא אלא ברייתא קמייתא [קמייתא דברייתא] נקט:

דמרחק או דמקרב. בחזרת דקל לא קמבעי ליה בגדול או בקטן משום דידע שיעוריה דהיינו כדי מזיגת הכוס וכן בצליית ביצה במדורה גדולה או קטנה משום דפי׳ כבר דהיינו כדי שתיית הכוס אבל בהקפת דקל תימה אמאי לא קמיבעי ליה:

נעקר

וְכַמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה, כְּדֵי טוּמְאָה, כְּדֵי בִּיאָה, כְּדֵי הַעֲרָאָה, כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, כְּדֵי לִגְמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִרְמְיָה אוֹמֵר, כְּדֵי לִקְשׁוֹר גַּרְדִּי נֵימָא. חָנִין בֶּן פִּנְחָס אוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיָּה לִיטּוֹל קֵיסָם. פְּלֵימוֹ אוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לַסַּל לִיטּוֹל כִּכָּר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר 'כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם'. וְכָל הָנֵי לָמָּה לִי, צְרִיכֵי. דְּאִי תָּנָא 'כְּדֵי טוּמְאָה' הֲוָה אֲמִינָא כְּדֵי טוּמְאָתָהּ וְאַרְצוּתָהּ, קָא מַשְׁמַע לָן 'כְּדֵי בִּיאָה'. וְאִי תָּנָא 'כְּדֵי בִּיאָה' הֲוָה אֲמִינָא כְּדֵי גְּמַר בִּיאָה, קָא מַשְׁמַע לָן 'כְּדֵי הַעֲרָאָה'. וְאִי אָשְׁמְעִינַן 'כְּדֵי הַעֲרָאָה' הֲוָה אֲמִינָא כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָהּ, קָא מַשְׁמַע לָן 'כְּדֵי טוּמְאָה', וְכַמָּה כְּדֵי [הַעֲרָאָה], כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל. וּרְמִינְהִי, 'וְנִסְתְּרָה' וְכַמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה, לֹא שָׁמַעְנוּ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'וְהִיא נִטְמָאָה', הֱוֵי אוֹמֵר כְּדֵי טוּמְאָה, כְּדֵי בִּיאָה, כְּדֵי הַעֲרָאָה, כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ. קָא סָלְקָא דַּעְתִּין הַיְינוּ הַקָּפַת דֶּקֶל הַיְינוּ חֲזָרַת דֶּקֶל, הָתָם אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל וּפָלִיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲלֵיהּ, הָכָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל. אָמַר אַבַּיֵּי, הַקָּפָה בָּרֶגֶל, חֲזָרָה בָּרוּחַ. בָּעֵי רַב אַשִּׁי, חֲזָרָה בְּרוּחַ, כִּי הֵיכִי דְּאָזִיל וְהָדַר אָתֵי אוֹ דִּילְמָא כִּי הֵיכִי דְּאָזִיל וְאָתֵי וְהָדַר קָאֵי בְּדוּכְתֵּיהּ, תֵּיקוּ. הָתָם אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס, הָכָא כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל, אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא. הָתָם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, הָכָא אָמַר כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס, אֵימָא כְּדֵי לִמְזוֹג וְלִשְׁתּוֹת. וְלֵימָא אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא, אִם כֵּן הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. הָתָם אָמַר בֶּן עַזַּאי כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה, הָכָא אָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא. הָתָם אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ, הָכָא אָמַר כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה, אֵימָא כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה וּלְגוֹמְעָהּ. וְלֵימָא אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא, אִם כֵּן הַיְינוּ בֶּן עַזַּאי. הָתָם אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא כְּדֵי לִגְמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ, הָכָא אָמַר כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ, לִדְבָרָיו דְּרַבִּי עֲקִיבָא קָאָמַר, דְּקָאָמַר מְשַׁעֲרִין בִּצְלִיאָה וּבִגְמִיעָה. אֵימָא שִׁיעוּר גְּמִיעָה לְחוּדָהּ, כְּדֵי לִגְמֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ דְּהַיְינוּ צְלִיאָה וּגְמִיעָה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִרְמְיָה אוֹמֵר כְּדֵי שֶׁיִּקְשׁוֹר גַּרְדִּי נֵימָא: בָּעֵי רַב אַשִּׁי, דִּמְרַחַק אוֹ דִּמְקָרַב, תֵּיקוּ: חָנִין בֶּן פִּנְחָס אוֹמֵר כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיָּה לִיטּוֹל קֵיסָם: בָּעֵי רַב אַשִּׁי, דִּמְהַדַּק אוֹ דְּלֹא מְהַדַּק, תֵּיקוּ: פְּלֵימוֹ אוֹמֵר כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לַסַּל לִיטּוֹל כִּכָּר: בָּעֵי רַב אַשִּׁי, דִּמְהַדַּק אוֹ דְּלֹא מְהַדַּק, בְּחַדְתָּא אוֹ בְּעַתִּיקָא, בַּחֲמִימָא אוֹ בִּקְרִירָא,

בדחטי

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ד עמוד ב

תוספות

נעקר מן העולם. תימה לר״י לפי׳ רש״י דפי׳ דעובר על דברי חכמים חייב מיתה מאי אריא נטילת ידים אפי׳ כל דברי חכמים נמי ועוד קשיא דאמר הכא דעונשו מיתה ובפ׳ במה אשה יוצאה (נכ״מ קף סכ:) אמרינן דעונשו עניות כדאמר שלשה דברים מביאין את האדם לידי עניות המזלזל בנטילת ידים ובפ׳ עושין פסין (פיזכ״ן קף לח:) מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים וכו׳ עד מה אעשה שחבירי חייבו עליה מיתה ונראה דזלזול שמזלזל בה תמיד עונשו עקירה ע״י עניות דקשה ממיתה ע״י נחש ונעקר מן העולם דאמר (בסוכה) (קף מכ:) וסנהדרין (קף סג.) כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם ובפרק קונם יין (נדרים קף סכ.) כל המשמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם לאו בחדא מחיתא נינהו דעניות אלא מיתה חטופה או משונה. מ״ר:

היא תצודנו לדינה של גיהנם. ואמר נמי בפ״ק דחגיגה (קף ט:) כל הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם וק״ק מפ׳ הזהב (כ״מ קף נט.) דאמר הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה״ב וי״ל דהתם מיירי כשעשה תשובה ודחי משמע בפ׳ ג׳ דיבמות (קף כב:) היכא דלא הוליד ממזר דבר תשובה הוא ותשובה עם יסורין דוקא דאמר בפרק חלק (סנהדרין קף קז.) אמר דוד כל הכי נטרוד ההוא גברא א״ל קבל עליך יסורים וחנק נמי כיסורין דכל המומתים מתוודין והאי דאמר נטרד מן העולם פי׳ מן העולם עם אותו עון דכך הוא חמור אשת איש האוסרה על בעלה כמו על אחותו פנויה והוליד ממנה ממזר ריב״א. א״נ היכא דלא באו עליו יסורים נטרד מן העולם: כל

בְּדִרְחֵנִי אוֹ בְּדִשְׁעָרֵי, בְּרַכְיָא אוֹ בְּאַקּוֹשָׁה, תֵּיקוּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר (רַב) יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַמְּפֻרָשִׁים בְּעִנְיַן שִׁיעוּר, וְהָאיְבָּא בֶּן עַזַּאי דִּלְא נָסִיב, אִיבָּעֵית אֵימָא נָסִיב וּפֵירֵשׁ הֲוָה, וְאִיבָּעֵית אֵימָא מַרְבִּיהּ שְׁמַע לֵיהּ, וְאִיבָּעֵית אֵימָא סוֹד ה׳ לִירֵאָיו. דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, זִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַמֵּי וְזִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַמֵּי, כָּל הָאוֹכֵל לֶחֶם בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם כְּאִילּוּ בָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי בְעֵר אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם׳, אָמַר רָבָא, הַאי ׳בְּעֵר אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם׳, ׳בְּעֵר כִּכַּר לֶחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה׳ מְיַבְּעֵי לֵיהּ. אֶלָּא אָמַר רָבָא, כָּל הַבָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, לַסּוֹף מְבַקֵּשׁ כִּכַּר לֶחֶם. אָמַר רַבִּי זֵרִיקָא אָמַר רַבִּי אֶלְיעֶזֶר, כָּל הַמְּזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, מַיִם רִאשׁוֹנִים צָרִיךְ שֶׁיַּגִּיבֵיהֶ יָדָיו לְמַעְלָה, מַיִם אַחֲרוֹנִים צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ שֶׁיַּגְבִּיהֶ יָדָיו לְמַעְלָה שֶׁמָּא יֵצְאוּ הַמַּיִם לַפֶּרֶק וְיַחְזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ כָּל הָאוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא וְגוֹ׳. וּמַאי ׳וְאִשָּׁה אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָּצוּד׳, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַבָּא עַל אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לְבסוֹף נִכְשָׁל בְּאִשָּׁה אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאִשָּׁה אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָּצוּד׳. אָמַר רָבָא, הַאי ׳נֶפֶשׁ יְקָרָה׳, נֶפֶשׁ גְּבוֹהָה מִיבָּעֵי לֵיהּ. וְעוֹד, הֵיא תָּצוּד מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמַר רָבָא כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, אֲפִילּוּ לָמֵד תּוֹרָה דִּכְתִיב בָּהּ ׳יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים׳ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים, הֵיא תְּצוּדֶנּוּ לְדִינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ כְּאִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּתִיב הָכָא ׳תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב׳ וּכְתִיב הָתָם ׳וְלֹא תָבִיא תּוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ׳. וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ אָמַר, כְּאִילּוּ כָּפַר בָּעִיקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְרָם לִבָּבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ׳ וְגוֹ׳. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, כְּאִילּוּ בָּא עַל כָּל הָעֲרָיוֹת, כְּתִיב הָכָא ׳תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב׳, וּכְתִיב הָתָם ׳כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל וְגוֹ׳. עוּלָּא אָמַר, כְּאִילּוּ בָּנָה בָּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא׳ אַל תִּיקְרֵי בַּמֶּה אֶלָּא בָּמָה. מַאי ׳יָד לְיָד׳ אָמַר רַב, כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, אֲפִילּוּ הִקְנָהוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. קָשְׁיָא לְהוּ לְדִבֵּי רַבִּי שִׁילָא, הַאי ׳יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה׳ יָדִי מְיַבְּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמְרִי דִּבֵּי רַבִּי שִׁילָא, אֲפִילּוּ קִיבֵּל תּוֹרָה כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ ׳מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ׳ לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי ׳יָד לְיָד׳, יָד מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אפילו

רש״י

בִּדְחֵנִי אוֹ בְּדִשְׁעָרֵי. שֵׁל חִטִּין חֶלֶק וְנִשְׁמָט יוֹתֵר מִשֵּׁל שְׂעוֹרִים: **רַכְיָא.** נִשְׁמָט יוֹתֵר מֵאַקּוֹשָׁא: **רַכְיָא.** שֶׁנִּלּוֹשָׁה הְעִסָּה רַכָּה: **כָּל אֶחָד וְאֶחָד.** מִן הַתַּנָּאִים הַלָּלוּ: **בְּעַצְמוֹ שָׁעָר.** כְּמִדָּה שֶׁהָיָה שׁוֹהֶה בְּבֵיאָתוֹ: **וְהָאֵיבָא בֶּן עַזַּאי דְּלֹא נָסִיב.** בִּדְאָמַר בִּיבָמוֹת (קף סג:) אֲבָל מָה אֲעֲשֶׂה שֶׁנַּפְשִׁי חָשְׁקָה בְּתוֹרָה, אֶפְשָׁר לְעוֹלָם שֶׁיִּתְקַיְּמוּ עַ״י אֲחֵרִים. בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ: **כִּי בְעֵד אִשָּׁה זוֹנָה וְגוֹ׳.** הַשְׁתָּא דְּרִישׁ לֵיהּ מִסֵּיפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ, בְּשָׁבִיל כִּכַּר לֶחֶם אָדָם מִתְחַיֵּב בְּעֶשֶׂר שֶׁל אִשָּׁה זוֹנָה: **בְּמִלְּתֵיהּ דְּרָבָא גַּרְסִי׳ בְּעֵד כִּכַּר לֶחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה מְבָעֵי לֵיהּ.** דְּמַשְׁמַע בְּשָׁבִיל כִּכַּר לֶחֶם רַב הְעִנְּשׁ עַד כְּדֵי עִנְּשׁ אִשָּׁה זוֹנָה, וְה״ד נַמִּי אִי הָוֶה כְּתִיב עַד אִשָּׁה זוֹנָה בְּעֵד כִּכַּר לֶחֶם לֹא הָוֶה קָשְׁיָא לֵיהּ, דְּגַבֵּי כִּכַּר לֶחֶם הָוֶה לֵיהּ לְמִכְתַּב עַד: בְּעֵד וְגַבֵּי אִשָּׁה זוֹנָה הָוֶה לֵיהּ לְמִכְתַּב עַד: **הַמְזַלְזֵל.** שֶׁאוֹכֵל תָּמִיד בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם: **נֶעֱקָר.** דְּעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים חַיָּיב מִיתָה דִּכְתִיב מִיתָה בְּחֶנֶק וּפוֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכְּנֵהוּ נָחָשׁ (קהלת י:): **מַיִם רִאשׁוֹנִים.** שֶׁלִּפְנֵי הַמְּזוֹן: **שֶׁיַּגְבִּיהַּ יָדָיו.** רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו שֶׁיְּהוּ הַמַּיִם מְשַׁפְּעִין לְצַד זְרוֹעוֹתָיו. וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעְמָא: **שֶׁמָּא יֵצְאוּ מַיִם חוּץ לַפֶּרֶק וְיַחְזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם.** כִּדְתָנֵן בְּמַסֶּכֶת יָדַיִם (פ״ב מ״ג) שְׁצָרִיךְ לִתֵּן הַמַּיִם עַל יָדָיו שְׁנֵי פְּעָמִים, הָרִאשׁוֹנִים מְטַהֲרִין אֶת הַיָּדַיִם וְהַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִין אֶת הַמַּיִם הַטְּהוֹרִים עַל יָדָיו שֶׁנִּטְמְאוּ בַּתְּחִלָּה מֵחֲמַת יָדַיִם, וּתְנַן הָתָם הַיָּדַיִם מַטְמְאוֹת וּמְטַהֲרוֹת עַד הַפֶּרֶק, כְּלוֹמַר מִן הַפֶּרֶק וּלְמַטָּה גְּזָרוּ עֲלֵיהֶן לִהְיוֹת שְׁנִיּוֹת וּפוֹסְלוֹת אֶת הַתְּרוּמָה וּמְשַׁהֲרוֹת בְּנִטִּילָה עַד הַפֶּרֶק, שַׁעַד הַפֶּרֶק צָרִיךְ נְטִילָה. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְאֶת הַשְּׁנִיִּים עַד הַפֶּרֶק וְחָזְרוּ לֵיָדָיו טְהוֹרִים, שֶׁהָרֵי טִיהֲרוּ הַשְּׁנִיִּים אֶת הָרִאשׁוֹנִים. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים חוּץ לַפֶּרֶק וְאֶת הַשְּׁנִיִּים עַד הַפֶּרֶק וְחָזְרוּ לֵיָדָיו טְמֵאָה, כְּלוֹמַר יָצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים חוּץ לַפֶּרֶק וְעַל הַשְּׁנִיִּים לֹא הִקְפִּיד לְטוֹל עַד מָקוֹם שֶׁיָּצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים אֶלָּא עַד הַפֶּרֶק בְּמִשְׁפָּטָם וְחָזְרוּ הָרִאשׁוֹנִים לֵיָדָיו טְמֵאָה, שֶׁהָרֵי נִטְמְאוּ תְּחִלָּה מֵחֲמַת הַיָּדַיִם וְהַשְּׁנִיִּים לֹא טִהֲרוּ אֶת הַיּוֹצְאִים, הִלְכָּךְ צָרִיךְ שֶׁיַּגְבִּיהַּ רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו לְמַעְלָה שֶׁמָּא יֵצְאוּ מַיִם הָרִאשׁוֹנִים וְיַחְזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם **אַחֲרוֹנִים.** שֶׁל אַחַר הַסְּעוּדָה שֶׁחִיַּיבוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁמְּלַח סְדוֹמִית יֵשׁ שֶׁמַּסְמֵא אֶת הָעֵינַיִם: **צָרִיךְ לְהַשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה.** כְּדֵי שֶׁתֵּרֵד הַזּוֹהֲמָא שֶׁל תַּבְשִׁיל שֶׁבְּיָדָיו, שֶׁהָרֵי לְהַעֲבִיר הַזּוֹהֲמָא הֵן: **כָּל הָאוֹכֵל בְּלֹי נְגוּב יָדַיִם.** דָּבָר מְאוּס הוּא וְחִשּׁוּב בְּטֻמְאָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָה יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טְמֵאָה, אַלְמָא דְּבָר מָאוּס קְרֵי טְמֵאָה: **מַאי**

וְאִשָּׁה אִישׁ וְגוֹ׳. סֵיפֵיהּ דִּקְרָא דִּלְעֵיל הוּא, כִּי בְעֵד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם: **לְסוֹף נִכְשָׁל בְּאִשָּׁה אִישׁ.** וְהָכִי קָאָמַר, בְּעֵד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם, וְאִשָּׁה אִישׁ זוֹנָה נֶפֶשׁ הַיְקָרָה הַגְּבוֹהָה הִיא תְּצוּדֶנָּה, רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ וְצָד אוֹתָהּ וּמַגִּיעָהּ: **הִיא תָּצוּד מְבָעֵי לֵיהּ.** בְּיַן דְּמִסֵּיפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ קָדְרְשַׁהּ לֵיהּ, הָכִי אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִכְתַּב, וְאִשָּׁה אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה הִיא תְּצוּד אוֹתָהּ, אֲבָל הַשְׁתָּא מִשְׁמַע שֶׁאִשָּׁה אִישׁ צָדָה אֶת הַנֶּפֶשׁ הַיְקָרָה: **מְכֹהֵן גָּדוֹל.** דַּאֲפִלּוּ מִמְּזֵר תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ לְפִתּוּחַ רִאשׁוֹן וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן, וּמַהַאי קְרָא יְלִפִינַן לֵיהּ בְּהוֹרָיוֹת (קף יג.): **וְרָם לִבָּבֶךָ.** מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ שְׁכַחְתָּנִי: **כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת.** גַּבֵּי עֲרָיוֹת כְּתִיב: **בָּמָה.** עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: **אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ.** שֶׁמַּחֲזִיק עַצְמוֹ כְּבַעַל נֶפֶשׁ, דְּהֵיינוּ גַּאֲוָה, שֶׁחֲשׁוּבָה נַפְשׁוֹ בְּעֵינָיו: **מַאי יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה.** סֵיפֵיהּ דִּקְרָא דְּאִירְיָא בֵּיהּ לְעִיל הוּא, תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה: **ה״נ כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ אֲפִלּוּ הִקְנָהוּ כו׳.** וְל״ג כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, דְּלֹא מִשְׁתְּעֵי דִּקְרָא אֶלָּא בְּגִסֵּי הָרוּחַ: **הִקְנָהוּ לְהַקָּבָ״ה כו׳.** הַשְׁלִיטוֹ בְּשִׁבְחוֹ עַל הַכֹּל, כְּאִבְרָהָם שֶׁקָּרָאתָ קוֹנֵהּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וְהֵיינוּ יָד לְיָד, אֲפִלּוּ דּוֹמֶה לְאִבְרָהָם שֶׁאָמַר הֲרִימוֹתִי יָדִי: **קָשְׁיָא לְהוּ לְדִבֵּי רַבִּי שִׁילָא.** אַהֵךְ דְּרָשָׁה דְּרָבִי: הַבִּי גַּרְסִינַן, הַאי יָד לְיָד יָדִי לֹא יִנָּקֶה מִיבָּעֵי לֵיהּ: **אֲפִלּוּ הוּא כְּמשֶׁה.** שֶׁקִּבֵּל מִיָּד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיָדוֹ תּוֹרָה: **יָד מִיָּד מִיבָּעֵי לֵיהּ.** דְּהָא קְרָא בְּמִקְבֵּל מוֹקְמִינַן לֵיהּ וְלֹא בְּנוֹתֵן, וַהֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב יָד מִיָּד לֹא יִנָּקֶה, יָד שֶׁקִּבְּלָה מִיָּד אַף הוּא לֹא יִנָּקֶה:

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וכן יש להסתפק האם משערים **בִּרְחִצַּי אוֹ בִּרְשַׁעֲרֵי** – בכבר העשוי מחיטים שהוא חלק ונשמט מהיד, או בכבר העשוי משעורים שנדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים **בְּרִבְיָא אוֹ בַּאֲקוּשָׁא** – בכבר שנילוש בעיסה רכה ומתוך שהוא רך נשמט מהיד, או בעיסה קשה שנדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא על כל הספיקות של רב אשי בדעת פלימו, **תֵּיקוּ**.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר (רב) יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהתנאים שהשווה את זמן תחילת ביאה, **בְּעַצְמוֹ שִׁיעֵר** – שיער כפי הזמן שהיה שוהה בעצמו בתחילת ביאה. שואלת הגמרא, **וְהָאֵיבָא בֶּן עַזַּאי דְּלֹא נָסִיב** – שלא נשא אשה, וכיצד ניתן לומר ששיער כפי הזמן שהוא עצמו שהה בביאה. עונה הגמרא, **אֵיבָעֵית אֵימָא** – אם תרצה תשיב **שְׁנָסִיב וּפֵירֵשׁ הָוָה** – נשא אשה ובא עליה, אלא שלאחר מכן התגרש ופרש מהאשה. **וְאֵיבָעֵית אֵימָא, מַרְבִּיהּ שָׁמִיעַ לֵיהּ** – אמנם הוא עצמו לא נשא אשה, אך קיבל מרבו כמה הוא זמן הביאה. **וְאֵיבָעֵית אֵימָא**, התקיים בו מה שנאמר "**סוֹד ה' לִירֵאָיו**" – שידע כמה זמן היה שוהה אם היה נשוי.

דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, זְמִנִּין אָמַר לָהּ – פעמים אמר דרשה זו **מְשֻׁמְּיהּ דְּרַבִּי אַסִּי, כָּל הָאוֹכֵל לֶחֶם בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם** לפני האכילה, מעניש אותו **כְּאִילּוּ בָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה. שֶׁנֶּאֱמַר** "**כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם**", ונדרש הפסוק מסופו לתחילתו, שבשביל חטא שחטא בככר לחם מתחייב האדם בעונש כמי שבא על אשה זונה. שואלת הגמרא, **אָמַר רָבָא הַאי** – הרי לשון הפסוק '**בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם**' אינו מתפרש כפי שדרש רב עוירא, שהרי לדבריו '**בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה**' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – צריך היה לכתוב, משום ש'בְּעַד' מתפרש על המעשה שעשה, ו'עַד' מתפרש על העונש שמקבל, ואילו רב עוירא דרש את הפסוק להיפך. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** יש לדרוש את הפסוק כך, **כָּל הַבָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, לַסּוֹף** – סופו **שְׁמַבְקֵשׁ כִּכַּר לֶחֶם**, שמגיע לידי עניות. **אָמַר רַבִּי זֵירִיקָא אָמַר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר כָּל הַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם** – שרגיל לאכול בלא ליטול את ידיו, סופו שמת **וְנַעֲקָר מִן הָעוֹלָם.**

אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, כשנוטל אדם **מַיִם רִאשׁוֹנִים** - נטילת ידים שלפני הסעודה, **צָרִיךְ שֶׁיַּגְבִּיהַּ יָדָיו** בשעת הנטילה **לְמַעְלָה.** וכשנוטל **מַיִם אַחֲרוֹנִים** – נטילת ידים שבסוף הסעודה, **צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה. תָּנֵיָא נַמִּי הָכִי** – וכן שנינו בברייתא, **הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ שֶׁיַּגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה**, שאם לא יעשה כן, יש חשש **שֶׁמָּא יֵצְאוּ הַמַּיִם** שנטמאו בנטילה הראשונה **חוּץ לַפֶּרֶק** – מחוץ למקום החיבור שבין האצבעות לכף היד, **וְיַחְזְרוּ** לאצבעותיו כשיטול פעם שנייה, **וְיִטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם.. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ כָּל הָאוֹכֵל פַּת בְּלֹא נִיגּוּב יָדַיִם** – שלא מנגב את ידיו לאחר הנטילה, הרי זה דבר מאוס, ונחשב **כְּאִילּוּ אוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר** לאחר שאמר ה' ליחזקאל לאפות לחם בצורה מאוסה בסימן שכך יהיה לישראל בגלות, "**וַיֹּאמֶר ה' כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טָמֵא וְגוֹ'**" - הרי שדבר מאוס נקרא טמא.

שואלת הגמרא, **וּמַאי** – מה דורשים מהמשך הפסוק "**וְאִשָּׁה אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תְּצוּד**". עונה הגמרא, **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נַפּוּת חָרוּחַ** – בעל גאווה, נחשב **כְּאִילּוּ שֶׁעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**, ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, **שֶׁכְּתִיב הָכָא** – לגבי בעל גאווה "**תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב**", **וּכְתִיב הָתָם** – לגבי עבודה זרה "**וְלֹא תָבִיא תּוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ**". **וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּיָדֵיהּ** – בעצמו **אָמַר**, שבעל גאווה נחשב **כְּאִילּוּ שִׁכְּפֵר בָּעִיקָּר** – בד', **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ'**" – שעל ידי גאווה נחשב כאילו שכח את ד'. **רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר** בעל גאווה הרי הוא **כְּאִילּוּ שִׁבָּא עַל כָּל הָעֲרָיוֹת**, ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, **שֶׁכְּתִיב הָכָא** – לגבי בעל גאווה, "**תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב**", **וּכְתִיב הָתָם** - לגבי עריות, "**כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל וְגוֹ'**". **עוּלָּא אָמַר** שבעל גאווה הרי הוא **כְּאִילּוּ בָּנָה בָּמָה** – עבודה זרה, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא**", ודורשים, **אַל תִּיקְרֵי** את הפסוק 'כִּי **בַמֶּה** נחשב הוא', **אֶלָּא** 'כִּי **בָּמָה** נחשב הוא', דהיינו שהמתגאה להחשיב עצמו לבעל נפש – נחשב כאילו עבד עבודה זרה בבמה.

שואלת הגמרא, **מַאי** – מה דורשים מהפסוק "**דָּד לְיָד לֹא יִנָּקֶה**". עונה הגמרא, **אָמַר רַב** יש לדרוש כך, **כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ** [– כל שיש בו גסות רוח], **אֲפִילּוּ** אם אותו אדם **הִקְנָהוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁמַיִם וָאָרֶץ** – שיבח את הקדוש ברוך הוא, ועל ידי כך פרסמו והשליטו על שמים וארץ **כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ דִּכְתִיב בֵּיהּ** "**הֲרִימֹתִי יָדִי אֶל ה' אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ**", אף על פי כן **לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָּהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.** מקשה הגמרא, **קַשְׁיָא לְהוֹ לְרַבֵּי** – בני הישיבה של **רַבִּי שֵׁילָא, הַאי** – הרי לשון הפסוק "**דָּד לְיָד לֹא יִנָּקֶה**" לא מתפרש כמו שדרש רב, שהרי לדבריו **יָדֵי מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך להיות כתוב, כמו שנכתב אצל אברהם אבינו. **אֶלָּא אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי שֵׁילָא** יש לדרוש את הפסוק כך, **אֲפִילּוּ** אם הבעל גאוה **קִיבֵּל תּוֹרָה** מידי הקדוש ברוך הוא **כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ** – על קבלת התורה "**מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ**", אף על פי כן **לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָּהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי** – הרי לשון הפסוק "**דָּד לְיָד**" לא מתפרש כמו שדרשו תלמידי רב שילא, שהרי לדבריהם **דָּד מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך להיות כתוב, שהרי קיבל לידיו מידו של הקדוש ברוך הוא. **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**

תָּצוּד' – ודורשים, שהנפש היקרה, כלומר הנפש הגבוהה שמתגאה, תרדוף אחר אשת איש וזונה. מקשה הגמרא, **אָמַר רָבָא, הַאי** – הרי לשון הפסוק "**נֶפֶשׁ יְקָרָה**" אינו מתפרש כפי שדרש רבי יוחנן, שהרי לדבריו, **נֶפֶשׁ גְּבוֹהָה** - שהוא לשון גאווה **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך לכתוב. **וְעוֹד, הֵיא תָּצוּד מִיבָּעֵי לֵיהּ** – אם כוונת הפסוק, שהנפש היקרה צדה את האשת איש, היה צריך לכתוב 'היא תצוד', ואילו מלשון הפסוק משמע שהאשת איש צדה את הנפש היקרה. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** הפסוק נדרש כך, **כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ** ולא עשה תשובה, **אֲפִילּוּ** אם **לָמַד תּוֹרָה דִּכְתִיב בָּהּ** "**יְקָרָה הִיא מַפְנִינִים**" - ודורשים פסוק זה, שתלמיד חכם חשוב יותר **מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּכְנָס לְפָנִים וְלִפְנִים** - לקודש הקודשים, אף על פי כן **הִיא** – העבירה שבא על אשת איש **תְּצוּדֶנּוּ לְדִינָּהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם** – תביא אותו לגיהנום. ומתפרש הפסוק כך, 'ואשת איש' – מי שבא על אשת איש, אפילו שהוא 'נפש יקרה' – שלמד תורה, עבירה זו 'תצוד' אותו לגיהינום.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נַפּוּת חָרוּחַ – בעל גאווה, נחשב **כְּאִילּוּ שֶׁעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**, ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, **שֶׁכְּתִיב הָכָא** – לגבי בעל גאווה "**תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב**", **וּכְתִיב הָתָם** – לגבי עבודה זרה "**וְלֹא תָבִיא תּוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ**". **וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּיָדֵיהּ** – בעצמו **אָמַר**, שבעל גאווה נחשב **כְּאִילּוּ שִׁכְּפֵר בָּעִיקָּר** – בד', **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ'**" – שעל ידי גאווה נחשב כאילו שכח את ד'. **רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר** בעל גאווה הרי הוא **כְּאִילּוּ שִׁבָּא עַל כָּל הָעֲרָיוֹת**, ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, **שֶׁכְּתִיב הָכָא** – לגבי בעל גאווה, "**תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב**", **וּכְתִיב הָתָם** - לגבי עריות, "**כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל וְגוֹ'**". **עוּלָּא אָמַר** שבעל גאווה הרי הוא **כְּאִילּוּ בָּנָה בָּמָה** – עבודה זרה, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא**", ודורשים, **אַל תִּיקְרֵי** את הפסוק 'כִּי **בַמֶּה** נחשב הוא', **אֶלָּא** 'כִּי **בָּמָה** נחשב הוא', דהיינו שהמתגאה להחשיב עצמו לבעל נפש – נחשב כאילו עבד עבודה זרה בבמה.

שואלת הגמרא, **מַאי** – מה דורשים מהפסוק "**דָּד לְיָד לֹא יִנָּקֶה**". עונה הגמרא, **אָמַר רַב** יש לדרוש כך, **כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ** [– כל שיש בו גסות רוח], **אֲפִילּוּ** אם אותו אדם **הִקְנָהוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁמַיִם וָאָרֶץ** – שיבח את הקדוש ברוך הוא, ועל ידי כך פרסמו והשליטו על שמים וארץ **כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ דִּכְתִיב בֵּיהּ** "**הֲרִימֹתִי יָדִי אֶל ה' אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ**", אף על פי כן **לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָּהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.** מקשה הגמרא, **קַשְׁיָא לְהוֹ לְרַבֵּי** – בני הישיבה של **רַבִּי שֵׁילָא, הַאי** – הרי לשון הפסוק "**דָּד לְיָד לֹא יִנָּקֶה**" לא מתפרש כמו שדרש רב, שהרי לדבריו **יָדֵי מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך להיות כתוב, כמו שנכתב אצל אברהם אבינו. **אֶלָּא אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי שֵׁילָא** יש לדרוש את הפסוק כך, **אֲפִילּוּ** אם הבעל גאוה **קִיבֵּל תּוֹרָה** מידי הקדוש ברוך הוא **כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ** – על קבלת התורה "**מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ**", אף על פי כן **לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָּהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי** – הרי לשון הפסוק "**דָּד לְיָד**" לא מתפרש כמו שדרשו תלמידי רב שילא, שהרי לדבריהם **דָּד מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך להיות כתוב, שהרי קיבל לידיו מידו של הקדוש ברוך הוא. **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום רביעי לעומר עמ' א

לשני, ונדרש פחות זמן לקושרם. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ.**

שנינו בברייתא, **חָנִין בֶּן פִּנְחָם אוֹמֵר** שהשיעור הוא **כְּדֵי שֶׁתְּתוֹשְׁשִׁט יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיָּהּ לִיטּוֹל** את **הַקֶּמֶץ. בְּעֵי רַב אַשִׁי** לפי איזה שיעור זמן משערים, **דְּמַהֲדַר אוֹ דְּלָא מַהֲדַר** – להוציא קיסם שנמצא דחוק בין השניים, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ.**

שנינו בברייתא, **פְּלִימוֹ אוֹמֵר** שהשיעור הוא **כְּדֵי שֶׁתְּתוֹשְׁשִׁט יָדָהּ לְפַסֵּל לִיטּוֹל כְּבָר** ותיטלו. **בָּעֵי רַב אַשִׁי** לפי איזה שיעור זמן משערים, **דְּמַהֲדַר**

אוֹ דְּלָא מַהֲדַר – להוציא כבר שנמצא דחוק בסל, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים **בְּחַדְתָּא אוֹ בְּעַתִּיקָא** – בסל חדש או בישן, סל חדש אינו נוח לשימוש משום שיוצאים ממנו חוטי האריגה, אך סל ישן נוח לשימוש ונדרש פחות זמן להוציא ממנו את הכבר. וכן יש להסתפק האם משערים **בַּחֲמִימָא אוֹ בְּקָרִירָא** – בכבר חם או קר, כבר חם צריך להוציאו מן הסל בנחת כדי שלא ימעך ויפול מידו, אך כבר קר נדרש פחות זמן להוציאו מן הסל.

מלכים־א י כב־כט

י כב כִּי֩ אֳנִ֨י תַרְשִׁ֤יש לַמֶּ֙לֶךְ֙ בַּיָּ֔ם עִ֖ם אֳנִ֣י חִירָ֑ם אַחַת֩ לְשָׁלֹ֨שׁ שָׁנִ֜ים תָּב֣וֹא ׀ אֳנִ֣י תַרְשִׁ֗יש נֹשְׂאֵת֙ זָהָ֣ב
וָכֶ֔סֶף שֶׁנְהַבִּ֥ים וְקֹפִ֖ים וְתֻכִּיִּֽים׃ כג וַיִּגְדַּל֙ הַמֶּ֣לֶךְ שְׁלֹמֹ֔ה מִכֹּ֖ל מַלְכֵ֣י הָאָ֑רֶץ לְעֹ֖שֶׁר וּלְחָכְמָֽה׃ כד וְכָל־הָאָ֔רֶץ
מְבַקְשִׁ֖ים אֶת־פְּנֵ֣י שְׁלֹמֹ֑ה לִשְׁמֹ֙עַ֙ אֶת־חָכְמָת֔וֹ אֲשֶׁר־נָתַ֥ן אֱלֹהִ֖ים בְּלִבּֽוֹ׃ כה וְהֵ֣מָּה מְבִאִ֣ים אִ֣ישׁ מִנְחָת֔וֹ
כְּלֵ֣י כֶסֶף֩ וּכְלֵ֨י זָהָ֤ב וּשְׂלָמוֹת֙ וְנֵ֣שֶׁק וּבְשָׂמִ֔ים סוּסִ֖ים וּפְרָדִ֑ים דְּבַר־שָׁנָ֖ה בְּשָׁנָֽה׃ כו וַיֶּאֱסֹ֣ף שְׁלֹמֹה֮ רֶ֣כֶב
וּפָרָשִׁים֒ וַיְהִי־לֹ֗וֹ אֶ֤לֶף וְאַרְבַּע־מֵאוֹת֙ רֶ֔כֶב וּשְׁנֵים־עָשָׂ֥ר אֶ֖לֶף פָּרָשִׁ֑ים וַיַּנְחֵם֙ בְּעָרֵ֣י הָרֶ֔כֶב וְעִם־הַמֶּ֖לֶךְ
בִּירוּשָׁלָֽם׃ כז וַיִּתֵּ֨ן הַמֶּ֧לֶךְ אֶת־הַכֶּ֛סֶף בִּירוּשָׁלַ֖ם כָּאֲבָנִ֑ים וְאֵ֣ת הָאֲרָזִ֔ים נָתַ֛ן כַּשִּׁקְמִ֥ים אֲשֶׁר־בַּשְּׁפֵלָ֖ה לָרֹֽב׃
כח וּמוֹצָ֤א הַסּוּסִ֛ים אֲשֶׁ֥ר לִשְׁלֹמֹ֖ה מִמִּצְרָ֑יִם וּמִקְוֵ֕ה סֹחֲרֵ֣י הַמֶּ֔לֶךְ יִקְח֥וּ מִקְוֵ֖ה בִּמְחִֽיר׃ כט וַ֠תַּעֲלֶה וַתֵּצֵ֨א
מֶרְכָּבָ֤ה מִמִּצְרַ֙יִם֙ בְּשֵׁ֣שׁ מֵא֣וֹת כֶּ֔סֶף וְס֖וּס בַּחֲמִשִּׁ֣ים וּמֵאָ֑ה וְ֠כֵן לְכָל־מַלְכֵ֧י הַחִתִּ֛ים וּלְמַלְכֵ֥י אֲרָ֖ם בְּיָדָ֥ם
יֹצִֽאוּ׃

רש״י

(כב) אני תרשיש. (תרגום:) ספינת אפריקא: **שנהבים וקפים ותוכיים.** (תרגום:) שן דפיל וקופין וטוסין: **(כה) ונשק.** כלי זיין: **(כו) אלף וארבע מאות רכב.** ובדברי הימים (ב א יד) כתוב: אלף ושבע מאות. ואומר אני, אלף וארבע מאות בערי הרכב היו, והשלש מאות עם המלך בירושלים, וכך פירושו בדברי הימים: וינחם בערי הרכב, ועם המלך היה עוד רכב אחד בירושלים. וכאן כך פירושו: וינחם בערי הרכב, ועם המלך היו מקצתן בירושלים: **וינחם.** וינהלם: **(כז) כאבנים.** ולמעלה (פסוק כא) הוא אומר ׳למאומה׳. רבותינו פירשו (סנהדרין כא ב): כאן קודם שנשא שלמה את בת פרעה, כאן לאחר שנשא שלמה את בת פרעה: **(כח) ומוצא הסוסים אשר לשלמה.** היה ממצרים: **ומקוה.** אסיפת סוחרי הסוסים במצרים, סוחרי המלך שלמה היו קונין אותם במחיר ממצרים מן המלך, שלא יוציא אדם סוס משם, אלא על ידם, כך שמעתי. ולכך נקוד על ׳ומקוה׳ טעם זק״ף גדו״ל, ללמוד שהתיבה עומדת בעצמה, ואינה דבוקה לאחריה: **(כט) וסוס בחמשים ומאה.** למדנו שהמרכבה בארבע סוסים, וכן בדמים הללו לכל מלכי החתים ולמלכי ארם: **בידם.** של סוחרי שלמה, יוצאים ממצרים:

מצודת דוד

(כב) למלך בים. המלך היה לו בים אניה הולכת תרשיש, כאחת ויחד עם אני חירם מלך צור, ואחת לשלש שנים תבוא האניה מן תרשיש [ויתכן שאין זה אופיר האמור למעלה, ולשני המקומות שלח אניות]: **(כד) מבקשים וכו׳.** היו חפצים לראות את פני שלמה: **(כה) דבר שנה בשנה.** מנהג שנה בשנה, כי כן היה עת בואם, פעם בשנה: **(כו) ויאסוף.** מן המנחות שהביאו לו, לבד מה שהיה לו מאז האמור למעלה: **וינחם.** מקצתם הניח בערי הרכב, ומקצתם נשארו עם המלך בירושלים: **(כז) ויתן המלך וכו׳ כאבנים.** הניחם ברחוב העיר כאבנים, ובעבור כי היו רבי המשקל, לא היה מהאפשר לגנבם וללקחם: **אשר בשפלה.** הגדלים בשפלה הרבה מאוד: **(כח) ומוצא הסוסים.** מקום מוצא הסוסים שהיה לשלמה, ממצרים היה, כי הם הוציאו הסוסים ממקומם להביא אל שלמה, כי היה לו עמהם מקח ידוע וקצוב, וכאשר יאמר במקרא שלאחריו: **ומקוה.** הנה התרגום לא תרגם מלת ומקוה, ונראה מזה דעת התרגום שהיה שם מחוז נקרא קוה, והמ״ם היא במקום מן, ורצה לומר: וגם מן קוה קנה סוסים, ולא באופן אשר קנה ממצרים, רק הוא שלח סוחריו והמה יקחו מן מחוז קוה במחיר, רצה לומר: בערך הראוי לפי השווי, לא במקח ידוע וקצוב: **(כט) ותעלה ותצא.** רצה לומר: הוצאה ממצרים והועלה לו מרכבה, והם ד׳ סוסים, בעבור מחיר שש מאות שקל כסף, כי כן היה המקח קצוב ביניהם: **וסוס בחמשים ומאה.** ומזה נשמע שהמרכבה הם ד׳ סוסים: **וכן לכל מלכי החתים.** גם להם מכרו אנשי מצרים במקח הקצוב הזה, עם שהיו קרובים להם ולא היה להם מרחק רב להוליך הסוסים: **בידם יוציאו.** אנשי מצרים עצמם הוציאו הסוסים בידם, להביאם למקום הקונה אותם. או שעל מלכי החתים וכו׳ יאמר, שהם יוציאו בידם, ורצה לומר: עם שגם הם נתנו ערך קצבת שלמה, מכל מקום בהבאה למקומם לא היה להם יפוי הכח כשלמה:

מצודת ציון

(כב) שנהבים. הוא שן הפיל: **וקפים.** הוא הקוף הנזכר בדברי רבותינו ז״ל (יומא כט ב), ודומים הם בצורותיהם לבני אדם: **ותוכיים.** הם העופות היפות מאוד בנוצותיהם בחלוף המראות, והוא הטווס: **(כה) ושלמות.** ומלבושים: **ונשק.** כלי זיין, כמו (ישעיהו כב ח) נשק בית היער: **(כו) וינחם.** מלשון הנחה: **(כז) כשקמים.** שם אילן גרוע ושפל, כמו (שם ט ט) שקמים גדעו: **בשפלה.** בעמק: **(כח) במחיר.** ענין ערך הדבר ושוויו כמו (שמואל ב כד כד) אקנה מאותך במחיר:

תהלים עז יא־כא

עז. יא וָאֹמַר חַלּוֹתִי הִיא שְׁנוֹת יְמִין עֶלְיוֹן: יב (כתיב אזכיר) אֶזְכּוֹר מַעַלְלֵי־יָהּ כִּי־אֶזְכְּרָה מִקֶּדֶם פִּלְאֶךָ:
יג וְהָגִיתִי בְכָל־פָּעֳלֶךָ וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: יד אֱלֹהִים בַּקֹּדֶשׁ דַּרְכֶּךָ מִי־אֵל גָּדוֹל כֵּאלֹהִים: טו אַתָּה
הָאֵל עֹשֵׂה פֶלֶא הוֹדַעְתָּ בָעַמִּים עֻזֶּךָ: טז נָּאַלְתָּ בִזְרוֹעַ עַמֶּךָ בְּנֵי־יַעֲקֹב וְיוֹסֵף סֶלָה: יז רָאוּךָ מַיִם |
אֱלֹהִים רָאוּךָ מַיִם יָחִילוּ אַף יִרְגְּזוּ תְהֹמוֹת: יח זָרְמוּ מַיִם | עָבוֹת קוֹל נָתְנוּ שְׁחָקִים אַף־חֲצָצֶיךָ יִתְהַלָּכוּ:
יט קוֹל רַעַמְךָ | בַּגַּלְגַּל הֵאִירוּ בְרָקִים תֵּבֵל רָגְזָה וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ: כ בַּיָּם דַּרְכֶּךָ (כתיב ושבילך) וְשָׁבִילְךָ בְּמַיִם
רַבִּים וְעִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נֹדָעוּ: כא נָחִיתָ כַצֹּאן עַמֶּךָ בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

תהלים עח א־ג

עח. א מַשְׂכִּיל לְאָסָף הַאֲזִינָה עַמִּי תּוֹרָתִי הַטּוּ אָזְנְכֶם לְאִמְרֵי־פִי: ב אֶפְתְּחָה בְמָשָׁל פִּי אַבִּיעָה חִידוֹת
מִנִּי־קֶדֶם: ג אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ וַנֵּדָעֵם וַאֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ־לָנוּ:

רש״י

(יא) ואמר חלותי היא. מחשבתי אומרת כי אין זאת אלא להחלותי וליראני לשוב אליו, חלותי כמו לחלותי לשון חולי וחיל: **שנות ימין עליון.** את אשר נשתנית ימין עליון שהיתה נאדרי בכח רועצת אויב ועכשיו השיב אחור ימינו: **(יג) והגיתי בכל פעלך.** שעשית לנו כבר: **(יד) בקדש דרכך.** דרך מדתך לקדש את שמך בעולם לעשות דין ברשעי: **(יז) ראוך מים.** רבים כשנגלית על הים: **(יח) זורמו מים עבות.** שחקים נטפו זרם מים עבים: **חצציך.** כמו חציך: **(יט) בגלגל.** כמו כגלגל, קול רעמך כגלגל על הים להום את מחנה מצרים: **(כ) ועקבותיך לא נודעו.** אין הפסיעות נכרות על המים, ועקבותיך טרצ״ש בלע״ז:

מצודת דוד

(יא) ואומר. אשיב אמרי אלי אין זה כי אם להביא עלי חיל וירעד לשוב מחטאתי ובעבור זה היתה השתנות בימין עליון ממה שהיתה לשעבר נאדרי בכח רועצת האויב: **(יב) אזכור.** כי אזכור מעשה ה׳ אשר לא קצרה ידו: **מקדם פלאך.** הפלאות שעשית לי מימי קדם: **(יג) והגיתי.** אני מחשב בכל פעליך ובהם אדבר והמה לי למשיב נפש: **(יד) אלהים.** אתה אלהים הן ידעתי כי דרכך לקדש שמך לעשות דין ברשעים אף ידעתי שאין אל גדול כאלהים שיהיה הכח בידו למחות מלנקום נקם: **(טו) אתה האל.** ולא אחר: **הודעת.** פרסמת עוזך בין העמים: **(טז) בזרוע.** בכח זרועך גאלת את עמך ממצרים: **בני יעקב ויוסף.** כי יעקב ילדם ויוסף כלכלם ברעב לזה נקראים ע״ש שניהם: **סלה.** ר״ל גאולה שלימה עד עולם ולא חזרו להשתעבד בהם: **(יז) ראוך מים.** כאשר ראוך מי הים חלו ורעדו ונסו במקומם: **תהומות.** עומק המים רגזו ופחדו וכפל הדבר במ״ש: **(יח) זורמו מים עבות.** העננים נטפו מים כזרם בעת עברם בים להומם את מצרים: **קול.** זה קול הרעם: **חצציך.** הם הברקים שהם חציו של מקום: **(יט) בגלגל.** קול רעם בא בגלגלי מרכבות פרעה כמ״ש ויסר את אופן מרכבותיו (שמות יד): **האירו.** הברקים היו גדולים עד שהאירו בכל העולם וכל הארץ רגזה ורעשה: **(כ) בים דרכך.** עשית דרכך בים: **ושבילך.** כפל הדבר במ״ש: **לא נודעו.** לא היה ניכר מדרך עקבות הרגל כי מיד חזר הים לאיתנו לכסות על מצרים: **(כא) נחית כצאן.** כמו הרועה מנהיג הצאן כן נהגת עמך ע״י משה ואהרן (וחוזר לתחלת הענין לומר כשאזכור כל אלה אדע כי לא מקוצר יד לא גאלתנו כ״א לעורר לבנו לתשובה): **(ב) אפתחה במשל פי.** אפתח פי לדבר במשל והמשל הוא מ״ש ואש נשקה ביעקב וכדומה: **חידות.** דברים סתומים קשה ההבנה והוא מ״ש ויתן לשבי עוזו כי אלו לא נאמר בשמואל שלקחו הפלשתים את הארון לא היינו יודעים מה הוא: **מני קדם.** מה שנעשה מימי קדם: **(ג) אשר שמענו.**

מבני הדור שלפנינו: **ונדעם.** שהאמת כן הוא: **ואבותינו ספרו לנו.** ואין מדרך האב להשריש בלב בנו ספורי שקר:

מצודת ציון

(יא) חלותי. מלשון חיל ורעדה: **שנות.** השתנות: **(יג) והגיתי.** ענין מחשבה: **אשיחה.** ענין דבור ואמירה: **(יז) יחילו. ירגזו.** ענין רתת ורעדה: **תהומות.** עומק הים: **(יח) זורמו.** ענין שטף המים כמו מזרם הרים (איוב כד): **עבות.** עננים כמו עב קל (ישעיה יט): **שחקים.** רקיעים: **חצציך.** מל׳ חץ: **(יט) בגלגל.** אופן העגלה: **(כ) ושבילך.** ענין מסילה ודרך: **ועקבותיך.** עקב הרגל: **(כא) נחית.** נהגת: **(א) האזינה.** ענין הקשבה: **(ב) אביעה.** ענין אמירה כמו יום ליום יביע אומר (לעיל יט):

יהל אור

יא ואומר חלותי היא שנות ימין עליון. ופירש״י מחשבותי אומרות לי אין זאת אלא להחלותי וליראני לשוב אליו. חלותי כמו לחלותי לשון חולי וחיל. שנות ימין עליון את אשר נשתנית ימין עליון שהיתה נאדרי בכח רועצת אויב ועכשיו השיב אחור ימינו עכ״ל.

(ב) **במ״צ** פי׳ חלותי מלשון חיל ורעדה (וא״כ הוא ע״ד האותי לא תיראו אם מפני לא תחילו. בירי׳ סי׳ ה׳ כ״ב. וכמו מלפני אדון חולי ארץ. חילו מפניו כל הארץ. בקורקע׳ ערך חול. ולפירש״י הוא ג״כ לשון חולי. בקורקע׳ ערך חלה וכ״ה במדרש פ׳ תשא כדלקמן סעי׳ ד׳. ויש לפרשו עוד לשון חלול. שנעשית חולין מחמת שנות ימין עליון). וז״ל המצ״ד. ואומר אשיב אמרי אלי אין זה כ״א להביא עלי חיל ורעדה לשוב מחטאתי. ובעבור זה היתה השתנות ממה שהיתה לשעבר נאדרי בכח רועצת האויב עכ״ל:

ו הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁלָּוָה הֵימֶנּוּ, אוֹ שֶׁהִפְקִיד לוֹ; בַּיִּשּׁוּב – לֹא יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר; עַל מְנָת לָצֵאת בַּמִּדְבָּר – יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר.

ז הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: גְּזַלְתִּיךָ, הִלְוִיתַנִי, הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֲחֲזַרְתִּי לָךְ, אִם לֹא הֲחֲזַרְתִּי לָךְ – חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ אִם גְּזַלְתִּיךָ, אִם הִלְוִיתַנִי, אִם הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי – פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם.

ח הַגּוֹנֵב טָלֶה מִן הָעֶדֶר וְהֶחֱזִירוֹ, וּמֵת אוֹ נִגְנַב – חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. לֹא יָדְעוּ הַבְּעָלִים לֹא בְּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בַּהֲחָזָרָתוֹ, וּמָנוּ אֶת הַצַּאן וּשְׁלֵמָה הִיא – פָּטוּר.

פירוש ברטנורא

ו על מנת לצאת במדבר. לא שיאמר לו בפירוש על מנת שתצא במדבר ותפרעני, דהא מלתא דפשיטא היא. אלא כגון שאמר לו חבירו להוי האי פקדון גבך. דאנא למדבר נפיקנא. ואמר ליה אידך ואנא נמי למדבר בעינא למיפק, והשתא אי בעי לאהדורינהו במדבר מהדר להו:

ז האומר לחבירו גזלתיך וכו'. וכגון שחבירו טוענו ברי גזלתני, והוא אומר אמת, גזלתיך אבל איני יודע אם החזרתי לך, חייב לשלם. אבל אם חבירו טוען שמא גזלתני או הלויתיך, והוא אומר אמת גזלתיך או הלויתני ואיני יודע אם החזרתי לך, פטור מדיני אדם. ואם בא לצאת ידי שמים, ישלם לו: **איני יודע אם גזלתיך וכו' פטור מלשלם.** ומיהו ישבע שאינו יודע שחייב לו, דלא עדיף שמא מברי, דהא אי נמי הוה טעין ליה אין לך בידי כלום, הוה משבעינן ליה שבועת היסת:

ח חייב באחריותו. דמכי גנבה קם ליה ברשותיה, והשבה דעבד לאו השבה היא: **ואם לא ידעו בו וכו'.** מתניתין הכי מתרצא, חייב באחריותו בין מנו בין לא מנו. אימתי בזמן שלא ידעו בו הבעלים בגניבתו ובחזרתו. אבל ידעו הבעלים בגנבתו ומנו את הצאן והיא שלימה, פטור מלשלם. והכי פירושה, מת או נגנב הטלה לאחר שהחזירו הגנב, חייב באחריותו, בין שמנו הבעלים הצאן והיא שלימה בין שלא מנו הצאן. אימתי בזמן שלא ידעו הבעלים בגניבת הטלה, שכל צאן שהיא רגילה

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד, שהגוזל דבר מחברו במקום יישוב, ואחר כך נזדמן עמו במדבר ורוצה להחזיר לו שם את הגזילה, יכול הנגזל לומר, שאינו מסכים לקבלה במדבר אלא ביישוב, ונמצאת הגזילה ברשותו של הגזלן ובאחריותו, עד שיחזירנה לו ביישוב. וכן הדין בהלואה ובפיקדון כפי שנלמד במשנה.

הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁלָּוָה הֵימֶנּוּ, אוֹ שֶׁהִפְקִיד לוֹ; בַּיִּשּׁוּב – מי שגזל דבר מחברו או לוה ממנו כסף או קבל ממנו פיקדון במקום יישוב, **לֹא יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר** – כלומר שאם הוא רוצה להחזיר לחברו את הגזילה או את ההלואה או את הפיקדון במדבר, ואין הוא רוצה לקבל ממנו מפני פחד הדרך או מפני טורח המשא, אינו יכול לכופו לכך, שכן הרשות ביד חברו לומר לו: הואיל ולקחת ממני ביישוב, רצוני שתחזיר לי ביישוב ולא במדבר. **עַל מְנָת לָצֵאת בַּמִּדְבָּר** – אבל אם קיבל מחברו הלואה או פיקדון על מנת לצאת במדבר; בגמרא מבואר, לא רק אם התנה עמו בפירוש שיפרענו במדבר, אלא אפילו כגון שאמר ראובן לשמעון: הילך פיקדון זה, שאני יוצא למדבר, ואמר לו שמעון: אף אני יוצא למדבר, הרי גילה בזה דעתו שאם ירצה להחזיר לו במדבר יחזירנו, הלכך **יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר** – ואינו יכול לעכב על ידו.

באור משנה ז

משנה זו דנה במי שחברו תובעו שיחזיר לו גזילתו או חובו או פיקדונו, והוא טוען שאינו יודע אם הוא חייב לו. ובאה המשנה ללמדנו, שיש הבדל בין מי שמודה לחברו שגזל אותו או קיבל ממנו הלואה או פיקדון, אלא שיש לו ספק אם החזיר לו או לא החזיר לו, ובין מי שטוען שאינו יודע אם בכלל גזל אותו או לוה ממנו או קיבל ממנו פיקדון.

הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: גְּזַלְתִּיךָ, הִלְוִיתַנִי, הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי – הריני מודה בתביעתך שגזלתי אותך, או שקיבלתי ממך הלואה או פיקדון, **וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֲחֲזַרְתִּי לָךְ, אִם לֹא הֲחֲזַרְתִּי לָךְ** – אבל מסופקני אם לא החזרתי לך את הגזילה, או את החוב, או את הפיקדון, **חַיָּב לְשַׁלֵּם** – שהואיל והתובע טוען טענת ברי שהנתבע חייב לו, ואף הנתבע מודה שהיה חייב לו, אלא שספק לו אם החזיר, לפיכך אין הספק מוציא מידי ודאי, וחייב לשלם לו. ברם, אם חברו לא תבעו והוא הודה מעצמו שגזל אותו, או שלוה ממנו, או שקיבל ממנו פיקדון, אלא שאינו יודע אם החזיר לו או לא החזיר לו, מן הדין פטור הוא מלשלם, אבל כדי לצאת ידי שמים חייב הוא לשלם. **אֲבָל אִם אָמַר לוֹ** – הנתבע לתובע: **אֵינִי יוֹדֵעַ אִם גְּזַלְתִּיךָ, אִם הִלְוִיתַנִי, אִם הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי** – שמסופק הוא בכלל בתביעתו, **פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם** – ברם, חייב הוא בשבועה מדרבנן, שאמת בפיו שאינו יודע, שאלמלא כן הרי כל נתבע יוכל לפטור עצמו בטענת "איני יודע". ואף בכגון זה אינו פטור מלשלם אלא מדיני אדם, אבל כדי לצאת ידי שמים, חייב הוא לשלם.

בגמרא נחלקו אמוראים: **האומר לחברו: מנה לי בידך** (אתה חייב לי מאה זוז), **והלה** אומר: איני יודע – רב הונא ורב יהודה אומרים: חייב, שכן ברי ושמא ברי עדיף; ר' נחמן ור' יוחנן אומרים: פטור, שכן מעמידים ממון בחזקת בעליו. והלכה כר' נחמן ור' יוחנן. מכאן מפרשים משנתנו כדעת ר' נחמן ור' יוחנן, שמדובר בה בכגון שראובן בא בטענת ברי לשמעון: גזלתני, או הלויתיך או הפקדתי אצלך, ולפיכך שנינו בסיפא, שאם שמעון אמר לראובן: איני יודע אם גזלתיך, אם הלויתני, אם הפקדת אצלי – פטור מלשלם, שאנו אומרים: העמד ממון בחזקת בעליו. ואמנם כדי לצאת ידי שמים, חייב לשלם, כמו שבארנו לעיל. אבל ברישא, כששמעון אומר: גזלתיך, הלויתני, הפקדת אצלי, ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא החזרתי לך – חייב לשלם, שהרי הודה שהוא חייב, ואין הממון בחזקתו, אלא שספק אם החזיר, לפיכך אין לומר כאן: העמד ממון בחזקת בעליו.

אבל רב הונא ורב יהודה מפרשים משנתנו בכגון שראובן לא תבע כלל את שמעון, אלא שבא שמעון ואמר לו: גזלתיך, הלויתני, הפקדת אצלי, ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא החזרתי לך, שבכגון זה מן הדין פטור הוא מלשלם, ובאה המשנה להשמיענו שכדי לצאת ידי שמים חייב לשלם. אבל אם אמר לו: איני יודע אם גזלתיך וכו', פטור מלשלם אף כדי לצאת ידי שמים.

באור משנה ח

משנתנו דנה במי שגזל והחזיר את הגזילה ואחר כך אירע אונס באותה גזילה.

הַגּוֹנֵב טָלֶה מִן הָעֶדֶר – ונודע לבעלים שנגנב, **וְהֶחֱזִירוֹ** – הגנב לעדר בלי ידיעת הבעלים, **וּמֵת אוֹ נִגְנַב** – הטלה לאחר מכן, **חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ** – שהואיל ולא ידעו הבעלים על החזרת הטלה, אין זו השבה, ועדיין הוא ברשות הגנב, הלכך הוא חייב באחריותו. **לֹא יָדְעוּ הַבְּעָלִים לֹא בְּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בַּהֲחָזָרָתוֹ** – של הטלה, **וּמָנוּ אֶת הַצַּאן** – לאחר שהחזיר את הטלה, **וּשְׁלֵמָה הִיא** – ומצאו את העדר שלם במניינו, ואחר כך מת הטלה או נגנב, **פָּטוּר** – שהואיל ולא ידעו הבעלים בגניבתו, ואף מנו את הצאן ומצאו את העדר שלם, השבתו השבה גמורה. ברם, אם ידעו הבעלים בגניבתו, אף על פי שמנו את הצאן לאחר החזרתו, כל זמן שלא הודיע הגנב לבעלים על החזרת הטלה, הריהו חייב באחריותו. כך מפרש רב (בגמרא) את משנתנו (וכן מפרש המאירי); ואמנם פירושו הוא כפשוטה של המשנה, אבל אין הלכה כמותו, אלא כרב חסדא הסובר, שאם ידעו הבעלים בגניבת הטלה, אף על פי שלא ידעו בחזירתו, מכל מקום אם מנו את הצאן

ט אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים צֶמֶר וְחָלָב וּגְדָיִים, וְלֹא מְשׁוֹמְרֵי פֵּרוֹת עֵצִים וּפֵרוֹת; אֲבָל לוֹקְחִין מִן הַנָּשִׁים כְּלֵי צֶמֶר בִּיהוּדָה, וּכְלֵי פִשְׁתָּן בַּגָּלִיל, וַעֲגָלִים בַּשָּׁרוֹן. וְכֻלָּן שֶׁאָמְרוּ: לְהַטְמִין — אָסוּר. וְלוֹקְחִין בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִים מִכָּל מָקוֹם.

י מוֹכְרִין שֶׁהַכּוֹבֵס מוֹצִיא — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; וְשֶׁהַסּוֹרֵק מוֹצִיא — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. הַכּוֹבֵס נוֹטֵל שְׁלִשָּׁה חוּטִין וְהֵן שֶׁלּוֹ; יָתֵר מִכֵּן — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם הָיָה הַשָּׁחוֹר עַל גַּבֵּי הַלָּבָן — נוֹטֵל אֶת הַכֹּל וְהֵן שֶׁלּוֹ. הַחָיט

פירוש ברטנורא

לצאת חוץ, צריך בה ביותר, וזו הואיל ולא ידעו הבעלים בגניבתה ושהיתה למודה לצאת ולא נזהרו בה, חייב הגנב לשלם, שבגרמתו נאבדה הצאן, אבל אם ידעו הבעלים בגניבת הטלה, ואח"כ מנו הצאן ונמצאת שלימה שהוחזר הטלה הגנוב, א"כ כבר ידעו שיש צאן אחת שלמודה לצאת חוץ, והיה להם להזהר בה, ואם לא נזהרו אינהו דאפסדו, ופטור הגנב מלשלם:

ט אין לוקחין מן הרועים. דאיכא למימר שמא גנבו מצאנו של בעל הבית המסור להם: **צמר ביהודה ופשתן בגליל.** מלאכת הנשים היא, והם עצמן עושות ומוכרות. ולדעת בעליהן הוא: **ועגלים הרועים בשרון.** שם מקום שמגדלין בו עגלים. ושלהן הן:

י מוכין שהכובס מוציא. מלכן הצמר מוציא מן הצמר דבר מועט ע"י שטיפה: **הרי אלו שלו.** שאין הבעל [בית] מקפיד. ואם הקפיד לא הוי קפידא: **ושהסורק מוציא.** הסורק את הצמר והמנפצו, מה שמוציא הוי דבר חשוב ורגילים להקפיד: **הכובס נוטל שלשה חוטים.** דרך בגדי צמר להניח בסוף אריגתן ג' חוטין ממין אחר. והכובס נוטלן ומשוה הבגד ומיפהו. ואם חוטין שחורין הם ארוגים בבגד לבן, רשאי הכובס ליטול הכל, לפי שהשחור בלבן מגנה אותו ביותר: **החייט ששייר**

משניות מבוארות – קהתי

ושלמה היא, פטור הגנב מלשלם, אם מת הטלה אחר כך או נגנב. אבל אם לא ידעו הבעלים בגניבתו, אף על פי שמנו את הצאן לאחר חזירתו, כל זמן שלא הודיע לבעלים על גניבתו וחזירתו, הריהו חייב באחריותו; וטעמו הוא, שהואיל והטלה למד לצאת מחוץ לדרך הרגילה של העדר, לפיכך צריך שמירה יתירה, וכיון שלא ידעו הבעלים בגניבתו לא דאגו לשמירתו היתירה, ונמצא שהגנב גרם לכך שהטלה מת או נגנב, הלכך חייב לשלם. ברם, אם ידעו הבעלים בגניבתו, אף על פי שלא הודיע להם על החזרתו, הואיל ומנו את הצאן ומצאו שהטלה הוחזר, הרי כבר ידעו שטלה אחד למוד לצאת, והיה להם לשמור את הצאן שמירה יתירה, ואם לא נזהרו ומת הטלה או נגנב, הרי הם שהפסידו, ופטור הגנב מלשלם. מכאן נדחקים רוב המפרשים לבאר את משנתנו כדעת רב חסדא (בדרך של "חיסורי מחסרא"): הגונב טלה מן העדר והחזירו, ומת או נגנב, חייב באחריותו – בין שמנו הבעלים את הצאן בין שלא מנו, ודווקא אם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו; אבל אם ידעו הבעלים בגניבתו, ומנו את הצאן ושלמה היא, פטור (**רמב"ם; ברטנורא; "תפארת ישראל"**).

בסיכום שתי הדעות שהזכרנו:

רב סובר: לדעת – צריך דעת (**אם ידעו הבעלים בגניבתו, אין הגנב פטור מאחריות אונסים עד שיודיעם על החזרתו**), שלא לדעת – מנין פוטר (**אם לא ידעו בגניבתו, מנין הבעלים פוטר את הגנב**).

רב חסדא סובר: לדעת – מנין פוטר. שלא לדעת – צריך דעת (**אם לא ידעו הבעלים** על הגניבה אין המנין פוטר, אלא צריך להודיע לבעלים כשהוא מחזיר, כדי שידעו לשומרה יפה, כמו שכבר בארנו לעיל).

ויש עוד שתי דעות בגמרא:

שמואל סובר: בין לדעת בין שלא לדעת – מנין פוטר (**בין שידעו הבעלים בגניבתו בין שלא ידעו, אם מנו את הצאן והיא שלמה, פטור**). ופירוש המשנה לדעתו: הגונב טלה מן העדר – **ונודע לבעלים שנגנב,** והחזירו – **בלי ידיעת הבעלים,** ומת או נגנב, חייב באחריותו. **וכן אם** לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, **חייב באחריותו. ברם, אם** מנו את הצאן **לאחר החזרת הטלה** ושלמה היא, **בין ידעו בין לא ידעו** פטור (**כלומר שהפיסקה האחרונה** – "ומנו את הצאן" וכו' – **מוסבה על כל המשנה**).

רבי יוחנן סובר: לדעת – מנין פוטר (**אם ידעו הבעלים בגניבתו, ומנו את הצאן לאחר החזרת הטלה, פטור**), שלא לדעת – אפילו מנין לא צריך (**אלא מיד כשהחזיר הגניבה למקומה, נפטר**). **וכך מפרש הוא את המשנה:** הגונב טלה מן העדר – **ונודע להם על גניבתו,** והחזירו – **בלי ידיעת הבעלים,** ומת או נגנב **אחר כך,** חייב באחריותו. לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, **אף על פי שלא מנו את הצאן, או אפילו ידעו הבעלים בגניבתו** ומנו את הצאן ושלמה היא, פטור. (**כלומר שהפיסקה האחרונה מוסבה על הרישא בלבד**).

לענין פסק הלכה כבר הזכרנו שהלכה כרב חסדא. אבל דווקא בגונב בעל חיים, אבל בגונב שאר דברים הלכה כרבי יוחנן; וכן כותב הרמב"ם: "הגונב טלא מכיס חברו או כלי מביתו והחזיר דבר הגנוב למקומו, אם ידעו הבעלים בגניבתו ולא ידעו בחזירתו, עדיין הגנב חייב באחריותו עד שימנה את מעותיו. מנה את כיסו ומצאו שלם המנין – פטור. ואם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, אפילו מנין אינו צריך. אלא כיון שהחזירו למקומו נפטר מאחריותו. במה דברים אמורים? בדבר שאין בו רוח חיים, אבל הגונב טלה מעדר חברו, וידעו בו הבעלים, והחזירו לעדר שלא מדעת הבעלים, ומת או נגנב – חייב באחריותו. ואם מנו את הצאן והיא שלמה – פטור. ואם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, אף על פי שמנו את הצאן והיא שלמה – חייב באחריותו, עד שיודיע את הבעלים, כדי שישמרו את הטלה הגנוב, שהרי למדו דרך אחרת חוץ מדרך שאר הצאן שבעדר זה" (**הל' גניבה ד, י-יב**).

באור משנה ט

משנה זו באה לפרט כמה דברים שאסור לקנותם משום חשש, שמא גנובים הם.

אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים צֶמֶר וְחָלָב וּגְדָיִים – לפי שיש חשש שמא גנבו אותם מצאנו של בעל הבית המסורה בידם. **וְלֹא מְשׁוֹמְרֵי פֵּרוֹת** – וכן אין קונים משומרי גנים ופרדסים, **עֵצִים וּפֵרוֹת** – מאותו חשש שמא גנובים הם בידם. **אֲבָל לוֹקְחִין מִן הַנָּשִׁים כְּלֵי צֶמֶר בִּיהוּדָה, וּכְלֵי פִשְׁתָּן בַּגָּלִיל, וַעֲגָלִים בַּשָּׁרוֹן** – שכן ביהודה היו הנשים עושות בגדי צמר, ובגליל – בגדי פשתן, ומוכרות אותם לדעת בעליהן, וכן בשרון היו הנשים מגדלות עגלים ומוכרות אותם לדעת בעליהן. **וְכֻלָּן שֶׁאָמְרוּ: לְהַטְמִין** – וכל אותן הנשים שמוכרות כלי צמר ביהודה או כלי פשתן בגליל, או עגלים בשרון, אם אמרו ללקוחות שיסתירו מה שקנו, **אָסוּר** – לקנות מהן, שחזקתו שהוא גנוב. **וְלוֹקְחִין בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִים מִכָּל מָקוֹם** – ומותר לקנות ביצים ותרנגולים בכל מקום מכל אדם, ואין חוששים שמא גנבום. ברם, אף באלו, אם אמר המוכר להטמין, אסור לקנות (**רמב"ם הל' גניבה ו, ד**).

באור משנה י

משנה זו עוסקת בבעלי אומנות, שנשארים בידם דברים קטנים משל בעל הבית, והיא באה ללמד, אלו דברים הם שלהם ואין בהם חשש גזילה, ואלו דברים חייבים להחזיר.

מוֹכְרִין שֶׁהַכּוֹבֵס מוֹצִיא – נימים היוצאות מן הצמר בשעת כביסתו וליבונו, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – של הכובס, שאין בעל הצמר מקפיד עליהן; **וְשֶׁהַסּוֹרֵק מוֹצִיא** – אבל המוכין שהסורק מוציא בשעת סריקת הצמר, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – שהואיל והוא מוציא הרבה, בעל הבית מקפיד עליהן. **הַכּוֹבֵס נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חוּטִין** – הארוגים בשפת הבגד, **וְהֵן שֶׁלּוֹ** – שדרך אורגי בגד צמר לארוג שלושה חוטים ממין אחר בסוף הבגד, והכובס נוטלם ומשווה את הבגד ומייפהו (**רש"י**), והוא דבר מועט ואין בעל הבית מקפיד עליו; **יָתֵר מִכֵּן** – אבל אם הכובס נטל יותר משלושה חוטים, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – כל החוטים של הבעל הבית (**טור סימן שנ"ח**). **אִם הָיָה הַשָּׁחוֹר עַל גַּבֵּי הַלָּבָן** – חוטים שחורים שהיו ארוגים בשפת הבגד הלבן, **נוֹטֵל** – הכובס, **אֶת הַכֹּל** – כל החוטים השחורים, לפי שהם מכערים את הבגד, **וְהֵן שֶׁלּוֹ** – והחוטים הם של הכובס, שבעל הבית מוותר עליהם. **הַחַיָּט שֶׁשִּׁיֵּר מִן הַחוּט** – שנתן לו בעל הבית, **כְּדֵי לִתְפּוֹר**

שֶׁשִּׁיֵּר מִן הַחוּט כְּדֵי לִתְפּוֹר בּוֹ, וּמַטְלִית שֶׁהִיא שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. מַה שֶּׁהֶחָרַשׁ מוֹצִיא בַּמַּעֲצָד – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; וּבַכַּשִּׁיל – שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת – אַף הַנִּסֹּרֶת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת.

סליק מסכת בבא קמא

מסכת בבא מציעא

פרק ראשון

א שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית, זֶה אוֹמֵר: אֲנִי מְצָאתִיהָ, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי מְצָאתִיהָ; זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי – זֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֶחֱצְיָהּ, וְזֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֶחֱצְיָהּ, וְיַחֲלֹקוּ. זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר:

פירוש ברטנורא

מן החוט כדי לתפור בו. שהוא כמלוא אורך המחט: **ומטלית שהיא שלש על שלש.** גרסינן. חייט שהשוה את תפירתו וקוצע ממנה מטלית קטנה שלש אצבעות על שלש אצבעות, חייב להחזיר לבעל הבגד: **מעצד.** כלי שמחליק בו הגגר את פני הלוח. ושפאין שהוא מוציא דקין הן: **כשיל.** קרדום. ומפיל שפאין גסין: **אצל בעל הבית.** כשכיר יום: **אף הנסורת.** דק דק היוצא מתחת המקדח שהם דקים מאד. של בעל הבית:

מסכת בבא מציעא

א א שנים אוחזין בטלית. בגמרא מוקי למתניתין כגון שאחד מהם תופס בחוטין שבשפת הבגד מצד זה, והאחד תופס בחוטין שבשפת הבגד מצד זה. אבל אם הם אדוקים בבגד עצמו, זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקים בשוה, ובשבועה: **זה אומר כולה שלי.** אני קניתיה ולי מכרה המוכר ולא לך. והמוכר מכר לאחד מהם ולקח המעות משניהם, מאחד מדעתו ומאחד בעל כרחו, ואינו יודע מהי מדעתו ומהי בעל כרחיה. דאילו ידע והיה אומר לזה מכרתי, היה כאן עד אחד, והיה שכנגדו חייב שבועה דאורייתא להכחיש העד. עכשיו שאינו יודע, שניהם נשבעים שבועה זו האמורה במתניתין. ובדין הוא שיהיו חולקים בלא שבועה, אלא שתקנו חכמים שלא יטול שום אחד מהם אלא בשבועה, כדי שלא יהא כל אחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי היא. ואיצטריך תנא לאשמועינן בזה אומר אני מצאתיה דהיינו במציאה, ובזה אומר כולה שלי דהיינו מקח וממכר. אי תנא מציאה, הוה אמינא מציאה הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דמורה התירא לאחוז בה שלא כדין, דאמר חבראי לאו מידי חסר בה איזיל ואתפוס ואפלוג בהדיה, אבל מקח וממכר דאי לא הוה צריך לה לא הוה מהדר אבתרה למזבנה, וזה שבא לחלוק עמו וליתן חצי דמיה שלא כדין מחסרו וליכא למימר דמורי התירא, אימא לא רמו רבנן שבועה עליה. ואי אשמועינן במקח וממכר, הוה אמינא מקח וממכר הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דמורי התירא ואמר חבראי דמי קא יהיב ואנא דמי קא יהיבנא, השתא דצריכה לדידי אשקליה אנא, וחבראי לטרח ולייזל ולזבן אחריתי, אבל מציאה דליכא למימר הכי, אימא לא. צריכא: **ישבע שאין לו בה פחות מחציה.** ואינו נשבע שכולה שלו כדקא טעין מעיקרא, דהא לא יהבי ליה כולה. ואי משתבע שחציה שלו כדקא יהבי ליה, הוה מרע ליה לדבוריה קמא דאמר כולה שלי. הלכך ישבע שאין לו בה

משניות מבוארות – קהתי

בּוֹ – היינו ששייר חוט שיש באורכו כדי לתפור בו, ומבואר בגמרא: כמלוא אורך כפול של המחט, **וּמַטְלִית שֶׁהִיא שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** – ששייר מן האריג שנתן לו בעל הבית חתיכה כשיעור שלוש אצבעות על שלוש אצבעות, שלא היה צורך בה למלאכת הבגד, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – ואם שייר פחות מהשיעורים האמורים, בזמן שאין בעל הבית מקפיד, הרי זה שלו; אבל אם בעל הבית מקפיד, הרי זה של בעל הבית (ברייתא בגמרא). **ברם, הרמב"ם כותב סתם:** "פחות מכאן שלו". **מַה שֶּׁהֶחָרַשׁ מוֹצִיא בַּמַּעֲצָד** – הקיסמים הדקים שהנגר מוציא בשעה שהוא מחליק את הקרשים במעצד, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – של הנגר, לפי שאין בעל הקרשים מקפיד עליהם; **וּבַכַּשִּׁיל** – אבל הקיסמים שהנגר מוציא בכשיל, שהוא כעין קרדום, הרי הם **שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – שקיסמים גסים הם ובעל הבית מקפיד עליהם. **וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת** – בביתו של בעל הבית, **אַף הַנִּסֹּרֶת** – גרגרי העץ הזעירים הנושרים בשעת הנסירה, **שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – שהואיל והכל בתוך רשותו, הרי הוא מקפיד על כך. הרמב"ם כותב (על פי התוספתא והגמרא): "ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן הולכים בהם אחר מנהג המדינה" **(הל' גניבה ו, ח).**

מסכת בבא מציעא

באור משנה א

אם בא אדם ומערער על חפץ שביד חברו, והוא טוען: שלי הוא, הדין הוא שמעמידים ממון בחזקת בעלים, והמוציא מחברו עליו הראיה. ומה הדין בשניים שאוחזים בחפץ, דהיינו ששניהם מוחזקים בו, וכל אחד מהם טוען שהחפץ הוא שלו? על כך דנה משנתנו.

שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית – היינו בגד עליון, שהיו מתעטפים בו, **זֶה אוֹמֵר: אֲנִי מְצָאתִיהָ, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי מְצָאתִיהָ** – כל אחד מהם טוען, שהוא הגביה את הטלית תחילה, וחברו בא ותפס בטלית לאחר שכבר היתה בידו, והרי המציאה היא שלו; ואפשר שאף אחד מהם אינו משקר, כגון שהגביהו שניהם את המציאה בבת אחת, אלא שכל אחד חושב שהוא הגביהה קודם; וכגון שזוהי מציאה שאין חייבים להחזירה (כמבואר להלן פרק ב); **זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי** – בגמרא מבארים, שפיסקא זו מדברת במקח וממכר, היינו שכל אחד טוען: אני קניתי את הטלית מיד פלוני, וכגון שהמוכר מכרה לאחד מהם ולקח מעות משניהם, מאחד מדעתו ומאחד בעל כורחו, ואינו זוכר ממי קיבל מדעתו וממי בעל כורחו (שאילו היה אומר: לזה מכרתי, הרי יש כאן עד אחד, והיה שכנגדו חייב שבועה מן התורה להכחיש העד); **ברם, יש מפרשים (שלא כשיטת הגמרא), שהמשנה כולה עוסקת במציאה, אלא שהפיסקה הראשונה** – "זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה" – היא כלל, **ואחר כך באים פרטים: אם** זה אומר כולה שלי **וכו'** זה ישבע **וכו', ואם** זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי **וכו'** זה ישבע **וכו' ("תפארת ישראל" בשם ר' מנשה אילייר; המאירי); זֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֶחֱצְיָהּ** – שלכל הפחות חצי הטלית שלו, **וְזֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֶחֱצְיָהּ, וְיַחֲלֹקוּ** – הטלית ביניהם; ואם אי אפשר לחלקה מבלי להפסידה, ימכרוה ויחלקו דמיה. בענין לשון השבועה – "שאין לו בה פחות מחציה" – מבואר בגמרא, שאינו נשבע כפי טענתו שכולה שלו, לפי שאין משביעים את האדם על מה שאין שבועתו מועילה לו, והרי כאן אין שבועתו מועילה לו אלא לקבל חציה, הלכך אינו יכול להישבע אלא על חציה; ואף להישבע בפירוש שחציה שלו אינו יכול, שהרי הוא טוען שכולה שלו, הלכך יישבע בלשון שלילה, שאין לו בה פחות מחציה, שמשמע: שבועה שיש לו בה, ואין לו בה פחות מחציה **(עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב").** ואמנם מן הדין הוא שיהיו חולקים בלא שבועה, שהרי שניהם מוחזקים בטלית, אלא שתקנת חכמים היא, שיחלוקו בשבועה כדי שלא יהא כל אחד הולך ותוקף בטליתו של חברו ואומר שלי היא **(גמרא בבא מציעא, ה, ב).** כן מבואר בגמרא, שמדובר במשנתנו כגון שזה אוחז בחוטים שבשפת הטלית מכאן וזה בחוטים שבשפת הטלית מכאן, אבל אם היו מוחזקים בטלית עצמה, זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקים בשבועה בשווה

חֶצְיָהּ שֶׁלִּי – הָאוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְהָאוֹמֵר: חֶצְיָהּ שֶׁלִּי, יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵרְבִיעַ; זֶה נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים וְזֶה נוֹטֵל רְבִיעַ.

ב הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד מַנְהִיג, זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי – זֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וְזֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וְיַחֲלֹקוּ. בִּזְמַן שֶׁהֵם מוֹדִים אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים – חוֹלְקִים בְּלֹא שְׁבוּעָה.

ג הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה, וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: תְּנֶהָ לִי, נְטָלָהּ וְאָמַר: אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ – זָכָה בָּהּ. אִם מִשֶּׁנְּתָנָהּ לוֹ אָמַר: אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ תְּחִלָּה – לֹא אָמַר כְּלוּם.

פירוש ברטנורא

פחות מחציה, דמשמע הכי, כולה שלי כדקא אמינא מעיקרא, ולדבריכם שאין אתם מאמינים לי בכולה, שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחציה:

ב היו שנים רוכבים על גבי בהמה. הא קמשמע לן דרוכב קני, ואע"פ שאינו מנהיג שלא זזה הבהמה ממקומה: **או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג.** בזמן שרוכב מנענע ברגליו כי היכי דתיזיל הבהמה מחמתיה, הוא דשוים רוכב ומנהיג. ואם לא היה אלא רוכב בלבד, מנהיג קנה, רוכב לא קנה. ואם הודו או באו עדים אפילו לאחר שנפסק הדין עליהם שיחלוקו בשבועה, חולקים שלא בשבועה:

ג אמר לחבירו תנה לי וכו'. אבל אמר זכה לי בה, קנה הרוכב, ואין המגביה יכול לומר אני זכיתי בה: **לא אמר כלום.** שקנאה זה שמשכה מיד חברו, וכל זמן שהיתה ביד המגביה הפקר היתה:

משניות מבוארות – קהתי

(גמרא ז, א). נמצא שאם היה זה תופס חציה מכאן וזה חציה מכאן עד שלא נשאר באמצע כלום, זוכה כל אחד בחציה בלא שבועה (**המאירי**).

זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: חֶצְיָהּ שֶׁלִּי – אם אחד טוען: "כולה שלי", שאני בלבד הגבהתי תחילה את הטלית, ואתה באת ותפסת בה לאחר שכבר זכיתי בה, וחברו טוען: "חציה שלי", ששנינו הגבהנוה כאחד, וכל אחד מאתנו זכה בחציה, **הָאוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה חֲלָקִים** – משלושת רבעי הטלית, שהרי על חציה האחד חברו מודה לו, ואין הם דנים אלא על חציה האחר, הלכך חולקים אותו חצי שמתדיינים עליו, וכיון שהוא נשבע, הריהו נשבע על כל מה שהוא נוטל, שאם לא יישבע אלא על רביע בלבד, יש חשש שמא יהא מתכוון לאותו חלק שמודה לו חברו (**"נימוקי יוסף"**). **וְהָאוֹמֵר: חֶצְיָהּ שֶׁלִּי, יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵרְבִיעַ** – היינו מחצית ממה שטוען; ולאחר שנשבעו, **זֶה נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים** – שלושת רבעי טלית, **וְזֶה נוֹטֵל רְבִיעַ** – רבע הטלית **(עיין תוספות ו"נימוקי יוסף", שמבארים הטעם מפני מה האומר "כולה שלי" אינו נאמן ב"מיגו", מתוך שיכול היה לומר "כולה שלי"; ומובאים דבריהם ב"תוספות יום טוב").**

בגמרא מבואר, שמשנתנו דנה גם במציאה וגם במקח וממכר (כמו שהבאנו בבאור המשנה), מפני שיש בכל אחד מהם סברא מיוחדת לחייב את המתדיינים שבועה, ולא היינו למדים זה מזה: במציאה – אדם מורה היתר לעצמו לתפוס בה שלא כדין, שאומר הוא בלבו: חברי אינו מפסיד בה כלום, שהרי זו מציאה, אתפוס בה גם אני ואחלוק עמו; מה שאין כן במקח וממכר, שלא יורה אדם לעצמו היתר בדרך זו לחלוק עם חברו בטלית שהלה קנה לו, שאם חברו טרח והלך לקנות טלית ודאי הוא צריך לה, ואם עכשיו יבוא לחלוק עמו נמצא מחסרו שלא כדין, אלא ודאי שניהם קנוהו. מצד שני: במקח וממכר – אדם מורה היתר לעצמו ואומר: חברי שילם ואני שילמתי, כשם שהוא צריך לטלית אף אני צריך לה, והרי אדם קרוב לעצמו, אטלנה אני, וחברי יטרח נא וילך ויקנה טלית אחרת, מה שאין כן במציאה, שאינו יכול לומר כך, הלכך באה המשנה להשמיענו, שבין במציאה ובין במקח וממכר, הואיל ויכול אדם להורות היתר לעצמו לתפוס בטלית שלא כדין, לפיכך אינם חולקים אלא בשבועה.

באור משנה ב

משנה זו מוסיפה ללמדנו בשניים שהיו מוחזקים בבהמה, אם על ידי רכיבה או על ידי נהיגה, וכל אחד טוען שהבהמה כולה שלו.

הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה – אחת, וכגון שהיתה של הפקר (**המאירי**), **אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד רוֹכֵב** – עליה, **וְאֶחָד מַנְהִיג** – מוליך אותה, **זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי** – שאני רכבתי עליה תחילה, ואתה באת אחר כך ורכבת עמי או הנהגת אותה, **וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי** – שאף הוא טוען כן כנגד חברו, **זֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וְיַחֲלֹקוּ** – כמבואר בדין הטלית במשנה הקודמת. בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שלעניין מציאה בהמה נקנית ברכיבה בלבד, אפילו בלא הנהגה, כגון שהבהמה לא זזה ממקומה; ויש סוברים, שאף לענין מציאה, כמו לענין קנייה מחברו, אין הבהמה נקנית ברכיבה בלבד, אלא אם כן הנהיגה ברגליו, היינו שנענע ברגליו כדי שתלך הבהמה. ברם, לפי הרב מברטנורא משמע, שאם שניהם רכובים, שניהם קונים אף בלא הנהגה, אבל אם אחד רוכב ואחד מנהיג, דווקא בזמן שהרוכב מנענע ברגליו, הרוכב והמנהיג שווים לענין קנין הבהמה, אבל אם לא היה הרכוב אלא יושב עליה בלבד, לא קנה את הבהמה אלא המנהיג בלבד (**עיין "תוספות יום טוב"**). **בִּזְמַן שֶׁהֵם מוֹדִים** – שניהם מודים שזכו במציאה כאחד, **אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים** – שהגביהו שניהם את הטלית כאחד או שרכבו שניהם על הבהמה כאחד, **חוֹלְקִים בְּלֹא שְׁבוּעָה** – במפרשים מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאפילו הודו או הביאו עדים לאחר שנפסק הדין עליהם שיחלקו בשבועה, חולקים בלא שבועה (**רמב"ם; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב"**).

באור משנה ג

הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה – מונחת על הארץ, וקשה היתה לו הטירחה לרדת ולהגביהה, **וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ** – שהיה מהלך ברגליו: **תְּנֶהָ לִי** – הגבה את המציאה ותננה לי; **נְטָלָהּ** – חברו, **וְאָמַר** – לאחר שהגביהה: **אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ** – לעצמי ושלי היא, **זָכָה בָּהּ** – בגמרא מבואר, שאפילו הודה שהגביהה בשביל הרוכב, אלא שנמלך אחר כך לזכות בה לעצמו, ואמר: אני זכיתי בה מעכשיו, אף על פי שההלכה היא שהמגביה מציאה לחברו קנה חברו, מכל מקום הואיל ולא אמר לו: "הגבה מציאה זו וזכה בה בשבילי", אלא אמר לו: "תנה לי", נמצא שגילה דעתו שאינו רוצה לזכות בה אלא משיתננה לידו, הלכך כשנמלך חברו, קודם שנתנה לו, לזכות בה לעצמו, זכה בה. אבל אם אמר הרוכב לחברו: "זכה לי בה", אפילו הגביהה סתם, קנה הרוכב, ואינו יכול לחזור בו ולזכות בה לעצמו. ברם, אם אמר חברו: לא הגבהתיה מלכתחילה אלא לעצמי, הרי הוא זכה בה, **אִם מִשֶּׁנְּתָנָהּ לוֹ** – אם לאחר שנתן את המציאה לידי הרוכב, **אָמַר** – חברו שהגביהה: **אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ תְּחִלָּה** – בשעה שהגבהתיה התכוונתי לזכות בה לעצמי, ולא נתתיה לך אלא להראותה לך בלבד, **לֹא אָמַר כְּלוּם** – אין כל ערך לדבריו, שהואיל ולא אמר קודם שנתנה ליד הרוכב, שהגביהה לעצמו, הרי היתה בידו כהפקר, ומשנטלה הרוכב מידו קנאה במשיכה.

ד רָאָה אֶת הַמְּצִיאָה וְנָפַל עָלֶיהָ, וּבָא אַחֵר וְהֶחֱזִיק בָּהּ זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זָכָה בָּהּ. רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר מְצִיאָה, אַחַר צְבִי שָׁבוּר, אַחַר גּוֹזָלוֹת שֶׁלֹּא פָּרְחוּ, וְאָמַר: זָכְתָה לִי שָׂדִי – זָכְתָה לוֹ. הָיָה צְבִי רָץ כְּדַרְכּוֹ, אוֹ שֶׁהָיוּ גּוֹזָלוֹת מַפְרִיחִין, וְאָמַר: זָכְתָה לִי שָׂדִי – לֹא אָמַר כְּלוּם.

ה מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן כְּתֻבָּתָהּ – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן.

ו מָצָא שְׁטָרֵי חוֹב, אִם יֵשׁ בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים – לֹא יַחֲזִיר, שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן; אֵין בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים – יַחֲזִיר, שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – לֹא יַחֲזִיר, מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן.

פירוש ברטנורא

ד זה שהחזיק בה זכה בה. ודוקא שהיתה המציאה ברשות הרבים, שאין ארבע אמות של אדם קונות לו ברה"ר לפיכך המחזיק בה זכה. אבל בסימטא שהיא שביל של יחיד, או בצדי רשות הרבים שאין רבים דוחקים שם, ארבע אמות של אדם קונות לו כל מציאה וכל הפקר שמסוך לו בארבע אמות, ואין אחר רשאי לתפסו. ותקינו ליה רבנן כי היכי דלא ליתו לאינצויי: **אחר צבי שבור.** שאינו יכול לרוץ ומשתמר בתוך השדה אם לא ימלוהו אחרים, והוי כמציאה: **זכתה לו.** שדהו. והוא שעומד בצד שדהו, וכגון שיכול לרוץ אחריהן ומגיען קודם שיצאו משדהו:

ה הקטנים. כל שסמוך על שלחן אביו אפילו הוא גדול קרי ליה קטן ומציאתו לאביו משום איבה. והבת בין קטנה בין נערה מציאתה לאביה, דהתורה זיכתה כל שבח נעוריה לאביה: **עבדו ושפחתו הכנענים.** שהרי גופן קנוי לו. כדכתיב (ויקרא כ"ה) והתנחלתם אותם: **מציאת אשתו.** רבנן תקינו ליה משום איבה:

ו אחריות נכסים. שעבוד קרקעות שיגבה מהם: **לא יחזיר.** דחיישינן לפרעון ולקנוניא. שמא שטר פרוע הוא ומן הלוה נפל, והא דקא מודה לא פרעתי, עצה של רמאות היא ביניהם לטרוף את הלקוחות שלקחו ממנו קרקע שלא באחריות, ויחלקוה ביניהם: **בין כך ובין כך לא יחזיר.** דשטר שאין בו אחריות ממשעבדי נמי

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

רָאָה אֶת הַמְּצִיאָה – מונחת על הארץ, **וְנָפַל עָלֶיהָ** – כדי לזכות בה, **וּבָא אַחֵר וְהֶחֱזִיק בָּהּ** – ותפס את המציאה בידו, **זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זָכָה בָּהּ** – בגמרא מבואר, שאף על פי שתקנת חכמים היא, שארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום (וטעם התקנה, כדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה), מכל מקום הואיל ונפל גילה דעתו, שבנפילה נוח לו לקנות ולא בארבע אמות, כלומר שלא נתכוון לקנות בתורת תקנת חכמים, וסבור היה שנפילתו יפה לו (**רש"י**). ויש מבארים בגמרא, שמדובר במשנתנו, שהיתה המציאה ברשות הרבים, ולא תיקנו חכמים שארבע אמות של אדם קונות לו אלא בסימטא או בצידי רשות הרבים, שאין הרבים דוחקים בהם, אבל העומד ברשות הרבים, אין ארבע אמות קונות לו, ואין אדם זוכה במציאה ברשות הרבים עד שתגיע לידו, הלכך אף על פי שנפל עליה, זה שהחזיק בה זכה. **רָאָה אוֹתָן** – את בני האדם, **רָצִין אַחַר מְצִיאָה** – שנמצאת בתוך שדהו, כדי לזכות בה, כגון **אַחַר צְבִי שָׁבוּר** – שרגליו שבורות, **אוֹ אַחַר גּוֹזָלוֹת שֶׁלֹּא פָּרְחוּ** – שאינם יכולים לפרוח, **וְאָמַר: זָכְתָה לִי שָׂדִי** – במציאה זו בשבילי, **זָכְתָה לוֹ** – שדהו את המציאה ושלו היא. בגמרא מבואר, שלא זכתה לו שדהו אלא כשהצבי והאפרוחים היו משתמרים בתוך שדהו, היינו שהיה עומד בצד שדהו ויכול היה לרוץ אחריהם ולתפסם קודם שיצאו משדהו. **הָיָה צְבִי רָץ כְּדַרְכּוֹ** – שאין רגליו שבורות, **אוֹ שֶׁהָיוּ גּוֹזָלוֹת מַפְרִיחִין** – פורחים, שלא היה יכול לתפסם בשדהו, **וְאָמַר: זָכְתָה לִי שָׂדִי** במציאה זו בשבילי, **לֹא אָמַר כְּלוּם** – שלא קנתה לו שדהו, וכל הקודם בהם זכה; והוא הדין בצבי שבור ובגוזלות שלא פרחו, שאם אינו יכול להגיעם קודם שיצאו משדהו, שלא זכתה לו שדהו בהם, כמו שבארנו לעיל (**רמב"ם הל' אבידה יז, יא**).

באור משנה ה

בשתי המשניות הקודמות למדנו שאדם זוכה במציאה, או על ידי עצמו, דהיינו כשהוא בעצמו מצאה והחזיק בה, או על ידי רשותו, כגון שהמציאה היא בתוך שדהו והיא משתמרת בה, משנתנו באה ללמד שאדם זוכה במציאת בני ביתו, כפי שיבואר.

מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים – בגמרא מבואר, ש"קטנים" כאן היינו כל שהם סמוכים על שולחנו, אפילו הם גדולים; **מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – בגמרא מבואר הטעם: מציאת בנו ובתו הסמוכים על שולחנו, הרי אלו שלו, שתקנת חכמים היא, כדי שלא תהא איבה בין האב לבנים; ברם, בתו בין קטנה בין נערה, אף על פי שאינה סמוכה על שולחנו, מציאתה שלו, שנאמר (**במדבר ל, יז**): "בנעוריה בית אביה" – כל שבח נעוריה לאביה (**רמב"ם; ברטנורא**). ויש חולקים וסוברים, שאף מציאת הבת אינה לאביה אלא כשהיא סמוכה על שולחנו (**עיין "תוספות יום טוב"; המאירי**); ומציאת עבדו ושפחתו הכנענים, הרי אלו שלו, לפי שגופם קנוי לו, ומה שקנו קנה רבם; ומציאת אשתו, הרי היא שלו, שכך תיקנו חכמים, כדי שלא תהא איבה בין איש לאשתו. אבל **מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים** – היינו כל שאינם סמוכים על שולחנו, ואפילו הם קטנים; **מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, וכן מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן כְּתֻבָּתָהּ** – בגמרא מבואר, שכוונת המשנה לאשה שהיא מגורשת ואינה מגורשת, כגון שזרק לה גיטה ספק קרוב לו ספק קרוב לה (עיין גיטין ח, ב), שבכגון זה בעלה חייב עדיין במזונותיה; כל המציאות הללו אינן שלו, אלא **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן** – בענין אשה המגורשת מספק מבואר בגמרא, שמשנתנו באה להשמיע, שאף על פי שחייב במזונותיה, מכל מקום אין לו במציאתה כלום, שלא תיקנו חכמים שתהא מציאת האשה לבעלה אלא משום איבה כמו שבארנו לעיל, והרי זו, מאחר שכבר זרק לה גיטה, יש לה איבה ואיבה.

באור משנה ו

מכאן ועד סוף פרקנו דנות המשניות במציאת שטרות, שהואיל ועניינם נוגע לשני בני אדם, ואין ידוע של מי הם, בעייה היא אם מותר להחזירם לאחד מהם, אף אם האחר מודה שנאבדו לחברו.

מָצָא שְׁטָרֵי חוֹב – שכתוב בהם שאחד לוה מחברו מעות, **אִם יֵשׁ בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים** – שכתוב בשטרות ששיעבד הלווה את קרקעותיו למלוה, שאם לא יפרע חובו יגבה המלוה מקרקעותיו, **לֹא יַחֲזִיר** – השטרות למלוה, אף אם הלווה מודה שעדיין לא פרע לו את חובו, **שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן** – לפי שבית דין גובים למלוה את חובו מקרקעות הלווה שמכרם לאחר התאריך הרשום בשטר זה, וחוששים אנו, שמא הלווה כבר פרע למלוה, והשטר מן הלווה נפל, לפי שכבר לא נזהר בו, ומה שהוא אומר שלא פרע, הרי זה מפני שהוא והמלוה עשו קנוניא ביניהם, כדי שיטרוף המלוה את הקרקעות מידי הלקוחות ויחלקון ביניהם. **אֵין בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים** – אבל אם לא כתוב בהם ששיעבד הלווה את קרקעותיו למלוה, **יַחֲזִיר** – את השטרות למלוה, אם הלווה מודה שעדיין לא פרעם, **שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן** – מן הלקוחות, ואין כאן כל חשש; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שלדעתו

ז מָצָא גִּטֵּי נָשִׁים, וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, דְּיַתִּיקִי, מַתָּנָה וְשׁוֹבָרִים – הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: כְּתוּבִים הָיוּ, וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לִתְּנָם.

ח מָצָא אִגְּרוֹת שׁוּם וְאִגְּרוֹת מָזוֹן, שְׁטָרֵי חֲלִיצָה וּמַאוּנִין, וּשְׁטָרֵי בֵּרוּרִין, וְכָל מַעֲשֵׂה בֵית דִּין – הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר. מָצָא בַּחֲפִיסָה אוֹ בִּדְלֶסְקָמָא, תַּכְרִיךְ שֶׁל שְׁטָרוֹת, אוֹ אֲגָדָה שֶׁל שְׁטָרוֹת – הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר. וְכַמָּה אֲגָדָה שֶׁל שְׁטָרוֹת? שְׁלֹשָׁה קְשׁוּרִין זֶה בָּזֶה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֶחָד הַלָּוֶה מִשְּׁלֹשָׁה – יַחֲזִיר לַלָּוֶה; שְׁלֹשָׁה הַלְוִין מֵאֶחָד – יַחֲזִיר

פירוש ברטנורא

גבי, דאחריות טעות סופר הוא, וחיישינן לפרעון ולקנוניא. והלכה כחכמים. ודוקא בשטר שאין נזכר בו אחריות אמרו חכמים דטעות סופר הוא, וגבי ממשעבדי כאילו היה האחריות כתוב בו. אבל אם פירש בשטר שאינו רוצה לקבל עליו אחריות, מודים חכמים דיחזיר, דהשתא ליכא למיחש לקנוניא:

ז דייתיקי. צוואת שכיב מרע. דא תהא למיקם ולחיות: **ושוברים.** שעושה מלוה ללוה שנפרע ממנו שטר חובו:

ח אגרות שום. ששמו בית דין נכסי לוה למלוה בחובו: **ואגרות מזון.** שקבל עליו לזון את בת אשתו. פירוש אחר, שימכרו מקרקע הבעל למזון האשה והבנות: **ומיאונין.** שכותבים בשטר בפנינו מיאנה פלונית בפלוני בעלה. ובקטנה שהשיאוה אמה ואחיה שאינה צריכה גט: **שטרי בירורין.** זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד שידונו להם: **מצא.** שטרות: **בחפיסה.** חמת של עור קטנה: **ודלוסקמא.** כלי עור שהוקנים מצניעים בה כלי תשמישם שלא יצטרכו לחפש אחריהם: **ותכריך של שטרות.** שלשה שטרות או יותר כרוכין זה בזה: **ואגודה.** מושכבים זה על זה, ארכו של זה על ארכו של זה: **הרי זה יחזיר.** דדבר שיש בו סימן הוא, שהכלי סימן כשיאמרו הבעלים בכלי פלוני מצאת אותם. וכן תכריך ואגודה סימן הוא: **אחד הלוה משלשה.** אם שלשה שטרות של לוה אחד הן שלוה משלשה בני אדם. יחזירם המוצא ללוה, דודאי מידו נפלו, שאם מידם נפלו מי קבצם למקום אחד. ודוקא שהשטרות מקוימים בבית דין. אבל אם אינם מקוימים חיישינן דלמא לקיימינהו הוליכום שלשה המלוים אצל סופר הדיינים ונפלו מיד הסופר. ואין לחוש שמא לאחר שקיימו אותם נפלו מיד הסופר, דלא משהי אינש קיומיה בידא דספרא. ואם

משניות מבוארות – קהתי

אין בית דין נפרעים מן הלקוחות אלא בשטר שיש בו אחריות נכסים.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין שיש בהם אחריות נכסים ובין שאין בהם אחריות נכסים, **לֹא יַחֲזִיר** – את השטרות למלוה, **מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן** – שאפילו שטר שאין בו אחריות נכסים בית דין גובים בו למלוה מידי הלקוחות, שסוברים חכמים: "אחריות טעות סופר הוא", היינו שמחמת טעות לא כתבו אחריות בשטר, והרי הוא כשטר שיש בו אחריות נכסים, הלכך אף בשטר זה חוששים שמא הלווה פרעו כבר, וקנוניה עשו ביניהם, כדי לטרוף מן הלקוחות שלא כדין, והלכה כחכמים. **ברם**, אם כתוב בשטר בפירוש, על מנת שאין למלוה על הלווה אחריות נכסים, אף חכמים מודים, שאם היה הלווה מודה, שעדיין לא פרע לו, יחזיר את השטר למלוה.

באור משנה ז

מָצָא גִּטֵּי נָשִׁים – שכתוב בהם שפלוני מגרש אשתו פלונית, **וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים** – שטרי שחרור עבדים, שכתוב בהם, שפלוני משחרר את עבדו הכנעני, **דְּיַתִּיקִי** – מלה יוונית ופירושה: צוואת שכיב מרע (חולה מסוכן), שבה מצווה הוא כיצד לחלק את נכסיו לאחר מותו. ובגמרא פירשו בדרך הנוטריקון: דייתיקי – דא תהא קאי (זה יהא קיים), שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם; **מַתָּנָה** – שטרי מתנה של אדם בריא, **וְשׁוֹבָרִים** – "קבלות" שכותב המלוה ללווה לראיה שפרע את חובו, כולו או מקצתו; **הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר** – את השטרות הללו לאותם שנכתבו בשבילם, היינו שלא יתן לאשה את הגט, ולא לעבד את שטר השחרור, ולא למקבל הירושה את שטר הצוואה, ולא למקבל המתנה את שטר המתנה, ולא ללווה את השובר, **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: כְּתוּבִים הָיוּ, וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לִתְּנָם** – שמא לאחר שכבר נכתבו השטרות הללו, נמלכו עליהם בעליהם שלא למסרם, ומידיהם נפלו; הלכך לא יחזירם למקבליהם, וכל שכן שלא יחזיר לבעליהם, שמא כבר מסרום, ומיד המקבלים נפלו; אבל אם בעליהם אמרו: תנו את השטרות למקבליהם, נותנים להם (גמרא). אלא שלגבי גיטי נשים יש לבחון אם אין חשש שמא נאבד גט זה מאיש אחר ושמותיהם שווים הם (עניין גיטין ג, ג).

באור משנה ח

בשתי המשניות הקודמות למדנו, שהמוצא שטרי חוב שיש בהם חשש לפירעון ולקנוניה, וכן המוצא שטרות אחרים, כגון גיטי נשים ושחרורי עבדים וכיוצא בהם, שיש חשש שמא לאחר שנכתבו נמלכו בעליהם עליהם שלא ליתנם, הרי זה לא יחזיר. משנתנו באה ללמד, שהמוצא שטרות שאין בהם חשש של פירעון וקנוניה, כגון שטרות בית דין, הואיל ואין גם לחשוש בהם שמא לאחר שנכתבו נמלכו עליהם בית דין שלא ליתנם, הרי זה יחזיר. כן באה משנתנו ללמד, שהמוצא שטרות בתוך דבר שיש בו סימן או בצורה שיכולה לשמש סימן, הרי זה יחזיר למי שיאמר את הסימן.

מָצָא אִגְּרוֹת שׁוּם – שטרות שבית דין כותבים למלוה, ששמו את הנכסים של הלווה בכך וכך ונתנו אותם למלוה בחובו; **וְאִגְּרוֹת מָזוֹן** – שטרות שבית דין כותבים לאשה, שבעלה קיבל עליו לזון את בתה שמבעלה הראשון; פירוש אחר: שטרות שבית דין כותבים על מכירת נכסי הבעל למזונות האשה והבנות. ויש מבארים: אגרות שום ואגרות מזון – אגרות שבית דין שבמקום זה שולחים לבית דין שבמקום אחר שישומו קרקעותיו של הלווה, או שיפסקו מזונות לאשה ולבנות, ולפיכך נקראו "אגרות" ולא "שטרות" (תוספות); **שְׁטָרֵי חֲלִיצָה** – שכותבים בית דין ליבמה שחלצה בפניהם; **וּמַאוּנִין** – יתומה קטנה שהשיאוה אמה או אחיה, כל זמן שהיא קטנה רשאית היא למאן בבעלה ולומר שאינה רוצה בו, והיא יוצאת ממנו בלא גט, ובית דין נותנים לה שטר מיאון לראיה; **וּשְׁטָרֵי בֵּרוּרִין** – שכתוב בהם, שבעלי הדין, פלוני ופלוני, ביררו להם דיינים והתחייבו לקבל עליהם את פסק דינם, כמו ששנו (סנהדרין ג, א): "זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד, ושני הדיינים בוררים להם עוד אחד"; **וְכָל מַעֲשֵׂה בֵית דִּין** – וכל תעודה שנכתבה על ידי בית דין, כגון "שטר חלוצא". שכותבים למלוה שנמסרו לו נכסי הלווה לגביית חובו, כשאין הלווה בפנינו; או "שטר אדרכתא". שכותבים למלוה בזמן שלא מצאו נכסים אצל הלווה, שרשאי הוא לחזר על נכסי הלווה, ואם ימצא יגבה חובו; המוצא כל אלו, **הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר** – אותם לבעליהם, לפי שאין כל חשש בהחזרתם, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. **מָצָא** – שטרות, ואפילו שטרי חוב או גט וכדומה, **בַּחֲפִיסָה** – בשקיק, **אוֹ בִּדְלֶסְקָמָא** – בתיק, ויש סימנים בכלים הללו; או שמצא **תַּכְרִיךְ שֶׁל שְׁטָרוֹת** – שטרות המכורכים זה בזה, **אוֹ אֲגָדָה שֶׁל שְׁטָרוֹת** – שטרות המונחים זה על זה וקשורים ביחד, והרי יש סימן בצורת הכריכה של השטרות או במניינם באגודה, **הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר** – את השטרות למי שיאמר את סימני החפיסה או הדלוסקמא, או סימני הכריכה או האגודה של השטרות. **וְכַמָּה אֲגָדָה שֶׁל שְׁטָרוֹת? שְׁלֹשָׁה קְשׁוּרִין זֶה בָּזֶה** – כלומר משלושה שטרות ומעלה אף המנין הוא סימן, אבל בשניים אין המנין סימן, שהואיל והמוצא מכריז: שטרות מצאתי, הרי מיעוט רבים שניים (גמרא).

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֶחָד הַלָּוֶה מִשְּׁלֹשָׁה – מי שמצא שלושה שטרות של לווה אחד, שלוה משלושה מלווים, כלומר שכל שטר הוא משל מלוה אחר, **יַחֲזִיר** – את השטרות, **לַלָּוֶה** –

לַמַּלְוֶה. מָצָא שְׁטָר בֵּין שְׁטָרוֹתָיו, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה טִּיבוֹ – יְהֵא מֻנָּח עַד שֶׁיָּבֹא אֵלִיָּהוּ. אִם יֵשׁ עִמָּהֶן סְמָפוֹנוֹת – יַעֲשֶׂה מַה שֶּׁבַּסְּמָפוֹנוֹת.

פרק שני

א אֵלּוּ מְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ, וְאֵלּוּ חַיָּב לְהַכְרִיז? אֵלּוּ מְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ: מָצָא פֵּרוֹת מְפֻזָּרִין, מָעוֹת מְפֻזָּרוֹת, כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְעִגּוּלֵי דְּבֵלָה, כִּכָּרוֹת שֶׁל נַחְתּוֹם, מַחֲרוֹזוֹת שֶׁל דָּגִים, וַחֲתִיכוֹת שֶׁל בָּשָׂר, וְגִזֵּי צֶמֶר הַבָּאוֹת מִמְּדִינָתָן, וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן, וּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן – חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁנּוּי חַיָּב לְהַכְרִיז; כֵּיצַד? מָצָא

המשך בעמוד קעה

פירוש ברטנורא

שלשה לוים הם, שלוו מאדם אחד. יחזירם המוצא למלוה שהדבר ידוע שממנו נפלו. ואם היו שלשתן כתיבת סופר אחד, חיישינן שמא מיד הסופר נפלו ולא לוו מעולם, ולפיכך לא יחזיר: **מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו.** אצלו, אם הלוה הפקידו אצלו או המלוה, או שמא מקצתו פרוע ומסרוהו לו לחיות שליש ביניהם: **יהא מונח.** בידו, ולא יחזיר לא לוה ולא לוה: **ואם יש עמהן סמפון.** המוצא בין שטרותיו שובר שנכתב על אחד משטרותיו: **יעשה מה שבסמפון.** והשטר בחזקת פרוע. ואע"פ שהיה ראוי לשובר הזה להיות מונח ביד הלוה לא ביד המלוה, אמרינן האמינו הלוה למלוה. ואמר למחר תנהו לי ושכח. והוא שמצא המלוה השטר הזה שנכתב עליו השובר, בין השטרות קרועים, אע"פ שלא נקרע:

ב א אלו מציאות. מצא פירות מפוזרים. סתמן נתייאשו הבעלים והפקר הם: **מעות מפוזרות.** הואיל ואין להם סימן ניכר, כבר איאושי איאוש והפקר הן. והיינו טעמא דכולהו: **כריכות.** עמרים קטנים: **ברה"ר.** שהכל דשין עליהם, ואפילו היה בהן סימן, נפסד: **של נחתום.** אין בהם סימן, שכולם שוים. אבל של בעל הבית יש להם סימן: **הבאות ממדינתן.** לאפוקי הבאות מבית האומן, כדקתני סיפא: **ולשונות של ארגמן.** צמר צבוע ארגמן, ומשוך כמין לשון: **מצא עיגול.**

משניות מבוארות – קהתי

שודאי ממנו נפלו, שאם לא כן, היאך נזדמנו שטרות ממלווים שונים למקום אחד?! ברם, אין המוצא מחזיר את השטרות ללווה אלא אם כן השטרות מקויימים בבית דין, אבל אם אינם מקויימים, הרי זה יחזיר למי שנותן בהם סימן **(רמב"ם)**, לפי שיש חשש, שמא המלווים נתנו שטרותיהם לסופר הדיינים לקיימם, ונפלו מיד הסופר, מה שאין כן בשטרות מקויימים, שאין חוששים שמא נפלו מידי הסופר לאחר שקיים אותם, לפי שאין אדם משהה שטר מקויים בידי הסופר; **שְׁלֹשָׁה הַלְוִין מֵאֶחָד** – אם מצא שלושה שטרות של שלושה לווים שלוו ממלוה אחד, **יַחֲזִיר לַמַּלְוֶה** – שהואיל ונמצא ביחד, ודאי ממנו נפלו. ברם, אם שלשתם היו כתב ידו של סופר אחד, חוששים שמא מיד הסופר נפלו ולא לוו מעולם, ולפיכך לא יחזיר אלא למי שנותן בהם סימן. **מָצָא שְׁטָר בֵּין שְׁטָרוֹתָיו, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה טִּיבוֹ** – כיצד בא לידו, אם הלווה הפקידו אצלו או המלוה, או שמא מקצתו פרוע ושניהם מסרוהו לו שיהא שליש ביניהם, **יְהֵא מֻנָּח עַד שֶׁיָּבֹא אֵלִיָּהוּ** – הנביא, ויברר את הספק, כלומר שלא יחזיר את השטר לא ללווה ולא למלוה עד שיתברר הדבר. **אִם יֵשׁ עִמָּהֶן סְמָפוֹנוֹת** – בגמרא מבואר, שאין זה מוסב על הדין הקודם, אלא דין אחר הוא, שאם מצא אדם סמפון בין שטרותיו, היינו שובר שאחד משטרותיו נפרע (סמפון – שובר המבטל שטר, וכל דבר המבטל דבר קרוי סמפון שלו – **"תוספות יום טוב"**). **יַעֲשֶׂה מַה שֶּׁבַּסְּמָפוֹנוֹת** – יקיים מה שכתוב בסמפון, כלומר שהשטר הוא בחזקת פרוע; ואף על פי שראוי היה שובר זה להיות ביד הלווה ולא ביד המלוה, מכל מקום אנו אומרים, שאולי האמין הלווה למלוה ואמר שיקבל ממנו את השובר למחר ושכח. ומכל מקום מבואר בגמרא שדין זה הוא דווקא בזמן שאותו השטר, שיש עליו סמפון, נמצא בין שטרות קרועים, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שזה אינו קרוע, הואיל ויש כאן סמפון הרי מוכח הדבר ששטר פרוע הוא.

באור משנה א

כתוב בתורה (דברים כב, א-ג): "לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם, הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ. וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ, וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרוֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וְהֵשַׁבְתּוֹ לוֹ. וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמ�ֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ, לֹא תוּכַל לְהִתְעַלָּם". מכאן שהמוצא אבידה חייב לקחתה ולהחזירה לבעליה. ואם אינו יודע מי הם בעליה, צריך הוא להכריז עליה ברבים, היינו לפרסם שמצא אבידה כזאת וכזאת, וכשבא אדם ונותן סימניה, הריהו נוטלה. ואם אין סימנים לאבידה שמצא, אנו אומרים, שמן הסתם הבעלים התייאשו ממנה, והרי שנעשתה הפקר, הלכך זוכה בה המוצאה מדין הפקר, והמציאה היא שלו. ברם, אם אפשר שבשעה שמצא זה את האבידה, עדיין לא ידעו הבעלים שאבד מהם הדבר, ואילו ידעו על כך היו אמנם מתייאשים מאבידתם זו, הרי זה "אושו שלא מדעת".

ונחלקו בזה אביי ורבא בגמרא, שדלעת אביי אינו יאוש, ולדעת רבא הרי הוא יאוש, והלכה כאביי. מכאן, שאם באה האבידה ליד המוצא בזמן שלא ידעו הבעלים בחסרונה עדיין, לא קנאה לעולם; ואפילו היתה בידו עד לאחר שנודע לבעלים על אבידתם ונתייאשו ממנו, מכל מקום הואיל ובשעה שבאה לידו, עדיין לא היה יאוש הבעלים, אף היאוש שלאחר כך אינו מועיל, ואינה נקנית למוצא לעולם. מעתה אין המוצא אבידה זוכה בה אלא בשני תנאים: א. שלא יהא בה סימן; ב. שיהא זה דבר שאדם עשוי להרגיש בחסרונו סמוך לנפילתו. משנתנו פותחת בשאלה כללית, שבה דן פרקנו בחמש המשניות הראשונות: "אלו מציאות שלו, ואלו חייב להכריז?" ואחר כך מפרטת המשנה מציאות שונות, שהואיל ואין בהן סימנים, הרי הן של המוצאן.

אֵלּוּ מְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ, וְאֵלּוּ חַיָּב לְהַכְרִיז – מה הן המציאות שהמוצאן זוכה בהן והן שלו, ומה הן שחייב להכריז עליהן? **אֵלּוּ מְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ** – המציאות המפורטות להלן, הואיל ואין סימנים בהן, וידעו בהן הבעלים שאבדו, מן הסתם נתייאשו הבעלים מהן, ודינן כהפקר, הלכך הרי הן של המוצאן: **מָצָא פֵּרוֹת מְפֻזָּרִין** – שבוודאי מחמת כובדם או חשיבותם הרגישו הבעלים מיד שנפלו מהם, וכיון שאין בהם סימן, שהרי מפוזרים הם, מן הסתם נתייאשו מהם, **מָעוֹת מְפֻזָּרוֹת** – שכן עשוי אדם למשמש בכיסו כל שעה (גמרא), וכשזה מצאן, בודאי כבר ידעו הבעלים שאבדו מהם המעות, והואיל ואין בהן סימן, הרי הן בחזקת שנתייאשו הבעלים מהן, **כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – עומרים קטנים המונחים במקום שהרבים מצויים שם, ואין מקומם סימן, לפי שמתגלגלים הם ממקום למקום ברגלי אדם וברגלי בהמה; ומדובר כאן בכריכות שאין בהן סימן אחר, ויש מפרשים: שאפילו יש בהן סימן, אין הבעלים סומכים עליו, לפי שהוא עשוי להידרס ברגלי העוברים, וסימן העשוי להידרס אינו סימן. ברם, ההלכה היא שסימן העשוי לידרס הרי הוא סימן (גמרא); **וְעִגּוּלֵי דְּבֵלָה** – תאנים דרוסות ומדובקות בצורת עיגול, ואין בהן סימן, מאחר שכל העיגולים דומים הם, **כִּכָּרוֹת שֶׁל נַחְתּוֹם** – אופה, שכולן עשויות בתבנית אחידה, ואין בהן סימן; בגמרא מבואר, שבעיגולי דבילה ובכיכרות של נחתום אדם עשוי להרגיש בנפילתם מיד מחמת כובד משאם, **מַחֲרוֹזוֹת שֶׁל דָּגִים** – דגים החרוזים בחוט, ואין זה סימן, לפי שכל הדייגים עושים כן. **וַחֲתִיכוֹת שֶׁל בָּשָׂר** – שכל הטבחים נוהגים לחתוך את הבשר בצורה אחת ובמשקל אחד, ואין כאן סימן; **וְגִזֵּי צֶמֶר הַבָּאוֹת מִמְּדִינָתָן** – חבילות צמר גזוז כמו שהן באות מהמדינה שגוזזים אותו שם, וצורה אחת לכל החבילות הבאות משם, ואין בהן סימן; **וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן** – חבילות חוטי פשתן; **וּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן** – חתיכות צמר צבוע ארגמן, **חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – מהטעם שבארנו, לפי שאין בהן סימן, ומתוך כובדם או מתוך חשיבותם אדם מרגיש בנפילתם מיד, ומן הסתם התייאשו מהם, הלכך זוכה בהם המוצאן מדין הפקר. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – ויש נוסחאות שאין גורסים כאן "דברי רבי מאיר" **(עיין**

רש"י

מאי הוי עלה. חפן ומת מהו שיכנס אחר בחפינתו: **אי חופן חוזר וחופן.** אי מפשטא לן בעיין דאיבעיא לן גבי חפינת פנים אם צריך לחזור ולחפון או לא ותימצי לומר דצריך לחזור ולחפון חבירו נכנס בחפינתו דהא מיקיימא חפינה: **אדרבה אי חופן וחוזר וחופן.** אז אין חבירו נכנס בחפינתו שאי אפשר שלא יחסיר חבירו ושלא יותיר חפניו של ראשון שוין לחפניו של שני:

דף מט עמוד ב

כיצד הוא עושה. חפינה שניה שבפנים מן הבזך לתוך חפניו אוחז את ראש הבזך בראשי אצבעותיו לאחר שהניח את המחתה בארץ וידה של בזך כלפי בין זרועותיו ומעלה בשני גודליו ומושך את ידה בגודליו לצד גופו מעט מעט עד שמגיע ראש ידה לבין אצילי ידיו וראש הבזך מגיע לגובה פס ידו וחוזר ומחזירה דרך צדה לתוך חפניו וצוברה על הגחלים:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מט עמוד א. הגמרא חוזרת לדון בגוף הספק: **מַאי חֲוֵי עֲלָהּ** באופן שחפן ומת, מהו שיכנס אחר בחפינתו. **אָמַר רַב פָּפָּא,** דין זה תלוי בספק בדין האם מלבד החפינה שבחוץ [ממחתת הקטורת לתוך חפניו], חוזר וחופן גם בפנים [שמחזיר את הקטורת מהכף לחפניו ונותנן במחתה מתוך חפניו], **אִי** נפשוט ש**חוֹפֵן וְחוֹזֵר וְחוֹפֵן,** כאן **חֲבֵירוֹ נִכְנָס בַּחֲפִינָתוֹ, דְּהָא מִקַּיְימָא חֲפִינָה** בכהן השני בחפינה שבפנים, אבל **אִי אֵין חוֹפֵן וְחוֹזֵר וְחוֹפֵן,** כאן **תִּבָּעֵי לָךְ** האם הועילה לו החפינה של הכהן הראשון. **אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פָּפָּא, אַדְרַבָּה** - מסתבר לומר להיפך, **אִי** נפשוט ש**חוֹפֵן וְחוֹזֵר וְחוֹפֵן** וצריך שיהיה לשני החפינות מדה אחת, כאן מסתבר לומר ש**לֹא יְכָנֵס אַחֵר בַּחֲפִינָתוֹ,** מפני שצריך לחפון בפנים לתוך חפניו את הקטורת שבכף שהיא מלא חפניו של הכהן הראשון, **וְאִי אֶפְשָׁר** שמלא חפניו של הכהן השני שוה בדיוק למלא חפניו של הכהן הראשון **שֶׁלֹּא יְחַסֵּר וְשֶׁלֹּא יוֹתִיר, וְאִי** נפשוט ש**אֵין חוֹפֵן וְחוֹזֵר וְחוֹפֵן,** כאן **תִּיבָּעֵי לָךְ.**

הגמרא מביאה את גוף הספק: **דְּאִיבָּעֵיָא לְהוּ, חוֹפֵן** בחוץ ו**חוֹזֵר וְחוֹפֵן** בפנים להקטירה על המחתה מתוך חפניו, **אוֹ לֹא,** אלא נותנה להקטיר על המחתה מהכף.

מביאה הגמרא לפשוט ממשנתינו: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנתינו, חפן מלא חפניו ונתן לתוך הכף, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו **וְכָךְ הָיְתָה מִידָּתָהּ, מַאי לָאו,** כך הפירוש במשנה 'וכך היתה מידתה', **כְּשֵׁם שֶׁמִּדָּתָהּ** בחפינה **שְׁמַבַּחוּץ, כָּךְ מִדָּתָהּ** בחפינה **שְׁמִבִּפְנִים,** ומוכח שחוזר וחופן בפנים. דוחה הגמרא: **לֹא, דֵּילְמָא** כוונת המשנה ללמד **שֶׁאִם רָצָה לַעֲשׂוֹת** כלי **מִדָּה** כדי לחפון בו **עוֹשֶׂה, אִי נַמִּי** יש לומר שכוונת המשנה 'וכך היתה מידתה' ללמד שמדת החפינה תהא במדויק **שֶׁלֹּא יְחַסֵּר וְשֶׁלֹּא יוֹתִיר.**

תָּא שְׁמַע,

דף מט עמוד ב: שנינו ברייתא שמבררת **כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה** חפינה שניה שבפנים, שחפינה ראשונה שבחוץ חופן מתוך מחתה מלאה קטורת והיה בה הרבה יותר ממלא חפניו, אבל בחפינה שבפנים לא היה בכף אלא מלא חפניו, ואי אפשר לחפון מתוך הכף כל מה שבכף, והיה צריך להריק הכף לתוך חפניו. מבארת הברייתא: לאחר שהניח בארץ את המחתה של הגחלים שהיתה בימינו, **אוֹחֵז** אֶת **הַבָּזָךְ** - הכף של מלא חפניו קטורת שהיתה בשמאלו **בְּרֹאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו** של שני ידיו, כשבית ידה של הכף כלפי גופו, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים בְּשִׁנָּיו** היה אוחז את הכף, **וּמַעֲלֶה** ומושך את יד הכף **בְּגוּדְלוֹ** - בשני אגודליו לצד גופו מעט מעט **עַד שֶׁמַּגִּיעַ** הבית יד **לְבֵין אֲצִילֵי יָדָיו** בין שני מרפקיו, ובהם תופס את הכף, ושפת הכף האחרונה מגיעה לראש כפות ידיו **וְחוֹזֵר וּמַחֲזִירָהּ** ומטה את הכף עד שמערה כל הקטורת **לְתוֹךְ חָפְנָיו,** וכשמניח הקטורת מחפניו על הגחלים **צוֹבְרָהּ** - מניח כולה במקום אחד ואין מפזרה על פני כל המחתה **כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עֲשָׂנָהּ שׁוֹהֶה לָבוֹא,** שדבר הצבור אינו נשרף במהרה ואין העשן עולה מיד, ועושה כן כדי שלא ימות בעשן, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים, מְפַזְּרָהּ** על פני כל המחתה **כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עֲשָׂנָהּ מְמַהֵר לָבוֹא,** ויתמלא הבית עשן ולא יזונו עיניו מבית קדשי הקדשים. מסיימת הברייתא: **וְזוֹ** - עבודת החפינה שבפנים **הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ.**

שואלת הגמרא על סיום דברי הברייתא: וכי רק **'זוֹ'** - החפינה **הִיא** העבודה קשה שבמקדש **וְתוּ לֹא, וְהָא אִיכָּא מִלִּיקָה** ששנינו בברייתא (**זבחים סד:**) שהיא עבודה קשה, **וְהָא אִיכָּא קְמִיצָה** ששנינו בברייתא (**לעיל מז:**) שהיא עבודה קשה. משיבה הגמרא: **אֶלָּא 'זוֹ הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה'** פירושו אחת **מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת** שֶׁהיו **בַּמִּקְדָּשׁ.**

מסיימת הגמרא להוכיח: **שְׁמַע מִינָּהּ** מהברייתא שמפרשת את מעשה החפינה שבפנים ש**חוֹפֵן** בחוץ **וְחוֹזֵר וְחוֹפֵן** בפנים. ומסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** - אכן מוכח כך, ונפשט שחוזר וחופן בפנים.

הגמרא מביאה ספק נוסף הדומה לספק דלעיל לגבי 'חפן ומת': אחד מהקרבנות שמקריב כהן גדול ביום הכיפורים הוא פר לחטאת, כמו שכתוב (**ויקרא טז ג**) 'בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה', ופירושו שהכהן הנכנס לפני ולפנים, צריך להביא פר משלו. **אִיבָּעֵיָא לְהוּ, שָׁחַט** הכהן גדול את פרו **וָמֵת** קודם זריקת דמו, **מַה הוּא שֶׁיְּכַנֵּס** כהן **אַחֵר** הבא תחתיו **בְּדָמוֹ** של פר הראשון, **מִי אֲמְרִינַן** שהפסוק 'בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ **בְּפַר'** משמעותו **וַאֲפִילּוּ בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר,** ויכול להכנס לפני ולפנים כיון שמביא דמו של פר, **אוֹ דִילְמָא 'בְּפַר'** משמעותו בפר חי דווקא **וְלֹא בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר,** ולא יוכל לבוא אל הקודש עד שיביא פר אחר חי וישחטנו. ונחלקו האמוראים בדין זה, **רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר, 'בְּפַר'** משמעותו בפר חי **וְלֹא בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר,** ואין השני נכנס בפרו של הראשון, **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, 'בְּפַר'** משמעו **וַאֲפִילּוּ בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר,** ויכול השני להכנס בדם הפר של הראשון. עוד נחלקו בכך, **רַבִּי אַמִּי אָמַר, 'בְּפַר' וְלֹא בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר, רַבִּי יִצְחָק [נַפְחָא] אָמַר, 'בְּפַר' וַאֲפִילּוּ בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר.**

בַּעֲבִיטִין – כר שמניחים תחת האוכף, **בִּשְׁלִיפִין** – משאות, **בְּקָנִים, בְּקוֹלָחוֹת** – קלחי ירקות, ועשו מחיצה סביב הבקעה מכל אלו [ציור א], הרי הם **מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ** – בתוך הבקעה, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא** ריוח **בֵּין גָּמָל לְגָמָל** שיעור רוחב **גָּמָל, וּבֵין אוּכָּף לְאוּכָּף כְּמִלֹּא** שיעור רוחב **אוּכָּף, וּבֵין עָבִיט לְעָבִיט כְּמִלֹּא** שיעור רוחב **עָבִיט.** מבואר מדברי הברייתא, שאין די שיהא במחיצה 'עומד' כשיעור ה'פרוץ' כדברי רב פפא, שאם כן היתה המחיצה כשרה אף באופן שיש ריוח בין גמל לגמל כשיעור רוחב גמל, אלא צריך שיהא ה'עומד מרובה על הפרוץ', כדברי רב הונא בריה דרב יהושע.

דוחה הגמרא: **הָכָא נַמִּי** – אף ברייתא זו יש להעמידה **כְּשֶׁנִּבְנָם וְיוֹצֵא,** כלומר, צריך שלא יהא בין גמל לגמל כשיעור שניתן להכניס ולהוציא גמל בריווח, שבאופן זה מודים הכל שהמחיצה פסולה היא, לפי שיש בה 'פרוץ מרובה על העומד', אבל באופן שיש שם מקום הנחת גמל בצמצום, דהיינו ששיעור ה'עומד' כשיעור ה'פרוץ', יתכן להכשיר המחיצה.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לרב הונא בריה דרב יהושע ומקשה על שיטת רב פפא: **תָּא שְׁמַע** – בוא ושמע ראיה לדברי רב הונא בריה דרב יהושע, הסובר ש'פרוץ כעומד אסור'. שנינו בתוספתא במסכת כלאים (פ"ד ה"ז), **נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שָׁלֹשׁ מִדּוֹת** [–סוגים שונים] יש **בְּמַחִיצוֹת** החוצצות בין זרעים לגפנים כדי שלא יהיה בהם איסור כלאים. הסוג הראשון, **כָּל שֶׁהוּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה** טפחים, דהיינו, מחיצה העשויה מקנים, שרוחב כל קנה הוא פחות משלשה טפחים, **צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין זֶה לָזֶה** [–בין קנה לקנה] ריוח של **שְׁלֹשָׁה** טפחים, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַדַּקֵּר הַגְּדִי בְּבַת רֹאשׁ** – שלא יוכל הגדי להכנס ביניהם בדרך מרוצתו בלא עיכוב, ובאופן כזה שאין בין הקנים שלשה טפחים נידון הריוח שביניהם כסתום מדין 'לבוד', וכשרה המחיצה אפילו אם יש בה 'פרוץ מרובה על העומד'.

הסוג השני של המחיצות: **כָּל שֶׁהוּא שְׁלֹשָׁה,** כלומר, באופן שכל עמוד במחיצה זו יש ברוחבו שלשה טפחים, **וְכֵן** באופן שיש ברוחבו **מְשֻׁלָּשָׁה** טפחים **וְעַד אַרְבָּעָה** טפחים, **צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין זֶה לָזֶה** – בין עמוד לעמוד, **כְּמִלּוֹאוֹ** – כשיעור רוחבו של עמוד, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא** שיעור ה'פרוץ' במחיצה זו **כְּשִׁיעוּר** ה'עוֹמֵד' שבה. **וְאִם הָיָה** ה'פָּרוּץ' שבמחיצה זו **מְרוּבֶּה עַל** ה'עוֹמֵד' שבה, **אַף כְּנֶגֶד** ה'עוֹמֵד' **אָסוּר** לזרוע כלאים, שמאחר וכל עמוד במחיצה זו יש ברוחבו ארבעה טפחים, אינו רחב ארבעה טפחים אינו חשוב להיות חוצץ בעצמו, אם ה'פרוץ' מרובה עליו.

הסוג השלישי של המחיצות: **כָּל שֶׁהוּא אַרְבָּעָה,** כלומר, באופן שכל עמוד במחיצה זו יש ברוחבו ארבעה טפחים, **וְכֵן** באופן שיש ברוחבו **מֵאַרְבָּעָה** טפחים **וְעַד עֶשֶׂר אַמּוֹת, צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין זֶה לָזֶה** – בין עמוד לעמוד, **כְּמִלּוֹאוֹ** – כשיעור רוחב עמוד, כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא** שיעור רוחב ה'פָּרוּץ' שבמחיצה זו **כְּשִׁיעוּר** רוחב ה'עוֹמֵד' שבה. **וְאִם הָיָה** רוחב ה'פָּרוּץ' **כְּרוחב** ה'עוֹמֵד', אזי **כְּנֶגֶד הָעוֹמֵד מוּתָּר,** כלומר, מותר לזרוע כלאים משני צידי ה'עומד' של המחיצה, שמאחר וכל אחד מעמודי המחיצה יש ברוחבו ארבעה טפחים הוא חשוב כמחיצה בפני עצמו להתיר מה שכנגדו, ואינו בטל מחמת ה'פרוץ' המרובה עליו, אבל **כְּנֶגֶד הַפָּרוּץ אָסוּר** לזרוע כלאים, לפי שבאופן כזה אין הפירצה נחשבת כפתח אלא כפירצה.

עתה מוסיפה הברייתא דינים הנוהגים בכל סוגי המחיצות: **וְאִם הָיָה** ה'עוֹמֵד' שבמחיצה **מְרוּבֶּה עַל** ה'פָּרוּץ' שבה, **אַף כְּנֶגֶד הַפָּרוּץ מוּתָּר** לזרוע כלאים, שמאחר ויש כאן רוב 'עומד', נידון אף ה'פרוץ' כ'פתח' ולא כ'פירצה'.

נִפְרְצָה המחיצה **בְּיוֹתֵר מֵעֲשָׂר** אמות הרי זה **אָסוּר,** שכן פירצה שהיא רחבה מעשר אמות אינה נידונית כ'פתח', ולפיכך אוסרת היא את כל המחיצה, אפילו אם יש בה 'עומד מרובה על הפרוץ', ואף כנגד ה'עומד' אסור לזרוע כלאים. אבל אם **הָיוּ שָׁם** – משני צידי הפירצה הרחבה מעשר אמות, **קָנִים הַהוֹקְרָנִים** – קנים שהם חדים ומשופים בתחתיתם, ונועצים אותם באדמה [ציור ב], **וְעָשָׂה לָהֶן פֵּיאָה** [–ענף] קלוע **מִלְמַעְלָה, אֲפִילּוּ בְּיוֹתֵר מֵעֲשָׂר מוּתָּר,** לפי שיש כאן 'צורת הפתח', שהיא נידונית כמחיצה לסתום את הפירצה.

מדייקת הגמרא מן הברייתא: **קָתָנֵי מִיהַת רֵישָׁא** – שנינו מכל מקום ברישא של הברייתא, שאם כל עמוד של המחיצה רחב **מְשֻׁלָּשָׁה** טפחים **וְעַד אַרְבָּעָה** כשרה היא, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין זֶה לָזֶה** – בין עמוד לעמוד, **כְּמִלּוֹאוֹ** – כמלוא רוחב עמוד. ומבואר מכך, שאם יש בין עמוד לעמוד כמלוא רוחב עמוד, דהיינו ששיעור רוחב ה'פרוץ' שבמחיצה הוא כשיעור רוחב ה'עומד' שבה, המחיצה פסולה, וכדברי רב הונא בריה דרב יהושע, והרי זה **תְּיוּבְתָּא** [–פירכא] **לְדִבְרֵי פָּפָּא,** הסובר ש'פרוץ כעומד מותר'.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב פָּפָּא** – יכול רב פפא ליישב קושיא זו ולומר, **מַאי מְלוֹאוֹ** – מה היא כוונת הברייתא שלא יהא בין זה לזה 'כמלואו', **[מְלוֹא] נִבְנָם וְיוֹצֵא,** כלומר, שלא יהא בין העמודים חלל שניתן להכניס ולהוציא בו עמוד אחר בריווח, שכן באופן כזה נמצא שה'פרוץ' מרובה על ה'עומד', אבל באופן שניתן להעמיד שם עמוד אחר בצמצום, דהיינו ששיעור ה'פרוץ' כשיעור ה'עומד', המחיצה כשרה.

מביאה הגמרא ראיה לתירוץ זה מלשון הברייתא: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** – אכן כך מסתבר, שכוונת הברייתא לומר שלא יהא כמלואו ב'נכנס ויוצא', דהיינו שלא יהא פרוץ מרובה על העומד, **מִדְּקָתָנֵי** – ממה ששנינו בהמשך הברייתא, **'אִם הָיָה פָּרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד אַף כְּנֶגֶד הָעוֹמֵד אָסוּר',** ויש לדייק מכך, **הָא כְּעוֹמֵד מוּתָּר** – אבל אם היה שיעור ה'פרוץ' כשיעור ה'עומד' מותר, אף על פי שאין בין העמודים חלל שניתן להכניס ולהוציא בו עמוד אחר בריווח, שכן באופן כזה נמצא שה'פרוץ' מרובה על ה'עומד', אבל באופן שניתן להעמיד שם עמוד אחר בצמצום, דהיינו ששיעור ה'פרוץ' כשיעור ה'עומד', המחיצה כשרה.

מביאה הגמרא ראיה לתירוץ זה מלשון הברייתא: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** – אכן כך מסתבר, שכוונת הברייתא לומר שלא יהא כמלואו ב'נכנס ויוצא', דהיינו שלא יהא פרוץ מרובה על העומד, **מִדְּקָתָנֵי** – ממה ששנינו בהמשך הברייתא, **'אִם הָיָה פָּרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד אַף כְּנֶגֶד הָעוֹמֵד אָסוּר',** ויש לדייק מכך, **הָא כְּעוֹמֵד מוּתָּר** – אבל אם היה שיעור ה'פרוץ' כשיעור ה'עומד' מותר, **מֵינָהּ** שאין הברייתא אוסרת אלא בפרוץ מרובה על העומד, אבל פרוץ כעומד מותר.

הגמרא מקשה מברייתא זו על שיטת רב הונא בריה דרב יהושע: **לֵימָא תְּיוּבְתֵּיהּ תְּיוּבְתֵּיהּ** – האם יש לומר שמברייתא זו יש פירכא **לְדִבְרֵי הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ** הסובר ש'פרוץ כעומד אסור', שהרי מבואר בברייתא שרק באופן שהפרוץ מרובה על העומד אסור.

אומרת הגמרא: **אָמַר לָךְ** – יכול רב הונא לתרץ דבריו ולומר לך כך. **וְלִישַׁנְיָמִיךְ** – ולשיטתך רב פפא, שסובר אתה ש'פרוץ כעומד מותר', **אֵימָא סֵיפָא** – אמור ותפרש את הדין ששנינו בסיפא של הברייתא, **'אִם הָיָה עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ, אַף כְּנֶגֶד הַפָּרוּץ מוּתָּר',** ויש לדייק מכך, **הָא כְּפָרוּץ** – אבל אם היה שיעור ה'עומד' כשיעור הפרוץ, **אָסוּר.**

נמצא אם כן, שכאשר נדייק בדברי הברייתא, **סֵיפָא לְרַב פָּפָּא** – מן הסיפא קשה על שיטת רב פפא, שכן יש לדייק הימנה שרק אם העומד מרובה על הפרוץ מותר, אבל 'פרוץ כעומד אסור', ואילו **רֵישָׁא קַשְׁיָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ,** שכן יש לדייק הימנה שרק באופן שהפרוץ מרובה על העומד אסור, אבל 'פרוץ כעומד מותר'.

מתרצת הגמרא: **סֵיפָא לְרַב פָּפָּא לָא קַשְׁיָא** – אין להקשות על רב פפא מן הסיפא, שנקטה לשון שמשמעותו שרק עומד מרובה על הפרוץ מותר, משום שהוא יפרש שלא בדווקא נקטו לשון זו, אלא **אַיְידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא** – אגב ששנה התנא ברישא אם היה **פָּרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד** פסולה המחיצה, **תָּנָא סֵיפָא** – שנה בסיפא אם היה **עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ** המחיצה כשרה, אף שאין צריך לכך, אלא גם 'פרוץ כעומד' כשר. וכמו כן **הַרֵישָׁא** של הברייתא **לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לָא קַשְׁיָא,** אף שנקטה לשון שמשמעותו שרק פרוץ מרובה על העומד אסור, משום שהוא יפרש שלא בדווקא נקטו לשון זו, אלא **אַיְידֵי דְּכָעֵי לְמֵיתְנֵי סֵיפָא** – אגב כך שרצה התנא לשנות בסיפא שאם היה **עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ** מותר, **תָּנָא רֵישָׁא** שאם היה **פָּרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד** אסור, אף שאין צריך לזה, שכן גם 'פרוץ כעומד' אסור.

הגמרא שבה ומקשה על רב הונא בריה דרב יהושע מדברי הברייתא: **בִּשְׁלָמָא לְרַב פָּפָּא** – לדברי רב פפא מיושב סדר הדינים שנשנו

המשך בעמוד קיג

רש"י

עביטין— כר שתחת אוכף הגמל. כדמתרגמינן (בראשית לא) "בבר הגמל" בעביטא דגמלא. **שליפין** — משואות. **קולחות** — קלחי ירקות. **נמצאת אתה אומר כו'** — רישא במסכת כלאים (פרק ד משנה ד) תנינן לה. **כל שהוא פחות מג'** — כל גדר העשוי בקנים עומדין פחות מרוחב שלשה. **צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה כדי שלא יזדקר הגדי בבת ראש** — כלומר: להדיא, בלא עבוב. דדקירת גדי מבטל לה מתורת לבוד. ואם אין בין זה לזה שלשה — אפילו פרוץ מרובה על העומד, כגון קנים של שתי אצבעות וריוח שני טפחים בין זה לזה — כשר, דכל ריוח פחות משלשה אמרינן לבוד, וכולו הוי עומד. **ומשלשה ועד ארבעה** — ולא ארבעה בכלל. **צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו** — וכל כמה דלא הוי כמלואו, אף על גב דהוי ריוח שלשה — כיון דעומד רבה עליו ליכא למימר אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, והוו להו פתחים. **ואם היה פרוץ כו'** — לקמן מתרע לה: אם היה פרוץ כעומד הוה ליה למיתני. **אף כנגד העומד אסור** — לזרוע, דלא אלים עומד בפחות מד' למישרי כנגדו היכא דפרוץ רבה עליו. **ועד עשר** — ועשר בכלל. אבל יותר מעשר כגון עומד שנים עשר או חמשה עשר — לא מצי למיתני שיעור פירצתו במלואו, דאפי בציר ממלואו, דאיכא פירצה יותר מעשרה מיתסר כולו, כדתני סיפא. **כנגד העומד מותר** — הואיל והיקף חשוב הוא והוא הדין אם היה פרוץ מרובה. ולקמן מתרץ לה. הרי כאן שלש מדות, במדה ראשונה דקנים פחותים משלשה — לא קפדינן אמלואו, כיון דמלואו לא הוי פירצה שלשה. ואפילו איותר ממלואו לא קפדינן, עד דאיכא פירצה שלשה. ובמדה שניה קפדינן אמלואו, דהא איכא שיעור פירצה למיהוי קרוי אויר, ואתי אויר המרובה ומבטל לעומד, דאפילו כנגדו אינו מתיר. ובמדה שלישית דאיכא עומד חשוב — אויר לא מבטל לה לגמרי, ומתיר מיהא כנגדה. **ואם היה עומד מרובה כו'** — אכולה קאי, ואפילו אעומד משלשה ועד ארבעה דהא קתני בה נמי צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו, הא בציר ממלואו — שרי. **נפרצה ביותר מעשר אסור** — ואפילו כולו עומד. **היו שם קנים הדוקרנין** — משופין כדקר, נועצין בארץ, ועשה להן פאה קלועה מלמעלה מזה לזה. **אפילו ביותר מעשר אמות מותר** — דצורת הפתח מהניא בכלאים אף ליותר מעשר. **מאי מלואו נכנס ויוצא** — והכי משמע ברייתא: כל שהוא שלשה ומשלשה ועד ארבעה — צריך שלא יהא בין זה לזה מילואו נכנס ויוצא, שלא יהא פרוץ כעומד בנכנס ויוצא, דהוה ליה פרוץ מרובה. ואם היה פרוץ מרובה על העומד — אף כנגד העומד אסור, הואיל והוקף בדבר שאינו חשוב, שאין בו רוחב ארבעה. **אירדי דתנא רישא פרוץ מרובה על העומד** — אסור. דלא סגיא דלא קתני לה לגלויי אמלואו דלאו מצומצם קאמר, דקא משמע לן: הא כעומד — מותר אף כנגד הפרוץ. **תנא סיפא עומד מרובה על הפרוץ** — אף על גב דלא איצטריך ליה, דהא מגופה שמעת מינה דאפילו יש עומד כפרוץ שרי, מדתנא ליה שלא יהא פרוץ כעומד. ותרצינן לה בנכנס ויוצא, הא בצמצום — שרי; וכל שכן עומד מרובה על הפרוץ. אלא משום רישא תנא סיפא, ולא משום למידק מינה: הא כפרוץ אסור. **רישא לרב הונא לא קשיא אירדי דבעי למיתני סיפא עומד מרובה על הפרוץ** — מותר, דלא סגי דלא קתני לה, דקא משמע לן הא כפרוץ אסור. **תני נמי רישא פרוץ מרובה על העומד** — אף על גב דלא איצטריך, דהא אפילו כעומד נמי אסור. **בשלמא לרב פפא** — דאמר פרוץ כעומד מותר. **משום הכי לא עריב** — שלשה בהדי פחות משלשה ולשלשה — צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה. דלא מצי למימר צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה דכיון דעומד שלשה — לא איכפת לן אי פרוץ נמי שלשה דהא פרוץ כעומד מותר. ומשום הכי אפסקיה לאתנייה גבי פחות מארבעה למיתנא ביה כמלואו, דליהוי משמע בנכנס ויוצא. **אלא לרב הונא** — דאמר פרוץ כעומד אסור, אפילו כנגד העומד. **ליערב** — שלשה בהדי פחות משלשה וליתני: צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה טפחים. **משום דלא תני** — פסולא דפחות משלשה לפסולא דשלשה דפחות משלשה — לא הוי מצי למיתלי בפרוץ מרובה על העומד, דכל כמה דלא הוי פרוץ שלשה אף על גב דעומד טפח ופרוץ טפחים — כשר. ומכי מטא פרוץ לשלשה אשמעינן דבהכי מקרי פרוץ, משום יזדקר גדי. **פסולא דסיפא** — היכא דעומד שלשה — לא מיפסל משום דיקור גדי, דאי הוה עומד מרובה לא הוה חיישינן לגדי אלא משום מאי מיפסיל בפרוץ שלשה — משום דהוי פרוץ כעומד ותנא לאגמורי מדות דמחיצה קאתי, ומכי מצי לחדושי טעמיה ולמתלייה בפסולא אחרינא — תנייה. **פחות משלשה מני רבנן היא** — מדקא מפליג בין פחות משלשה לשלשה — שמע מינה רבנן היא, דמפלגי נמי בין פחות משלשה לשלשה. **אימא סיפא כל שהוא שלשה ומשלשה ועד ארבעה** — מדקא מפליג בין פחות מארבעה לארבעה דקאמר: פחות מארבעה אם פרוץ יתר עליו — אף כנגד העומד אסור, וארבעה גופיה קתני סיפא דמתיר כנגדו, ואף על גב דפרוץ יתר עליו. שמע מינה: רבן שמעון בן גמליאל היא.

אתאן

תוספות

דאין זה סוגיית התלמוד, דמשני במעדיף ואינו חושש על קושייתו. ועוד קשה: דפירש בדרבא אם היו נותנין שתי נותנין ערב, ואיכא סכך כשר טפי. ובפרק קמא דסוכה (ט,ב) תנן גבי העושה סוכתו תחת האילן: אם היה הסיכוך הרבה מהן, או שקצצן — כשירה. ומוקי לה בגמרא כשחבטן. ופירש הקונטרס שם: כשעירבן ואין ניכר איזהו פסול ואיזהו כשר. ועוד: דדוחק הוא דאמוראי מסקי אליבא דמאן דאמר פרוץ כעומד אסור, דלא קיימא לן הכי. ועוד: דלא פריך בסמוך כי מוקי נמי ביוצא ונכנס גבי שיירא, והא אפשר לצמצם — והתם ליכא לשנויי לרבא כי הכא, ונראה כגירסת רבינו חננאל, דגריס: והא אי אפשר לצמצם, שיסתום כל האויר ונמצא שאין הכשר מרובה על האויר ועל הפסול, או אפילו כמוהו, ופריך לכולי עלמא. ומשני רבי אמי: במעדיף, שבודאי יסתום כל האויר. ורבא אמר: אפילו תימא שאינו מעדיף, אם היו נותנין שתי נותנין ערב — ואז נסתם כל האויר. אבל אין לפרש דדווקא בעניין זה אהני לרבא, ולא במעדיף, דגזר דילמא לא יעדיף. דבכל הספרים גרסינן בפרק קמא דסוכה (ט,ב), רבא אמר: אפילו תימא בשאינו מעדיף.

מארבעה עד עשר גרסינן — ולא גרסינן עד ארבע אמות. **אימא** סיפא כל שהוא שלשה ומשלשה ועד ארבעה כו' — סיפא גופה היה יכול להקשות דלא אתיא כרבנן, בדקאמר התלמוד מדלא מתיר עומד שלשה כנגדו. וכרבן שמעון בן גמליאל נמי לא אתיא, מדקאמר "וצריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו" ולרבן שמעון בן גמליאל אפילו יותר ממלואו אין בכך כלום, כיון דליכא ארבעה — כלבוד דמי. אלא כך דרך התלמוד, שמתחיל קושיא מרישא בשיכול. וכהאי גוונא איכא פרק "בירה" (לט,ב) גבי חמין שהוחמו בשבת. והלכתא

בַּעֲבִיטִין, בִּשְׁלִיפִין, בְּקָנִים, בְּקוֹלָחוֹת - מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין גָּמָל לְגָמָל כְּמִלְאוֹ גָמָל, וּבֵין אוֹפֶךְ לְאוֹפֶךְ כְּמִלְאוֹ אוֹפֶךְ, וּבֵין עָבִיט לְעָבִיט כְּמִלְאוֹ עָבִיט. הָכָא נַמִּי, כְּשֶׁנִּכְנָסִים וְיוֹצְאִים. תָּא שְׁמַע: נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר שָׁלֹשׁ מִדּוֹת בַּמְּחִיצוֹת: כֹּל שֶׁהוּא פְּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה - צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין זֶה לָזֶה כִּשְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְדַּקֵּר הַגְּדִי בְּבַת רֹאשׁ. כֹּל שֶׁהוּא וּמִשְּׁלֹשָׁה עַד אַרְבָּעָה - צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין זֶה לָזֶה כְּמִלּוֹאוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא פָּרוּץ כְּעוֹמֵד. וְאִם הָיָה פָּרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד - אַף כְּנֶגֶד הָעוֹמֵד אָסוּר. כֹּל שֶׁהוּא אַרְבָּעָה וּמֵאַרְבָּעָה עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת - צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין זֶה לָזֶה כְּמִלּוֹאוֹ, שֶׁלֹּא יְהֵא פָּרוּץ כְּעוֹמֵד. וְאִם הָיָה פָּרוּץ כְּעוֹמֵד - כְּנֶגֶד הָעוֹמֵד מוּתָּר, כְּנֶגֶד הַפָּרוּץ אָסוּר. וְאִם הָיָה עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ - אַף כְּנֶגֶד הַפָּרוּץ מוּתָּר. נִפְרְצָה בְּיוֹתֵר מֵעֶשֶׂר - אָסוּר. הָיוּ שָׁם קָנִים הַדּוֹקְרָנִים וְעוֹשֶׂה לָהֶן פֵּיאָה מִלְמַעְלָה - אֲפִילּוּ בְּיוֹתֵר מֵעֶשֶׂר מוּתָּר. קָתָנֵי מִיהַת רֵישָׁא מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד אַרְבָּעָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין זֶה לָזֶה כְּמִלּוֹאוֹ - תֵּיוּבְתָּא דְּרַב פַּפָּא! אָמַר לְךָ רַב פַּפָּא: מַאי מְלוֹאוֹ - נִכְנָס וְיוֹצֵא. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, מִדְּקָתָנֵי: אִם הָיָה פָּרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד - אַף כְּנֶגֶד הָעוֹמֵד אָסוּר. הָא כְּעוֹמֵד - מוּתָּר. שְׁמַע מִינַּהּ. לֵימָא תֵּיהֲוֵי תֵּיוּבְתֵּיהּ דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ! אָמַר לְךָ: וְלִיטַעֲמִיךְ, אֵימָא סֵיפָא: אִם הָיָה עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ - אַף כְּנֶגֶד הַפָּרוּץ מוּתָּר. הָא כְּפָרוּץ - אָסוּר. סֵיפָא קַשְׁיָא לְרַב פַּפָּא, רֵישָׁא קַשְׁיָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ. סֵיפָא לְרַב פַּפָּא לָא קַשְׁיָא - אַיְירֵי דְּתָנָא רֵישָׁא "פָּרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד" תָּנָא סֵיפָא "עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ". רֵישָׁא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לָא קַשְׁיָא, אַיְירֵי דְּבָעֵי לְמֵיתְנֵי סֵיפָא "עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ" תָּנָא רֵישָׁא "פָּרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד". בִּשְׁלָמָא לְרַב פַּפָּא - מִשּׁוּם הָכִי לָא עָרִיב לְהוּ וְתָנֵי לְהוּ, אֶלָּא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לֵיעָרְבִינְהוּ וְלֵיתְנְנֵהוּ: כֹּל שֶׁהוּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשָׁה - צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין זֶה לָזֶה שְׁלֹשָׁה! מִשּׁוּם דְּלָא תְּנֵי פְּסוּלָא דְּסֵיפָא; פְּסוּלָא דְּרֵישָׁא - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְדַּקֵּר הַגְּדִי בְּבַת אַחַת, פְּסוּלָא דְּסֵיפָא - שֶׁלֹּא יְהֵא פָּרוּץ כְּעוֹמֵד. פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה מַנִּי - רַבָּנַן הִיא, דְּאָמְרִי: פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה אָמְרִינַן לָבוּד. אֵימָא סֵיפָא: כֹּל שֶׁהוּא שְׁלֹשָׁה וּמִשְּׁלֹשָׁה וְעַד אַרְבָּעָה - שְׁלֹשָׁה לָא אָמְרִינַן לָבוּד. אֵימָא סֵיפָא: כֹּל שֶׁהוּא שְׁלֹשָׁה וּמִשְּׁלֹשָׁה וְעַד אַרְבָּעָה -

אתאן

והלכתא כרב פפא – אין לתמוה דהכא קיימא לן פרוץ כעומד מותר, ובפרק שני דחולין (כט,א) מסיק לכולי עלמא מחצה על מחצה אינו כרוב ומייתי עלה ההיא דתנור, והכא לא מייתי לה. ושמא יש לחלק בין מחיצות לאיסור וטומאה.

אי מוקי לה בי מיצעי הוה ליה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות — ולא הוה ליה עומד — משום דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה לעילאי. וקשה להשר מקוצי: דאכתי נעביד פחות מג' וחבל משהו, ופחות משלשה וחצי וחבל משהו ופחות משלשה וחבל חצי טפח ומשהו, ולמה לי עוביו יתר על טפח? ושמא בענין זה אתי למיטעי.

עירב

אֲתָאן לְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דַּאֲמַר: פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה לָבוּד! דְּאִי רַבָּנַן - מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד אַרְבָּעָה?! שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה חַד הוּא! אָמַר אַבַּיֵי: מִדְּרֵישָׁא רַבָּנַן סֵיפָא נַמִי רַבָּנַן, וּמוֹדוּ רַבָּנַן דְּכָל לְמִישְׁרָא כֶּנֶגְדּוֹ, אִי אִיכָּא מָקוֹם אַרְבָּעָה - חֲשִׁיב, וְאִי לָא - לָא חֲשִׁיב. רָבָא אָמַר: מִדְּסֵיפָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל רֵישָׁא נַמִי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְכִי אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמְרִינַן לָבוּד - הָנֵי מִילֵּי לְמַעְלָה, אֲבָל לְמַטָּה הֲוָה לֵיהּ כִּמְחִיצָּה שֶׁהַגְּדָיִים בּוֹקְעִין בָּהּ - לָא אָמְרִינַן לָבוּד. תָּא שְׁמַע: דְּפָנוֹת הַלָּלוּ שֶׁרוּבָּן פְּתָחִים וְחַלּוֹנוֹת - מוּתָּר, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ. שֶׁרוּבָּן סָלְקָא דַּעֲתָךְ?! אֶלָּא: שֶׁרִיבָּה בָּהֶן פְּתָחִים וְחַלּוֹנוֹת מוּתָּר, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ. הָא כְּפָרוּץ - אָסוּר! תְּיוּבְתָּא דְּרַב פַּפָּא - תְּיוּבְתָּא. וְהִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב פַּפָּא. תְּיוּבְתָּא וְהִילְכְתָא?! אִין, מִשּׁוּם דְּדַיְיקָא מַתְנִיתִין כְּוָותֵיהּ, דִּתְנַן: לֹא יִהְיוּ פְּרָצוֹת יְתֵירוֹת עַל הַבִּנְיָן. הָא כַּבִּנְיָן - מוּתָּר. **משנה** מַקִּיפִין שְׁלֹשָׁה חֲבָלִים זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה וְזֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהוּ בֵּין חֶבֶל לַחֲבֵירוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. שִׁיעוּר חֲבָלִים וְעוֹבְיָין - יָתֵר עַל טֶפַח, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַכֹּל עֲשָׂרָה טְפָחִים. מַקִּיפִין בְּקָנִים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין קָנֶה לַחֲבֵירוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. בַּשַּׁיָּירָא דִּבְרוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא דִּבְרוּ בַּשַּׁיָּירָא, אֶלָּא בַּהוֹוֶה. כָּל מְחִיצָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁתִי וְשֶׁל עֵרֶב - אֵינָהּ מְחִיצָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים. **גמרא** אָמַר רַב הַמְנוּנָא, אָמַר רַב: הֲרֵי אָמְרוּ עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ בִּשְׁתִי - הָוֵי עוֹמֵד. בָּעֵי רַב הַמְנוּנָא: בְּעֵרֶב מַאי? אָמַר אַבַּיֵי, תָּא שְׁמַע: שִׁיעוּר חֲבָלִים וְעוֹבְיָין יָתֵר עַל טֶפַח, שֶׁיְּהוּ הַכֹּל עֲשָׂרָה טְפָחִים. וְאִי אִיתָא - לָמָּה לִי יָתֵר עַל טֶפַח? לִיעֲבִיד פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה וְחֶבֶל מַשֶּׁהוּ, פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה וְחֶבֶל מַשֶּׁהוּ, פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה וְחֶבֶל מַשֶּׁהוּ! וְתִיסְבְּרָא, הַאי פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה הֵיכָא מוֹקִים לֵיהּ? אִי מוֹקִים לֵיהּ תַּתַּאי - הֲוָה לֵיהּ כִּמְחִיצָּה שֶׁהַגְּדָיִים בּוֹקְעִין בָּהּ, אִי מוֹקִים לֵיהּ עִילַּאי - אָתֵי אֲוִירָא דְּהַאי גִּיסָּא וּדְהַאי גִּיסָּא וּמְבַטֵּל לֵיהּ. אִי מוֹקִים לֵיהּ בְּמִיצְעֵי - הֲוָה לֵיהּ עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ מִשְׁתֵּי רוּחוֹת. שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ: עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ מִשְׁתֵּי רוּחוֹת הָוֵי עוֹמֵד! אֶלָּא רַב הַמְנוּנָא הָכִי קָא מִיבָּעֲיָא לֵיהּ: כְּגוֹן דְּאַיְיתֵי מַחֲצֶלֶת דְּהָוֵי שִׁבְעָה וּמַשֶּׁהוּ, וְחָקַק בָּהּ שְׁלֹשָׁה וּשְׁבַק בָּהּ אַרְבָּעָה וּמַשֶּׁהוּ, וְאוֹקְמֵיהּ בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה. רַב אַשִׁי אָמַר: מְחִיצָּה תְּלוּיָה אִיבַּעֲיָא לֵיהּ, כְּדִבְעָא מִינֵּיהּ רַבִּי טַבְלָא מֵרַב: מְחִיצָּה תְּלוּיָה מַהוּ שֶׁתַּתִּיר בְּחוּרְבָּה? אָמַר לֵיהּ: אֵין מְחִיצָּה תְּלוּיָה מַתֶּרֶת אֶלָּא בַּמַּיִם, קַל הוּא שֶׁהֵקֵלּוּ חֲכָמִים בַּמָּיִם. "מַקִּיפִין בַּקָּנִים וְכוּ'": בַּשַּׁיָּירָא - אִין, בְּיָחִיד - לָא. וְהָתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מְחִיצוֹת שַׁבָּת לֹא הִתִּירוּ לַיָּחִיד יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם! כְּדַאֲמַר רַב נַחְמָן, וְאִיתֵימָא רַב בֵּיבָי בַּר אַבַּיֵי: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לִיתֵּן לָהֶן כָּל צָרְכָּן, הָכָא נַמִי: לִיתֵּן לָהֶן כָּל צָרְכָּן. הֵיכָא אִיתְּמַר דְּרַב נַחְמָן וְאִיתֵימָא רַב בֵּיבָי בַּר אַבַּיֵי - אַהָא דִּתְנַן: כָּל מְחִיצָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁתִי וָעֵרֶב - אֵינָהּ מְחִיצָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. וּמִי אמר רבי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הָכִי? וְהָתַנְיָא: אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד שַׁיָּירָא לַחֲבָלִים, וּמַה בֵּין יָחִיד לְשַׁיָּירָא? יָחִיד - נוֹתְנִין לוֹ בֵּית סָאתַיִם, שְׁנַיִם - נוֹתְנִין לָהֶם בֵּית סָאתַיִם, שְׁלֹשָׁה - נַעֲשׂוּ שַׁיָּירָא, וְנוֹתְנִין לָהֶן בֵּית שֵׁשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד שַׁיָּירָא נוֹתְנִין לָהֶן כָּל צָרְכָּן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּית סָאתַיִם פָּנוּי. אָמַר רַב נַחְמָן, וְאִיתֵימָא רַב בֵּיבָי בַּר אַבַּיֵי: לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לִיתֵּן לָהֶן כָּל צָרְכָּן. דָּרַשׁ רַב נַחְמָן מִשּׁוּם רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל: יָחִיד נוֹתְנִין לוֹ בֵּית סָאתַיִם, שְׁנַיִם נוֹתְנִין לְהוּ בֵּית סָאתַיִם, שְׁלֹשָׁה - נַעֲשׂוּ שַׁיָּירָא, וְנוֹתְנִין לָהֶן בֵּית שֵׁשׁ. שָׁבְקַתְּ רַבָּנַן וַעֲבַדְתְּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה?! הֲדַר אוֹקִים רַב נַחְמָן אָמוֹרָא עֲלֵיהּ וְדָרַשׁ: דְּבָרִים שֶׁאָמַרְתִּי לִפְנֵיכֶם טָעוּת הֵן בְּיָדִי, בְּרַם כָּךְ אָמְרוּ: יָחִיד - נוֹתְנִין לוֹ בֵּית סָאתַיִם, שְׁנַיִם - נוֹתְנִין לָהֶן בֵּית סָאתַיִם, שְׁלֹשָׁה - נַעֲשׂוּ שַׁיָּירָא, וְנוֹתְנִין לָהֶן כָּל צָרְכָּן.

רישא

אתאן לרבן שמעון בן גמליאל וכו' — כלומר: עד ארבעה ולא ארבעה בכלל. דהא תנא בבא אחריתי: כל שהוא ארבעה ומארבעה עד עשר אמות — אתאן לרבן שמעון בן גמליאל, דקא מפליג נמי בין פחות מארבעה לארבעה. הכי גרסינן: **דאי רבנן משלשה ועד ארבעה שלשה וארבעה חד הוא** — משלשה ועד ארבעה בתמיה: היכי מפליג ארבעה משלשה דקתני עד ולא עד בכלל, דתני סיפא כל שהוא ארבעה וכו' — הא לרבנן שלשה וארבעה חד הוא. **הני מילי למעלה** — כעין קורה. **משנה מקיפין שלשה חבלים** — אשיירא שחנתה בבקעה קאי. **זה למעלה מזה** — על גבי יתדות סביב. מן התחתון לקרקע פחות משלשה והוי כולו עומד, דכלבוד דמי. וממנו לאמצעי פחות משלשה — הרי ששה עומד פחות שתי משהויין בשני האוירין. ומאמצעי לעליון פחות משלשה — הרי בשלשה אוירין תשעה עומד, פחות שלשה משהויין. **שיעור עובי החבלים יותר על טפח** — שלשה משהויין כדי שיהו הכל עשרה טפחים. **ומקיפין בקנים** — נעוצים ועומדים — זו היא מחיצה של שתי. אבל של חבלים הויא מחיצה של ערב. **בשיירא דברו** — הקילו אצלן, שאינן צריכין אלא או שתי או ערב, שתי — כגון קנים, ערב — כגון חבלים. אבל ליחיד לא הקילו עד שיהא בה שתי וערב. **כל מחיצה שאינה כו'** — רבי יוסי פליג עליה דאבוה דמתניתין וקאמר דאפילו לשיירא בעינן שתי וערב. **אחד משני דברים** — או שתי או ערב. גמרא **הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוי עומד** — אף על גב דאיכא פרצות, כדתנן לעיל: ולא יהו פרצות יתירות על הבנין, וסתם כלי בהמה של שתי הוא, שעומד על גבי קרקע. **בערב מאי** — מחבלים דמתניתין ליכא למילף הכשירה, דהתם כולו עומד הוא, דכלבוד דמי. **ליעביד** — אויר האחד פחות משלשה, וחבל משהו. וכן שני דהוי להו ששה עומד, והאויר השלישי פחות משלשה וחבל משהו, ותיתכשר פירצת הארבעה בעומד של ששה. **שהגדיים בוקעין בה** — ואפילו למעלה ממנו עומד עשרה טפחים שלימין, הא קיימא לן מחיצה תלויה אינה מתרת. **עילאי** — באויר השלישי שהוא עליון. **אתי אוירא** — דמן החבל ולרקיע. **ודהאי גיסא** — שממנו ולאמצעי דהוי נמי אויר, כיון דהוי יותר משלשה — ומבטיל ליה לחבל, ואין כאן אלא ששה תחתונים. **ואי מוקי לה באמצעי** — אין כאן עומד מרובה על הפרוץ אלא אם כן תצרף שתי רוחות לבטלו. **אלא** — כיון דלא משכחת לה רב המנונא הכי קמיבעיא ליה. **ושבק בה ארבעה** — שלימין למעלה, ומשהו למטה. **ואוקמיה** — להך גיסא דמשהו פחות משלשה סמוך לקרקע, דהשתא הוה ליה עומד מרובה על הפרוץ מרוח אחת. ואוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא — נמי ליכא למימר, הואיל ועומד מרובה על האויר דתותיה מיניה. **מחיצה תלויה מיבעיא ליה** — מחצלת עשרה שהגביהה מן הקרקע שלשה או יותר, מיבעיא ליה לרב המנונא אי מבטל לעומד לפרוץ שמתחתיו הואיל ופחות ממנו, או לא. **אלא במים** — להתיר למלאות, כגון גזוזטרא שהיא למעלה מן המים, בפרק "כיצד משתתפין" (עירובין פז,ב). **כל מחיצות שבת** — בהנך מחיצות רעועות שהן דשתי או דערב קאמר, שהתירום לרבים על ידי הדחק. **לא התירום ליחיד** — אי הקיף בהן יותר מבית סאתים. ואף על גב שהוקף לדירה. שהרי לדור בהן בלילי שבת הקיפום מערב שבת, הא בית סאתים מיהא שרי. **ליתן להן כל צרכן** — דהא דקאמר רבי יהודה בשיירא דברו ולא ליחיד ליתן לו כל צרכו — בהנך מחיצות קאמר, אבל בית סאתים — ודאי יהבינן ליה, הואיל ולדירה הקיפה. ובהא שיירא עדיפא — דיהבינן להו כל צרכן. **לחבלים** — מותר בהיקף חבלים, אף על פי שאין כאן אלא ערב. **נותנים לו בית סאתים** — במחיצה זו, אבל במחיצה מעלייתא — כמה דבעי. **שלא יהא בית סאתים פנוי** — שלא יקיפו יותר מכדי צרכן בית סאתים. **ליתן להם כל צרכן** — הא דקאמר רבי יוסי דמתני דאינה מחיצה — אינה מחיצה לכל צרכן, אבל מחיצה היא לבית סאתים לאחד, ולבית שש לשיירא.

רישא

אֲתָאן – דין זה הולך לְפי שיטת **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּאָמַר**, שכל חלל שיש בו **פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה** טפחים אומרים בו דין **'לָבוּד'**, וכשם שהוא סובר שכל חלל שאין בו ארבעה טפחים אינו חשוב ונידון כסתום, כך יסבור במחיצה שכל שאין ברוחבה ארבעה טפחים אינה חשובה להתיר לזרוע כלאים כנגדה. **דְּאִי רַבָּנָן** – שאם הסיפא כשיטת חכמים היא, הסוברים שדין 'לבוד' נאמר רק בחלל שהוא פחות משלשה טפחים, אם כן כיצד יתבארו דברי הברייתא שיש דין אחד למחיצה שרוחבה **מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד אַרְבָּעָה** טפחים, ודין אחר למחיצה שרוחבה ארבעה טפחים ומעלה, הרי לשיטתם **שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה חַד הוּא** – דין אחד להם, ואינם מחלקים אלא בין מחיצה שאין בה שלשה טפחים למחיצה שיש בה שלשה. נמצא שיש סתירה בדברי הברייתא, שהרישא מתבארת כשיטת חכמים והסיפא כשיטת רבן שמעון בן גמליאל.

הגמרא מתרצת את הקושיא על הברייתא בשני אופנים: האופן האחד. **אָמַר אַבַּיֵּי, מִדְּרֵישָׁא רַבָּנָן** – מאחר ונתבאר שהרישא של הברייתא כשיטת חכמים היא, שהרי מבואר בה שאין אומרים 'לבוד' אלא בפחות משלשה טפחים, יש לפרש **דְּסֵיפָא נַמִּי רַבָּנָן** – שאף הסיפא של הברייתא כשיטת חכמים היא, **וּמוֹדוּ רַבָּנָן** – ומודים חכמים לרבן שמעון בן גמליאל, **דְּכָל לְמִישְׁרָא כְּנֶגְדּוֹ** – שכדי שיהא למחיצה חשיבות להתיר כנגדה, **אִי אִיכָּא מָקוֹם אַרְבָּעָה חָשִׁיב** – אם יש בה רוחב של ארבעה טפחים חשובה היא, **וְאִי לֹא, לֹא חָשִׁיב** – ואם אין ברוחבה ארבעה טפחים אינה חשובה להתיר זריעת כלאים משני צידיה. כלומר, דעת חכמים היא שיש לחלק בין דין 'לבוד' לבין דין מחיצה המתרת כנגדה. שאמנם לענין דין 'לבוד' הם סוברים שחלל של שלשה טפחים יש לו חשיבות ואינו נידון כסתום, אבל לענין מחיצה המתרת כנגדה הם מודים שצריך שיהא ברוחבה ארבעה טפחים.

ובאופן שני מתרצת הגמרא: **רָבָא אָמַר, מִדְּסֵיפָא** – מאחר ונתבאר שהסיפא של הברייתא היא כשיטת **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**, שהרי נתבאר שם שאין מחיצה חשובה להתיר כנגדה עד שיהא בה רוחב ארבעה טפחים, יש לפרש **דְּרֵישָׁא נַמִּי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** – שאף הרישא ששנינו בה שאין אומרים 'לבוד' אלא בפחות משלשה טפחים כשיטת רבן שמעון בן גמליאל היא, **וְכִי אָמַר** – ויש לתרץ שבאיזה אופן אמר **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אַמְרִינָן לָבוּד** – שאומרים דין לבוד עד ארבעה טפחים, **הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו אמורים רק **לְמַעְלָה** – כאשר החלל הוא במקום גבוה, כעין קורת מבוי האמורה לעיל (ט.), **אֲבָל לְמַטָּה** – כאשר החלל סמוך לקרקע, מודה הוא לשיטת חכמים שגם אויר של שלשה טפחים פוסל את המחיצה, **דְּהָוָה לֵיהּ כִּמְחִיצָּה שֶׁהַגְּדָיִים בּוֹקְעִין בָּהּ** – שהרי זו מחיצה שהגדיים יכולים לעבור בה, ולפיכך **לֹא אַמְרִינָן** בה דין **'לָבוּד'** להחשיבה כסתום.

הגמרא חוזרת ומקשה על שיטת רב פפא הסובר 'פרוץ כעומד מותר': **תָּא שְׁמַע** – בוא ושמע ראיה ש'פרוץ כעומד אסור'. שנינו בברייתא, **דְּפָנוֹת הַלָּלוּ** – אם עשה אדם דפנות כאלו, **שֶׁרוּבָּן** – שברוב שטח הדופן יש **פְּתָחִים וְחַלּוֹנוֹת, מוּתָּר** – הרי זו מחיצה המתרת, **וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא** בה **עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ**.

שואלת הגמרא: **'שֶׁרוּבָּן' סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך שברוב שטח הדופן יש פתחים וחלונות, הרי באופן זה ה'פרוץ מרובה על העומד', וכיצד יתכן לומר בזה 'ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ'. מיישבת הגמרא: **אֶלָּא** אמור כך, דפנות הללו **שֶׁרִיבָּה בָּהֶן** – עשה בהן הרבה **פְּתָחִים וְחַלּוֹנוֹת, מוּתָּר** – הרי זו מחיצה המתרת, **וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא** בה **עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ**, כלומר, שיהא בין פתח לפתח ובין חלון לחלון ריוח יותר משיעור רוחב הפתח או החלון.

מדייקת הגמרא מדברי הברייתא, **הָא כְּ'פָרוּץ'** – אבל אם היה רוחב ה'עומד' כרוחב הפרוץ, **אָסוּר**, וכשיטת רב הונא בריה דרב יהושע, הסובר ש'פרוץ כעומד אסור'. ונמצא שיש מכאן **תְּיוּבְתָּא דְּרַב פָּפָא** – פירכא על דברי רב פפא, הסובר 'פרוץ כעומד מותר'.

מסיקה הגמרא: **תְּיוּבְתָּא** – אכן מברייתא זו נפרכו דברי רב פפא. ואף על פי כן פוסקת הגמרא, **וְהִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב פָּפָא** – הלכה כשיטת רב פפא, הסובר 'פרוץ כעומד מותר'.

מקשה הגמרא: **תְּיוּבְתָּא וְהִילְכְתָא** – וכי לאחר שנפרכו דבריו של רב פפא מברייתא פוסקים אנו הלכה כמותו.

מתרצת הגמרא: **אֵין** – אכן כן, **מִשּׁוּם דְּדַיְיקָא מַתְנִיתִין כְּוָותֵיהּ** – לפי שיש לדייק מדברי המשנה (לעיל טו:) כמותו, **דִּתְנַן** – שכן שנינו בה **'וְלֹא יִהְיוּ פְּרָצוֹת יְתֵירוֹת עַל הַבִּנְיָן'**, ויש לדייק מכך, **הָא כַּבִּנְיָן** – אבל באופן שרוחב הפרצות הוא כרוחב הבנין, הרי זה **מוּתָּר**, ומוכח מכך ש'פרוץ כעומד מותר'.

משנה

משנה זו ממשיכה לעסוק בדין שיירא שחנתה בבקעה [שתחילת דינה נתבאר במשנה לעיל (טו:)], ומפרשת אופנים נוספים שיכולים בני השיירא להקיף את מקום חנייתם.

מַקִּיפִין בני השיירא את מקום חנייתם **בִּשְׁלֹשָׁה חֲבָלִים**. כלומר, נועצים שני עמודים בכל צד של מקום חנייתם, אחד בתחילת המחיצה ואחד בסופה, ומותחים שלשה חבלים על גבי עמודים אלו, **זֶה** עומד **לְמַעְלָה מִזֶּה וְזֶה** עומד **לְמַעְלָה מִזֶּה**, ואותם החבלים נידונים כמחיצה, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין חֶבֶל לַחֲבֵירוֹ** ריוח של **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים**, כלומר, שהחבל התחתון יעמוד בתוך שלשה טפחים לקרקע, והאמצעי בתוך שלשה לתחתון, והעליון בתוך שלשה לאמצעי, שכן באופן זה נידון החלל שבין החבלים כסתום מדין 'לבוד' [ציור א]. **וּשִׁיעוּר** שלשת **הַחֲבָלִים** יחדיו צריך שיהא **(ו)עוֹבְיָין יֶתֶר עַל טֶפַח, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא** בין **הַכֹּל** – על ידי החבלים והחללים שביניהם, שיעור של מחיצה כשרה שגובהה **עֲשָׂרָה טְפָחִים**. ומחיצה זו נקראת 'מחיצה של עֵרֶב' [היינו כחוטי אריגה השוכבים לרוחב הבד].

המשנה מפרשת אופן נוסף של עשיית מחיצה בבקעה: **מַקִּיפִין** בני השיירא את מקום חנייתם **בְּקָנִים** עומדים זה בצד זה גבוהים עשרה טפחים, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין קָנֶה לַחֲבֵירוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים**, כדי שיהא הריוח שביניהם נידון כסתום מדין 'לבוד' [ציור ב]. ומחיצה זו נקראת 'מחיצה של שְׁתִי' [היינו כחוטי אריגה העומדים לאורך הבד].

המשנה מביאה מחלוקת תנאים למי הותר לעשות מחיצה של חבלים או קנים: קולא זו שהקילו חכמים להקיף במחיצות כאלו אף שאינם מחיצות גמורות של 'שתי וערב', דווקא **בְּשַׁיָּירָא** של שלשה בני אדם **דִּבְּרוּ** חכמים, אבל יחיד צריך לעשות לעצמו מחיצה גמורה. **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, אף יחיד רשאי לעשות מחיצות אלו, **וְלֹא דִּבְּרוּ בְשַׁיָּירָא אֶלָּא בְהוֹוֶה**. כלומר, לא נקטה המשנה לשון 'שיירא' אלא משום שכך היתה דרכם להלך בשיירות ממקום למקום מפני הסכנות שבמדבריות, אך כן הוא הדין אף ביחיד.

המשנה מביאה דעה שלישית בענין זה: **כָּל מְחִיצָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁתִי וְשֶׁל עֵרֶב**, אלא של 'שתי' בלבד כמחיצת קנים, או של 'ערב' בלבד כמחיצת חבלים, **אֵינָהּ מְחִיצָּה**, בין ביחיד ובין בשיירא, **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה**. דהיינו, שרבי יוסי חולק על רבי יהודה אביו הסובר שבשיירא הקילו במחיצת 'שתי' או 'ערב', ומצריך אף בשיירא מחיצה גמורה של 'שתי וערב'. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, די בכך שיהא בה **אֶחָד מִשְּׁנֵי הַדְּבָרִים**, או 'שתי' או 'ערב'.

גמרא

הגמרא מביאה ספק בדין 'עומד מרובה על הפרוץ': **אָמַר רַב הַמְנוּנָא אָמַר רַב, הֲרֵי אָמְרוּ** חכמים במשנה (לעיל טו:), שכאשר יש **'עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ' בְּ'שְׁתִי'** – מחיצה העומדת, **הָוֵי 'עוֹמֵד'** – הרי זו מחיצה כשירה, שהרי כך שנינו שם 'שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה כלי בהמה מטלטלין בתוכה, ובלבד שלא יהא הפרוץ מרובה על העומד'. ומעתה, **בָּעֵי** [–הסתפק] **רַב הַמְנוּנָא, בְּמחיצת 'עֵרֶב'** – השוכבת לרוחב, **מַאי** – מה יהא הדין, האם אף במחיצה זו הכשירו חכמים 'עומד מרובה על הפרוץ', כגון, שבתוך גובה עשרה טפחים

המשך בעמוד קסט

שבה הגמרא ומקשה: וכי בְּרֵישָׁא [–בתחילת דבריו, לענין יחיד] פוסק רב נחמן הלכה כשיטת רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, שאין נותנים לו אלא בית סאתים, וְאילו בְּסֵיפָא [–בסוף דבריו, לענין שיירא] הוא פוסק כְּרַבָּנָן, שנותנים להם כל צרכן, ומדוע אינו פוסק לגמרי כשיטת חכמים, שאף ליחיד נותנים כל צרכו.

מתרצת הגמרא: אֵין – אכן ברישא פוסק רב נחמן כרבי יוסי ברבי יהודה ולא כחכמים, מְשׁוּם דְּקָאֵי אַבּוֹהָּ בְּשִׁיטָתֵיהּ – מאחר ואף רבי יהודה שהוא אביו של רבי יוסי עומד בשיטתו בענין זה, שכן הוא סובר במשנה שרק לשיירא התירו להקיף כל צרכן במחיצת חבלים, אבל ביחיד לא התירו אלא בית סאתים.

הגמרא מביאה מימרא בענין גודלו של מקום שבני שיירא רשאים להקיף במחיצת שתי או ערב: אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, פעמים ששיירא של שִׁלְשָׁה בני אדם אפילו בְּבית חָמֵשׁ סאים הם אֲסוּרִין לטלטל בו, כשמוקף מחיצות גרועות, ופעמים שאפילו בְּבית שֶׁבַע סאים הם מוּתָּרִין. אָמְרוּ לֵיהּ – אמרו לו בני הישיבה לרב גידל, אָמַר רַב הָכִי – האם אפשר הדבר שיאמר רב מימרא תמוהה כזו. אָמַר לְהוּ רב גידל, אוֹרַייְתָא נְבִיאֵי וּכְתִיבֵי דְּאָמַר רַב הָכִי – נשבע אני בתורה ובנביאים ובכתובים שכך אמר רב.

אָמַר רַב אַשִׁי, מַאי קַשְׁיָא – מה היא הקושיא על מימרא זו שאמר רב, דִּילְמָא הָכִי קָאָמַר – שמא כך היתה כוונתו לומר, אם הוּצְרְכוּ אנשי השיירא לְמקום שגודלו בית שֵׁשׁ סאים וְהִקִּיפוּ מחיצה גרועה של שתי או ערב בְּשִׁבְעָה סאים, דהיינו שהקיפו בית סאה אחד יותר מהנצרך להם, אֲפִילּוּ בְּשִׁבְעָה סאים מוּתָּרִין הם לטלטל, מאחר ואין כאן בית סאתיים פנוי, אבל אם לֹא הוּצְרְכוּ אֶלָּא לְחָמֵשׁ סאים וְהִקִּיפוּ בְּשִׁבְעָה אֲפִילּוּ בְּחָמֵשׁ סאים אֲסוּרִין, שכן הקיפו בית סאתים יותר מהנצרך להם, ואין מועילות להם המחיצות כלל, אפילו לבית חמש סאים.

הגמרא מקשה על דברי רב אשי: וְאֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי – דין זה ששנינו בברייתא (לעיל טז:), 'וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּית סָאתַיִם פָּנוּי', מַאי – מה היא כוונת הדברים, לָאו – האם אין כוונת הברייתא שלא יהא בית סאתים פָּנוּי מֵאָדָם, כגון שהקיפו שלשה בני אדם שטח של שמונה סאים, שאף אם נותנים שני סאים לכל אחד מאנשי השיירא עדיין נותר בית סאתים פנוי בלא בעלים, באופן כזה אין מועילות המחיצות כלל, אבל אם הקיפו שטח של שבעה סאים, שאין כאן אלא בית סאה אחד בלא בעלים, הרי אלו מחיצות כשירות. ואם כן יש לתמוה על דברי רב אשי, שפירש בדעת רב שאם לא הוצרכו אלא לחמש והקיפו שבע אסורים אף בחמש.

מתרצת הגמרא: לֹא – אין כוונת הברייתא שלא יהא בית סאתים פנוי מאדם, אלא שלא יהיה פָּנוּי מְכֵלִים, דהיינו, שלא יהא שם בית סאתים יותר מהנצרך לאנשי השיירא עבור כליהם, שאמנם אם צריכים הם יכולים להקיף אפילו יותר משני סאים לאחד, אך אם אינם צריכים אלא לבית סאתים והקיפו בית ארבעת סאים אין המחיצות מועילות להם כלל.

הגמרא מבארת מה הדין באופן שחל שינוי במספר האנשים החונים באמצע השבת: אִיתְּמַר – נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לגבי שיירא של שְׁלֹשָׁה אנשים שחנו בבקעה, והקיפו מערב שבת שטח גדול במחיצות של שתי או של ערב, כפי הנדרש לעשיית כל צרכיהם, וּמֵת בשבת אֶחָד מֵהֶן, ולא נותרו אלא שנים. או באופן שהיו שם בערב שבת שְׁנַיִם, שהקיפו לעצמם שטח הגדול יותר מבית סאתים, והיו אסורים להשתמש בו בכניסת השבת, וְנִתּוֹסְפוּ עֲלֵיהֶן דיירים בשבת, ומעתה יש כאן שיירא של שלשה בני אדם. נחלקו בדינים אלו רַב הוּנָא וְרַבִּי יִצְחָק, חַד מהם אָמַר 'שַׁבָּת גּוֹרֶמֶת', כלומר, דנים אותם לפי מצבם בכניסת השבת, ולפיכך אלו השלשה שמת אחד מהם בשבת, מאחר ובכניסת השבת הותרו בהיקף גדול כל צרכם, עומדים הם בהיתר זה אף לאחר מיתת השלישי. ואלו השנים שהקיפו בערב שבת שטח הגדול מבית סאתים אין היקף זה מועיל להם, אף שנתוספו עליהם דיורים בשבת. וְחַד מהם אָמַר, 'דִּיּוּרִין גּוֹרְמִין', כלומר, דנים אותם כפי מצבם עתה, ולפיכך אלו השלשה שמת אחד מהם אינם מותרים מעכשיו אלא בהיקף של בית סאתים, ואם הקיפו מערב שבת שטח הגדול משיעור זה נאסרו עתה לטלטל בכולו. ואלו השנים שנתוספו עליהם דיורים בשבת, מותרים מעתה בהיקף גדול כדי עשיית כל צרכיהם, ועל כן אם הקיפו מערב שבת שטח הגדול מבית סאתים, אף שבאותה שעה אסורים היו לטלטל בו, מכל מקום הותרו בו משעה שנוספו עליהם הדיורים.

הגמרא מוכיחה שרב הונא סובר 'שבת גורמת': תְּסָתַיִּים – יש להוכיח דְּרַב הוּנָא הוּא דְּאָמַר 'שַׁבָּת גּוֹרֶמֶת', ממה דְּאָמַר רַבָּה, בְּעָאי [–שאלתי] מֵרַב הוּנָא, וּבְעָאי [–ושאלתי] מֵרַב יְהוּדָה, עֵירֶב אדם עירובי חצירות בערב שבת דֶּרֶךְ הַפֶּתַח שבין שתי חצירות, וְנִסְתַּם הַפֶּתַח בשבת על ידי מפולת של אבנים, או שעירב בערב שבת דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן שביניהם, וְנִסְתַּם הַחַלּוֹן בשבת, מַהוּ – מה הדין באופן כזה, האם בטל העירוב או לא. כלומר, בשתי חצירות הסמוכות זו לזו, ויש כותל בגובה עשרה טפחים ביניהן, אם יש באותו כותל פתח או חלון [שרוחבו ארבעה טפחים] רשאים דיירי שתי החצירות לערב יחדיו ולטלטל מזו לזו, לפי שיש חיבור ביניהם על ידי הפתח או החלון. ומעתה, כשעירבו יחד בערב שבת ונסתם הפתח או החלון בשבת, יש להסתפק אם מותרים הם להמשיך ולטלטל מחצר אחת לשניה, שמאחר והותר הטלטול בתחילת השבת שוב אינו נאסר, או שבטל העירוב שביניהם ואסורים בטלטול.

וממשיך רבה בדבריו: וְאָמַר לִי על כך רב הונא ורב יהודה, שַׁבָּת הוֹאִיל וְהוּתְּרָה הוּתְּרָה, כלומר, מאחר ובכניסת השבת היה העירוב כתיקונו, שכן היה בין החצירות פתח או חלון, הותר הטלטול בין החצירות לכל אותה השבת, ומעתה אף אם נסתם הפתח או החלון אין העירוב בטל, ומותרים להמשיך ולטלטל מחצר לחצר. ומאחר ומצינו בענין זה שסובר רב הונא שהולכים אחר המצב שהיה בכניסת השבת, ואין חוששים לשינויים שחלו במשך השבת, יש ללמוד מכך שאף בסוגייתנו הוא זה שסובר 'שבת גורמת', דהיינו, שאין דנים אלא לפי מספר האנשים שחנו שם בשעת כניסת השבת, אף שלאחר מכן נוספו עליהם או נגרעו מהם. מסיקה הגמרא: תְּסָתַיִּים – אכן מוכח הדבר, שכן היא דעת רב הונא.

הגמרא מנסה לתלות את מחלוקתם של רב הונא ורבי יצחק במחלוקת תנאים: לֵימָא – האם יש לומר, דְּרַב הוּנָא וְרַבִּי יִצְחָק בְּפְלוּגְתָּא [–במחלוקת] דְּרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי יְהוּדָה קָמִיפַּלְגִי [–נחלקו]. דְּתָנַן במשנה (לקמן צד.) 'חָצֵר שֶׁנִּפְרְצָה בשבת מְשַׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ – שנפרצו מחיצותיה משני צדדים [ציור א], וְכֵן בַּיִת שֶׁנִּפְרַץ בשבת מְשַׁתֵּי רוּחוֹתָיו [ציור ב], וְכֵן מָבוֹי שֶׁנִּיטַּל קוֹרוֹתָיו אוֹ לְחָיָיו בשבת, הרי אלו מוּתָּרִין לְאוֹתָהּ שַׁבָּת שנפרצו בה, וַאֲסוּרִין לְעָתִיד לָבֹא – לשבתות האחרות, עד שיתקנם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אִם מוּתָּרִין הם לְאוֹתָהּ שַׁבָּת הרי הם מוּתָּרִין גם לֶעָתִיד לָבֹא – לשבתות האחרות, וְאִם אֲסוּרִין הם לֶעָתִיד לָבֹא, אֲסוּרִין גם לְאוֹתָהּ שַׁבָּת'. כלומר, כשם שאסורים לשבתות האחרות כך אסורים לאותה שבת.

מבואר מדברי המשנה, שנחלקו רבי יהודה ורבי יוסי אם אומרים 'שבת הואיל והותרה הותרה'. לרבי יהודה תחילת השבת קובעת, ומאחר ואז היו המחיצות שלימות, הותר הטלטול לכל השבת, אף שנפרצו לאחר מכן. ולרבי יוסי דנים את המצב כפי שהוא עכשיו, ומאחר ועתה אין מחיצות אסורים הם בטלטול. ואם כן לֵימָא – האם יש לומר, שרַב הוּנָא הסובר 'שבת גורמת' דְּאָמַר כְּשִׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה, וְאילו רַבִּי יִצְחָק הסובר 'דיורין גורמין' דְּאָמַר כְּשִׁיטַת רַבִּי יוֹסֵי.

דוחה הגמרא: אָמַר לָךְ רַב הוּנָא – יכול רב הונא לומר לך, אֲנָא דְּאָמְרִי – הדין שאמרתי יכול להתיישב אֲפִילּוּ לְדברי רַבִּי יוֹסֵי, לפי שעַד כְּאָן לֹא קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הָתָם – לא אמר רבי יוסי שם שאין אומרים 'שבת הואיל והותרה הותרה', אֶלָּא משום דְּלֵיתְנְהוּ

המשך בעמוד קע

רש"י

רישא רבי יוסי ברבי יהודה — דקאמר יחיד בית סאתים, דאי רבנן — אפילו ליחיד כל צרכו יהבינן. **אין משום דקאי אבוה בשיטתיה** — גבי יחיד קאמר רבי יהודה נמי דאין נותנין לו אלא בית סאתים, במחיצת שתי או ערב. **שלשה בחמש אסורין** — כלומר: פעמים שלשה אנשים אסורין אפילו בחמש סאין, ופעמים שמותרין אפילו בשבע. **אורייתא נביאי וכתיבי** — שבועה הוא. **הוצרכו לשש והקיפו לשבע** — שתי בלא ערב, מותרין דליכא בית סאתים פנוי. **לא הוצרכו אלא לה' והקיפו לו' אפילו בה'** נמי **אסורין** — דהשתא לא מהני מחיצות, הואיל והוקפו לבית סאתים יותר מכדי צרכן. **מאי לאו פנוי מאדם** — כגון שלשה שהקיפו שמונה סאים, דכי יהבת לכל חד בית סאתים אבתי פשו להו בית סאתים פנוי בלא בעלים, אבל שבע — לא, דכי יהבת בית סאתים לכל חד לא פש ליה אלא חד בית סאה בלא בעלים. **לא פנוי מבלים** — כלומר: שיש בין המחיצות בית סאתים פנוי, שלא היו צריכין לו. ואף על גב דאינהו שלשה, אם אין צריכין אלא לבית סאתים והקיפו ארבע סאין — נמי בטלי מחיצות. **ומת אחד מהן** — ביום השבת. **וניתוספו עליהן** — בשבת. **שבת גורמת** — שלשה ומת אחד מהן, הואיל וגורמת שבת להתיר — מותרין השנים אפילו לרבי יהודה. שנים והקיפו יותר מבית סאתים אף על פי שניתוספו עליהן דיורין — אסורין לרבי יהודה, הואיל ובשנכנסה שבת גרמה לאיסור. **דיורין גורמין** — שלשה ומת אחד מהן, דבצרי דיורין — אסורין אם הקיפו יותר מבית סאתים. שנים ונתוספו עליהן — מותרין, דאיכא דיורין. **עירב דרך הפתח ונסתם הפתח** — אם היו שתי חצרות ופתח ביניהם ועירבו דרך הפתח ונסתם הפתח, או אם היו שתי חנויות ופתח ביניהם דעירבו על דעת הפתח ועכשיו נסתם בשבת, שנפלה בנגדו מפולת. **מהו** — מי שרי לאשתמושי דרך שאר חלונות הפחותות מארבעה שאין ראויות לעירוב, כדאמרינן בפרק "חלון" (עירובין עו,א). **חצר שנפרצה** — בשבת. **משני רוחותיה** — מפרש בפרק "כל גגות" (שם צד,ב) מאי טעמא נקט משתי רוחותיה. **שניטלה קורתו או לחיו** — בשבת. **מותרין לאותה שבת** — דאמרינן הואיל והותרה — הותרה. **רבי יוסי אומר אם מותרין כו'** — ומפרשינן בפרק "כל גגות" (שם צה,א) דרבי יוסי לאיסור, והכי קאמר: כשם שאסורים לעתיד לבא כך אסורין לאותה שבת, אלמא: לא אמרינן הואיל והותרה הותרה כדרבי יצחק. **היינו תנא קמא** — רבנן קמאי, דאמרי לא דברו בשיירא אלא בהווה, ולעולם יחיד נמי מותר. **איכא ביניהו יחיד ביישוב** — דתנא קמא דקאמר לא דברו בשיירא אלא בהווה, ולעולם יחיד נמי מותר — יחיד דומיא דשיירא, דבדרך ולא ביישוב. הואיל ויכול לעשות מחיצה הוגנת. ורבנן בתראי — אמילתיה דרבי יוסי ברבי יהודה קא מהדרי, דקאמר איהו אינה מחיצה לא בדרך ולא ביישוב, ואמרי ליה רבנן: אחד משני דברים, או שתי או ערב מחיצה היא, אחד יחיד ואחד רבים, בין בדרך בין ביישוב. **משנה במחנה** — היוצאת למלחמה. **מביאין עצים** — ואין חוששין לגזל. **ומלערב** — עירובי חצירות, אם הקיפו אלו ואלו ומחיצה מפסקת ביניהם, ויש שם פתח — אין צריכין לערב. גמרא **למלחמת הרשות** — סתם מלחמת רשות, ממלחמת יהושע ואילך שהיא היתה מלחמת מצוה. **עצים יבשים** — וכל שכן לחים. **עשרה תנאים** — בבא קמא בפרק "מרובה" (פ,א). **שיהו טרעין בחורשין** — שיהא כל אדם מוליך בהמותיו לרעות ביער של חברו, ולא יקפיד בעל היער, משום דלאו לקצירה קאי. **הכא בתלושין** — אף על פי שתלשום הבעלים לצרכן להיסק, ויש בהם משום גזל אצל אחרים — מותר לאנשי מחנה. **מת מצוה קונה מקומו** — אחד מעשרה תנאין שהתנה יהושע הוא.

דאית

תוספות

עירב דרך הפתח — נראה לרבינו יצחק דהלכה כרב הונא, דשבת הואיל והותרה הותרה. דתניא בוותיה בפרק "הדר" (עירובין ע,ב): כל שהותר למקצת שבת כו'. ואין לומר דרבי יצחק יעמיד הברייתא אליבא דרבי יהודה — דהא מוקי נפשיה אפילו כרבי יהודה בשמעתין. ואבעי נמי סבירא ליה הכי בפרק "כל גגות" (עירובין צג,ב). ומיהו, היכא דליתנהו למחיצות — אסור, כדמסיק הכא: אנא דאמרי אפילו כרבי יוסי, עד כאן לא קאמר רבי יוסי אלא משום דליתנהו למחיצות. ורב נמי פסיק כרבי יוסי בסוף פרק "כל גגות" (שם) וכן שמואל בנפרצה לרשות הרבים. ואף על גב דרב פסיק כרבי יוסי אפילו באיתנהו למחיצות, כדמוכח גבי שתי חצירות ונפל כותל שביניהם, דהתם הוי שפיר איתנהו למחיצות, דאכתי איכא מחיצות חיצונות שעל ידיהן נעשה החצר רשות היחיד, ומשום הכי מייתי מחצר [גדולה] שנפרצה על בעיא דרב הושעיא בפרק "כל גגות" (צג,ב) מכל מקום נראה דבהא הילכתא כרב הונא, כדפרישית. ונראה לרבינו יצחק: שאם עירבו לצורך שניהן מבית לבית, ונסתם הפתח בשבת — דשרי, כרב הונא. ואפילו נסתם באמצע השבוע ואחר כך נפתח בשבת — שרי, דחזר העירוב למקומו. וראיה מדאמר בפרק "הזורק" (שבת קא,ב) ספינות קשורות זו בזו — מערבין ומטלטלין ממזו לזו, נפסקו — נאסרו, חזרו ונתקשרו — חזרו להתירן הראשון. ועוד: דלמסקנא דשמעתין דמוקי רבי יצחק נפשיה כרבי יהודה ושרי אפילו במבוי שניטלה קורתו — כל שכן דיתיר בעירבו דרך הפתח. דהא בפרק "הדר" (עירובין ע,ב) קאמר: כל שהותר למקצת שבת כו', לאתויי עירב דרך הפתח. וזה הכלל לאתויי מבוי שנטלה קורתו. משמע דאי לא דתני זה הכלל — לא הוי שרינן מבוי שניטלה קורתו, אף על גב דהוי שרינן עירב דרך הפתח ונסתם. ורבינו יצחק בן אברהם אומר: דמהתם נמי יש להוכיח דהלכה כרב הונא, דהדהיא סוגיא כרב הונא דקפיד אמחיצה טפי, כדאמר הכא: עד כאן לא קאמר רבי יוסי כו'. ולהכי, אי לאו זה הכלל — לא הוי שרינן מבוי שניטלה קורתו, אף על גב דשרינן עירב דרך הפתח ונסתם, דאילו רבי יצחק קפיד טפי אדיורין.

קורותיו או לחייו — בפירוש רש"י בכתיבת ידו נמצא כתוב: "קורתו או לחיו", והדין עמו. ואף על גב דאליבא דרבי יהודה קיימינן, ואשכחת לה לדידיה מבוי ניתר בשתי קורות או שני לחיים כמו במפולש — מכל מקום למה לי למינקט קורותיו, כיון דבקורה אחת או בלחי אחד נאסר המבוי.

התם במחוברים — להאי שינויא נמי איירי בהזמיד והיגי, דלא התקין יהושע אלא הזמיד והיגי המחוברים ולחים, כדאמר בהדיא ב"מרובה" (בבא קמא פא,א).

מים

חָיְשָׁא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְסֵיְפָא רַבָּנַן! אֵין, מִשּׁוּם דְּקָאֵי אֲבוּהּ בִּשִׁיטָתֵיהּ. אָמַר רַב גִּיחֲל, אָמַר רַב: שְׁלָשָׁה, בְּחָמֵשׁ - אֲסוּרִין, בְּשֶׁבַע - מוּתָּרִין. אָמְרוּ לֵיהּ: אָמַר רַב הָכִי? אָמַר לְהוּ: אוֹרַייְתָא נְבִיאִי וּכְתִיבֵי, דַּאֲמַר רַב הָכִי. אֲמַר רַב אַשִׁי: מַאי קַשְׁיָא? דִּילְמָא הָכִי קָאָמַר: הוּצְרְכוּ לְשֵׁשׁ וְהִקִּיפוּ בְּשֶׁבַע - אֲפִילּוּ בְּשֶׁבַע מוּתָּרִין, לֹא הוּצְרְכוּ אֶלָּא לְחָמֵשׁ וְהִקִּיפוּ בְּשֶׁבַע - אֲפִילּוּ בְּחָמֵשׁ אֲסוּרִין. וְאֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי "וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּית סָאתַיִם פְּנוּי", מַאי לָאו פָּנוּי מֵאָדָם? לֹא, פָּנוּי מִמְּבַלִּים. אִיתְּמַר: שְׁלָשָׁה וָמֵת אֶחָד מֵהֶן, שְׁנַיִם וְנִתּוֹסְפוּ עֲלֵיהֶן. רַב הוּנָא וְרַבִּי יִצְחָק, חַד אָמַר: שַׁבָּת גּוֹרֶמֶת, וְחַד אָמַר: דִּיוּרִין גּוֹרְמִין. תִּסְתַּיֵּים דְּרַב הוּנָא הוּא דְּאָמַר שַׁבָּת גּוֹרֶמֶת. דְּאָמַר רַבָּה: בְּעַאי מֵרַב הוּנָא, וּבְעַאי מֵרַב יְהוּדָה: עִירֵב דֶּרֶךְ הַפֶּתַח וְנִסְתַּם הַפֶּתַח, דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן וְנִסְתַּם הַחַלּוֹן, מַהוּ? וְאָמַר לִי: שַׁבָּת הוֹאִיל וְהוּתְּרָה - הוּתְּרָה. תִּסְתַּיֵּים דְּרַב הוּנָא וְרַבִּי יִצְחָק בְּפִלּוּגְתָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי יְהוּדָה קָמִיפַּלְגִי. דִּתְנַן: חָצֵר שֶׁנִּפְרְצָה מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ, וְכֵן בַּיִת שֶׁנִּפְרַץ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתָיו, וְכֵן מָבוֹי שֶׁנִּיטְּלוּ קוֹרוֹתָיו אוֹ לְחָיָיו - מוּתָּרִין לְאוֹתָהּ שַׁבָּת וַאֲסוּרִין לָעָתִיד לָבֹא, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם מוּתָּרִין לְאוֹתָהּ שַׁבָּת - מוּתָּרִין לָעָתִיד לָבֹא, וְאִם אֲסוּרִין לָעָתִיד לָבֹא - אֲסוּרִין לְאוֹתָהּ שַׁבָּת. לֵימָא רַב הוּנָא דְּאָמַר כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי יִצְחָק דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹסֵי? אָמַר לָךְ רַב הוּנָא: אֲנָא דְּאָמְרִי אֲפִילּוּ לְרַבִּי יוֹסֵי, עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הָתָם - אֶלָּא דִּילְמָא אִיתְּנְהוּ לְמִחְיצוֹת, הָכָא - אִיתְּנְהוּ לְמִחְיצוֹת. וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר: אֲנָא דְּאָמְרִי אֲפִילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה, עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הָתָם - אֶלָּא דְּאִיתְּנְהוּ לְדִיוּרִין, הָכָא לֵיתְּנְהוּ לְדִיוּרִין. "וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים". הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא! אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ יָחִיד בַּיִּשּׁוּב. **מִשְׁנָה אַרְבָּעָה דְּבָרִים פָּטְרוּ בַּמַּחֲנֶה: מְבִיאִין עֲצִים מִכָּל מָקוֹם, וּפְטוּרִין מֵרְחִיצַת יָדַיִם, וּמִדְּמַאי, וּמִלְּעָרֵב. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: מַחֲנֶה הַיּוֹצֵאת לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - מוּתָּרִין בְּגֵזֶל עֵצִים יְבֵשִׁים. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר: אַף חוֹנִין בְּכָל מָקוֹם, וּבְמָקוֹם שֶׁנֶּהֱרְגוּ שָׁם נִקְבָּרִין. "מוּתָּרִין בְּגֵזֶל עֵצִים יְבֵשִׁים". הַאי הָתָם בְּהֵיזְמֵי וְהֵיגֵי, הָכָא בְּשֶׁאָר עֵצִים. אִי נָמֵי: הָתָם בְּמְחוּבָּרִין, הָכָא בְּתְלוּשִׁין. אִי נָמֵי: הָתָם בְּלַחִין, הָכָא בְּיבֵשִׁים. "רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר: אַף חוֹנִין בְּכָל מָקוֹם וּבַמָּקוֹם שֶׁנֶּהֱרְגִים שָׁם נִקְבָּרִים". פְּשִׁיטָא, מֵת מִצְוָה הוּא, וּמֵת מִצְוָה קוֹנֶה מְקוֹמוֹ! לָא צְרִיכָא, אַף עַל גַּב

דאית

תוספות

מים אחרונים חובה — עבשיו לא נהגו במים אחרונים, דאין מלח סדומית מצוי בינינו. אי נמי: לפי שאין אנו רגילים לטבל אצבעותינו במלח אחר אכילה. **ואת** אכסניא דמאי – פירש הקונטרס: וישראלים הם. מיהו בירושלמי איכא פלוגתא, דאיכא דמוקי לה בנכרים, ואפילו הכי איצטריך לאשמועינן דמאכילין אותם דמאי, דטבל אסור בהנאה, ובדמאי הקילו.

אמר רב הונא תנא בית שמאי אומרים — לא שייך כאן להקשות וכי טעמא דבית שמאי אתא לאשמועינן, דקא משמע לן: דאי משכחת תנא דאמר אין מאכילין — לא תיחוש לה, דבית שמאי הוא. וכהאי גוונא אמרינן בפרק בתרא דיבמות (קכב,א).

אל תפנו אל האובות הכי נמי דלא לקי — ואם תאמר: אין הכי נמי, דהא לאו שאין בו מעשה הוא! ויש לומר: דפריך למאן דאמר לוקין עליו. אי נמי: עקימת שפתיו הוי מעשה.

לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין — פירש הקונטרס: כמו אל יוציא הוא, ונפקא לן הוצאה מרשות לרשות מינה. ומשני: "אל יצא" כתיב, ואין באן לשון הוצאת משוי. ולקשה לפירושו: מה צריך כלל להזכיר דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין? ביון דמקשה מכח דבעי למימר דאתי קרא להוצאה ולא לתחומין! ועוד: מה מקשה רבי יונתן, והא רבי עקיבא סבירא ליה תחומין דאורייתא, ונפקא ליה ב"מי שהוציאוהו" (עירובין נא,א) מ"אל יצא". ואם בא רבי יונתן לומר דמסתבר כמאן דאמר דרבנן — על זה לא היה חולק רב אשי, דהא בכל דוכתא פשיטא ליה להתלמוד דעירובי תחומין דרבנן, כדאמר בפרק "בכל מערבין" (שם לז,ב). דאמר ליה רבא לרב נחמן: מאן האי תנא דאפילו בדרבנן ליית ליה ברירה. ובפרק "מי שהוציאוהו" (שם מו,א) אמר ליה רבא לאביי: מכדי, עירובי תחומין דרבנן, מה לי יחיד במקום רבים כו'. ועוד: דמשמע בכל דוכתא דהוצאה כתיב ביה בשבת, דבפרק "ביצד צולין" (פסחים פה,ב) אמרינן המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה — אינו חייב עד שיניח, הוצאה כתיב ביה בשבת. ולא מצינו לשון הוצאה בשבת אלא מהאי קרא ד"אל יצא איש". ובפרק קמא דהוריות (ד,א) יש ספרים דגרסי בהדיא: והא הוצאה כתיב "אל יצא איש ממקומו". ונראה לפרש: דבין רבי יונתן ובין רב אשי נפקא להו הוצאה מ"אל יצא" כדמשמע בכל מקום. והכי משמע פשטיה דקרא: שאל יצא בשבת עם כליו ללקוט את המן כדרך שעושין בחול. וסבר רבי יונתן: אפילו למאן דאמר תחומין דאורייתא — לא לקי; דיכין דמהאי קרא נמי נפקא לן איסור הוצאה דהוי מיתת בית דין. ורב אשי משני: מי כתיב "אל יוציא"? דהוי עיקר קרא בהוצאה, דאז ודאי לא היו לוקין עליו אף על גב דלתחומין נמי אתי. "אל יצא" כתיב, וכיון דעיקרו בלשון יציאה — לוקין עליו, אף על גב דאתי נמי לאיסור הוצאה. ואף על גב דהוצאה נפקא לן ברישׂ "הזורק" (שבת צו,ב) מ"ויבלא העם מהביא" — איצטריך תרי קראי, חד — להוצאת עני, וחד — להוצאת בעל הבית. ומשום דהוצאה מלאכה גרועה היא איצטריך תרי קראי, כדפרישית בשבת (ב,א דיבור המתחיל "פשט"). והא דמשמע הכא דאי הוה עיקר קרא בהוצאה כמו בתחומין לא הוה לקי לכולי עלמא, אף על גב דבתחומין ליכא מיתה ב"מרובה" (בבא קמא עד,ב) גבי עדים שהוכחשו בנפש ולבסוף הוזמו, משמע דלוקין למאן דאמר אין נהרגים, משום דלא חשיב לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, ושם מפורש.

הדרן עלך מבוי שהוא גבוה

עושין ארבעה דיומדין — והא דאמר לעיל (דף טו,ב) הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה — היינו היכא דליכא שם ארבע מחיצות כי הכא, דהואיל ואיכא בכל צד אמה מכאן ואמה מכאן — חשיב פתח.

וארבעה פשוטין — וליכא למימר הכא דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלי ליה, דלגבי עולי רגלים הקילו ואוקמא אדאורייתא. [ואפשר דדוקא בפשוטין דרחבים אמה לא אמרינן מדאורייתא דלא אתי אוירא ומבטל ליה, דהא גבי עמודי החצר פירש בריש מסכת דאתי אוירא ומבטל להו מדאורייתא. תוספות ישנים]. [וביניהן כמלא שתי רבקות — לא סגי בהך פלוגתא, ואצטריך דלעיל דמהני פשוטין לרבי מאיר, ולא אמרינן אתי אוירא ומבטל ליה. תוספות ישנים].

אפילו

רש"י

מים אחרונים חובה — עבשיו לא נהגו במים אחרונים, דאין מלח סדומית מצוי בינינו. אי נמי: לפי שאין אנו רגילים לטבל אצבעותינו במלח אחר אכילה. **ואת** אכסניא דמאי – פירש הקונטרס: וישראלים הם. מיהו בירושלמי איכא פלוגתא, דאיכא דמוקי לה בנכרים, ואפילו הכי איצטריך לאשמועינן דמאכילין אותם דמאי, דטבל אסור בהנאה, ובדמאי הקילו.

אמר רב הונא תנא בית שמאי אומרים — לא שייך כאן להקשות וכי טעמא דבית שמאי אתא לאשמועינן, דקא משמע לן: דאי משכחת תנא דאמר אין מאכילין — לא תיחוש לה, דבית שמאי הוא. וכהאי גוונא אמרינן בפרק בתרא דיבמות (קכב,א).

אל תפנו אל האובות הכי נמי דלא לקי — ואם תאמר: אין הכי נמי, דהא לאו שאין בו מעשה הוא! ויש לומר: דפריך למאן דאמר לוקין עליו. אי נמי: עקימת שפתיו הוי מעשה.

לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין — פירש הקונטרס: כמו אל יוציא הוא, ונפקא לן הוצאה מרשות לרשות מינה. ומשני: "אל יצא" כתיב, ואין באן לשון הוצאת משוי. ולקשה לפירושו: מה צריך כלל להזכיר דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין? ביון דמקשה מכח דבעי למימר דאתי קרא להוצאה ולא לתחומין! ועוד: מה מקשה רבי יונתן, והא רבי עקיבא סבירא ליה תחומין דאורייתא, ונפקא ליה ב"מי שהוציאוהו" (עירובין נא,א) מ"אל יצא". ואם בא רבי יונתן לומר דמסתבר כמאן דאמר דרבנן — על זה לא היה חולק רב אשי, דהא בכל דוכתא פשיטא ליה להתלמוד דעירובי תחומין דרבנן, כדאמר בפרק "בכל מערבין" (שם לז,ב). דאמר ליה רבא לרב נחמן: מאן האי תנא דאפילו בדרבנן ליית ליה ברירה. ובפרק "מי שהוציאוהו" (שם מו,א) אמר ליה רבא לאביי: מכדי, עירובי תחומין דרבנן, מה לי יחיד במקום רבים כו'. ועוד: דמשמע בכל דוכתא דהוצאה כתיב ביה בשבת, דבפרק "ביצד צולין" (פסחים פה,ב) אמרינן המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה — אינו חייב עד שיניח, הוצאה כתיב ביה בשבת. ולא מצינו לשון הוצאה בשבת אלא מהאי קרא ד"אל יצא איש". ובפרק קמא דהוריות (ד,א) יש ספרים דגרסי בהדיא: והא הוצאה כתיב "אל יצא איש ממקומו". ונראה לפרש: דבין רבי יונתן ובין רב אשי נפקא להו הוצאה מ"אל יצא" כדמשמע בכל מקום. והכי משמע פשטיה דקרא: שאל יצא בשבת עם כליו ללקוט את המן כדרך שעושין בחול. וסבר רבי יונתן: אפילו למאן דאמר תחומין דאורייתא — לא לקי; דיכין דמהאי קרא נמי נפקא לן איסור הוצאה דהוי מיתת בית דין. ורב אשי משני: מי כתיב "אל יוציא"? דהוי עיקר קרא בהוצאה, דאז ודאי לא היו לוקין עליו אף על גב דלתחומין נמי אתי. "אל יצא" כתיב, וכיון דעיקרו בלשון יציאה — לוקין עליו, אף על גב דאתי נמי לאיסור הוצאה. ואף על גב דהוצאה נפקא לן ברישׂ "הזורק" (שבת צו,ב) מ"ויבלא העם מהביא" — איצטריך תרי קראי, חד — להוצאת עני, וחד — להוצאת בעל הבית. ומשום דהוצאה מלאכה גרועה היא איצטריך תרי קראי, כדפרישית בשבת (ב,א דיבור המתחיל "פשט"). והא דמשמע הכא דאי הוה עיקר קרא בהוצאה כמו בתחומין לא הוה לקי לכולי עלמא, אף על גב דבתחומין ליכא מיתה ב"מרובה" (בבא קמא עד,ב) גבי עדים שהוכחשו בנפש ולבסוף הוזמו, משמע דלוקין למאן דאמר אין נהרגים, משום דלא חשיב לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, ושם מפורש.

דאית ליה קוברין — שיש לו יורשין. **באיסרטיא** — דרך כבושה. **מפניהו** — ואי סלקא דעתך קנה מקומו, היכי מצי למשקליה מהתם. **במת מוטל על המיצר** — שמושכב ברוחב הדרך ממיצר למיצר. מתוך שניתן רשות לפנותו מפני כהנים ועושי טהרות שלא יאהילו עליו, מפניהו לכל רוח שירצה. **שמלח סדומית יש בו'** — ואמור רבנן (ברכות מ,א): אחר כל אביליתך אכול מלח. ומשום מלח שטבל בו אצבעו תיקנו מים אחרונים. **כי קורטא כבורא** — בכור מלח יש מעט מאותו מלח סדומית, כמין קורט קטן. **כייל מלחא מאי** — מדד מלח לחמרים, צריך ליטול ידיו או לא. **כל שכן** — דצריך. **אכסניא** — חיל הבא למלך ישראל להלחם על אויביהם, וישראלים הם. **דמאי** — ספק מעושר ספק אינו מעושר. דרוב עמי הארץ מעשרין הן, וחומרא דרבנן היא, וגבי הנך אקילו רבנן. **לוקין על עירובי תחומין** — דכתיב "אל יצא איש ממקומו", ומהכא ילפינן תחומין בפרק "מי שהוציאוהו" (עירובין נא,א). **(שבאל)** — לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין הוא, דסלקא דעתך אל יוציא הוא, ונפקא לן הוצאה מרשות לרשות מיניה, והדהיא אב מלאכה היא, וממיתין עליה. **וכל לאו שניתן לאזהרת** — שלא יעשה כן, שמתחייב עליו מיתת בית דין — אין לוקין עליו, אפילו לא התרו בו למיתה והתרו בו למלקות, דהשתא לא מיקטיל — אפילו הכי לא לקי; דלאזהרת מיתה ניתן ולא למלקות. **אל יצא כתיב** — ואין כאן לשון הוצאת משוי:

הדרן עלך מבוי שהוא גבוה

עושין פסין לביראות — שברשות הרבים וביראות עצמן רשות היחיד הן, שעמוקים עשרה. ואין יכול למלאות מהן, ועושים פסין אלו להכין להן היקף שיהו הפסין הללו עושין את סביבות הבור רשות היחיד וימלא ויוציא ויניח שם ותיבנס בהמתו וישקנה. **דיומדין** — עמודין הנראין כשנים, שעשוי כמרחב שלנו. וכשנועצו בקרקע לפאת דרומית מערבית נוטה דופנו אחד למזרח וצידו אחד לצפון. והשני לפאת מערבית צפונית נוטה צידו אחד למזרח וצידו אחד לדרום. וכשנותן ארבעתן לארבע הפיאות, נמצא לכל רוח שתי אמות דופן אמה כנגד אמה, והריוח בינתים. **פשוטין** — באמצע נותן לכל רוח לוח רחבה אמה. ובגמרא מפרש באיזה בור בעי רבי מאיר פשוטין, דהא מודה רבי מאיר שיכול להניח עשר אמות ריוח בינתים, כדמפרש ואזיל. **וביניהם שתי רבקות וכו'** — דהיינו עשר אמות, כדמפרש בגמרא. ואם פחות — כל שכן שהוא יפה. **קשורות** — חומרא הוא, למעט מריוח שבינתים. **ולא מותרות** — בגמרא פריך: היינו קשורות. **אחת נבנסת ואחת יוצאת** — קולא הוא, דלא בעינן עשר מצומצמות אלא שוחקות. **מותר להקריב** — פסים לבאר, ולעשות ההיקף קצר. **ובלבד שתהא** — משפת הבאר עד בין הפסין כדי ראשה ורובה של פרה. אבל בציר מהכי — לא, דילמא ממשיך אחר פרתו ומפיק לדוולא חוץ למחיצה, וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים:

להרחיק

משנה עוֹשִׂין פְּסִין לַבֵּירָאוֹת, אַרְבָּעָה דִּיוּמָדִין נִרְאִין כִּשְׁמוֹנָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שְׁמוֹנָה נִרְאִין כִּשְׁנֵים עָשָׂר, אַרְבָּעָה דִּיוֹמָדִים וְאַרְבָּעָה פְּשׁוּטִין. גּוֹבְהָן עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרוֹחְבָּן שִׁשָּׁה, וְעוֹבְיִים כָּל שֶׁהוּא. וּבֵינֵיהֶן כְּמִלְא שְׁתֵּי רְבָקוֹת שֶׁל שֶׁלֶשׁ שֶׁלֶשׁ בָּקָר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁל אַרְבַּע. קְשׁוּרוֹת וְלֹא מוּתָּרוֹת, אַחַת נִכְנֶסֶת וְאַחַת יוֹצֵאת. מוּתָּר לְהַקְרִיב לַבֹּאר וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא פָּרָה רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ בִּפְנִים וְשׁוֹתָהּ. מוּתָּר

להרחיק

הדרן עלך מבוי שהוא גבוה

דְּאִית לֵיהּ קוֹבְרִין – כשיש לו לנהרג זה יורשים שיתעסקו בקבורתו, שבאופן זה אינו נידון כ'מת מצוה', ובזה לא תיקן יהושע שיקנה המת את מקומו, מכל מקום תיקנו חכמים לאנשי הצבא שיקברום באותו מקום שבו נהרגו, ולא יוכל בעל המקום לעבב.

הגמרא מביאה ראיה לכך שמת מצוה היינו אדם שאין לו קוברין: דְּתַנְיָא – שכך שנינו בברייתא, אֵיזֶהוּ מֵת מִצְוָה שכהן נטמא לו כדי להתעסק בקבורתו, כָּל שֶׁאֵין לוֹ קוֹבְרִין – אנשים שיתעסקו בקבורתו, אבל אם אותו כהן שמצא את מת המצוה קוֹרֵא בקול וְאֶחֵרִים עוֹנִין אוֹתוֹ, כלומר, שיש יהודים נוספים באותו המקום, אֵין זֶה מֵת מִצְוָה, ואסור לכהן ליטמא לו, שהרי יכולים ישראלים להתעסק בקבורתו. ויש ללמוד מברייתא זו, שכשם שאינו בכלל 'מת מצוה' לענין כך שרשאי הכהן ליטמא לו, כמו כן אין הוא קונה את מקומו להיקבר בו, לפי שלא תיקן יהושע תקנה זו אלא במת מצוה שאין לו קוברים.

הגמרא מקשה על מה שנתבאר שמת מצוה קונה את מקומו: וְכי מֵת מִצְוָה קָנָה את מְקוֹמוֹ, וְהָתַנְיָא – והרי שנינו בברייתא, הַמּוֹצֵא מֵת מוּטָל בְּסַרְטָיָא – דרך כבושה שמהלכים בה רבים, מְפַנֵּיהוּ לִימִין הָאַסַּרְטָיָא אוֹ לִשְׂמֹאל הָאַסַּרְטָיָא, לאיזה צד שירצה. והיינו באופן ששני הצדדים שוים. אבל אם בצד אחד של האסרטיא יש שָׂדֶה בּוּר – שאינה מעובדת, וְאילו בצידה השני יש שָׂדֶה נִיר – חרושה, מְפַנֵּיהוּ למת לִשְׂדֵה בּוּר, שכן באופן זה הוא ממעט בנזק הנגרם לבעל השדה. ואם היה בצד האחד של האסרטיא שָׂדֶה נִיר – חרושה, וּבצידה השני יש שָׂדֶה זֶרַע – זרועה, מְפַנֵּיהוּ למת לִשְׂדֵה נִיר. ואם הָיוּ שְׁתֵּיהֶן [–השדות שמשני צידי האסרטיא] נִירוֹת – חרושות, או היו שְׁתֵּיהֶן זְרוּעוֹת, או שְׁתֵּיהֶן בּוּרוֹת – לא מעובדות, אזי מְפַנֵּהוּ למת לְכָל רוּחַ [–צד] שֶׁיִּרְצֶה. הרי מבואר מדברי הברייתא שמותר לפנות מת מצוה, ומוכח מכך שאינו קונה את מקומו.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב בִּיבִי, הָכָא – כאן, בברייתא זו, בְּמֵת מוּטָל עַל הַמֵּיצַר עַסְקִינַן, כלומר, מדובר באופן שנמצא המת מוטל לרוחב כל הדרך ממיצר למיצר [מגבול השדה שבצד האחד לגבול השדה שבצד השני], ואין אדם יכול לעבור שם בלא שיאהיל על המת, ולפיכך התירו חכמים לפנותו משם, כדי שלא יאהילו עליו כהנים ועושי טהרות. וּמִתּוֹךְ שֶׁנִּיתְּנָה רְשׁוּת לְפַנּוֹתוֹ מִן הַמֵּיצַר, רשאי הוא להיות מְפַנֵּיהוּ לְכָל רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה.

שנינו במשנה: וּפְטוּרִין מֵרְחִיצַת יָדַיִם.

אָמַר אַבָּיֵי, לֹא שָׁנוּ חכמים במשנה שאנשי המחנה פטורים מנטילת ידים, אֶלָּא רק מַיִם רִאשׁוֹנִים – נטילת ידים שקודם הסעודה, אֲבָל נטילת מַיִם אַחֲרוֹנִים שאחר הסעודה חוֹבָה היא אף על אנשי הצבא. הגמרא מבארת את טעם נטילת מים אחרונים: אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ חכמים שנטילת מַיִם אַחֲרוֹנִים חוֹבָה היא, מִפְּנֵי שֶׁמֶּלַח סְדוֹמִית יֵשׁ [–מין מלח הבא מסדום], שֶׁמְּמַמֵּא [–מעוור] אֶת הָעֵינַיִם אם נכנס לתוכן, ומאחר ואמרו חכמים (ברכות מ.) שאחר כל אכילה יש לאכול מלח, חששו שמא יגע אדם בעינו בעוד מלח סדומית בידו, ועל ידי כך תסתמא עינו.

אָמַר אַבָּיֵי, וּמִשְׁתַּכְחָא בְּקוּרְטָא בְּכוֹרָא – מלח סדומית זה נמצא בשיעור קטן מאד [קורט] בתוך מידה גדולה מאד [כור] של מלח.

אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, כֵּייל מִילְּתָא – אדם המודד מלח, מַאי – מה דינו, האם צריך ליטול ידיו אחר המדידה או לא.

אָמַר לֵיהּ רב אשי, [הָא] לֹא מִיבַּעְיָא – זו אינה שאלה, שהרי אם אדם שאינו נוגע באכילתו אלא במעט מלח צריך ליטול ידיו מחשש שנגע במלח סדומית, קל וחומר לאדם זה המודד כמות גדולה של מלח שצריך ליטול ידיו.

שנינו במשנה: ופטורין מרחיצת ידים, וּמְדַמַּאי.

הגמרא מביאה משנה נוספת כעין זה. דִּתְנַן – שכך שנינו במסכת דמאי (פ"ג מ"א), מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי – תבואת עם הארץ, שהתירו חכמים לעניים לאוכלה בלא לעשר, אף שיש ספק בדבר אם הופרשו מעשרותיה. וְאֶת אַכְסַנְיָא דְּמַאי – וכן הקילו שמותר להאכיל דמאי לאנשי צבא ישראלים הבאים להלחם עם מלך ישראל כנגד אויביהם.

הגמרא מביאה שבדין זה נחלקו בית שמאי ובית הלל: אָמַר רַב הוּנָא, תָּנָא – שנינו בברייתא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת אַכְסַנְיָא דְּמַאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת אַכְסַנְיָא דְּמַאי. כלומר, דין זה שנתבאר שמותר להאכיל את העניים ואת חיילי ישראל דמאי אינו אלא לדעת בית הלל, אבל בית שמאי אוסרים בזה.

שנינו במשנה: ופטורים מרחיצת ידים ומדמאי וּמְלֵעֲרֵב.

הגמרא מפרשת מאיזה עירוב פטרו חכמים את אנשי הצבא. אָמְרֵי דְּבֵי – אמרו בני ישיבתו של רַבִּי יַנַּאי, לֹא שָׁנוּ חכמים במשנתנו שאנשי הצבא פטורים מלערב, אֶלָּא עֵירוּבֵי חֲצֵירוֹת, כלומר, שרשאים הם לטלטל בתוך המחנה אף אם לא עירבו אלו עם אלו, אֲבָל בְּעֵירוּבֵי תְּחוּמִין חַיָּיבִין הם, דהיינו, שאינם רשאים לצאת בשבת חוץ לתחום אלפיים אמה, אם לא הניחו עירובי תחומין.

וטעם החילוק בין עירובי חצירות לתחומין, לפי שדין עירובי חצירות אינו אלא מדברי חכמים, שהרי מן התורה מותר לטלטל מרשות היחיד של אדם אחד לרשות היחיד של אדם אחר בלא עירוב, ולפיכך הקילו חכמים לגבי אנשי הצבא והעמידו דינם על דין תורה, אבל עירובי תחומין מן התורה הם, שאסור לאדם ליצא בשבת מחוץ לתחום, ולפיכך אף אנשי הצבא מצווים בהם.

הגמרא מביאה ראיה לכך שעירובי תחומין מן התורה הם: דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא, לוֹקִין עַל עֵירוּבֵי תְּחוּמִין דִּבְרֵי תוֹרָה. כלומר, היוצא מחוץ לתחום בלא שהניח עירובי תחומין מערב שבת לוקה מן התורה, לפי שנאמר (שמות טז כט) 'שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי', ודרשו חכמים (להלן נא.) ממקרא זה שאסור לאדם לצאת מחוץ לתחום בשבת.

הגמרא מקשה על דברי רבי חייא: מַתְקִיף לָהּ [–הקשה על כך] רַבִּי יוֹנָתָן, כיצד יתכן שהעובר על המקרא 'אל יצא איש ממקומו ביום השביעי' לוקה, וְכִי לוֹקִין מן התורה עַל לָאו שֶׁבְּאַל – שנאמר בלשון 'אל'.

סברה הגמרא עתה, שכוונת רבי יונתן היא שכל לאו שנאמר בלשון 'אל' אין לוקים עליו. מַתְקִיף לָהּ [–הקשה על כך] רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אֶלָּא מֵעַתָּה – לפי דבריך אלו שאין לוקים על לאו שנאמר בלשון 'אל', אם כן איסור שאילת בעל אוב וידעוני שנאמר בלשון 'אל', דִּכְתִיב (ויקרא יט לא) 'אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֹבֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים', הָכִי נַמִּי דְּלָא לָקֵי – האם אכן אין לוקים עליו, והלא אין הדין כן, ובהכרח שגם לאו שנאמר בלשון 'אל' לוקים עליו.

מבארת הגמרא: אין כוונת רבי יונתן שכל לאו שנאמר בלשון 'אל' אין לוקים עליו, אלא כוונתו להקשות רק על הלאו 'אל יצא איש ממקומו', וְרַבִּי יוֹנָתָן הָכִי קַשְׁיָא לֵיהּ – וכך הוקשה לו, הרי לאו זה הוא 'לַאו שֶׁנִּיתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין', כלומר, לאו שבא להזהיר שלא לעבור על איסור שהעובר עליו נענש במיתת בית דין, שכן ממקרא זה למדים את איסור הוצאה מרשות לרשות בשבת שענשו במיתה, לפי שיש לדרוש את התיבות 'אל יצא' כמו 'אל יוציא', וכלל הוא בידינו ש'כָּל לַאו שֶׁנִּיתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין אֵין לוֹקִין עָלָיו', אפילו באופן שהתרו בעובר עליו שיענש במלקות ולא התרו בו למיתה, שבאופן כזה אי אפשר להמיתו בבית דין, מכל מקום גם מלקות אינו לוקה, מאחר ולאו זה בא להזהיר על מיתה ולא על מלקות, ואם כן, כיצד סובר רבי חייא שהיוצא מחוץ לתחום בשבת לוקה משום 'אל יצא איש ממקומו'.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אַשִׁי, מִי כְּתִיב – וכי נאמר בתורה 'אַל יוֹצִיא איש ממקומו', שלפיכך יש לומר שבא הכתוב לאסור הוצאה מרשות לרשות, והלא 'אַל יֵצֵא איש ממקומו' כְּתִיב, שמשמע מכך שבא הכתוב לאסור יציאה מחוץ לתחום, ונמצא שמקרא זה אינו

המשך בעמוד קעה

לְהַרְחִיק את הדיומדין מן הבאר ועל ידי כך להגדיל את השטח המוקף שדינו כרשות היחיד, **כָּל שֶׁהוּא** – בכל שיעור שהוא, דהיינו כל מה שברצונו להגדיל, **וּבִלְבַד שֶׁיְּרַבֶּה בְּפַסִּין** עד שלא יהיה בין פשוט לפשוט ובין פשוט לדיומד מקום פרוץ בשיעור של יותר מכדי שתי רבקות של בקר, כאמור לעיל במשנה, שמאחר שעל ידי הרחקת הדיומדין מהבור, מתרחקים הם אף זה מזה, עליו להרבות בפסים בכדי שלא יהיה מקום פרוץ בשיעור האמור.

המשנה מביאה דעה חולקת הסוברת שיש שיעור לגודל השטח שניתן להתיר על ידי הפסים: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, לא אמרו שפסי בירואות מתירים את השטח שביניהם בכל גודל שהוא, אלא רק **עַד** גודל של **בֵּית סָאתַיִם** – מקום זריעת תבואה בשיעור סאתיים, שהוא שטח של מאה אמה על חמישים אמה, שאין להתיר על ידם לטלטל בשטח גדול יותר.

אָמְרוּ לוֹ לרבי יהודה, **לֹא אָמְרוּ** את השיעור של **בֵּית סָאתַיִם** לענין זה של פסי בירואות שאין להתיר לטלטל בהם בשטח גדול יותר, **אֶלָּא** אמרו זאת **לְגִינָּה** [–מקום גידול ירקות וזרעים] **וּלְכַרְפַּף** [–מקום גדול מחוץ לעיר מוקף גדר סביב המשמש לאוצר של גזרי עצים], שמאחר שלא הוקפו בגדרות לשם שימוש של דיור, אסרו חכמים לטלטל בהם כל שיש בהם שיעור של יותר מבית סאתיים, **אֲבָל אִם הָיָה דִּיר** של בהמות **אוֹ סַהַר** [–דיר של בהמות בעיר] **אוֹ מוּקְצֶה** [–מקום רחב מאחורי הבית] **אוֹ חָצֵר** שלפני הבית, באלו **אֲפִילּוּ** המקום הוא בגודל **בֵּית חֲמֵשֶׁת כּוֹרִין אֲפִילּוּ בֵּית עֲשָׂרָה כּוֹרִין מוּתָּר** לטלטל בו, שכל אלו הוקפו בגדרות ומחיצות לשם שימוש של דיור, וכיון שאתה מודה בכך, עליך להודות גם בבארות מים, שמימיהם ראויים לשתיית אדם, והשימוש בהם נחשב כשימוש של דיור, שמותר לטלטל בשטח זה בכל גודל שהוא, **וּלְפִיכָךְ מוּתָּר לְהַרְחִיק** את הדיומדין **בְּכָל** שיעור **שֶׁהוּא** מן הבאר, **וּבִלְבַד שֶׁיְּרַבֶּה בְּפַסִּין.**

גמרא

שנינו במשנה, עושין פסין לבירואות. הגמרא דנה אם המשנה מוסכמת על דעת הכל. מבררת הגמרא: **לֵימָא מַתְנִיתִין דִּלְא כַּחֲנַנְיָא** – האם נאמר שהמשנה היא שלא כדעת חנניא, **דְּתַנְיָא, עוֹשִׁין פַּסִּין לְבוֹר** להתיר את הטלטול ממנו אל חוצה לו, **וַחֲכָלִין לְשַׂיָּרָא**, שכאשר שיירה נמצאת בדרך ושובתת שם בשבת ואנשיה חפצים לטלטל במקומם, אינם יכולים להתיר את הטלטול על ידי עשיית פסים ודיומדין כאמור במשנה לגבי בירואות, אלא עליהם להקיף את מקום חנייתם בשלשה חבלים [כל חבל בעובי טפח ועוד] הגבוהים זה מזה עד שלשה טפחים, שעל ידי כך יווצר 'לבוד' בין חבל לחבל ויחשבו כמחיצה של עשרה טפחים. **וַחֲנַנְיָא אוֹמֵר, חֲכָלִין** מועילים **לְבוֹר**, להתיר את הטלטול ממנו, **אֲבָל לֹא פַּסִּין.** נמצא שחנניא חולק על דין המשנה.

דוחה הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** [–תאמר] שהמשנה נשנתה גם כדעת **חֲנַנְיָא**, לא תוכל להקשות מדברי הברייתא בה אמר שאין עושים פסים לבור, לפי **שְׁבּוֹר לְחוּד וּבְאֵר לְחוּד**, ולדעתו לא הותרו פסים אלא לבאר שמימיה נובעים, ולא לבור של מים מכונסים, ובמשנה אין מבואר אלא שעושים פסים לבירואות, ולדעת חנניא בדווקא נשנה כן, ואין בורות בכלל. טעם החילוק בין בור לבאר הוא, שמימיו של בור עשויים לכלות, וחששו חכמים שאף אחר שיכלו ימשיכו לטלטל בין הפסים, והלא לא הותר הטלטול שם אלא כאשר יש מים בבור, שהתירו להוציאם לצורך השקאת בהמת עולי רגלים. מחמת חשש זה אסר חנניא להתיר בור על ידי פסים. חשש זה אינו קיים בבאר, שמימיה נובעים מעצמם ואינם כלים, ועל כן אף הוא מודה שעושים פסים לבארות.

לשון אחרת: **אִיבָּא דְּאָמְרֵי** – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, **מַדְּלָא קָתָנֵי** – ממה שלא נאמר בברייתא 'חֲנַנְיָא אוֹמֵר עוֹשִׁין חֲכָלִין **לְבוֹר וּפַסִּין לְבֵאר'**, אלא אמר 'חבלין לבור אבל לא פסין', **מִכְּלָל** – יש ללמוד מכך, **דְּלַחֲנַנְיָא לֹא שְׁנָא בּוֹר וְלֹא שְׁנָא בְּאֵר** – אין חילוק בין בור ובין באר, ובשניהם **חֲכָלִין אִין** – אכן מועילים להתיר את הטלטול, אך **פַּסִּין לֹא.** מבררת הגמרא: **לֵימָא מַתְנִיתִין** – האם נאמר שהמשנה **דִּלְא כְּדַעְתֵּיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא** היא, **דְּתַנַן** במשנה להלן (כב:), **אֶחָד בְּאֵר הָרַבִּים וּבוֹר הָרַבִּים וּבְאֵר הַיָּחִיד עוֹשִׂין לָהֶן פַּסִּין**, כדין משנתנו, **אֲבָל בּוֹר הַיָּחִיד עוֹשִׂין לוֹ מָחִיצָה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים**, ואין פסים מועילים בו, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַאֲפִילּוּ הָכָא קָתָנֵי** – כאן במשנה נאמר שעושים פסים **לְבֵירָאוֹת, אִין** [–כן], עושים פסים, אבל **לְבוֹרוֹת לָא,** ומשמע שאף לא לבורות הרבים, ואילו רבי עקיבא הלא התיר לעשות פסים גם לבורות הרבים.

דוחה הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** שהמשנה נשנתה גם כדעת **רַבִּי עֲקִיבָא,** שאפשר לעשות פסים גם לבורות, ניתן ליישב שמה שנקט התנא דווקא בארות, זהו לפי **שְׁבֵּאֵר מַיִם חַיִּים דִּפְסִיקָא לֵיהּ** – שהלכה מוחלטת היא שעושים לה פסים, **לֹא שְׁנָא דְּרַבִּים וְלֹא שְׁנָא דְּיָחִיד** – בין לבאר של רבים ובין לבאר של יחיד, **קָתָנֵי** – שנאה במשנה, אבל **בּוֹר** של מים **מְכוּנָּסִין, דְּלָא פְּסִיקָא לֵיהּ** – שאין זה מוחלט שעושים לו פסים תמיד, שרק לבור של רבים עושים פסים ולא לבור של יחיד, **לָא קָתָנֵי** – לא שנאו במשנה. ואין להוכיח מדברי המשנה שלא כדעת רבי עקיבא שלבורות הרבים עושים פסים, שאף שלא הזכירה המשנה שעושים פסים לבורות, הרי זה משום שיש בורות שאין עושים להם פסים, והם בורות היחיד.

הגמרא מוסיפה לדון אם המשנה כדעת הכל. מבררת הגמרא: **לֵימָא מַתְנִיתִין** – האם נאמר שהמשנה **דִּלְא כְּדַעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא** היא, **דְּתַנַן** במשנה להלן (שם), **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹמֵר, אֵין עוֹשִׂין פַּסִּין אֶלָּא לִבְאֵר הָרַבִּים בִּלְבַד. וְאִילּוּ הָכָא קָתָנֵי** – כאן במשנה נאמר שעושים פסים **'לְבֵירָאוֹת',** בלשון רבים, ומשמע **לֹא שְׁנָא דְּרַבִּים וְלֹא שְׁנָא דְּיָחִיד** – בין לבאר הרבים ובין לבאר היחיד.

דוחה הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** שהמשנה נשנתה גם כדעת **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא,** ואף היא התירה רק בבארות של רבים, לא קשה על מה שנקטה 'בירואות' לשון רבים, שיש לפרש **מַאי** [–מה] כוונתה בתיבת **'בֵּירָאוֹת', בֵּירָאוֹת דְּעָלְמָא** – שעושים פסים להרבה בירואות של רבים שיש בעולם, אך אין כוונתה לכלול שני סוגי בירואות של רבים ושל יחיד.

הגמרא מבארת את התיבה 'דיומדין'. אומרת הגמרא: **מַאי 'דְּיוֹמָדִין'** המוזכרים במשנה שיש להעמידם סביב הבאר בכדי להתיר לטלטל בתוך השטח המוקף, **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר**, תיבה זו מורכבת משתי מילים, **דְּיוֹ** [–שני] **עֲמוּדִין**, כלומר, עמודים כפולים, שיש להעמיד בפינות ההיקף שסביב הבאר שני עמודים המחוברים זה לזה בזוית בצורת האות ר', באופן שאמה של עמוד זה תבוא לצד אחד ואמה של העמוד השני תמשך לצד אחר.

אגב דברי רבי ירמיה בן אלעזר אלו, מביאה הגמרא להלן עוד מדבריו בעניינים שונים, והתיבות **'ד"יו למ"נודה שב"ח זונ"ית [בי"ת שת"י] נתק"לקל במי"דה שלש"ה'** הן **סִימָן** לכל המימרות הללו.

קודם לכן מביאה הגמרא ביאור תיבה אחרת שנכללה בה התיבה 'דיו' במשמעות של שנים: **תְּנַן הָתָם** במסכת דמאי (פ"א מ"א), אודות החיוב לעשר 'דמאי' שהם פירות עם הארץ שחוששים שמא לא

המשך בעמוד קעא

רש"י

להרחיק כל שהוא — כל מה שבלבו לעשות היקף גדול. **ובלבד שירבה בפסין** — דכל כמה דמרחיק מבור — מגדיל ריוח שבין דיומד לדיומד, וצריך להרבות בפסין עד שלא יהא בין פשוט לפשוט, ובין פשוט לדיומד יותר מעשר אמות לרבי מאיר, או משלש עשרה אמה ושליש לרבי יהודה. **לנינה ולקרפף** — שאין הקיפן לדירה. קרפף — היקף גדול חוץ לעיר להכניס שם עצים לאוצר. **אבל אם היה דיר** — של בהמות, שעושין בשדות, היום כאן והיום כאן כדי לזבלה בגללי הבהמות. **סהר** — לבהמות של עיר. **מוקצה** — רחבה שאחורי הבתים. **וחצר** — שלפני הבתים. דכל הני הקיפן לדירה הוא. והני פסי ביראות נמי, הואיל ומימיהן ראויין לשתיית אדם — תשמיש דירה מעלייתא הוא. גמרא **חבלים לשיירא** — כדתנן בפרק קמא (עירובין טז,ב): מקיפין שלשה חבלים, דכולה עומד הוא. אבל פסין לשיירא — לא, דהוי פרוץ מרובה, ולא הותר אלא לבור משום בהמת עולי רגלים, כדמפרש לקמן. **בור** — מים מכונסין, ועבידי דפסקי, ומשום הכי אסר חנניא, דזמנין דפסקי מיא ובטלי מחיצות, ולא הותרו פסי ביראות אלא מפני מימיהן של בהמת עולי רגלים. **באר** — מים חיים. וביראות דמתניתין, מדלא קתני בורות — במים חיים קאמר. **בור הרבים** — אי פסקי מיא מדכרי אהדדי, ולא מטלטלי התם. **באר היחיד** — דלא פסקי מיא. **לבורות לא** — ואפילו דרבים. **מכונסין דלא פסיקא ליה** — דאיכא בור הרבים דמהני, ואיכא בור דיחיד דלא מהני — לא קתני. **ואילו הכא ביראות קתני** — דמשמע תרי, חד דרבים וחד דיחיד. **ביראות דעלמא** — אבל ביראות קאי, ולעולם דרבים. **השיתין** — מיני תאנים רעות, כדאמר במסכת ברכות (מ,ב). **פטורין** — מן הדמאי, דכיון דרעות הן — לא חס עלייהו עם הארץ, ועישרן. **חוץ מן הדיופרא** — שהוא חשוב. **דיו פירות** — טוענין שתי פעמים בשנה. **אחור וקדם צרתני** — מלפנים ומאחור צרת לי צורת פנים. **הצלע** — בין לרב בין לשמואל לשון צדדין, כמו "ולצלע המשכן השנית" (שמות כו). **פרצוף** — חילקו לשנים, שהיה זכר מכאן ונקבה מכאן. **זנב** — היה לו לאדם הראשון, ונטלו ממנו, וברא את חוה. **מאי אחור וקדם צרתני** — דמשמע שתי צורות. **מאדם ועד בהמה** — אדם הוזכר בפורענות תחילה. הכי גרסינן: **היינו דכתיב ויצר בתרין יודין** — דמשמע שתי צורות. **אוי לי מיצרי** — שמצערני אם אעשה רצון יוצרי. **אוי לי מיוצרי** — אם אעשה רצון יצרי. **זכר ונקבה בראם** — משמע: מתחילת בריאתו היה זכר ונקבה זכר מצד זה ונקבה מצד זה. **ברא אותו** — משמע חד. **ויכן** — משמע שהיתה מחוסרת בנין. **מאי ויכן** — בנויה ועומדת היתה. **שקילעה** — קליעת שיער.

אוצר

אפילו עשרה בורין מותר – פירש הקונטרס: והני פסי ביראות נמי, הואיל ומימיהן ראויין לשתיית אדם — תשמיש דירה מעלייתא היא. ואין להקשות: אם כן, אמאי אמר בגמרא מתניתין דלא כרבי עקיבא מדלא קתני בורות. דילמא נקט ביראות — דאפילו עשרה בורין שרי. ויש לומר: דמתניתין רבי יהודה היא, דלא שרי אפילו בבאר אלא בית סאתים. ואם תאמר: ומאי שנא גבי שיירא דבעו רבנן שלא יהא בית סאתים פנוי, והכא גבי פסין דגריעי טפי מחבלים כדאמר בגמרא, לא אצרכיה שלא יהא בית סאתים פנוי? ויש לומר: דגבי שיירא, הואיל ונעשה לצורך שעה — לא הוי חשיב מוקף לדירה כמו פסין. אי נמי: גבי עולי רגלים הקילו, והחשיבו פסין כמו מחיצה גמורה, כמו שהקילו לענין פרוץ מרובה על העומד. ומכל מקום, צריך לפרש בפירוש הקונטרס דחשיבי פסין מוקפין לדירה אף על פי שאין אדם דר שם, דאי לא תימא הכי — תקשה מתניתין לרב הונא ברבי חנינא, דבעי למימר בפרק "הדר" (עירובין סז,ב) דמחיצה שאינה מוקפת לדירה — לא שמה מחיצה. דפריך לרבי יוחנן, דאמר: מחיצה היא, אלא שמחוסרת דיורין. **בור** לחוד ובאר לחוד — המקשה נמי היה יודע שיש חילוק בין בור לבאר, דמתניתין היא. אלא שהיה מדקדק לפרש, מדלא פירש במילתיה ופסין לבאר — מכלל דלא מפליג, כמו שמדקדק בסמוך. והוא הדין דהוה מצי למימר מתניתין דלא כתנא קמא, דבמתניתין קתני דווקא באר ולא בור.

בור לחוד — פירש רש"י: בור מים מכונסין, דעבידי דפסקי. ואף על גב דלקמן בפירקא קאמר טעמא דבעינן מים חיים, משום דבעינן מידי דחזי לאדם — האי טעמא לא שייך אלא לרבי יהודה בן בבא, דאמר: אין עושין פסין אלא לבאר הרבים לבד. וטעמא משום דבעי מידי דחזי לאדם. דאי משום דלא פסקי — אפילו בור רבים נמי, דאין לחוש דילמא פסקי. אבל שאר תנאים טעמייהו משום דלא פסקי, דאי בעי מידי דחזי לאדם — אפילו בור הרבים נמי לא.

בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו כו' — מכאן היה מקשה רבינו יצחק בן מאיר על פירש הקונטרס: דפירש בריש כתובות (ח,א): שתי יצירות הוו, ולכך בריך שתים "יוצר האדם" ו"אשר יצר". דהוי כמאן דאמר זנב. ועוד, דבתר הכי קאמר התם: לכולי עלמא חדא יצירה הוי, מר סבר: בתר מחשבה אזלינן, ומר סבר בתר מעשה אזלינן והיינו כמאן דאמר זנב, דאליבא דידיה דרשינן הנהו קראי כרבי אבהו. לכן נראה דשתי יצירות הוואי — היינו כמאן דאמר פרצוף.

יד

לְהַרְחִיק כָּל שֶׁהוּא, וּבִלְבַד שֶׁיְּרַבֶּה בְּפַסִּין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד בֵּית סָאתַיִם. אָמְרוּ לוֹ: לֹא אָמְרוּ בֵּית סָאתַיִם אֶלָּא לַגִּנָּה וְלַקַּרְפֵּף, אֲבָל אִם הָיָה דִּיר אוֹ סָהַר אוֹ מוּקְצֶה אוֹ חָצֵר - אֲפִילּוּ בֵּית חֲמֵשֶׁת כּוֹרִין אֲפִילּוּ בֵּית עֲשָׂרָה כּוֹרִין - מוּתָּר. וּמוּתָּר לְהַרְחִיק כָּל שֶׁהוּא, וּבִלְבַד שֶׁיְּרַבֶּה בַּפַּסִּין. **גמרא** לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּחַנַּנְיָא, דְּתַנְיָא: עוֹשִׂין פַּסִּין לַבּוֹר וַחֲבָלִין לַשַּׁיָּרָא. וַחֲנַנְיָא אוֹמֵר: חֲבָלִין לַבּוֹר, אֲבָל לֹא פַּסִּין. אֲפִילּוּ תֵּימָא חֲנַנְיָא, בּוֹר לְחוּד בְּאֵר לְחוּד. אֵיפָא דְּאָמְרִי: מִדְּלָא קָתָנֵי חֲנַנְיָא אוֹמֵר עוֹשִׂין חֲבָלִין לַבּוֹר וּפַסִּין לַבְּאֵר - מִכְּלָל דְּלַחֲנַנְיָא לָא שְׁנָא בּוֹר וְלָא שְׁנָא בְּאֵר, חֲבָלִין - אִין, פַּסִּין - לָא. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כַּחֲנַנְיָא! אֲפִילּוּ תֵּימָא חֲנַנְיָא, לְמַאי דְּקָאָמַר תַּנָּא קַמָּא קָא מְהַדַּר לֵיהּ. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּתַנְיָא: אֶחָד בְּאֵר הָרַבִּים וּבוֹר הָרַבִּים וּבְאֵר הַיָּחִיד - עוֹשִׂין לָהֶן פַּסִּין, אֲבָל בּוֹר הַיָּחִיד עוֹשִׂין לוֹ מְחִיצָה גְּבוֹהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וְאִילּוּ הָכָא קָתָנֵי לַבֵּירָאוֹת, לַבֵּירָאוֹת - אִין, לַבּוֹרוֹת - לָא. אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי עֲקִיבָא, בְּאֵר מַיִם חַיִּים דִּפְסִיקָא לֵיהּ - לָא שְׁנָא דְּרַבִּים וְלָא שְׁנָא דְּיָחִיד, קָתָנֵי, בּוֹר מְכוּנָּסִין, דְּלָא פְּסִיקָא לֵיהּ - לָא קָתָנֵי. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, דְּתַנַּן רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹמֵר: אֵין עוֹשִׂין פַּסִּין אֶלָּא לִבְאֵר הָרַבִּים בִּלְבַד. וְאִילּוּ הָכָא קָתָנֵי לַבֵּירָאוֹת, לָא שְׁנָא דְּרַבִּים וְלָא שְׁנָא דְּיָחִיד! אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, מַאי בֵּירָאוֹת - בֵּירָאוֹת דְּאֶלְעָזָר. מַאי דִּיוּמְדִין? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: דִּיוּ עַמּוּדִין. ד"ו למ"נודה שבעל חוב זוג"ית נתק"לקל במיד"ה שלש"ה סימן. תָּנֵן הָתָם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַשִּׁיתִין פְּטוּרִין חוּץ מִן הַדְּיוּפְרָא. מַאי דִּיוּפְרָא? אָמַר עוּלָּא: אֵילָן הָעוֹשֶׂה דְּיוֹ פֵּירוֹת בְּשָׁנָה. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: דְּיוֹ פְּרִצּוּף פָּנִים הָיָה לוֹ לָאָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי". כְּתִיב: "וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע וגו'", רַב וּשְׁמוּאֵל; חַד אָמַר: פַּרְצוּף, וְחַד אָמַר: זָנָב. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דַּאֲמַר פַּרְצוּף - הַיְינוּ דִּכְתִיב "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי", אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר זָנָב - מַאי "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי"? כִּדְרַבִּי אַמִּי, דַּאֲמַר רַבִּי אַמִּי: אָחוֹר לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, וָקֶדֶם לְפוּרְעָנוּת. בִּשְׁלָמָא אָחוֹר לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית - דְּלָא אִיבְּרִי עַד מַעֲלֵי שַׁבְּתָא, אֶלָּא וָקֶדֶם לְפוּרְעָנוּת מַאי הִיא? אִילֵימָא מַשּׁוּם קִלְלָה - הָא בַּתְּחִילָּה נִתְקַלֵּל נָחָשׁ, וּלְבַסּוֹף נִתְקַלְּלָה חַוָּה, וּלְבַסּוֹף נִתְקַלֵּל אָדָם! אֶלָּא לַמַּבּוּל, דִּכְתִיב: "וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וגו'". בִּשְׁלָמָא לְמַאן דַּאֲמַר פַּרְצוּף - הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וַיִּיצֶר" תְּרֵין יודי"ן. אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר זָנָב - מַאי "וַיִּיצֶר"? כִּדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, דַּאֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: אוֹי לִי מִיּצְרִי אוֹי לִי מִיּוֹצְרִי. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דַּאֲמַר פַּרְצוּף - הַיְינוּ דִּכְתִיב: "זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם", אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר זָנָב - מַאי "זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם"? לְכִדְרַבִּי אַבָּהוּ, דְּרַבִּי אַבָּהוּ רָמֵי, כְּתִיב: "זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם", וּכְתִיב: "(כִּי) בְצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אוֹתוֹ" - בַּתְּחִלָּה עָלְתָה בְּמַחֲשָׁבָה לִבְרֹאוֹת שְׁנַיִם, וּלְבַסּוֹף לֹא נִבְרָא אֶלָּא אֶחָד. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דַּאֲמַר פַּרְצוּף - הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה". אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר זָנָב - מַאי "וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה"? אָמַר רַב זְבִיד, וְאִיתֵימָא רַבִּי יִרְמְיָה, וְאִיתֵימָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְמָקוֹם חֲתָךְ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דַּאֲמַר זָנָב - הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וַיִּבֶן", אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר פַּרְצוּף - מַאי "וַיִּבֶן"? לְכִדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא, דְּדָרֵישׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא: "וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע" - מְלַמֵּד שֶׁקִּישְׁלָעָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה וְהֵכִיאָהּ לָאָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁכֵּן בִּכְרֵכֵי הַיָּם קוֹרִין לִקְלִעְיָתָא בִּבְנִייָתָא. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים", אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: מְלַמֵּד שֶׁבָּנָאָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה בְּבִנְיָן

אוצר

יד לידּ לא ינקה רע — לאו היינו קרא דדריש בסוטה (ד,ב) לענין גסות הרוח, דהתם דריש מקרא ד"תועבת ה' כל גבה לב יד לידּ וגו'", וקרא דהכא היינו "יד לידּ לא ינקה רע וזרע צדיקים נמלט".

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק — מכאן משמע דרב נחמן בר יצחק לאו היינו רב נחמן סתמא. **ולא** אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין — בתוספתא דמגילה (פרק ג) תניא: אין פותחין בתי כנסיות אלא למזרח, שכן מצינו במשכן שנא' (במדבר ג:) "והחונים לפני המשכן קדמה וגו' מזרחה וגו'". ונראה דקסבר האי תנא דשכינה במערב, והיו משתחוים למערב או היתה ארץ ישראל ובית המקדש במערבם, דכתיב (דברי הימים ב,ו:) "(ויתפללו) [והתפללו] דרך ארצם", וכתיב (דניאל ו:) "ובוין פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלם". והשתא לכאורה נראה דאחורי בית הכנסת היינו לצד הארון. ומיהו, אין נראה, (דבסוף פרק) קמא דברכות (דף ו,ב) אמרינן: ההוא גברא דהוה מצלי אחורי בי כנישתא, אמר ליה אליהו: כדו בר קיימת קמי מרך. פירוש: כשתי רשויות. וקאמר: לא שנו אלא דלא קא מהדר אפיה לבי כנישתא, אבל מהדר אפיה לבי כנישתא — לית לן בה. ואם היה עומד לצד הארון — כל שכן דאי מהדר אפילו לבי כנישתא דמזרח כשני רשויות, שהצבור משתחוים למזרח והוא משתחוה למערב. ועוד, דאמר התם בפרק "הרואה" (סא,א): אסור לו לאדם לעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין, ולא אמרן אלא דליכא פיתחא אחרינא, אבל איכא פיתחא אחרינא — לית לן בה. אם כן משמע, לפי שעובר לפני הפתח ואינו נכנס! ונראה דאחורי בית הכנסת היינו לצד פתח בית הכנסת, וקורא "אחורי" — לפי שהוא אחורי העם.

מרורין בזית — היינו אילן של זית, והוא מר. ואילן נמי מקרי זית, דכתיב (שמות טו:): "ויורהו ה' עץ", ודרשינן: זה זית, שאין לך מר באילנות כמו זית.

כל הנשמה — פירש רבינו חננאל: קרי ביה הנשמה בדגש. **נתברכו** שכיניה. והא דאמר (בתורת כהנים פרק בחוקותי): "ושממו עליה אויביכם" שזו היא מדה טובה שאינה טוענת פירות בשעה שאין שרויין בה — כאן היו בני יהודה שכיניה. אי נמי: שאינה מוציאה כל כך כמו כשהם עליה.

[פושעי **אוצר רחב מלמטה וקצר מלמעלה** — שאם היה רחב מלמעלה, כשהוא ממלאו מבביד משאוי הפירות על הכתלים, ומטה אותם. **רחבה מלמטה** — חלל בית הרחם שלה. **שושבינות** — שנשתדל בחיתונו, לשמחו ולהתעסק בצרכי סעודת חופה. **סני** — מהלך. **ואפילו היא אשתו** — שהוא גנאי לו. **נודמנה לו על הנשר** — והיא מהלכת לפניו. **יסלקנה לצדדין** — ויעבור לפניה. **בנחר** — דמדליא למנא, ומסתכל בבשרה, ובאשת איש קאמר. **המרצה** — מונה. **יד לידּ** — המרצה מיד לידּ, אפילו הוא כמו משה שקבל תורה מיד הקבית הלל לידו. **עם הארץ** היה — דלא גמר דרך ארץ דמתניתין דקתני לעיל: לא יהלך אדם אפילו אחרי אשתו. **אלקנה** — נביא היה, כדתניא בסדר עולם: "ויבא איש האלהים אל עלי" — זה אלקנה. עשרה נביאים נקראו "איש האלהים" והוא אחד מהם. וליכא למימר עם הארץ היה. **ולמאי דקאמר רב נחמן** — דהאי "אחרי" אחרי ממש קאמר. **כי רב** — מקרא [שקורין] תינוקות של בית רבן. **ולא אחרי אשה** — אשת איש. **ולא אחרי עבודה זרה** — שמא ימשך אחריה, וכתיב "הרחק מעליה דרכך", ואמרינן (עבודה זרה יז,א): זו האפיקורסות. **ולא אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפללין** — שנראה ככופר, שעומד מאחריה ואינו נכנס. **בנדוי** — שישב מאה ושלשים שנה נזוף, מפני שגער בו הקדוש ברוך הוא, דכתיב "המן העץ וגו'" וקלל. **וזרי תאנה** — חגורות, ומתרגמינן זרזין (בראשית ג). **שכבת זרע דחזא לאונסיה** — נעשה שידין ורוחין ולילין מיני מזיקין. **אומרים מקצת שבחו כו'** — כלומר: דרך ארץ הוא, שאף על פי שאדם משבח את חברו, שלא בפניו הרבה, אין מרבה בשבחו לפניו, מפני שנראה כמחניף. **בפניו** — כתיב "צדיק". **שלא בפניו** — כתיב "צדיק תמים". **טרף בפיה** — מאמר פיה, ביקשה שיהא זית טרף שלה — והיינו מזון. **בשר ודם** — נח. **ולא אמר איה אלוה עושי** — לא הוצרך להתאונן ולומר איה עושי והריני חרב, מי שנותן זמירות של תורה בלילה. ולהכי נקט לילה — שהקול נשמע מרחוק. **מיום שחרב בית המקדש** — ופסקו הכהנים מלברך בשם המפורש, כדאמר ב"אין דורשין" שהיו מברכין בשם המפורש. **דיו לעולם שישתמש בשם שתי אותיות** — בין לשבח לפניו, בין לברך איש את חבירו, דכתיב "כל הנשמה תהלל יה". כלומר: זה השם שכל הנשמה כולה ראוי להשתמש בו. מכלל דשם בן ארבע אותיות ושם המפורש — לא לכל הנשמה ניתן, אלא לכהנים בלבד. דכתיב (דברים י) "ולברך בשמו", וכתיב (במדבר ו) "ושמו את שמי" — המיוחד לי. **נתקללו שכיניה** — מקללתה. **נתברכו שכיניה** — מקללתה. **למורש קיפוד** — ושם הולכות החיות רעות, ומזיקות מקומות הסמוכות לה, דאוי לרשע ואוי לשכינו [סוכה נו,ב].

למטעי

1 אוֹצָר, מָה אוֹצָר זֶה רָחָב מִלְּמַטָּה וְקָצָר מִלְּמַעְלָה כְּדֵי
2 לְקַבֵּל אֶת הַפֵּירוֹת - אַף הָאִשָּׁה רְחָבָה מִלְּמַטָּה וּקְצָרָה
3 מִלְּמַעְלָה כְּדֵי לְקַבֵּל אֶת הַוָּלָד. "וַיִּבְיאֵהוּ אֶל הָאָדָם" -
4 מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוּשְׁבִינוּת לָאָדָם
5 הָרִאשׁוֹן, מִכָּאן לַגָּדוֹל שֶׁיַּעֲשֶׂה שׁוּשְׁבִינוּת לַקָּטָן וְאַל יֵרַע
6 לוֹ. וּלְמָאן דְּאָמַר פְּרָצוּף - הֵי מִינַּייהוּ סָגֵי בְּרֵישָׁא? אָמַר
7 רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִסְתַּבְּרָא דְּזָכָר סָגֵי בְּרֵישָׁא. דְּתָנְיָא:
8 לֹא יְהַלֵּךְ אָדָם אֲחוֹרֵי אִשָּׁה בְּדַרְכָּהּ, וַאֲפִילּוּ הִיא אִשְׁתּוֹ.
9 נִזְדַּמְּנָה עַל הַנָּשֶׁר - יְסַלְקֶנָּה לַצְּדָדִין. וְכָל הָעוֹבֵר אֲחוֹרֵי
10 אִשָּׁה בְּנַהָר - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. תָּנוּ רַבָּנָן: הַמַּרְצֶה
11 מָעוֹת לְאִשָּׁה מִיָּדוֹ לְיָדָהּ אוֹ מִיָּדָהּ לְיָדוֹ בְּשָׁבִיל שֶׁיִּסְתַּכֵּל
12 בָּהּ, אֲפִילּוּ דּוֹמָה לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁקִּיבֵּל תּוֹרָה מֵהַר סִינַי -
13 לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָּהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "יָד לְיָד
14 לֹא יִנָּקֶה רָע" - לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָּהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. אָמַר רַב נַחְמָן:
15 מָנוֹחַ עִם הָאָרֶץ הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ מָנוֹחַ אַחֲרֵי
16 אִשְׁתּוֹ". מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי
17 אֶלְקָנָה דִּכְתִיב: "וַיֵּלֶךְ אֶלְקָנָה אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ" הָכִי נַמִּי? וְגַבֵּי
18 אֱלִישָׁע דִּכְתִיב: "וַיִּקַּח וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ" הָכִי נַמִּי? אֶלָּא: אַחֲרֵי
19 דְּבָרֶיהָ וַעֲצָתָהּ, הָכָא נַמִּי: אַחֲרֵי דְּבָרֶיהָ וַעֲצָתָהּ. אָמַר רַב
20 אַשִׁי: וּלְמַאי דְּאָמַר רַב נַחְמָן, מָנוֹחַ עַם הָאָרֶץ הָיָה, אֲפִילּוּ
21 בֵּי רַב נַמִּי לֹא קָרֵא. דִּכְתִיב: "וְתִקַּם רִבְקָה וְנַעֲרוֹתֶיהָ
22 וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ" - וְלֹא לִפְנֵי
23 הָאִישׁ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַחֲרֵי אֲרֵי וְלֹא אַחֲרֵי אִשָּׁה, אַחֲרֵי
24 אִשָּׁה וְלֹא אַחֲרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, אַחֲרֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא אַחֲרֵי
25 בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשָׁעָה שֶׁמִּתְפַּלְּלִין. וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן
26 אֶלְעָזָר: כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים שֶׁהָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּנִידּוּי הוֹלִיד
27 רוּחִין וְשֵׁידִין וְלִילִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת
28 שָׁנָה וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ", מִכְּלָל דְּעַד הָאִידָּנָא לָאו
29 כְּצַלְמוֹ אוֹלִיד. מֵיתִיבִי, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אָדָם הָרִאשׁוֹן
30 חָסִיד גָּדוֹל הָיָה, בֵּינוֹן שֶׁרָאָה שֶׁנִּקְנְסָה מִיתָה עַל יָדוֹ יָשַׁב
31 בְּתַעֲנִית מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וּפֵרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה מֵאָה
32 וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וְהֶעֱלָה זֵרְזֵי תְּאֵנִים עַל בְּשָׂרוֹ מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה?! כִּי קָאָמְרִינַן הָהוּא -
33 זֶרַע דַּחֲזָא לְאוּנְסֵיהּ. וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: מִקְצָת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם אוֹמְרִים בְּפָנָיו, וְכוּלּוֹ שֶׁלֹּא
34 בְּפָנָיו. מִקְצָת שִׁבְחוֹ בְּפָנָיו - דִּכְתִיב: "כִּי אוֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה", כּוּלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו -
35 דִּכְתִיב: "נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדוֹרֹתָיו". וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: "וְהִנֵּה
36 עֲלֵה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ" - אָמְרָה יוֹנָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יְהִיוּ מְזוֹנוֹתַי מְרוֹרִין
37 כַּזַּיִת וּמְסוּרִין בְּיָדֶךָ, וְאַל יִהְיוּ מְתוּקִין כִּדְבַשׁ וּתְלוּיִין בְּיַד בָּשָׂר וָדָם. כְּתִיב הָכָא "טָרָף" וּכְתִיב הָתָם
38 "הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי". וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: כָּל בַּיִת שֶׁנִּשְׁמָעִין בּוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה בַּלַּיְלָה - שׁוּב
39 אֵינוֹ נֶחֱרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא אָמַר אַיֵּה אֱלוֹהַּ עֹשָׂי נוֹתֵן זְמִרוֹת בַּלָּיְלָה". וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר:
40 מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דַּיּוֹ לָעוֹלָם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ
41 הַלְלוּיָהּ". וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: נִתְקַלְּלָה בָּבֶל - נִתְקַלְּלוּ שְׁכֵינֶיהָ, נִתְקַלְּלָה שׁוּמְרוֹן - נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵינֶיהָ. נִתְקַלְּלָה בָּבֶל נִתְקַלְּלוּ שְׁכֵינֶיהָ
42 - דִּכְתִיב: "וְשַׂמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִיפּוֹד וְאַגְמֵי מָיִם". נִתְקַלְּלָה שׁוֹמְרוֹן נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵינֶיהָ - דִּכְתִיב: "וְשַׂמְתִּי שֹׁמְרוֹן לְעִי הַשָּׂדֶה

למטעי

אוֹצָר תבואה, **מָה אוֹצָר** זֶה עושים אותו **רָחָב מִלְמַטָּה וְקָצָר** [–וצר] **מִלְמַעְלָה, כְּדֵי** שיוכל **לְקַבֵּל אֶת הַפֵּירוֹת** [התבואה] שמניחים בו, שאילו היה צר מלמטה ורחב מלמעלה, הרי כאשר היה מתמלא היו הפירות מכבידים על כתליו ומטים אותם, **אַף** את **הָאִשָּׁה** עשה הקב"ה כשהיא **רְחָבָה מִלְמַטָּה**, בחלל בית הרחם, **וְקָצָרָה** [–וצרה] **מִלְמַעְלָה, כְּדֵי** שתוכל **לְקַבֵּל אֶת הַוָּלָד** שבה. ומה שנאמר בהמשך הפסוק 'וְיִבְאֶהָ **אֶל הָאָדָם**', אינו שייך לענין הקודם אלא דבר אחר הוא, שהכתוב **מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוּשְׁבִינוּת לָאָדָם הָרִאשׁוֹן**, שהשתדל בחיתונו לשמחו ולהתעסק בצרכי סעודת חופתו.

ויש ללמוד **מִכָּאן** לְאדם **גָּדוֹל** וחשוב, **שֶׁיַּעֲשֶׂה שׁוּשְׁבִינוּת** לְמי שקָטָן הימנו ויתעסק בחיתונו ובשמחתו, **וְאַל יֵרַע** לוֹ בכך לומר שאין לו לעסוק עם הקטנים, שהרי הקב"ה, שהוא גבוה מעל גבוה ואין גדול ממנו, נתעסק בכך עם אדם הראשון שהוא בשר ודם.

הגמרא שבה לבאר את הסובר שהצלע היא פרצוף. שואלת הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר** שהצלע היא **פַּרְצוּף**, והיינו שמתחילה היו לאדם הראשון פרצוף מלפנים ופרצוף מאחור, האחד של זכר והאחד של נקבה, **הֵי מִינַּייהוּ סָגֵי בְּרֵישָׁא** – איזהו הפרצוף שהלך מלפנים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב נָחְמָן בַּר יִצְחָק, מִסְתַּבְּרָא** דְּפרצוף **הַזָּכָר סָגֵי בְּרֵישָׁא** [–הלך מלפנים], **דְּתַנְיָא** בברייתא, **לֹא יַהֲלֹךְ אָדָם אֲחוֹרֵי** [–אחרי] **אִשָּׁה בַּדֶּרֶךְ** שמא יבוא לידי הרהור על ידי הילוכה ותנועותיה, אלא ילך בדרך אחרת **וַאֲפִילּוּ** אשה זו **הִיא אִשְׁתּוֹ**, משום שגנאי הוא לו. ואם **נִזְדַּמְּנָה** לוֹ אשת איש המהלכת לפניו **עַל הַגֶּשֶׁר**, שאין דרך אחרת ללכת בה, **יַסְלְקֶנָּה לַצְּדָדִין** – ילך כשהיא לצדו ואינה לפניו, וימהר הילוכו עד שיהיה לפניה. **וְכָל הָעוֹבֵר אֲחוֹרֵי אִשָּׁה** אשת איש בעוברה **בַּנָּהָר**, שהיא מרימה בגדיה לבל ירטבו מן המים, ונראה בשרה והוא מסתכל בה, **אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.** ומאחר שלמדנו שאסור להלך אחר אשה, ודאי הזכר הלך מלפנים, שאם הנקבה היתה הולכת מלפנים נמצא הזכר הולך אחר הנקבה.

הגמרא מביאה דברים נוספים אודות הסתכלות באשה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **הַמַּרְצֶה** [–המונה] **מָעוֹת לְאִשָּׁה** ומעבירן **מִיָּדוֹ לְיָדָהּ אוֹ מְיָדָהּ לְיָדוֹ**, ועושה כן **בִּשְׁבִיל שֶׁיִּסְתַּכֵּל בָּהּ, אֲפִילּוּ** הוא **דּוֹמֶה** בתורה ומעשים טובים שבידו **לְמשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁקִּיבֵּל תּוֹרָה מֵהַר סִינַי, לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם** ויענש על חטאו, **וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר** (משלי יא כא) 'יָד לְיָד **לֹא יִנָּקֶה רָע**', שמה שנאמר 'יד ליד' נדרש פעמיים, שהמרצה מעות מיד ליד לאשה בכדי להסתכל בה, אפילו הוא במשה שקיבל תורה מידי הקב"ה לידיו, אף על פי כן **לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם** ויענש.

הגמרא מביאה דברים אודות הליכה אחר אשה בדרך: **אָמַר רַב נַחְמָן, מְנוֹחַ**, אבי שמשון, **עַם הָאָרֶץ הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שופטים יג יא) 'וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ **מְנוֹחַ אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ**', הרי שלא ידע את הברייתא דלעיל האוסרת לילך אחרי אשה ואפילו היא אשתו, שהרי הלך אחר אשתו בדרך.

הגמרא דנה בדברי רב נחמן: **מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק** על דברי רב נחמן, **אֶלָּא מֵעַתָּה** שפרשת שמי שנאמר בו שהלך אחרי אשתו, הכוונה היא כפשוטם של דברים שהלך אחריה בדרך, אם כן **גַּבֵּי** [–אצל] **אֶלְקָנָה דִּכְתִיב** 'וַיֵּלֶךְ **אֶלְקָנָה אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ**', **הָכִי נַמִּי** – האם גם שם תפרש שהלך אחריה בדרך, והלא נביא היה ואין לומר שהיה עם הארץ, **וְכֵן נַבֵּי** [–אצל] **אֱלִישָׁע דִּכְתִיב** (מלכים ב' ד ל) 'וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי ה' וְחֵי נַפְשְׁךָ אִם אֶעֱזָבֶךָ **וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ**', **הָכִי נַמִּי** – הגם שם תפרש שהלך אחריה בדרך, והלא אף הוא נביא היה. **אֶלָּא** על כרחך שמה שנאמר באלקנה וכן מה שנאמר באלישע, שהלכו אחרי אשה, אין הכוונה להליכה אחריה בדרך, אלא להליכה **אַחֲרֵי דִּבְרֶיהָ**, שאלקנה וכן אלישע נהגו כפי מה שאמרו ויעצו להם אותן נשים, **הָכָא נַמִּי** – אף כאן, במנוח, יש לפרש שלא הלך אחר אשתו בדרך אלא הלך **אַחֲרֵי דִּבְרֶיהָ וַעֲצָתָהּ** בלבד, ואין להוכיח שהיה עם הארץ.

מוסיפה הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי, וּלְמַאי** [–ולפי מה] **דְּאָמַר רַב נַחְמָן מְנוֹחַ עַם הָאָרֶץ הָיָה** לפי שנאמר בו שהלך אחר אשתו, ולדבריו הכוונה היא להליכה אחריה ממש, לא זו בלבד שלא ידע מנוח את הברייתא האוסרת זאת, אלא **אֲפִילּוּ בֵּי רַב נָמֵי לֹא קָרָא** – אף את הפסוקים שלמדים תינוקות של בית רבן לא למד, **דִּכְתִיב** (בראשית כד סא) 'וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרוֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה **אַחֲרֵי הָאִישׁ**', שהלכו אחרי האיש **וְלֹא לְפָנָיו הָאִישׁ**, הרי מפורש בכתוב שאין לילך אחר אשה, ומנוח, שלדעת רב נחמן הלך אחר אשה, לא ידע אפילו פסוק זה.

הגמרא מביאה אחר מי אין ללכת: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, מוטב לילך **אַחֲרֵי אֲרִי**, אף שסכנה בדבר, **וְלֹא** לילך **אַחֲרֵי אִשָּׁה** אשת איש, ומוטב לילך **אַחֲרֵי אִשָּׁה וְלֹא** לילך **אַחֲרֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** שמא ימשך אחריה, ומוטב לילך **אַחֲוֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְלֹא** לילך **אַחֲוֵי** פתח **בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשָׁעָה שֶׁמִּתְפַּלְּלִין** שנראה ככופר בה' שעומד שם ואינו נכנס להתפלל.

עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: **וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים שֶׁהָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּנִידּוּי**, שהם מאה ושלושים שנה שהיה נזוף אחר שגער בו הקדוש ברוך הוא על שאכל מעץ הדעת ואמר לו (בראשית ג יא) 'הֲמִן הָעֵץ אשר צִוִּיתִיךָ לבלתי אכול ממנו אכלת', וקללו, בשנים אלו **הוֹלִיד רוּחִין וְשֵׁדִין וְלִילִין** [מיני מזיקין], **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית ה ג) 'וַיְחִי **אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה** וַיּוֹלֶד **בִּדְמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ**', ואז נולד שת, **מִכְּלָל דְּעַד הַאִידְּנָא** – ויש לדייק שעד עתה **לָאו כְּצַלְמוֹ אוֹלִיד**, אלא רוחין ושדין ולילין ילד.

פשטות הדברים הם שהולידם מחוה. הגמרא דנה בדברים אלו: **מֵיתִיבֵי** – הקשו בני הישיבה, נאמר בברייתא, **הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אָדָם הָרִאשׁוֹן חָסִיד גָּדוֹל הָיָה, כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁנִּקְנְסָה מִיתָה לעולם עַל יָדוֹ**, בכך שאכל מעץ הדעת ונתקלל (בראשית ג יט) 'כי עפר אתה ואל עפר תשוב', **יָשַׁב בְּתַעֲנִית** במשך **מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וּפִירַשׁ מִן הָאִשָּׁה** במשך **מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וְהֶעֱלָה זֶרֶז** [–חגורות של עלי] **תְּאֵנִים עַל בְּשָׂרוֹ** במשך **מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה**, וכיון שפרש מאשתו באותן שנים, כיצד אמר רבי ירמיה בן אלעזר שילד בשנים אלו מחוה את אותם מזיקין.

מתרצת הגמרא: **כִּי קָאֲמִרִינַן** – מה שאמרנו שילד מזיקין, **הַהוּא בִּשְׁכִבַת זֶרַע דְּחָזָא לְאוּנֵסִיהּ** [–שראה לאונסו], שממנו נוצרו, ולא מחוה.

עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: **וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר**, אף **שִׁמְקָצַת מִשְׁבְּחוֹ שֶׁל הָאָדָם אוֹמְרִים לוֹ בְּפָנָיו**, ואולם דרך ארץ הוא **שִׁבּוּלוֹ** [–כל שבחו] אין אומרים אלא **שֶׁלֹּא בְּפָנָיו**, משום שאם ירבה ויאמר את כל שבחו בפניו, הרי הוא נראה כמחניף לו.

דבר זה שאומרים **מִקְצַת שִׁבְחוֹ** של אדם גם **בְּפָנָיו**, יש ללומדו ממה **דִּכְתִיב** בנח שאמר לו הקב"ה (בראשית ז א) 'כִּי **אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה**', הרי שהקב"ה שבחו בכך שהוא 'צדיק' ולא הוסיף על שבח זה, והרי זה מקצת שבחו, ולא כל שבחו שהיה 'צדיק תמים' כדלהלן. ואת זאת **שִׁבּוּלוֹ** [–כל שבחו] אין לומר אלא **שֶׁלֹּא בְּפָנָיו**, יש להוכיח ממה **דִּכְתִיב** (בראשית ו ט) 'נֹחַ **אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו**', הרי שכל שבחו, שהיה 'צדיק תמים', נאמר רק שלא בפניו, שהתורה מספרת כן, ואילו הקדוש ברוך הוא לא אמר לו זאת.

עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: **וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב** ביונה ששלח נח מן התיבה אחר המבול לראות האם התמעטו המים מעל פני האדמה (בראשית ח יא) 'וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ', מדוע בחרה בעלה זית דווקא. אלא **אָמְרָה הַיּוֹנָה לְפָנַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רְבוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, טוב לי שֶׁיִּהְיוּ מְזוֹנוֹתַי מְרוֹרִין** [–מרים] **כְּזַיִת** שהוא מר, **וּמְסוּרִין בְּיָדֶךָ** – ואקבלם מידך, **וְאַל יִהְיוּ** מזונותי **מְתוּקִין כִּדְבַשׁ וּתְלוּיִין בְּיַד בָּשָׂר וָדָם**, כלומר שהיא מעדיפה להיות בחוצות ולהיות ניזונת מידי הקב"ה ואף אם יהיו מזונותיה טובים פחות, מאשר

המשך בעמוד קיז

לְמַטָּעֵי בְּרֵם', ומה שתהיה שומרון לשדות ולכרמים, ברכה היא לשכיניה שיהנו מהם.

עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת [–כאשר נוהג] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת [–נוהג] בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מִתְחַיֵּב אָדָם חֲרִיגָה לְמַלְכוּת, מְטִילִין לוֹ חָכָה [–חתיכת עץ] לְתוֹךְ פִּיו, המונעת ממנו לדבר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַלֵּל אֶת הַמֶּלֶךְ שחייבו מיתה. לֹא כֵן מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָדָם הַמִּתְחַיֵּב חֲרִיגָה לַמָּקוֹם, שׁוֹתֵק ואינו מגדפו, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים סה ב) 'לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה', שהכל דוממים ושותקים כנגד הקב"ה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהַמִּתְחַיֵּב הריגה למקום אף מְשַׁבֵּחַ ומהלל את הקב"ה, שֶׁנֶּאֱמַר 'תְּהִלָּה'. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁדּוֹמֶה לוֹ ונחשב ביסורים אלו הבאים עליו שהוא מקבלם באהבה, כְּאִילּוּ בכך הוא מַקְרִיב קָרְבָּן שנדר להקריב לה', שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק (שם) 'וְלִךְ יְשֻׁלַּם נֶדֶר'.

הגמרא מביאה דברים נוספים בענין זה: חַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַאי דִּכְתִיב – מהי כוונת הפסוק (שם פד ז) 'עֹבְרֵי בְעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ גַּם בְּרָכוֹת יַעְטֶה מוֹרֶה', הפסוק נדרש על החוטאים שכשהם נענשים הם מצדיקים עליהם את הדין. 'עֹבְרֵי', אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹבְרִין עַל רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. 'עֶמֶק', שֶׁמַּעֲמִיקִין לָהֶם גֵּיהִנֹּם וענשים בו על חטאיהם. 'הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ', שֶׁבּוֹכִין וּמוֹרִידִין דְּמָעוֹת כְּמַעְיָן שֶׁל שִׁיתִּין שבמזבח. 'גַּם בְּרָכוֹת יַעְטֶה מוֹרֶה', שיעטו [–ויעטפו] בברכות את הקב"ה על שהורה לענושם ויפה הורה, והיינו שֶׁמַּצְדִּיקִין עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין וְאוֹמְרִים לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יָפֶה דַּנְתָּ אותנו, יָפֶה זָכִית יָפֶה חִיַּבְתָּ וְיָפֶה תִּקַּנְתָּ גֵּיהִנֹּם לְרְשָׁעִים גַּן עֵדֶן לַצַּדִּיקִים.

הגמרא מבררת את האמור שהרשעים מצדיקים עליהם את הדין.

מקשה הגמרא: אֵינִי – האם כן הוא, שהרשעים הנידונים בגיהנום מצדיקים עליהם את הדין, וְהָאָמַר [–והלא אמר] רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, הָרְשָׁעִים אֲפִילּוּ כאשר הם עומדים עַל פִּתְחוֹ שֶׁל גֵּיהִנֹּם בו הם נידונים, גם אז אֵינָם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה אלא הם עומדים במרים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו כד) 'וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים בִּי וְגוֹ' כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תְמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר', 'בפגרי האנשים שֶׁפָּשְׁעוּ' בעבר לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'בפגרי האנשים הַפּוֹשְׁעִים', לשון הווה, שֶׁפּוֹשְׁעִים וְהוֹלְכִין לְעוֹלָם, אף שכבר אוכלים תולעים את בשרם והאש בוערת בהם, גם אז עדיין אינם חוזרים בתשובה, ולא כפי שאמר רבי יהושע בן לוי שהרשעים בגיהנום מצדיקים עליהם את הדין.

מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – מה שאמר רבי יהושע בן לוי שהרשעים בגיהנום מצדיקים עליהם את הדין, מדובר בְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, הָא – מה שאמר רבי שמעון בן לקיש שהרשעים אינם שבים בתשובה אפילו על פתחו של גיהנום, מדובר בְּפוֹשְׁעֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

הגמרא מוכיחה את החילוק האמור. אומרת הגמרא: הָכִי נַמִּי מְסַתְּבְרָא – כך גם מסתבר, דְּאִם בֵּן – שאם נאמר שדברי רבי שמעון בן לקיש הם גם בפושעי ישראל, קַשְׁיָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ אַדְּרֵישׁ לָקִישׁ – יקשה מדברי ריש לקיש כאן על דבריו במקום אחר, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אֵין אוֹר [–אש] גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, לפי שיש ללמוד זאת בקל וָחוֹמֶר מִמִּבְחַ הַזָּהָב, מַה מִּבְחַ הַזָּהָב, שֶׁאֵין עָלָיו ציפוי וזהב אֶלָּא כְּעוֹבֵי דִּינָר זָהָב, שהוא דבר מועט, ועל אף שהקטירו עליו קטורת והבעירו עליו אש מדי יום ביומו, בכל זאת עָמַד כַּמָּה שָׁנִים וְלֹא שָׁלְטָה בּוֹ הָאוּר [–האש], שנעשה נס ולא נחסר מזהבו כלום, פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּלֵיאִין מִצְוֹת כְּרִמּוֹן הזה שהוא מלא בגרעינים, שֶׁנֶּאֱמַר בשיר השירים (ו ז) על הרעיה שהיא כנסת ישראל 'כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ', וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אַל תִּיקְרֵי 'רַקָּתֵךְ' אֶלָּא קרא 'רֵיקָנַיִךְ', והכתוב משבח את ישראל ואומר שֶׁאֲפִילּוּ רֵיקָנִין שֶׁבָּךְ מְלֵיאִין מִצְוֹת כְּרִמּוֹן, אם כן פושעים אלו עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שלא תשלוט בהם האש. וכיון שאמר ריש לקיש שאין אש שולטת בפושעי ישראל, אי אפשר שידרוש את הפסוק 'וְיצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואישם לא תכבה', בפושעי ישראל, כיון שנאמר בו שהאש שולטת באותם פושעים, ועל כרחך שהוא עוסק בפושעי עובדי כוכבים. ונמצא שגם מה שמוכח מפסוק זה שאין פושעים אלו שבים בתשובה אפילו על פתחו של גהינם, אין הכוונה לפושעי ישראל, שהם אכן מצדיקים את הדין עליהם ומברכים את הקב"ה על שדן אותם כראוי להם.

הגמרא מבררת את דברי ריש לקיש שאין אש גיהנום שולטת בפושעי ישראל. מקשה הגמרא: אֶלָּא הָא דִּכְתִיב 'עֹבְרֵי בְעֵמֶק הַבָּכָא', ובאמור, שהכוונה לפושעי ישראל הנידונים בגיהנום, כיצד יתפרש לדברי ריש לקיש שאין אש גיהנום שולטת בפושעי ישראל.

מתרצת הגמרא: הַהוּא – כוונת הפסוק היא דְּמַחְיְיבֵי הַהִיא שַׁעֲתָא – שמתחייבים אותה שעה בְּגֵיהִנֹּם, וְאָתֵי [–ובא] אַבְרָהָם אָבִינוּ וּמַסִּיק לְהוּ וּמְקַבֵּל לְהוּ – ומעלה אותם משם ומקבלם, בַּר [–חוץ] מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁבָּא עַל בַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, דְּכשהוא נידון בגיהנום מָשְׁכָה עָרְלָתוֹ ונעשה כבלתי מהול, וְלֹא מַכִּשְׁכֵּל לֵיהּ – ואין אברהם אבינו מכירו בכדי להוציאו משם, לפי שהוא דומה לו כמי שאינו נימול, והוא נידון בגיהנום עד שהוא משלים את כל מה שנתחייב.

לעיל הובאו דברי ריש לקיש שאמר שרשעים אינם שבים בתשובה אף על פתחו של גיהנום, משום שנאמר בהם 'פושעים' לשון הווה. הגמרא מקשה על דברי ריש לקיש הללו: מַתְקִיף לָהּ רַב כַּהֲנָא, הַשְׁתָּא [–מעתה] דְּאָמְרַתְּ ש'הַפּוֹשְׁעִים' היינו דְּפָשְׁעֵי וְאָזְלֵי – שהם עדיין פושעים והולכים, אֶלָּא מַעֲתָּה דִּכְתִיב (ויקרא כב לג) 'הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי ה'', וְכן מה שנאמר (שם יא מה) 'כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים', האם כוונת הפסוקים דְּמַפִּיק וּדְמַפִּיק הוּא – שהקב"ה מעלה אותנו ומוציאנו ממצרים עתה, לשון הווה, והלא ודאי אין לומר כן, אֶלָּא כוונת הפסוק היא דְּאַסִּיק וְאַפִּיק – שהעלה ושהוציא את אבותינו ממצרים, הָכִי נַמִּי – אף כאן בפסוק זה, 'ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי', אין הכוונה שעדיין הם פושעים, אלא דְּפָשְׁעֵי [–שפשעו] בעבר הוּא, ואין ללמוד מפסוק זה שרשעים אף על פתחו של גיהנום אינם שבים בתשובה.

עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה (בר) [בֶּן] אֶלְעָזָר, שְׁלֹשָׁה פְּתָחִים יֵשׁ לַגֵּיהִנֹּם, אֶחָד בַּמִּדְבָּר, וְאֶחָד בַּיָּם, וְאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם. פתח אחד ישנו בַּמִּדְבָּר, דִּכְתִיב בעדת קורח (במדבר טז לג) 'וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל הָרְכוּשׁ, וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ', הרי שיש לגיהנום פתח במדבר, ופתח זה נפתח ובָלָעָם. פתח נוסף ישנו בַּיָּם, דִּכְתִיב ביונה שאמר בעת היותו במעי הדגה (יונה ב ג) 'וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל ה' וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי', הרי שכינה את מקומו בים כשאול, על שם שפתוח הוא לגיהנום. ופתח שלישי ישנו בִּירוּשָׁלַיִם, דִּכְתִיב (ישעיה לא ט) 'נְאֻם ה' אֲשֶׁר אוֹר לוֹ בְּצִיּוֹן וְתַנּוּר לוֹ בִּירוּשָׁלָיִם', וְתָנָא דְּבֵי [–ונשנתה ברייתא בבית מדרשו של] רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שכוונת הפסוק כך היא, 'אֲשֶׁר אוֹר לוֹ בְּצִיּוֹן' זוֹ גֵּיהִנֹּם, 'וְתַנּוּר לוֹ בִּירוּשָׁלַיִם' זוֹ פְּתָחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם, הרי שיש לגיהנום פתח בירושלים.

הגמרא מבררת האם אין פתח נוסף. שואלת הגמרא: וְתוּ לֵיבָא – והאם אין לגיהנום פתח נוסף, וְהָאָמַר [–והלא אמר] רַבִּי מֵרְיוֹן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְאָמְרִי לָהּ [–ויש שאמרו] תָּנָא [–שנה] רַבָּה בַּר מֵרְיוֹן ברייתא בְּרַבִּי [בברייתות שנסדרו בבית מדרשו של] רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שְׁתֵּי תְּמָרוֹת [–עצי דקל] יֵשׁ בְּמקום סמוך לירושלים ושמו גֵּי בֶּן הִנּוֹם, וְעוֹלֶה עָשָׁן מִבֵּינֵיהֶן, וְתמרות אלו זוֹ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ צִינִי [–דקלי] הַר הַבַּרְזֶל כְּשִׁירוֹת, שהכוונה לאותם דקלים, שאף שהעלים שלהם מועטים וקצרים, בכל זאת כשרים לולביהם למצות נטילת לולב בחג הסוכות, אם ראשיהם של העלים מגיעים לעיקריהם של העלים שמעליהם. וְמקום העשן העולה מבין דקלים אלו, זוֹ הִיא פְּתָחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. הרי שיש לגיהנום פתח נוסף, והוא בגי בן הינום.

המשך בעמוד עא

רש"י

למטעי כרם — וידנו שכיניה, ושבח הוא לה שנזכרת לטובה. **חכה** — עץ, שפותח פיו שלא יכול לדבר. **לך דומיה** — הכל שותקין בנגדך. **שדומה עליו כו'** — נוחין לו יסורין שמקבלן מאהבה. **ולך ישולם נדר** — אותה דומיה שהוא דומה ביסורין, דומה לו כשילום נדר. **מעין ישתיתוהו** — כמעין של שיתין נקב שבבנין המזבח שניסוך היין של ספלים יורד לתוכו כל השנה, כדאמרינן ב"לולב וערבה" (סוכה מט,א). **הפושעים בי** — עדיין, ואפילו בשעת תולעתם ואשם. **דאם בן** — דהא דריש לקיש בפושעי ישראל מוקי לה להאי קרא, דכתיב "ואשם לא תבכה", קשיא דידיה אדידיה: **ולא מבשקר** — איננו מכירו שהוא יהודי, דמשכה ערלתו ודומה לו כמי שאינו נימול. **המוציא והמעלה** — "המוציא אתכם מארץ מצרים" (ויקרא כב), וכן "המעלה אתכם מארץ מצרים" (שם יא). **דפשעי** — בחייהם. **מכמן שאול** — יונה בן אמתי קאמר ליה. **בדבי רבן יוחנן בן זכאי** — ברייתא שנסדרה בבית מדרשו בעין תופספא שסידר רבי חייא ורבי אושעיא. **ציני** — דקלים. **כשרין** — ללולב. **טיט חיון** — הוא רפש לטבוע בו, ובלעז פנ"ק. וסתם טיט היינו שראוי לבנין. **שחת ובאר שחת** — חדא מילתא היא. **על עסקי הנם** — עריות. **תפתה** — גיהנם, דכתיב בההוא קרא "מדורתה אש ועצים הרבה". **בית שאן פיתחו** — שפירותיו מתוקין מכל ארץ ישראל. **משתבח בפירות דעבר ימינא** — משתבח בפירות של עבר הנהר פרת בדרומו. **רבקה נכנסת ורבקה יוצאת** — ולא פרה נכנסת ופרה יוצאת, דאם כן לא הוו להו קשורות. **כמה ראשה ורובה של פרה** — שנתנו חכמים שיעור להרחקת פסין מן הבור שיהו רחוקין כדי ראשה ורובה, כדתנן במתניתין.

שהן

תוספות

[פושעי ישראל אין אור שולטת בהן קל וחומר ממזבח הזהב — תימה: דבמסכת חגיגה (כז,א) עביד קל וחומר מסלמנדרא, דתלמידי חכמים אין אור שולטת בהן מקל וחומר! ויש לומר: דפושעי ישראל פניהם משחירין, ואלו תלמידי חכמים כלל וכלל לא).

בר מבא וכו' — לא שייך למחשביה ב"הזהב" (בבא מציעא נח,ב) גבי שלשה יורדין לגיהנם ואינן עולין, דזה עולה כשקיבל דינו. והא דלא חשיב התם פושעי ישראל בגופן והצדוקין כו' דאין עולין — לפי ששנויים בברייתא. ואף על גב דמלבין פני חבירו חשיב ליה ותני ליה במסכת אבות — מכל מקום אשמעינן דמכנה שם הוי מלבין, אף על גב דדש ביה בשמיה.

דילמא היינו דירושלים – כדכתיב: (יהושע טו): "גיא בן הנם וגו' ירושלים". ולא גרסינן היינו דמדבר. **באר** שחת כדכתיב: "כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת" — [והיינו באר שחת], ומהאי קרא הוה מצי לאתויי דשמו שאול, והא דלא מייתי קרא: "ואתה אלהים תורידם לבאר שחת" — דהאי קרא בקבר כתיב, כדמוכח סיפא דקרא: "אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם". **וצלמות** דכתיב יושבי חשך וצלמות — האי קרא בתהלים כתיב, גבי ארבעה צריכין להודות. ונראה כספרים דגרסי "בטרם אלך ולא אשוב אל ארץ חשך וצלמות" (איוב י). ["חיתית" גרס, ד"תחתית" כתיב ביחזקאל (לא), כשהראה הקדוש ברוך הוא שכל הגוים יורדים לגיהנם כתיב שם "אל ארץ תחתית"].

והאיכא תפתה — תימה דלא חשב עלוקה! ורבינו תם מפרש: דעלוקה שם חכם, כמו לאיתיאל. והא דמוקי ליה במסכת עבודה זרה (יז,א) בגיהנם — היינו משום דכתיב בתריה: "שאול ועוצר רחם". ומיהו, קשה: דבפסיקתא לא חשיב להם בשמות שלמה, וגם בשלשה דברים וארבעה דברים הכתובים באותו ספר לא חשיב עלוקה, ואף על גב דלא חשיב נמי יקא — היינו משום דשמא הוי בכלל אגור. והפייט נמי יסדו בשם גידנם בזולת "אין צור חלף יקדו בהבהבי עלק". **אם** בין הנהרות הוא — משמע דבין הנהרות לאו היינו בבל. ודלא כפירוש הקונטרס שפירש ב"עשרה יוחסין" (קדושין עב,א) גבי בין הנהרות הרי הוא כגולה ליוחסין. ובפירקין (כב,ב) נמי אמרינן: בבל נמי מקוף לה פרת מחד גיסא ודגלת מחד גיסא.

שהן

1 **לְמַטָּעֵי כֶּרֶם וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: בָּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא**
2 **כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא; מִדָּת בָּשָׂר וָדָם, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם**
3 **וָדָם, מִתְחַיֵּיב אָדָם הֲרֵיגָה לַמַּלְכוּת - מַטִּילִין לוֹ חַבָּה**
4 **לְתוֹךְ פִּיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַלֵּל אֶת הַמֶּלֶךְ, מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ**
5 **הוּא אָדָם מִתְחַיֵּיב הֲרֵיגָה לַמָּקוֹם - שׁוֹתֵק, שֶׁנֶּאֱמַר:**
6 **"לְךָ דוּמִיָּה תְהִלָּה". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּשַׁבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר**
7 **"תְּהִלָּה". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁדּוֹמֶה לוֹ כְּאִילּוּ מַקְרִיב קָרְבָּן,**
8 **שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְךָ יְשׁוּלַּם נֶדֶר". הֵיינוּ דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן**
9 **לֵוִי: מַאי דִּכְתִיב: "עוֹבְרֵי בְעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ גַּם**
10 **בְּרָכוֹת יַעֲטֶה מוֹרֶה"; "עוֹבְרֵי" - אִלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹבְרִין**
11 **עַל רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "עֵמֶק" - שֶׁמַּעֲמִיקִין**
12 **לְהֶם גֵּיהִנֹּם, "הַבָּכָא" - שֶׁבּוֹכִין וּמוֹרִידִין דְּמָעוֹת כְּמַעְיָן**
13 **שֶׁל שִׁיתִּין, "גַּם בְּרָכוֹת יַעֲטֶה מוֹרֶה" - שֶׁמְּצַדִּיקִין עֲלֵיהֶם**
14 **אֶת הַדִּין, וְאוֹמְרִים לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יָפֶה דַּנְתָּ,**
15 **יָפֶה זִכִּיתָ, יָפֶה חִייַבְתָּ, וְיָפֶה תִּקַּנְתָּ גֵּיהִנֹּם לָרְשָׁעִים,**
16 **גַּן עֵדֶן לַצַּדִּיקִים. אִינִי?! וְהָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ:**
17 **רְשָׁעִים אֲפִילּוּ עַל פִּתְחוֹ שֶׁל גֵּיהִנֹּם אֵינָם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה,**
18 **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים בִּי וגו'",**
19 **"שֶׁפָּשְׁעוּ" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "הַפּוֹשְׁעִים" - שֶׁפּוֹשְׁעִים**
20 **וְהוֹלְכִין לְעוֹלָם! לָא קַשְׁיָא; הָא - בְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, הָא**
21 **- בְּפוֹשְׁעֵי גּוֹיִם. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִם כֵּן קַשְׁיָא דְּרֵישׁ**
22 **לָקִישׁ אַדְּרֵישׁ לָקִישׁ. דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל**
23 **אֵין אוֹר גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, קַל וְחוֹמֶר מִמִּזְבֵּחַ הַזָּהָב:**
24 **מַה מִּזְבֵּחַ הַזָּהָב שֶׁאֵין עָלָיו אֶלָּא בְּעוֹבִי דִּינָר זָהָב עָמַד כַּמָּה שָׁנִים וְלֹא שָׁלְטָה בּוֹ הָאוּר,**
25 **פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּלֵיאִין מִצְוֹת כָּרִמּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ", וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן**
26 **לָקִישׁ" אַל תִּיקְרֵי "רַקָּתֵךְ" אֶלָּא "רֵיקָנִין שֶׁבָּךְ מְלֵיאִין מִצְוֹת כָּרִמּוֹן - עַל אַחַת**
27 **כַּמָּה וְכַמָּה. אֶלָּא הָא דִּכְתִיב: "עוֹבְרֵי בְעֵמֶק הַבָּכָא" - הָהוּא דְּמְחַיְּבֵי הֲהִיא שַׁעֲתָא בְּגֵיהִנֹּם,**
28 **וְאָתֵי אַבְרָהָם אָבִינוּ וּמַפֵּיק לְהוּ וּמְקַבֵּל לְהוּ, בַּר מִישְׁרָאֵל שֶׁבָּא עַל הַגִּיּוֹרָה דְּמִשְׁכָּה עָרְלָתוֹ וְלֹא**
29 **מְבַשְׁקֵר לֵיהּ. מַתְקִיף לַהּ רַב כָּהֲנָא: הָשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ "הַפּוֹשְׁעִים" דְּפֹשְׁעֵי וְאָזְלִי, אֶלָּא מַעֲתָּה**
30 **דִּכְתִיב: "הַמּוֹצִיא וְהַמַּעֲלֶה" דְּמַפֵּיק וּדְמַפֵּיק הוּא?! אֶלָּא דְּאַפֵּיק וְאַפֵּיק, הָכִי נַמִּי דְּפֹשְׁעֵי הוּא.**
31 **וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אֶלְעָזָר: שְׁלֹשָׁה פִּתְחִים יֵשׁ לַגֵּיהִנֹּם, אֶחָד בַּמִּדְבָּר, וְאֶחָד בַּיָּם, וְאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם. בַּמִּדְבָּר, דִּכְתִיב: "וְיָרְדוּ הֵם וְכָל**
32 **אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאוֹלָה". בַּיָּם, דִּכְתִיב: "מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי". בִּירוּשָׁלַיִם, דִּכְתִיב: "נְאֻם ה' אֲשֶׁר אוּר לוֹ בְּצִיּוֹן וְתַנּוּר**
33 **לוֹ בִּירוּשָׁלָיִם". וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "אֲשֶׁר אוּר לוֹ בְּצִיּוֹן" - זוּ גֵּיהִנֹּם, "וְתַנּוּר לוֹ בִּירוּשָׁלָיִם" - זוּ פִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. וְתוּ לֵיפָא?**
34 **וְהָאָמַר רַבִּי מָרִיּוֹן, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְאָמְרִי לָהּ תָּנָא רָבָה בַּר מָרִיּוֹן בְּרַבִּי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: שְׁתֵּי תְּמָרוֹת יֵשׁ בְּגֵי בֶן הִנּוֹם**
35 **וְעוֹלָה עָשָׁן מִבֵּינֵיהֶן, וְזוּ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ צִינֵי הַר הַצָּפוֹן בְּשִׁירוֹת, וְזוּ הִיא פִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם! דִּילְמָא הֵיינוּ דִּירוּשָׁלַיִם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן**
36 **לֵוִי: שִׁבְעָה שְׁמוֹת יֵשׁ לַגֵּיהִנֹּם, וְאִלּוּ הֵן: שְׁאוֹל וַאֲבַדּוֹן, וּבֹאר שַׁחַת, וּבוֹר שָׁאוֹן, וְטִיט הַיָּוֵן, וְצַלְמָוֶת, וְאֶרֶץ הַתַּחְתִּית. שְׁאוֹל - דִּכְתִיב:**
37 **"מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי". אֲבַדּוֹן - דִּכְתִיב: "הֲיִסָּפֵר בַּקֶּבֶר חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ בָּאֲבַדּוֹן". בְּאֵר שַׁחַת - דִּכְתִיב: "כִּי לֹא תַעֲזוֹב**
38 **נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל לֹא תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת". וּבוֹר שָׁאוֹן וְטִיט הַיָּוֵן - דִּכְתִיב: "וַיַּעֲלֻנִי מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן". וְצַלְמָוֶת - דִּכְתִיב:**
39 **"יוֹשְׁבֵי חוֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת". וְאֶרֶץ הַתַּחְתִּית - גְּמָרָא הוּא. וְתוּ לֵיפָא? וְהָאֵיכָא גֵּיהִנֹּם! גֵּיא שֶׁעֲמוּקָה בְּגֵיהִנֹּם שֶׁהַכֹּל יוֹרֵד לָהּ עַל עִסְקֵי**
40 **הַנֹּם. וְהָאֵיכָא "תַּפְתֶּה", דִּכְתִיב: "כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוֹל תָּפְתֶּה"! הָהוּא - שֶׁכָּל הַמִּתְפַּתֶּה בְּיֵצֶר יָפוֹל שָׁם. גַּן עֵדֶן, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אִם**
41 **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא - בֵּית שְׁאָן פִּתְחוֹ, וְאִם בְּעַרְבָיָא - בֵּית גֶּרֶם פִּתְחוֹ, וְאִם בֵּין הַנְּהָרוֹת הוּא - דִּימַסְקָנִין פִּתְחוֹ. בְּבָבֶל, אַבֵּי מְשַׁתְּבַח**
42 **בְּפֵירֵי דְּמַעֲבַר יְמִינָא, רָבָא מְשַׁתְּבַח בְּפֵירֵי דְּהַרְפַּנְיָא. "וּבִינֵיהֶן כְּמִלּוֹא שְׁתֵּי וכו'". פְּשִׁיטָא, כֵּיוָן דְּתָנָא לֵיהּ דְּקִשּׁוּרוֹת הָווּ אֲנַן יָדְעִינַן דְּלָא**
43 **הָווּ מוּתָּרוֹת! מַהוּ דְּתֵימָא: קְשׁוּרוֹת כְּעֵין קְשׁוּרוֹת, אֲבָל מַמָּשׁ לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן "וְלֹא מוּתָּרוֹת". "אַחַת נִכְנֶסֶת וְאַחַת יוֹצֵאת". תָּנָא:**
44 **רִבְקָה נִכְנֶסֶת וְרִבְקָה יוֹצֵאת. תָּנוּ רַבָּנָן: כַּמָּה רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ שֶׁל פָּרָה - שְׁתֵּי אַמּוֹת. וְכַמָּה עוֹבְיָהּ שֶׁל פָּרָה - אַמָּה וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי אַמָּה,**

שהן

שהן בעשר אמות — לא שייך למיפרך מניינא אתא לאשמעינן, כדפריך בפרק קמא דקדושין (יז,א) — כיון דלא השמיענו מנין פרות.

בבור שתים עשרה כולי עלמא לא פליגי — הוה מצי למנקט בבור אחת עשרה ושליש ומשהו, ולא דק. **רב** פפא ברייתא לא שמיע ליה — והא דמשני לעיל אברייתא יתירות על שלש עשרה — היינו בתר דשמעה.

ואם איתא זו היא מחיצה וזו היא מחיצה מיבעי ליה — קשה: דהכא פשיטא ליה דהאדרכת דיומדין עדיפי מפשוטין, ולעיל אליבא דרבי מאיר משמע ליה איפכא! ויש לומר: דלעיל בעי היכי, דכי נמי נאריך בדיומדין — יהיה פרוץ מרובה. דאז פשוטין עדיפי דאיכא היכר טפי. אבל הכא איירי ברחב הרבה, שאם נאריך הדיומדין יהיה עומד מרובה, כדקתני: אי אתה מודה בדיר וסהר ומוקצה, שאפילו בית י' כורין או יותר מותר. לכך פריך שפיר: זו מחיצה וזו מחיצה מבעי ליה.

דהדרן

שֶׁהֵן כְּעֶשֶׂר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וּכְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה אַמָּה. "כְּעֶשֶׂר"? הָא עֶשֶׂר הָוְיִין! מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִיתְנָא סֵיפָא "כְּשֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה" כְּשֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה טֶפַח הָוְיִין, מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִתְנֵי "כְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה" - וּכְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה הָא לָא הָוְיָא! אָמַר רַב פַּפָּא: יְתֵירוֹת עַל שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה, וְאֵינָן מַגִּיעוֹת לְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה. אָמַר רַב פַּפָּא: בְּבוֹר שְׁמוֹנָה דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּלָא בָּעֵינַן פְּשׁוּטִין, בְּבוֹר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּבָעֵינַן פְּשׁוּטִין. כִּי פְּלִיגִי - מִשְּׁמוֹנָה עַד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה. לְרַבִּי מֵאִיר בָּעֵינַן פְּשׁוּטִין, לְרַבִּי יְהוּדָה לָא בָּעֵינַן פְּשׁוּטִין. וְרַב פַּפָּא מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? תָּנֵינָא! רַב פַּפָּא בְּרַייְתָא לָא שְׁמִיעַ לֵיהּ, וְקָא מַשְׁמַע לָן כְּבְרַייְתָא. ארי"ך יות"ר בת"ל חיצ"ת חצ"ר שיבש"ה סימָן. בָּעָא מִינֵּיהּ אַבַּיֵי מֵרַבָּה: הֵאֱרִיךְ בְּדִיוּמְדִין כְּשִׁיעוּר פְּשׁוּטִין, לְרַבִּי מֵאִיר מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: תְּנֵיתוּהָ, וּבְלִבַד שֶׁיַּרְבֶּה בְּפַסִּין. מַאי לָאו דְּמַאֲרִיךְ בְּדִיוּמְדִין? לָא, דְּמַפֵּישׁ וְעָבֵיד פְּשׁוּטִין. אִי הָכִי, הַאי "וּבְלִבַד שֶׁיַּרְבֶּה בְּפַסִּין", "עַד שֶׁיַּרְבֶּה פַּסִּין" מִיבָּעֵי לֵיהּ! תְּנִי: עַד שֶׁיַּרְבֶּה פַּסִּין. אִיפָּא דְּאָמְרִי, אָמַר לֵיהּ: תְּנֵיתוּהָ, וּבְלִבַד שֶׁיַּרְבֶּה בְּפַסִּין, מַאי לָאו דְּמַפֵּישׁ וְעָבֵיד פְּשׁוּטִין? לָא, דְּמַאֲרִיךְ בְּדִיוּמְדִין. הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא, מְדְּקָתָנֵי "וּבְלִבַד שֶׁיַּרְבֶּה בְּפַסִּין" - שְׁמַע מִינַּהּ. בָּעָא מִינֵּיהּ אַבַּיֵי מֵרַבָּה: יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וּשְׁלִישׁ לְרַבִּי יְהוּדָה מַהוּ? פְּשׁוּטִין עָבִיד אוֹ בְּדִיוּמְדִין מַאֲרִיךְ? אָמַר לֵיהּ: תְּנֵיתוּהָ, כַּמָּה הֵן מִקּוֹרְבִין - כְּדֵי רְאִשָּׁהּ וְרוּחָבָהּ שֶׁל פָּרָה, וְכַמָּה מְרוּחָקִין - אֲפִילּוּ כּוֹר וַאֲפִילּוּ כּוֹרַיִם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּית סָאתַיִם - מוּתָּר, יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם - אָסוּר. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: אִי אַתָּה מוֹדֶה בְּדִיר וְסַהַר וּמוּקְצֶה וְחָצֵר אֲפִילּוּ בַּת חֲמֶשֶׁת כּוֹרִים וַאֲפִילּוּ בַּת עֲשָׂרָה כּוֹרִים שֶׁמּוּתָּר? אָמַר לָהֶן: זוֹ מְחִיצָה, וְאִלּוּ פַּסִּין. וְאִם אִיתָא - זוֹ מְחִיצָה וְזוֹ הִיא מְחִיצָה מִיבָּעֵי לֵיהּ! הָכִי קָאָמַר: זוֹ תּוֹרַת מְחִיצָה עָלֶיהָ, וּפִרְצוֹתֶיהָ בְּעֶשֶׂר, וְאִלּוּ תּוֹרַת פַּסִּין עֲלֵיהֶן, וּפִרְצוֹתֵיהֶן בְּשָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וּשְׁלִישׁ. בָּעָא מִינֵּיהּ אַבַּיֵי מֵרַבָּה: תֵּל הַמִּתְלַקֵּט עֶשְׂרָה מִתּוֹךְ אַרְבַּע נִידּוֹן מִשּׁוּם דִּיוּמְד, אוֹ אֵינוֹ נִידּוֹן מִשּׁוּם דִּיוּמְד? אָמַר לֵיהּ: תְּנֵיתוּהָ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הָיְתָה שָׁם אֶבֶן מְרוּבַּעַת, רוֹאִין, כֹּל שֶׁאִילּוּ תֵּחָלֵק וְיֵשׁ בָּהּ אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן - נִידּוֹן מִשּׁוּם דִּיוּמְד, וְאִם לָאו - אֵינוֹ נִידּוֹן מִשּׁוּם דִּיוּמְד. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: הָיְתָה שָׁם אֶבֶן עֲגוֹלָה, רוֹאִין, כֹּל שֶׁאִילּוּ תֵּחָקֵק וְתֵחָלֵק וְיֵשׁ בָּהּ אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן - נִידּוֹן מִשּׁוּם דִּיוּמְד, וְאִם לָאו - אֵינוֹ נִידּוֹן מִשּׁוּם דִּיוּמְד. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? מָר סָבַר: חַד רוֹאִין אָמְרִינַן, תְּרֵי רוֹאִין - לָא אָמְרִינַן. וּמָר סָבַר: אֲפִילּוּ תְּרֵי רוֹאִין נַמִּי אָמְרִינַן. בָּעָא מִינֵּיהּ אַבַּיֵי מֵרַבָּה: חִיצַת הַקָּנִים, קָנֶה קָנֶה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה נִידּוֹן מִשּׁוּם דִּיוּמְד אוֹ לָאו? אָמַר לֵיהּ: תְּנֵיתוּהָ, הָיָה שָׁם אִילָן אוֹ גֶּדֶר אוֹ חִיצַת הַקָּנִים - נִידּוֹן מִשּׁוּם דִּיוּמְד. מַאי לָאו קָנֶה קָנֶה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה! לָא, גּוּדְרִיתָא דְּקָנֵי. אִי הָכִי הַיְינוּ אִילָן! וְאֶלָּא מַאי - קָנֶה קָנֶה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה, הַיְינוּ גֶּדֶר! אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר - תְּרֵי גַּוְונֵי גֶּדֶר, הָכָא נַמִּי: תְּרֵי גַּוְונֵי אִילָן. אִיפָּא דְּאָמְרִי: גּוּדְרִיתָא דְּקָנֵי קָא מִיבָּעֵיָא לֵיהּ, גּוּדְרִיתָא מַאי? אמר ליה: תְּנֵיתוּהָ, הָיָה שָׁם גֶּדֶר אוֹ אִילָן אוֹ חִיצַת הַקָּנִים - נִידּוֹן מִשּׁוּם דִּיוּמְד, מַאי לָאו גּוּדְרִיתָא דְּקָנֵי? לָא, קָנֶה קָנֶה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה. אִי הָכִי, הַיְינוּ גֶּדֶר! וְאֶלָּא מַאי - גּוּדְרִיתָא דְּקָנֵי, הַיְינוּ אִילָן! אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר תְּרֵי

שהן כעשר — אמות, ששה בקר. ולקמן פריך: מאי כעשר? הא עשר מכוונות הן. **כשלש עשרה וארבע עשרה** — שמונה בקר יצאו מכלל שלש עשרה, ולכלל ארבע עשרה לא באו. דשלש עשרה אמה ושליש הן. **בבור רחב שמונה** — אפילו לרבי מאיר לא בעינן פשוטין, דכי מרחיק כדי ראשה ורובה, דהיינו שתי אמות לכל רוח — נמצא החלל שבין שתי המחיצות שתים עשרה אמה, והפסין רחבן אמה לכל רוח זה כנגד זה — נמצא בין פס לפס שיעור פתח עשר אמות, ורבי מאיר בהכי שרי. **בבור שתים עשרה** — דכי מרחיק שתי אמות מכאן ובנגדם מכאן יש חלל המחיצה שש עשרה אמה, ומהן שתי אמות עומד, הרי בין זה לזה ארבע עשרה פרוץ — וכולי האי לא שרי רבי יהודה, ובעינן פשוטין לכל צד, דמכל צד וצד איכא ארבע עשרה אמות. ולקמן מפרש היכא משוי להו. **תנינא** — לדרב פפא במתניתין דקתני לרבי מאיר ששה בקר. ולרבי יהודה שמונה בקר וממילא שמעינן דרבי מאיר שרי בהבדלת עשר, ורבי יהודה שרי בהבדלת שלש עשרה אמה ושלישׁ, וכי קבעי רבי מאיר פשוטין — ביותר מעשר קאמר. **רב פפא הך ברייתא** — דתנא שיעורא דעובי הפרות לא שמיע ליה, ובמתניתין לא פריש להו, ואתא רב פפא לפרושי לך מתניתין דשיעורא דרבי מאיר עשר אמות, ודרבי יהודה שלש עשרה אמה ושלישׁ, והסכים רב פפא מדעתו למה ששנינו בברייתא דראשה ורובה שתי אמות ועוביה אמה ושני שלישי אמה. **האריך בדיומדין** — יותר מאמה לכל צד, עד שהעמיד ריוח שבינתים על עשר אמות. **מהו** — דווקא פשוטין קאמר, דבין דהרחיקן יותר משיעור חכמים בעינן היכר ביני ביני, ולא סגי בהארכת דיומדין. אלא מרחיק פורתא מן הפס ונותן שם פשוט, וכן לאידך גיסא, משום דלידהוי היכירא. או דילמא: כיון דסוף סוף עשר ריוח הוא דאיכא — לא מיתסר. **לרבי יהודה** — דלא אדכר פשוטין, הי עדיפא ליה: פשוטין עדיפי ליה ומרוחקין מן הדיומדין שלש עשרה אמה למידהוי היכירא ביני ביני, ולא סגי בהארכת דיומדין, או הארכת דיומדין עדיפא דלא ליתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ולבטלה. **כמה הן מקורבין** — לבור. **אפילו כור** — ובלבד שירבה בפסין. **יותר מבית סאתים אסור** — שזה שיעור היקף שלא כתיקנו. **דיר** — מוקף לדירה, שהרועה דר שם בלילה. **זו מחיצה** — שלימה היא. **ואלו פסין הן** — ובין כל אחד ואחד שלש עשרה אמות, ואין עומד אלא פס אמה בין כל שלש עשרה ושלש עשרה. אלמא: לרבי יהודה פשוטין עביד, דאי בדיומדין מארין — הא מחיצה היא. **ופירצתה** — אוסרת ביותר מעשר. **ואלו תורת פסין עליהן** — ויש שלש עשרה אמה בין הארכה להארכה. הלכך, ביותר מבית סאתים — לא מיתכשר. **תל המתלקט עשרה** — טפחים. **מתוך ארבע** — אמות תל משופע אבל מדרונו זקוף, קודם שימשך ארבע אמות עלה ונתלקט גובהו לעשרה טפחים וקיימא לן בית הלל"זורק" במסכת שבת (ק,א) דלענין שבת הוי רשות היחיד, הכא מאי? אי קאי במקום אחד מן הדיומדין מי הוי כדיומד או לא? ולהכי נקט מתוך ארבע — שאם היה מדרונו משופע יפה ואינו מתלקט לגובה עשרה עד שימשך יותר מארבע אמות, ואפילו עלה גובהו לשפוע לעשר אמות — ארעא סמיכתא היא. **מרובעת** — אמה על אמה, ואינה מחוסרת אלא חליקה שינטל עובי שבינתים ותיעשה כמרובה, דופן לכאן ודופן לכאן. **עגולה** — מחוסרת חקיקה לחקוק וליטול בליטת עיגול ולהשוות אמצעה לפיאותיה ותהא מרובעת, ועדיין היא מחוסרת חליקה. **אמרינן נמי תרי רואין** — לרבי ישמעאל. ותל נמי כאבן עגולה דמי, לתנא קמא לא אמרינן תרי רואין. **חיצת קנים** — שעשאה לכאן ולכאן כעין דיומד. **גודריתא דקני** — קנים מחוברין הרבה בעץ אחד סמוך לארץ, ומלמעלה הן מתפרשין. **תרי גווני אילן** — אשמעינן אילן שלם דאיכא למימר יחלק ויחקק, ואשמעינן האי אף על גב דליכא למימר הכי שרי, הואיל ותחתיו אחד הוא כדיומד, אבל קנה — פחות משלשה — לא. **מאי לאו גודריתא דקני** — ושמע מינה, דאף על גב דאין עוביו ארבעה בגובה עשרה — אמרינן רואין. **לא קנה קנה פחות משלשה** — דעשוי כדיומד ממש, ובלא רואין איכא תיקון מעליא.

שְׁהֵן בְּעֶשֶׂר אמות לשש פרות, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר המשער כל רבקה בשלוש פרות. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וּכְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה אַמָּה לשמונה פרות, שהוא משער כל רבקה בארבע פרות [ציור א].

הגמרא מבארת את לשון הברייתא: כתוב בברייתא שרוחב שש פרות הוא כעשר אמות. שואלת הגמרא: וכי הרוחב הוא כְּעֶשֶׂר אמות, כלומר, בערך עשר אמות, הָא עֶשֶׂר הַוְיָין – הרי רוחבן של שש פרות הוא עשר אמות מדויקות. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם דְּכָעֵי לְמֵיתְנָא סֵיפָא בדברי רבי יהודה, 'כִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אמות', על כן שנה גם בדברי רבי מאיר לשון 'כעשר', אף שהן עשר אמות מדויקות. שואלת הגמרא: וכי לרבי יהודה השיעור הוא 'כִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אמות' שמשמע פחות משלוש עשרה, והלא רוחב שמונה פרות הוא שלוש עשרה אמות ושלישׁ, ואם כן טְפֵי הַוְיָין. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם דְּכָעֵי התנא לְמִתְנֵי 'כְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה' שהרי השיעור פחות מכך, לכך נקט גם 'כשלש עשרה' אף שהשיעור יותר מכך, ונקט גם 'כעשר' אף שהן עשר אמות בדיוק. שואלת על כך הגמרא: וְכְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה הָא לֹא הַוְיָא – והלא אין זה כארבע עשרה אמה, שאינו אלא שלוש עשרה אמה ושלישׁ, וכיון שהוא רחוק הרבה מארבע עשרה לא מתאים הלשון 'כארבע עשרה אמה'. משיבה הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, כוונת הברייתא בין שלוש עשרה לארבע עשרה, כלומר יְתֵירוֹת הפרות ברוחבן עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אמה וְאֵינָן מַגִּיעוֹת לְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה, שהן שלוש עשרה אמה ושלישׁ.

במשנתנו לעיל (יז:) נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר, דעת רבי יהודה שמעמיד ארבעה דיומדין בארבע פינות הבור, ודעת רבי מאיר שצריך להוסיף גם ארבעה פסים פשוטים, שמעמיד פס אחד רחב אמה בין הדיומדין בכל צד. הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר: אָמַר רַב פָּפָּא, בְּבוֹר רחב שְׁמוֹנָה אמות, דְּכוּלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּלֹא בְּעִינָן להעמיד פסים פְּשׁוּטִין בין הדיומדין, אלא די בארבעת הדיומדין שבארבע הפינות. משום שכשהוא מרחיק מן הבור לכל צד כדי ראשה ורובה של פרה שהוא שתי אמות ומניח את הדיומדין, נמצא החלל כולו שבין המחיצות שתים עשרה אמות, ובכל צד עומדים הדיומדין ונמשכים אמה לכאן ואמה לכאן, נמצא שהחלל בין פס לפס אינו אלא עשר אמות, ובשיעור זה אף רבי מאיר מתיר. וכן בְּבוֹר שרוחבו שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אמות, דְּכוּלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּבָעִינָן פְּשׁוּטִין – שניהם מודים שיש להעמיד פסים פשוטים בין הדיומדין. משום שכשהוא מרחיק מן הבור לכל צד כדי ראשה ורובה של פרה שהוא שתי אמות ושם מניח את הדיומדין, נמצא החלל כולו שש עשרה אמות, ובכל צד עומדים הדיומדין ונמשכים אמה לכאן ואמה לכאן, נמצא החלל בין פס לפס ארבע עשרה אמות, ובשיעור זה נחשב פרצה אף לדעת רבי יהודה. כִּי פְּלִיגִי, כאשר רוחב הבור מִשְׁמוֹנָה וְעַד שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אמות, לְרַבִּי מֵאִיר בְּעִינָן פְּשׁוּטִין – יש להעמיד בין הדיומדין פסים פשוטים, כדי שלא תהיה ביניהם פרצה גדולה מעשר אמות, ואילו לְרַבִּי יְהוּדָה לֹא בְּעִינָן פְּשׁוּטִין – אין צורך להעמיד בין הדיומדין פסים, משום שפרצה אינה פוסלת אלא אם כן היא גדולה משלוש עשרה אמות ושלישׁ.

הגמרא מבארת מדוע חידושו של רב פפא. שואלת הגמרא: וְרַב פָּפָּא מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, הלא תָּנִינָא – שנינו במשנתנו ששיעור הרווח שבין הדיומדין הוא כשתי רבקות, לרבי מאיר של שלוש שלוש בקר, ולרבי יהודה של ארבע ארבע בקר, וממילא אנו למדים ששיעור הרווח המותר לרבי מאיר הוא עד עשר אמות, ולרבי יהודה, עד שלוש עשרה אמות ושלישׁ, ומה שהצריך רבי מאיר להעמיד פשוטים, היינו ברווח הגדול מעשר אמות. משיבה הגמרא: רַב פָּפָּא, בְּרַייְתָא לֹא שְׁמִיעַ לֵיהּ – לא שמע את הברייתא דלעיל, שביארה את שיעורי רווחב הפרות [שהוא אמה ושני שלישׁ], ובמשנה עצמה הרי לא נתפרש שיעור זה, ובא רב פפא לפרש את המשנה, שלרבי מאיר הרווח המותר בין הדיומדין הוא עד עשר אמות, ולרבי יהודה, עד שלוש עשרה אמה ושליש. וְקָא מַשְׁמַע לָן כְּבְרַייְתָא – והשמיענו רב פפא מדעתו את מה ששנינו בברייתא, שראשה ורובה של פרה, שתי אמות, ורוחבה אמה ושני שלישׁ.

הגמרא מביאה ששה ספיקות בדיניהם של פסי ביראות, ששאל אביי את רבה: 'אֲרִי"ך יוֹת"ר בַּת"ל חִיצ"ת חצ"ר שִׁיבש"ה' סִימָן – שש תיבות אלו הן סימנים לשאלות ששאל אביי לרבה.

הספק הראשון 'ארי"ך': בְּעָא מִינֵיהּ אַבַּיֵי מֵרַבָּה, באופן שהשטח הפרוץ שבין הדיומדין היה יותר מעשר אמות, וְהֶאֱרִיךְ בַּדְּיוֹמְדִין כְּשִׁיעוּר פְּשׁוּטִין – ובמקום להניח פסים פשוטים בין הדיומדין כדי למעט את החלל, האריך את הדיומדין יותר מאמה לכל צד, עד שעמד הרווח ביניהם על עשר אמה [ציור ב], לְרַבִּי מֵאִיר מַהוּ, האם מה שמבואר במשנה לעיל (יז:) שלרבי מאיר מוסיף פשוטים, הוא דווקא פשוטים, שמאחר שהמרחק בין המחיצות יותר מן השיעור שאמרו חכמים, עליו לעשות היכר ביניהם על ידי הוספת פסים דווקא, ולא מספיק שיאריך הדיומדין, אלא עליו להרחיק מעט מן הדיומד וליתן שם פשוט, וכן ברוח שכנגד, כדי שיהא היכר. או שמא אף הארכת דיומדין מועילה, כיון שבפועל לאחר שמאריך את הדיומדין אין ביניהם אלא רווח של עשר אמות.

אָמַר לֵיהּ רבה לאביי, תְּנִיתוֹהָ – שנינו דין זה במשנתנו, 'מותר להרחיק כל שהוא וּבִלְבַד שֶׁיַּרְבֶּה בְּפַסִּין', מַאי לַאו דְּמַאֲרִיךְ בַּדְּיוֹמְדִין כדי למעט את הרווח ביניהם, הרי שהארכת הדיומדין מועילה. דוחה הגמרא: לֹא, כוונת המשנה היא דְּמַפֵּישׁ וְעָבֵיד פְּשׁוּטִין – שמרבה ועושה פסים נוספים ביניהם [ציור ג]. מקשה הגמרא: אִי הָכִי שמוסיף פשוטים ביניהם, הַאי – האם להוספת פשוטים מתאימה הלשון 'וּבִלְבַד שֶׁיַּרְבֶּה בְּפַסִּין', הלא 'עַד שֶׁיַּרְבֶּה פַּסִּין' מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה צריך לשנות 'עד שירבה פסין', שמשמע שמרבה ומוסיף פסים נוספים, שאילו מהאמור עתה 'ובלבד שירבה בפסין' משמע שירבה בפסים עצמם ויעשה אותם ארוכים יותר. מתרצת הגמרא: תָּנֵי – אכן תשנה במשנה 'עַד שֶׁיַּרְבֶּה פַּסִּין'. ואין ראיה מדברי המשנה שאפשר להוסיף על אורך הדיומדין.

הגמרא מביאה נוסח אחר בתשובת רבה לאביי: אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר לֵיהּ רבה לאביי, תְּנִיתוֹהָ, 'מותר להרחיק כל שהוא וּבִלְבַד שֶׁיַּרְבֶּה בְּפַסִּין', מַאי לַאו דְּמַפֵּישׁ וְעָבֵיד פְּשׁוּטִין – שמרבה ועושה פשוטים ביניהם, אבל להאריך את הדיומדין כדי למעט את הרווח ביניהם אינו מועיל. דוחה הגמרא: לֹא, כוונת המשנה היא דְּמַאֲרִיךְ בַּדְּיוֹמְדִין עד שנתמעט השיעור שביניהם לעשר אמות בלבד.

הגמרא מוכיחה כפירוש זה בדברי המשנה: הָכִי נַמִּי מְסְתַּבְּרָא שכוונת המשנה היא להארכת הדיומדין ולא להוספת פשוטים, מִדְקָתָנֵי במשנה 'וּבִלְבַד שֶׁיַּרְבֶּה בְּפַסִּין' ולא 'ובלבד שירבה פסין', משמע שהכוונה שירבה באורך הפסים. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ – אכן מוכח כן בכוונת המשנה.

הספק השני 'יות"ר': בְּעָא מִינֵיהּ אַבַּיֵי מֵרַבָּה, כאשר הרווח שבין הדיומדין הוא יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וּשְׁלִישׁ שצריך למעטו, לְרַבִּי יְהוּדָה שלא הזכיר במשנה כלל הוספת פשוטים, מַהוּ האופן המועיל למעטו, האם דווקא פְּשׁוּטִין עָבֵיד – יניח פסים בין הדיומדין לאחר רווח של שלוש עשרה אמה כדי למעט את הרווח לפחות משלוש עשרה אמה ושלישׁ, ודווקא בפסים כדי שיהיה היכר בין הדיומדין, אוֹ שמא דווקא דַּבְּרֵי מַאֲרִיךְ כדי למעט את הרווח ביניהם, ולא מועיל הוספת פסים בין הדיומדין, משום שהאויר משני צידי הפס מבטלו.

אָמַר לֵיהּ רבה לאביי, תְּנִיתוֹהָ – שנינו דין זה בברייתא, כַּמָּה הֲוֵן [–הדיומדין] מותרים להיות מְקוֹרָבִין לבאר, כְּדֵי שיהיה משפת הבאר עד בין הדיומדין שיעור אורך רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ שֶׁל פָּרָה, שתוכל לעמוד בפנים ולשתות מן הבאר, שהוא שתי אמות, אבל בפחות מזה, אין להתיר את הטלטול ביניהם, שמא ימשך אחר פרתו ויוציא את הדלי חוץ למחיצות, ונמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. וְכַמָּה הֵן

המשך בעמוד קעב

תְּרֵי גַּווֹנֵי אִילָן – הברייתא באה לפרט שני סוגי אילנות שנחשבים כדיומד, אילן שלם ששייך לומר בו רואים כאילו יחלק ויחקק, וגודריתא דקני שאף על גב שלא שייך בה 'רואים', מכל מקום נידונת כדיומד. אם כן הָכָא נַמִי תְּרֵי גַּווֹנֵי גָּדֵר – כמו כן אפשר לבאר את הברייתא ש'חיצת הקנים' היינו קנים נפרדים שבין אחד לחבירו פחות משלושה, ושני סוגי גדרות פירטה הברייתא, גדר שלימה וגדר העשויה מקנים שאין בה אלא שתי.

הספק החמישי 'חצ"ר', חצר שראשה נכנס לבין הפסין מהו.

חצירות הפתוחות למבוי, מותר מן התורה לטלטל מהחצירות למבוי ומהמבוי לחצירות, שהכל רשות היחיד. ואולם חכמים אסרו לטלטל מרשות היחיד שבבעלות זו לרשות היחיד שבבעלות אחרת, ומאחר שלכל החצירות יש דיורים במבוי, דיורי חצר אחת אוסרת על חברתה, ואסורים לטלטל מהחצירות למבוי ומהמבוי לחצירות עד שיערבו כל החצירות יחד, שאז הן כרשות אחת ומותרים בטלטול. הגמרא שלפנינו דנה מה הדין בחצר שפתוחה לתוך השטח שבין הפסים שעל הבאר, האם מותר לטלטל מהחצר לשם: בְּעָא מִינֵּיהּ אַבַּיֵי מֵרַבָּה, חָצֵר שֶׁרֹאשָׁהּ נִכְנָס לְבֵין הַפַּסִּין, כלומר שהיא פתוחה לשטח שבין הפסים [ציור א], מַהוּ – האם מותר לְטַלְטֵל מֵהּ לְבֵין הַפַּסִּין, וּמִבֵּין הַפַּסִּין לְתוֹכָהּ. וצדדי הספק הם, האם התשמיש שהרבים עושים בין הפסים מחשיבו כרשות שיש בה דיורים, ואסור להוציא מהחצר לשם, כפי שאסור לאדם להוציא מרשותו לרשות חבירו. או שהשתמשותם שם אינה נחשבת כדיורים מאחר שאינה אלא עראית, והרי זה כרשות היחיד שאין בה דיורים, שמותר לאדם לטלטל בינה לבין חצירו. אָמַר לֵיהּ רבה לאביי, מוּתָּר, שלא נחשב התשמיש שעושים בין הפסים כדיורין לאסור על בני החצר. הוסיף אביי ושאלו, שְׁתַּיִם מַאי – מה הדין בשתי חצירות סמוכות זו אצל זו ומחיצה ביניהן, ופתוחות בראשן לבין הפסים [ציור ב], האם גם במקרה כזה מותר לטלטל מהחצירות לבין הפסים. וצדדי הספק הם, שאפילו אם נאמר שתשמיש עולי הרגלים בין הפסים אינו נחשב כדיורים לאסור על בני החצר, מכל מקום כיון ששתי חצירות פתוחות לשם, שמא התשמיש שהם משתמשים שם כאדם המשתמש בחצר שלפני ביתו, נחשב כדיורין, ושניהם אוסרים זה על זה. או שמא אף תשמישם שם אינו חשוב, כיון שהמקום פתוח ומפולש לכל צד ועשוי לשמש לדלות מים מהבור. אָמַר לֵיהּ רבה, אָסוּר.

רב הונא ורבא נחלקו מה הדין אם שתי החצירות הפתוחות לבין הפסים עירבו ביניהן: אָמַר רַב הוּנָא, שְׁתַּיִם אֲסוּרִין וַאֲפִילּוּ עֵירְבוּ – מה שאמר רבה שכאשר שתי חצירות פתוחות לבין הפסים אסור לטלטל מהחצר לבין הפסים ומבין הפסים לחצר, היינו אפילו אם יש פתח במחיצה שבין שתי החצירות ועירבו 'עירוב חצירות' ביניהן דרך הפתח, שנמצא שהכל רשות אחת ואינן אוסרות זו על זו, מכל מקום עדיין אסורים לטלטל מהחצירות לבין הפסים ומבין הפסים לחצירות. ולא מעיקר הדין, אלא משום גְּזֵירָה, שֶׁמָּא בני אדם הרואים אותם מטלטלים מהחצירות לבין הפסים לא ידעו שיש פתח בין החצירות, וְיֹאמְרוּ עֵירוּב מוֹעִיל לְבֵין הַפַּסִּין – ויהיו סבורים שהטעם שהחצירות אינן אוסרות זו על זו בבין הפסים, כדין שתי חצירות הפתוחות למבוי אחד שאסור להוציא למבוי עד שיעשו שיתוף מבואות, היינו משום שהחצירות עשו שיתוף מבואות דרך בין הפסין. ומתוך כך יבואו להתיר טלטול מבין הפסים לחצירות גם כאשר באמת אין פתח בין החצירות, ונשתתפו החצירות דרך בין הפסים. אולם למעשה אין הדין כן, ולא מועיל לעשות 'שיתופי מבואות' דרך בין הפסים, כי לא תיקנו חכמים 'שיתופי מבואות' אלא במבוי שהוא סתום ואורכו יתר על רוחבו, אבל לא בבין הפסים שהוא מפולש מארבע רוחות.

רָבָא אָמַר, אם עֵירְבוּ החצירות, מוּתָּר לטלטל מתוכן לבין הפסים ומבין הפסים לתוכן, שכיון שעירבו דרך פתח שביניהם הרי הן רשות אחת, ולגזירה שאמר רב הונא אין חוששים.

אביי מביא ראיה לדברי רבא: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא, תַּנְיָא דְּמַסַּיֵּיעַ לָךְ – שנינו ברייתא המסייעת לדבריך, חָצֵר שֶׁרֹאשָׁהּ אֶחָד נִכְנָס לְבֵין הַפַּסִּין מוּתָּר לְטַלְטֵל מֵהּ לְבֵין הַפַּסִּין וּמִבֵּין הַפַּסִּין לְתוֹכָהּ, אֲבָל שְׁתַּיִם אֲסוּרוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שבשתי חצירות אסור, כְּשֶׁלֹּא עֵירְבוּ החצירות ביניהן, אֲבָל אם עֵירְבוּ מוּתָּרִין. שואלת הגמרא: לֵימָא תֵּיהֲוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא – האם נאמר שתהיה מכאן פירכא לרב הונא שאמר שאף שעירבו ביניהן אסור. דוחה הגמרא: אָמַר לָךְ רַב הוּנָא, הָתָם – שם בברייתא מדובר דְּהַדָּרָן וְעָרְבָן – שנפרצה פירצה גדולה בסוף המחיצה שבין החצירות, שהכל רואים שרשות אחת היא [ציור ג], ואין לחשוש שמא יאמרו, עירוב מועיל לבין הפסים, ולכך מותרים לטלטל.

הספק השישי, 'שיבש"ה' יבשו המים שבבאר בשבת.

בְּעָא מִינֵּיהּ אַבַּיֵי מֵרַבָּה, הניח דיומדין על שפת הבור כדי להתיר לטלטל מהבור אל בין הדיומדין, וְיָבְשׁוּ הַמַּיִם שבבור בְּאמצע שַׁבָּת, מַהוּ לטלטל בין הפסים. האם כיון שכבר הותר בשבת זו לטלטל שם, גם כעת שיבשו המים מותר. או שמא אין הדיומדין מתירין לטלטל אלא משום המים שבבור, וכעת שיבשו המים, בטלה הסיבה ובטל ההיתר. אָמַר לֵיהּ רבה לאביי, כְּלוּם נַעֲשֵׂית מְחִיצָה, אֶלָּא בְּשָׁבִיל מַיִם – וכי מחיצה כזו מותרת בסתם, הלא לא הותרה אלא בשביל שאיבת מים, ומאחר שמַּיִם אֵין כָּאן, מְחִיצָה אֵין כָּאן, ואסור לטלטל.

רבין מסתפק מה הדין בחזרו מים לבור באמצע השבת: בָּעֵי רָבִין, יָבְשׁוּ הַמַּיִם בְּאמצע הַשַּׁבָּת וחזרו וּבָאוּ גשמים לבור בְּהמשך הַשַּׁבָּת, מַהוּ לטלטל בין הפסים. האם חזרו הפסים להתירם הראשון בתחילת השבת שהיה מותר לטלטל בתוכם, או לא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרבין, יָבְשׁוּ המים בְּשַׁבָּת לֹא תֵּיבָעֵי לָךְ – אין לך להסתפק דְּבָעֵי מִינֵּיהּ דְּמַר וּפָשֵׁט לִי דְּאָסִיר – שאלתי את רבה ופשט לי לאיסור. וּבָאוּ מים בשבת נַמִי לֹא תֵּיבָעֵי לָךְ – גם אין לך להסתפק שודאי מותר לטלטל שם, דַּהֲוָה לֵיהּ מְחִיצָה הָעֲשׂוּיָה בְּשַׁבָּת, שכשבאו גשמים לבור באמצע השבת, נעשו הדיומדין העומדים סביבות הבור כמחיצה להתיר לטלטל שם, וְתַנְיָא כָּל מְחִיצָה הָעֲשׂוּיָה בְּשַׁבָּת, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּאוֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, שְׁמָהּ מְחִיצָה.

מקשה הגמרא: וְלַאו אִיתְּמַר עָלָהּ – וכי לא נאמר בבית המדרש על ברייתא זו, אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא שָׁנוּ שמחיצה העשויה בשבת שמה מחיצה אֶלָּא לְזִרּוֹק – לענין הזורק מרשות הרבים לתוכה שחייב, שמן התורה ודאי מחיצה היא, אֲבָל להתיר לְטַלְטֵל בתוכה כדין רשות היחיד, לֹא, מפני שחכמים גזרו עליה. מתרצת הגמרא: כִּי אִיתְּמַר דְּרַב נַחְמָן אַמֵּזִיד אִיתְּמַר – דברי רב נחמן נאמרו על מחיצה הנעשית במזיד, שקנסו חכמים ואסרו לטלטל בתוכה, אבל מחיצה שנעשית בשוגג מותר לטלטל בתוכה, וזו שנעשית מאליה כל שכן שמותר לטלטל בתוכה.

הגמרא מביאה הלכה בענין פסי בירא'ות: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַזּוֹרֵק מרשות הרבים לְבֵין פַּסֵּי הַבֵּירָאוֹת בשוגג, חַיָּיב חטאת, שרשות היחיד גמורה היא. מקשה הגמרא: (אָמַר לֵיהּ) פְּשִׁיטָא, שהרי אִי לַאו מְחִיצָה הִיא – אם אין הפסים נחשבים למחיצה מדאורייתא להחשיב בין הפסים רשות היחיד לענין זריקה, הֵיכִי מְשַׁתְּרֵי לֵיהּ לְמַלְּאוֹת – היאך התירו לו חכמים משום דוחק למלאות ולהוציא מים מהבור שהוא רשות היחיד אל בין הפסים שהוא רשות הרבים. משיבה הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרך רבי אלעזר להשמיענו שרשות היחיד היא, אלא באופן דְּעָבַד בְּעֵין פַּסֵּי בִּירָאוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – שהניח ארבעה דיומדין באמצע רשות הרבים במקום שאין כלל בור, וְזָרַק מרשות הרבים לְתוֹכָהּ, והשמיענו שאף אלו מחיצה גמורה הם, וחַיָּיב.

מקשה הגמרא: הָא נַמִי פְּשִׁיטָא, שהרי אִי לַאו דִּבְעָלְמָא מְחִיצָה הִיא, גַּבֵּי בּוֹר הֵיכִי מְשַׁתְּרֵי לֵיהּ לְטַלְטְלֵי – אם לא שדיומדין העומדים ברשות הרבים נחשבים כמחיצה, כיצד בשהם עומדים על

המשך בעמוד סז

אמר ליה מותר — דהא ליכא דיורין בין הפסין דליסרו עלייהו, דליהוי מוציא מרשותו לרשות חבירו. **שתים מאי** — שתים זו אצל זו, ומחיצה ביניהן, ושתיהן ראשן בין הפסין. **אסור** — לטלטל מתוכן לבין הפסין, כדמפרש טעמא רב הונא. **ואפילו עירבו** — דרך הפתח שבמחיצה שביניהן, דהשתא חדא נינהו ולא אסרן אהדדי — אסורות לטלטל מתוכן לבין הפסין, גזירה שמא יאמרו עירוב מועיל בין הפסין לשתף חצירות יחד. שהרואה אותן מטלטלין מתוכן לבין הפסין לא ידע דיש פתח ביניהן, וסבר: האי דלא אסרן אהדדי בתוך בין הפסין, כשאר שתי חצירות הפתוחות למבוי אחד שאסור להוציא למבוי אלא אם כן נשתתפו — הכי נמי משום דנתנו עירובן בין הפסין, לשתף כשיתוף שאר מבוי. ואתו למשרי נמי להכניס ולהוציא מבין הפסין לחצירות כי ליכא פתח ביניהן, ויהבי עירוב באחת החצירות דרך בין הפסין. וההוא ודאי לא מהני, דכי תקינו רבנן שיתופי מבואות — במבוי סתום תקון, ואורכו יותר על רחבו, וזה מפולש לארבעה צדדין. **עירבו מותרין** — דכיון דעירבו דרך פתח שביניהן, וחד רשותא הוא — דלא אסרן אהדדי, להך גזירה לא חיישינן. **דהדרן וערבן** — שנפרצה ביניהן פירצה גדולה בסופה, שגלוי לכל שרשות אחת היא. **יבשו מים בשבת מהו** — לטלטל בין הפסין. מי אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה, או דילמא כיון דהיתר פסין אינו אלא משום מים, והרי יבשו — ואסור. ואכל פסי ביראות קאי. **כלום נעשית מחיצה** — כלומר: כלום הותרה מחיצה כזו אלא משום מים. **יבשו מים בשבת** — וחזרו ובאו גשמים בו ביום, מאי? מי אמרינן: חזרו פסין להיתרן הראשון לטלטל בתוכן. **מיניה דמר** — רבה, שהיה רבו. **ובאו מים בשבת לא קמבעיא לי** — דמותר, דהא קיימא לן כל מחיצה הנעשית בשבת שמה מחיצה. **לא שנו** — דשמה מחיצה. **אלא לזרוק** — שהזורק מרשות הרבים לתוכה חייב, דמדאורייתא ודאי מחיצה היא. **אבל לטלטל אסור** — דרבנן גזור עליה: **אמזיד איתמר** — וקנסא קנסוה. אבל שוגג — מותר. והא דנעשית מאליה — כל שכן דמותר. **הזורק** — מרשות הרבים לבין הפסין של ביראות. **חייב** — חטאת, דרשות היחיד מעלייתא הוא. **אי לאו מחיצה** — מדאורייתא היא, לשוויה מיהא רשות היחיד לזריקה. **היכי שרו רבנן למלאות** — ולהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים משום דוחק. **כעין פסי ביראות** — ואין שם בור. **מפסקתן** — שאין שם דרך אלא בין הפסין — יסלקנה לצדדין, דאתי דריסת רבים ומבטלי מחיצות. **כאן הודיעוך** — חכמים כמה גדול כחן של מחיצות, דלא מיבטלי משום בקיעת רבים. **מותר להקריב כו'** — פרישנא לה לכולה מתניתין בריש פירקין. **אלא אם כן הכניס ראשו ורובו** — דחיישינן שמא ימשך גופו למקום רגליו, ויוציא הכלי עמו.

וכן

דהדרן וערבן — והכי פירושו: שתים אסורות אפילו עירבו, ואם עירבו כו', דהיינו: כלומר, דהדרן וערבן, מותרות כשעירבו.

מחיצה אין כאן — אף על גב דאביי אית ליה: שבת הואיל והותרה הותרה — מודה הכא, משום דליכא מחיצות.

כי איתמר דרב נחמן אמזיד איתמר — והא דאמרינן בשבת בפרק "הזורק" (קא,ב): ספינות שנתקשרו מערב שבת והותרו, וחזרו ונתקשרו, בין שוגגין ובין מזידין ובין מוטעין ובין אנוסין — חזרו להיתרן הראשון. במזיד לא חזרו לגמרי להיתרן הראשון לטלטל, אלא דהוו רשות היחיד דאורייתא. אי נמי — לא קאי אמזיד.

קא משמע לן כאן וסבירא ליה — ומיהו, לרבי יוחנן ודאי כאן ולא סבירא ליה, כדאמרינן לקמן. **לא** יעמוד אדם — בפרק בתרא (צט,א) מוקי לה בחפצים הצריכין לו, וגזרינן דלמא יכניס אצלו. וקשיא: דתיפוק ליה דקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד, כמו משתין ורק מרשות הרבים לרשות היחיד דאסרינן לקמן! ורש"י תירץ לקמן: דלא דמי למשתין ורק, דשותה עביד עקירה והנחה בחד רשותא, דמשקין נחין בתוך פיו שהוא מקום פטור. ואף על גב דחוזרין ונבלעין — אין לחוש, הואיל ונחו במקום פטור. ואף על גב דבמקום שאין בו ארבע על ארבע (אמות) אמרינן ובלבד שלא יחליפו — התם גזרינן דילמא אתי לאפוקי בהדיא, אבל הכא — אי אפשר כלל שלא ינוחו מעט בפיו קודם שיבלעם. אבל במשתין ורק — לא חשיב פיו מקום פטור, כיון דפיו וגופו הן במקום אחד. ולפי זה היה מותר להוציא ראשו מרשות הרבים ולרוק, כיון דפיו במקום אחר הוי מקום פטור. והא דמבעיא לן בפרק בתרא (צט,א) הוא ברשות היחיד ופי האמה ברשות הרבים מהו? היינו משום דמי רגלים מיד כשנעקרו מגופו שוב אין נחים בפי האמה. אבל מפרק קמא דשבת (ג,ב) קשיא; דקאמרינן התם: אדרבה, משחשיכה דאי שדי(ד) ליה אתי לידי חיוב חטאת — לא קנסינן. והשתא, היכי אתי לידי חיוב חטאת? הואיל ונחו בידו שהוא מקום פטור! ויש לומר: דלא חשיב הנחה במקום פטור אלא בדבר שהוא נוטל ממקומו, אבל התם שהכלי נח מאליו — לא חשיב הנחה במקום פטור. ולפי זה אסור להוציא ראשו ברשות הרבים ולרוק. ואם תאמר: אכתי אפשר דלא אתי לידי חיוב חטאת כגון שיתן מידו זאת לידו אחרת! ויש לומר: דאיירי כשהנקב קטן, שלא יוכל להכניס בו שתי ידיו. ועוד נראה לפרש: דלא דמי למשתין ורק, דהכא כשבולעם מיד חשיבי כנחין, אף על גב דאינם נחים עד שיגיעו למעיו — משום דמבטלי אגב גופו, והוי עקירה והנחה בחד רשותא. והכי נמי אמר רבא בפרק "המוציא" (שבת פ,א): הוציא שתי אותיות וכתבן כשהוא מהלך — חייב, דכתיבתן זו היא הנחתן. ואתי נמי שפיר מתניתין דאמרו לו גבי יש אוכל אכילה אחת כו', רבי מאיר אומר: אם היה שבת והוציא בפיו — חייב. והשתא היכי חשיב הוצאה בהדי הנך? הא בעידנא דמיחייב עלייהו דהיינו בשעת הנחת גרון אכתי לא מיחייב אהוצאה עד שינוחו במעיו! אלא, אהוצאה נמי מחייב משעת בליעה, דחשיב כמונח.

וכי

תְּרֵי גַּוְונֵי אִילָן, הָכָא נַמִי - תְּרֵי גַּוְונֵי גָּדֵר. בְּעָא מִינֵּיהּ אַבַּיֵי מֵרַבָּה: חָצֵר שֶׁרֹאשָׁהּ נִכְנָס לְבֵין הַפַּסִּין, מַהוּ לְטַלְטֵל מִתּוֹכָהּ לְבֵין הַפַּסִּין, וּמִבֵּין הַפַּסִּין לְתוֹכָהּ? אֲמַר לֵיהּ: מוּתָּר. שְׁתַּיִם מַאי? אֲמַר לֵיהּ: אָסוּר. אָמַר רַב הוּנָא: שְׁתַּיִם אֲסוּרִין, וַאֲפִילּוּ עֵירְבוּ, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ "עֵירוּב מוֹעִיל לְבֵין הַפַּסִּין". רָבָא אָמַר: עֵירְבוּ מוּתָּר. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא, תַּנְיָא דִּמְסַיַּיע לָךְ: חָצֵר שֶׁרֹאשָׁהּ אֶחָד נִכְנָס לְבֵין הַפַּסִּין - מוּתָּר לְטַלְטֵל מִתּוֹכָהּ לְבֵין הַפַּסִּין, וּמִבֵּין הַפַּסִּין לְתוֹכָהּ, אֲבָל שְׁתַּיִם - אָסוּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁלֹּא עֵירְבוּ, אֲבָל עֵירְבוּ - מוּתָּרִין. לֵימָא תֵּיהֱוִי תְּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא! אָמַר לָךְ רַב הוּנָא: הָתָם דְּהָדְרָן וְעָרְבָן. בְּעָא מִינֵּיהּ אַבַּיֵי מֵרַבָּה: יָבְשׁוּ מַיִם בַּשַּׁבָּת מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: כְּלוּם נַעֲשֵׂית מְחִיצָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל מַיִם, מַיִם אֵין כָּאן - מְחִיצָה אֵין כָּאן. בָּעֵי רָבִין: יָבְשׁוּ מַיִם בַּשַּׁבָּת וּבָאוּ בַּשַּׁבָּת מַהוּ? אמר ליה אַבַּיֵי: יָבְשׁוּ בַּשַּׁבָּת לָא תִּיבָּעֵי לָךְ. דְּבָעֵי מִינֵּיהּ דְּמָר וּפָשֵׁיט לִי דַּאֲסִיר. בָּאוּ נַמִי לָא תִּיבָּעֵי לָךְ ׀ דַּהֲוָה לֵיהּ מְחִיצָה הָעֲשׂוּיָה בַּשַּׁבָּת, וְתַנְיָא: כָּל מְחִיצָה הָעֲשׂוּיָה בַּשַּׁבָּת, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד, בֵּין בְּאוֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן - שְׁמָהּ מְחִיצָה. וְלָאו אִיתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רב נחמן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לִזְרוֹק, אֲבָל לְטַלְטֵל - לֹא! כִּי אִיתְּמַר דְּרַב נַחְמָן - אַמֵּזִיד אִיתְּמַר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַזּוֹרֵק לְבֵין פַּסֵּי הַבֵּירָאוֹת - חַיָּיב. אֲמַר לֵיהּ: פְּשִׁיטָא! אִי לָאו מְחִיצָה הִיא הֵיכִי מִשְׁתַּרֵי לֵיהּ לְמַלְאוֹת?! לָא צְרִיכָא, דַּעֲבַד כְּעֵין פַּסֵּי בֵירָאוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְזָרַק לְתוֹכָהּ - חַיָּיב. הָא נַמִי פְּשִׁיטָא! אִי לָאו דִּבְעָלְמָא מְחִיצָה הִיא - גַּבֵּי בּוֹר הֵיכִי מִשְׁתַּרֵי לֵיהּ לְטַלְטֹלִי? לָא צְרִיכָא, אַף עַל גַּב דְּקָא בָּקְעִי בָּהּ רַבִּים. וּמַאי קָא מַשְׁמַע לָן - דְּלָא אָתוּ רַבִּים וּמְבַטְּלִי מְחִיצָתָא, הָא אמר רבי אֶלְעָזָר חֲדָא זִימְנָא! דִּתְנַן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיְתָה דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים מַפְסַקְתָּן, יְסַלְּקֶנָּה לִצְדָדִין, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרִי תַּרְוַוְיְיהוּ: כָּאן הוֹדִיעֲךָ כֹּחָן שֶׁל מְחִיצוֹת. אִי מֵהָתָם - הֲוָה אָמִינָא: כָּאן - וְלָא סְבִירָא לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן: כָּאן - וּסְבִירָא לֵיהּ. וְלֵימָא הָא וְלָא בָּעֵי הַךְ! חֲדָא מִכְּלָל חֲבֵירְתָּהּ אִיתְּמַר. "מוּתָּר לְהַקְרִיב לַבְּאֵר וְכו'". תְּנַן הָתָם: לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֶלָּא אִם כֵּן מַכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתֶה.

וכן

תוספות

וכי לא נקיט לה מי שרי — קשה: דאין זה סוגיית התלמוד; דלעיל קאמר היכא דנקיט מנא ולא נקיט לה — לא תבעי לך דבעינן ראשה ורובה. והשתא פריך מי שרי? ויש לומר: לא משום דפשיטא ליה קאמר הכי, אלא אפילו אם תימצי לומר דשרי — לא שרי אלא בראשה ורובה.

והתניא לא ימלא — גבי פסי בירואות מיתניא, ומשמע דקאי אמתניתין, ואף על גב דאיכא ראשה ורובה. ועל כרחך בדלא נקיט לה איירי, דאי בדנקיט לה איירי — אם כן מה הועילו ראשה ורובה של פרה?

אמר אביי הכא באיבוס העומד ברשות הרבים — פירוש: שהבהמה אוכלת מן האיבוס ברשות הרבים אצל הפסין. וקא משמע לן דלא ימלא דלי ויתננו על ראש האיבוס ויאחזנו בידו, דילמא חזי לראש האיבוס שברשות הרבים ונתקלקל, וילך שם עם הדלי ומפיק מרשות היחיד לרשות הרבים. אלא שופך לפניה, דכי נמי חזי לראש האיבוס שנתקלקל ואזיל להתם — הא לית ליה מידי בידיה. דהא כשפך הניח הדלי בין הפסין. ובחנם דחק רש"י לפרש שהבהמה עומדת בבית. ויש ספרים שכתוב בהן, וכן גירסת רבינו חננאל: דלמא חזי לאיבוס דמקלקל, ומפיק ליה לדוליה בהדיה. פירוש: שלא יכול להניח הדלי בראש האיבוס שבין הפסין, ומפיק לה לדוליה דרך האיבוס, דעומד אדם ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד, וחזי ליה לאידך גיסא דמקלקל ומנח ליה, וקא מפיק ליה מרשות היחיד לרשות הרבים. ומנח ליה — פירוש: על ארעא ברשות הרבים, עד דמתקן ליה לאיבוס.

אובסין האי אובסין לאו דוקא, אלא כלומר: מלעיטין – דתנן בפרק בתרא דשבת (קנה,ב): אין אובסין את הגמל אלא מלעיטין. מידי

וכן בגת — מפרש בפרק בתרא (צט,ב) לענין מעשר, דכל כמה שהוא בגת — שותין בלא מעשר על הגת, אבל להוציא מן הגת — שתיית קבע הוא. ועל הגת, אפילו מוזגו בחמין דהויא לה קבע — לא חשיב ליה קבע התם. **גבי בהמה** — המשקה בהמתו ברשות היחיד, והיא עומדת ברשות הרבים, מהו. **היכא דנקיט מנא** — שהיא שותה בו. **ולא נקיט** — לצוארה באספר, שלא תוכל לעקם ראשה בחוץ. **לא תיבעי לך** — דודאי חיישינן שמא תעקם את ראשה, ותולוך את הכלי אחריה. **וכי לא נקיט לה מי שרי** — לאחוז הכלי בפסי בירואות, ואף על גב דעשויין כתיקנן שהפרה ראשה ורובה בפנים. **לא ימלא אדם מים ויתן לפני בהמתו** — ויאחזו הכלי בידו בעוד שהיא שותה. ולקמן בברייתא בשמעתין היא גבי פסי בירואות. ועל כרחך בדלא נקיט לה הוא, דאי נקיט לה הוא ואפילו הכי אסור — למה הוצרכו ראשה ורובה בפנים? אלא פשיטא בדלא נקיט לה, ומתניתין דשרי — בדנקיט לה, וקתני: ראשה ורובה מבפנים. **הא איתמר עלה כו'** — כלומר: כי בעינן ראשה ורובה — בדלא נקיט לה, וכי הוי ראשה ורובה — שרי. וברייתא דקתני לא ימלא ויתן הוא עצמו לבהמתו — הא תרצה אביי לקמן דלאו בבהמה העומדת ברשות הרבים וראשה ורובה בין הפסין עסקינן, אלא בבהמה העומדת בבית וחלונות פתוחות לה לרשות הרבים, ואיבוס מתוקן לה לפניה ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה דהוי רשות היחיד. ונותן לה שם תבן ומספוא מרשות היחיד. וראש האיבוס נכנס לבין הפסין. ואשמעינן דלא ימלא מן הבור ויגביה הדלי על ראש האיבוס וילך דרך רשות הרבים, ויטלטל הדלי על האיבוס לפני בהמה. ואף על גב דקיימא לן: עומד אדם ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד ב"המוצא תפיליך" (עירובין צח,ב) — הכא אסור. **דילמא** — כי בעי לאנוחי דלי על ראש האיבוס, חזי ליה לאיבוס דמקלקל בראשו שברשות הרבים, ומינשי ודרי ליה לדוליה בהדיה, ואזיל לתקוניה וקא מפיק מבין הפסין לרשות הרבים. הלכך לא ניחנו ויטלטלנו, אלא שופך על האיבוס והמים הולכין עד הבהמה מאליהן. **וכי האי גוונא מי מיחייב** — כי עקר מרשות היחיד אדעתא לאנוחיה ברשות היחיד, ואינשי ואפקיה לרשות הרבים, מי מיחייב מדאורייתא, דליגזור רבנן בדלא אפקיה, משום דלא ליתי להכי. **שלא היתה עקירה כו'** — ובשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, שנתכוין לכך אלא ששגג בשבת, כסבור שהיום חול או מלאכה זו מותרת. אבל כי לא נתכוין — פטור מחטאת. וכיון דאי נמי אתי לידי כך ליכא חיובא דאורייתא — לא איבעי לן למיגזר היתירא משום הא. **והדר מעייל ליה** — לדוולא לאיבוס לבתר דתקניה, וקא עקר ליה מרשות הרבים אדעתא לאנוחי ברשות היחיד. **לא תיבעי לך דמני בראשה ורובה** — דהא מתניתין היא בדנקיט מנא. דאי לאו דנקיט מנא קמיה — למה הצריכו ראשה ורובה בפנים? אבל הא מספקא לן: דדילמא מתניתין בדנקיט לה הוא. **אובסין אותה מבפנים** — מפרש בפרק "מי שהחשיך" (שבת קנה,ב) שתוחב לה מספוא הרבה על כרחה בבית הבליעה, יותר מכדי אכילתה, עד שנעשה באיבוס במעיה כשיוציא למדבר, ומתיירא שלא תמצא מאכל. **והא איבוס כמאן דנקיט מנא ונקיט לה הוא** — שאם אינו אוחז בצוארו אינו יכול לתחוב, וקא בעי ראשו ורובו. ותיפשוט בעיא קמייתא דלישנא קמא. **מידי גבי הדדי תני להו** — דתנא בהמה לא תנא גמל, ומאי בהמה — גמל: איתמר נמי לא גרסינן. **צוארו ארוך** — ואף על גב דרוב גופו מבפנים, אם יתקפנו ויעקר צוארו יגיע עד רשות הרבים. **בהמת עולי רגלים** — אבל אדם, אפילו עולי רגלים — לא הותר לדלות ולשתות, שיכול ליכנס לפנים ולשתות.

מטפס

וְכֵן בַּגַּת. גַּבֵּי אָדָם הָא אָמַר דְּבָעֵי רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ; גַּבֵּי פָּרָה, מִי בָּעֲיַנַן לָהּ רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ אוֹ לָא? פָּשׁ הֵיכָא דְּקָא נָקֵיט מָנָא וְלָא נָקֵיט לָהּ - לָא תִּיבְעֵי לָךְ דְּבָעֵי רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ מִלְּגָיו. כִּי תִּבָּעֵי לָךְ - הֵיכָא דְּנָקֵיט מָנָא וְנָקֵיט לָהּ, מַאי? אֲמַר לֵיהּ: תְּנִיתוּהָ, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ מִבִּפְנִים וְשׁוֹתָה. מַאי לָאו דְּנָקֵיט מָנָא וְלָא נָקֵיט לָהּ! וְכִי נָקֵיט מָנָא! לָא, דְּנָקֵיט מָנָא וְלָא נָקֵיט לָהּ. וְכִי נָקֵיט מָנָא וְלָא נָקֵיט לָהּ מַאי שָׁרֵי? וְהָתַנְיָא, לֹא יְמַלֵּא אָדָם מַיִם וְיִתֵּן בַּשַּׁבָּת לִפְנֵי בְהֶמְתּוֹ, אֲבָל מְמַלֵּא הוּא וְשׁוֹפֵךְ, וְהֵיא שׁוֹתָה מֵאֵילֶיהָ! הָא אִתְּמַר עָלָּהּ, אָמַר אַבַּיֵי, הָכָא בְּאִבּוּם הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, גָּבוֹהַּ טְפָחַיִם וְרוֹחַב אַרְבָּעָה וְרֹאשׁוֹ אֶחָד נִכְנָס לְבֵין הַפְּסָפִין, גְּזֵרָה דִּילְמָא חָזֵי לֵיהּ לְאִבּוּם דְּמִקַּלְקַל וְאָתֵי לְתַקּוֹנֵיהּ וּדְרָא לֵיהּ לְדַוּוֹלָא בְּהֶדְיָהּ, וְקָא מַפֵּיק מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְכִי הַאי גַּוְונָא מִי מִיחַיַּיב? וְהָאָמַר רַב סָפְרָא, אָמַר רַבִּי אַמִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַמַּפְנֶה חֲפָצָיו מִזְּוִיוֹת לְזָוִיוֹת וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶן וְהוֹצִיאָן - פָּטוּר, שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲקִירָה מְשֻׁעָּה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ! אֶלָּא וְכִמְנִין דְּמִתַּקֵּן לֵיהּ וַהֲדַר מְעַיֵּיל לֵיהּ, וְקָא מְעַיֵּיל מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד. הָא שְׁמַע: גָּמָל שֶׁרֹּאשׁוֹ וְרוּבּוֹ מִבִּפְנִים - אוֹבְסִין אוֹתוֹ מִבִּפְנִים. וְהָא אִיבּוּם כְּמַאן דְּנָקֵיט מָנָא וְנָקֵיט לָהּ וְקָא בָּעֵינַן רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ בִּפְנִים - אוֹבְסִין אוֹתָהּ מִבִּפְנִים. וְהָא אִבּוּם כְּמַאן דְּנָקֵיט מָנָא וְנָקֵיט לָהּ וְקָא בָּעֵינַן רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ! מַאי בְּהֵמָה נַמִּי דְּקָתָנֵי - גָּמָל. וְהָתַנְיָא בְּהֵמָה וְהָתַנְיָא גָּמָל! מִידֵּי גַּבֵּי הֲדֵדֵי תַּנְיָא?! תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹסֵר בִּגְמָל, הוֹאִיל וְצַוָּארוֹ אָרוֹךְ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: לֹא הוּתְּרוּ פַּפֵּי בֵּירָאוֹת אֶלָּא לְעוֹלֵי רְגָלִים בִּלְבַד. וְהָתַנְיָא: לֹא הוּתְּרוּ פַּפֵּי בֵּירָאוֹת אֶלָּא לְגַבֵּי בְּהֵמָה בִּלְבַד! מַאי בְּהֵמָה - בְּהֵמַת עוֹלֵי רְגָלִים, אֲבָל אָדָם

מטפס

וְכֵן הדין **בְּגַת** [–מקום דריכת ענבים], לענין מעשר, שמבואר במשנה (מעשרות פ"ד מ"ד) שמותר לשתות יין בעמדו על הגת בלא מעשר כיון שהיא שתיית עראי, אבל אם הוציא את היין לחוץ, הרי זו שתיית קבע וחייב במעשר. לכך לא יעמוד אדם מחוץ לגת וישתה בתוך הגת, אלא אם כן הכניס ראשו ורובו לתוך הגת.

מסתפקת הגמרא: **גַּבֵּי אָדָם** העומד ברשות זו ושותה ברשות אחרת **הָא אָמַר דְּבָעֵי רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ** – הרי נתבאר במשנה שצריך שיהיה ראשו ורובו בתוך הרשות ששותה שם, אך **גַּבֵּי פָּרָה** העומדת ברשות הרבים ורוצה להשקותה ברשות היחיד, יש להסתפק **מִי בְּעִינָן לָהּ רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ** – האם צריך שתכניס ראשה ורובה למקום שהיא שותה, **אוֹ** שמא **לֹא** צריך. האם דווקא באדם השותה אנו חוששים שמא יוציא הכלי עמו, אבל המשקה בהמתו הלא אפילו אם תימשך החוצה אין בכך כלום. או שמא אף בזה חוששים שמא האדם המשקה יוציא את הכלי אחריה.

ומבארת הגמרא באיזה אופן יש להסתפק: **כָּל הֵיכָא דְּקָא נָקִיט מָנָא וְלֹא נָקִיט לָהּ** – באופן שהאדם מחזיק בכלי שהיא שותה ממנו, ואינו אוחז באפסר צוארה למנוע ממנה להפנות ראשה החוצה, **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ דְּוַדאי בָּעֵי רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ מִלְּגַיו** – צריך שיהיה ראשה ורובה בפנים, שאם לא כן, ודאי חוששים שמא תפנה ראשה לחוץ וימשך הוא אחריה ויוציא את הכלי מרשות היחיד לרשות הרבים. **כִּי תִּבָּעֵי לָךְ הֵיכָא דְּנָקִיט מָנָא וְנָקִיט לָהּ** – באופן שמחזיק גם בכלי וגם בפרה, **מַאי**, האם צריך שיהיה ראשה ורובה בפנים או לא.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממשנתנו: **אָמַר לֵיהּ תְּנִיתוּהָ** – שנינו זאת במשנתנו (לעיל יז:) לגבי פסי ביראות 'מותר להקריב [את הפסים] לבאר **וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא הַפָּרָה רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ מִבִּפְנִים וְשׁוֹתָה', מַאי לַאו, דְּנָקִיט לָהּ וְנָקִיט מָנָא** – שהוא מחזיק בה ומחזיק בכלי, ואף על פי כן מבואר במשנה שצריך שיהיה ראשה ורובה בפנים.

דוחה הגמרא: **לֹא**, אפשר לומר שבמשנה מדובר **דְּנָקִיט מָנָא וְלֹא נָקִיט לָהּ** – שמחזיק בכלי ולא מחזיק בה, ולכן צריך שיהיה ראשה ורובה בפנים, אבל אם מחזיק גם בה אין צריך שיהיה ראשה ורובה בפנים.

מקשה הגמרא על הדחיה: **וְכִי נָקִיט מָנָא וְלֹא נָקִיט לָהּ מִי שָׁרֵי** – וכי מותר לתת מים לפני פרתו בפסי ביראות כאשר הוא מחזיק בכלי ואינו מחזיק בה, ואפילו שהפסין עשויים כתיקונם, שהפרה ראשה ורובה בפנים, **וְהָתַנְיָא** גבי פסי ביראות (לקמן כא.), **לֹא יְמַלֵּא אָדָם מַיִם וְיִתֵּן בְּשַׁבָּת לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ** ויחזיק הכלי בידו בעוד שהיא שותה, **אֲבָל מְמַלֵּא הוּא** מהבאר **וְשׁוֹפֵךְ** לפניה, **וְהִיא שׁוֹתָה מֵאֵילֶיהָ**. הרי שכשאינו מחזיק בפרה אסור להחזיק בכלי לפניה כדי שתשתה, אף כשראשה ורובה בפנים. ואם כן לא שייך להעמיד משנתנו אלא במחזיק הכלי והפרה, שאז מותר דווקא בראשה ורובה בפנים, ויש לפשוט משם מה שהסתפקנו במחזיק הכלי והפרה שצריך שיהיה ראשה ורובה בפנים.

דוחה הגמרא: לעולם מה שצריך שיהיה ראשה ורובה בין הפסים זהו רק כשמחזיק בכלי ולא בפרה, ובאופן זה מותר להשקותה, ולא קשה מהברייתא שאומרת שכשאינו מחזיק בפרה אסור לו להשקותה, שכן **הָא אִתְּמַר עֲלָהּ** – הרי על ברייתא זו נאמר, **אָמַר אַבַּיֵּי הָכָא** – כאן בברייתא לא מדובר בכלל על בהמה העומדת ברשות הרבים וראשה ורובה בין הפסים, אלא מדובר **בְּבהמה** העומדת בבית, וחלונות פתוחים לפניה לרשות הרבים, ומתוקן לפניה **אֵבוּס הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרוֹחַב אַרְבָּעָה** שהוא רשות היחיד, והבעלים נותנים לה שם תבן ומספוא מרשות היחיד, והיא מוציאה ראשה דרך החלון לאבוס ואוכלת. **וּמדובר שרֹאשׁוֹ אֶחָד** של אותו אבוס **נִכְנָס** לְתוך **בֵּין הַפַּסִּין**, ובאה הברייתא להשמיענו, שלא ימלא מים מהבור, ויגביה הדלי על ראש האבוס, וילך דרך רשות הרבים ויטלטל את הדלי מעל האבוס, להניחו לפני בהמתו. ואף על גב שבעלמא מותר לאדם לעמוד ברשות הרבים ולטלטל ברשות היחיד, כאן אסור משום **גְּזֵרָה, דִּילְמָא חָזֵי לֵיהּ לָאֵבוּס דְּמִקַּלְקַל** – שמא בעוד שירצה להניח הדלי על ראש האבוס, יראה שראש האבוס שברשות הרבים מקולקל, **וְאָתֵי לְתַקּוּנֵיהּ** – ויצא לרשות הרבים לתקנו, **וְדָרָא לֵיהּ לְדַוְולָא בַּהֲדֵיהּ** – וישכח וישא עמו את הדלי, **וְקָא מַפִּיק מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים** – ונמצא מוציא מבין הפסים לרשות הרבים. הלכך, לא יניח הדלי על האבוס ויטלטלנו, אלא ישפוך המים מהדלי על האבוס, והמים ילכו מאליהם עד הבהמה[ראה ציור].

מקשה הגמרא על דברי אביי: מדוע יש לגזור שמא ישכח ויטלטל את הדלי מבין הפסים לרשות הרבים, **וְכִי הַאי גַּוְונָא מִי מִיחַיֵּיב** – וכי באופן שעוקר חפץ מרשות היחיד על מנת להניחו ברשות היחיד, ושכח והוציאו לרשות הרבים, האם מתחייב מן התורה, ששייך לומר שגזרו חכמים שלא יבוא לידי זה. **וְהָאָמַר רַב סַפְרָא אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמְפַנֶּה חֲפָצָיו מִזָּוִית לְזָוִית** ברשות היחיד, **וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶן** – וחזר בו מלהניחם בזוית זו **וְהוֹצִיאָן** לחוץ, **פָּטוּר**, כיון **שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲקִירָה מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ**, שבתחילה עקר על דעת להניח בזוית אחרת באותו רשות היחיד, ורק לאחר מכן נמלך והוציא לחוץ, ואין חייבים בשבת אלא על מלאכת מחשבת, דהיינו שנתכוין למלאכה, אלא ששכח ששבת היום, או שהיה סבור שהמלאכה מותרת בשבת, אבל כשלא נתכוין כלל למלאכה, פטור מחטאת. ומכיון שגם אם יוציא לרשות הרבים לא יבוא לידי חיוב חטאת, שהרי בעקירתו נתכוין להניחו בראש האבוס שהוא רשות היחיד, אין לחכמים לגזור שלא להניח הדלי על האבוס שמא יבוא להוציאו.

משיבה הגמרא: אכן אין טעם הגזירה כמו שאמרנו, **אֶלָּא** משום **שִׁזְמִנִין דִּמְתַקֵּן לֵיהּ** – פעמים בעוד שירצה להניח הדלי על ראש האבוס בצדו שברשות הרבים יראה שהוא מקולקל שם, ויצא לרשות הרבים לתקנו והדלי עמו, **וְהָדַר מְעַיֵּיל לֵיהּ** – ובגמר התיקון יכניס הדלי לאבוס, **וְקָא מְעַיֵּיל** – ונמצא שהוא מכניס **מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד**.

אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת. שנינו להלן (צט.) במשנה, לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד וכו' אלא אם כן מכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה, וכן בגת. מבארת הגמרא: **גַּבֵּי אָדָם** העומד ברשות זו ושותה ברשות אחרת **הָא קָאַמְרִינָן דְּסַגִּי לֵיהּ בְּרֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ** – הרי נתבאר במשנה שמספיק שיכניס ראשו ורובו לתוך הרשות שהוא שותה, אך **גַּבֵּי פָּרָה** העומדת ברשות זו ורוצה להשקותה ברשות אחרת, יש להסתפק **מִי סַגִּי לָהּ בְּרֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ** – האם מספיק בכך שתכניס ראשה ורובה למקום שהיא שותה, **אוֹ לֹא**, ואינו מותר אלא כשכל גופה ברשות שבה היא שותה.

וממשיכה הגמרא לבאר באיזה אופן יש להסתפק: **הֵיכָא דְּנָקִיט מָנָא וְנָקִיט לָהּ** – באופן שהוא מחזיק בכלי שהיא שותה ממנו ומחזיק גם בה, **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּוודאי סַגִּי לָהּ בְּרֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ** – מספיק שראשה ורובה בפנים, **אֶלָּא כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּנָקִיט מָנָא וְלֹא נָקִיט לָהּ** – באופן שמחזיק את הכלי ולא מחזיק בפרה, **מַאי**, האם מספיק שראשה ורובה בפנים, או לא.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממשנתנו: **אָמַר לֵיהּ תְּנִיתוּהָ** – שנינו זאת במשנה (לעיל יז.), 'מותר להקריב [את הפסים] לבאר **וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא פָּרָה רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ מִבִּפְנִים וְשׁוֹתָה' מַאי לַאו, דְּנָקִיט מָנָא וְלֹא נָקִיט לָהּ** – שהוא מחזיק בכלי ואינו מחזיק בה, ומבואר במשנה שמספיק שראשה ורובה בפנים.

דוחה הגמרא: **לֹא**, אפשר לומר שמדובר במשנה **דְּנָקִיט מָנָא וְנָקִיט לָהּ** – שמחזיק בכלי ומחזיק בה ולכן מספיק שראשה ורובה בפנים, אבל אם אינו מחזיק בה צריך שתהיה כולה בפנים.

מביאה הגמרא ראיה לדחיה: **וְהָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** להעמיד את משנתנו, במחזיק בכלי ובפרה, **דְּאִי נָקִיט מָנָא וְלֹא נָקִיט לָהּ** – שאם

המשך בעמוד קעג

אלא **מְטַפֵּס** – אוחז בידיו ורגליו בכותלי הבור **וְעוֹלֶה** מן הבור, **וּמְטַפֵּס וְיוֹרֵד.**

מקשה הגמרא: **אֵינִי** – האם הדין כן, **וְהָאָמַר רַב יִצְחָק אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא הוּתְרוּ פַּסֵּי בֵּירָאוֹת אֶלָּא לִבְאֵר מַיִם חַיִּים בִּלְבַד, וְאִי לִבְהֵמָה** – ואם לא הותר הטלטול שם אלא לשתיית בהמה, **מַה לִּי** מים **חַיִּים מַה לִּי** מים **מְכוּנָּסִין** ממי גשמים. משיבה הגמרא: שאף שלא הותר אלא לשתיית בהמה, מכל מקום **בְּעִינָן מִידִּי דְּחָזֵי לְאָדָם** – צריך שהמים יהיו ראויים לשתיית אדם, דכיון שהמים הם אלו שמחשיבים את הפסים להיות כמחיצה, צריכים הם להיות מים חשובים.

הגמרא מוסיפה ומבארת מתי התירו את הטלטול בין פסי ביראות: **גּוּפָא** [–נאמר בברייתא] **לֹא הוּתְרוּ פַּסֵּי בֵּירָאוֹת אֶלָּא לִבְהֵמָה בִּלְבַד אֲבָל אָדָם מְטַפֵּס וְעוֹלֶה מְטַפֵּס וְיוֹרֵד, וְאִם הָיוּ** כותלי הבור **רְחָבִין** שאז אינו יכול לטפס, **אֲפִילּוּ לְאָדָם נַמִּי** – גם לאדם מותר למלאות מים ולהוציאם מן הבור אל בין הפסים ולשתות. **וְלֹא יְמַלֵּא אָדָם מַיִם וְיִתֵּן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ** ויחזיק הכלי כשהיא שותה, **אֲבָל מְמַלֵּא הוּא** מהבור **וְשׁוֹפֵךְ לִפְנֵי הַבְּהֵמָה** וְהיא **שׁוֹתָה מֵאֵילֶיהָ.**

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב עָנָן, אִם כֵּן** שאסור להשקות את בהמתו על שפת הבור, **מַה הוֹעִילוּ פַּסֵּי בֵּירָאוֹת.** תמהה הגמרא: וכי אתה מקשה **מַה הוֹעִילוּ,** והרי הם הועילו **לְמַלְּאוֹת מֵהֶן,** שהרי בלא זה אסור כלל להוציא מן הבור אל שפתו, שהבור רשות היחיד ושפת הבור רשות הרבים. מבארת הגמרא את קושיית רב ענן: **אֶלָּא** כוונת רב ענן להקשות **מַה הוֹעִיל** אם **רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ שֶׁל פָּרָה** בפנים, כלומר לצורך מה הצריכה משנתנו לעיל (יז:) שיהיה ראשה ורובה של בהמה בתוך בין הפסים, הלא כשאינו אוחז בכלי פשיטא שלא צריך ראשה ורובה, וכשאוחז בכלי הרי אסור להשקותה כלל.

משיבה הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵּי הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן** – כאן בברייתא לא מדובר בכלל על בהמה העומדת ברשות הרבים וראשה ורובה בין הפסים, אלא מדובר **בְּ**בהמה העומדת בבית, וחלונות פתוחים לפניה לרשות הרבים, ומתוקן לפניה **אֵיבוּס הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה** טפחים **וְרוֹחַב אַרְבָּעָה** שהוא רשות היחיד, והבעלים נותנים לה שם תבן ומספוא מרשות היחיד, והיא מוציאה ראשה דרך החלון לאבוס ואוכלת. **וְ**מדובר **שרֹאשׁוֹ** אחד של האיבוס **נִכְנָס** לְתוך **בֵּין הַפַּסִּין וְכוּ'** [גזירה דילמא חזי ליה לאבוס דמקלקל ואתי לתקוניה ודרא ליה לדוולא בהדיה, וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים], ובאה הברייתא להשמיענו, שלא ימלא מים מהבור, ויגביה הדלי על ראש האבוס, וילך דרך רשות הרבים ויטלטל את הדלי מעל האבוס, להניחו לפני בהמתו, ואף על גב שבעלמא מותר לאדם לעמוד ברשות הרבים ולטלטל ברשות היחיד, כאן אסור משום גזירה, שמא בעוד שירצה להניח הדלי על ראש האבוס, יראה שראש האבוס שברשות הרבים מקולקל, ויצא לרשות הרבים לתקנו, וישכח וישא עמו את הדלי, ונמצא מוציא מבין הפסים לרשות הרבים. הלכך, לא יניח הדלי על האבוס ויטלטלנו, אלא ישפוך המים מהדלי על האבוס, והמים ילכו מאליהם עד הבהמה.

נאמר בתורה (שמות טז כט) 'שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי' מכאן למדו חכמים שאין אדם רשאי לצאת ממקומו ולהלך בשבת יותר מאלפיים אמה לכל רוח, וזה הוא תחום שבת. השובת מחוץ לעיר במקום ללא מחיצות יש לו ארבע אמות במקומו ומשם ולהלן מודדים לו אלפיים אמה. השובת בעיר יכול ללכת את כל העיר ומסוף העיר מודדים לו אלפיים אמה לכל צד. להלן בפרק חמישי יבואר פרטי הדינים כיצד מודדים את תחום העיר לדעת מהיכן למדוד את האלפיים אמה. כל בית היוצא מן העיר אם אין בינו ובין העיר שבעים אמה ושיריים, הרי זה מצטרף לעיר ונחשב כחלק ממנה ומודדים אלפיים אמה מבית זה ולהלן. אם היו בורגנין [סוכות שעושים לשומרי העיר ואינו דבר קבוע] חוץ לעיר בתוך שבעים אמה ושיריים, מודדים את תחום העיר משם ולהלן. רב ירמיה מבאר היכן נוהג דין בורגנין ודין פסי ביראות: **אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב, אֵין בּוּרְגָּנִין בְּבָבֶל** – בבבל אין הבורגנין מצטרפים למדוד את תחום העיר מהם ולהלן, וְלא פַּסֵּי בֵּירָאוֹת בְּחוּץ לָאָרֶץ – ולא הותרו פסי ביראות בשאר ארצות חוץ מבבל. ומסביר רב ירמיה דבריו: **בּוּרְגָּנִין בְּבָבֶל לֹא** מצטרפים, משום **דִּשְׁכִיחֵי בִּידְקֵי** – שמצויים שם שטפי מים ששוטפים אותם, הלכך אינם חשובים כלל. **וּפַסֵּי בֵּירָאוֹת בְּחוּץ לָאָרֶץ לֹא** התירו, משום **דְּלֹא שְׁכִיחֵי מְתִיבָתָא** – לא מצויים שם תלמידים ההולכים ללמוד תורה מעיר לעיר, ולא התירו לטלטל בפסי ביראות אלא לעולי רגלים ולכיוצא בהם, אנשים שהולכים לדבר מצוה. **אֲבָל אִיפְּכָא עַבְדִינָן** – אבל הפוך עושים, כלומר יש היתר פסי ביראות בבבל שכן מצויים שם תלמידים, ובורגנין בחוץ לארץ מצטרפים, משום שלא מצויים שם שטפונות.

אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, **אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב, אֵין בּוּרְגָּנִין וּפַסֵּי בֵּירָאוֹת לֹא בְּבָבֶל וְלֹא בְּחוּץ לָאָרֶץ.** ומסביר רב ירמיה דבריו, **בּוּרְגָּנִין בְּבָבֶל לֹא** מצטרפים, **דִּשְׁכִיחֵי בִּידְקֵי, בְּחוּץ לָאָרֶץ נַמִּי לֹא** מצטרפים, כיון **דִּשְׁכִיחֵי גַּנָּבֵי** – שמצויים שם גנבים שגונבים את הבורגנין, הלכך אינם חשובים להיות כבתים. **וּפַסֵּי בֵּירָאוֹת בְּבָבֶל לֹא** התירו, משום **דִּשְׁכִיחֵי מַיָּא** – שמצויים שם מים בשפע, ולא התירו לטלטל בפסי ביראות אלא היכן שצריכים לכנס את מי הגשמים לבורות ולשתות מהם, שהמים בדוחק. **וּבְחוּץ לָאָרֶץ נַמִּי לֹא** התירו משום **דְּלֹא שְׁכִיחֵי מְתִיבָתָא.**

הגמרא מביאה מעשה בענין בורגנין בבבל: **אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְמָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אָמְרֵי אֲתִיתוּ מִבַּרְנִשׁ לְבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּדָנִיֵּאל דַּהֲוָה תְּלָתָא פַּרְסֵי בְּשַׁבְּתָא** – שמעתי שאומרים עליכם שאתם באים מברניש [שם מקום] לבית הכנסת של דניאל בשבת, שהוא מרחק של שלוש פרסאות, והרי זה מחוץ לתחום עירכם ברניש, **אַמַּאי סָמְכִיתוּ** – וכי על מה אתם סומכים בהליכתכם, **אַבּוּרְגָּנִין** – על הבורגנין שיש לאורך הדרך בתוך שבעים אמה ושיריים מזה לזה, ומסוף הבורגנין עד לבית הכנסת יש פחות מאלפיים אמה, **הָא אָמַר אֲבוּהַּ דַּאֲבוּךְ** – הרי אבי אביך, רב ירמיה בר אבא, אמר **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, אֵין בּוּרְגָּנִין** מצטרפים **בְּבָבֶל. נָפַק וְאַחֲוֵי לֵיהּ** – יצא מרי בריה דרב הונא והראה לרב חסדא **הַנְהוּ מְתָוָותָא** – אותן עיירות חריבות בין ברניש לבית הכנסת, **דְּמִבַּלְעָן** – שהיו בלועות, כלומר עומדות **בְּ**תוך **שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִּים** זו מזו, ונשארו בהן מחיצות מהבתים שהיו שם, הלכך הן מצטרפות עם העיר למדוד התחום מהן והלאה.

הגמרא מביאה דברים שאמר רב חסדא בשם מרי בר מר: **אָמַר רַב חִסְדָּא, דָּרִישׁ** [–דרש] **מָרִי בַּר מַר, מַאי דִּכְתִיב** – מה הוא פירוש הכתוב (תהילים קיט צו) **'לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד',** דהיינו שלכל דבר יש קץ וסוף מלבד ל'מצותך', שהיא התורה, שאין למצוא את סופה, **דָּבָר זֶה,** אודות גודלה הרב של התורה, **אֲמָרוֹ דָּוִד** המלך, **וְלֹא פֵּירְשׁוֹ** כמה הוא, וכן **אֲמָרוֹ אִיּוֹב וְלֹא פֵּירְשׁוֹ,** וכן **אֲמָרוֹ יְחֶזְקֵאל וְלֹא פֵּירְשׁוֹ, עַד שֶׁבָּא זְכַרְיָה בֶּן עִדּוֹ** הנביא **וּפֵירְשׁוֹ,** כפי שיבואר.

הגמרא מפרשת את דברי מרי בר מר. אומרת הגמרא: מה שאמרנו שגודלה הרב של התורה **אֲמָרוֹ דָּוִד וְלֹא פֵּירְשׁוֹ, דִּכְתִיב** (שם) **'לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד',** שפירושו כאמור [שלכל דבר שיש בעולם ראיתי קץ וסוף, אולם מצותך רחבה מאוד ואין למצוא את סופה]. ומה שאמרנו **שאֲמָרוֹ אִיּוֹב וְלֹא פֵּירְשׁוֹ, דִּכְתִיב** שאמר אודות התורה (איוב יא ט) **'אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּה וּרְחָבָה מִנִּי יָם',** ועדיין לא פירש כמה גודלה. ומה שאמרנו **שאֲמָרוֹ יְחֶזְקֵאל וְלֹא פֵּירְשׁוֹ, דִּכְתִיב** שאמר אודות גודל מגילת תורה שבעל פה שהראוהו במראה הנבואה (יחזקאל ב י) **'וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לְפָנַי וְהִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר וְכָתוּב אֵלֶיהָ קִינִים וָהֶגֶה וָהִי',** היינו שראה את המגילה כתובה משני צידיה, וכתובים בה 'קינים' ו'הגה' ו'הי', ואף הוא לא פירש את גודל המגילה.

המשך בעמוד ג

רש"י

מטפם — אוחז בידיו ורגליו בכתלים ונכנס ויוצא. מטפס — קרפי"ר בלעז. **מידי דחזי לאדם.** אי נמי במידי דחזי לאדם. אי **לאדם** — כיון דמים משוי להו מחיצה — בעינן מים חשובין. **אם** היו רחבין — ואינו יכול לטפס — מותר לו למלאות ולשתות. **ויתן לפני בהמתו** — הוא עצמו אינו מותר לאחזו הכלי לפניה. **מה הועילו** — בתמיה: הרי הועילו למלאות מן הבור, שהוא רשות היחיד. **אין בורגנין בכבל** — דאמר ב"ביצד מעברין" (עירובין נה,ב): אם היו בורגנין חוץ לעיר בתוך שבעים אמה ושירים — מתעברין עמה, ומודדין תחום העיר משם ולהלן. ומה הן בורגנין — סוכות שעושין שומרי העיר, ואינו דבר קבוע. וקאמר רבי ירמיה: דהנך בורגנין אין בבבל. כלומר: ואין מתעברין עם העיר, דבבבל איכא בידקי דמיא ושטפי להו, הלכך לא חשיבי מידי. **בחוצה לארץ** — בשאר ארצות לבד מבבל. **דלא שביחי מתיבתא** — להיות תלמידים הולכים מעיר לעיר ללמוד תורה, ופסי בירואות לא הותרו אלא לעולי רגלים ולכיוצא בהן, שהולכין לדבר מצוה. **דשביחי גנבי** — דגנבי להו, הלכך לא חשיבי להיות בתים. **דשביחי מיא** — ולא הותרו פסי בירואות אלא למקום שצריכין מי גשמים לכנסן ולשתות מהן, דאיכא דוחק. **אמרי דקאתיתו מברניש לבי כנישתא דדניאל** — שמעתי שאומרים עליכם שאתם באין מברניש לבי כנישתא דדניאל בשבת. מקום היה בבבל ששם היה מתפלל דניאל דכתיב "וכורן פתיחן ליה בעיליתיה". **אמאי קא סמכיתו אבורגנין** — שיש בורגנין משבעים אמה לשבעים אמה. **מתוותא** — עיירות חריבות, ונשארו שם מחיצות מן החבתים. ואמרינן התם בפרק "ביצד מעברין" (שם נה,ב): נפש שלא נפרצה, דהיינו מצבת קבר — מתעברת עם העיר, ואף על פי שאינה בית ממש. **בשבעים אמה ושירים** — שני שלישי אמה, דהוא שיעור בית סאתים כחצר המשכן. כדאמרינן לקמן (נז,א): נותנין קרפף לעיר, דכל שבעים אמה ושירים סמוך לעיר הוי עיר. **לכל תכלה ראיתי קץ** — דסוף כל דבר יש קץ, למצוא סופו. אבל מצותך רחבה מאד, ואין קץ לתכלה שלה. **לא פירשו** — איזהו קץ שיעורה. **ויפרוש אותה לפני** — מגילת תורה שבעל פה הראהו. **וכן הוא אומר** — דקינים לשון פורענות הוא. **והנה** — לשון שמחה. **עשרים באמה** — אמה של הקדוש ברוך הוא. **ורחבה עשר** — כשהיא עפה, היינו כפולה. **כי פשטת** — לכפילתה. **הויא עשרים בעשרים. כי קלפת לה** — דתשים קליפה זו בראש חבירתה, שיהא כל כתיבה מצד אחד. **הויא לה ארבעים** — אורך, ברוחב עשרים. **ושמים בזרת תכן** — מדת עולם —חצי אמה על חצי אמה. צא וחשוב כמה חצי אמה על חצי אמה יש במגילה, ותמצא שלשת אלפים ומאתים. כיצד? עשה מעשרים אמה רוחב רצועות של רוחב חצי אמה — הרי כאן ארבעים רצועות, וכל אחת ארבעים אמה לאורכה של מגילה — הרי אלף ושש מאות אמה אורך שהן שלשת אלפים ומאתים זרתות. **דוראי תאנים** — סירות נחושת מלאות תאנים. **מועדים** = מוכנים.

הכבורות

תוספות

מידי דחזי לאדם בעינן — ואובסין את הגמל דלעיל — היינו נמי במידי דחזי לאדם. אי נמי איירי ברשות היחיד, ולא בין הפסין. אי נמי הואיל ותחילת התיקון הוי במידי דחזי לאדם — שרי בכל ענין לצורך בהמה. ואם תאמר: אמאי בעינן מידי דחזי לאדם כיון דלא שרי אלא לצורך בהמה! ויש לומר: שאם דלה לצורך בהמה, ונשתיירו שם — שרי לאדם. והא דאמרינן בסמוך: ואם היו רחבים — לאדם נמי שרי היינו, לדלות לכתחילה לצורך אדם. אי נמי: הא דאמרינן לא הותרו אלא לצורך בהמה — היינו תחילת התיקון. אבל בשכבר נתקן לצורך בהמה — שרי אף לצורך אדם לכתחילה לדלות. ואם היו רחבים — שרי לתקן אפילו לצורך אדם. ואתי שפיר הא דאמר לעיל: חצר שראשה נכנס לבין הפסין מותר לטלטל מתוכה לבין הפסין, ומבין הפסין לתוכה — היינו השתא אפילו לצורך אדם.

מה הועילו ראשה ורובה של פרה — ואם תאמר: הועילו בדנקיט מנא ונקיט לה, דאמר לעיל דשרי. ובריייתא איירי בדלא נקיט לה, כדמוכח לעיל! ויש לומר: דרב ענן משמע ליה לא ימלא — אפילו בדנקיט מנא ונקיט לה. אי נמי: סבירא ליה דבנקיט מנא ונקיט לה — לא בעינן ראשה ורובה.

אחוי ליה הנך מתוותא — משמע דכפרים קטנים מקרו מתוותא. דהואיל ולא היו ידועים מכלל דקטנים היו. ובפרק קמא דגטין (ז,א) קרי לעיירות גדולות מתוותא. דקא אמרינן: מתוותא דארעא דישראל קא חשיב, גבי קינה ודימונה ועדעדה. ומתוך כך נראה דאין להקפיד מה שכותבין בגט "מתא פלוני", בין עיר גדולה בין עיר קטנה. ומיהו, בקונטרס פירש כאן: מתוותא — עיירות חריבות. ולפי זה אין ראיה, דשמא גדולות היו, ולפי שנחרבו לא היו ידועות.

אחד משלשת אלפים ומאתים בתורה — בסלוק "אז ראית וספרת" יסד רבי אליעזר הקליר: אלפים וארבע מאות בעולם מאריכה. וזהו לפי שעושה זרת שליש אמה, כמו שיסד: "והזרת מותחת עד שנים בסיט וארבעה אצבעות הוא הטפח והסיט". ולפי חשבון דשמעתא הוי זרת חצי אמה, וכל אמה בשתחלקנה לשתי וערב יש בה ארבע זרתות. אך תימה: כי לפי חשבונו היה לו לחלק אמה לתשעה חלקים, ואז יהיה בכל חלק זרת על זרת כי העולם זרת על זרת, ואז יעלה לשבעת אלפים ומאתים והוא עושה העולם זרת על אמה, וזה מנין לו? וגם סובר ד"וכל בשליש עפר הארץ" — היינו שליש אמה, והוא עצמו יסד: "גיא וכל עפרה בצרדה הכילו", משמע דאצבע שלישי, היינו אצבע הקרוי אמה, קרי ליה "צרדה", ורצה לפרש "וכל בשליש" באצבע שליש. ובמסכת יומא (יט,ב) קרי "צרדה" אצבע שאצל הגודל, ו"צרדה" היינו צרה דדא, של אגודל).

מפני

מְטַפֵּם וְעוֹלֶה מְמַטְפֵּם וְיוֹרֵד. אִינִי?! וְהָאָמַר רַב יִצְחָק, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא הוּתְּרוּ פְּסֵי בֵּירָאוֹת אֶלָּא לְבֹאֵר מַיִם חַיִּים בִּלְבַד. וְאִי לַבְּהֵמָה - מַה לִּי חַיִּים מַה לִּי מְכוּנָּסִין? בָּעֵינַן מִידֵּי דַּחֲזֵי לָאָדָם. גּוּפָא: לֹא הוּתְּרוּ פְּסֵי בֵּירָאוֹת אֶלָּא לַבְּהֵמָה בִּלְבַד, אֲבָל אָדָם מְמַטְפֵּם וְעוֹלֶה מְמַטְפֵּם וְיוֹרֵד, וְאִם הָיוּ רְחָבִין - אֲפִילּוּ לָאָדָם נַמִּי. וְלֹא יִמָּלֵא אָדָם מַיִם וְיִתֵּן לִפְנֵי בְהֶמְתּוֹ, אֲבָל מְמַלֵּא הוּא וְשׁוֹפֵךְ לִפְנֵי בְהֶמָה וְשׁוֹתָה מֵאֵילֶיהָ. מַתְקִיף לָהּ רַב עָנָן: אִם כֵּן מָה הוֹעִילוּ פְּסֵי בֵּירָאוֹת? מָה הוֹעִילוּ?! לְמַלֵּאוֹת מֵהֶן! אֶלָּא: מָה הוֹעִיל רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ שֶׁל פָּרָה? אָמַר אַבַּיֵי: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּאֵיכוּם הָעוֹמֵד בְּרֹשׁוּת הָרַבִּים, גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרוֹחַב אַרְבָּעָה וְרֹאשׁוֹ נִכְנָס לְבֵין הַפְּסִין וכו'. אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אָמַר רַב: אֵין בּוֹרְגָנִין בְּבָבֶל וְלֹא פְּסֵי בֵּירָאוֹת בְּחוּץ לָאָרֶץ. בּוֹרְגָנִין בְּבָבֶל לֹא - דִּשְׁכִיחִי בִּידְקֵי, פְּסֵי בֵּירָאוֹת בְּחוּץ לָאָרֶץ לֹא - דְּלָא שְׁכִיחִי מְתִיבָתָא. אֲבָל אִיפְּכָא עֲבְרִינַן. אִיפְּכָא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אָמַר רַב: אֵין בּוֹרְגָנִין בְּבָבֶל וְלֹא בְּחוּץ לָאָרֶץ, בּוֹרְגָנִין בְּבָבֶל וּפְסֵי בֵּירָאוֹת, לֹא בְּבָבֶל וְלֹא בְּחוּץ לָאָרֶץ, בּוֹרְגָנִין בְּבָבֶל לֹא - דִּשְׁכִיחִי בִּידְקֵי, בְּחוּץ לָאָרֶץ נַמִּי לֹא - דִּשְׁכִיחִי גַּנָּבֵי. פְּסֵי בֵּירָאוֹת בְּבָבֶל לֹא - דִּשְׁכִיחִי מַיָּא, בְּחוּץ לָאָרֶץ נַמִּי לֹא - דְּלָא שְׁכִיחִי מְתִיבָתָא. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְמָרֵי בְּרֵיהּ דְּרַב הוֹנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: אֲמְרִי אָתַיתּוּ מִבְּרַנָּשׁ לְבֵי כְנִישְׁתָּא דְּדָנִיֵּאל דַּהֲוָה תְּלָתָא פַּרְסֵי בְּשַׁבְּתָא, אַמַּאי סָמְכִיתּוּ - אַבּוּרְגָנִין, הָא אָמַר אַבָּא דַּאֲבוּהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אֵין בּוֹרְגָנִין בְּבָבֶל! נִפַּק וְאַחֲוֵי לֵיהּ הָנְהוּ מְתָוָותָא, דְּמִבְלָעָן בְּשִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם. אָמַר רַב חִסְדָּא, דְּרֵישׁ מָרֵי בַּר מָר: מַאי דִּכְתִיב: "לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד", דָּבָר זֶה אָמְרוֹ דָּוִד וְלֹא פֵּירְשׁוֹ, אָמְרוֹ אִיּוֹב וְלֹא פֵּירְשׁוֹ, אָמְרוֹ יְחֶזְקֵאל וְלֹא פֵּירְשׁוֹ, עַד שֶׁבָּא זְכַרְיָה בֶּן עִדּוֹ וּפֵירְשׁוֹ. אָמְרוֹ דָּוִד וְלֹא פֵּירְשׁוֹ, דִּכְתִיב: "לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד", אָמְרוֹ אִיּוֹב וְלֹא פֵּירְשׁוֹ - דִּכְתִיב: "אֲרוּפָה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ וּרְחָבָה מִנִּי יָם", אָמְרוֹ יְחֶזְקֵאל וְלֹא פֵּירְשׁוֹ - דִּכְתִיב: "וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לְפָנַי וְהִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר וְכָתוּב אֵלֶיהָ קִינִים וְהֶגֶה וְהִי". "קִינִים" - זוֹ פּוּרְעָנוּתָן שֶׁל צַדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "קִינָה הִיא וְקוֹנְנוּהָ". "וְהֶגֶה" - זוֹ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לָעָתִיד לָבֹא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר". "וְהִי" - זוֹ הִיא פּוּרְעָנוּתָן שֶׁל רְשָׁעִים לָעָתִיד לָבֹא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הוֹי עַל הַוֹּה תָּבֹא". עַד שֶׁבָּא זְכַרְיָה בֶּן עִדּוֹ וּפֵירְשׁוֹ, דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רוֹאֶה וָאוֹמַר אֲנִי רוֹאֶה מְגִלָּה עָפָה אָרְכָּהּ עֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר בָּאַמָּה". וְכִי פָּשְׁטַתְּ לָהּ הֲוָיָא לָהּ עֶשְׂרִין בְּעֶשְׂרִין, וּכְתִיב: "הִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר". וְכִי קָלַפְתְּ לָהּ כַּמָּה הֲוָיָא לָהּ - אַרְבָּעִין בְּעֶשְׂרִין, וּכְתִיב: "מִי מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת תִּכֵּן וגו'". נִמְצָא כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתַיִם בַּתּוֹרָה. וַאֲמַר רַב חִסְדָּא, דְּרֵישׁ מָרֵי בַּר מָר: מַאי דִּכְתִיב: "וְהִנֵּה שְׁנֵי דוֹדַאי תְּאֵנִים מוּעָדִים לִפְנֵי הֵיכַל ה' הַדּוּד הָאֶחָד תְּאֵנִים טוֹבוֹת מְאֹד כִּתְאֵנֵי

הכבורות

הבכורות — תאנים חשובות הממהרות להתבשל. **שאוגדות** — קושרות פתחן לצורך בעליהן, שאינן נבעלות לאחרים אוגדות לשון אגודה לישנא אחרינא. שמגידות פתחיהן. כשרואה דם אומרת לבעלה, ויפרוש הימנה. **חדשים** — דברי סופרים. **גם ישנים** — דברי תורה. **דודי צפנתי** — ושמרתי כל אלה לך לשמך. **פעמים פעמים ניתנה** — שתהא זו חדשה וזו ישנה. **דברי סופרים** — חדשים, שנתחדשו בכל דור ודור לגדור גדר וסייג. **ויותר מהמה** — לעיל מיניה כתיב "דברי חכמים כדרבונות" — אלו דברי תורה שנמסרו למשה על פה, שנחלקו בהן חכמי ישראל לאחר שנתמעט הלב ושכחו. כדכתיב בסיפיה דקרא "נתנו מרועה אחד" זה משה. וכתיב בתריה "ויותר מהמה בני הזהר" ממה שניתן בסיני בכתב, שהוא עיקר — בני הזהר באלו שבעל פה, שגם הם עיקר. אלא לכך לא נכתבו — שאין קץ לעשות ספרים הרבה בכל אלה. **עשה ולא תעשה** — יש בהן שאין בהן חיוב מיתה. אבל דברי סופרים — חייבין מיתה על כולן, כדכתיב (קהלת י) "ופורץ גדר ישכנו נחש". **ולהג הרבה** — המלעיג עליהן — ביגיעות בשר נידון. **כל ההוגה בהן** — בכל שעה שאדם מחזר בדברי תורה מוצא בהן טעם. **הגרסי** — שם מקום. לישנא אחרינא: שהיה טוחן גריסים. **וחיי תלויין בחייך** — שאין לי אלא מה שאתה נותן ומזמן לי. **בילדותו** — שהיה יכול לקבל טורח ועינוי. **שלמה תיקן עירובי חצירות** — וגזר שלא להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד חבירו, לעשות סייג והרחקה לאיסור תורה, שלא יבוא להתיר מרשות הרבים לרשות היחיד. והיינו דכתיב "ואיזן וחקר תיקן משלים" — שעשה אזנים לתורה, כאזני כלי שאוחזין אותו בם. **וידים** — נטילת ידים, לעשות סייג לטהרות. **כרכים** — מקום שווקים הן, וישוב גדול, ורגל רוכלין וסוחרין מצויה שם — לפיכך גזל ועריות נוהג בהן. **השדה** — בני בגא ועובד אדמה, ועוסקין בתורה מתוך דוחק. **סמדר** — גדול מפרח, כך משנה מפורשת יותר מן המקרא. **הנצו הרמונים** — גדלו כל צרכן, וכבר הנץ גדל סביבותיו, כעין שומר שיש לאגוזים קטנים. **משל** — טעם. **אגמריה בסימני טעמים** — קבע לה מסורת וסימנין, בין בתיבות המקרא בין בגירסא של משנה. **ועשה לה אזנים** — שתיקן עירובין וידים, וגזר על השניות לעריות כדמפרש ביבמות (כא,א). ועל ידי כך אוחזין ישראל במצות, שנתרחקו מן העבירה כדרך שנוח לאחוז בכלי שיש לו בית יד משאין לו.

שמשכים

מפני מה לא נכתבו — וגם בהלכה למשה מסיני לא נתנו, כדי שלא ישתכחו.

מוטב אמות מיתת עצמי — אף על גב דבפרק קמא (יז,א) אמר: ארבעה דברים פטורין במחנה, רחיצת ידים. וכל שכן במקום סכנה — מחמיר על עצמו היה.

בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים — אף על גב דתיקן נמי שניות, כדאמר בפרק שני דיבמות (כא,א), הא דלא חשיב הכא — משום דלאו בבת אחת תיקן, ואחר בת קול תיקן. ומדכתיב: "איזן וחקר תיקן משלים הרבה" — משמע נמי שהרבה תקנות עשה.

ארך

הַבַּכּוּרוֹת וְהַדּוּד הָאֶחָד תְּאֵנִים רָעוֹת מְאֹד אֲשֶׁר לֹא תֵאָכַלְנָה מֵרוֹעַ". תְּאֵנִים הַטּוֹבוֹת - אֵלּוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים, תְּאֵנִים הָרָעוֹת - אֵלּוּ רְשָׁעִים גְּמוּרִים. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אָבַד סִבְרָם וּבָטַל סִיכּוּיָם - תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ", אֵלּוּ וָאֵלּוּ עֲתִידִין שֶׁיִּתְּנוּ רֵיחַ. דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: "הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ" - אֵלּוּ בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא. "וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגָדִים" - אֵלּוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁמַּגִּידוֹת פִּתְחֵיהֶן לְבַעֲלֵיהֶן. לָשׁוֹן אַחֵר: שֶׁאוֹגְדוֹת פִּתְחֵיהֶן לְבַעֲלֵיהֶן. "חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ", אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַרְבֵּה גְּזֵירוֹת גָּזַרְתִּי עַל עַצְמִי יוֹתֵר מִמַּה שֶׁגָּזַרְתָּ עָלַי - וְקִיַּימְתִּים. אֲמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְהַהוּא מִדְּרַבָּנַן דַּהֲוָה קָא מְסַדֵּר אַגָּדְתָא קַמֵּיהּ: מִי שְׁמִיעַ לָךְ "חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים" מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: אֵלּוּ מִצְוֹת קַלּוֹת וְאֵלּוּ מִצְוֹת חֲמוּרוֹת. אֲמַר לֵיהּ: וְכִי תּוֹרָה פְּעָמִים פְּעָמִים נִיתְּנָה? אֶלָּא הַלָּלוּ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וְהַלָּלוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: "וְיוֹתֵר מֵהֵמָּה בְּנִי הִזָּהֵר עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה וגו'" - בְּנִי! הִזָּהֵר בְּדִבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תוֹרָה. שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה יֵשׁ בָּהֶן עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְדִבְרֵי סוֹפְרִים - כָּל הָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי סוֹפְרִים חַיָּיב מִיתָה. שֶׁמָּא תֹּאמַר אִם יֵשׁ בָּהֶן מַמָּשׁ מִפְּנֵי מַה לֹּא נִכְתְּבוּ - אָמַר קְרָא "עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֵץ". "וְלַהַג הַרְבֵּה יְגִיעַת בָּשָׂר". אָמַר רַבִּי פַּפָּא בְּרֵיהּ דְּרַב אַחָא בַּר אַדָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַחָא בַּר עוּלָּא: מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמַּלְעִיג עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים נִידּוֹן בְּצוֹאָה רוֹתַחַת. מַתְקִיף לָהּ רָבָא: מִי כְּתִיב "לַעַג"? "לַהַג" כְּתִיב! אֶלָּא: כָּל הַהוֹגֶה בָּהֶן טוֹעֵם טַעַם בָּשָׂר. תָּנוּ רַבָּנַן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין וְהָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַגַּרְסִי מְשָׁרְתוֹ. בְּכָל יוֹם וָיוֹם הָיוּ מַכְנִיסִין לוֹ מַיִם בְּמִדָּה. יוֹם אֶחָד מְצָאוֹ שׁוֹמֵר בֵּית הָאֲסוּרִין, אָמַר לוֹ: הַיּוֹם מֵימֶךָ מְרוּבִּין, שֶׁמָּא לַחֲתוֹר בֵּית הָאֲסוּרִין אַתָּה צָרִיךְ! שָׁפַךְ חֶצְיָין, וְנָתַן לוֹ חֶצְיָין. כְּשֶׁבָּא אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ: יְהוֹשֻׁעַ, אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁזָּקֵן אֲנִי וְחַיַּי תְּלוּיִין בְּחַיֶּיךָ? סָח לוֹ כָּל אוֹתוֹ הַמְּאוֹרָע. אָמַר לוֹ: תֵּן לִי מַיִם שֶׁאֶטּוֹל יָדַי. אָמַר לוֹ: לִשְׁתּוֹת אֵין מַגִּיעִין, לִיטּוֹל יָדֶיךָ מַגִּיעִין?! אָמַר לוֹ: מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁחַיָּיבִים עֲלֵיהֶן מִיתָה, מוּטָב אָמוּת מִיתַת עַצְמִי וְלֹא אֶעֱבוֹר עַל דַּעַת חֲבֵירַי. אָמְרוּ: לֹא טָעַם כְּלוּם עַד שֶׁהֵבִיא לוֹ מַיִם וְנָטַל יָדָיו. כְּשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר, אָמְרוּ: מַה בְּזִקְנוּתוֹ כָּךְ - בְּיַלְדוּתוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּמַה בְּבֵית הָאֲסוּרִין כָּךְ - שֶׁלֹּא בְּבֵית הָאֲסוּרִין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּשָׁעָה שֶׁתִּיקֵּן שְׁלֹמֹה עֵירוּבִין וּנְטִילַת יָדַיִם, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: "בְּנִי אִם חָכָם לִבֶּךָ יִשְׁמַח לִבִּי גַּם אָנִי", וְאוֹמֵר: "חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי וְאָשִׁיבָה חֹרְפִי דָבָר". דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: "לְכָה דּוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה נָלִינָה בַּכְּפָרִים נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים נִרְאֶה אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן פִּתַּח הַסְּמָדַר הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים שָׁם אֶתֵּן אֶת דּוֹדַי לָךְ". "לְכָה דּוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה" - אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַל תְּדִינֵנִי כְּיוֹשְׁבֵי כְרַכִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן גָּזֵל וַעֲרָיוֹת וּשְׁבוּעַת שָׁוְא וּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר. "נֵצֵא הַשָּׂדֶה" - בֹּא וְאַרְאֲךָ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ הַדְּחָק. "נָלִינָה בַּכְּפָרִים" אַל תִּקְרֵי "בַּכְּפָרִים" אֶלָּא "בַּכּוֹפְרִים" - בֹּא וְאַרְאֲךָ אוֹתָם שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶן טוֹבָה וְהֵן כָּפְרוּ בְּךָ. "נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים" - אֵלּוּ בָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. "נִרְאֶה אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן" - אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא. "פִּתַּח הַסְּמָדַר" - אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה. "הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים" - אֵלּוּ בַּעֲלֵי גְּמָרָא. "שָׁם אֶתֵּן אֶת דּוֹדַי לָךְ" - אַרְאֲךָ כְּבוֹדִי וְגוֹדְלִי, שֶׁבַח בָּנַי וּבְנוֹתַי. אָמַר רַב הַמְנוּנָא: מַאי דִּכְתִיב: "וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאָלֶף" - מְלַמֵּד שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל תּוֹרָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל סוֹפְרִים חֲמִשָּׁה וָאָלֶף טְעָמִים. דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: "וְיוֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם עוֹד לִימֵּד דַּעַת אֶת הָעָם [וְ]אִיזֵּן וְחִקֵּר תִּיקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה". "לִימֵּד דַּעַת אֶת הָעָם" - דְּאַגְמַרֵיהּ בְּסִימָנֵי טְעָמִים, וְאַסְבַּרָהּ בְּמַאי דְּדָמֵי לֵיהּ. "[וְ]אִיזֵּן וְחִקֵּר תִּיקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה" - אָמַר עוּלָּא, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: בַּתְּחִילָּה הָיְתָה תּוֹרָה דּוֹמָה לִכְפִיפָה שֶׁאֵין לָהּ אָזְנַיִם, עַד שֶׁבָּא שְׁלֹמֹה וְעָשָׂה לָהּ אָזְנַיִם. "קְוֻוצוֹתָיו תַּלְתַּלִּים". אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מָר עוּקְבָא: מְלַמֵּד שֶׁיֵּשׁ לִדְרוֹשׁ עַל כָּל קוֹץ וָקוֹץ תִּילֵי תִּילִים שֶׁל הֲלָכוֹת. "שְׁחוֹרוֹת כָּעוֹרֵב" - בְּמִי אַתָּה מוֹצְאָן - בְּמִי

שמשכים

הַכְּבָרוֹת וְהַדּוֹד (הָ)אֶחָד תְּאֵנִים רָעוֹת מְאֹד אֲשֶׁר לֹא תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ, והיינו שאחר גלות יכניה לבבל עם החרש והמסגר, ראה ירמיה במראה הנבואה שני סירי נחושת מלאים תאנים, מוכנים לפני היכל ה', באחד תאנים טובות, היינו תאנים חשובות הממהרות להתבשל, ובאחר תאנים רעות שאינן נאכלות מרוב רעתן. 'תְּאֵנִים הַטּוֹבוֹת' אֵלּוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים, 'תְּאֵנִים הָרָעוֹת' אֵלּוּ רְשָׁעִים גְּמוּרִים. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אֶבֶד סְבָרָם וּבָטַל סִיפּוּם – אבדה תקותם ואין להם למה לצפות, תַּלְמוּד לוֹמַר (שיר השירים ז יד) 'הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ', והכוונה לאלו הנרמזים בשני דודאי התאנים, שֵׁאֵלּוּ וְאֵלּוּ עֲתִידִין שֶׁיִּתְּנוּ רֵיחַ, והיינו שכולם יבקשו את פני ה'.

הגמרא מביאה דרשה אחרת אודות הפסוק האמור (שיר השירים שם) 'הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגָדִים חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ': דָּרַשׁ רָבָא, מַאי דִּכְתִיב – מה היא כוונת הפסוק 'הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ', אֵלּוּ בְּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא. 'וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגָדִים', אֵלּוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְּגִידוֹת פְּתָחֵיהֶן [–פתחי נדה] לְבַעֲלֵיהֶן – כשרואה דם מספרת זאת לבעלה בכדי שיפרוש הימנה. לִישָׁנָא אָחֳרִינָא – לשון אחרת, שֶׁאוֹגְדוֹת [–קושרות] פְּתָחֵיהֶן לְצורך בַּעֲלֵיהֶן, שאינן נבעלות לאחרים. 'חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ', 'חדשים' הם גזירות חכמים שנתחדשו בכל דור ודור להיות גדר ולסייג מפני העבירה, 'ישנים' הם דברי התורה עצמם, 'דודי צפנתי לך', היינו שצפנתי ושמרתי כל אלו לשמך, שֶׁאָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, חֲרִבָּה גְּזֵירוֹת גָּזַרְתִּי עַל עַצְמִי יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלַי, וְקִיַּימְתִּים.

הגמרא מביאה משא ומתן אודות ביאור הפסוק 'חדשים גם ישנים': אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְהַהוּא מְדַרְבָּנַן [–לאותו חכם] דַּהֲוָה קָא מְסַדֵּר אַגַּדְתָּא קַמֵּיהּ – שהיה מסדר דברי אגדה לפניו, מִי שְׁמִיעַ לָךְ – האם שמעת אודות הפסוק 'חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים', מַהוּ ביאורו. אָמַר לֵיהּ אותו חכם לרב חסדא, 'חדשים' אֵלּוּ מִצְוֹת קַלּוֹת וְ'ישנים' אֵלּוּ מִצְוֹת חֲמוּרוֹת, שאומרת כנסת ישראל שהיא מקיימתן. אָמַר לֵיהּ רב חסדא, וְכִי הַתּוֹרָה פְּעָמִים פְּעָמִים [–כמה פעמים] נִיתְּנָה, שעל כן יתפרש הפסוק שחלק ממצותיה הן ישנות וחלק אחר הן חדשות, והלא לא יתכן לומר כן. אֶלָּא הַלָּלוּ, 'ישנים', הן מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְהַלָּלוּ, 'חדשים', הן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [–חכמים].

דרשה נוספת מרבא: דָּרַשׁ רָבָא, מַאי דִּכְתִיב – מה היא כוונת הכתוב (קהלת יב יב) 'וְיוֹתֵר מֵהֵמָּה בְּנִי הִזָּהֵר עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה וְגוֹ' אֵין קֵץ וְלַהַג הַרְבֵּה יְגִיעַת בָּשָׂר', שלפני כן נאמר (שם פסוק יא), 'דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבָנוֹת וּכְמַשְׂמְרוֹת נְטוּעִים בַּעֲלֵי אֲסָפוֹת נִתְּנוּ מֵרֹעֶה אֶחָד', והכוונה לדברי התורה שנמסרו למשה בעל פה, וזהו מה שכתב שניתנו מרועה אחד שהוא משה רבינו, אלא שנחלקו בהם חכמי ישראל לאחר שנתמעטו הלבבות ונשכחו, ובא הפסוק שלאחריו ואומר 'ויותר מהמה בני הזהר', כלומר, בְּנִי, הִזָּהֵר בְּדִבְרֵי סוֹפְרִים [–חכמים] לקיימם, יוֹתֵר מֵאשר הנך נזהר בִּדְבְרֵי תּוֹרָה שבכתב שניתנה בסיני, שֶׁדִּבְרֵי תּוֹרָה יֵשׁ בָּהֶן כאלו שאין בהם אלא מצות עֲשֵׂה וְכן יש שאין בהם אלא מצות לֹא תַעֲשֶׂה, וְאולם דִּבְרֵי סוֹפְרִים חמורים יותר, שכָּל הָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי סוֹפְרִים חַיָּיב מִיתָה בידי שמים, שנאמר (קהלת י ח) 'וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכְּנֶנּוּ נָחָשׁ', שהפורץ גדר שגדרו חכמים נענש בנשיכת נחש. שֶׁמָּא תֹּאמַר, אִם אכן יֵשׁ בָּהֶן מַמָּשׁ, בדברי סופרים, מִפְּנֵי מָה לֹא נִכְתְּבוּ בתורה במפורש, תשובתך היא שעל כך אָמַר קְרָא [–נאמר בפסוק] 'עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֵץ', שאי אפשר לכתוב את כל דברי הסופרים, שאין קץ לספרים הנצרכים לכותבם.

הגמרא דורשת את סיום הפסוק האמור: עוד נאמר בפסוק (שם יב יב) 'וְלַהַג הַרְבֵּה יְגִיעַת בָּשָׂר', אָמַר רַב פָּפָּא בְּרִיהּ [–בנו] דְּרַב אַחָא בַּר אַדָּא מִשְׁמֵיהּ [–משמו] דְּרַב אַחָא בַּר עוּלָּא, הכתוב מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמַּלְעִיג [–הלועג] עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים, נִידּוֹן בְּצוֹאָה רוֹתַחַת, שכך יש לדרוש את הפסוק, שהמלעיג על דברי החכמים [שהוזכרו בפסוק הקודם], נידון ביגיעת בשר, והיא צואה.

הגמרא דוחה דרשה זו: מַתְקִיף לָהּ רָבָא, מִי כְּתִיב 'לַעַג',

שעל כן דרשת שהכתוב מדבר בלועג על דברי חכמים, הלא 'לַהַג' כְּתִיב, ואין לדורשו לשון לעג. אֶלָּא יש לדרוש 'להג' לשון הוגה בתורה, ומלמד הכתוב שכָּל הַהוֹגֶה בָּהֶן [–בדברי תורה], בכל עת שהוא הוגה בהם הוא טוֹעֵם בהם טַעַם בָּשָׂר, והיינו שלעולם הוא מוצא בהם טעם.

הגמרא מביאה מעשה אודות הזזהירות בדברי חכמים: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, וְהָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַגַּרְסִי מְשָׁרְתוֹ. בְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיוּ מַכְנִיסִין לוֹ לרבי עקיבא, מַיִם בְּמִדָּה [–בשיעור מסוים], המספיק כדי שתיה ובדי נטילה לסעודה. יוֹם אֶחָד מְצָאוֹ שׁוֹמֵר בֵּית הָאֲסוּרִין לרבי יהושע הגרסי שנבנס לרבי עקיבא והמים בידו, אָמַר לוֹ השומר לרבי יהושע, רואה אני שהַיּוֹם מֵימָךְ מְרוּבִּין הם מכדי הצורך לשתיה, שֶׁמָּא לַחְתּוֹר [–לחפור] בֵּית הָאֲסוּרִין על ידי מים אלו אַתָּה צָרִיךְ, שעל ידיהן אתה מרכך את הטיט ולבני הקיר. שָׁפַךְ השומר חֲצִיָּין של המים, וְנָתַן לוֹ מים בשיעור הנותר שהוא חֲצִיָּין בלבד. כְּשֶׁבָּא – כאשר נבנס רבי יהושע הגרסי אֲצַל רַבִּי עֲקִיבָא וחצי המים בידו, ונוכח רבי עקיבא בכמות המים המועטה, אָמַר לוֹ רבי עקיבא לרבי יהושע הגרסי, יְהוֹשֻׁעַ, אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ שָׁנְקַן אֲנִי וְחַיַּי תְּלוּיִין בְּחַיֶּיךָ, שאין לי אלא את אשר הנך מביא לי, ומדוע הבאת מעט מים בלבד. סָח [–סיפר] לוֹ רבי יהושע הגרסי לרבי עקיבא כָּל אוֹתוֹ הַמְּאוֹרָע אשר אירע לו עם השומר. אָמַר לוֹ רבי עקיבא לרבי יהושע הגרסי, תֵּן לִי מַיִם שֶׁאֲטוֹל יָדַי לסעודה. אָמַר לוֹ רבי יהושע הגרסי, הלא אפילו לִשְׁתּוֹת אֵין מַגִּיעִין [–מספיקין], וכי לִיטּוֹל יָדַיִךְ מַגִּיעִין, בתמיה, שודאי שאין מספיקים גם לשתיה וגם לנטילה, ואם תטול ידיך בהם, לא ישארו לך מים לשתיה. אָמַר לוֹ רבי עקיבא, מָה אֶעֱשֶׂה, שֶׁהלא חַיָּיבִים עָלַיהֶן, על מי נטילה, כלומר על אי נטילת ידים, חיוב מִיתָה. ועל כן, מוּטָב שאֲמוּת מִיתַת עַצְמִי, מחוסר מים, וְלֹא אֶעֱבוֹר עַל דַּעַת חֲבֵירַי, שגזרו נטילה על אכילת פת. אָמְרוּ [–סיפרו], לֹא טָעַם רבי עקיבא מן הפת בְּלוּם, עַד שֶׁהֶבִיא לוֹ רבי יהושע הגרסי מַיִם וְנָטַל יָדָיו לסעודה. כְּשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר, אָמְרוּ, מַה בְּזָקְנוּתוֹ של רבי עקיבא נהג כָּךְ, שכה נזהר בדברי חכמים, עד כדי שציער עצמו בעבורם, בִּילְדוּתוֹ שהיה יכול יותר לסבול ולהתענות, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שנזהר בדברי חכמים. וּמַה בִּבְיַת הָאֲסוּרִין נהג כָּךְ, אף שהיה פטור מן הדין, שֶׁלֹּא בִּבְיַת הָאֲסוּרִין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שהיה נזהר בדבר.

הגמרא מביאה דברים אודות תקנת עירוב ותקנת נטילת ידים: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, בְּשָׁעָה שֶׁתִּיקֵּן שְׁלֹמֹה עֵירוּבִין – שאין להוציא מרשות היחיד אחת לרשות היחיד אחרת בלא עירוב, ותיקן כן מחשש שמא יחליפו ויתירו להוציא גם מרשות הרבים לרשות היחיד, וְכן כשתיקן נְטִילַת יָדַיִם שהיא סייג לטהרות, באותה עת יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה 'בְּנִי אִם חָכָם לִבְּךָ יִשְׂמַח לִבִּי גַּם אָנִי' (משלי כג טו), וְאוֹמֵר עוד (שם כז יא) 'חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי וְאָשִׁיבָה חֹרְפִי דָּבָר'.

הגמרא מביאה דרשה מרבא על פסוקים בשיר השירים [אלו שלפני הפסוק 'הדודאים נתנו ריח' הנדרש לעיל]: דָּרַשׁ רָבָא, מַאי דִּכְתִיב – מה היא כוונת הכתוב (שיר השירים ז יב–יג) 'לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה נָלִינָה בַּכְּפָרִים, נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים נִרְאֶה אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן פִּתַּח הַסְּמָדַר הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים שָׁם אֶתֵּן אֶת דֹּדַי לָךְ', זהו פירושו, 'לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה', אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַל תְּדִינֵנִי כְּיוֹשְׁבֵי כְּרַכִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עבירות של גֵּזֶל וַעֲרָיוֹת וּשְׁבוּעַת שָׁוְא וּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר, ועל כן לכה ו'נֵצֵא הַשָּׂדֶה', בֹּא וְאֵרָאֶךָּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁעובדים את אדמותיהם ובתוך כך עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ הַדְּחָק. 'נָלִינָה בַּכְּפָרִים', אַל תִּקְרֵי 'בַּכְּפָרִים' אֶלָּא 'בְּכוֹפְרִים', בֹּא וְאֵרָאֶךָּ זַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ ונתת לָהֶן טוֹבָה וְהֵן כָּפְרוּ בְּךָ. 'נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים', אֵלּוּ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, בהם ישבו שורות שורות כברם. 'נִרְאֶה אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן', אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא. 'פִּתַּח הַסְּמָדַר', אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה. 'הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים', אֵלּוּ בַּעֲלֵי גְּמָרָא. 'שָׁם אֶתֵּן אֶת דֹּדַי לָךְ', שם אַרְאֶךָּ כִּבּוּדִי וּגְדֻלָּתִי שֶׁבָּהֶם

המשך בעמוד סה

שֶׁמַּשְׁכִּים [בשחרית] וּמַעֲרִיב [בערב] עֲלֵיהֶן לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, היינו ללמוד בו בבוקר ובערב. רַבָּה אָמַר, התיבות 'שחורות כעורב', נדרשות כמשמען, במי אתה מוצאם לדברי התורה, בְּמִי שֶׁמרוב עמלו בתורה מַשְׁחִיר פָּנָיו עֲלֵיהֶן כְּעוֹרֵב זה שהוא שחור. רָבָא אָמַר, במי אתה מוצאם לדברי תורה, בְּמִי שֶׁמְּשִׁים עַצְמוֹ אַכְזָרִי עַל בָּנָיו וְעַל בְּנֵי בֵיתוֹ כְּעוֹרֵב זה שהוא אכזרי על בניו, כִּי הָא – כמעשה זה, דְּרַב אַדָּא בַּר מַתְנָא הֲוָה קָאֲזֵיל לְבֵי רַב – פנה לילך אל הישיבה ללמוד תורה, אָמְרָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ [–אשתו], יְנוּקֵי דִּידָךְ מַאי אֲעֲבִיד לְהוּ – מה אעשה לילדיך והיאך אזון אותם. אָמַר לָהּ, מִי שְׁלִימוּ קוֹרְמֵי בְּאַגְמָא – האם לא נותרו ירקות באגם [מקום מים עומדים שגדלים צמחים בהם].

דרשה אחרת: נאמר אודות הקב"ה (דברים ז י) 'וּמְשַׁלֵּם לְשׂוֹנְאָיו אֶל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ', אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אִילְמָלֵא [–אם לא] הִיה מְקָרֵא כָּתוּב 'אל פניו', אִי אֶפְשָׁר הִיה לְאוֹמְרוֹ, שנאמר כאן שהקב"ה הוא כְּבִיכוֹל כְּאָדָם שֶׁנּוֹשֵׂא מַשּׂוֹי עַל פָּנָיו וּמְבַקֵּשׁ לְהַשְׁלִיכוֹ מִמֶּנּוּ, והיינו שהקב"ה ממהר לשלם לרשע על מעט המעשים הטובים שעשה, על מנת להאבידו לעולם הבא.

עוד נאמר (שם) 'לֹא יְאַחֵר לְשׂוֹנְאוֹ', אָמַר רַבִּי אִילָא, דווקא לְשׂוֹנְאָיו, להם הוּא דְּלָא יְאַחֵר לשלם להם, אֲבָל יְאַחֵר לְצַדִּיקִים גְּמוּרִים, שלא לתת להם שכרם בעולם הזה. וְהֵיינוּ – ואלו הן הדברים דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַאי דִּכְתִיב (דברים ז יא) 'וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַמִּצְוָה וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם', היינו שהַיּוֹם, בעולם הזה, הוא העת לַעֲשׂוֹתָם, וְלֹא לְמָחָר, בעולם הבא, לַעֲשׂוֹתָם, שאין קיום מצוות לאחר מיתה. עוד יש ללמוד מן הפסוק, הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם, וְלִמָּחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם, וכאמור שאין הצדיקים מקבלים שכרם בעולם הזה.

אָמַר רַבִּי חֲנִי וְאִיתֵימָא [–ויש אומרים שאמר זאת] רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, מַאי דִּכְתִיב – מה היא כוונת הכתוב (שמות לד ו) 'אֶרֶךְ אַפַּיִם' לשון רבים, הלא 'אֶרֶךְ אַף' מִכָּעְיָי לֵיהּ [–היה צריך לומר], שמשמעו הוא שמאריך את כעסו ואינו נפרע מיד. אֶלָּא ממה שכתבה תורה 'אפים' יש ללמוד שהוא לשון פנים, שמאריך פניו, והיינו אֶרֶךְ אַפַּיִם לַצַּדִּיקִים, שמאריך להם את פניו השוחקות ואינו משלם שכרם מיד, וְאֶרֶךְ אַפַּיִם לְרְשָׁעִים, שמאריך להם את פניו הזועמות ואינו נפרע מהם מיד.

שנינו במשנה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לא אמרו שפסי ביראות מתירים את הטלטול בשטח שביניהם בכל גודל שהוא, אלא רק אם השטח הוא עַד גודל של בֵּית סָאתַיִם וכו' – מקום זריעת תבואה בשיעור סאתים, שהוא שטח של מאה אמה על חמישים אמה, שאין להתיר על ידם לטלטל כאשר השטח גדול יותר.

הגמרא מבררת את דברי רבי יהודה: אִיבַּעְיָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה, האם השיעור בית סאתים שאמר רבי יהודה, בְּגוֹר וּפַסִּין קָאָמַר, שאין פסי ביראות מתירים אלא כאשר כל השטח שביניהם, כולל הבור והמקום שבינו לפסים, שהוא שתי אמות, מגיע לבית סאתים בלבד ולא יותר, אוֹ דִּילְמָא שיעור בית סאתים שאמר, בְּגוֹר וְלֹא פַּסִּין קָאָמַר, שמה שאמר הוא שאין פסי ביראות מתירים אלא אם שטח הבור מגיע עד לכדי בית סאתים ולא יותר, ומה שמחוצה לו אינו נכלל בחשבון, שאף אם יש סאתיים בבור לבדו, מותר הטלטול בין הפסים, אפילו שהשטח שביניהם כולו, הבור ומה שמחוצה לו, גדול מבית סאתים.

הגמרא מבארת את צדדי הספק: הטעם שלדעת רבי יהודה אין פסי ביראות מתירים אלא עד שטח של בית סאתים, הוא מפני שאם יתירו שטח גדול יותר, יש לחשוש שמא יבוא אדם להתיר את הטלטול גם בקרפף הגדול מבית סאתים. ומעתה יש להסתפק, האם אָדָם נוֹתֵן עֵינָיו בְּגוֹרוֹ, כלומר, שמהיתר הבור הוא עשוי ללמוד להתיר בקרפף, ועל כן אין סברא לגזור שלא יועילו פסי הביראות אלא כאשר הבור עצמו גדול משיעור בית סאתים, שמא ילמד מכך להתיר גם בקרפף בשיעור זה, ואילו כאשר בבור עצמו אין יותר מסאתים, אף שהשטח שבין הפסים בצירוף הבור גדול משיעור זה אין לחשוש, וְלֹא נַזְרִינַן [–ואין אנו גוזרים] דִּילְמָא אָתֵי לְמִטְלְטוֹלֵי – שמא יבוא לטלטל יותר מִבֵּית סָאתַיִם בְּקַרְפַּף [דְּעָלְמָא] – בקרפף הגדול מבית סאתים, לפי שאין הוא עשוי ללמוד מכאן להתיר שם, אוֹ דִּילְמָא אָדָם נוֹתֵן עֵינָיו בְּמִחְיָצָתוֹ, כלומר, מכל היקף המחיצות הוא עשוי ללמוד להתיר בקרפף, וְעל כן נַזְרִינַן – אנו גוזרים שלא יתירו הפסים את הטלטול, כל שההיקף כולו כולל השטח שמחוץ לבור, גדול מבית סאתים, דִּילְמָא אָתֵי לְאֵיחֲלוּפֵי – שמא יבוא להחליף ולהתיר גם בְּיוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם בְּקַרְפַּף.

הגמרא מביאה ברייתא בכדי להביא ממנה ראיה לספק האמור: תָּא שְׁמַע ראיה לספק זה, נאמר בברייתא, כַּמָּה הֵן מִקְּרָבִין הפסים לבור, כלומר, עד כמה ניתן לקרבם אליו, עַד כְּדֵי שיעור שיבנסו בשטח זה רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ שֶׁל פָּרָה הבאה לשתות מן הבור. וְכַמָּה הֵן מְרוּחָקִין הפסים מהבור, כלומר, עד כמה ניתן להרחיקם ממנו, אֲפִילּוּ עד שיעור של בית כּוֹר וַאֲפִילּוּ בית כּוֹרַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עד שיעור של בֵּית סָאתַיִם מוֹתָּר, אבל יֶתֶר מִבֵּית סָאתַיִם אָסוּר. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה, אִי אַתָּה מוֹדֶה בְּדִיר של בהמות בשדה וְסַהַר [–דיר של בהמות בעיר] ומוּקְצָה [–מקום רחב מאחורי הבית] וְחָצֵר שלפני הבית, שֶׁאֲפִילּוּ גודלם הוּא בֵּית חֲמֵשֶׁת כּוֹרִים וּבֵית עֲשָׂרֶת כּוֹרִים, שֶׁמּוּתָּר לטלטל בהם. ואם התרת שם אף בשטח הגדול מבית סאתים, מדוע לא תתיר גם כאן באופן זה. אָמַר לָהֶם רבי יהודה, אין ללמוד מדיר וסהר ומוקצה וחצר לכאן, לפי שזּוֹ מְחִיצָה, כלומר, היתרם של אלו הוא מפני שמחיצה גמורה מקיפתם, וְאֵלּוּ המתירים את הטלטול סביב הבור, הם פַּסִּין בלבד, שאינם מחיצה גמורה, ועל כן יש לגזור בהם שמא מתוך כך יבואו להתיר גם קרפף בשיעור הגדול מבית סאתים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כאשר שטח הבּוֹר הוא בֵּית סָאתַיִם אֲבִית סָאתַיִם, כלומר שטח של בית סאתים מרובע, מוּתָּר לטלטל בין הפסים, ולא כאשר שטחו גדול יותר, וְלֹא אָמְרוּ לְהַרְחִיק את ההיקף מן הבור, אֶלָּא כְּדֵי רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ שֶׁל פָּרָה ולא יותר. בדבריו מפורש ששיעור בית סאתים נאמר בבור בלבד, ואין צורך להכליל בחשבון הסאתיים גם את שתי האמות שמחוצה לו.

הגמרא מבארת את הראיה מהברייתא. אומרת הגמרא: הָא מִדְּקָאָמַר – הלא ממה שאמר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר שהשיעור של בית סאתיים הוא בבּוֹר בלבד וְלֹא בשטח שבין הפַּסִּין, שגם אם יש בבור לבדו שטח של סאתים מותר לטלטל מחוצה לו, אף שהשטח המוקף גדול מבית סאתים, מִכְּלָל – יש ללמוד מכך, דְּרַבִּי יְהוּדָה החולק עליו, ואומר שאין לטלטל ביותר מבית סאתים, שבּוֹר וּפַסִּין קָאָמַר, שאף אם אין בבור שיעור של סאתים, אם יש שיעור זה בשטח כולו, אין לטלטל שם.

הגמרא דוחה את הראיה: וְלֹא הִיא – אין ראיה מן הברייתא, שאפשר לומר שרַבִּי יְהוּדָה שאמר שאין לטלטל ביותר מבית סאתים, שיעור בבּוֹר בְּלֹא פַּסִּין קָאָמַר.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי – אם נאמר כך, הלא הַיְינוּ – זו ממש שיטתו דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, שאמר במפורש שהשיעור הוא בבור לבדו, ובמה נחלקו.

משיבה הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – ההבדל ביניהם הוא בבור אָרִיךְ וְקָטִין [–ארוך וצר], שאינו מרובע. לדעת רבי יהודה אין השיעור תלוי אלא בגודלו של הבור, שלא יהיה יותר מבית סאתים, אך אין צורך שיהיה רבוע, ואילו לדעת רבי שמעון בן אלעזר שאמר שהשיעור הוא 'בית סאתים אבית סאתים', לא הותרו פסי ביראות בבור שהוא בית סאתיים, אלא כאשר השטח רבוע.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: כְּלָל אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, כָּל אֲוִיר – מקום פתוח ואינו מקורה, שֶׁהַתַּשְׁמִישׁוֹ [–ששימושו] לְרִירָה, כלומר לכניסה ויציאה של אדם תמיד, כְּגוֹן דִּיר וְסַהַר מוּקְצָה וְחָצֵר, אֲפִילּוּ שטחה הוּא בֵּית חֲמֵשֶׁת כּוֹרִים וּבֵית עֲשָׂרֶת כּוֹרִים, מוּתָּר לטלטל בה, שהרי הוא מקום דירה ואין שיעור לגודלה. וְכָל דִּירָה – מקום מקורה, שֶׁהַתַּשְׁמִישָׁהּ לַאֲוִיר – ששימושה

המשך בעמוד קפח

רש"י

שמשכים ומעריב — "שחורות" — לשון שחרית, "בעורב" — לשון ערבית: עורב אכזרי על בניו כדכתיב (תהלים קמז) "לבני עורב אשר יקראו", והקדוש ברוך הוא מזמן להן יתושים ונבנסין לתוך פיהן. **קורמי** — ירקות, לישנא אחרינא: גמי לח. כי עקרת לההוא רכיבא דאית ביה וטחני ליה ועבדי ריפתא, באל"ף בי"ת דרבי מכיר מצאתיו. **אל פניו** — של הקדוש ברוך הוא, ודומה לו כמשאוי לפניו. **ולא למחר לעשותם** — שלאחר מיתה לעתיד לבוא, אם בא לקיים מצות — אינו מועיל. דמי שטרח בערב שבת — יאכל בשבת, כדאמר במסכת על גבי. **אפים** — משמע: פנים, בין שוחקות בין זעומות, אפים שוחקות מאריך ומאחר לצדיקים לעתיד לבא, ואפים זעומות מאריך לרשעים, ומאחר פורענותם לעולם הבא. **כור ופסין** — רוחב הבור עם חלל היקף הפסין הרחוקין שתי אמות. **או דילמא כור** — לחודיה שרי בבית סאתים, לבד הרחקת שתי אמות. **אדם נותן עיניו בבורו** — ואם בא ללמוד מכאן היתר למקום אחר — מן הבור הוא למד, ודהרי אינו אלא בית סאתים, הלכך, אף על פי שהוקף יותר על כן — לא אתו למישרי קרפף יותר מבית סאתים דעלמא, שלא הוקף לדירה. **או דילמא במחיצתו אדם נותן עיניו** — ואם בא ללמוד מכאן היתר למקום אחר — מן המחיצה ילמוד, הלכך, אתי למישרי בעלמא יותר מבית סאתים, אי שרית הכא. **לא אמרו** להרחיק — ההיקף לבד בית סאתים של רוחב הבור, אלא שתי אמות. **אריך וקטין** — מאה על חמשים דהוו סאתים בחצר המשכן לרבי יהודה, אף על פי שאינו מרובע — מותר, ובלבד שלא יהא בין ארכו ורחבו יותר מבית סאתים. ולרבי שמעון בעינן מרובע, כדאמר בהדיא: בית סאתים על בית סאתים, דהוי שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים, כדאמר בהאי פירקין (כג,א) קטין =— קצר ברחבו. **כל אויר** — אף על פי שאינו מקורה, אם תשמישו לדירת אדם לבניסה וליציאה תמיד. **ובל דירה** — שהיא מבוסה בגג, והיא עשויה לשמירת אויר שחוצה לה.

משנה גמרא חייבין עליה— אלמא: אתו רבים ומבטלי מחיצה. **הכא איכא שם ארבע מחיצות** — שיש שתי אמות היכר היקף דופן לכל רוח. **סולמא דצור** — סלע הר גבוה סביב

[לעלות

תוספות

ארך אפים לצדיקים ולרשעים — אפים שוחקות מאריך לצדיקים עד לעתיד, וזעומות לרשעים. ומאחר פורענותם עד לעולם הבא, וגם זה לטובה — שיש להם שהות לחזור בתשובה כדמשמע ב"חלק" (סנהדרין קיא,א) דהוי נמי לטובה.

או דלמא בור בלא פסין קאמר — פירוש ופסין לא יהו מרוחקין מן הבור אלא כדי ראשה ורובה של פרה. אבל אין לפרש דפסין נמי, אי בעי מרחיק עד בית סאתים, מדקאמרינן בסמוך: אי הכי — מאי ביניהו? בין לרבי שמעון בין לרבי יהודה. ולפי זה טובא איכא ביניהו, דרבי שמעון לא שרי אלא להרחיק כדי ראשה ורובה של פרה, ורבי יהודה מתיר עד בית סאתים! אלא ודאי גם רבי יהודה לא שרי להרחיק אלא כדי ראשה ורובה של פרה, אף על גב דאדם נותן עיניו בבורו ולא במחיצה — אין להתיר יותר.

בור ופסין קאמר — והא דאמר בפרקין (כה,א) קרפף יותר מבית סאתים ובנה עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה מיעטו, הכי נמי האי בור למה לא הוי מיעוט? ויש לומר: דהתם במחיצות טובות, אבל בפסין — לא התירו בין הכל אלא בית סאתים.

והא אמר רבי יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה – ואם תאמר: שאני ירושלים דהוה רחבה שש עשרה אמות, ופסין ליכא אלא שלש עשרה ושליש! ויש לומר: הואיל והיה לירושלים צורת הפתח, דחשיב כמחיצה, כדאמר בפרק קמא (יא,א): ואם יש לו צורת הפתח — אין צריך למעט, לא היה לרבים דבקעי לבטל המחיצה. ואפילו לרב דאתנייה "צריך למעט", מודה הוא דמן התורה מהני. תדע, דהא פיאה מתרת בכלאים אפילו יותר מעשר. ולפי פירוש אחר דפרשתי (ו,א) גבי יתר על כן — ניחא.

חייבין עליה משום רשות הרבים — ואם תאמר: כיון דמסקינן דרבי יוחנן סבר ליה כרבי יהודה, אמאי חייבין עליה משום רשות הרבים? הא אית ליה שתי מחיצות דאוריימא! ויש לומר: דירושלים היתה מפולשת מארבע צדדין, וחייבין עליה משום רשות הרבים לעומד באמצע הפילוש דליכא מחיצה.

קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה — קא סלקא דעתיה דמקשה דלרבי יהודה שלש מחיצות דאוריימא, ולחי וקורה משום מחיצה, אלמא לא אתו רבים ומבטלו מחיצה! דאי שתי מחיצות דאוריימא — לא הוה פריך מידי. ומשני: קסבר שתי מחיצות דאוריימא. אי נמי: אפילו קסבר שלש מחיצות דאוריימא — לא אתו רבים ומבטלי מחיצה שלישית, כיון דאיכא שתי מחיצות שלימות.

דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא — הוה מצי לשנויי דרבנן לא פליגי אדרבי יהודה אלא מדרבנן, אבל מדאוריימא — מודו ליה.

אילימא

שֶׁמַּשְׁכִּים וּמַעֲרִיב עֲלֵיהֶן לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. רַבָּה אָמַר: בְּמִי שֶׁמַּשְׁחִיר פָּנָיו עֲלֵיהֶן כְּעוֹרֵב. רָבָא אָמַר: בְּמִי שֶׁמְּשִׂים עַצְמוֹ אַכְזָרִי עַל בָּנָיו וְעַל בְּנֵי בֵיתוֹ כָּעוֹרֵב. כִּי הָא דְּרַב אַדָּא בַּר מַתְנָא הֲוָה קָאָזִיל לְבֵי רַב, אֲמַרָה לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ: יְנוּקֵי דִּידָךְ מַאי אַעֲבִיד לְהוּ? אָמַר לָהּ: מִי שְׁלִימוּ קוֹרְמֵי בְּאַגְמָא? "וּמְשַׁלֵּם לְשׂוֹנְאָיו אֶל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ", אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אִילְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאוֹמְרוֹ, כְּבֵיכוֹל כְּאָדָם שֶׁנּוֹשֵׂא מַשּׂוֹי עַל פָּנָיו וּמְבַקֵּשׁ לְהַשְׁלִיכוֹ מִמֶּנּוּ. "לֹא יְאַחֵר לְשׂוֹנְאוֹ", אָמַר רַבִּי אִילָא: לְשׂוֹנְאָיו הוּא דְּלֹא יְאַחֵר, אֲבָל יְאַחֵר לְצַדִּיקִים גְּמוּרִים. וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי דִּכְתִיב: "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם - וְלֹא לְמָחָר לַעֲשׂוֹתָם, הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם - לְמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם. אָמַר רַבִּי חֲנִי, וְאִיתֵימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: מַאי דִּכְתִיב: "אֲרֻךְ אַפַּיִם" אֲרֻךְ אַף מִבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא: אֲרֻךְ אַפַּיִם לַצַּדִּיקִים, אֲרֻךְ אַפַּיִם לָרְשָׁעִים. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד בֵּית סָאתַיִם וכו'". אִיבַּעְיָא לְהוּ: בּוֹר וּפְסִין קָאָמַר אוֹ דִילְמָא בּוֹר וְלֹא פְּסִין קָאָמַר? אֶדֶם נוֹתֵן עֵינָיו בְּבוֹרוֹ, וְלָא גְּזְרִינַן דִּילְמָא אָתֵי לְמִטְלְטוֹלֵי יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם בְּקַרְפֵּף. אוֹ דִילְמָא: אָדָם נוֹתֵן עֵינָיו בְּמִחִיצָתוֹ, וְגָזְרִינַן דִּילְמָא אָתֵי לְאֵחְלוּפֵי יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם בְּקַרְפֵּף! תָּא שְׁמַע: כַּמָּה הֵן מִקּוֹרְבִין - כְּדֵי רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ שֶׁל פָּרָה. וְכַמָּה הֵן מִרּוּחָקִין - אַפִּילּוּ כּוֹר, אַפִּילּוּ כּוֹרַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּית סָאתַיִם - מוּתָּר, יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם - אָסוּר. אָמְרוּ לְרַבִּי יְהוּדָה: אִי אַתָּה מוֹדֶה בְּדִיר וְסַהַר מוּקְצֶה וְחָצֵר אֲפִילּוּ בֵּית חֲמֵשֶׁת כּוֹרִים וּבֵית עֲשֶׂרֶת כּוֹרִים שֶׁמּוּתָּר? אָמַר לָהֶם: זוֹ מְחִיצָה, וְאֵלּוּ פְּסִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בּוֹר בֵּית סָאתַיִם אֲבֵית סָאתַיִם - מוּתָּר, וְלֹא אָמְרוּ לְהַרְחִיק אֶלָּא כְּדֵי רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ שֶׁל פָּרָה. הָא מִדְּקָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר בּוֹר וְלֹא פְּסִין - מִכְּלָל דְּרַבִּי יְהוּדָה בּוֹר וּפְסִין קָאָמַר! וְלֹא הִיא, רַבִּי יְהוּדָה בּוֹר בְּלֹא פְּסִין קָאָמַר. אִי הָכִי, הַיְינוּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: כָּל אֲוִיר שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ לְדִירָה, כְּגוֹן דִּיר וְסַהַר מוּקְצֶה וְחָצֵר, אֲפִילּוּ בֵּית חֲמֵשֶׁת כּוֹרִים וּבֵית עֲשֶׂרֶת כּוֹרִים - מוּתָּר. וְכָל דִּירָה שֶׁתַּשְׁמִישָׁהּ לָאֲוִיר, כְּגוֹן בּוּרְגָּנִין שֶׁבַּשָּׂדוֹת, בֵּית סָאתַיִם - מוּתָּר, יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם - אָסוּר. **משנה** רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים מַפְסֶקְתָּן - יַסַּלְקֶנָּה לַצְּדָדִין. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ. **גמרא** רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרִי תַּרְוַוֵיהוּ: כָּאן הוֹדִיעֲךָ כּוֹחָן שֶׁל מְחִיצוֹת. כָּאן וּסְבִירָא לֵיהּ! וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יְרוּשָׁלַיִם אִילְמָלֵא דִּלְתוֹתֶיהָ נִגְעָלוֹת בַּלַּיְלָה חַיְּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים! אֶלָּא: כָּאן וְלָא סְבִירָא לֵיהּ. וְרַמֵּי דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה, וְרַמֵּי דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן. דְּתַנְיָא: יָתֵר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָתִּים מִשְּׁנֵי צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים - עוֹשֶׂה לוֹ לֶחִי מִכָּאן וְלֶחִי מִכָּאן, אוֹ קוֹרָה מִכָּאן וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּאֶמְצַע. אָמְרוּ לוֹ: אֵין מְעָרְבִין רְשׁוּת הָרַבִּים בְּכָךְ. קָשְׁיָא דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה, קָשְׁיָא דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן! דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה לָא קָשְׁיָא, הָתָם: דְּאִיכָּא שְׁתֵּי מְחִיצוֹת מַעֲלָיְיתָא, הָכָא - לֵיכָּא שְׁתֵּי מְחִיצוֹת מַעֲלָיְיתָא. דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן [נַמִי] לָא קָשְׁיָא: הָכָא - אִיכָּא שֵׁם אַרְבַּע מְחִיצוֹת, הָתָם - לֵיכָּא שֵׁם אַרְבַּע מְחִיצוֹת. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין חַיְּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים. יְתִיב רַב דִּימִי וְקָאָמַר לֵיהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי: מַאי טַעְמָא?

אילימא

תוספות

אילימא משום דמקיף סולמא דצור — הוה מצי לאקשויי מרבי יוחנן גופיה, דאמר לעיל: ירושלים, אלמלא דלתותיה נעולות בלילה — חייבין עליה משום רשות הרבים. ושמא: התם הוי אליבא דרבי יהודה, דאית ליה דאתו רבים ומבטלי מחיצה, והכא אליבא דרבנן. **דילמא** מעלות ומורדות קאמרת — ודווקא בארץ ישראל, כדמפרש טעמא בסמוך: יהושע אוהב ישראל היה. אבל בחוצה לארץ — חייב ואליבא דרבי יהודה, אבל לרבנן — אפילו בחוצה לארץ פטור, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה. ותימה: דלרבנן כל ארץ ישראל תעשה רשות היחיד על ידי סולמא דצור ומתתנא דגדר. ובבל נמי, דמקיף לה דיגלת, ולא אתו רבים ומבטלי מחיצתן! ולרבי יוחנן, דאמר בפרק "הדר" (עירובין סז,ב): קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, אפילו כור ואפילו כוריים — הזורק לתוכו חייב. והוא הדין אפילו לאלף כורים, דמה שיעור יהיה? ויש לומר: דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי, ואפילו רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצה.

קרקפנא חזיתיה לרישך — רישך — היינו רבה, שהיה רבו של אביי. והוי כמו "רישך בקרירי ורישא דרישך בחמימי" (שבת נה,א). ומצינו שהלך רבה לארץ ישראל ללמוד תורה לפני רבי יוחנן בסוף פרק "שני דייני גזירות" (כתובות קיא,א). אבל אביי עצמו לא מצינו שהלך ללמוד תורה שם. [ועוד: שלא ראה אביי את רבי יוחנן, אבל רבה תלמידו של רבי יוחנן הוה]. **תל** המתלקט כו' — לא הוה שמיע ליה הא דאמר רבי יוחנן: מעלות ומורדות שבארץ ישראל כו', אבל בחוצה לארץ — חייבין.

מני אילימא רבנן — ואם תאמר: לימא לעולם רבנן, וקמשמע לן דאפילו לטלטל שרי. דמפסי ביראות לא שמעינן, דבעולי רגלים הקילו! ויש לומר: דעדיפא קא משני.

אלא לאו רבי יהודה — ואם תאמר: ולוקמא כגון שיש שתי מחיצות גמורות, דבהדיא ודאי מודה רבי יהודה! ויש לומר: דעל כרחך בשנפרצה מארבע רוחות. דאי בנפרצה משתי רוחות — מאי אירייא דלא ניחא תשמישתיה, אפילו ניחא תשמישתיה נמי, כדפריך לרבנן.

תא שמע מבואות המפולשות — במסכת טהרות (פרק ששי משנה ו) גרסינן: בגיתות, והיינו בורות שתחת הגיתות. פירש רבינו חננאל: וכגון שהבור רחוק מן הכותל שלשה טפחים מכל צד, והולכין דרך כאן וכאן. וקא משמע לן דאפילו הכי לא בטלי מחיצה, דאי בור הולך מכותל לכותל — פשיטא דהוי רשות היחיד. והא דנקט בור ולא נקט מחיצה מופלגת שלשה מן הכותל — משום דבבור הוי חדוש טפי, דאף על גב שרשות הרבים נמי מהלכת בתוכו — אפילו הכי הוי רשות היחיד לשבת. **ואיזהו** שבילי בית גלגל כו' — ואם תאמר: והא על כרחך שבילי בית גלגל היו מתלקטים עשרה מתוך ארבע, הואיל והוי רשות היחיד לשבת, ואם כן מה צריך הכא לאתויי דרבי ינאי? ועוד קשיא: דאמאי לא משני רשות הרבים לטומאה איצטריכא ליה, כדמשני לעיל! ויש לומר: דמשום הכי מייתי מדרבי ינאי, דמשמע דעיקר חידושא הוי שהוא רשות היחיד לשבת, מדלא אמרינן: אפילו אין העבד יכול לרוץ כו'. אפילו הכי — הוי רשות הרבים. ואם תאמר: ולמה לי אין העבד יכול לרוץ? אפילו יכול נמי הוי רשות היחיד, כיון שמתלקט עשרה מתוך ארבע! ויש לומר: דבעינן שלא יהא ניחא תשמישתיה, שלא יהא עשוי בעין מדרגה, דלא תהוי מחיצתא נדרסת, דאמר בפרק "כל גגות" (עירובין פט,ב) דלא הויא מחיצתא). **יהושע** אוהב ישראל היה — דוקא שבילי בית גלגל דלא ניחא תשמישתיה כלל, כדמפרש רבי ינאי שאין העבד יכול לרוץ. אבל מבוי מפולש לבורות, וחצר שרבים נכנסים לה בזו ויוצאין בזו — הוי רשות הרבים לרבינו יצחק, אף על גב דהוו של יחיד. הואיל וניחא תשמישתיה וראוי למוסרו לרבים — הוו רשות הרבים לרבי יהודה על ידי בקיעת רבים, ולהכי לא קאמר אלא דמשמע דצריך עדיין לשנויא דלעיל: **חגורה** פירוש: מחיצה.

רש"י

[לעלות בו לארץ ישראל והוא גבוה עשרה טפחים. **ומחתנא** — מורד חריץ עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה סביב ארץ ישראל מאידך גיסא] והוי לה מחיצה. ונהי דאסור לטלטולי מדרבנן — מיהו לאו רשות הרבים דאורייתא היא לאחיובי עליה. **מעלות ומורדות שבה קאמרת** — שאין חייבין עליהם משום רשות הרבים, דלא ניחא דריסה דידהו, ולא הוי רשות הרבים. **קרקפנא** — בעל הגולגולת, כלומר: אדם חשוב. **עמודי** — של בית מדרש של רבי יוחנן. **שאינן כרגלי מדבר** — דארץ חלקה היתה, שהענן משוה אותה. **ואפילו עולין לו כחבל** — בעיא היא, ורחבה קאמר לה. **מעלות בית מרון** — זקופין מאד, ומעלה קצרה, ומהלכין בה בזה אחר זה ולא שנים יחד, כדאמרינן בראש השנה (יח,א): "כבני מרון", כמעלות בית מרון. **חצר שהרבים נכנסין לה** — דרך פתחים או פרצות של עשר. **דלא ניחא תשמישתיה** — לרבים לדריסה. שהפתחין קצרין, וגידודין יש באסקופה. ופשיטא דלא מבטלה בקיעת רבים למחיצות. **אלא לאו רבי יהודה** — ואשמעינן דהיכא דלא ניחא תשמישתיה — מודי. **בבורות סלקא דעתך** — היכי הוי מבוי בתוך הבור. **לבורות** — שיש בור בראשו אחד, ובשפה אחת קצרה מהלכין שם עד שעוברין. **שבילי בית גילגול** — מעלה גבוהה וזקופה היא בארץ ישראל. **יהושע אוהב ישראל היה** — ובמעלות ומורדות דארץ ישראל מודינא לך דאין חייבין עליהן, וכי אמינא לך דחייבין — בשאר ארצות קאמינא.

משנה בור הרבים — אי פסקי מיא מדכרי אהדדי. **באר היחיד** — נמי שרי דהא לא פסקי מיא. **לבאר הרבים** — דאיכא תרתי למעליותא. **חגורה** — היקף של חבלים.

גמרא

אֵילֵימָא מְשׁוּם דְּמַקֵּיף לָהּ סוּלְּמָא דְּצוֹר מַהֲדָּ גֵּיפָא וּמַחְתְּנָא דְּגָדֵר מֵהַהֲדָּ גֵּיפָא - בָּבֶל נַמִּי מַקֵּיף לָהּ פָּרָת מַהֲדָּ גֵּיפָא וְדִיגְלַת מֵהַאי גֵּיפָא. דְּכוּלָּא עָלְמָא נַמִּי מַקֵּיף אוֹקְיָינוֹס! דִּילְמָא מַעֲלוֹת וּמוֹרָדוֹת קָאָמְרַתְּ?! אֲמַר לֵיהּ: קַרְקַפְנָא חֲזִיתֵיהּ לְרֵישָׁךְ בֵּי עַמּוּדֵי כִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְהָא שְׁמַעְתָּא. אִיתְּמַר נַמִּי, כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַעֲלוֹת וּמוֹרָדוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּדִגְלֵי מִדְבָּר. בָּעָא מִינֵּיהּ רַחֲבָה מֵרָבָא: תֵּל הַמִּתְלַקֵּט עֲשָׂרָה מִתּוֹךְ אַרְבַּע, וְרַבִּים בּוֹקְעִין בּוֹ, חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ אֵין חַיָּבִין עָלָיו? אֲלִיבָּא דְּרַבָּנָן לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, הָשְׁתָּא וּמַה הָתָם דְּנִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ, אָמְרִי רַבָּנָן לָא אָתוּ רַבִּים וּמְבַטְּלִי לָהּ מֵחִיצָתָא, הָכָא דְּלָא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ - לֹא כָּל שֶׁכֵּן. כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ אֲלִיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, מַאי? הָתָם הוּא דְּנִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ, הָכָא הוּא דְּלָא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ - לָא אָתוּ רַבִּים וּמְבַטְּלִי מְחִיצָתָא, אוֹ דִּילְמָא לָא שְׁנָא? אֲמַר לֵיהּ: חַיָּבִין. וַאֲפִילּוּ עוֹלִין לוֹ בְּחֶבֶל? אֲמַר לֵיהּ: אִין. אֵיתִיבֵיהּ: חָצֵר שֶׁהָרַבִּים נִכְנָסִין לָהּ בָּזוֹ וְיוֹצְאִין בָּזוֹ - רְשׁוּת הָרַבִּים לַטּוּמְאָה וּרְשׁוּת הַיָּחִיד לַשַּׁבָּת. מַנִּי? אִילֵימָא רַבָּנָן הָשְׁתָּא וּמַה הָתָם דְּנִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ אָמְרִי רַבָּנָן לָא אָתוּ רַבִּים וּמְבַטְּלִי מְחִיצָתָא, הָכָא דְּלָא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ לָא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא לָאו רַבִּי יְהוּדָה הִיא! אֲמַר לֵיהּ: שְׁבִילֵי בֵּית גִּילְגּוּל קָאָמְרַתְּ - יְהוֹשֻׁעַ אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הָיָה, עָמַד וְתִיקֵּן לָהֶם דְּרָכִים וְסִרְטָיָא, כָּל הֵיכָא דְּנִיחָא תַּשְׁמִישְׁתָּא - מְסָרָהּ לָרַבִּים, כָּל הֵיכָא דְּלָא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתָּא - מְסָרָהּ לַיָּחִיד. **מִשְׁנָה** אֶחָד בּוֹר הָרַבִּים וּבְאֵר הָרַבִּים וּבְאֵר הַיָּחִיד עוֹשִׂין לָהֶן פַּסִּין, אֲבָל לְבוֹר הַיָּחִיד עוֹשִׂין לוֹ מְחִיצָה גְּבוֹהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹמֵר: אֵין עוֹשִׂין פַּסִּין אֶלָּא לִבְאֵר הָרַבִּים בִּלְבַד, וְלַשֹּׁאֵר עוֹשִׂין חֲגוֹרָה גְּבוֹהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים.

גמרא

אֵילֵימָא – אם נאמר שהטעם שאין רשות הרבים בארץ ישראל, הוא **מִשּׁוּם דְּמַקֵּיף לָהּ** – שמקיף את ארץ ישראל **סוּלְמָא דְּצוֹר** – הר גבוה שהוא זקוף כסולע, **מֵהַאי גִּיסָא** – מצד זה, **וּמַחְתָּנָא דְּגַדֵּר** – וחריץ עמוק עשרה טפחים שבמקום הנקרא גדר **מֵהַהוּא גִּיסָא** – מהצד השני, וכיון שהיא מוקפת מחיצות אינו נחשב כרשות הרבים, אם כן מדוע אמר רבי יוחנן שרק ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רשות הרבים, הרי **בָּבֶל נַמֵּי** – גם כן **מַקֵּיף לָהּ** נהר **פְּרָת מֵהַהוּא גִּיסָא** – מצד זה, **וְדִיגְלַת מֵהַאי גִּיסָא** – ונהר חדקל מהצד השני, ושיפוע שפת הנהר משמש כמחיצה. ועוד קשה, שאם כן, אין כלל רשות הרבים בעולם, **דִּכְוֻלָּא עָלְמָא נַמֵּי** – שהרי כל העולם גם כן מוקף במחיצות, **שַׁמְקִיף** אותו ים **אוֹקְיָינוֹס** מכל צדיו. אלא ודאי מחיצות אלו אינם מחשיבות את המקום שבפנים כרשות היחיד, ואם כן אין מובנים דבריו של רבי יוחנן, מדוע אין רשות הרבים בארץ ישראל. והוסיף אבייי לומר לרב דימי: **דֵּילְמָא מַעֲלוֹת וּמוֹרְדוֹת קָאָמְרַתְּ** – שמא כוונת הדברים שאמרת בשם רבי יוחנן היא, שהעליות והירידות שבארץ ישראל, אין חייבים עליהם משום רשות הרבים. **אָמַר לֵיהּ** רב דימי לאבייי, **קָרְקָפְנָא** – אדם חשוב, אכן כוונת לפרש את דברי רבי יוחנן בצורה הנכונה, ודומה הוא בעיני כאילו **חֲזִיתֵיהּ לְרֵישָׁךְ** – ראיתי את ראשך **בֵּי עַמּוּדֵי** – בין העמודים של בית מדרשו של רבי יוחנן, **כִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְהָא שְׁמַעְתָּא** – כשאמר רבי יוחנן הלכה זו. **אִיתְּמַר נַמֵּי** – וכן שנינו בבית המדרש כדברי אביי, **דְּכִי אָתָא** – שכשבא **רָבִין** מארץ ישראל לבבל, **אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרֵי לָהּ אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַעֲלוֹת וּמוֹרְדוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים, לְפִי שֶׁעֲלִיּוֹת וּמוֹרְדוֹת אֵינָן בִּרְגְלֵי מִדְבָּר** – כמו שהיה מחנה ישראל שבמדבר, שהמקום שהיה מחנה ישראל, היה קרקע חלקה, שאין בה מעלות ומורדות, שהענן היה הולך לפני מחנה ישראל ומיישר את הקרקע, וכל דיני הוצאה לרשות הרבים בשבת, לומדים ממחנה ישראל במדבר, ולפיכך אין חייבים על הוצאה לרשות הרבים אלא בקרקע חלקה שאין בה עליות ומורדות.

הגמרא דנה במקום שנחשב כמוקף מחיצות מחמת שקרקעיתו משופעת, ושיפוע הקרקע נחשב כמחיצה, וכרבים הולכים על גבי שיפוע הקרקע, אם הילוך הרבים מבטל את המחיצה: **בְּעָא מִינֵּיהּ** [–שאל ממנו] **רַחֲבָה מֵרָבָא, תֵּל הַמִּתְלַקֵּט עֲשָׂרָה מִתּוֹךְ אַרְבַּע** – מדרון המגביה מעט מעט, עד שבתוך ארבע אמות מתחילת שיפועו, הוא גבוה עשרה טפחים מקרקעיתו [ציור א], ויש לו דין מחיצה עשרה, **וְרַבִּים בּוֹקְעִין** [–מהלכים] **בּוֹ, חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ אֵין חַיָּבִין עָלָיו,** כלומר, האם הילוך הרבים מבטל את המחיצה, והרי הוא רשות הרבים, או שהילוך הרבים אינו מבטל את המחיצה, והרי הוא רשות היחיד. ומבארת הגמרא את הספק: **אַלְּיבָא דְּרַבָּנָן** – לדעת חכמים, שאמרו במשנה (לעיל ע״א) שהילוך הרבים בפסי ביראות אינו מבטל את המחיצות, **לֹא תֵּיפָּעֵי לָךְ** – ודאי אין לך להסתפק, **דַּהֲשְׁתָּא** – שהרי מעתה, **וּמַה הָתָם דְּנִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ** – אם שם בפסי ביראות, אף על פי שהוא מקום שנוח להילוך, **אָמְרֵי רַבָּנָן** – אמרו חכמים **לֹא אָתוּ רַבִּים וּמְבַטְּלֵי לָהּ מְחִיצְתָא** – שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, **הָכָא** – כאן, בתל, **דְּלָא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ** – שהוא מקום שאינו נוח להלך בו, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** הוא שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, והרי הוא רשות הרבים. ומבארת הגמרא את הספק: **אַלְּיבָא דְּרַבָּנָן** – לדעת חכמים, שאמרו במשנה (לעיל ע״א) שהילוך הרבים בפסי ביראות אינו מבטל את המחיצות, **לֹא תֵּיפָּעֵי לָךְ** – ודאי אין לך להסתפק, **דַּהֲשְׁתָּא** – שהרי מעתה, **וּמַה הָתָם דְּנִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ** – אם שם בפסי ביראות, אף על פי שהוא מקום שנוח להילוך, **אָמְרֵי רַבָּנָן** – אמרו חכמים **לֹא אָתוּ רַבִּים וּמְבַטְּלֵי לָהּ מְחִיצְתָא** – שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, **הָכָא** – כאן, בתל, **דְּלָא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ** – שהוא מקום שאינו נוח להלך בו, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** הוא שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, **מַאי** – מהו הדין בהילוך הרבים בתל, שיש לומר, **הָתָם הוּא דְּנִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ** – שרק בפסי ביראות אמר רבי יהודה שהילוך הרבים מבטל את המחיצה, כיון שהוא מקום נוח להלך בו, **הָכָא הוּא דְּלָא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ** – אבל כאן בתל שהוא מקום שאינו נוח להלך בו, **לֹא אָתוּ רַבִּים וּמְבַטְּלֵי מְחִיצְתָא** – אין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, **אוֹ דִּילְמָא** – שמא יש לומר, **דְּלֹא שְׁנָא** – שאין לחלק בין מקום שההילוך בו הוא נוח, למקום שההילוך בו אינו נוח, ובשניהם סובר רבי יהודה שהילוך הרבים מבטל את המחיצה.

אָמַר לֵיהּ רבא לרחבה, **חַיָּבִין** עליו משום רשות הרבים, שהילוך הרבים מבטל את המחיצה אף במקום שההילוך בו אינו נוח. חזר רחבה ושאל מרבא: **וְאַפֵּילּוּ** אם הוא תל זקוף **שֶׁעוֹלִין לוֹ** רק **בְּעִזְרַת חֶבֶל, הילוך הרבים מבטל את המחיצה. אָמַר** לֵיהּ רבא, **אִין** – אכן, גם באופן כזה הילוך הרבים מבטל את המחיצה, וחייבים עליו משום רשות הרבים. עוד שאל רחבה מרבא: **וַאֲפִילּוּ בְּמַעֲלוֹת בֵּית מֵרוֹן** – בעליה של מקום הנקרא בית מרון, שהיא עליה זקופה מאוד, וצרה מאוד, ואין יכולים להלך שם שני בני אדם זה בצד זה, שיש עמק עמוק משני צידי המעלה, וכי גם בזה הדין הוא שהילוך הרבים מבטל את המחיצה. **אָמַר** לֵיהּ רבא, **אִין** – אכן, גם במעלה כזו הילוך הרבים מבטל את המחיצה, וחייבים עליו משום רשות הרבים.

הגמרא מקשה על דברי רבא ממשנה: **אִיתְּמַר** שנינו במשנה (טהרות פ״ו מ״ט), **חָצֵר שֶׁהָרַבִּים נִכְנָסִין לָהּ בְּזוֹ** – בצד אחד, **וְיוֹצְאִין בְּזוֹ** – בצד אחר, הרי החצר נחשבת **רְשׁוּת הָרַבִּים** לְעניין **טוּמְאָה**, שספק טומאה שיהיה בחצר זו יהיה טהור, כדין ספק טומאה ברשות הרבים. **וּרְשׁוּת הַיָּחִיד** לְעניין **שַׁבָּת** משום שההילוך הרבים אינו מבטל את המחיצה. ומבארת הגמרא את השאלה: **מַנִּי** – כדעת מי שנויה משנה זו, **אִילֵימָא** – אם נאמר שמשנה זו היא כדעת **רַבָּנָן** במשנתנו (ע״א), שסובברים שבפסי ביראות אין הילוך הרבים מבטל מחיצות, ומשום כך נחשבת החצר רשות היחיד לענין שבת, **הַשְׁתָּא** – מעתה יש לתמוה, **וּמַה הָתָם דְּנִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ** – שאם שם בפסי ביראות, אף שהוא מקום שנוח להלך בו, **אָמְרֵי רַבָּנָן, שלֹא אָתוּ רַבִּים וּמְבַטְּלֵי מְחִיצְתָא** – שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, **הָכָא** – כאן בחצר שרבים עוברים בה, **דְּלֹא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ** – שהיא מקום שלא נוח להלך שם, שכן החצר פתחיה צרים, וכן רגיל שיהיה בפתחיה איסקופה, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** הוא שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, ולמה הוצרכה המשנה להשמיענו שנחשבת חצר זו רשות היחיד לענין שבת. **אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי, משנה זו כדעת **רַבִּי יְהוּדָה הִיא,** שבפסי ביראות אמר שהילוך הרבים מבטל את מחיצתם, ובאה המשנה לומר, שאף שבפסי ביראות אמר רבי יהודה שהילוך הרבים מבטל את המחיצה, אין זה רק משום שההילוך בהם נוח, אבל בחצר שהרבים עוברים בה, שהיא מקום שלא נוח להלך שם, מודה רבי יהודה שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, וקשה לרבא שאמר שלרבי יהודה אף מקום שאינו נוח להילוך, הילוך הרבים מבטל את המחיצה.

מתרצת הגמרא: **לֹא** – באמת לרבי יהודה הילוך רבים גם במקום שאינו נוח להילוך מבטל את המחיצה, והמשנה שאמרה שחצר שנכנסים לה בזו ויוצאים בזו רשות היחיד היא לענין שבת, **לְעוֹלָם** יש לומר **שַׁרַבָּנָן** היא, ובאמת לשיטת רבנן לא הוצרכה המשנה להשמיענו דין זה, **וּמה** שכתבה זאת המשנה, הוא משום **שִׁרְשׁוּת הָרַבִּים לְטוּמְאָה אִיצְטְרִיכָא** לֵיהּ – שהוצרכה המשנה להשמיענו שחצר זו נחשבת רשות הרבים לענין טומאה, ואגב שכתבה דין זה, כתבה אף את הדין שנחשבת היא רשות היחיד לענין שבת.

הגמרא מביאה קושיא נוספת על רבא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנה (טהרות פ״ו מ״ו), **מְבוּאוֹת הַמְפוּלָּשׁוֹת** [–הפתוחות] **בְּבוּרוֹת** – חפירות עגולות, **בְּשִׁיחִין** – חפירות ארוכות וצרות, **וּבְמְעָרוֹת** – חפירה מרובעת ומקורה, הרי הן נחשבות **רְשׁוּת הַיָּחִיד** לְעניין **שַׁבָּת,** משום שאין הרבים העוברים בהם מבטלים את המחיצות, **וּרְשׁוּת הָרַבִּים** לְעניין **טוּמְאָה,** שספק טומאה שימצא בהם יהיה טהור כדין ספק טומאה ברשות הרבים. וקודם שמבארת הגמרא את הקושיא, מבארת הגמרא את המשנה, שפשטות לשון המשנה מורה, שהמבואות המפולשות נמצאים בתוך הבורות, ומקשה הגמרא: **בְּבוּרוֹת סַלְּקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה בדעתך שכוונת המשנה היא למבואות שנמצאים בתוך בורות, והרי לא שייך דבר כזה שיהיה מבוי

המשך בעמוד קסח

בתוך בור, **אֶלָּא** ודאי כוונת המשנה היא, למבואות הפתוחות **לְבוֹרוֹת,** כלומר שבצד אחד של המבוי עומד בור או שיח או מערה, ונשאר בין הבור לכותל המבוי, מקום צר שבו עוברים הרבים [ציור ב], ואמרה המשנה, שמבוי זה נחשב **רְשׁוּת הַיָּחִיד** לְענין **שַׁבָּת, וּרְשׁוּת הָרַבִּים** לְענין **טוּמְאָה.** ומבארת הגמרא את הקושיא: **מַנִּי** – כדעת מי שנויה משנה זו, **אִילֵימָא** – אם נרצה לומר שמשנה זו כדעת **רַבָּנָן** שבמשנתינו היא, שסוברים שבפסי ביראות אין הילוך הרבים מבטל מחיצות, ומשום כך אמרו במשנה שנחשב המבוי רשות היחיד לענין שבת, **הַשְׁתָּא** – מעתה יש לתמוה, **וּמַה הָתָם דְּנִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ** – שאם שם בפסי ביראות, אף שהוא מקום שנוח להלך בו, **אָמְרֵי** – אמרו חכמים **לֹא אָתוּ רַבִּים וּמְבַטְּלֵי לָהּ** – שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, **הָכָא** – כאן במבוי שיש בור באחד מצדדיו, **דְּלָא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ** – שהוא מקום שלא נוח להלך בו, כיון שלא נשאר בצד הבור רק מקום צר שניתן לעבור בו, **לֹא כָּל** שֶׁכֵּן הוא שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, ולמה הוצרכה המשנה להשמיענו שנחשב מבוי זה רשות היחיד לענין שבת. **אֶלָּא לַאו** – אלא ודאי, משנה זו כדעת **רַבִּי יְהוּדָה הִיא,** שבפסי ביראות אמר שהילוך הרבים מבטל את מחיצתם, ובאה המשנה לומר, שאף שבפסי ביראות אמר רבי יהודה שהילוך הרבים מבטל את המחיצה, אין זה רק משום שההילוך בהם נוח, אבל במבוי זה, שהוא מקום שלא נוח להלך שם, מודה רבי יהודה שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, וקשה לרבא שאמר שלרבי יהודה אף במקום שאינו נוח להילוך, הילוך הרבים מבטל את המחיצה.

מתרצת הגמרא: **לָא** – באמת לרבי יהודה הילוך רבים גם במקום שאינו נוח להילוך מבטל את המחיצה, והמשנה שאמרה שמבוי שיש בור באחד מצדדיו, נחשב רשות היחיד לענין שבת, **לְעוֹלָם** יש לומר **שַׁרְבָנָן** היא, **וּמַה שֶׁכְּתָבָה זֹאת** המשנה, הוא משום **שִׁרְשׁוּת הָרַבִּים לְטוּמְאָה אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** – שהוצרכה המשנה להשמיענו שמבואות אלו נחשבים רשות הרבים לענין טומאה, ואגב שאמרה דין זה, אמרה המשנה שנחשבים הם רשות היחיד לענין שבת.

הגמרא מביאה קושיא נוספת על רבא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנה (טהרות פ"ו מ"ו), **שְׁבִילֵי בֵּית גִּילְגּוֹל** – שביל הסמוך לעיר גלגל, והוא שביל גבוה וזקוף מאוד, **וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן** – וכן שאר המעלות הדומים לשבילים אלו, הרי הם נחשבים **רְשׁוּת הַיָּחִיד** לְענין **שַׁבָּת, וּרְשׁוּת הָרַבִּים** לְענין **טוּמְאָה.** ומבארת הגמרא את דברי המשנה: **וְאֵיזֶהוּ שְׁבִילֵי בֵּית גִּילְגּוֹל** – כלומר, כמה תהיה המעלה זקופה, ותיחשב רשות היחיד לענין שבת, **אָמְרֵי דְּבֵי** [–אמרו בבית מדרשו של] **רַבִּי נַאי,** שהשיעור בזה הוא, **כָּל שֶׁאֵין הָעֵבֶר יָכוֹל לִיטּוֹל סְאָה שֶׁל חִיטִּין, וְיָרוּץ** [–ולרוץ] **לִפְנֵי סַרְדִּיוֹט** – שר הממונה לעשות דין בהדיוטות. ומבארת הגמרא את הקושיא: **מַנִּי** – כדעת מי שנויה משנה זו, **אִילֵימָא** – אם נרצה לומר, שמשנה זו היא כדעת **רַבָּנָן** שבמשנתנו, שסוברים שבפסי ביראות אין הילוך הרבים מבטל מחיצות, **הַשְׁתָּא** – מעתה יש לתמוה, **וּמַה הָתָם דְּנִיחָא תַּשְׁמִישְׁתָּא** – שאם שם, בפסי ביראות, אף שהוא מקום שנוח להלך בו, **אָמְרֵי רַבָּנָן, שֹׁלֹא אָתוּ רַבִּים וּמְבַטְּלֵי לָהּ מְחִיצָתָא, הָכָא** – כאן, בשבילי בית הגלגל, **דְּלָא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתָּא** – שהוא מקום שאינו נוח להילוך, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** הוא, שאין הילוך הרבים מבטל מחיצות, ולמה הוצרכה המשנה להשמיענו שנחשב מקום זה רשות היחיד לענין שבת. **אֶלָּא לַאו** – אלא ודאי, משנה זו כדעת **רַבִּי יְהוּדָה הִיא,** שבפסי ביראות אמר שהילוך הרבים מבטל את מחיצתם, ובאה המשנה לומר, שאף שבפסי ביראות אמר רבי יהודה שהילוך הרבים מבטל את המחיצה, אין זה רק משום שההילוך בהם נוח, אבל במבוי זה, שהוא מקום שלא נוח להלך שם, מודה רבי יהודה שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, וקשה לרבא שאמר שלרבי יהודה אף במקום שאינו נוח להילוך, הילוך הרבים מבטל את המחיצה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבא לרחבה, **שְׁבִילֵי בֵּית גִּילְגּוֹל קָאָמַרְתְּ** – וכי מקשה אתה עלי ממה שאמרה המשנה ששבילי בית הגלגל נחשבים רשות היחיד לגבי שבת, והלא הטעם שהם נחשבים רשות היחיד, הוא משום **שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ** שהנחיל לישראל את הארץ, **אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הָיָה,** וכשהנחיל את הארץ לישראל, **עָמַד וְתִיקֵּן לָהֶם דְּרָכִים וּסְרָטָא** [–מסילה שהולכים בה מעיר לעיר] והיינו שתיקן שדרכים ומסילות אלו לא יהיו מסורים ליחידים, אלא יהיו שייכים לרבים שיוכלו ללכת בהם, **וְכָל הֵיכָא דְּנִיחָא תַּשְׁמִישְׁתָּא** – כל מקום שהילוכו נוח, **מְסָרָהּ לְרַבִּים** שישמש להם לדרכים, **וְכָל הֵיכָא דְּלָא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתָּא** – וכל מקום שהילוכו אינו נוח, **מְסָרָהּ לְיָחִיד,** ומשום כך כל מעלה זקופה בארץ ישראל, מאחר שאין הילוכה נוח יודעים אנו שניתנה בנחלה ליחיד, ובזה מודה אני שסובר רבי יהודה שאין הילוך הרבים בה מבטל מחיצה, ולא אמרתי שלדעת רבי יהודה חייבים על מעלות משום רשות הרבים, רק במעלות שבחוץ לארץ, שכיון שאין הם מסורים ליחיד, סובר בהם רבי יהודה שהילוך הרבים מבטל מחיצה.

משנה

שנינו במשנה הקודמת שחכמים תקנו לעשות פסים סביב בורות המים כדי שהמקום שסביבות הבור יחשב רשות היחיד, בכדי שיוכלו לשאוב מים מן הבורות להשקות את הבהמות של עולי רגלים. עתה המשנה תבאר שיש לחלק בזה בין בור שהמים מכונסים בו לבין באר הנובע מים חיים, ועוד יתבאר שיש לחלק בזה בין מקום של יחיד למקום של רבים.

אֶחָד – הדין שוה ב**בּוֹר הָרַבִּים** – ששייך לרבים, **וּבְאֵר הָרַבִּים, וּבְאֵר הַיָּחִיד,** שכל אלו **עוֹשִׂין לָהֶן פַּסִּין** בכדי שהמקום שסביבם יחשב רשות היחיד ויוכלו לשאוב מהם מים ולהשקות את הבהמות. **אֲבָל לְבוֹר הַיָּחִיד, עוֹשִׂין לוֹ** סביבו **מְחִיצָה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים,** שלא התירו חכמים להוציא ממנו למקום שסביבו על ידי פסים, משום שחששו, שאף לאחר שיכלו המים מהבור, ימשיכו בני אדם לטלטל בין הפסים, אבל בבור של רבים, אין לחוש לכך, כיון שהרבים מזכירים זה לזה שכלו המים ולא יבואו לטלטל שם. וכן בבאר של יחיד מותר לטלטל על ידי פסים, כיון ששם היא מקום נביעת המים, ואין המים כלים שם לעולם. **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹמֵר, אֵין עוֹשִׂין פַּסִּין אֶלָּא לִבְאֵר הָרַבִּים בִּלְבָד,** שלא התירו לטלטל על ידי פסים, רק כשיש שני טעמים להתיר, גם שיש שם באר, וגם שהבאר הוא של רבים, **וְלַשֹּׁאֵר,** כלומר, לבור של רבים, ובור ובאר של יחיד, **עוֹשִׂין** סביב להם **חֲגוֹרָה** – היקף של חבלים, **גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים,** וחבלים אלו דינם כמחיצה.

המשך ביאור למס' עירובין ליום ראשון עמ' ב

של המחיצה יש ששה טפחים 'עומד' [–שוכב] וארבעה טפחים 'פרוץ', או שאין אומרים דין זה אלא במחיצת 'שתי' אבל לענין מחיצת 'ערב' צריך שיהא בגובה המחיצה עשרה טפחים שלמים.

הגמרא מנסה לפשוט הספק ממשנתנו: **אָמַר אַבָּיֵי, תָּא שְׁמַע** – בוא ושמע ראיה לפשוט הספק. שנינו במשנה, **שִׁיעוּר חֲבָלִים וְעוֹבְיָין יֶתֶר עַל טֶפַח,** כדי **שֶׁיְּהוּ** בסך **הַכֹּל** מחיצה בגובה **עֲשָׂרָה טְפָחִים. וְאִי אִיתָא** – ואם ישנו לדין זה, שגם במחיצת 'ערב' די ב'עומד מרובה על הפרוץ', **לָמָּה לִי** – מדוע צריך שיהיה עובי החבלים **יֶתֶר עַל טֶפַח, לְיַעֲבִיד** – יעשה ריוח של **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה** טפחים **וְימתח** שם **חֶבֶל** בעובי **'מַשֶּׁהוּ',** וימדוד עוד ריוח של **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה** טפחים **וְימתח חֶבֶל** בעובי **'מַשֶּׁהוּ',** ולאחר מכן יניח חלל של **פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה** טפחים **וְימתח** מעליו **חֶבֶל** בעובי **'מַשֶּׁהוּ',** ונמצא עתה, ששנים מן החבלים סותמים ביחד אויר של ששה טפחים מדין 'לבוד', ואילו החלל השלישי שיש בו פחות מארבעה טפחים נידון כפתוח, ואף על פי כן יש להכשיר המחיצה מדין 'עומד מרובה על הפרוץ', שהרי יש כאן 'עומד' של ששה טפחים, המרובה על ה'פרוץ' של ארבעה טפחים. ומאחר ולא נקטה המשנה לעשות באופן זה, יש ללמוד מכך שדין 'עומד מרובה על הפרוץ' נאמר במחיצת 'שתי' בלבד, אבל מחיצת 'ערב' צריך שיהיה בה 'עומד' של עשרה טפחים שלמים.

הגמרא דוחה את ראייתו של אביי: **וְתִיפְּכָּרָא** – וכי סבור אתה שניתן להעמיד באופן כזה, שיש שני רווחים של פחות משלשה טפחים ואחד של פחות מארבעה, הרי יש להקשות על כך, **הַאי** – אויר זה של **פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה** טפחים **הֵיכָא מוֹקִים לֵיהּ** – היכן יעמיד אותו, **אִי מוֹקִים לֵיהּ תַּתָּאי** – אם יעמיד אותו למטה בין הקרקע לחבל הראשון, ומעליו יהיו ששה טפחים סתומים על ידי דין לבוד [ציור ד], אם כן **הָוֶה לֵיהּ** – הרי זה **כְּמִחְיָצָה שֶׁהַגְּדֵיִים בּוֹקְעִין בָּהּ** – יכולים לעבור מתחתיה, ובאופן זה פסולה המחיצה אפילו אם יש מעל אותו ריוח מחיצת עשרה טפחים שלמים. **וְאִי מוֹקִים לֵיהּ עִילָּאי** – ואם יעמיד לאותו חלל של פחות מארבעה טפחים למעלה בראש המחיצה, ולמטה יהיו ששה טפחים סתומים מדין לבוד [ציור ה], גם מחיצה זו פסולה היא, משום **דְּאָתֵי אֲוִירָא דְּהַאי גִּיסָּא וְדְהַאי גִּיסָּא וּמְבַטֵּל לֵיהּ** – בא האויר שבצד זה ושבצד האחר ומבטלה. כלומר, מאחר ויש מעל החבל העליון ומתחתיו חללים הרחבים יותר מעוביו הם מבטלים אותו, ונמצא שאין כאן אלא מחיצה בגובה ששה טפחים. **וְאִי מוֹקִים לֵיהּ בְּמִיצְעִי** – ואם יעמיד את החלל שיש בו פחות מארבעה טפחים באמצע גובה המחיצה, ומעליו ומתחתיו יהיה 'לבוד' של שלשה טפחים [ציור ו], **הָוֶה לֵיהּ** – הרי זה **עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת** – משני צדדים, דהיינו, שכל צד של 'עומד' בפני עצמו אינו מרובה על ה'פרוץ', שהרי כל 'עומד' הוא שלשה טפחים ואילו ה'פרוץ' יש בו קרוב לארבעה טפחים, אלא שבצירוף שני ה'עומדים' יחדיו יש כאן 'עומד מרובה על הפרוץ', ואם כן, **שְׁמַעְתָּ מִינָּהּ** – יש ללמוד מכאן **שֶׁעוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת הֲוֵי עוֹמֵד,** והרי אין הדין כן. נמצא, שאין להביא ראיה מדברי המשנה לענין ספיקו של רב המנונא, שכן אפילו אם אומרים דין 'עומד מרובה על הפרוץ' במחיצת 'ערב', מכל מקום אי אפשר להעמיד את המשנה באופן שיש באחד הרווחים יותר משלשה טפחים.

הגמרא מבררת באיזה אופן הסתפק רב המנונא: מאחר ונתבאר שאי אפשר להעמיד את דברי המשנה בחבלים שיש בהם 'עומד מרובה בערב', שכן לעולם לא תוכשר המחיצה באופן כזה, נמצא שאין מקום לספיקו של רב המנונא, ולפיכך מבארת הגמרא את ספיקו באופן אחר. **אֶלָּא רַב הַמְנוּנָא הָכִי קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – באופן כזה יש להעמיד את ספיקו. **בְּגוֹן דְּאִיתֵי** – שהביא **מַחְצֶלֶת דְּהֲווֹ שִׁבְעָה וּמַשֶּׁהוּ** – שיש בה גובה שבעה טפחים ועוד קצת, **וְחָקַק בָּהּ** בגובהה **חלל שְׁלֹשָׁה** טפחים, **וְשָׁבַק בָּהּ** – והותיר בה **אַרְבָּעָה** טפחים מעל החקק, **'וּמַשֶּׁהוּ' מִתַּחַת לְחָקַק, וְאוֹקְמֵיהּ** – והעמיד לאותו צד שיש בו 'משהו' **בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה** טפחים סמוך לקרקע [ציור ז], כדי שיהיה החלל שבין המחיצה לקרקע נידון כסתום מדין 'לבוד', ומעתה יש כאן מחיצת 'ערב' של 'עומד מרובה על הפרוץ', שכן ארבעת הטפחים העליונים סתומים על ידי המחצלת, ושלושת התחתונים סתומים מדין 'לבוד', ובסך הכל יש כאן 'עומד' של שבעה טפחים, ואילו שלושת האמצעים פרוצים. ובאופן כזה הסתפק רב המנונא אם מחיצה זו כשרה או לא.

הגמרא מביאה אופן נוסף בביאור ספיקו של רב המנונא: **רַב אַשִׁי אָמַר, מְחִיצָה הַתְּלוּיָה** באויר **אֵינַעְיָא לֵיהּ** – הסתפק בה רב המנונא, דהיינו, באופן שהעמיד מחצלת של עשרה טפחים בגובה שלשה טפחים או יותר מן הקרקע, בזה יש להסתפק האם מאחר וה'עומד' מרובה על ה'פרוץ' שתחתיו הוא מבטלו, או שאין דין 'עומד מרובה על הפרוץ' נוהג אלא במחיצת 'שתי' בלבד. **וּכְדַרְבָּעָא מִינֵּיהּ** – וכפי הספק ששאל **רַבִּי טַבְלָא מֵרַב, מְחִיצָה הַתְּלוּיָה** באויר **מַהוּ שֶׁתְּתִיר בְּחוּרְבָּה.** כלומר, חורבה שנפרצו מחיצותיה למטה, ונותרו כתלים של עשרה טפחים תלויים ועומדים בגובה שלשה טפחים מעל הקרקע, האם מועילה מחיצת הכתלים להתיר לטלטל בתוך החורבה, ואינה נחשבת כפרוצה לרשות הרבים, או לא.

אָמַר לֵיהּ רב לרבי טבלא, **אֵין מְחִיצָה תְּלוּיָה מַתֶּרֶת אֶלָּא בְּמַיִם** – כשעשויה מעל מקום שיש בו מים, כדי להתיר למלאות מהם בשבת, **שכן כָּל הוּא** [–קולא היא] **שֶׁהַכֹּל חָכְמִים בְּמַיִם,** אבל בשאר מקומות אין מחיצה זו מועילה להתיר.

שנינו במשנה: **מַקִּיפִין בְּקָנִים וכו',** בשיירא דברו, דברי רבי יהודה.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יהודה: **בְּשַׁיָּרָא אֵין** – וכי רק בשיירא התיר רבי יהודה להקיף במחיצה של חבלים או קנים, אבל **בְּיָחִיד לֹא** התיר, **וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל מְחִיצוֹת שֶׁצָּפָת** שאינן מחיצות גמורות, אלא או של שתי או של ערב, **לֹא הִתִּירוּ** חכמים **לְיָחִיד** להקיף בהן שטח גדול **יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם** – מקום הראוי לזרוע בו שני סאים. מתבאר מדברי הברייתא, שרבי יהודה מתיר אפילו ליחיד להקיף במחיצות חבלים או קנים שטח שאינו גדול מבית סאתים, ואילו מדבריו במשנתנו משמע שלא התיר ביחיד כלל.

מתרצת הגמרא: יש לפרש את דברי רבי יהודה במשנתנו **כְּדְאָמַר** – כפי שאמר **רַב נַחְמָן** על קושיא אחרת, **וְאִיתֵימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי, דְּלֹא נְצְרְכָא** – לא הוצרכה המשנה להשמיענו שיש מחיצות שאין מקיפים בהם, **אֶלָּא** לענין כך שאין **לִיתֵּן לָהֶן** שטח כדי עשיית **כָּל צָרְכָּן,** אבל מקיפים בהם להתיר בית סאתים. **הָכָא** – אף כאן יש לפרש כעין זה, שמה שאמר רבי יהודה במשנה 'בשיירא דברו', ולא התירו ליחיד להקיף בקנים, היינו לענין **לִיתֵּן לָהֶן** – ליחידים, שטח גדול כדי עשיית **כָּל צָרְכָּן,** אבל מודה רבי יהודה שנותנים להם בית סאתים.

הגמרא מבררת על איזה ענין אמר רב נחמן את ביאורו: **הֵיכָא אִיתְּמַר** – על איזה ענין נאמרה המימרא **דְּרַב נַחְמָן וְאִיתֵימָא רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי** 'לא נצרכא אלא ליתן להן כל צרכן'. מבארת הגמרא: מימרא זו נאמרה **אַהָא דְּתַנְיָא** – על מה ששנינו במשנתנו, **'כָּל מְחִיצָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁתֵּי וָעֵרֶב אֵינָהּ מְחִיצָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה'.** כלומר, שאינו מתיר להקיף במחיצת חבלים או קנים אפילו לצורך שיירא, וכל שכן לצורך יחיד. ועל כך יש לתמוה, **וּמִי** [–וכי] **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הָכִי** [–כך], **וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, **אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד שַׁיָּרָא לַחֲבָלִים** – בין יחיד ובין שיירא שוים הם לענין כך שרשאים להקיף במחיצת חבלים, **וּמַה הפרש יש בֵּין יָחִיד לְשַׁיָּרָא, יָחִיד נוֹתְנִין לוֹ** להקיף במחיצת חבלים שטח של **בֵּית סָאתַיִם** בלבד, וכן **שְׁנַיִם נוֹתְנִין לָהֶם בֵּית סָאתַיִם,** לפי שנידונים הם כיחיד, אבל **שְׁלֹשָׁה** אנשים **נַעֲשׂוּ 'שַׁיָּרָא', וְנוֹתְנִין לָהֶן** להקיף במחיצת חבלים שטח של **בֵּית שֵׁשׁ** סאין, **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד שַׁיָּרָא נוֹתְנִין לָהֶן** להקיף במחיצת חבלים **כָּל צָרְכָּן,** ואפילו מקום גדול הרבה, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא** בתוכו **בֵּית סָאתַיִם פָּנוּי** – ריק ללא שימוש, כלומר, שלא יקיפו שטח שהוא גדול

המשך בעמוד כב

לְמַחְיצוֹת – שאין קיימות המחיצות החיצוניות שהיו בתחילת השבת, ולפיכך אי אפשר להתיר הטלטול מדין 'הואיל והותרה', אבל **הָכָא** – כאן, לענין דיורים שנתווספו או נגרעו בשבת, **אֵיתְנְהוּ לְמַחְיצוֹת** – המחיצות המקיפות את השיירא קיימות הן, ובאופן זה מודה רבי יוסי שאין מתחשבים בשינויים שארעו בשבת במספר האנשים החונים.

וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר – ואילו רבי יצחק יכול לומר ביישוב שיטתו, **אֲנָא דְּאָמְרִי** – הדין שאמרתי יכול להתיישב **אַפִּילּוּ לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**, לפי **שְׁעָה כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הָתָם** – לא אמר רבי יהודה שם שאומרים 'שבת הואיל והותרה הותרה', **אֶלָּא** משום **דְּאִיתְנְהוּ לְדִיוּרִין** – שמספר הדיירים שם נותר כפי שהיה, שלא נוספו עליהם ולא נגרעו מהם, אבל **הָכָא** – כאן, לעניין שיירא שחנתה בבקעה, **לֵיתְנְהוּ לְדִיוּרִין** – אין הדיירים קיימים שם באותו מצב שהיו מתחילה, לפי שנוספו עליהם או נגרעו מהם, ובאופן זה מודה רבי יהודה שאין אומרים 'הואיל והותרה הותרה'.

שנינו במשנה: **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, די בכך שתהא מחיצה של **אֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים**, או מחיצת 'שתי' או מחיצת 'ערב'.

מקשה הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי תַּנָּא קַמָּא** – לכאורה שיטת חכמים החולקים על רבי יוסי ברבי יהודה היא ממש כשיטת החכמים שנחלקו לעיל במשנה על רבי יהודה, ואמרו 'לא דיברו בשיירא אלא בהווה', שכן אלו ואלו מתירים אף ליחיד להקיף כל צרכו, ואם כן, מדוע הזכירה המשנה את דברי חכמים אלו כשיטה בפני עצמה.

מתרצת הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – יש חילוק ביניהם לענין דין אדם **יָחִיד** העומד **בְּיִישׁוּב** – בעיר, ולא בבקעה, וחפץ להקיף את מקום שביתתו במחיצה גרועה של 'שתי' או של 'ערב'. לדעת תנא קמא [חכמים החולקים על רבי יהודה], לא התירו ליחיד להקיף כל צרכו במחיצה כזו אלא בבקעה, מאחר ואין מזומנת לו שם מחיצה ראויה, אבל ביישוב חייב הוא להקיף במחיצה גמורה של 'שתי וערב', ואילו חכמים [החולקים על רבי יוסי ברבי יהודה] מתירים אפילו ליחיד העומד ביישוב להקיף במחיצה גרועה כשיעור כל צרכו.

משנה

מאחר ונתבארו במשניות הקודמות דינים שהקילו חכמים בעירובין לגבי שיירא, מפרשת עתה משנה זו דינים שהקילו בהם חכמים לאנשי מחנה הצבא, ואחד מהם הוא דין עירובי חצירות.

אַרְבָּעָה דְּבָרִים פָּטְרוּ חכמים לאלו השוהים **בְּמַחֲנֶה** של אנשי הצבא היוצאים למלחמה. האחד, **מְבִיאִין עֵצִים** לצורך המחנה **מִכָּל מָקוֹם**, אף משדותיהם של אחרים, ואין בכך משום גזל. השני, **וּפְטוּרִין מֵרְחִיצַת** [–נטילת] **יָדַיִם** שקודם הסעודה. השלישי, **וּפְטוּרִים מִמְּזוּזָה**, כלומר, רשאים לאכול פירות של עם הארץ בלא להפריש מהם תרומות ומעשרות. הרביעי, **וּפְטוּרִים מִלְּעֵרֶב** עירובי חצירות בין שתי חצירות שבתוך המחנה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדיני אנשי המחנה: **תָּנוּ רַבָּנָן**, אנשי **מַחֲנֶה הַיּוֹצֵאת** למלחמה, אפילו **לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת**, דהיינו מלחמה שאין מצווים עליה מן התורה, הרי הם **מוּתָּרִין בְּגֵזֶל עֵצִים**, כלומר, מותרים ליטול עצים מן השדות, אף שסתם אדם הנוטלם עובר משום גזל, ורשאים ליטלם אפילו כשהם **יְבֵשִׁים** וראויים להסקה.

רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר, אַף רשאים אנשי המחנה להיות **חוֹנִין בְּכָל מָקוֹם**, גם ברשות היחיד. **וּבְמָקוֹם שֶׁנִּהֲרְגוּ** בו במלחמה **שָׁם** הם **נִקְבָּרִין**, ואין בעל המקום יכול למחות שלא יקברום שם.

הגמרא מפרשת את דברי הברייתא. שנינו בברייתא: **מוּתָּרִין בְּגֵזֶל עֵצִים יְבֵשִׁים**. מקשה הגמרא: **הָאי** – דין זה, שמותרים הם ליטול עצים יבשים משדות אחרים, אינו קולא מיוחדת לאנשי הצבא, אלא **תַּקַּנְתָּא דִּיהוֹשָׁעַ הֲוָה** – תקנת יהושע בן נון היא לכל ישראל, **דְּאָמַר מַר** – שכך שנינו במסכת בבא קמא (פ:), **עֲשָׂרָה תְּנָאִים הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ** בן נון עם כל ישראל כשהנחילם את הארץ. התנאי האחד, **שֶׁיְּהוּ מְרֵעִין** בהמותיהם **בַּחוֹרְשִׁין** – ביערות, כלומר, שיהא כל אדם רשאי לרעות את בהמותיו ביער של חבירו, ולא יוכל בעל היער לעכב עליו, שהרי אין הוא גורם לו הפסד בכך, לפי שאין היער עומד לקצירה. התנאי השני, **וּמְלַקְּטִין עֵצִים מְשָׁדּוֹתֵיהֶן**, כלומר, רשאי כל אדם ללקט עצים מתוך שדותיו של חבירו, ואין בעל השדה יכול לעכב עליו. ואם כן יש לתמוה, מדוע הוצרכו חכמים לתקן עבור אנשי הצבא שיהיו רשאים ליטול עצים משדותיהם של אחרים, והרי כל אדם מותר בכך.

מתרצת הגמרא: **הָתָם** – שם, לגבי תקנת יהושע, עוסקת התקנה **בְּהֵיזֵמֵי וְחִיגֵי** – מיני קוצים, שרק אותם התיר יהושע ללקט משדות אחרים, אבל **הָכָא** – כאן, לאנשי המחנה, התירו חכמים אף **בְּשָׁאַר** מיני **עֵצִים. אִי נַמִי** – וכמו כן, **הָתָם** – שם, לא תיקן יהושע שיהא מותר ליטול אלא **בְּמְחוּבָּרִין** לקרקע, ואילו **הָכָא** – כאן, התירו לאנשי המחנה ליטול גם **בִּתְלוּשִׁין**, אף על פי שתלשום הבעלים לצורך הסקה, ואסור לכל אדם ליטלם משום גזל. **אִי נַמִי** – וכמו כן, **הָתָם** – שם, לא תיקן יהושע שיהא מותר ליטול אלא **בְּלַחִין** – רטובים, שאינם ראויים להסקה ואין דעת הבעלים עליהם, אבל **הָכָא** – כאן, התירו לאנשי הצבא ליטול אף **בְּיבֵשִׁים** הראויים להסקה. כלומר, תקנת יהושע לא היתה אלא לענין מיני קוצים כשהם מחוברים לקרקע ולחים, ואילו לאנשי הצבא התירו חכמים ליטול גם מיני עצים אחרים, ואף כשהם תלושים ויבשים.

עוד שנינו בברייתא: **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר, אַף חוֹנִין בְּכָל מָקוֹם, וּבְמָקוֹם שֶׁנִּהֲרָגִים שָׁם נִקְבָּרִים**. מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – פשוט הדבר שבאותו מקום שנהרגים שם הם נקברים, שהרי כל איש צבא שנהרג במלחמה **מֵת מְצְוָה הוּא**, והדין הוא **שֶׁמֵּת מִצְוָה קוֹנֶה** את **מְקוֹמוֹ**, דהיינו, שקוברים אותו במקום שבו מצאו אותו, שכך תיקן יהושע לישראל בכניסתם לארץ. ואם כן, מה צורך יש בתקנה מיוחדת עבור אנשי הצבא.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אכן לא הוצרכו חכמים לתקן תקנה זו כשהנהרג הוא מת מצוה, אלא תקנו זאת **אַף עַל גַּב**

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַה לְּשׁוֹן קִינּוּי – מפני מה נקרא ציווי הבעל לאשתו 'קינוי', משום שהוא **דָּבָר** שקינאה **הַמְּטִיל קִנְאָה בֵּינּוֹ לְבֵין אֲחֵרִים** – הקינוי גורם שאחרים יבעסו עליה, וקינוי מלשון כעס. מדייקת הגמרא מדבריו, **אַלְמָא קָסָבַר** שקִינּוּי **עַל פִּי עַצְמוֹ** – שאין צריך לקנאות בפני עדים, **וְכוֹלֵי עָלְמָא לֹא יָדְעִי דְּקָנֵי לָהּ** – ולכן האנשים לא ידעו שקינא לה, **וְאָמְרִי מַאי דְּקָמָא דְּקָא בָּדְלָה** – ויאמרו מפני מה היא מתרחקת מהאנשים, **וְאָתוּ לְמֵיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ** – ויבואו לידי כעס ומריבה עמה. **וְרַב יְימַר בַּר רַבִּי שָׁלְמָיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּאַבָּיֵי אָמַר**, נקרא 'קינוי' משום שהוא דָּבָר **הַמְּטִיל קִנְאָה בֵּינּוֹ לְבֵינָהּ** – שבאה לידי כעס ומריבה עם בעלה על שחושד בה. מדייקת הגמרא **אַלְמָא קָסָבַר** כמשנתנו שקִינּוּי **עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים**, וממילא **וְכוֹלֵי עָלְמָא יָדְעִי דְּקָנֵי לָהּ** ואינם באים עם האשה לידי כעס, **וְאִיהוּ הוּא דְּאָתֵי לְמֵיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ** – ורק לבעל יגרם כעס ומריבה עם האשה.

עישרם, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל הַשִּׁיתִּין** [–מין תאנים רעות] הנלקחים מעם הארץ **פְּטוּרִין** מלעשרן, שכיון שרעות הן אינו חס עליהן ומעשרן, **חוּץ מִן הַשִּׁיתִּין** ממין הנקרא **דְּיוֹפְּרָא**, שאם לקחן מעם הארץ חייב לעשרן, לפי שבהן יש לחשוש שמא לא עישרן. מבארת הגמרא: **מַאי דְּיוֹפְּרָא, אָמַר עוּלָּא, אִילָן הָעוֹשֶׂה דְּיוֹ** [–שתי פעמים] **פֵּירוֹת בְּשָׁנָה.**

הגמרא מביאה מימרא אחרת של רבי ירמיה בן אלעזר: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, דְּיוֹ** [–שני] **פַּרְצוּף פָּנִים הָיָה לוֹ לְאָדָם הָרִאשׁוֹן** קודם שנבראה הימנו חוה, שנוסף לו פרצוף פנים מאחורי ראשו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהילים קלט ה) **'אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי'**, שאמר אדם הראשון לה'קב"ה, צרת לי שני פרצופי פנים, מלפני ומאחרי.

הגמרא מביאה שמחלוקת בדבר: **כְּתִיב** בבריאת חוה (בראשית ב כב) **'וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע וגו'** אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל הָאָדָם', מהי צלע זו, נחלקו בדבר **רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר**, צלע זו היא **הַפַּרְצוּף** הנוסף שהיה לאדם הראשון, שבראו הקב"ה בשני פרצופים, אחד של זכר ואחד של נקבה, ונטל את פרצוף הנקבה וברא ממנו את חוה, **וְחַד אָמַר**, צלע זו היא **זָנָב** שהיה לו לאדם הראשון, ונטלו וברא ממנו את חוה. נמצא שדברי רבי ירמיה בן אלעזר שהיה לאדם הראשון פרצוף נוסף מאחור, שנויים במחלוקת רב ושמואל, ואינם אלא כדעה אחת.

הגמרא דנה במחלוקתם של רב ושמואל. שואלת הגמרא: **בְּשְׁלָמָא** – מובן הדבר **לְמַאן דְּאָמַר** שהצלע היא **פַּרְצוּף, הַיְינוּ דִּכְתִיב** – זהו מה שנאמר (תהילים שם) **'אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי'**, שנבראו אדם הראשון מתחילה עם שני פרצופים, וכאמור לעיל, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שהצלע היא **זָנָב, וְלא נברא האדם בשני פרצופים, מַאי** כוונת הפסוק **'אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי'**, הלא מן הפסוק משמע שנברא בשתי צורות, כדעה האחרת. משיבה הגמרא: לדעה זו מתפרש הפסוק **כִּדְרַבִּי אַמִּי, דְּאָמַר רַבִּי אַמִּי**, 'אחור וקדם צרתני' היינו שהאדם הוא אחרון לענין אחד וראשון לענין אחר, **אָחוֹר לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית** [–בריאת העולם] **וְקֶדֶם לְפוּרְעָנוּת**, שבעת פורענות לקה קודם לאחרים, וכפי שיבואר.

הגמרא מבארת את דברי רבי אמי. מבררת הגמרא: **בְּשְׁלָמָא** מה שאמר רב אמי שנברא האדם **'אָחוֹר לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית'**, שהכוונה היא **דְּלֹא אִיבְּרִי עַד מַעֲלֵי שַׁבְּתָא** – שלא נברא עד יום שישי ערב שבת, ואילו כל הנבראים נבראו בחמשת הימים הקודמים, הרי שהוא היה האחרון לבריאת העולם, **אֶלָּא** מה שאמר **'וְקֶדֶם לְפוּרְעָנוּת', מַאי הִיא** – למה כוונתו, **אִילֵימָא** שכוונתו **מְשׁוּם קְלָלָה**, שכשאשר נתקללו הוא והאשה והנחש בחטא עץ הדעת, נתקלל האדם תחילה, **הָא** לא כן היה, **שֶׁבַּתְּחִילָּה נִתְקַלֵּל נָחָשׁ וּלְבַסּוֹף נִתְקַלְּלָה חַוָּה וּלְבַסּוֹף נִתְקַלֵּל אָדָם.** מבארת הגמרא: **אֶלָּא** הכוונה **לְפוּרעָנוּת הַמְּבוּל**, שבה נזכר האדם קודם שאר הנבראים, **דִּכְתִיב** (בראשית ז כג) **'וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וגו'** עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם', הרי שנזכר בראשונה.

הגמרא שבה לדון במחלוקת רב ושמואל, ודנה בדעה שהצלע היא זנב. שואלת הגמרא: **בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** שהצלע היא **פַּרְצוּף, הַיְינוּ דִּכְתִיב** (בראשית ב ז) **'וַיִּיצֶר** ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה', והתיבה 'וייצר' יש בה **תְּרֵין יוּדִין** [–פעמיים האות יו"ד] לרמז שנוצר האדם בשתי צורות, והן שני פרצופי הפנים שנברא בהם, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שהצלע היא **זָנָב,** ולא נברא האדם אלא בפרצוף אחד, **מַאי** [–מה] בא ללמדנו זה שנאמר **'וַיִּיצֶר'** בשני יודי"ן. משיבה הגמרא: לדעה זו הרמז שבכך הוא **כִּדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי**, כל חייו של האדם הרי הוא כאומר **'אוֹי לִי מִיּצְרִי'** שהוא מצערני אם אעשה רצון יוצרי, **'אוֹי לִי מִיּוֹצְרִי'** [הקב"ה] אם אכן אעשה רצון יצרי.

שואלת הגמרא: **בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** שהצלע היא **פַּרְצוּף, הַיְינוּ דִּכְתִיב** (בראשית ה ב) **'זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם'**, לפי שכבר מתחילה נבראו שני פרצופים, זכר מצד זה ונקבה מצד זה, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שהצלע היא **זָנָב** שהיה לאדם הראשון, ולא נבראה חוה רק לאחר שנטל הקב"ה את הזנב ועשאו, **מַאי** [–מהי] כוונת הכתוב **'זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם'**, שמשמע שכן היו מתחילת בריאתם, והלא לא נברא מתחילה אלא האדם. משיבה הגמרא: כוונת הכתוב **לְכִדְרַבִּי אַבָּהוּ, דְּרַבִּי אַבָּהוּ רָמֵי** [–הקשה על סתירה בפסוקים], **כְּתִיב** (שם) **'זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם'**, ומשמע שנבראו שנים, **וּכְתִיב** (בראשית א כז) **'(כִּי) בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ'**, משמע שנברא האדם לבדו. ויישב רבי אבהו, **בַּתְּחִלָּה עָלְתָה בְּמַחֲשָׁבָה** לפני הקב"ה **לִבְרֹאוֹת שְׁנַיִם, וּלְבַסּוֹף לֹא נִבְרָא אֶלָּא אֶחָד**, ומה שנאמר 'זכר ונקבה בראם' נכתב על שם מה שעלה במחשבה.

שואלת הגמרא: **בְּשְׁלָמָא** – מובן הדבר **לְמַאן דְּאָמַר** שהצלע היא **פַּרְצוּף, הַיְינוּ דִּכְתִיב** (שם ב כא) **'וַיַּפֵּל** ה' אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה', שכיון שעל מנת לברוא את חוה נטל הקב"ה את הפרצוף השני שהיה חלק מגוף האדם, על כן הוצרך לסגור בשר תחת מה שנטל, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שהצלע היא **זָנָב, מַאי** [–כיצד יתפרש מה שנאמר] **'וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה'**, שמשמע שהניח בשר תחת הצלע, הלא גם עתה אין לאדם זנב, ומהו הבשר שסגר תחתיו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב זְבִיד וְאִיתֵימָא** [–ויש אומרים שאמר זאת] **רַבִּי יִרְמְיָה, וְאִיתֵימָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, לֹא נִצְרְכָה** – לא באה סגירת הבשר למלא את מקום הזנב, שהרי ניטל ואיננו, **אֶלָּא** באה **לִמְקוֹם חֲתָךְ**, שסגרו הקב"ה בבשר על מנת שלא יראה חיתוכו.

הגמרא דנה בדעה שהצלע היא פרצוף. שואלת הגמרא: **בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** שהצלע היא **זָנָב, הַיְינוּ דִּכְתִיב** בבריאת חוה (שם ב כב) **'וַיִּבֶן** ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל הָאָדָם', שכיון שנבראה מן הזנב היתה מחוסרת בניה של כל הגוף, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שהצלע היא **פַּרְצוּף, מַאי** [–כיצד יתפרש מה שנאמר] **'וַיִּבֶן'**, מדוע הוצרך לבנותה אחר שכבר היתה בנויה ועומדת ולא היה צריך אלא לחלקה מהאדם. משיבה הגמרא: לדעה זו כוונת הכתוב **לִכְדַרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא, דְּדָרִישׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא**, נאמר **'וַיִּבֶן** ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע וגו' וַיְבִאֶהָ אֶל הָאָדָם', הכתוב **מְלַמֵּד** שֶׁקִּילְּעָה [–קלע שערותיה] **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה, וְהֵבִיאָהּ לְאָדָם הָרִאשׁוֹן** כשהיא קלועת שער, כמו שנאמר בהמשך הפסוק 'ויביאה אל האדם'. ומה שנקראת הקליעה בשם בנייה, **שֶׁכֵּן בִּכְרַכֵּי הַיָּם** [–בחוץ לארץ] **קוֹרִין לְקַלָּעִיתָא** [–קולעת שער] בשם **בַּנָּיִיתָא** [–בנאית].

הגמרא מביאה ביאור נוסף לפסוק 'ויבן ה' אלוקים את הצלע וגו' ויביאה אל האדם' לדעה שהצלע היא פרצוף: **דָּבָר אַחֵר, 'וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים', אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – ויש שאמרו שכן נשנה בברייתא, הכתוב **מְלַמֵּד שֶׁבָּנָאהּ** ועשאה **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה כִּבְנְיַן** של

מותרים הדיומדין להיות **מְרוּחָקִין** מן הבאר, **אֲפִילּוּ** בית **כּוֹר** [–שיעור מקום זריעת כור תבואה] **וַאֲפִילּוּ** בית **כּוֹרַיִם** [–שיעור מקום זריעת שני כור]. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** אם השטח שבין הפסים הוא **בֵּית סָאתַיִם** [–מקום זריעת תבואה בשיעור שתי סאה, שהוא שטח של מאה אמה על חמישים אמה], **מוּתָּר** לטלטל בו, אבל אם הוא **יוֹתֵר מִבֵּית סָאתַיִם,** שזה שיעור היקף שחכמים אסרו לטלטל בו כאשר נעשה שלא כתיקונו, **אָסוּר. אָמְרוּ לוֹ** חכמים **לְרַבִּי יְהוּדָה, אִי אַתָּה מוֹדֶה בְּדִיר** של בהמות, שהיו מקיפים בתוך השדה גדרות שיהיו הבהמות בתוכן על מנת שיזבלו את השדה בגלליהן, **וְסַהַר** – מקום מוקף גדרות לבהמות העיר, **וּמוּקְצֶה** – רחבה מאחורי הבתים, **וְחָצֵר** שלפני הבית, **שֶׁאֲפִילּוּ בַּת חֲמֶשֶׁת כּוֹרִים וַאֲפִילּוּ בַּת עֲשָׂרָה כּוֹרִים שֶׁמּוּתָּר** לטלטל בה, ואם כן הוא הדין שההיתר של פסי ביראות הוא אף כאשר הם מקיפים שטח הגדול מבית סאתיים.

אָמַר לָהֶן רבי יהודה לחכמים, אין לדמות זה לזה, **זוֹ** המתירה את הטלטול בדיר, סהר, מוקצה וחצר, **מְחִיצָה** שלימה היא [שאותם מקומות מוקפים מחיצות שלימות], **וְאֵלּוּ** המתירים את הטלטול בפסי ביראות, **פַּסִּין** המה, שכל אחד אינו אלא אמה, ובין הפסים פרוץ המקום בשיעור של שלוש עשרה אמות ושליש, ועל כן אין להתיר יותר מבית סאתיים.

הגמרא מסיימת את ההוכחה מהברייתא. מוכיחה הגמרא: **וְאִם אִיתָא** – ואם אכן דעת רבי יהודה שכאשר הרווח בין הדיומדין גדול מהשיעור המותר, ממעטים אותו על ידי הארכת הדיומדין ולא על ידי פסים נוספים ביניהם, לא היה לו לומר שהחילוק בין פסי ביראות למחיצת דיר, סהר, מוקצה וחצר, שזו מחיצה ואלו פסים, אלא **'זוֹ מְחִיצָה וְזוֹ (היא) מְחִיצָה' מִיבָּעֵי לֵיהּ** [–היה לו לרבי יהודה לומר], שהרי כשהוא מגדיל את השטח עד בית סאתיים ומאריך את הדיומדין עד שלא יהיה ביניהם אלא שלוש עשרה אמה ושליש, הרי מחיצה שלימה יש כאן שהעומד בה מרובה על הפרוץ, והיה לרבי יהודה לחלק בין מחיצה זו למחיצה זו.

דוחה הגמרא: לעולם אפשר לומר שלרבי יהודה ממעט את הרווח בין הדיומדין על ידי הארכת הדיומדין, ורבי יהודה בברייתא **הָכִי קָאָמַר, זוֹ** המתירה את הטלטול בדיר, סהר, מוקצה וחצר, **תּוֹרַת מְחִיצָה עָלֶיהָ וּשְׁיעוּר פְּרִצוֹתֶיהָ** לפוסלה הוא **בְּיוֹתֵר** מֵעֲשָׂר אמות, לכן היא מתירה אף אם ההיקף יותר מבית סאתיים, **וְאֵלּוּ** המתירים את הטלטול בפסי ביראות **תּוֹרַת פַּסִּין עֲלֵיהֶן וּשְׁיעוּר פִּרְצוֹתֵיהֶן** לפוסלם הוא **בְּשָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וּשְׁלִישׁ,** לכן אינם מתירים אם ההיקף יותר מבית סאתיים.

הספק השלישי 'בת"ל': **בְּעָא מִינֵּיהּ אַבַּיֵי מֵרַבָּה, תֵּל הַמִּתְלַקֵּט עֲשָׂרָה** טפחים **מִתּוֹךְ אַרְבַּע** אמות – שהוא משופע בשיעור כזה שגובה השיפוע מגיע לעשרה טפחים קודם שנמשך ארבע אמות, שלגבי דיני שבת מצינו (שבת ק.) שנחשב לרשות היחיד. האם באופן שתל זה עומד על שפת הבור במקום אחד מן הדיומדין, ויש בשטחו למעלה כדי לחקוק בו שיהיה כדיומד אמה לכאן ואמה לכאן [ציור ד], **נִידּוֹן מְשׁוּם דִּיּוֹמֶד** להתיר לטלטל מן הבור אל בין הדיומדין, **אוֹ** שמא **אֵינוֹ נִידּוֹן מְשׁוּם דִּיּוֹמֶד.**

אָמַר לֵיהּ רבה לאביי **תְּנִיתוֹהָ** – שנינו דין זה בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן** [–על שפת הבור] **אוֹמֵר הָיְתָה שָׁם** – וישאר בה שיעור **אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן** כמין צורת מרזב, והיינו באבן שהיא אמה על אמה, הרי זה כאילו נחלקה האבן **וְנִידּוֹן מְשׁוּם דִּיּוֹמֶד** [ציור ה], **וְאִם לָאו, אֵינוֹ נִידּוֹן מְשׁוּם דִּיּוֹמֶד. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר,** אפילו **הָיְתָה שָׁם אֶבֶן עֲגוּלָה, רוֹאִין** אותה **כְּלֹ שֶׁאֵילּוּ תֵּחָקֵק** – שיטלו ממנה את בליטת העיגול להשוות את אורך אמצעה לאורך צדדיה ותהא מרובעת, **וְלאחר** מכן **תֵּחָלֵק** – שיטלו מעוביה הפנימי, **וְיֵשׁ בָּהּ אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן,** הרי זה כאילו נחקקה ונחלקה [ציור ו], **וְאִם לַאו אֵינוֹ נִידּוֹן מְשׁוּם דִּיּוֹמֶד.** מבאר רבה, **בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי, מַר** – רבי שמעון בן אלעזר **סָבַר,** באופן שצריך להכשיר את הדיומד על ידי ש'רואין אותה כאילו' וכו', **חַד רוֹאִין אַמְּרִינַן תְּרֵי רוֹאִין לֹא אַמְּרִינַן** – פעם אחת 'רואים כאילו' אנו אומרים, אך שתי פעמים 'רואים כאילו' אין אומרים, ולכן באבן עגולה אינו מכשיר, שצריך לראותה כאילו חקוקה וכאילו חלוקה. **וּמַר** – רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה **סָבַר, אֲפִילּוּ תְּרֵי רוֹאִין נַמִּי אַמְּרִינַן** – שתי פעמים 'רואים כאילו' גם אומרים, ולכן מכשיר גם באבן עגולה. ותל הרי זה כאבן עגולה ותלוי במחלוקת התנאים הנזכרת בברייתא.

הספק הרביעי 'חיצ"ת': **בְּעָא מִינֵּיהּ אַבַּיֵי מֵרַבָּה, חִיצַּת הַקָּנִים קָנֶה קָנֶה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה** – מחיצה העשויה מקנים בודדים העומדים לכאן ולכאן כמו דיומד, באופן שכל קנה עומד בתוך שלושה טפחים מהקנה הסמוך לו, **נִידּוֹן מְשׁוּם דִּיּוֹמֶד אוֹ לָאו.** וצדדי הספק הם, האם הקילו כאן במחיצה גרועה שהיא משתי ללא ערב, או לא התירו אלא במחיצה שהיא משתי וערב. **אָמַר לֵיהּ** רבה לאביי, **תְּנִיתוֹהָ** – שנינו דין זה בברייתא, **הָיָה שָׁם** [–בסמוך לבור] **אִילָן, אוֹ גָּדֵר** של אבנים, **אוֹ חִיצַּת הַקָּנִים, נִידּוֹן מְשׁוּם דִּיּוֹמֶד** [ציור ז]. **מַאי לָאו,** 'חיצת הקנים' הכוונה למחיצה העשויה מקנים **קָנֶה קָנֶה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה,** ומבואר שנחשב לדיומד. דוחה הגמרא: **לֹא,** כוונת הברייתא **לְגוּדְרִיתָא דְּקָנֵי** – קבוצת קנים המחוברים יחד למטה בעץ אחד סמוך לקרקע, ולמעלה משלושה טפחים הם מתפרדים זה מזה, והם נידונים כדיומד, אבל מחיצה מקנים בודדים שאף מלמטה יש רווח בין קנה לקנה, מחיצה גרועה היא, ואינה נידונת כדיומד.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי הַיְינוּ אִילָן** – אם 'חיצת הקנים' היינו קנים שמחוברים יחד למטה, מה חידוש יש בדבר, הרי זה ממש כאילן שלמטה הוא רחב ולמעלה הוא נפרד לענפים מרוחקים זה מזה, ומדוע הוסיפה הברייתא לומר 'חיצת הקנים'. משיבה הגמרא: **וְאֶלָּא מַאי** – אלא מה פירוש 'חיצת הקנים', **קָנֶה קָנֶה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה,** אם כן **הַיְינוּ גָּדֵר,** שאף מחיצה של שתי בלבד נקראת גדר. **אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר** – מה יש לך לומר כדי לבאר את הברייתא, **תְּרֵי גַּוְונֵי גָּדֵר** – שני סוגי גדר באה הברייתא לפרט, גדר אבנים, וגדר העשויה מקנים שהיא משתי ללא ערב, אם כן **הָכָא נַמִּי תְּרֵי גַּוְונֵי אִילָן** – כמו כן אפשר לבאר את הברייתא ש'חיצת הקנים' היינו קנים המחוברים יחד למטה, ושני סוגי אילן פירטה הברייתא, אילן שלם ששייך לומר שרואין אותו כאילו יחקק ויחלק, וקבוצת קנים שעל אף שלא שייך בה לומר כך, נידונת כדיומד הואיל ומלמטה הכל עץ אחד. אבל קנה קנה פחות משלושה אינו נידון כדיומד.

אִיבָּא דְּאָמְרֵי גּוּדְרִיתָא דְּקָנֵי קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ – יש שאמרו שאביי שאל מרבה מה הדין ב'גודריתא דקני', וכך שאלו: **גּוּדְרִיתָא דְּקָנֵי** – קנים המחוברים יחד למטה בקנה אחד ולמעלה הם מתפרדים זה מזה, **מַאי** – האם נידונים משום דיומד או לא. **אָמַר לֵיהּ** רבה לאביי, **תְּנִיתוֹהָ** – שנינו דין זה בברייתא, **הָיָה שָׁם גָּדֵר אוֹ אִילָן אוֹ חִיצַּת הַקָּנִים נִידּוֹן מְשׁוּם דִּיּוֹמֶד. מַאי לָאו** – לאיזו מחיצה קוראת הברייתא 'חיצת הקנים', האם לא **לְגוּדְרִיתָא דְּקָנֵי,** הרי שהיא נידונת משום דיומד. דוחה הגמרא: **לֹא,** הברייתא קוראת 'חיצת הקנים' למחיצה שעשויה מקנים נפרדים ובין קָנֶה לְקָנֶה **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה** טפחים. שואלת הגמרא: **אִי הָכִי הַיְינוּ גָּדֵר** – אם כן מה חידוש יש בדבר הרי זה ממש כגדר, ומדוע הוסיפה הברייתא לומר 'חיצת הקנים'. עונה הגמרא: **וְאֶלָּא מַאי** – אלא מהו 'חיצת הקנים' **גּוּדְרִיתָא דְּקָנֵי,** אם כן **הַיְינוּ אִילָן. אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר** – מה יש לך לומר כדי לבאר את הברייתא,

המשך ביאור למס' עירובין ליום חמישי עמ' ב

תאמר שמדובר במשנה שמחזיק בכלי ואינו מחזיק בה, **מִי שָׁרֵי** – וכי מותר להשקותה באופן זה, **וְהָתַנְיָא,** לגבי פסי ביראות (לקמן כא.), **לֹא יְמַלֵּא אָדָם מַיִם וְיִתֵּן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ** ויחזיק הכלי בידו בעוד שהיא שותה, **אֲבָל מְמַלֵּא** מהבאר **וְשׁוֹפֵךְ** לפניה, **וְהִיא שׁוֹתָה מֵאֵילֶיהָ.** הרי שכשאינו מחזיק בפרה אסור להחזיק בכלי לפניה להשקותה. ואם כן, לא שייך להעמיד משנתנו אלא במחזיק הכלי והפרה.

דוחה הגמרא את הראיה: לעולם אפשר להעמיד משנתנו באופן שמחזיק בכלי ולא בפרה, ולא קשה מהברייתא, שכן **הָא אִיתְּמַר עֲלָהּ** – הרי על ברייתא זו נאמר, **אָמַר אַבַּיֵּי הָכָא** – כאן בברייתא מדובר **בְּאֵבוּס הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרוֹחַב אַרְבָּעָה** שהוא רשות היחיד, **וְרֹאשׁוֹ נִכְנָס** לְתוך **בֵּין הַפַּסִּין,** ובאה הברייתא להשמיענו שלא ימלא מים מהבור, ויגביה הדלי על ראש האבוס במקום שנכנס לבין הפסים, וילך דרך רשות הרבים ויטלטל את הדלי מעל האבוס, להניחו לפני בהמתו, משום **דְּזִמְנִין דְּחָזֵי לֵיהּ לָאֵבוּס דְּמִקַּלְקַל וְאָתֵי לְתַקּוּנֵיהּ וְדָרֵי לֵיהּ לְדַוְוּלָא בַּהֲדֵיהּ וְקָא מַפִּיק מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים** – שפעמים שבעוד שירצה להניח הדלי על ראש האבוס, יראה שראש האבוס שברשות הרבים מקולקל, ויצא לרשות הרבים לתקנו, וישכח וישא עמו את הדלי, ונמצא מוציא מבין הפסים לרשות הרבים. הלכך, לא יניח הדלי על האבוס ויטלטלנו, אלא ישפוך המים מהדלי על האבוס, והמים ילכו מאליהם עד הבהמה.

מקשה הגמרא על דברי אביי: מדוע יש לגזור שמא ישכח ויטלטל את הדלי מבין הפסים לרשות הרבים, **וְכִי הַאי גַּוְונָא מִי מִיחַיֵּיב** – וכי באופן שעוקר חפץ מרשות היחיד על מנת להניחו ברשות היחיד, ושכח והוציאו לרשות הרבים, האם מתחייב מן התורה, ששייך לומר שגזרו חכמים שלא יבוא לידי זה. **וְהָאָמַר רַב סַפְרָא אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמְפַנֶּה חֲפָצָיו מִזָּוִית לְזָוִית** ברשות היחיד, **וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶן** – וחזר בו מלהניח בזוית זו **וְהוֹצִיאָן** לחוץ, **פָּטוּר,** כיון **שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲקִירָה מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ.** ומכיון שגם אם יוציא לרשות הרבים לא יבוא לידי חיוב חטאת, שהרי בעקירתו נתכוין להניחו בראש האבוס שהוא רשות היחיד, אין לחכמים לגזור שלא להניח הדלי על האבוס שמא יבוא להוציאו.

משיבה הגמרא: אכן אין טעם הגזירה כמו שאמרנו, **אֶלָּא** משום **שׁזִמְנִין דִּמְתַקֵּן לֵיהּ** – פעמים בעוד שירצה להניח הדלי על ראש האבוס בצדו שברשות הרבים יראה שהוא מקולקל שם, ויצא לרשות הרבים לתקנו והדלי עמו, **וְהָדַר מְעַיֵּיל לֵיהּ** – ובגמר התיקון יכניס הדלי לאבוס, **וְקָא מְעַיֵּיל לֵיהּ** – ונמצא שהוא מכניסו **מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד.**

לעיל הסתפקה הגמרא [לפי הלשון הראשון] בפרה העומדת ברשות הרבים ורוצה להשקותה ברשות היחיד, ומחזיק בכלי ובפרה, האם צריך שתכניס ראשה ורובה למקום שהיא שותה, או לא. הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **גָּמָל שֶׁרֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ** נמצא **מִבִּפְנִים** – ברשות היחיד, **אוֹכְסִין אוֹתוֹ** [–תוחבים לו הרבה מספוא בבית הבליעה על כרחו, יותר מכדי אכילתו, עד שנעשה כאבוס במעיו] **מִבִּפְנִים.**

מוכיחה הגמרא: **וְהָא אִיבּוּס כְּמַאן דְּנָקִיט מָנָא וְנָקִיט לָהּ דָּמְיָא** – והרי האבסה נעשית על ידי שמחזיק בצוארו, שאם לא כן אינו יכול לתחוב בו, ואם כן הרי זה כמחזיק בכלי ומחזיק בבהמה, **וְקָא בְּעִינָן רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ** – ומבואר בברייתא שצריך שיהיה ראשו ורובו מבפנים. ואם כן נפשוט מכאן את ספק הגמרא לפי הלשון הראשון, שפרה העומדת ברשות זה ושותה ברשות אחרת, צריך שתכניס את ראשה ורובה לשם.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב אַחָא בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, שַׁאנִי גָּמָל הוֹאִיל וְצַוָּארוֹ אָרוֹךְ** – שונה הדין בגמל היות וצוארו ארוך, ויכול לעקם צוארו לחוץ על אף שאדם מחזיק בו, לכן צריך שיהיה ראשו ורובו של הגמל בפנים. אבל בשאר בהמות עדיין יש להסתפק האם צריך ראשה ורובה בפנים או לא.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא נוספת: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **בְּהֵמָה שֶׁרֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ בִּפְנִים אוֹכְסִין אוֹתָהּ מִבִּפְנִים.**

מוכיחה הגמרא: **וְהָא אֵבוּס כְּמַאן דְּנָקִיט מָנָא וְנָקִיט לָהּ וְקָא בְּעִינָן רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ** – והרי כשתוחב לבהמה בבית הבליעה הוא מחזיק בצוארה, ויש להוכיח מכאן שאפילו כשמחזיק בכלי ומחזיק בבהמה צריך שיהיה ראשה ורובה מבפנים.

דוחה הגמרא: **מַאי בְּהֵמָה נַמִּי דְּקָתָנֵי** – מהי 'בהמה' המוזכרת בברייתא, היינו **גָּמָל,** ולכך צריך שיהיה ראשו ורובו בפנים, אבל בשאר בהמות עדיין יש להסתפק.

מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא בְּהֵמָה וְהָתַנְיָא גָּמָל** – והרי שנינו שתי ברייתות, ברייתא אחת מדברת בבהמה, וברייתא אחרת מדברת בגמל, הרי ש'בהמה' המוזכרת בברייתא אין הכוונה לגמל אלא לשאר בהמות.

משיבה הגמרא: **מִידִי גַּבֵּי הֲדָדֵי תַּנְיָא** – וכי שתי ברייתות אלו נשנו יחד, שנדייק שמכך שהוזכר גמל הרי ש'בהמה' הכוונה לשאר בהמות. הרי לא נשנו יחד, ומי ששנה בהמה לא שנה גמל, וממילא אפשר לומר שגם הברייתא שמוזכר בה 'בהמה' הכוונה ל'גמל', ודווקא בגמל צריך שיהיה ראשו ורובו בפנים, אבל שאר בהמות עדיין יש להסתפק.

הגמרא מביאה ראיה שאכן גמל שונה משאר בהמות: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי אֶלְעָזָר** חולק על חכמים **ואוֹסֵר בְּגָמָל** אפילו אם ראשו ורובו בפנים עד שיהא כולו בפנים, **הוֹאִיל וְצַוָּארוֹ אָרוֹךְ,** ואנו חוששים שמא יתקפנו ויעקם צוארו ויגיע עד רשות הרבים.

הגמרא מבארת לצורך מה התירו את הטלטול בין פסי הביראות: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַדָּא לֹא הוּתְרוּ פַּסֵּי בֵּירָאוֹת** להיחשב כמחיצה לטלטל ביניהם **אֶלָּא** לְצורך **עוֹלֵי רְגָלִים בִּלְבַד.** מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא, לֹא הוּתְרוּ פַּסֵּי בֵּירָאוֹת אֶלָּא לְגַבֵּי בְּהֵמָה בִּלְבַד,** ומשמע כל בהמה. משיבה הגמרא: **מַאי בְּהֵמָה, בֶּהֱמַת עוֹלֵי רְגָלִים.**

ממשיכה הברייתא: **אֲבָל אָדָם** הרוצה לשתות מן הבור, אסור לו להוציא מים מן הבור אל שפתו,

אגרות קודש

ב״ה, ערב פסח, ה׳תשי״ט
ברוקלין, נ.י.

לכבוד מר אליעזר שי׳ שטיינמן

שלום וברכה!

זה זמן רב ביותר שלא קבלתי שום ידיעות ממנו, אף על פי שהנני מתענין מהנעשה אצלו על ידי אנ״ש באה״ק תי״ו.

ולקראת חג הפסח, זמן חרותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני שולח לו ברכתי לחרות אמתית, חרות בגשם וברוח מכל ענינים המבלבלים מעבודת ה׳ בשמחה ובטוב לבב, ולהמשיך מחרות ושמחה זו בכל השנה כולה.

וארשה לעצמי לצרף בזה העתק מכתבי כללי לחג הפסח, אשר באמת כל השנה זמנו הוא, ותקותי שיענין את כבו׳.

בכבוד ובהוקרה ובברכת חג הפסח כשר ושמח.

במה שכתב כו׳ במכתבו האחרון שאינו רואה ברכה בפולמוס, וצריך להתרחק מכל מחלוקת אפילו לש״ש וכו׳, בטח יסלח לי שלא לגמרי אסכים עמו בזה, ולא שח״ו הנני חסיד של מחלוקת לש״ש, אלא שבנידון דידן אין המדובר בנקודה זו, שהרי ההצעה היתה ע״ד שלילת מסקנה בלתי רצוי׳ כלל וכלל שהקורא בספרי כו׳ יסיק לפי תומו כשרואה מוזכר בהם שם פלוני, וכטבע בני אדם מאז ובפרט בדורנו, אין הקורא מחפש וחוקר בעומק הענין או בדיוק כל מלה ותיבה עד כמה מהשבח יש בהם בזכרון פלוני ולהבחין אם יש בהם הסתייגות. וכבר הודיעונו חכמינו ז״ל במשנתם - הזהרו בדבריכם שמא כו׳ תגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם כו׳, והרי כל מחבר וסופר משקיע חלק מנפשו, או עכ״פ צריך להשקיע חלק מנפשו, בספריו וחבוריו, ולכל מקום שהספר גולה המחבר גולה עמו, ואם הוא מקום מים הרעים, הרי גם התלמידים הם בערך זה, שלכן דרושה זהירות יתרה ויתרה. ועל דרך זה הוא בנידון דידן.

מה שחוזר הנני עוה״פ על ענין זה, פשוט לא ח״ו לקנתר, כי אם להביע דעתי בנוגע להזדמנויות הבאות מסוג האמור. וכן הרי אפשר שתהי׳ הזדמנות לפרש ההסתייגות אודותה כותב במכתבו באופן המתאים ובמקום המתאים.

במה שממשיך כו׳ בענין האמור שיש להכיר תודה לכל מי שלמדו ממנו יותר מאות אחת ואף יותר מדבור אחד כו׳ ואין לקפח שכר כל ברי׳, הנה הוראת תורתנו תורת חיים בזה היא שישנו יוצא אחד מכלל האמור, והוא בהנוגע לשטח האמונה והיפך האמונה, הסתה לדת אחרת. ועד כמה נפלאים דברי המורה הגדול, הוא הרמב״ם, בסוף ספרו משנה תורה (הלכות מלכים סוף פ׳ י״א), בנוגע לישו ומוחמד ש״אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה׳ ביחד״, וביחד עם זה הרי שלש פעמים ביום מזכירים אותם בתפלת עלינו בכנויים הידועים, ודברי הרמב״ם האמורים הרי כמעט שנשכחו (מפני הצנזורה - ? - וכיו״ב). וכלל גדול בדיני ישראל, אשר אין ללמד זכות בענינים כהאמורים, והמתבונן בדברי ימי ישראל במשך זמן נדודיו, הרי דוקא קנאות זו היא שעמדה לנו להיות נצבים היום כלכם לפני הוי׳ אלקיכם, כלשון הכתוב.

המשך מעמוד קלח

מסכת בבא מציעא פרק שני משנה א

עִגּוּל וּבְתוֹכוֹ חֶרֶס, כִּכָּר וּבְתוֹכוֹ מָעוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל כְּלֵי אַנְפּוּרְיָא אֵינוֹ חַיָּב לְהַכְרִיז.

פירוש ברטנורא

של דבלה: **אנפריא.** כלים חדשים שלא שבעתן העין ואין לבעלים בהם טביעת עין. שפעמים שמחזירים אבדה בטביעות עינא, כגון לצורבא מרבנן דלא משני בדבוריה. ואלו הכלים שידוע שאין לבעליהן בהן טביעות עין אינו חייב להכריז. והלכה כר״ש בן אלעזר. ואימתי בזמן שמצאן אחד אחד. אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז, דמנינא הוי סימן. והמוצא מציאה בסרטיא ופלטיא גדולה בעיר שרובה נכרים, אפילו דבר שיש בו סימן אינו חייב להכריז. ובעיר שרובה ישראל, חייב להכריז:

משניות מבוארות – קהתי

״תוספות יום טוב״). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנוּיּוֹ – אם היה איזה שינוי בלתי רגיל בדברים שנפרטו לעיל, שאין בהם סימן, **חַיָּב לְהַכְרִיז** – שמא ידוע לבעלים אותו שינוי. **כֵּיצַד? מָצָא עִגּוּל** – של דבילה – **וּבְתוֹכוֹ חֶרֶס,** או שמצא **כִּכָּר** – לחם, **וּבְתוֹכוֹ מָעוֹת** – אף על פי שמן הסתם במקרה נפלו לשם, מכל מקום סובר רבי יהודה שחייב להכריז מהטעם שבארנו לעיל, שמא יודעים הבעלים על כך ויתנו שינוי זה לסימן. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל כְּלֵי אַנְפּוּרְיָא** – המוצא כלים חדשים, שבעליהם כנראה לא השתמשו בהם עדיין ואין מכירים אותם אפילו בטביעת עין; יש מפרשים: אנפוריא – משמעו מסחר בלשון יוונית, והיינו כלי מסחר העשויים בצורה אחת **(ר״ח אלבק);** ורש״י מפרש בדרך הנוטריקון: אנפוריא – אין פה ראיה; **אֵינוֹ חַיָּב לְהַכְרִיז** – בגמרא מבואר, שרבי שמעון בן אלעזר בא להשמיענו, שאף על פי שיש ומחזירים אבידה בטביעת עין, כגון לתלמיד חכם הנאמן בדיבורו, שאם הוא בא ואומר, שמכיר את האבידה שהיא שלו, מחזירים אותה לו, מכל מקום המוצא כלים חדשים, שעדיין אין לבעליהם בהם טביעת עין, אף לגבי תלמידי חכמים אינו חייב להכריז. וכן הלכה.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שני עמ' ב

עוסק באיסור הוצאה אלא באיסור תחומין, ואינו בא ל'אזהרת מיתת בית דין', ועל כן סובר רבי חייא שהעובר על מקרא זה ויוצא חוץ לתחום לוקה מן התורה.

הדרן עלך מבוי

פרק שני - עושין פסין

פרק זה, כקודמו, עוסק בדיני מחיצות שבת, לענין ההיתר לטלטל בתוכן. בפרק הקודם נידונו דיני מבוי הניתר בלחי וקורה, וכן דין מחיצת שתי בלא ערב ומחיצת ערב בלא שתי. בפרק זה נידונים דיני פסי ביראות, וכן דיני טלטול בגינה וקרפף. בסוף הפרק נידונים דיני עירובי חצירות, לגבי איסור טלטול בחצר שאחד מהדרים בה לא עירב עם האחרים.

משנה

בזמן חז״ל היו מצויים ברשות הרבים בארות מים. בארות אלו היו עמוקות עשרה טפחים ורחבות ארבעה, ונחשבו רשות היחיד, ולפיכך אי אפשר היה לדלות ממימיהן ולהוציאם אל מחוצה להן על מנת להשקות בהמה העומדת שם, משום שבהבהמה נמצאת ברשות הרבים, ואין להוציא בשבת מרשות לרשות. המשנה מבארת כיצד ניתן להפוך את המקום הסמוך לבאר לרשות היחיד, על מנת לאפשר להוציא את המים מן הבאר אל שפתה, עבור שתיית הבהמה.

עוֹשִׁין [–מעמידים] **פַּסִּין** [–לוחות עץ] סביב **לְבֵירָאוֹת** [–בארות מים] שברשות הרבים, לפי שהבארות עמוקות עשרה ונחשבות רשות היחיד, ועל ידי היקף זה נעשה אף המקום המוקף סביב הבאר לרשות היחיד גמורה, ומותר להוציא מים מן הבאר אל מחוצה לה, ובהמת ישראל נבנסת לבין הפסים ושותה מן המים.

את היקף הבאר עושים על ידי נעיצת **אַרְבָּעָה דְיוֹמְדִין** [–עמודים כפולים מחוברים יחד כצורת האות ר׳] בכל פינה ופינה של המקום שסביב הבאר אותה הוא מקיף, ועל ידי כך הן **נִרְאִין כְּשְׁמוֹנָה** פסים, שכשנועץ את הדיומד באחת הפינות, פונה כל פס ממנו לרוח אחת, וכגון הדיומד שבקרן דרומית מערבית, שפס אחד ממנו פונה לכיוון צד צפון ופס אחר פונה לכיוון צד מזרח, וכן בשאר הקרנות, ונמצא שארבעת הדיומדין נראים כשמונה פסים, ועל ידי כך יש בכל רוח דופן של שתי אמות, אחת בקצה האחד והשניה כנגדה בסוף הרוח, וביניהן פרוץ, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר,** יש לעשות את ההיקף על ידי נעיצת **שְׁמוֹנָה** פסים **הִנָּרְאִין כִּשְׁנֵים עָשָׂר** פסים, הא כיצד, נועץ **אַרְבָּעָה דְיוֹמָדִים** בארבע פינות המקום שסביב הבאר ועל ידי כך הם נראים כשמונה פסים, וכאמור לעיל בדברי רבי יהודה, **וְעוֹד** יוסיף עליהם **אַרְבָּעָה** פסים **פְּשׁוּטִין** שיעמיד כל אחד מהם באמצעה של רוח אחת, בין דיומד לחבירו [ציור א].

גּוֹבְהָן של הפסים הוא לפחות **עֲשָׂרָה טְפָחִים** שהוא שיעור מחיצה, **וְרוֹחְבָּן שִׁשָּׁה** טפחים, והיא אמה, **וְעוֹבְיִים כָּל שֶׁהוּא,** שאין לו שיעור. **וּבֵינֵיהֶן** [–בין הפסים] יכול להיות עד מרחק שהוא **כְּמִלְא שְׁתֵּי רְכָקוֹת** [–צמדים] **שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ בָּקָר** בכל אחד מהצמדים, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** השיעור הוא עד מרחק שהוא כמלא שתי רבקות **שֶׁל אַרְבַּע [אַרְבַּע]** בקר כל אחת.

הבהמות שבהן נמדד שיעור המרחק שבין הפסים, עליהן להיות **קְשׁוּרוֹת וְלֹא מוּתָּרוֹת,** ומודדים בשיעור **שֶׁאַחַת** הרבקות **נִכְנֶסֶת** לבין הפסים **וְאַחַת יוֹצֵאת** משם [ציור ב].

מוּתָּר לְחַקְרִיב את הדיומדין **לַבְּאֵר,** ולעשות היקף קטן, **וּבִלְבַד** שיהיה במקום שמשפת הבאר עד לבין הדיומדין לפחות כדי **שֶׁתֵּהֵא פָּרָה רֹאשָׁהּ וְרוּבָּהּ בְּפָנִים** מקום זה **וְהִיא שׁוֹתָה** מן הבאר, שאילו אין שם כדי השיעור האמור, אין להתיר שם את הטלטול, שמא ימשך אחר פרתו שרובה מחוץ להיקף ויוציא לשם את הדלי שבו המים, ונמצא שהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

מוּתָּר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ח. מֻתָּר לִקְרוֹת פֶּרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין לְאוֹר הַנֵּר שֶׁהֲרֵי הוּא מַזְכִּיר אִסּוּר שַׁבָּת[יד] וְאֵיךְ יִשְׁבַּח וְיֹטֶה:

חלק ב סימן ערה דברים האסורים לעשות בשבת לאור הנר סעיף ח

הלכתא רבתא

יד] **איסור שבת** - דוקא פרק במה מדליקין המזכיר איסור שבת הקשור להדלקת הנר, אבל לא התירו לימוד שאר איסורי שבת, ומטעם זה יכול ללמוד גם בשלחן־ערוך הלכות הדלקת הנר בשבת, ולא שאר הלכות[17].

ציונים והוספות

17) משנ"ב ס"ק טז.

שולחן ערוך – הלכות שבת

לב נאמן הרופא לומר על עצמו שהוא מומחה לקמיעות שכבר ריפא ג' אנשים בג' אגרות וכן נאמן לומר על קמיע אחת שריפא וש(י)נה ושילש ונעשה קמיע מומחה אע"פ שהוא אינו מומחה עדיין:

לג מותר לצאת בביצת החגב ששמו חרגול שתולין אותו באזנו לכאב האוזן ובשן של שועל חי שתולין למי שישן יותר מדאי שיקיץ משינתו ובשן של שועל מת שתולין למי שאינו יכול לישן שיישן ובמסמר מעץ שצלבו עליו שמרפאים בו נפח של מכת ברזל (אע"פ שכל אלו רפואתן בסגולה מותר לצאת בהן בין בחול בין בשבת) ואין בזה משום דרכי האמורי כיון שניכר הדבר שמתכוין לרפואה וכן בכל דבר שעושה וניכר בו שמתכוין לרפואה אע"פ שאין ידוע לנו היאך באה הרפואה ע"י עשיית דבר זה אבל אם עושה איזה מעשה ואין ניכר בו שהוא משום רפואה אסור משום דרכי האמורי שהזהירה התורה עליהן ולא תלכו בחוקות הגוי וגו'.

אבל כל לחש מותר לרפואה או להגן שלא יבא עליו חולי או נזק אפילו אם אין ידוע אם לחש זה מועיל או לאו אבל אם ידוע שלחש זה אינו מועיל אסור משום דרכי האמורי ויש מי שחושש בכל לחש שאינו בדוק ובכל קמיע שאינה מומחה משום דרכי האמורי וכל בעל נפש יחוש לדבריו (במקום שאין שם צורך כל כך):

לד כל מי שיש לו ברגלו מכה שרפואתו לקשור עליה מטבע שיש עליו צורה מותר לצאת בו שכיון שהוא מרפא הרי הוא לו כתכשיט (ומלבוש) אבל אם הוא מכה שאין המטבע מרפא אותה ואינה קשורה עליה אלא להגן עליו שלא תנגוף בקוצים ויתדות הדרכים אסור לצאת בה שהמטבע חשוב הוא ואינו מתבטל מחשיבותו להקרא עליו שם מלבוש (ותכשיט) אלא אם כן יש בו צורך לרפואה (שאז יש עליו שם תכשיט):

לה היוצא בטלית המקופלת ומונחת על כתפיו דהיינו שלאחר שנתנה על ראשו הגביה שוליו[ה] על כתיפיו בין שהגביה כל אורך שוליה בין שלא הגביה אלא שני כנפי שוליה ונתן כנף אחד על כתף זה וכנף אחד על כתף זה ואמצעית שוליה משולשלת על גופו למטה מכתיפיו חייב שאין זה דרך מלבוש אלא משוי הוא ויש פוטרין כשאמצעית שוליה משולשלת למטה מכתיפיו אף על פי שכנפיה נתונים על כתיפיו וכן עיקר אבל אסור מדברי סופרים מפני שנראה כמשוי ואפילו אם אין כנפיה נתונים על כתיפיו אלא שתפסם בידיו והגביה כדי שלא יתלכלך או כדי שלא יקרע אסור.

אבל אם אינו מגביה בידיו אלא הוא מתעטף בטליתו בענין ששוליה מוגבהין הרבה מן הארץ וכנפי שוליה אינם נתונים על כתיפיו אלא הם משולשלים על זרועי ידיו ואמצעית שוליה משולשלת למטה מכתיפיו ומכסה רוב גופו הרי זה מותר ולפי זה מותר להתעטף בטלית תחת הגלימא להביאו לבית הכנסת בשבת שחרית שאף שמתעטף בה בענין שמתקצרת שאינה יוצא מתחת הגלימא למטה כל שהוא מכסה רוב גופו מותר:

לו לא אסרו ליתן כנפי שוליה אפילו על כתיפיו אלא כשמתכוין להגביה הטלית שלא תלכלך בשוליה או שלא תקרע או שלא תעכבהו מללכת במהרה אבל אם כונתו להתנאות בזה כמנהג אנשי המקום שמתנאים בזה גם בחול הרי זה מותר שזהו דרך לבישתם ואינו נראה כמשוי ואין צריך לומר שמותר לקפל קצוות שולי טליתו מכאן ומכאן על ידיו כדי להתנאות ובלבד שאמצעית שוליה משולשלת למטה מכתפיו ומכסה רוב גופו.

וכל זה בטלית שהיא חתיכה אחת מרובעת כמו טליתות של מצוה שלנו שאין בהם נקבים להוציא הידים מתוכם אבל מלבושים שלנו שהוא לבוש בהם ומוציא את הידים מתוכם מותר לתפוס בידים מקצת המלבוש אפילו בשוליו להגביה שלא יעכבוהו מללכת או שלא יתלכלך או שלא יקרע אבל לא יגביה הרבה כל אורך שוליה בענין שלא יהא רוב גופו מכוסה ולא יהיו דרך מלבוש כלל ואף אם אמצעית שוליו מכסה רוב גופו

לא יגביה קצוות שוליו על כתפיו כיון שליש אומרים שיש בזה חיוב חטאת ולדברי הכל עכ"פ נראה כמשוי ואסור מדברי סופרים ואף שלבוש בו ומוציא ידיו מתוכו.

ומלבושים שלנו שנתעטף בהן ולא הוציא ידיו מתוכם אסור לתפוס קצתם בידיו להגביהם שלא יתלכלך אפילו אינו תופס בשוליהם:

לז במקומות שנהגו לקפל הטלית ולהניחה כך מקופלת על כתפיהם סביב צוארם והולכין כך אף בחצרות ובבתיהם מותרים לצאת כן בשבת אף לרשות הרבים שדרך מלבוש הוא להם אבל אם אין הולכין כן בבתיהם אלא כשיוצאין לחוץ מקפלין הטלית על כתפיהם תחת הגלימא להביאה לבית הכנסת אסור לצאת כן בשבת ואם יצא חייב כמו שנתבאר למעלה ומכל מקום מותר לקפל צד הימין ולהניחה על כתף שמאל כדרך שמתעטפין בטליתות של מצוה ולצאת כן לרשות הרבים הואיל וכך הוא דרך לבישתה אף בבית.

וכן יוצא אדם בסודר המקופל ומונח על כתפו הואיל וכך הוא דרך לבישתו ואינו צריך לכרוך נימא מן הסודר על אצבעו שלא יפול מעליו אבל במקומות שאין כך דרך לבישתו כגון במדינות אלו אם רוצה להוציא סודר צריך לכסות בו ראשו ורובו דרך מלבוש גמור ואם אין הסודר רחב כל כך לכסות ראשו ורובו יש לו תקנה לעשותו כמין אבנט ולצאת בו דהיינו שיקשור ב' ראשי הסודר (שמלפניו) זה בזה (כנגדו) למטה מכתפיו (וגם אמצעות הסודר שמלאחריו יהא משוך למטה מכתפיו) שנמצא עשוי כמין אבנט ומותר לצאת בו (אף שחגור באבנט אחר למטה להמתירים לצאת בב' חגורות כמו שיתבאר).

ויש מי שאומר שאף במקומות שדרך לבישתם הוא בסודר המקופל על כתפיהם צריך שיהא הסודר רחב לכסות ראשו ורובו אם יפשיטוהו מקיפולו ואם אינו רחב כל כך אין שם מלבוש עליו ואין יוצאין בו אלא אם כן עשאו כמין אבנט כמו שנתבאר ויש להם לחוש לדבריו:

לח היוצא במעות הצרורים לו בסדינו שהוא לבוש בו חייב אף על פי שאינו אוחזם בידו לפי שדרך להוציא כן בחול לפעמים אבל היוצא במעות התפורים בבגדו פטור שאין דרך הוצאה בכך אבל אסור לצאת בו מדברי סופרים בין שתפורים בו מעות בין כסף וזהב שאינם מוקצים.

ובמקום הפסד כגון שהוא בין הנכרים שאי אפשר לו להפקידם אצלם וגם לא להניח הבגד בביתם שלא יגנבוה ממנו כשיצא החוצה נוהגין להקל לצאת בהם לפי שיש אומרים שכל שבות שהוא שינוי מדרך החול לא גזרו עליו במקום הפסד מרובה כמו שיתבאר בסי' ש"ז וגם יש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים אלא כרמלית ואפילו הוצאה כדרכה אינה אסורה בה אלא מדברי סופרים.

ומכל מקום אין להקל אלא כשאי אפשר לו שלא לצאת לכרמלית כגון שמתיירא לישב כלוא בבית כל היום שלא ירגישו הנכרים שיש אצלו מעות ויחפשו כליו לגוזלם ממנו או אפשר שיבא לידי סכנה שיהרגוהו בשביל מעותיו אבל אם אפשר לו שלא לצאת כגון שהוא בין ישראלים אלא שאינו מאמינם להפקידם אצלם או להניח הבגד בביתם ישב בבית כל השבת ולא יצא בהם לכרמלית ואם אין חשש להפקיד אצלם או שאין חשש להניח הבגד בבית יש להחמיר לפושטו מעליו מבעוד יום שלא יהא לבוש בו בשבת אפילו בבית שמא ישכח ויצא בו כמו שיתבאר בסי' ש"ג:

חלק ב סימן שא באיזה כלים מותר לצאת בשבת ובאיזה מהם אסורים
סעיפים לב־לח

תורה אור

תוכן הפרק: ההבדל בין אהבת ה' בימות החול ואהבת ה' בשבת

[בפרק זה ימשיך לבאר, שהאהבה לה' המבוארת לעיל (בפרק הקודם) - הנמשכת מן השכל וההתבוננות באחדותו ית' - היא היא העבודה הנדרשת מן האדם במשך ששת ימי החול, והחידוש דיום השבת הוא, שאז ניתנה לאדם היכולת להתעורר באהבה לה' שלמעלה מן השכל.

וזהו שהולך ומבאר:]

והנה כל זה הוא בכל ששת ימי המעשה שנאמר בהו ששת ימים תעבד.

הפירוש הפנימי ב"ששת ימים תעבוד" הוא, ד"קאי על עבודת השם ית'" שהאדם מחוייב בה במשך ששת ימי המעשה.

[ומבאר עיקר ענין עבודה זו:]

והעבודה היא בחינת פולחנא דרחימותא, כי היא בחינת עבודה ויגיעה.

העבודה של ששת ימי המעשה היא עבודת אהבת ה', כמאמר: "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא" (אין עבודה כעבודת האהבה).

והטעם שאהבת ה' נקראת "עבודה" ("פולחנא"), הוא לפי שלשון "עבודה" מורה על מלאכה שיש בה "טורח ועמל.. מלשון עבודת עבד", וכך העבודה דאהבת ה' יש בה עמל ויגיעה רבה.

שאי אפשר להיות הולדת והמשכת האהבה מההתבוננות אלא א"כ ייגע את עצמו לקשר דעתו בחוזק.

כלומר, בכדי שתומשך האהבה לה' מן השכל וההתבוננות לא די בכך שהאדם מבין ומשיג בשכלו שכך יאתה לו לאהוב את ה', אלא הוא צריך להתייגע בכח הדעת שבו - דעת "מלשון והאדם ידע את חוה.. לשון התקשרות והתחברות", פירוש, שצריך לקשר "דעתו בקשר אמיץ וחזק ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ב"ה ואינו מסיח דעתו - כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת אין סוף ב"ה הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוזק ובהתמדה, לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא".

וזוהי "יגיעת נפש שלא תכבד עלי' העבודה ליגע מחשבתה להעמיק ולהתבונן בגדולת ה' שעה גדולה רצופה".

ונצרך לזה כל הל"ט מלאכות ברוחניות, הזורע והחורש כו' כמו שכתוב במ"א.

מלבד היגיעה "לקשר דעתו בחוזק" באחדותו ית', הנה כדי שקליטת והרגשת האור האלקי בנפשו תהיינה כדבעי צריך האדם לעוד יגיעות רוחניות, שהוא הוא עניינן הפנימי של ל"ט מלאכות (האסורות בשבת), שעליהן נאמר "ששת ימים תעבוד", שהן ל"ט עבודות רוחניות שנצרכות בעבודת האדם לקונו בימות החול כדי להגיע לאהבת ה', וכמבואר עניינן במקום אחר.

ובחינת אהבה זו שבחול היא רק האהבה הנמשכת מהשכל וההתבוננות כו'.

פירוש, דבחול יכול להשיג בחינת האהבה רק כמדה שממשיך על עצמו על ידי יגיעת השכל וההתבוננות כנזכר.

אבל בשבת נתוסף בכל א' נשמה יתירה, והיינו שנולד בכנסת ישראל דבר חדש ממש מה שאין נמצא בהם בחול. והיינו בחינת אהבה ורצון לה' שלמעלה מן השכל וההתבוננות.

וזהו ענין "נשמה יתירה" דשבת, פירוש, שבשבת מתגלית אצל כל אחד ואחד מישראל מדריגה עליונה שבנשמה, שנשמתו מאירה באופן נעלה מאד, ועי"ז מתעוררת בו אהבה עליונה יותר לה', והיינו רצון ואהבה שלמעלה מן השכל.

[וכפי שהולך ומבאר:]

כי הנה אית רצון ואית רצון.

כדי להבין את מהות האהבה לה' דיום השבת, שהיא "למעלה מן השכל וההתבוננות", יש להקדים ביאור שני מיני רצון שישנם בנפש האדם, כמאמר: "אית רצון ואית רצון".

[וכפי שיבואר להלן ששתי המדריגות הנ"ל באהבה (אהבה הנולדה מן השכל ואהבה שלמעלה מן השכל) - מקורן בשתי מדריגות שברצון הנפש המולידות את האהבה, לפי שהרצון הוא פנימיות האהבה, כנרמז בלשון "אהבה" - שהוא "מלשון אבה, שהוא פירוש הרצון".

פירוש:

הרצון אינו נמנה בין המדות שבלב אלא הוא למעלה מכל כוחות הנפש, כי גדרו של רצון הוא מה שנפשו של אדם מחליטה שיהי' נמשך בכל מהותו ועצמותו לאיזה דבר, אך אינו מוכרח שתהי' בזה איזו מידה ורגש בלב.

ולדוגמא: יתכן להיות דבר של צער ויסורים ח"ו שמכל מקום ירצה האדם בו מחמת התועלת שתצמח לו מזה, שאין כאן "אהבה" לדבר (שאין שום אדם אוהב יסורים ח"ו) אך מכל מקום הוא רוצה את הדבר.

אך מאידך גיסא, אי אפשר שתהי' אהבה לאיזה דבר אם אין הנפש רוצה אותו, דרק לאחר שרוצה אותו אפשר שירגיש אהבה ומשיכת הלב אליו. ונמצא, ש"המדות תלויות ברצון שהוא פנימיותם וחיותם".

אך כיצד נולד באדם רצון לאיזה דבר? הנה בזה גופא יש שתי מדרגות (אופנים)].

[וזהו שהולך ומבאר - שתי הדרגות ברצון:]

פירוש, אית רצון שנולד מהשכל וההתבוננות, ונקרא רצון התחתון לפי שבחינת רצון זה נולד מהשכל, א"כ הוא למטה מהחכמה ובינה ונולד ונמשך מהם.

קיימת בחינה תחתונה ברצון, שהוא הרצון שנולד מן השכל [ולכן נקרא "רצון התחתון", להיותו למטה מן השכל], כמו אדם שמבין שדבר מסויים יביא לו תועלת ומשום זה מתעורר ברצון להשיג את הדבר.

[דאע"פ שגם בחינה זו ברצון יש בה תכונת כח הרצון שהוא "המשכת הנפש", מכל מקום, הסיבה המעוררת את הרצון היא שכל האדם, ולפיכך "מקומו" של רצון זה הוא למטה מן השכל, מאחר שהוא נולד ממנו].

אבל אית בחינת רצון העליון שלמעלה מעלה מהחכמה.

יש רצון הנעוץ בעומק הנפש שלמעלה מעלה מכח השכל, והוא מה שהנפש נמשכת בכל מהותה ועצמותה לאיזה דבר, כמו למשל מה שהאדם רוצה לחיות, שאין רצון זה תולדת התבוננות או הכרה ביוקר החיים אלא זהו רצון הטבוע בעצם נפש האדם.

כלומר: לא רק שישנה ברצון זה ה"תכונה" ד"המשכת הנפש" (כמו כל רצון), אלא שגם סיבת הרצון אינה אלא מה שעצמיות נפשו נמשכת לזה (כמו הרצון לחיות) - ולא רק מצד איזה טעם שכלי (שניתן להתבטל).

"ועל כן נקרא "רצון העליון" [שבנפש], לפי שעליון הוא ממש", שמקורו למעלה מעלה מכל כוחות הנפש (אפילו מן החכמה), כי הוא נטוע בעצם נפשו של האדם.

וגילוי בחינה זו בנפש האדם הוא בחינת האהבה שאינה נולדה מהתבוננות השכל, כי אם היא אהבה פשוטה שלמעלה מן השכל.

כיון שהרצון הוא המוליד את האהבה והוא "פנימיות" האהבה וחיותה (כנ"ל), לפיכך, מדריגת האהבה הנמשכת מן הרצון היא מעין מדריגת הרצון שממנה היא באה.

האהבה שבאה מן הרצון הנולד מן השכל, היא אהבה הנוצרת מן השכל וההתבוננות, שהיא אהבה מוגבלת ומוגדרת לפי אופן השכל; מוגבלת - דככל שהאדם מבין יותר את טוב ויוקר הדבר הנאהב כך תגדל האהבה; ומוגדרת, שהשכל מגדיר "ומצייר" את האהבה ואופנה.

[שהרי יש כמה סוגים באהבה, ולדוגמא "אהבה כאש", ברגשי צמאון לאלקות; "אהבה כמים", שהיא אהבה בתענוגים, שמתענג מהקירוב לאלקות, וכו' - שאופן ו"ציור" האהבה תלוי בה"התבוננות" שהולידה אותה].

מאידך, מהרצון שלמעלה מן החכמה (הנעוץ בעומק הנפש) נולדה אהבה שלמעלה מן השכל, שאין לה גבול, ולפיכך נקראת "אהבה פשוטה", כלומר, היא אהבה "מופשטת" מן הציור וההגבלה, דמאחר שאינה פרי השכל ואינה תלוי' בהסברה מסויימת, הרי היא אהבה בלתי מוגבלת.

שזהו בחינת יחידה שבנפש שלמעלה מהחכמה.

איתא במדרש חמשה שמות נקראו לה (לנשמה) נפש רוח נשמה חי' יחידה. והן חמש מדריגות שישנן בנשמת כל אחד ואחד מישראל, שהמדריגה העליונה ביותר שבנשמת כל אדם היא בחינת "יחידה", שנקראת כן לפי שהיא מאוחדת עם הקב"ה (הנקרא "יחיד"), וכמאמר: "יחידה לייחדך".

כלומר: זוהי התקשרות הנשמה באלקות לא כמו שני דברים נפרדים המתקשרים ומתאחדים יחד מחמת איזו סיבה מבחוץ, אלא התקשרות הנובעת מכך שמלכתחילה הנשמה מאוחדת בתכלית עם אלקות, לפי שכל מהותה אינה אלא "חלק אלקה ממעל", ניצוץ אלקי.

ומחמת זה, רצונה לאלקות אינו תלוי בשכל והתבוננות, אלא הוא נעוץ וטבוע בעצם הנפש, לפי שזוהי עצמותה ומהותה (כנ"ל).

וכמו עד"מ כאשר יחפוץ האדם בחפץ ורצון לאיזה דבר הנוגע לעצם הנפש ממש וגורם לו לעשות דברים שלא ע"פ הדעת והשכל כלל, כי רצון זה עמוק עמוק מהשכל כו'.

המשיל כאן הרצון שלמעלה מן השכל לאלקות, לרצון גשמי, לפי שרצון שאינו ע"פ שכל וחכמה קיים גם בחיים הגשמיים של האדם, במילי דעלמא, ד"לפעמים יש ענין גדול מאד מאד שכל חיות האדם תלוי בו ונוגע עד נקודת פנימיות הלב, ועד בכלל, וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר דברים שלא בדעת כלל".

[כמו שרואים במוחש בעניני עסק ומו"מ (שטבע הדברים הוא שהאדם נעשה מושקע בהם בכל פנימיות לבו ונקודת נפשו), שמצד רצונו להרויח ממון יעשה דברים שמצד חשבונות שכליים אין להם מקום, לפי שרצון זה נטוע בעומק נפשו שלמעלה מן השכל].

וכנודע שיש בחינת רצון שלמעלה מהשכל, על דרך אמרם כך עלה במחשבה ואין טעם לרצון.

גם למעלה כביכול יש בחינת רצון שלמעלה מן השכל, כמאמר חז"ל, שכשראה משה רבינו (במרום) גדלותו של רבי עקיבא בתורה שאל להקב"ה "יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי", וענה לו הקב"ה "שתוק כך עלה במחשבה", וזהו ענין "אין טעם לרצון", שעל רצון כזה לא שייך שום טעם שכלי, לפי שהוא למעלה מן השכל.

כלומר: "רצון שלמעלה משכל" למעלה, הוא הרצון הנובע ממהותו ועצמותו ית', שהקב"ה "נמשך" לזה כביכול בכל מהותו ועצמותו (ולא מצד איזה טעם שכלי).

ובחינת אהבה ורצון זה לה' מתגלה בנפש אדם ביום השבת דוקא.

והיא בחינת אהבה רבה שהיא באה מלמעלה למטה בנפש האלקית בשבת.

אהבה זו לה', שמקורה ברצון שלמעלה מן החכמה, נקראת "אהבה רבה", לפי שהיא אהבה בלתי מוגבלת, והיא היא המתגלית בנפש האדם ביום השבת בדרך מתנה מלמעלה.

כלומר:

ביום השבת ניתן לאדם להרגיש שהתקרבותו להקב"ה אינה (רק) מפני הכרתו ביוקר דאלקות (קרבת אלקים טוב) וכיו"ב, אלא כמו רצונו לחיות שנערץ בעצם נפשו, כך האדם נמשך בכל מהותו ועצמותו לאלקות.

כי ביום השבת ניתן לאדם להרגיש כיצד כל מהותו ועצמותו אינה אלא ה"חלק אלקה ממעל" שבו, המאוחד בתכלית עם אלקות.

דהיינו שאין האהבה לפי ערך השכל וההתבוננות לבד רק היא למעלה מהשכל.

זה שאהבה זו מתגלית בנפש האדם בשבת, אין הכוונה שהיא מתגלית בלי שום הכנה ועבודה מצד האדם - אלא גם אהבה זו מתעוררת בפועל בלב רק ע"י התבוננות באחדותו ית'. ומה שאמרנו שאהבה זו היא למעלה מן השכל וההתבוננות, הפירוש בזה הוא, שאין האהבה מוגבלת לפי ערך הבנת האדם והתבוננותו, אלא נשארת אהבה בלתי מוגבלת.

והיינו לפי שפעולת ההתבוננות היא רק לגלות אהבה זו שמצד בחינת יחידה שבנפש, כלומר: אין ההתבוננות יוצרת את האהבה (כמו באהבה שלמטה מן השכל) אלא היא באה רק לעשות את האדם כלי ראוי לגילוי אהבה זו. דעל ידי שהאדם מתבונן ביחודו ואחדותו ית' עד שמוחו ולבו ממולאים בהכרה זו, הוא נעשה כלי מוכן שבו יכולה להתגלות אהבה רבה זו, שמתגלה בדרך מתנה מלמעלה, כנ"ל.

ולפיכך אין ההתבוננות "מגבילה" את האהבה, והיא נשארת במהותה וב"פשיטותה" - אהבה רבה שלמעלה מן השכל.

ונמשכת מבחינת רצון העליון שלמעלה מהחכמה, שבחינת גילוי רצון העליון הוא בשבת דוקא.

הסיבה לכך שביום השבת מתגלה בחינת יחידה שבנפש (רצון הנפש שלמעלה מן השכל, הבא לידי ביטוי בהתעוררות אהבה רבה לה') - היא, לפי שקדושת שבת המאירה מלמעלה בנפש האדם ביום השבת, היא ג"כ מבחינה באלקות הנק' "רצון העליון שלמעלה מהחכמה", שהוא המעורר את בחינת "רצון העליון" שבנשמת האדם [וכפי שיבאר בפרק הבא].

ד"ה ויקהל משה פרק ב

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(ט) **ובכל** זה יובן מארז"ל כל הנביאים עתידים להבטל חוץ ממגלת אסתר שנאמ' וימי הפורים האלה לא יעברו כו' וכן ההלכות אינן בטילין לעתיד ולהבין ענין ביטול הנביאים אין הכוונה על ביטול הנבואה מישראל ח"ו דאדרב' יתוסף רוח נבואה בישראל שישפוך את רוחו על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם כו' כי כולם ידעו אותי כו' אלא ר"ל שבחי' גילוי אור האלקי שבנביאים יהיה קטן בערך מאד לגבי עוצם גילוי אור רב שיהיה לעתיד עד שיהיה בטל כמו ביטול והתכללות זיו השמש בשמש עצמו שעם היות שזיו השמש אורו גדול ורב במקורו ביתר שאת מן האור המאיר לארץ ולדרים עליה מ"מ במקורו ממש בשמש עצמה הרי הוא בטל מחמת אור עצמי שבגוף השמש מפני שאור עצם השמש רב ונעלה בערך הימנו ולהיותו מקורו ושרשו של אור וזיו השמש כו' וכן כל בחי' גילוי אור הנבואה שבנביאי' עתידים להבטל ולהכלל באור העצמי שהוא בחי' עצמו' אא"ס ממש שיתגלה לעתיד

שממנו נמצא מקור האור האלקי המתגלה בנביאים וכמ"ש כי עמך מקור חיים כו' וזהו כל הנביאים עתידים להבטל חוץ ממגלת אסתר כו' והענין הוא כי אמרז"ל אסתר מן התורה מנין שנאמר ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא לשון נסתר כידוע שכל הוא ל' נסתר וביום ההוא שהן בחי' עלמין סתימין דלא אתגליין לפי שהשכינה כשהיא בגלות בע' שרים נק' אסתר שמסתתרת ומתעלמת בלבוש שק דע' שרים ואז עולה להסתר בעלמין סתימין דלא אתגליין (כמ"ש יונתי בחגוי הסלע בבחי' הסתר וכמ"ש בע"ח דמל' דאצי' בבריאה נק' אסתר שמסתתרת בראש הבריאה כו' ודוקא בהיותה בגלות בע' שרים דנוגה שאז בהכרח שלא תשפיע להם רק מבחי' החיצוניות והאחוריים בלבד ובחי' הפנימי' שבה נאמר וכבודי לאחר לא אתן אלא עולה למעלה מעלה להסתר בעלמין סתימין דוקא שנקרא ביום ההוא דלא ידיע בשם כלל והוא למעלה משם הוי' דחכמה דהיינו בשם אהיה דכתר שהוא גי' סלע במילוי כו' כמ"ש במ"א בענין ושים בסלע קנך כו') וזהו אסתיר פני בחי' הפנימי' ביום ההוא בעלמין סתימין דבחי' ע"י וא"א כו' וד"ל) והנה לעתיד כתיב ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו כו' פי' לעתיד יהי' בחי' התגלו' ההעלם דיום ההוא כמ"ש יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו בבחי' גלוי (כי יהי' בחי' גילוי אור א"ס שבכתר שנק' יום ההוא ונק' יום השלישי שלמעלה מחו"ב שנק' יומים כו' כמ"ש במ"א) וזהו ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה לנוכח שמבחי' הוא הנעלם וסתום יבא לידי גלוי עד שיאמרו לו הנה אלקינו זה לנוכח לפי שמאיר אא"ס שהיה מסתתר ונעלם בבחי' עלמין סתימין כנ"ל בפי' אסתיר פני ביום ההוא לבא לידי גלוי למטה בבחי' עלמין דאתגליין דוקא ולכאורה ב' הפסוקים הללו סותרים זא"ז דביום ההוא ודאי לעתיד הוא וכאן אמר שיסתיר פניו ביום ההוא בבחי' עלמין סתימין וכאן אמר ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה בעלמין דאתגליין כנ"ל אך הענין הוא שיש עוד מדריגה שלישית מלבד עלמין סתימין ועלמין דאתגליין והוא ענין סתימ' דכל סתימין שגם בעלמין הסתימין הוא סתום ונעלם ממש כערך הסתימין לגבי דאתגליין כו' (וזהו יחיינו מיומים עלמין סתימין בחי' ע"י וא"א וביום הג' הוא בחי' רדל"א כידוע בכוונת דב"ש כו' בחי' רדל"א ברוך הוא בחי' ח"ס כו' והוא ענין תלת רישין כו' כמ"ש במ"א).

שנער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

והנה אף שאנו רואים זה ומשיגין שאור הנפש הוא למעלה מהתחלקות רמ"ח כנ"ל מ"מ אין אנו משיגים את עצמות מהות הנשמה איך ומה הוא, רק שאנו משיגין שישנו לנשמה בהכרח ממה שהגוף יש לו חיות, ומאין יש להגוף חיות ע"כ בהכרח לומר שיש בו נשמה שמחי' אותו, אבל מהות הנשמה אין אנו משיגין כלל, וכך בכללות החיות של כל העולמות, אעפ"י שאנו משיגין שמתלבש בהם חיות אלקי כיון שאנו רואים שהעולם שהוא כמו גוף גדול ויש לו חיות ומאין יש להם חיות, בהכרח שמלובש בהם חיות אלקי שמחי' אותם, מ"מ אין זה רק השגת המציאות, אבל מהות של חיות אלקי המלובש בהם אין אנו משיגים כלל, וזהו בכללות העולם כו' וזהו שנק' עולם מל' העלם שחיות אלקי הוא בהם בהעלם לפי שאין אנו משיגי' מהות של אוא"ס ב"ה כו', אבל בג"ע מאיר שם אלקות בבחי' גילוי בבחי' השגת המהות ממש שמשיגי' שם מהות של אא"ס וכמ"ש יושבין ונהנין מזיו השכינה שהיא השגת המהות ממש, וכמ"ש לע"ל ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה, ופירש"י כאו"א מראה באצבעו, שהיא השגת המהות, וכך בג"ע מאיר שם אור אלקי בבחי' גילוי עד שמשיגי' מהות של אא"ס, וזהו שארז"ל מוטב דלידייני' וליתי לעלמא דאתי שכדאי כל יסורי גיהנום שאפי' כל יסורי איוב אין כדאי כנגד שעה א' של גיהנם ואעפי"כ כל יסורי גיהנם הם כדאי אפילו לגבי שעה א' של קורת רוח בג"ע והיינו לפי ששם הוא השגת המהות כו', וזהו מ"ש ויטע הוי' אלקי' גן בעדן שם מלא, כי בבריאת העולם לא נא' רק שם אלקי' בראשית ברא אלקי' משא"כ בג"ע נא' השם מלא הוי' אלקי' שמאיר שם בחי' שם הוי' כו'.

ויחי יעקב

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והנה בחכמי המחקר יש מחלוקת מהו ההכרח יותר אם לבושים או מזון, והרמב"ם הכריע שמזון הוא יותר מוכרח והראי' שמה שיותר מוכרח הוא מצוי יותר ובזול. ובאמת אפ"ל ששניהם אמת שלבושי יקר הם מלבושי כבוד ה"ה מותרות ואינו מוכרח לכן הוא ביוקר, אבל לבושים המגינים בקיץ מן החום ובחורף מן הקור הם יותר מוכרחים ובזול יותר שהרי אם יחשוב אדם כמה יעלה לו מזונות במשך הזמן שלובש אלו הלבושים, יעלה המזון ביוקר מן אלו הלבושים, ובדוגמא למעלה כי התורה נק' לחם ואינו מוכרח כ"כ דהיינו שאינו שוה לכל אדם כי אדם הפנוי מהעסק ואינו טרוד כ"כ עליו מוטל החוב להגות בו יומם ולילה ומי שהוא בעל עסק די לו בפרק א' שחרית ופרק א' ערבית, ואין הפי' ששוים המה בההמשכה שנמשך ע"י התורה שזהו דבר שא"א לומר, אלא בההמשכה יש חילוקים ע"ד ההפרש בין או"א במזלא אתכלילן שהוא רק כמו יניקות השערות ובין או"א שהלבישו לזרועות דא"א שהוא הלבשה ממש, כעד"ז ההפרש בין יושבי אוהלים ובין בעלי עסק, אך זהו דוקא בההמשכה, אבל לענין חיוב אין חוב על בעל עסק לעסוק יומם ולילה, ומפני כך נק' אינו מוכרח כ"כ שאינו שוה כ"כ, אבל במעשה המצות החיוב שוה לכל כי זהו לבושים המוכרחים אשר בלעדם א"א להנשמה לקבל כלל איזה גילוי.

וזהו רעייתי פרנסתי ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים, שמים הם מדות עליונות ואביהם שבשמים הם מוחין שבמדות, וישראל מפרנסין אותם, כי הנה איתא בת"ז וכמה גופין תקינת לון כו' וההוא נביעו איהו כנשמתא לגופא וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כולהו שמהן כגופא בלא נשמתא, ולכאורה אינו מובן דאם יסתלק כח הא"ס הלא לא הי' צריך לישאר אפי' הגופים דמאין יחיו, אלא לפי שהכלים יש להם שורש בפ"ע מהרשימו, וכד אנת תסתלק הוא האור, אשתארו כגופא כו' שיש בהם חיות הכלים, וע"י תומ"צ מחברים האור עם הכלי וזהו הפרנסה, דכמו שמזון ולבוש מחבר הנפש עם הגוף, כן תומ"צ מחבר אורות וכלים שנק' ג"כ בשם נפש וגוף. ואפי' לפי הפי' שאביהם שבשמים הוא אדם קדמאה ח"ע בעצם הרי ממשיכים בכלי החכמה ג"כ האור.

מהרה ישמענ

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

ב' מדריגות בהוי' – אור הממלא ואור הסובב

אמנם בשם הוי' עצמו יש גם כן ב' מדריגות וראיה לזה **כמו שכתוב**[65] גבי י"ג מידות הרחמים **ויקרא** – משה רבינו, **פעמיים הוי' הוי' וידוע דהיינו הוי' דסדר השתלשלות ושלמעלה מסדר השתלשלות הו'**, – כלומר, אמנם שם הוי' הוא בחינת האור (ולא הכלים), אלא שיש שתי דרגות בגילוי האור גופא, האור של סדר ההשתלשלות (ממלא כל עלמין), והאור שלמעלה מסדר ההשתלשלות (סובב כל עלמין).

דשם הוי' דסדר השתלשלות הוא לשון מהווה – כפי שמסביר אדמו"ר הזקן בשער היחוד והאמונה[66], שהוי' זה לשון הוה, שהוא ענין של התהוות, והיו"ד המשמשת בתחילת המילה מראה שזה נעשה באופן תמידי. כלומר אור שיש לו שייכות להתהוות העולמות והיינו **שהוא מקור המהווה** את העולמות **והוא האור והגילוי דאור אין סוף** בשביל העולמות **שזהו מקור ההתהוות** כו'

(**וזהו כמו שנתבאר לעיל פרק ח' דההתהוות בפועל הוא על ידי הקו** כו', כלומר על ידי האור, **או יש לומר** שהדגש בהתהוות הוא על כח העצמות – המאור, שמכוחו האור מהווה, **כמו שכתוב באגרת הקודש** של אדמו"ר הזקן בתניא, סימן כ' **דיבור המתחיל איהו וחיוהי חד שהאור הוא מעין המאור** כו'). וכיון שלבורא יש את כח ההתהוות, שהוא "בכוחו ויכולתו לברוא מאין ליש" כך יש גם לאור, שהוא מעין המאור, את כח ההתהוות. מכל מקום, בין אם הדגש הוא על אור הקו, או על המאור שבכוחו האור מהווה, זו דרגה שמבטאת שייכות להתהוות בפועל של העולמות.

לעומת זאת, הפירוש של שם הוי' בדרגה הגבוהה יותר, זה

65. שמות לד, ו־ז.

66. פרק ד'.

לא ענין של התהוות, אלא ענין של הוויית המציאות, שהוא המצוי הראשון, היה הווה ויהיה כאחד.

ובדיבור המתחיל ועשית ציץ בתורה אור[67] **מבואר דב' השמות הוי' הן שתי מדריגות בבחינת הרצון לעולמות. והוי' הב' – בדרגה הנמוכה הוא הרצון בפועל לעולמות, הוא כי ענין הוי' מורה שהוא מהווה כל הויות מאין ליש כו' על ידי שעלה ברצונו כך,** כפירוש הפסוק[68] "כל אשר חפץ הוי' עשה" – שעל ידי הרצון יש את התהוות כל העולמות והנבראים, **ויש מקור ושורש לזה להיות עולה כך ברצונו כו' והוא הוי' הא' שקודם שעלה ברצונו להוות את הנבראים כו'. ולפי זה הוי' הב' הוא בעלות הרצון להאציל שבאור אין סוף שלפני הצמצום כו', והוי' הא' הוא קודם עלות הרצון כו'.**

ויש לומר – מהם שתי הדרגות הנ"ל של שם הוי' כפי שהם כלולים באור אין סוף שלפני הצמצום, **דהוי' הב' שהוא הוי' דסדר השתלשלות הנה כמו שהוא כלול באור אין סוף שלפני הצמצום הוא ענין שרשי החויות** של הנבראים **כמו שכלולים בהרצון והוא שרש דממלא כל עלמין הכלול באור אין סוף הבלי־גבול כו' כנזכר לעיל,** - כלומר בדרגה הנמוכה כלולים שם כל הנבראים שעלו ברצון, **ושם הוי' א' הוא בעצם הרצון** כלומר הדגש הוא על עצם הרצון **שלמעלה משרשי החויות הכלולים כו'.** ולא על מה שנאצל ונתהווה על ידי הרצון. ובמילים אחרות, בדרגה הנמוכה הדגש הוא "מה הוא רוצה", ובדרגה הגבוהה "על הרוצה עצמו".

אמנם באמת הכל אחד הוא - שתי הדרגות של הוי' כפי שכלולים באור אין סוף כלולים בעצם בדרגה אחת.

דבכלל שרשי החויות הכלולים כו' הוא גם בחינת הרצון מה שעלה ברצונו להאציל כו', דבדרך כלל זהו **בחינת שרש דממלא כל עלמין כו',** שזה הוי' הב' והוי' הא' **שהוא השרש להיות עולה כך כו' הוא ענין רעוא דכל רעוין** (- רצון כל הרצונות) **שזהו עצם הרצון הכולל הכל כו',** וכיון שרצון כל הרצונות כולל גם את הרצון לעולמות, הרי בעצם הם נכללים כאחד **והוא** – הוי' הא' **בעצם שרש ומקור בחינת הסובב כל עלמין כו'**[69]**,**

וחרי זה כמו שכתוב בלקוטי תורה בדיבור המתחיל ביום **חזה יכפר** דרוש הראשון פרק ד' **דצור הוא שרש ומקור לכל שרשי ההוי"ה** – צור החלמיש היא אבן האש המסמלת את המקור של ההתהוות כפי שהם טמונים בכח בלבד, (**וזהו ענין שם הוי' הא' בחינת רעוא דכל רעוין כו'**) **ושרש ההוי"ה הוא בו בהעלם בכח ולא בפועל כו',** וזהו **בחינת שם הוי' הב' היינו בחינת שרש ומקור האור דממלא כל עלמין הכלול בעצם הרצון כו'.** – כלומר אף שמדברים על שתי דרגות שונות של שם הוי', הרצון בפועל לעולמות, והדרגה שלפני עלות הרצון, הנה בעצם הם כלולים כאחד, שהרי לרצון בפועל על העולמות יש שרש בדרגה שהיא שרש כל הרצונות, הנקראת צור החלמיש, שאין שם אש בפועל, אלא יכולת ואפשרות בלבד.

ולפי זה בחינת עשר ספירות הנגוזות שבשרש ומקור הקו הוא ענין שם הוי' כו', שהוא ענין האור **ואין זה כמו השמות דרשימו,** שהם השמות שכנגד הכלים, **דשם הוי' הוא שם העצם שמיוחד כו'** כמו שהאור מאוחד עם המאור.

(וגם לפי מה שנתבאר במקום אחר דענין שם העצם הוא שהוא בחינת בלי גבול ולכאורה איך זה מסתדר עם מה שהתבאר כאן, ששם הוי' הב' הוא עשר ספירות הגנוזות, ויש בו איזה שהיא גדר והתחלקות?

הנה בכל אופן **ניחא** (נוח) **גם כן** – אין זו סתירה, דמה שנאמר שם שהוא בחינת בלי גבול, הרי זה באופן יחסי להתחלקות שבכלים, **שהרי הוא בלי מה לגבי עשר ספירות דכלים** שהם גבול ממש **כו'**),

והוא – השרש של עשר ספירות הגנוזות - **בחינת שם הוי' השייך לסדר השתלשלות כו', והאור אין סוף הבלי־גבול ממש זהו שם הוי' הא' בחינת רעוא דכל רעוין** (רצון כל הרצונות) **כו'.** - שזה למעלה מהעשר ספירות הגנוזות.

קיצור.

והעשר ספירות הגנוזות שהן שרש הגבול היינו גבול דאורות, והן שם הוי', וזהו ויקרא הוי' הוי', הא' קודם עלות הרצון, והב' בעלות הרצון,

והיינו דשם הוי' הא' הוא בעצם הרצון והוא האור אין סוף הבלי־גבול שרש בחינת סובב כל עלמין, והב' הוא שרשי האורות הכלולים באור אין סוף, והוא שרש בחינת ממלא כל עלמין).

יום ב' דחג השבועות תנר"ב

---

67. פ' תצוה פג, ג. וזה לשונו שם: כי הנה יש ב' בחי' הוי' כמ"ש ויעבר הוי' על פניו ויקרא הוי' הוי' ופסיק טעמא בינייהו כי הן ב' בחי' כי ענין הוי' מורה שהוא מהוה כל ההוויות מאין ליש כו' ע"י שעלה ברצונו כך ויש מקור ושרש לזה להיות עולה כך ברצונו ולהיות מקור להוות כל ההוויות והוא הוי' הראשון שהוא לרצון לפני הוי"ה הב' ונק' רעוא דרעוין.

68. תהילים קל"ה, ו.

69. בשולי הגיליון: ראה לקמן בהוספות ע' ב. וזה הלשון בהוספות: (ועמ"ש בהבי' הב' דועשית ציץ שלא נדפס).

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

ב) **וּבְאוּר** עִנְיַן גָּלוּת מִצְרַיִם וִיצִיאַת מִצְרַיִם בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ
הָאָדָם, דְּהִנֵּה יָדוּעַ דְּמִצְרַיִם הוּא מֵצַר מי[15],
"מי" הוּא בְּחִינַת בִּינָה, וְיָדוּעַ דְּכָל לֵדַת וְהִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת
הוּא מִבְּחִינַת בִּינָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[16] דְּלֵאָה יָלְדָה שִׁשָּׁה בָּנִים,
לֵאָה[17] הוּא בְּחִינַת בִּינָה, "וְשֵׁם[18] הַגְּדוֹלָה לֵאָה", וְשֵׁם ה'
גְּדוֹלָה לֵאָה, וְשִׁשָּׁה בָּנִים הֵם שִׁשָּׁה מִדּוֹת שֶׁנּוֹלָדִים מִן
הַבִּינָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[19] "לִפְנֵי שִׂכְלוֹ יְהַלֵּל אִישׁ", שֶׁכָּל
הַנֶּהֱנֶה מִמִּדּוֹת הוּא מִהַשֵּׂכֶל, וְלָכֵן הַקָּטָן מִתְאַוֶּה לִדְבָרִים
קְטַנִּים מִפְּנֵי שֶׁשִּׂכְלוֹ מַשִּׂיג דְּבָרִים קְטַנֵּי הָעֶרֶךְ, וְהַגָּדוֹל
שֶׁמַּשִּׂיג דְּבָרִים גְּדוֹלִים לָכֵן מִתְאַוֶּה לִדְבָרִים גְּדוֹלִים, וַהֲגַם
דְּהַמִּדּוֹת יֵשׁ לָהֶם מָקוֹר מְיֻחָד וְאֵין עֵצֶם מְצִיאוּתָן מֵהַמֹּחִין,
וְאַדְרַבָּא מְקוֹרָם לְמַעְלָה מִמְּקוֹר הַמֹּחִין כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּזֹּהַר[20]
"אַבָּא וְאִמָּא בְּמַזָּלָא אִתְכְּלִילוּ, וּזְעֵיר אַנְפִּין בְּעַתִּיקָא אָחִיד
וְתַלְיָא"ג, מִכָּל מָקוֹם לֵדַת וְהִתְגַּלּוּת הַמִּדָּה הוּא מֵהַשֵּׂכֶל
דַּוְקָא, דְּהַשֵּׂכֶל הוּא כְּמוֹ אוֹר שֶׁמֵּאִיר אֶת הַמִּדָּה וְעַל יְדֵי זֶה
נִתְעוֹרֵר הַמִּדָּה, וּכְמוֹ מִי שֶׁהוּא בַּחֹשֶׁךְ וְיֵשׁ שָׁם דָּבָר הַטּוֹב
וְעָרֵב שֶׁבְּוַדַּאי הָיָה לוֹ חֶמְדָּה לַדָּבָר הַהוּא, אֲבָל מֵאַחַר
שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה מִמֵּילָא לֹא נִתְעוֹרְרָה הַחֶמְדָּה לָזֶה, דְּעַיִן רוֹאָה
וְהַלֵּב חוֹמֵד, כְּמוֹ כֵן הַשֵּׂכֶל מֵאִיר אֶת הַמִּדָּה וּמַרְאֶה לָהּ
שֶׁיֵּשׁ דָּבָר טוֹב, וּכְמוֹ הַמַּגָּלָה לְאֶחָד שֶׁיֵּשׁ אוֹצָר נֶחְמָד
שֶׁיִּתְעוֹרֵר בְּרָצוֹן וְחֶמְדָּה לָזֶה, דִּבְוַדַּאי בְּעֶצֶם חֲרֵי יֵשׁ לוֹ
חֶמְדָּה לְהָאוֹצָר, אֶלָּא שֶׁקֹּדֶם שֶׁיֵּדַע שְׁנִמְצָא הָאוֹצָר הָיָה
הָאַהֲבָה בְּהֶעְלֵם וּכְאִלּוּ אֵינוֹ, וּכְשֶׁגִּלָּה לוֹ שֶׁיֵּשׁ אוֹצָר
מִתְעוֹרֵר הַמִּדָּה, כְּמוֹ כֵן הַשֵּׂכֶל מְעוֹרֵר אֶת הַמִּדָּה וּבִלְעָדוֹ
הַמִּדּוֹת כְּאִלּוּ אֵינָם, וְלָכֵן לְפִי אֹפֶן הַשֵּׂכֶל כָּךְ הִיא הַמִּדָּה,
מֵאַחַר שֶׁעִקַּר הִתְעוֹרְרוּת הַמִּדָּה הִיא מֵהַשֵּׂכֶל, וְלָכֵן קָטָן
מִתְאַוֶּה דְּבָרִים קְטַנִּים מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ דְּבָרִים
גְּדוֹלִים כִּי אִם דְּבָרִים קְטַנִּים, לָזֹאת גַּם מִדּוֹתָיו הֵן בִּדְבָרִים
קְטַנִּים, וְהַגָּדוֹל שֶׁמַּשִּׂיג דְּבָרִים גְּדוֹלִים לָכֵן גַּם מִדּוֹתָיו הֵן
בִּדְבָרִים גְּדוֹלֵי הָעֶרֶךְ, וְזֶהוּ גַּם כֵּן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין שֵׂכֶל דְּנֶפֶשׁ
הַבַּהֲמִית לְשֵׂכֶל דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית כָּל
הַשְּׂכָלָתוֹ הוּא בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים וּמַרְאֶה אֵיךְ שֶׁעִנְיְנֵי הָעוֹלָם
הֵם טוֹב וּמִתְאַוֶּה אֲלֵיהֶם, וְהֵינוּ כְּמוֹ שֵׂכֶל הַקָּטָן שֶׁמַּשִּׂיג רַק
דְּבָרִים קְטַנֵּי הָעֶרֶךְ, וְיִצִיאַת מִצְרַיִם בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ
הָאָדָם, דְּהִנֵּה יָדוּעַ דְּמִצְרַיִם הוּא מֵצַר מי[15],
"מי" הוּא בְּחִינַת בִּינָה, וְיָדוּעַ דְּכָל לֵדַת וְהִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת
הוּא מִבְּחִינַת בִּינָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[16] דְּלֵאָה יָלְדָה שִׁשָּׁה בָּנִים,
לֵאָה[17] הוּא בְּחִינַת בִּינָה, "וְשֵׁם[18] הַגְּדוֹלָה לֵאָה", וְשֵׁם ה'
גְּדוֹלָה לֵאָה, וְשִׁשָּׁה בָּנִים הֵם שִׁשָּׁה מִדּוֹת שֶׁנּוֹלָדִים מִן
הַבִּינָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[19] "לִפְנֵי שִׂכְלוֹ יְהַלֵּל אִישׁ", שֶׁכָּל
הַנֶּהֱנֶה מִמִּדּוֹת הוּא מִהַשֵּׂכֶל, וְלָכֵן הַקָּטָן מִתְאַוֶּה לִדְבָרִים
קְטַנִּים מִפְּנֵי שֶׁשִּׂכְלוֹ מַשִּׂיג דְּבָרִים קְטַנֵּי הָעֶרֶךְ, וְהַגָּדוֹל
שֶׁמַּשִּׂיג דְּבָרִים גְּדוֹלִים לָכֵן מִתְאַוֶּה לִדְבָרִים גְּדוֹלִים, וַהֲגַם
דְּהַמִּדּוֹת יֵשׁ לָהֶם מָקוֹר מְיֻחָד וְאֵין עֵצֶם מְצִיאוּתָן מֵהַמֹּחִין,
וְאַדְרַבָּא מְקוֹרָם לְמַעְלָה מִמְּקוֹר הַמֹּחִין כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּזֹּהַר[20]
"אַבָּא וְאִמָּא בְּמַזָּלָא אִתְכְּלִילוּ, וּזְעֵיר אַנְפִּין בְּעַתִּיקָא אָחִיד
וְתַלְיָא"ג, מִכָּל מָקוֹם לֵדַת וְהִתְגַּלּוּת הַמִּדָּה הוּא מֵהַשֵּׂכֶל
דַּוְקָא, דְּהַשֵּׂכֶל הוּא כְּמוֹ אוֹר שֶׁמֵּאִיר אֶת הַמִּדָּה וְעַל יְדֵי זֶה
נִתְעוֹרֵר הַמִּדָּה, וּכְמוֹ מִי שֶׁהוּא בַּחֹשֶׁךְ וְיֵשׁ שָׁם דָּבָר הַטּוֹב
וְעָרֵב שֶׁבְּוַדַּאי הָיָה לוֹ חֶמְדָּה לַדָּבָר הַהוּא, אֲבָל מֵאַחַר
שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה מִמֵּילָא לֹא נִתְעוֹרְרָה הַחֶמְדָּה לָזֶה, דְּעַיִן רוֹאָה
וְהַלֵּב חוֹמֵד, כְּמוֹ כֵן הַשֵּׂכֶל מֵאִיר אֶת הַמִּדָּה וּמַרְאֶה לָהּ
שֶׁיֵּשׁ דָּבָר טוֹב, וּכְמוֹ הַמַּגָּלָה לְאֶחָד שֶׁיֵּשׁ אוֹצָר נֶחְמָד
שֶׁיִּתְעוֹרֵר בְּרָצוֹן וְחֶמְדָּה לָזֶה, דִּבְוַדַּאי בְּעֶצֶם חֲרֵי יֵשׁ לוֹ
חֶמְדָּה לְהָאוֹצָר, אֶלָּא שֶׁקֹּדֶם שֶׁיֵּדַע שְׁנִמְצָא הָאוֹצָר הָיָה
הָאַהֲבָה בְּהֶעְלֵם וּכְאִלּוּ אֵינוֹ, וּכְשֶׁגִּלָּה לוֹ שֶׁיֵּשׁ אוֹצָר
מִתְעוֹרֵר הַמִּדָּה, כְּמוֹ כֵן הַשֵּׂכֶל מְעוֹרֵר אֶת הַמִּדָּה וּבִלְעָדוֹ
הַמִּדּוֹת כְּאִלּוּ אֵינָם, וְלָכֵן לְפִי אֹפֶן הַשֵּׂכֶל כָּךְ הִיא הַמִּדָּה,
מֵאַחַר שֶׁעִקַּר הִתְעוֹרְרוּת הַמִּדָּה הִיא מֵהַשֵּׂכֶל, וְלָכֵן קָטָן
מִתְאַוֶּה דְּבָרִים קְטַנִּים מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ דְּבָרִים
גְּדוֹלִים כִּי אִם דְּבָרִים קְטַנִּים, לָזֹאת גַּם מִדּוֹתָיו הֵן בִּדְבָרִים
קְטַנִּים, וְהַגָּדוֹל שֶׁמַּשִּׂיג דְּבָרִים גְּדוֹלִים לָכֵן גַּם מִדּוֹתָיו הֵן
בִּדְבָרִים גְּדוֹלֵי הָעֶרֶךְ, וְזֶהוּ גַּם כֵּן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין שֵׂכֶל דְּנֶפֶשׁ
הַבַּהֲמִית לְשֵׂכֶל דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית כָּל
הַשְּׂכָלָתוֹ הוּא בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים וּמַרְאֶה אֵיךְ שֶׁעִנְיְנֵי הָעוֹלָם
הֵם טוֹב וּמִתְאַוֶּה אֲלֵיהֶם, וְהֵינוּ כְּמוֹ שֵׂכֶל הַקָּטָן שֶׁמַּשִּׂיג רַק
דְּבָרִים קְטַנֵּי הָעֶרֶךְ, וְהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית כָּל הַשְּׂכָלָתוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ
הוּא בֶּאֱלֹקוּת, וּמִתְבּוֹנֵן וּמַרְאֶה בְּשִׂכְלוֹ אֵיךְ שֶׁאֱלֹקוּת טוֹב,
וְלָכֵן כָּל חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ הוּא לַה' לְבַדּוֹ. אָמְנָם בְּאֹפֶן הוֹלָדַת
הַמִּדּוֹת מֵהַשֵּׂכֶל, הִנֵּה יֵשׁ שֵׂכֶל וְהַשָּׂגָה מְיֻחֶדֶת לְכָל מִדָּה
וּמִדָּה בִּפְרָט, וּכְמוֹ מִדּוֹת חֶסֶד וּגְבוּרָה שֶׁהֵן בָּעֲבוֹדָה אַהֲבָה
וְיִרְאָה, יֵשׁ הִתְבּוֹנְנוּת מְיֻחֶדֶת הַמְּעוֹרֶרֶת אֶת הָאַהֲבָה וְיֵשׁ
הִתְבּוֹנְנוּת מְיֻחֶדֶת שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הַיִּרְאָה, וְהוּא כַּיָּדוּעַ
שֶׁאַהֲבָה מִקָּרוֹב וְיִרְאָה מֵרָחוֹק, פֵּרוּשׁ דְּטַעַם הָאַהֲבָה הוּא
לְהִתְקָרֵב וּלְהִתְדַּבֵּק אֶל הַדָּבָר הַנֶּאֱהָב וּכְטַעַם הַמַּיִם לְדַבֵּק,
וּבָאָה עַל יְדֵי קֵרוּב הַנֶּאֱהָב אֶל הָאוֹהֵב, וּכְמוֹ הָאָב שֶׁמֵּטִיב
חַסְדּוֹ עִם בְּנוֹ, כְּאָב אֶת בְּנוֹ יִרְצֶה, שֶׁמֵּטִיב עִמּוֹ בְּמָזוֹן
וּלְבוּשׁ וְקִרְבַת הַשְׂגָּחָתוֹ עָלָיו מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ, וְכֵן בְּרִבּוֹ שֶׁלְּמִדּוֹ
חָכְמָה וּמִדּוֹת טוֹבוֹת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה אַהֲבָה וְקִרוּב גָּדוֹל
מֵהַבֵּן וְהַתַּלְמִיד אֶל אָבִיו וְרַבּוֹ, אוֹ כְּמוֹ עֶבֶד מֶלֶךְ כַּאֲשֶׁר
הַמֶּלֶךְ מֵטִיב עִמּוֹ וּמִתְקָרֵב אֵלָיו, וְהֵינוּ שֶׁמִּתְפַּשֵּׁט אֵלָיו
מִגְּדֻלַּת חֶסֶד הַמֶּלֶךְ שֶׁמִּזֶּה נוֹלְדָה הָאַהֲבָה בְּלֵב הָעֶבֶד אֶל
הַמֶּלֶךְ, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר הָעֶבֶד יוֹדֵעַ וּמֵבִין גְּדֻלַּת הַמֶּלֶךְ וּמִכָּל
מָקוֹם חֲרֵי הוּא מִתְקָרֵב אֵלָיו שֶׁפַל אֵישִׁים, עַל יְדֵי זֶה עוֹד
תִּגְדַּל הָאַהֲבָה בְּיֶתֶר שְׂאֵת לְהִדָּבֵק אֵלָיו. וְהַיִּרְאָה הִיא
מֵרָחוֹק, וְהֵינוּ שֶׁטֶּבַע הַיִּרְאָה הוּא שֶׁעוֹשֶׂה הַכְּווּץ וּבִטּוּל
בַּנֶּפֶשׁ, שֶׁעוֹמֵד מֵרָחוֹק דַּוְקָא וְיָרֵא לָגֶשֶׁת, וּבָאָה דַּוְקָא
מֵהָרְחוּק וְהָרוֹמְמוּת שֶׁל הַדָּבָר הַנּוֹרָא, וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל
הַיִּרְאָה מֵהַמֶּלֶךְ מִצַּד הַפְלָאָתוֹ וְרוֹמְמוּתוֹ שֶׁמְּרוֹמָם מִן הָעָם
וּמֵבְדִּיל מֵהֶם, כַּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיַן "מִשְׁכְּמוֹ[21] וָמַעְלָה
גָּבֹהַּ מִכָּל הָעָם", דְּהַמֶּלֶךְ בְּעֶצֶם הוּא לְמַעְלָה מֵעָלָה מֵהָעָם,
וּמִזֶּה נוֹפֶלֶת אֵימָתוֹ וּפַחְדּוֹ עַל הָעָם, וְכָל מַה שֶּׁהוּא מֻבְדָּל
יוֹתֵר מֵהֶם בְּחַדְרֵי חֲדָרָיו בְּהֵיכַל מֶלֶךְ יוֹתֵר יִהְיֶה אֵימָתוֹ
וּפַחְדּוֹ עֲלֵיהֶם, וּכְמוֹ כֵן יִרְאַת רַבּוֹ מִצַּד רוֹמְמוּתוֹ שֶׁמֻּבְדָּל
מִמֶּנּוּ, וְלָכֵן הַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכִים לִהְיוֹת בְּדִלִּין מִן הָעָם
שֶׁלֹּא לְהִתְעָרֵב עִמָּהֶם וְעַל יְדֵי זֶה תִּהְיֶה יִרְאָתָם עַל פְּנֵיהֶם,
וְהַהֶגְמָא מִכָּל זֶה יוּבָן בָּעֲבוֹדָה הָאֱלֹקִית בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם בְּעִנְיַן
בִּטּוּל הַנְּשָׁמוֹת לֶאֱלֹקוּת בְּעָמְדָן לְפָנָיו בִּתְפִלָּה, דְּכַאֲשֶׁר
מִתְבּוֹנֵן בְּרֹב חַסְדֵי ה' וְרֹב טוּבוֹ עִמּוֹ, וְאֵיךְ שֶׁהִתְפַּשְׁטוּת רֹב

15) ראה בכל זה לקוטי תורה להאריז"ל פרשת וישב דיבור המתחיל ועתה כו' יוסף, תורה אור וארא ביאור ל[מאמר] דיבור המתחיל לכן אמור.
16) בראשית ל, כ.
17) לקוטי תורה להאריז"ל פרשת ויצא. תורה אור ויצא כב, ד. ועוד.
18) בראשית כט, טז.
19) משלי יב, ח.

ג. אבא ואמא (חכמה ובינה) נכללו בשפע היורד דרך המזלות, אבל זעיר אנפין (ששת המדות) אחוז ותלוי (מקבלים השפע) בעתיק יומין (שהוא למעלה מהשפע היורד דרך המזלות).

חַסְדּוֹ לְכָל הָעוֹלָמוֹת וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם", שֶׁנִּמְשָׁךְ גִּלּוּי אוֹר הָאֱלֹקִי בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וּבְהִתְחַבּוֹנְנוּת הַטּוֹב יָבִין אִיזֶ שֶׁבְּכָל דָּבָר וְדָבָר בָּעוֹלָם מִתְפַּשֵּׁט אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרְךְ וּמַשְׁגִּיחַ עַל כָּל פְּרָט וּפְרָט, וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּמַצְמִיחַ הָרִים חָצִיר וּתְבוּאוֹת וּפֵרוֹת וְכוּ', וְהַכֹּל מִכֹּחַ הָאוֹר הָאֱלֹקִי הַשּׁוֹפֵעַ בָּעוֹלָם, וּבִפְרָט נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאִים "עַם קְרוֹבוֹ" בְּהַתּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁנִּתְּנוּ לָנוּ, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת קֵרוּב וְגִלּוּי אוֹר פָּנָיו יִתְבָּרְךְ, דְּכָל מְצָוָה הוּא גִּלּוּי רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים[22]ד, וְעַל יְדֵי הַהִתְחַבּוֹנְנוּת בְּכָל זֶה בְּהַעֲמָקַת הַדַּעַת שֶׁמַּרְגִּישׁ בְּהַטּוֹב וְהַחֶסֶד שֶׁעָשָׂה וְעוֹשֶׂה ה' אִתָּנוּ בְּכָל עֵת וּבְכָל רֶגַע בְּכָל פְּרָט וּפְרָט, הֵן מִצַּד חִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָם וְהֵן הַקֵּרוּב הַפָּנִימִי בְּתוֹרָה וּמִצְוֹות, עַל יְדֵי זֶה נִתְעוֹרֵר בְּבְחִינַת אַהֲבָה וְקֵרוּב לְהִמָּשֵׁךְ וּלְהִדָּבֵק לֶאֱלֹקוּת בְּכָל לִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[23] "זְכֹר אָב נִמְשַׁךְ אַחֲרֶיךָ כַּמִּים", דְּקָאֵי עַל "אַבְרָהָם אוֹהֲבִי" שֶׁהָיָה בִּבְחִינַת אַהֲבָה, וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי ה' בִּדְבֵקוּת נִפְלָא, וּבִפְרָט כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת הָאוֹר אֵין־סוֹף אֵיזֶ שֶׁלִּגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר וְאֵיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִיןה, וְנוֹדָע מִזֶּהֶר הַקָּדוֹשׁ וְהָאֲרִיזַ"ל רִבּוּי הַהֵיכָלוֹת וְהָעוֹלָמוֹת עַד אֵין מִסְפָּר, וּבְכָל עוֹלָם וְהֵיכָל רִבּוּי רְבָבוֹת מַלְאָכִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[24]: "כְּתִיב 'הֵישׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו', וּכְתִיב 'אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ וְרִבּוֹ רִבְּוָן קָדָמוֹהִי'" כוּ', וּמִשְּׁנֵי אֶלֶף אַלְפִין כּוּ' מִסְפָּר גְּדוֹל אֶחָד, אֲבָל לִגְדוּדָיו אֵין מִסְפָּר, וְכֻלָּם קַמִּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חֶשְׁיב, וּבְטֵלִים בִּמְציאוּת מַמָּשׁ כְּבִטּוּל דִּבּוּר אֶחָד מַמָּשׁ לְגַבֵּי מַהוּת הַנֶּפֶשׁ הַמְדַבֶּרֶת וְעַצְמָהּ בְּעוֹד שֶׁהָיָה הַדִּבּוּר עֲדַיִן בְּמַחֲשַׁבָה אוֹ בְּרָצוֹן וְחֶמְדַּת הַלֵּב, וְכֻלָּם שׁוֹאֲלִים "אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ" וְעוֹנִים "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" הֵם יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, כִּי הִנֵּיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעֶלְיוֹנִים וְאֶת הַתַּחְתּוֹנִים וְלֹא בָּחַר בְּכֻלָּם כִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, וְהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם עֶרְוַת הָאָרֶץ מְקוֹם הַזֻּהֲמָא וְהַטֻּמְאָה לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׂלִיחַ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ יָרַד לְשָׁם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ" וְגוֹ', כְּדֵי לְקָרְבָם אֵלָיו בְּקֵרוּב וְיִחוּד אֲמִתִּי בְּהִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ בִּבְחִינַת נְשִׁיקִין פֶּה לְפֶה לְדַבֵּר ה' זוֹ הַלָּכָה וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא הִיא הַשָּׂגַת הַתּוֹרָה וִידִיעַת רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ דְּכֻלָּא חַד מַמָּשׁ, וְגַם בִּבְחִינַת חִבּוּק הוּא קִיּוּם הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת בְּרָמַ"ח אֲבָרִין, דְּרָמַ"ח פִּקּוּדִין הֵן רָמַ"ח אֲבָרִים דְּמַלְכָּאח, הִנֵּה עַל יְדֵי הִתְחַבּוֹנְנוּת זוֹ תִּגְדַּל הָאַהֲבָה בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְתִתְלַהֵט נַפְשׁוֹ וְתִתְלַבֵּשׁ בְּרוּחַ נְדִיבָה לְהִתְנַדֵּב לְהַנִּיחַ וְלַעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּגֶד, וְרַק לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרְךְ וְלִכְלֵל בְּאוֹרוֹ בְּדָבְקָה וְחָשְׁקָה בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות.

קצור. יְבָאֵר דִּמְצָרַיִם בָּעֲבוֹדָה הוּא מֵצַר מִי, "מִי" — בִּינָה, אֵם הַמִּדּוֹת, מִדּוֹתֵיהֶם שֶׁל הַקְּטַנִּים וּגְדוֹלִים לְפִי שִׂכְלָם, שֶׂכֶל מֵאִיר אֶת הַמִּדּוֹת כְּאוֹר הַמַּגָּלָה אוֹצָר, שֶׂכֶל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם, שֶׂכֶל דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּעִנְיְנֵי הַשָּׂגוֹת אֱלֹקוּת, לְכָל מְדָּה יֵשׁ שֶׂכֶל מְיֻחָד כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בּוֹ מְעוֹרֵר אוֹתָהּ לְהִתְגַּלּוֹת, הָאַהֲבָה בָּאָה מִקֵּרוּב וְהַיִּרְאָה מֵרִחוּק, וְיִסְבִּיר דְּהַהִתְבּוֹנְנוּת בְּחֶסֶד ה' עִם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וּבְקֵרוּב הַגָּדוֹל דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות מְעוֹרֶרֶת אַהֲבָה וּדְבֵקוּת.

חג הפסח, תש"ד

20) חלק ג רצב, א וראה תורה אור ביאור ל[מאמר] דיבור המתחיל זכור את יום השבת. ועוד.
21) שמואל־א ט, ב.
22) פרק לה, לז, לח.
23) פיוט גשם. ראה תניא פרק מו ואילך.
24) חגיגה יג, ב. ראה בכל זה תניא פרק מו.

ד. ספר התניא. ה. ממלא את כל העולמות ומסובב את כל העולמות (שתי מדרגות בהשפעת האור האלקי). ו. וכתוב אלף אלפים ישמשוהו ורבוא רבבות לפניו כו', ומתרצים. ז. בפניו. ח. שרמ"ח המצוות הם רמ"ח איברי המלך (הקדוש ברוך הוא).

לקוטי דיבורים

כל העמים שעל פני תבל, גם הדתיים ביותר, מתבטאת כל דתיותם במקומות התפלה שלהם בלבד, בזמנים מסויימים הם באים למקומות התפלה שלהם, אומרים נוסחי תפלה שונים, ובכך, פחות או יותר, מתבטאת שמירת הדת שלהם.

ואילו שמירת הדת היהודית, איננה רק בשעות התפילה בבתי הכנסת ובתי המדרש, שמירת הדת האמיתית גם אינה מתבטאת בשמירת כל המצוות בלבד, אלא, עיקר שמירת הדת הוא לשמור גם על כל מנהגי ישראל, כפי שמובא בתוספות[5] בסוגיא "דם נפסל בשקיעת החמה", שמנהג אבותינו תורה היא, ובירושלמי[6] כתוב שמנהג נשים תורה היא.

התורה מקיפה את כל מהות האדם, מהרגע הראשון שמתאפשרת הולדתו של האדם עד לסוף ימיו בעולם,

5) מנחות דף ע"ב.
6) פסחים פ"ד ה"א.

כיצד צריך להתבצע חוב הכבוד של ילדים לגופים ולנשמות של הוריהם, וכיצד על נשמות ההורים למלא את חובם להיות מליצים טובים לילדיהם ומשפחותיהם.

טהרת המשפחה, השמירה הנכונה על הזמנים והטבילה במקוה כשרה, שאלה שנתפתו על ידי הכופרים והאפיקורסים, הרוצחים הרוחניים, מחללים וממירים לאמבטיות וכדומה – היא סכנת החיים הגדולה ביותר לחיי המשפחה היהודית ולמצב הבריאות של ילדי ישראל.

לא כאן המקום ולא כעת הוא הזמן להסביר דבר זה על כל הקיפו, דבר הדורש זמן רב יותר, אך, על כך, שדבר זה, בהתאם לכל התפיסות – לא רק דתיות אלא גם מדעיות – הוא שאלת חיים, אינני יכול ואסור לי שלא להגיב ולדאבוני מוכרחני להסתפק במלים ספורות, אך כאלו שיוצאות מעומק הלב.

נשים יהודיות! שימרו על חייכן שלא תמותו חס ושלום בצעירותכן, היזהרו מלהביא חס ושלום ילדים חולים בעולם, שימרו על כל חוקי הטהרה והמקוה לפי התורה, ותהיו בטוחים בבריאות טובה, באריכות ימים ובילדים טובים ובריאים.

התנהגות האדם בכל חיי העולם שלו על כל המנהגים השונים, כמו למשל התחינות שנשי ישראל אומרות לפני ואחרי הדלקת נרות שבת, שהשי"ת יאיר את ביתן בשלום הבית הנכון ביותר ובנחת מילדיהן, התחינות שלפני ואחרי הפרשת חלה, שהשי"ת יתן לבעלה ולמשפחתה פרנסה בהרחבה ושהבית יהיה מלא בכל טוב כדי שיוכלו להחזיק לומדי תורה ולחלק צדקה ביד רחבה, התחינות שלפני ואחרי הטבילה, שהשי"ת יזכה אותם בילדים טובים ובריאים, שיגדלו אנשים ונשים ישרים – כל המנהגים הללו הם תורה.

השי"ת העניק לנו בני ישראל, העם הנבחר, בשתי מתנות שאינן ניתנות להערכה, והן אלקות ועוז, ככתוב[7] "ה' עוז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום" – השי"ת מעניק עוז ותוקף לעמו, השי"ת מברך את עמו באלקות.

אלקות ועוז הם שתי התכונות הראשיות בבני ישראל, ובהם עברו אבותינו ואבות אבותינו את הגלות המרה ושמרו על התורה והמצוות במסירות נפש, ובתכונות ירושתיות אלו, אלקות ועוז, עלינו בימי הגלות האחרונים, לשמור במסירות נפש הגדולה ביותר על התורה ועל המצוות המעשיות.

בתוקף ובהחלטיות הגדולים ביותר על בני ישראל, אנשים ונשים, להציל את ילדיהם מתלמודי התורה הטריפים, משליחי המיסיון, מהישיבות הטריפות, ולמסור אותם לתלמודי התורה והישיבות הכשרים. בכוחות הגדולים ביותר מוכרחים כל בני ישראל, אנשים ונשים, לתמוך ולהחזיק בתלמודי התורה והישיבות הכשרים.

היום, ז' אדר, היום שבו נולד משה רבנו – שעל ידו ניתנה התורה לישראל – התאספנו לחגוג שלשת שנות קיומו של מרכז ישיבות תומכי תמימים באמריקה.

בראותינו את התלמידים יחיו של מרכז ישיבות תומכי תמימים ושל כל הישיבות הקטנות שלו אחי תמימים – למותר לומר מה פעל בעזרת השי"ת מרכז הישיבות תומכי תמימים באמריקה.

ברוך השם, מראיהם והתנהגותם של התלמידים יחיו הם העדות הטובה ביותר מאשר דברי השבח הגדולים ביותר, מראיהם היהודי של התלמידים יחיו הוא כוח המושך האמיתי שמן ההכרח שישפיע על כל אב ואם, הרואים את התלמידים היפים הלומדים במרכז ישיבות תומכי תמימים ואחי תמימים, שגם ילדיהם ייראו כך.

הריני פונה בזה אל כל הנוכחים ואל כל יהודי אמריקה – הבו לנו בנים והבו לנו את האמצעים לכלכלם.

ז' אדר ב', ה'תש"ג

7) תהלים כט, יא.

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

הרוזן זובראָוו ספר למכרו החסיד ר' מרדכי מליעפלא[233] את פרשת הועידה שנתקיימה בביתו אשר כהן בית תפלתו ערך ויכוח דתי והזמין כמה מגדולי המדע בתורת אמונתם ודתם, וכל אחד מהם הביע

233) ר' מרדכי פייטעלסאָן. – ראה אודותו – בית רבי חלק אפכ"ו (עד, א). שיחת יט כסלו תרצ"ב (לקו"ד ח"ד תשמט, ב). שיחות חג הפסח תרצ"ד סעיף כב (לקוטי דיבורים ח"א קלב, א). אגרות־קודש ח"ח ע' תקד. וראה שיחות שמחת בית השואבה תשי"ד. ש"פ עקב תשל"א. ש"פ בא ש"פ קדושים ויוסב' דחה"ש – תשל"ו. אחש"פ תשל"ז. ש"פ ויקרא תשמ"ג.

דעתו על אודות מעלת אמונת הנוצרים — פּראַוואָסלאַוונא[234] — על אמונת הקתולים ויבארו כמה פסוקים מכתה״ק של היהודים המדברים בתולדות המכובד שלהם תורתו ושיחותיו והאמונה בו. הנאספים היו כארבעים איש כולם נקובי שם במעלת הידיעה וההשכלה וכל אחד הביע דעתו מיוסדת על יסודות חזקים בספרים ישנים מגדולי החכמים הקדמונים.

הראַבין הצעיר הביע דעתו בנאום ארוך מימי בנו[235] של האיש הראשון אשר ברא אלקי ישראל ושמו אנוש התחילו בני אדם לעבוד לשמש לירח ולכוכבים ואלילים שונים בנימוסים משונים והיו להם כמה מיני סוגים אלקות גדולים וקטנים וכה נמשך כשני אלפים שנה[236] עד שקם אברהם והודיע כי יש רק א־ל אחד ולימד את העם להאמין בא־ל אחד[237]. ונאם על השתלשלות האמונות עד כי באו שני אנשים וקבעו דת הנוצרית והמושלמית ויבאר עקרי דיניהם אשר העתיקו מתורת משה ודת ישראל ויוכח את טעות חכמי הכנסי׳ המפרשים את פסוקי כתה״ק על מחוקק דת הנוצרים.

הנאום הי׳ מבואר בטוב ובשפה צחה ועשה רושם גדול על השומעים ורובם נתרגשו במאד על תוכן הנאום. ואף כי אחרי נאומו לא עשו לו מאומה, אבל עלבון האמונה והדת הגיעה לעומק לבבם ומתעתדים להכין עצמם להתווכח עם הראַבין הצעיר, ולא ירפו עד שיעלה בידם לנצחו.

— — — —

החסיד ר׳ מרדכי ראה את גודל התמרמרותו של הרוזן זובראָוו האדוק והבין את רצינות הענין ואת התוצאות שיכולות להיות מזה, ויספר לר׳ משה את דברי זובראָוו ויבקש לעזוב את דרכו זה — וויכוחי רוח — ויסביר לו את התוצאות הרעות הכרוכות בזה.

החסיד ר׳ מרדכי אשר דבריו לא עשו רושם על הר״מ סיפר את כל הענין להוד כ״ק אדמו״ר.

הוד כ״ק אדמו״ר הצטער במאד ויואיל להגיד לר׳ מרדכי כי כל אשר הגיד משה הוא אמת, אבל הנני מצטער על התוצאות ולה׳ הישועה — ויוסיף להמשיך את שיחתו הקדושה — אחרי[238] החרם אשר הכריזו בווילנא בשנת תקמ״ג[239] נתאספו[240] לאסיפה עשרה מזקני החבריא קדישא תלמידי מורנו המגיד, ויחליטו להטיל חרם אמיתי ע״פ קבלה על החסיד הגר״א נ״ע, ועשו שאלה בשמים, וענו להם אשר אחד מהעשרה צ״ל לכה״פ כמותו. שנים מהחבריא קדישא באו אלי להשתתף עמהם ולא רציתי[241], בני משה הי׳ אז כבן שלש[242] ועמד אצלי, ואחד מהשנים אמר בתרעומת, החילול שאתם יראים ממנו — יהי׳ לכם ממנו. אמרתי, לא ישמע ה׳ ולה׳ הישועה.

---

234) = נוצרים אָרטאָדאָקסים.

235) אוצ״ל: בן בנו.

236) אנוש נולד בשנת רל״ה. אברהם - אי׳תתקמ״ח (סדר הדורות).

237) ראה רמב״ם הל׳ ע״ז פ״א ה״א ואילך.

238) בהבא לקמן — ראה שיחות תשרי תרצ״א (ספר השיחות תרצ״א (הוצאת קה״ת, תש״ע) ע׳ 279. תורת מנחם רשימת היומן ע׳ קעו ואילך). חג הפסח תרצ״ד סל״א (לקו״ד ח״א קמ, א). ספר השיחות תרצ״ו ע׳ 80 ואילך. שיחת שבת תשובה תרח״ץ. אגרות־קודש חי״ד ע׳ קסד ואילך.

239) בשיחת חה״פ תרצ״ד שם, שהאסיפה היתה בקשר לגזירה קשה שיצאה מווילנא נגד החסידים. ובאגרות־קודש שם: בעת ההיא שמו המנגדים פניהם לאדמו״רי תלמיד[י] הרב המגיד זצ״ל בואהלין, והיו דוקרים אותם על כל מדרך כף רגלם מאין הפוגות.

240) בשיחות תרצ״א שם, שהאסיפה היתה בשנת תקמ״ח־תקמ״ט. בשיחת חה״פ תרצ״ד שם: תקמ״ב או תקמ״ג (וראה אגרות־קודש ח״ב ע׳ שסט). בספר השיחות תרצ״ו שם: קיץ תקמ״ה. באגרות־קודש שם שהיתה בין השנים תקמ״ר־תקמ״ט.

241) ראה ספר השיחות תרצ״א ע׳ 174.

242) ראה הערה כו.

אגרות קודש

[ח"י תמוז תרפ"א]

במענה על מכתבו מא' דר"ח זה, טוב ונכון הדבר כי ישנה מקומו לטובה ולברכה. והאל הטוב יזמין לו מקום מוכשר כאשר ייעצו וברכו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע. ויקבל עליו לקבוע שיעור בלימוד בכ"י, ואם אפשר ברבים מה טוב. וההתעסקות באחת הקופות, רמב"ן, תו"ת או קופ"ר. וזכותן תגן עליו כי ימלא השי"ת משאלות לבבו לטובה ולברכה.

בשם.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

המשך ביאור למס' עירובין ליום שבת קודש עמ' א

לשמירת המקום הפתוח שמחוצה לה, **בְּגוֹן בּוּרְגָנִין שֶׁבַּשָּׂדוֹת** – סוכותיהם של שומרי השדות, אם שטחם עד **בֵּית סָאתַיִם, מוּתָּר** לטלטל בהם, ואילו אם הוא יֶתֶר **מִבֵּית סָאתַיִם, אָסוּר,** לפי שאינם נחשבים דירה, ודינם כקרפף שאין לטלטל בו אלא עד בית סאתים.

משנה

המשנה דנה האם רבים העוברים בין פסי ביראות מבטלים את המחיצות: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הָיָה דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים מַפְסֶקֶתְן** – עוברת ומפסיקה בין הפסים, **יַסַּלְקָנָּה לַצְּדָדִין,** כלומר, שיעביר את מקום הילוך הרבים, אל מחוץ לפסים, שהרבים העוברים בין הפסים, מבטלים את המחיצה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ צָרִיךְ** לסלק את דרך הרבים מבין הפסים, משום שאין בקיעת הרבים שם מבטלת את המחיצה.

גמרא

הגמרא מביאה מימרא של רבי יוחנן ורבי אלעזר על המשנה, ומבארת את שיטתם: **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ** – אמרו שניהם, **כָּאן** – בדברי חכמים שבמשנתנו שאמרו שאין צריך לסלק את דרך הרבים מבין הפסים, **הוֹדִיעֲךָ** התנא, כמה גדול **כּוֹחָן שֶׁל מְחִיצוֹת,** שאין המחיצות מתבטלות משום רבים העוברים בהן. תמהה הגמרא: **כָּאן וּכְבִירָא לֵיהּ,** כלומר, שבפשטות כל האומר 'כאן הודיעך', סובר הוא שהלכה כדעה זו שהוא מפרשה, וקשה, וכי ניתן לומר שרבי יוחנן סובר כחכמים שבמשנתנו, שבקיעת רבים אינה מבטלת מחיצה, **וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** שִׁירוּשָׁלַיִם **אֵילְמָלֵא** [–אילו לא היו] **דַּלְתוֹתֶיהָ נִגְעָלוֹת בַּלַּיְלָה,** היו **חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים,** כלומר, שהמטלטל ברחובותיה ארבע אמות, היה עובר על איסור שבת דאורייתא. ואף שירושלים היתה מוקפת חומה, החומה לא היתה יכולה לשמש כמחיצה, כיון שהרבים שנכנסו בשערי העיר, ביטלו את המחיצה, הרי שסובר רבי יוחנן שבקיעת רבים מבטלת מחיצה. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא, כָּאן וְלֹא כְּבִירָא לֵיהּ,** כלומר, מה שאמר רבי יוחנן 'כאן הודיעך כוחן של מחיצות', אמר כן לדעת חכמים שבקיעת הרבים אינה מבטלת מחיצה, אך הוא עצמו סובר שהלכה כרבי יהודה, שהליכת הרבים מבטלת מחיצה.

הגמרא מקשה שדברי רבי יהודה וחכמים במשנה, סותרים דבריהם בברייתא: **וְרָמֵי דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה** – יש להקשות שדברי רבי יהודה במשנה סותרים דבריו בברייתא, **וְרָמֵי דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן** – וכן יש להקשות שדברי חכמים סותרים דבריהם בברייתא, **דְּתַנְיָא, יָתֵר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִי שֶׁחָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָתִּים** שעומדים זה כנגד זה **מְשַׁנֵּי צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים,** ורוצה לטלטל מבית אחד לבית האחר, **עוֹשֶׂה לוֹ לְחִי** [–התחלת מחיצה ברוחב משהו] **מִכָּאן** – סמוך לקצה אחד מהבתים, **וְלְחִי מִכָּאן** – בקצה השני של אותו הבית [ציור א], **אוֹ קוֹרָה** שעוברת מבית לבית **מִכָּאן** – בקצה אחד של הבתים, **וְקוֹרָה מִכָּאן** – בקצה השני של הבתים [ציור ב], **וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּאֶמְצַע** – ומותר לו לטלטל שם כדין רשות היחיד. **וְאָמְרוּ לוֹ** חכמים, **אֵין מְעָרְבִין** [–מתירים בטלטול] **רְשׁוּת הָרַבִּים בְּכָךְ.** וסברה הגמרא, שמחלוקתם של רבי יהודה וחכמים היא האם דרך הרבים מבטל מחיצה, שרבי יהודה סבר שאף שהרבים עוברים בין שני הבתים, אינם מבטלים את המחיצה של הלחי והקורה, ואילו לחכמים הילוך הרבים מבטל את המחיצה של הלחי והקורה, ואם כן **קַשְׁיָא דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה** – קשה שדברי רבי יהודה סותרים זה את זה, שבמשנתנו סבר רבי יהודה שהילוך הרבים מבטל מחיצה, ואילו בברייתא מבואר שלרבי יהודה הילוך הרבים אינו מבטל מחיצה, וכן **קַשְׁיָא דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן** – קשה שדברי חכמים סותרים זה את זה, שבמשנתנו סברו חכמים שהילוך הרבים אינו מבטל מחיצה, ואילו בברייתא מבואר בדבריהם שהילוך הרבים מבטל מחיצה.

מתרצת הגמרא: **דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה** – מה שהקשינו שדברי רבי יהודה סותרים זה את זה, **לֹא קַשְׁיָא, הָתָם** – שרק שם בשני בתים שבשני צידי רשות הרבים, אין הרבים מבטלים את המחיצה, משום **דְּאִיכָּא** – שיש שם **שְׁתֵּי מְחִיצוֹת מְעַלְיָיתָא** – גמורות, שאין הרבים בוקעים בהם, ורבי יהודה סובר שמדאורייתא די בהיקף של שתי מחיצות זו כנגד זו כדי להיחשב רשות היחיד, אבל **הָכָא** – כאן, בפסי ביראות, כיון **דְּלֵיכָּא** – שאין כאן **שְׁתֵּי מְחִיצוֹת מְעַלְיָיתָא** – גמורות, שהרי בכל אחת מהמחיצות יש רק אמה מכל צד, לפיכך הילוך הרבים מבטל את המחיצות. **דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן** – ומה שהקשינו שדברי חכמים סותרים זה את זה, [**נַמִי**] – גם כן **לֹא קַשְׁיָא, דְּהָכָא** – שכאן במשנתנו אמרו חכמים שהילוך הרבים אינו מבטל את המחיצות, משום שאף שאין בפסים מחיצות גמורות, מכל מקום **אִיכָּא** – יש בהם **שֵׁם אַרְבַּע מְחִיצוֹת,** כלומר, שיש בכל הארבע צדדים שם מחיצה, שיש בכל צד אמה מכאן ומכאן, שהם יוצרים דין מחיצה, אבל **הָתָם** – שם, בשני בתים שבשני צידי רשות הרבים, **לֵיכָּא שֵׁם אַרְבַּע מְחִיצוֹת** – אין בכל ארבעת הצדדים שם מחיצה, שכן בשני צדדים יש רק לחי או קורה.

הגמרא דנה האם ארץ ישראל נחשבת לרשות הרבים: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים,** כלומר שהמטלטלים בה אינם עוברים על איסור טלטול ארבע אמות ברשות הרבים. מבארת הגמרא את דברי רבי יוחנן, ומספרת: **יָתִיב** – ישב **רַב דִּימִי** בבית המדרש **וְקָאָמַר לֵיהּ לָהָא שְׁמַעְתָּא** – ואמר את אותה מימרא שאמר רבי יוחנן, שארץ ישראל אין חייבין עליה משום רשות הרבים. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי, מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם בדין זה שאמר רבי יוחנן,

קפט

לוח זמנים לשבוע חול המועד פסח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח) (ק)	5:37	6:29	8:08	9:03	8:40	9:35	9:42	10:39	17:58	19:02	18:22	19:26	18:41	19:35
חיפה (ח) (ק)	5:35	6:27	8:07	9:02	8:39	9:34	9:41	10:38	17:58	19:02	18:22	19:26	18:31	19:36
ירושלים (ח) (ק)	5:33	6:25	8:06	9:01	8:37	9:33	9:40	10:36	17:58	19:02	18:22	19:26	18:21	19:34
תל אביב (ח) (ק)	5:37	6:30	8:08	9:03	8:40	9:36	9:43	10:39	17:57	19:01	18:21	19:26	18:41	19:36
אוסטריה, וינה (ח)	5:45	5:33	8:19	8:12	8:51	8:44	9:55	9:49	18:17	18:26	18:46	18:56	18:06	19:09
אוסטרליה, מלבורן (ק)	7:23	7:29	9:51	9:52	10:23	10:25	11:24	11:24	19:29	19:20	19:54	19:45	19:03	19:56
אוקראינה, אודסה (ח)	5:50	5:38	8:22	8:15	8:55	8:48	9:58	9:53	18:17	18:26	18:46	18:55	18:06	18:59
אוקראינה, דונייצק (ח)	5:20	5:08	7:54	7:47	8:26	8:19	9:29	9:24	17:51	17:59	18:20	18:29	17:40	18:33
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	5:32	5:19	8:05	7:58	8:37	8:30	9:40	9:35	18:01	18:10	18:31	18:40	17:51	18:44
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	5:57	5:44	8:30	8:22	9:03	8:55	10:06	10:00	18:27	18:36	18:57	19:07	18:17	19:11
אוקראינה, קייב (ח)	5:49	5:35	8:22	8:15	8:55	8:47	9:58	9:52	18:20	18:30	18:51	19:01	18:10	19:05
איטליה, מילאנו (ח)	6:16	6:04	8:49	8:42	9:21	9:14	10:24	10:19	18:44	18:52	19:12	19:20	18:32	19:33
אקוואדור, קיטו (ח)	6:09	6:08	8:43	8:41	9:13	9:11	10:15	10:13	18:31	18:29	18:52	18:50	18:11	18:54
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:58	7:02	9:24	9:25	9:57	9:58	10:57	10:58	19:01	18:53	19:25	19:17	18:36	19:28
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:47	7:53	10:16	10:18	10:47	10:49	11:48	11:49	19:55	19:45	20:21	20:11	19:28	20:15
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:01	6:51	9:32	9:27	10:05	9:59	11:08	11:03	19:25	19:31	19:51	19:57	19:12	20:01
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:49	6:39	9:22	9:16	9:54	9:48	10:57	10:52	19:16	19:22	19:43	19:49	19:03	20:00
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:50	6:40	9:22	9:16	9:54	9:48	10:57	10:52	19:15	19:22	19:42	19:48	19:03	20:00
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:24	7:14	9:58	9:52	10:30	10:23	11:33	11:28	19:53	20:00	20:20	20:27	19:41	20:38
ארה"ב, היוסטן (ק)	7:17	7:10	9:48	9:44	10:20	10:16	11:23	11:19	19:38	19:42	20:02	20:05	19:23	20:15
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:47	6:39	9:19	9:14	9:51	9:46	10:54	10:50	19:12	19:16	19:36	19:41	18:57	19:50
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:18	7:12	9:48	9:44	10:20	10:16	11:23	11:19	19:36	19:39	19:59	20:02	19:21	20:11
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:46	6:36	9:17	9:11	9:50	9:44	10:53	10:48	19:10	19:17	19:37	19:44	18:58	19:56
ארה"ב, שיקאגו (ק)	6:42	6:32	9:16	9:10	9:47	9:41	10:51	10:46	19:12	19:19	19:39	19:46	19:00	19:56
בוליביה, לה-פס (ח)	6:28	6:29	9:02	9:02	9:31	9:31	10:34	10:33	18:49	18:45	19:11	19:06	18:27	19:10
בלגיה, אנטוורפן (ח)	6:34	6:20	9:07	8:59	9:39	9:32	10:43	10:37	19:04	19:14	19:35	19:46	18:55	20:02
בלגיה, בריסל (ח)	6:33	6:19	9:07	8:59	9:39	9:31	10:42	10:37	19:05	19:15	19:36	19:47	18:56	20:02
ברזיל, ס. פאולו (ח)	6:07	6:09	8:36	8:37	9:08	9:08	10:09	10:09	18:18	18:12	18:40	18:34	17:55	18:41
ברזיל, ריו דה ז'נרו (ח)	5:53	5:55	8:23	8:23	8:54	8:54	9:56	9:55	18:04	17:59	18:27	18:21	17:41	18:27
בריטניה, לונדון (ח)	5:50	5:36	8:25	8:17	8:57	8:49	10:00	9:54	18:24	18:34	18:55	19:06	18:14	19:21
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	5:58	5:44	8:33	8:25	9:05	8:57	10:09	10:02	18:33	18:44	19:06	19:17	18:24	19:34
גרמניה, ברלין (ח)	5:57	5:42	8:31	8:23	9:03	8:55	10:06	10:00	18:30	18:40	19:02	19:13	18:20	19:17
גרמניה, פרנקפורט (ח)	6:15	6:02	8:50	8:42	9:21	9:14	10:25	10:19	18:49	18:58	19:19	19:29	18:39	19:33
דרום-אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:06	6:09	8:38	8:38	9:08	9:09	10:10	10:10	18:21	18:15	18:44	18:38	17:58	18:42
הודו, בומביי (ח)	6:37	6:32	9:06	9:03	9:39	9:36	10:41	10:38	18:53	18:54	19:14	19:16	18:36	19:20
הודו, פונה (ח)	6:32	6:27	9:02	8:59	9:34	9:31	10:37	10:34	18:50	18:51	19:12	19:13	18:33	19:17
הונגריה, בודפשט (ח)	5:36	5:24	8:09	8:02	8:41	8:34	9:44	9:39	18:05	18:13	18:34	18:43	17:54	18:47
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:58	5:48	8:30	8:24	9:02	8:57	10:05	10:01	18:23	18:29	18:50	18:56	18:10	19:00
יוון, אתונה (ח)	6:20	6:11	8:51	8:46	9:24	9:18	10:26	10:22	18:43	18:49	19:09	19:15	18:30	19:19
מולדובה, קישינב (ח)	5:58	5:46	8:30	8:23	9:02	8:56	10:05	10:00	18:25	18:33	18:54	19:02	18:14	19:06

לוח זמנים לשבוע חול המועד פסח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:30	6:24	9:04	9:01	9:34	9:31	10:37	10:34	18:56	18:58	19:18	19:20	18:39	19:24
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ק)	7:35	7:42	10:00	10:03	10:33	10:36	11:34	11:35	19:36	19:25	20:03	19:53	19:07	19:57
נפאל, קטמנדו (ח)	5:58	5:51	8:31	8:27	9:02	8:58	10:05	10:01	18:23	18:26	18:46	18:49	18:07	18:53
סינגפור, סינגפור (ח)	7:05	7:03	9:33	9:31	10:06	10:04	11:08	11:06	19:17	19:15	19:38	19:36	18:57	19:40
פולין, ורשא (ח)	5:25	5:11	8:00	7:52	8:32	8:24	9:35	9:30	18:00	18:10	18:32	18:43	17:51	18:47
פרו, לימה (ח)	6:10	6:10	8:37	8:37	9:10	9:09	10:12	10:10	18:18	18:14	18:39	18:36	17:57	18:40
צרפת, ליאון (ח)	6:32	6:21	9:06	8:59	9:38	9:31	10:41	10:36	19:02	19:10	19:30	19:39	18:51	19:51
צרפת, פריז (ח)	6:41	6:29	9:15	9:08	9:47	9:40	10:51	10:45	19:13	19:22	19:43	19:52	19:03	20:06
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:51	5:49	8:25	8:23	8:55	8:53	9:57	9:55	18:14	18:13	18:35	18:34	17:55	18:38
קנדה, טורונטו (ק)	7:09	6:59	9:43	9:36	10:15	10:08	11:18	11:13	19:39	19:46	20:06	20:14	19:27	20:25
קנדה, מונטריאול (ק)	6:46	6:35	9:19	9:13	9:51	9:45	10:54	10:49	19:15	19:23	19:44	19:52	19:04	20:05
קפריסין, לרנקה (ח)	5:43	5:34	8:12	8:07	8:45	8:40	9:47	9:43	18:01	18:06	18:26	18:31	17:47	18:35
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:45	7:30	10:20	10:11	10:52	10:43	11:55	11:49	20:21	20:32	20:54	21:06	20:12	21:10
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:16	7:01	9:53	9:44	10:24	10:16	11:28	11:22	19:56	20:08	20:31	20:43	19:48	21:00
רוסיה, רוסטוב נא-דון (ח)	7:14	7:02	9:46	9:39	10:19	10:12	11:22	11:17	19:42	19:50	20:11	20:19	19:31	20:23
שווייץ, צירך (ח)	6:16	6:04	8:51	8:44	9:22	9:15	10:26	10:20	18:49	18:57	19:18	19:27	18:38	19:39
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:17	6:13	8:46	8:43	9:19	9:16	10:21	10:18	18:31	18:32	18:53	18:54	18:14	18:58

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
ליל רביעי, ט"ז ניסן

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

סדר מצות הדלקת נרות ליום ראשון של פסח ושבת חול המועד

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחו"ל נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב יום טוב הראשון של פסח

יש להדליק – בחו"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של חג הפסח).

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לִזְמַן הַזֶּה:

בחו"ל ליל שני של חג הפסח

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לִזְמַן הַזֶּה:

ערב שבת קודש חול המועד פסח

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00366
24/03/2013

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377